

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**İSTANBUL, BEYLERBEYİ SARAYI BAHÇELERİ TASARIM İLKELERİ VE
RESTİTÜSYONU**

Parisa ALIASGHARI KHABBAZI

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2016**

Her hakkı saklıdır

ETİK

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez içindeki bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, bilgilerin üretilmesi aşamasında bilimsel etiğe uygun davrandığımı, yararlandığım bütün kaynakları atıf yaparak belirttiğimi beyan ederim.

22.03.2016

Parisa ALİASGHARİ KHABBAZİ

ÖZET

Doktora Tezi

İSTANBUL, BEYLERBEYİ SARAYI BAHÇELERİ TASARIM İLKELERİ VE RESTİTÜSYONU

Parisa AIASGHARI KHABBAZI

Ankara Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Saraylar ait oldukları dönemlerin kültürel niteliğini yansıtmakla birlikte, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin sanatsal özellikleri ile yapım tekniklerini de yansıtan yapılardır. Araştırma konusu olan Beylerbeyi Sarayı bahçeleri bitkisel düzenlemesi, sarayı oluşturan yapı ve mekanlar bütünüün tasarım özellikleri ve bezemeleri ile batı etkilerinin belirgin bir şekilde izlendiği bir yapıdır. Beylerbeyi Sarayı'nın çevre duvarları içinde yer alan bahçeleri ve birbirinden farklı fonksiyonlar barındıran yapıları tasarlandığı dönemdeki özgün durumu çeşitli sebeplerden dolayı koruyamamıştır. Bu araştırmanın amacı; Osmanlı Dönemi bahçe anlayışının ortaya konması ve tasarım ilkelerinin saptanmasının yanı sıra Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tarihsel süreç içerisindeki gelişiminin ve değişiminin irdelenmesi, Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın konumu, saray kompleksinde yer alan köşkler ve saray bahçelerinin bitkisel tasarım özellikleri açısından farklı dönemlerde geçirdiği değişimlerin saptanarak tasarım ilkeleri, mekan organizasyonu, yapısal öğeler ve kullanılan bitkisel materyaldeki tarihi süreç içindeki değişimin ortaya konarak, restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesidir.

Bu bağlamda; araştırma alanına ait rölöveler ile tarihi fotoğraflar, harita, plan, yazılı kaynak ve belgelerden elde edilen veriler değerlendirilmiş, özellikle görsel materyal incelenerek bu bahçelerin tarihi süreç içinde geçirdiği değişimler saptanmıştır. Verilerin yetersiz olduğu bölümlerde aynı dönemde yapılmış olan saray bahçeleri ile

karşılaştırmalı çalışma yapılarak bahçelerin özgün plan kurgusu, bitkisel ve yapısal öğeleri belirlenmiştir.

Sonuç olarak; Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin bitkisel ve yapısal elemanların kullanım özellikleri ve süreç içinde geçirdiği değişimler saptanmış, bahçelerin tasarlandığı döneme ait yapısal ve bitkisel materyalleri değerlendirilerek restitüsyon çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma ile Osmanlı Dönemi saray bahçelerinin tasarım ilkelerinin ortaya konmasının yanı sıra bitkisel ve yapısal elemanların koruma-bakım-onarımlarının yapılması ve gelecek nesillere bu kültürün aktarılması hedeflenmiş; benzer çalışmalara örnek oluşturulması amaçlanmıştır.

Mart 2016, 540 sayfa

Anahtar Kelimeler: Beylerbeyi Sarayı, Beylerbeyi Saray bahçeleri, Türk bahçeleri, restitüsyon, bitkisel restitüsyon, tarihi bahçeler

ABSTRACT

Ph.D.Thesis

THE RESTITUTION AND DESIGN PRINCIPLES OF ISTANBUL, BEYLERBEYI PALACE GARDENS

Parisa ALIASGHARI KHABBAZI

Ankara University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN

Although palaces reflect the cultural characteristics of the era they belong to, they also reflect life styles of the users and artistic properties of the period and construction techniques. Beylerbeyi Palace gardens, subject to the research subject, are structures where western influences are followed vividly with their plantation arrangement, design characteristics of the entirety of the structures and locations making up the palace and with their ornaments. The gardens of Beylerbeyi Palace contained within their surrounding walls and its structures containing different functions are not able to preserve their situation unique to the period when they were designed due to various reasons. The purpose of the research is to reveal the garden understanding of the Ottoman Period and the evaluation of design principles and in addition, to explicate development and change of Beylerbeyi Palace gardens within the historical process, and to determine the changes that the mansions and palace gardens included in the palace complex went through in terms of the location of New Beylerbeyi Palace and plantation design properties, and to reveal the change in the historical process of the location organization, structural components and used plantation materials, and to carry out the restitution of palace gardens.

In this context; the surveys of the research area and the data acquired from historical photographs, maps, plans, written resources and documents were evaluated and especially visual materials were examined and the changes that these gardens went through within the historical process were determined. In the sections where the data were insufficient, they were compared with the palace gardens that were built during the same era and plantation and structural materials which the gardens could contain were determined.

In conclusion; the utilization properties of the plantation and structural materials of Beylerbeyi Palace Gardens and the changes that these materials went through in the process were determined, and the structural and vegetative materials belonging to the period when these gardens were designed were evaluated and restitution studies were carried out. With the present study, the design principles of Ottoman Era palace gardens were revealed and in addition an approach was put forward for protection, maintenance and repair of vegetative and structural components, passing on this culture to the future generations and for forming a sample to similar studies.

March 2016, 540 pages

Key Words: Beylerbeyi Palace, Beylerbeyi Palace Gardens, Turkish gardens, restitution, plantation restitution, Historical gardens

TEŞEKKÜR

“İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Tasarım İlkeleri ve Restitüsü” konulu doktora tez çalışmamda beni yönlendiren, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam ve danışmanın Prof. Dr. Elmas ERDOĞAN (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi) ‘a sonsuz teşekkürlerini ve saygılarımı sunarım.

Çalışmamın her aşamasında önerileri ile beni yönlendiren tez izleme komitesi üyeleri Prof. Dr. Mükerrrem Arslan (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi) ‘a, Doç. Dr. Ümmügülsüm ÖZKAN TER (Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi) ‘e teşekkür ederim.

Çalışma süresince göstermiş olduğu sabır, destek ve yardımlarından dolayı sevgili eşim Alper GÖKER’e, hayatım boyunca her koşulda beni destekleyen sevgili annem, babam ve kardeşime, tez çalışması süresince yardımlarını benden esirgemeyen sevgili arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Aysun TUNA’ya sonsuz teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Parisa ALIASGHARI KHABBAZI

Ankara, Mart 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI

ETİK.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
SİMGELER DİZİNİ.....	xi
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	xxvii
1 GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER.....	4
2.1 Bahçe Tanımı ve Anadolu Türk Kültüründe Bahçe Kavramları.....	4
2.2 Anadolu Kültüründe Bahçenin Gelişimi.....	8
2.2.1 İslamiyet Öncesi Dönem.....	9
2.2.2 11.yy Beylikler Dönemi / Erken Türk Çağı (1071-1252).....	15
2.2.3 Selçuklu Dönemi (1071-1308).....	16
2.2.4 14. Yüzyıl Beylikler Dönemi (1256-1483).....	18
2.2.5 Osmanlı dönemi sarayları ve bahçeleri.....	19
2.2.5.1 Erken dönem Osmanlı sarayı ve bahçeleri.....	23
2.2.5.1.1 Bursa Sarayı (Bey Sarayı) bahçeleri.....	23
2.2.5.1.2 Edirne sarayları ve bahçeleri.....	26
2.2.5.2 Klasik Osmanlı Dönemi.....	49
2.2.5.2.1 İstanbul Eski Sarayı.....	49
2.2.5.2.2 Topkapı Sarayı (Yeni Saray).....	52
2.2.5.3 Geç Osmanlı Dönemi.....	82
2.2.5.3.1 Dolmabahçe Sarayı Bahçeleri.....	85
2.2.5.3.2 Yıldız Sarayı Bahçeleri.....	106
2.3 Tarihi Bahçelerde Restitüsyon ve Aşamaları.....	140
2.3.1 Tarihi bahçelerin dönemlerinin saptanması.....	141
2.3.2 Restitüsyon çalışmalarında güvenilirlik dereceleri.....	145
2.3.3 Restitüsyon aşaması.....	147

2.4 Tarihi Bahçelerin Korunması ve Restorasyonu.....	149
2.4.1 Tarihi bahçelerin restorasyonu öncesi yapılan çalışmalar.....	156
2.4.2 Tarihi bahçeler ve restorasyon ilkeleri	160
2.4.2.1 Restorasyon teknikleri.....	162
3. MATERYAL ve YÖNTEM.....	165
3.1 Materyal.....	165
3.2 Yöntem.....	168
3.2.1 Literatür ve veri toplama.....	169
3.2.2 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve yakın çevresi etüt-analiz çalışması.....	169
3.2.3 Değerlendirme.....	172
4. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	178
4.1 Beylerbeyi Sarayı'nın Tarihsel Gelişimi.....	178
4.2 Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın İnşa Süreci.....	185
4.3 Beylerbeyi Sarayının Yapısal Özellikleri.....	188
4.3.1 Eski Saray.....	189
4.3.1.1 Mermer Köşk.....	190
4.3.2 Yeni Saray.....	194
4.3.2.1 Mabeyn-i Hümayun ve Harem-i Hümayun binası.....	194
4.3.2.2 Deniz (Çadır) Köşkleri.....	205
4.3.2.3 Sarı Köşk.....	209
4.3.2.4 Ahır Köşkü.....	214
4.4 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve Yakın Çevresi Tasarım İlkeleri.....	218
4.4.1 Selamlık bahçesi.....	231
4.4.1.1 Yapısal öğeler.....	234
4.4.1.2 Bitkisel öğeler.....	259
4.4.2 Harem bahçesi.....	276
4.4.2.1 Yapısal öğeler.....	277
4.4.2.2 Bitkisel öğeler.....	296
4.4.3 Set bahçeleri.....	312
4.4.3.1 Yapısal öğeler.....	313
4.4.3.2 Bitkisel öğeler.....	333
5. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	380

5.1 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Yakın Çevresi Restitüsyonu.....	383
5.2 Selamlık Bahçesi Restitüsyonu.....	392
5.3 Harem Bahçesi Restitüsyonu.....	406
5.4 Set Bahçeleri Restitüsyonu.....	420
5.5 Sonuç.....	460
5.6 Tartışma.....	479
KAYNAKLAR.....	484
EKLER.....	493
EK 1 Beylerbeyi Sarayı Bina Memurlarına Mahsus Defter.....	494
EK 2 Beylerbeyi Sarayı İçin Yapılan İnşaat ve İmalat Defteri.....	495
EK 3 Senekerim Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler.....	496
EK 4 Mıgırdıç Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler.....	498
EK 5 Beylerbeyi ve Çırağan Sarayı'nda Kullanılacak Ahşap Malzemenin Temin Yolları.....	500
EK 6 Yapı İşlerinde Kullanılan Çeşitli Malzemeler ve Fiyatları.....	503
EK 7 851 yılında Beylerbeyi Sarayı'nda Çıkan Yangının Ardından Yapılan Onarımlar İle İlgili Osmanlı Arşivinden Elde Edilen Bilgiler.....	505
EK 8 Şura Devlet.....	507
EK 9 Beylerbeyi Sarayı Yol çalışması.....	509
EK10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için Sipariş Edilen Bronz ve Mermer Heykeller Listesi.....	511
EK 11 Venedik Tüzüğü	515
EK 12 Floransa Tüzüğü.....	519
EK 13 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Mevcut Yerleşim Planı.....	525
EK 14 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 Yılı Yerleşim Planı.....	526
EK 15 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Restitüsyon Çalışmasının Güvenirlilik Derecesini Gösteren Renklendirilmiş Pafta.....	527
EK 16 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Yapısal ve Bitkisel Restitüsyon Paftası.....	528
EK 17 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	529
EK 18 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Harem Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	530
EK 19 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Birinci Set Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	531

EK 20 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri İkinci ve Üçüncü Set Bahçesi	
Restitüsyon Paftası.....	532
EK 21 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Dördüncü Set Bahçesi Restitüsyonu.....	533
EK 22 Beylerbeyi Sarayı, Mevcut Yerleşim Planı Ölçülendirme Paftası.....	534
EK 23 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 Yılı Ölçülendirme Paftası.....	535
EK 24 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Yapıldığı Dönem Ölçülendirme Paftası.....	536
ÖZGEÇMİŞ.....	537

SİMGELER DİZİNİ

ICOMOS	International Council of Monuments and Sites- Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
KTVKK	Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
IRCICA	İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1 Büyük Saray ve kompleksini gösteren harita.....	14
Şekil 2.2 Kubadabad Büyük Saray.....	17
Şekil 2.3 Cahr-ı Bağ sistemi örneği.....	19
Şekil 2.4 Fatih Dönemi'nde bahçe köşkü örneği.....	21
Şekil 2.5 Bursa haritası, Bey Sarayı.....	24
Şekil 2.6 Bursa Sarayı.....	25
Şekil 2.7 Edirne Sarayı ve Yakın Çevresi.....	28
Şekil 2.8 Edirne Sarayı'nın genel görünümünü yansıtan bir gravür	28
Şekil 2.9 Edirne Sarayı.....	29
Şekil 2.10 Edirne'de Tunca Nehri sahilinde "Saray-ı Cedid-i Amire.....	31
Şekil 2.11 Saray bahçesi ile Kum Meydanı'nın bağlantısını gösteren kroki.....	33
Şekil 2.12 Sarayı Cedidi Amire Bab-üs Saade, arka planda Cihannüma Kasrı.....	34
Şekil 2.13 Kum Meydanı'ndan Cihannüma Kasrı ve Kum Kasrı'nın görünüşü.....	36
Şekil 2.14 Edirne Sarayı, Alay Köşkü.....	37
Şekil 2.15 Adalet Kasrı, Fatih Köprüsü ve Bostancıbaşı Kasrı.....	39
Şekil 2.16 Edirne Sarayı Hadaik-i Hassa'da (Tavuk Ormanı) Bülbül Köşkü.....	39
Şekil 2.17 Edirne Sarayı'nın Avadis Benliyan tarafından hazırlanan 1905 tarihli vaziyet planı.....	40
Şekil 2.18 Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nın 1960'lı yıllardaki görünümü.....	42
Şekil 2.19 Edirne Sarayı, Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nın bugünkü durumu.....	43
Şekil 2.20 Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı ve Arz Odası'nın yıkılmadan önceki, 1870'li yıllardaki görünümü.....	44
Şekil 2.21 Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı'nın bugünkü durumu	44
Şekil 2.22 Matbah-ı Amire (Saray Mutfağı)'nin restorasyon öncesi görünümü.....	45
Şekil 2.23 Matbah-ı Amire (Saray Mutfağı)'nin restorasyon sonrası görünümü.....	46
Şekil 2.24 Kum Kasrı Hamamı, arkeolojik kazı sonrası ve restorasyon öncesi görünümü.....	47
Şekil 2.25 Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı, restorasyon sonrası görünümü.....	48
Şekil 2.26 Eski Saray: 1541 yangınından sonra Kanuni tarafından yeniden yaptırılan Sarayı gösteren Dilich'e ait çizim.....	50

Şekil 2.27 Eski Saray, Matrakçı Nasuh'un İstanbul tasvirinden detaylar.....	51
Şekil 2.28 Eski Saray, Matrakçı Nasuh'un İstanbul tasvirinden detaylar.....	51
Şekil 2.29 Sarayburnu'nda Saray surununun Topkapusu.....	53
Şekil 2.30 Topkapı Sarayı, Fatih Dönemi yerleşim planı.....	55
Şekil 2.31 Topkapı Sarayı, Harem- i Hümayun Saltanat kapısı.....	56
Şekil 2.32 İstanbul Tasviri, Matrakçı Nasuh. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn.....	57
Şekil 2.33 Topkapı Sarayı genel görünüm.....	59
Şekil 2.34 19. Yüzyıl Topkapı Sarayı avluları.....	60
Şekil 2.35 Topkapı Sarayı, Bab-ı Hümayun kapısı.....	61
Şekil 2.36 Topkapı Sarayı, Bab-ı Hümayun kapısı.....	62
Şekil 2.37 Topkapı Sarayı, Birinci Avlu, genel görünüm.....	62
Şekil 2.38 Topkapı Sarayı, Alay Meydanı gravür örneği.....	63
Şekil 2.39 Alay-ı hümayunun çıkışını gösteren Melling'e ait gravür.....	64
Şekil 2.40 Birinci Avlu: Hizmet yapılarını gösteren Fossati' ye ait gravür.....	65
Şekil 2.41 Topkapı Sarayı, Babü's Selam kapısı.....	66
Şekil 2.42 Topkapı Sarayı, İkinci Avlu planı.....	67
Şekil 2.43 İkinci avlunun kullanımını anlatan gravür örneği.....	68
Şekil 2.44 Topkapı Sarayı İkinci Avlu genel görünüm.....	69
Şekil 2.45 Topkapı Sarayı İkinci Avlu genel görünüm.....	69
Şekil 2.46 Revaklar ile çevrili ikinci avlu; Divan Meydanı.....	70
Şekil 2.47 Topkapı Sarayı, Üçüncü avlu planı, Enderun Meydanı.....	71
Şekil 2.48 Üçüncü Avlu; Enderun Meydanı genel görünüm.....	72
Şekil 2. 49 Topkapı Sarayı, Dördüncü Avlu planı.....	73
Şekil 2.50 Topkapı Sarayı, Sofa-i Hümayun (Mermer Taşlık).....	74
Şekil 2.51 Topkapı Sarayı, İftariye Kameriyesi.....	75
Şekil 2.52 Topkapı Sarayı, Lala Bahçesi.....	76
Şekil 2.53 Topkapı Sarayı, İncirlik ve Fil Bahçesi.....	77
Şekil 2.54 Topkapı Sarayı, İncirlik ve Fil Bahçesi.....	77
Şekil 2.55 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Valide Sultan Taşlığı.....	78
Şekil 2.56 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Valide Sultan Dairesi.....	79
Şekil 2.57 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Cariyeler Taşlığı.....	80
Şekil 2.58 Dolmabahçe Sarayı, 1857 yılındaki durumu.....	86

Şekil 2.59 Dolmabahçe Sarayı, 1864-65 yılları arasındaki durumu.....	86
Şekil 2.60 Dolmabahçe Sarayı ve Bahçeleri genel görünüm.....	87
Şekil 2.61 Dolmabahçe Sarayı vaziyet planı.....	88
Şekil 2.62 Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Bahçesi.....	90
Şekil 2.63 Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Bahçesi.....	91
Şekil 2.64 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki bahçe görünümü.....	92
Şekil 2.65 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki havuz.....	93
Şekil 2.66 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki havuz.....	93
Şekil 2.67 Dolmabahçe Sarayı Mefruşat Dairesi bahçesi.....	94
Şekil 2.68 Dolmabahçe Sarayı, Harem Avlusu.....	95
Şekil 2.69 Dolmabahçe Sarayı, Harem Avlusu.....	96
Şekil 2.70 Garbis Simonyan tarafından 1940'larda çizilen "Dolmabahçe Sarayı planı"nda Harem Bahçesi.....	97
Şekil 2.71 Dolmabahçe Sarayı, Kuşluk Bahçesi.....	99
Şekil 2.72 Dolmabahçe Sarayı, Veliht Bahçesi, deniz tarafı bahçesi.....	100
Şekil 2.73 Selamlık Bahçesi, bitkisel materyal kullanımı.....	101
Şekil 2.74 Selamlık Bahçesi, bitkisel materyal kullanımı.....	102
Şekil 2.75 Selamlık Bahçesi girişi, bitkisel materyal kullanımı.....	102
Şekil 2.76 Harem Avlusu, bitkisel materyal kullanımı.....	104
Şekil 2.77 Kuşluk Bahçesinde yer alan bitkisel materyal.....	105
Şekil 2.78 Yıldız Sarayı yerleşim planı.....	106
Şekil 2.79 III. Sultan Selim tarafından yapılan köşk.....	107
Şekil 2.80 III. Sultan Selim tarafından yapılan çeşme.....	108
Şekil 2.81 III. Sultan Selim tarafından yapılan çeşmenin bugünkü durumu.....	108
Şekil 2.82 Yıldız Sarayı, Hasbahçe'de yer alan Hamid Havuzu.....	111
Şekil 2.83 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Ada ile bağlantıyı sağlayan demir köprü.....	112
Şekil 2.84 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Ada ile bağlantıyı sağlayan Ahşap köprü.....	112
Şekil 2.85 Yıldız Sarayı, birinci avlu.....	116
Şekil 2.86 Birinci Avlu, 1984 yılında mimar Raimonda D'Aronco tarafından tasarlanmış olan çeşme.....	117
Şekil 2.87 Birinci Avlu, 1943 yılında yapılmış olan çeşme.....	118
Şekil 2.88 Birinci Avlu, 1903 yılında yapılmış olan çeşme.....	119

Şekil 2.89 Birinci Avlu, Büyük Mabeyn Binası.....	120
Şekil 2.90 Birinci Avlu, Çit Kasrı.....	121
Şekil 2.91 Birinci Avlu, Silahhane.....	122
Şekil 2.92 İkinci avlu, Küçük Mabeyn binası.....	124
Şekil 2.93 İkinci avlu, Limonluk.....	125
Şekil 2.94 İkinci avlu, tiyatro binası.....	126
Şekil 2.95 İkinci Avlu, Hünkar Dairesi.....	127
Şekil 2.96 İkinci Avlu, Çukur Saray.....	128
Şekil 2.97 Hasbahçe, Hamidiye havuzu.....	130
Şekil 2.98 Hasbahçe, Cihannüma Köşkü.....	131
Şekil 2.99 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Şale Köşkü.....	131
Şekil 2.100 Çırağan Sarayı.....	133
Şekil 2.101 II. Ahmet Dönemi'nde yapılan törenler.....	134
Şekil 2.102 Antuan tarafından 1905 yılında hazırlanan yerleşim planı.....	135
Şekil 2.103 Yeni Çırağan Sarayı.....	137
Şekil 2.104 Yangın sonrası, otel yapmak üzere restorasyon çalışmalarına başlanmadan önce Çırağan Sarayı'nın denizden görünümü.....	138
Şekil 2.105 Çırağan Sarayı Binası.....	139
Şekil 2.106 Çırağan Sarayı arka bahçesi.....	139
Şekil 3.1 Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin konumu.....	165
Şekil 3.2 Beylerbeyi Sarayı Arazisi.....	166
Şekil 4.1 Eski Beylerbeyi Sarayı'na ait gravür.....	180
Şekil 4.2 Eski Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri.....	181
Şekil 4.3 Eski Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri.....	183
Şekil 4.4 Beylerbeyi Saray, Harem Bahçesi, Eski Saray'dan kalan izler.....	183
Şekil 4.5 Beylerbeyi, Harem Bahçesi, Eski Saray'dan kalan izler.....	184
Şekil 4.6 Yeni Beylerbeyi Sarayı genel durumunu gösteren kroki.....	187
Şekil 4.7 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Mermer Köşk.....	191
Şekil 4.8 Beylerbeyi Sarayı, Mermer Köşk, plan.....	192
Şekil 4.9 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk, kesit.....	192
Şekil 4.10 Beylerbeyi Sarayı, Mermer Köşk, batı cephesi.....	193
Şekil 4.11 Mabeyn-i Hümayun (Selamlık), güney cephesi.....	195

Şekil 4.12 Harem-i Hümayun (Harem), kuzey cephesi.....	196
Şekil 4.13 Beylerbeyi Sarayı, ana binası zemin kat planı.....	198
Şekil 4.14 Beylerbeyi Sarayı, ana binası üst kat planı.....	198
Şekil 4.15 Binanın eğimli çatı örtüsü parapet ile kısmen gizlenmiştir.....	200
Şekil 4.16 Mabeyn binası, batı cephesi.....	200
Şekil 4.17 Harem-i Hümayun, kuzey cephe girişinde yer alan merdivenler.....	201
Şekil 4.18 Mabeyn-i Hümayun; güney cephe girişinde yer alan merdivenler.....	202
Şekil 4.19 Beylerbeyi Sarayı, güney cephesi.....	203
Şekil 4.20 Saray yapısının köşelerinde yer alan gömme kolonlar.....	204
Şekil 4.21 Selamlık Bahçesi, Selamlık Deniz Köşkü.....	205
Şekil 4.22 Harem Deniz Köşkü, çok kubbeli örtü sistemi ile tasarlanmış olan revak.....	206
Şekil 4.23 Harem Deniz Köşkü planı.....	207
Şekil 4.24 Selamlık Deniz Köşkü planı.....	207
Şekil 4.25 Harem bahçesi, Deniz Köşkü, çadır biçimli çatı örtüsü ve altında yer alan daire biçimli pencereler.....	200
Şekil 4.26 Sarı Köşk, kuzey cephesi.....	209
Şekil 4.27 Sarı Köşk, güney cephesi.....	210
Şekil 4.28 Sarı Köşk, alt kat planı.....	211
Şekil 4.29 Sarı Köşk, üst kat planı.....	211
Şekil 4.30 Sarı Köşk, kesitler.....	212
Şekil 4.31 Sarı Köşk, kuzey cephesi.....	213
Şekil 4.32 Sarı Köşk, güney cephe.....	213
Şekil 4.33 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü.....	214
Şekil 4.34 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü planı.....	215
Şekil 2.35 Ahır Köşkün girişinde yer alan beşgen kitle.....	217
Şekil 4.36 Ahır Köşk, güney cephesi.....	217
Şekil 4.37 Beylerbeyi Sarayı arazisi “Üsküdar, 1133 ada, 14 parsel-kırmızı sınır; 1333 ada, 47 parsel-mavi sınır”	218
Şekil 4.38 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri mevcut yerleşim planı.....	219
Şekil 4.39 Beylerbeyi Sarayı’nın bugünkü görünümü (Orijinal 2014) ve 20.yüzyılın başındaki görünüm.....	220

Şekil 4.40 Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan kalan yapı izleri.....	221
Şekil 4.41 Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri.....	223
Şekil 4.42 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri ve yakın çevresi.....	225
Şekil 4.43 Bostancı Abdullağa Camii konumu.....	226
Şekil 4.44 Bostancı Abdullağa Camii.....	226
Şekil 4.45 Abdullağa Caddesi üzerinde yer alan yeşil alan.....	227
Şekil 4.46 1900'lü yıllarda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri.....	228
Şekil 4.47 Şahbaz Yiğit Sokağı ve Abdullağa Caddesi aradında yer alan alan ve yapıları, genel görünüm.....	228
Şekil 4.48 İstarvoz Çayır'nıda yer alan yapıların, genel görünüm.....	229
Şekil 4.49 A: Kışla ve Hamamcılar Koğuşları, B: I. Abdülhamid Sibyan Mektebi.....	230
Şekil 4.50 Anadolu Yakası, Boğaziçi Köprüsü yapımı, yıl: 1973.....	230
Şekil 4.51 Selamlık bahçesi, havuz ve çevresindeki parter düzeni.....	231
Şekil 4.52 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi hava fotoğrafı.....	232
Şekil 4.53 Mabeyn-i Hümayun, Mermer Merdivenler.....	233
Şekil 4.54 Deniz cephesi çevre duvarı.....	234
Şekil 4.55 Selamlık Bahçesi, set bahçeleri tarafındaki çevre duvarı.....	235
Şekil 4.56 Selamlık Bahçesi, Kara ve deniz tarafındaki çevre duvarları.....	235
Şekil 4.57 Mabeyn-i Hümayun bahçesini Harem-i Hümayun bahçesinden ayrılan duvar.....	236
Şekil 4. 58 Mabeyn-i Hümayın ve Harem-i hümayun bahçelerini birbirine bağlayan yol.....	237
Şekil 4.59 Tünel girişi.....	238
Şekil 4.60 Tünel.....	239
Şekil 4.61 Selamlık Bahçesi deniz yolu kapısı.....	240
Şekil 4.62 Sarayın dış bahçe duvarında yer alan çeşmenin kitabesi	241
Şekil 4.63 Beylerbeyi Sarayı, Sarayın dış bahçe duvarında yer alan çeşme.....	242
Şekil 4.64 Beylerbeyi Sarayı, Tünel içinde yer alan çeşmenin kitabesi	243
Şekil 4.65 Beylerbeyi Sarayı, Tünel içinde yer alan çeşme.....	243
Şekil 4.66 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık ve Harem bahçesinde yer alan havuzlar.....	244
Şekil 4.67 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan grottolu havuz.....	245

Şekil 4.68 Beylerbeyi Sarayı, Havuzlu Salon, Sultan Abdülaziz heykeli.....	246
Şekil 4.69 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Girişi, “Dinlenen Aslan Kafası Sağa”.....	247
Şekil 4.70 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Girişi, “Dinlenen Aslan Kafası Sağa”.....	247
Şekil 4.71 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi “Oklu Kirpi Tarafından Yaralanmış Kaplan”.....	248
Şekil 4.72 Selamlık Bahçesi “ Yürüyen Kaplan Kral” heykeli.....	248
Şekil 4.73 a,b Tip 1-A, 1-B	251
Şekil 4.74 a,b Tip 2.....	252
Şekil 4.75 a,b Tip 3.....	253
Şekil 4.76 Selamlık ve Harem bahçesini birbirine bağlayan kapı, tip 1 aydınlatma elemanı.....	254
Şekil 4.77 Rıhtım boyunca uzanan aydınlatma elemanları, tip 2.....	255
Şekil 4.78 Selamlık bahçesi, spot aydınlatma elemanları.....	256
Şekil 4.79 Selamlık bahçesi zemin kaplama olarak kum-çakıl kullanımı.....	257
Şekil 4.80 Selamlık bahçesini dördüncü sete bağlayan rampanın zemin kaplamasında küp taş kullanımı.....	258
Şekil 4.81 İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları’nda Beylerbeyi Sarayı ve yakın çevresi.....	259
Şekil 4.82 Selamlık bahçesinde yer alan çiçek parterlerinin mevcut durumu.....	260
Şekil 4.83 Selamlık bahçesi, 1880-1890 yılları arasında Sebah&Joallier tarafından çekilen fotoğraf.....	261
Şekil 4.84 1890-1900 yılları arasında B. Kargopoulo tarafından çekilen fotoğtaf, Selamlık bahçesi.....	262
Şekil 4.85 Selamlık bahçesinde oval formlu çim parterde yer alan <i>Magnolia grandiflora</i> (Manolya).....	263
Şekil 4.86 Selamlık bahçesi, havuzun etrafında yer alan budanmış <i>Buxus sempervirens</i> (Şimşir).....	263
Şekil 4.87 Ana yapının güneybatı köşesinde yer alan bitki parteri.....	264
Şekil 4.88 Sebah&Joallier tarafından çekilen fotoğraf, Selamlık Bahçesi, Deniz Köşkü.....	265
Şekil 4.89 Dolmabahçe Sarayı, Paris 1865 Pierre Louis Rouillard imzalı bronz vazo.....	265

Şekil 4.90 1900 yılında Basille tarafından çekilen fotoğrafta Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri.....	266
Şekil 4.91 Beylerbeyi sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün batı tarafında yer alan bitki türleri.....	267
Şekil 4.92 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün batı tarafında yer alan bitki türleri.....	267
Şekil 4.93 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün doğu tarafında yer alan bitki türleri.....	268
Şekil 4.94 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi, <i>Taxus baccata</i> (Adi Porsuk) ve <i>Magnolia grandiflora</i> (Büyük Çiçekli Manolya)	269
Şekil 4.95 Selamlık bahçesi kara tarafı duvar kenarında yer alan Bamboo'lar.....	269
Şekil 4.96 Beylerbeyi sarayı Selamlık bahçesi rölövesi ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	271
Şekil 4.97 Beylerbeyi sarayı Selamlık bahçesi rölövesi ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı.....	272
Şekil 4.98 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi planı, havuzu çevresi parterler.....	276
Şekil 4.99 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi hava fotoğrafı.....	277
Şekil 4.100 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi, kara cephesi çevre duvarı.....	278
Şekil 4.101 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi, deniz tarafı çevre duvarı.....	278
Şekil 4.102 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi kapısı.....	279
Şekil 4.103 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi deniz kapısı.....	280
Şekil 4.104 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinin yıktırılan ve yeniden yapılan duvarı.....	281
Şekil 4.105 Yol çalışması yapılan alan.....	282
Şekil 4.106 Beylerbeyi Sarayı, harem bahçesi duvarının bugünkü durumu.....	282
Şekil 4.107 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde yer alan grottolu havuz.....	283
Şekil 4.108 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi “ Yavrusunu Emziren Geyik”.....	284
Şekil 4.109 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi,“ Umutsuz Durumdaki Geyik”	285
Şekil 4.110 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi, geyik heykeli.....	285
Şekil 4.111 Beylerbeyi Sarayı, Harem girişi, “Top Tutan Aslan”.....	286
Şekil 4.112 Beylerbeyi Sarayı, harem girişi, aslan heykeli.....	286

Şekil 4.113a,b Tip 1-A, 1-B.....	289
Şekil 4.114a,b Tip 2.....	289
Şekil 4.115a,b Tip 2	290
Şekil 4.116 Harem bahçesinin giriş kapısı, Tip 1 aydınlatma elemanı.....	291
Şekil 4.117 Harem bahçesi, rıhtım boyunca uzanan aydınlatma elemanları.....	292
Şekil 4.118 Harem bahçesi, spot aydınlatma elemanları.....	293
Şekil 4.119 Harem bahçesi, spot aydınlatma elemanları.....	293
Şekil 4.120 Selamlık bahçesi zemin kaplaması.....	294
Şekil 4.121 Harem bahçesi, zemin kaplamasında dökme beton kullanımı.....	295
Şekil 4.122 Harem bahçesi, zemin kaplaması olarak küp taş kullanımı.....	295
Şekil 1.123 Beylerbeyi Sarayı, Harem-i Hümayun binası.....	296
Şekil 4.124 İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları Kitabı'ndan Harem-i Hümayun bahçesi.....	297
Şekil 4.125 Selamlık bahçesinde yer alan bitki parterlerinin mevcut durumu.....	297
Şekil 4.126 Beylerbeyi sarayı Harem bahçesi, Basille Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	298
Şekil 4.127 Harem bahçesi.....	299
Şekil 4.128 Harem bahçesi, 1960 yılında çekilen hava fotoğrafı.....	300
Şekil 4.129 Harem bahçesinde oval formlu havuzun etrafında yer alan bitkiler.....	301
Şekil 4.130 Harem bahçesi, rıhtım boyunca uzanan formal bitki parterleri.....	301
Şekil 4.131 Harem Deniz Köşkü'nün doğu kesiminde yer alan ve rıhtım boyunca uzanan formal bitki parterleri.....	302
Şekil 4.132 Harem Deniz Köşkü'nün batı kesiminde yer alan ve rıhtım boyunca uzanan formal bitki parterleri.....	302
Şekil 4.133 Harem bahçesi, deniz ve kara duvarının kesiştiği alanda yer alan bitki türleri.....	303
Şekil 4.134 Harem bahçesinde yer alan <i>Araucaria araucana</i> (Şili Arokaryası).....	305
Şekil 4.135 Kafeterya 'ya ulaşımı sağlayan yollar ve bitki parterleri.....	305
Şekil 4.136 Harem bahçesi, Bilet Gişesi ve kafeterya arasında yer alan alanda bitkisel materyal.....	305
Şekil 4.137 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesi rölövesi ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	306

Şekil 4.138 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesi rölövesi ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı.....	307
Şekil 4.139 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yerleşim planı.....	312
Şekil 4.140 Beylerbeyi Sarayı, Set bahçeleri hava fotoğrafı.....	313
Şekil 4.141 Birinci set bahçesi kuzeydoğu yönündeki sınır elemanı.....	314
Şekil 4.142 Birinci set bahçesini güney yönündeki sınır elemanı.....	314
Şekil 4.143 İkinci ve üçüncü set bahçeleri sınır elemanları.....	315
Şekil 4.144 Dördüncü set bahçesinin doğu kesiminde yer alan sınır elemanı.....	315
Şekil 4.145 Beylerbeyi Sarayı, birinci set üzerinde yer alan grottolu havuz.....	316
Şekil 4.146 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuz.....	317
Şekil 4.147 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuzun iki ucunda yer alan grotto.....	317
Şekil 4.148 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuzun iki ucunda yer alan grotto.....	318
Şekil 4.149 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set, “Dinlenen Aslan”.....	319
Şekil 4.150 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set, “ Kayalıkta Pusu Kurmuş Aslan”.....	319
Şekil 4.151 Beylerbeyi Sarayı, “Şah İçin Ayağa Kalkmış Özgürlük Atı”.....	320
Şekil 4.152 Beylerbeyi Sarayı, Dördüncü set “böğürten boğa”.....	321
Şekil 4.153 Dördüncü set, “Yavrularını Toplayan Dişi Aslan”.....	321
Şekil 4.154 a,b Tip 1.....	323
Şekil 4.155 a,b Tip 2.....	324
Şekil 4.156 Dördüncü set bahçesinde bulunan kapı, Tip 1 aydınlatma elemanı.....	325
Şekil 4.157 Birinci set bahçesi, sıkıştırılmış toprak görünümlü zemin kaplaması.....	326
Şekil 4.158 İkinci set, Zemin kaplamasında sıkıştırılmış toprak kullanımı.....	327
Şekil 4.159 Üçüncü set bahçesi, Zemin kaplamasında kum-çakıl kullanımı.....	327
Şekil 4.160 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk’ün önünde bulunan alanın zemin kaplamasında toprak kullanımı.....	328
Şekil 4.161 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk önünde bulunan alanın değiştirilmiş zemin kaplaması.....	329
Şekil 4.162 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk önünde bulunan alanın değiştirilmiş zemin kaplaması.....	329

Şekil 4. 163 Sarı Köşk'ü Mermer Köşk'e bağlayan rampanın zemin kaplamasında küp taş kullanımı.....	330
Şekil 4. 164 Sarı Köşk'ü Mermer Köşk'e bağlayan rampanın zemin kaplamasında küp taş kullanımı.....	330
Şekil 4.165 Dördüncü set bahçesi, Mermer Köşk önünde, yaya yollarında zemin kaplaması olarak kum-çakıl kullanımı.....	331
Şekil 4.166 Dördüncü set bahçesi, Ahır Köşk önünde tartan zemin kaplaması.....	332
Şekil 4.167 Dördüncü set bahçesi, Ahır Köşk önünde tartan zemin kaplaması.....	332
Şekil 4.168 Beylerbeyi Sarayı Sebah & Joaillier tarafından 1900'lerde birinci setinden çekilen fotoğraf.....	333
Şekil 4.169 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set bahçesi.....	334
Şekil 4.170 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set bahçesi.....	334
Şekil 4.171 Beylerbeyi Sarayı, birinci set genel görünüm.....	335
Şekil 4.172 Birinci setin kuzeydoğu kesiminde yer alan <i>Rosa sp.</i> (Gül) parterleri.....	336
Şekil 4.173 Birinci set, duvar boyunca kullanılan <i>Euonymus japonica</i> (Taflan)	337
Şekil 4.174 ikinci ve üçüncü set bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı	338
Şekil 4.175 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri.....	339
Şekil 4.176 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri.....	339
Şekil 4.177 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri.....	340
Şekil 4.178 Beylerbeyi Sarayı dördüncü set bahçesi sınırları.....	341
Şekil 4.179 Beylerbeyi Sarayı dördüncü set bahçesi sınırları.....	342
Şekil 4.180 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf, Library of Congress.....	343
Şekil 4.181 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf	343
Şekil 4.182 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, dördüncü set büyük havuz.....	344
Şekil 4.183 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, dördüncü set grottolu havuz.....	344
Şekil 4.184 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	345
Şekil 4.185 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Sarı Köşk'ün önünde kullanılan bitkisel materyal.....	346
Şekil 4.186 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Sarı Köşk'ün önünde yer alan ağaçlar.....	347
Şekil 4.187 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk'ün batı kesiminde yer alan açık alan.....	348
Şekil 4.188 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk'ün doğusunda yer alan açık alan.....	349

Şekil 4.189 Beylerbeyi Sarayı, Sebah&Joaillier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf	350
Şekil 4.190 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set üzerinde yer alan havuzun etrafında belirli aralıklarla dikilmiş olan <i>Chamaerops excelsa</i> (Tüylü Palmiye)'ler	351
Şekil 4.191 Beylerbeyi Sarayı Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	352
Şekil 4.192 Beylerbeyi Sarayı, Dördüncü set, Mermer Köşk'ün etrafında kullanılan bitkisel materyal.....	353
Şekil 4.193 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set üzerinde yer alan Mermer Köşk'ün etrafında budanmış <i>Euonymus japonica</i> ağaçları ile çit oluşumu ve kurumuş olan <i>Cedrus libani</i> (Himalya sediri).....	354
Şekil 4.194 Dördüncü set, Mermer Köşk'ün önünde yer alan çim parterleri ve bitkisel materyal kullanımı ve kesilmiş olan kurumuş <i>Cedrus libani</i> (Himalya sediri).....	355
Şekil 4.195 Beylerbeyi Sarayı, Köşkün sağ tarafında dairesel parterin ortasında yer alan <i>Chamaerops humilis</i> (Bodur Palmiye)	356
Şekil 4.196 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Ahır Köşkü'nün önündeki alanda yer <i>Sophora japonica</i> (Alan Japon Soforası) ve <i>Aucuba japonica</i> (Japon Akubası).....	357
Şekil 4.197 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü'nün önünde yer alan <i>Aucuba japonica</i> (Japon Akubası).....	358
Şekil 4.198 Ahır Köşkü'nün önünde yer alan bitkisel materyal.....	358
Şekil 4.199 Beylerbeyi Sarayı Set bahçeleri rölövesi ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	359
Şekil 4.200 Beylerbeyi Sarayı Set bahçeleri rölövesi ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı.....	360
Şekil 5.1 Beylerbeyi sarayı Bahçeleri yakın çevresi mevcut durum.....	383
Şekil 5.2 Boğaziçi Köprüsü yapımında yıktırılan yapılar.....	384
Şekil 5.3 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	384
Şekil 5.4 İstanbul, Anadolu Yakası, Boğaziçi Köprüsü yapımı.....	385

Şekil 5.5 Beylerbeyi Sarayı'nın inşa döneminden bugüne ulaşabilen Kayık Limanı.....	385
Şekil 5.6 1900'lü yıllarda Abdullağa Caddesi ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan yeşil alan.....	386
Şekil 5.7 Abdullağa Caddesi ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan yeşil alanın bugünkü durumu.....	387
Şekil 5.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, mevcut yerleşim planı.....	388
Şekil 5.9 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yakın çevresi, 1960 yılı yerleşim planı.....	389
Şekil 5.10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yakın çevresi, yapısal öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	390
Şekil 5.11 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri restitüsyonu.....	391
Şekil 5.12 Selamlık Bahçesi 1880 yılına ait tarihi fotoğraflar.....	395
Şekil 5.13 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Selamlık bahçesinin ortasında yer alan oval formlu bitki parterinin yapıldığı dönemdeki formu.....	396
Şekil 5.14 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık bahçesinde yer alan bitki parterinin mevcut formu.....	396
Şekil 5.15 Selamlık Bahçesi'nde yer alan anıt ağacının konumu.....	397
Şekil 5.16 Selamlık Bahçesi'nde yer alan anıt ağacı <i>Aesculus neglecta</i> (Sarı Çiçekli At Kestanesi).....	398
Şekil 5.17 Selamlık Bahçesi mevcut yerleşim planı.....	401
Şekil 5.18 Beylerbeyi Sarayı Selamlık bahçesi 1960 yılı yerleşim planı.....	402
Şekil 5.19 Selamlık Bahçesi yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	404
Şekil 5.20 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi yapısal ve bitkisel restitüsyonu.....	405
Şekil 5.21 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde ait planı.....	406
Şekil 5.22 Harem bahçesi ve 1954 yılı Beylerbeyi-Kuzguncuk yol çalışması.....	407
Şekil 5.23 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinin 1954 yılında yol çalışmasından sonraki durumu.....	407
Şekil 5.24 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesi yapısal restitüsyon.....	408
Şekil 5.25 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi bitki parteri restitüsyonu.....	410
Şekil 5.26 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesinde yer alan bitki parterinin mevcut durumu.....	411
Şekil 5.27 Beylerbeyi sarayı Bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	412

Şekil 5.28 Harem Bahçesi, mevcut yerleşim planı.....	415
Şekil 5.29 Harem bahçesi 1960 yılı yerleşim planı.....	416
Şekil 5.30 Harem Bahçesi, yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	418
Şekil 5.31 Harem Bahçesi restitüsyonu.....	419
Şekil 5.32 Beylerbeyi Sarayı Set Bahçeleri.....	420
Şekil 5.33 Birinci set bahçesi 1890 yılına ait tarihi fotoğraflar.....	421
Şekil 5.34 Birinci set bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin restitüsyonu.....	423
Şekil 5.35 Birinci set bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin mevcut durumu.....	424
Şekil 5.36 Birinci set bahçesinde yer alan “yemiş bahçesi” adı ile bilinen alanın yapıldığı dönemdeki konumu 1960 yılına ait hava fotoğrafı ve mevcut durum.....	425
Şekil 5.37 Birinci set bahçesi mevcut yerleşim planı.....	428
Şekil 5.38 Birinci set bahçesi 1960 yılı yerleşim planı.....	429
Şekil 5.39 Birinci set bahçesi, yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	431
Şekil 5.40 Birinci set bahçesi restitüsyonu.....	432
Şekil 5.41 İkinci ve üçüncü set bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı.....	433
Şekil 5.42 İkinci ve üçüncü set bahçeleri, mevcut durumu.....	434
Şekil 5.43 Birinci ve ikinci set bahçeleri mevcut yerleşim planı.....	436
Şekil 5.44 İkinci ve üçüncü Set bahçeleri 1960 yılı yerleşim planı.....	437
Şekil 5.45 İkinci ve üçüncü set bahçeleri yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	439
Şekil 5.46 Birinci ve ikinci set bahçeleri restitüsyonu.....	440
Şekil 5.47 Yeni Beylerbeyi Sarayı genel durumunu gösteren kroki.....	441
Şekil 5.48 Dördüncü set bahçesinde yol çalışmaları nedeni ile yola terk edilen Geyiklik arazisi.....	442
Şekil 5.49 Dördüncü set bahçesi, Geyiklik arazisinin bugünkü durumu.....	442
Şekil 5.50 Dördüncü set bahçesinin etrafında yer alan sokak ve cadde.....	443
Şekil 5.51 Dördüncü set bahçesinin etrafında bulunan cadde ve sokak.....	444
Şekil 5.52 Mermer Köşk’ün önünde yer alan vazolar ve aydınlatma elemanları.....	445
Şekil 5.53 Dördüncü set bahçesi üzerinde yer alan mevcut yapılar.....	446
Şekil 5.54 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	448

Şekil 5.55 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	449
Şekil 5.56 Sarı Köşk'ün doğu ve batı yönünde bulunan açık alanların mevcut durumu.....	450
Şekil 5.57 Sebah&Joallier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf.....	451
Şekil 5.58 Mermer Köşk'ün her iki tarafında yer alan bölümün mevcut durumu.....	452
Şekil 5.59 Dördüncü set bahçesi mevcut yerleşim planı.....	455
Şekil 5.60 Dördüncü Set bahçesi 1960 yılı yerleşim planı.....	456
Şekil 4.61 Dördüncü Set Bahçesi, yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri.....	458
Şekil 5.62 Dördüncü Set Bahçesi restitüsyonu.....	459
Şekil 5.63 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, yapıldığı döneme ait ölçülendirme paftası.....	461
Şekil 5.64 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 yılı ölçülendirme paftası.....	462
Şekil 5.65 Beylerbeyi Sarayı, mevcut yerleşim planı ve ölçülendirme paftası.....	463
Şekil 5.66 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi restitüsyonu.....	465
Şekil 5.67 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi mevcut yerleşim planı.....	466
Şekil 5.68 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi restitüsyonu.....	467
Şekil 5.69 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set bahçesi restitüsyonu.....	468
Şekil 5.70 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, ikinci ve üçüncü set bahçeleri restitüsyonu.....	468
Şekil 5.71 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesinde yer alan bitkisel tasarım.....	472
Şekil 5.72 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinde yer alan bitkisel tasarım.....	472
Şekil 5.73 Beylerbeyi Sarayı, Birinci set bahçesinde yer alan bitkisel tasarım.....	473
Şekil 5.74 Beylerbeyi Sarayı, ikinci ve üçüncü set bahçesinde yer alan bitkisel tasarım.....	473
Şekil 5.75 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set bahçesinin bitkisel tasarım.....	474

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1 Yapısal durum ile ilgili bulgular.....	175
Çizelge 3.2 Güvenirlilik derecelerini gösteren tablo.....	175
Çizelge 3.3 Güvenirlilik derecelerini renkler ile ifade eden tablo.....	176
Çizelge 3.4 Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	176
Çizelge 4.1 Beylerbeyi Sarayı'nın Selamlık bahçesi için sipariş edilen mermer heykeller listesi.....	249
Çizelge 4.2 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dikim dönemleri.....	273
Çizelge 4.3 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi.....	287
Çizelge 4.4 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesinde yer alan bitki türleri ve dönemleri.....	308
Çizelge 4.5 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykellerin listesi.....	322
Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı, Birinci Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri.....	361
Çizelge 4.7 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ikinci ve üçüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri.....	366
Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan ve dönemleri.....	367
Çizelge 5.1 Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak bitki türleri değerlendirme tablosu.....	403
Çizelge 5.2 Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	417
Çizelge 5.3 Birinci set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	430
Çizelge 5.4 İkinci set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	438

Çizelge 5.5 Üçüncü set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	438
Çizelge 5.6 Dördüncü set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu.....	457

1. GİRİŞ

Tarihi saray bahçeleri, ait oldukları dönemlerin kültürel özelliklerini yansıtmaların yanı sıra, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin anlayışı ile yapım tekniklerini de yansıtan oluşumlardır. İnsan-doğa ilişkileri sonucunda ortaya çıkan bahçe kültürü, tarih boyunca her dönemin coğrafi durumu, tarihi, sosyo-ekonomi, kültür ve yaşam koşulları ile bağlantılı olarak değişmiş ve gelişmiştir.

Devlet yönetimi ve sultanların yaşam alanı olarak işlev gören saraylar, kendine özgü yapıları ile dönemin sanat ve mimarlık anlayışını en iyi şekilde yansıtan eserler olmuşlardır. Yapılar topluluğundan oluşan Osmanlı sarayları, 19.yy'dan itibaren batı etkilerinin belirgin bir şekilde görüldüğü ve bunun sonucu olarak özgün tasarımlar ve kompozisyonların yaratıldığı alanlar olmuşlardır. Bu yeni anlayış çerçevesinde imparatorluğun başkenti İstanbul'da, Beylerbeyi, Dolmabahçe, Yıldız ve Çırağan gibi saraylar inşa edilerek kendine has tasarım özellikleri ile özgün eserler ortaya çıkmıştır. Söz konusu yapılardan, daha ön plana çıkan Dolmabahçe ve Çırağan sarayları birçok araştırmaya konu edilirken, Beylerbeyi Sarayı, belki de daha küçük boyutta ve yazlık saray olarak inşa edilmesinden dolayı çok fazla araştırılmamıştır. Oysaki Beylerbeyi Sarayı bahçeleri gerek yapıları, gerekse yerleşim düzeni ve bitkisel tasarım açısından dönemin bütün özelliklerini yansıtan özgün bir eser konumundadır. Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri üzerine yapılan araştırmalar genel itibari ile kısa bilgiler içeren, kısmen fikir verici nitelikte olmakla birlikte, konuyu bir bütün olarak ele alan kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

“İstanbul, Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Tasarım İlkeleri ve Restitüsyonu” konulu çalışmanın ana amacı; Osmanlı Dönemi bahçe anlayışının ortaya konması ve tasarım ilkelerinin saptanmasının yanı sıra Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tarihsel süreç içerisindeki gelişiminin ve değişiminin irdelenmesi, Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın konumu, saray kompleksinde yer alan köşkler ve saray bahçelerinin bitkisel tasarım özellikleri açısından farklı dönemlerde geçirdiği değişimlerin saptanarak tasarım ilkeleri, mekan organizasyonu, yapısal öğeler ve kullanılan bitkisel materyaldeki tarihi süreç içindeki değişimin ortaya konarak, restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesidir.

Beylerbeyi Sarayı bahçeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. Yüzyıl Avrupa bahçe kültürünün etkilerinin kısmen izlendiği, gelenek ve göreneklerin bu yeni anlayışa uyarlandığı özellikleri de taşımaktadır. Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde de diğer Osmanlı saray bahçelerinde olduğu gibi Harem ve Selamlık olmak üzere iki ayrı bahçe yer almaktadır. Bu araştırma İstanbul'daki diğer tarihi bahçelerde olduğu gibi Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tasarım ilkelerinin saptanarak doğru ve nitelikli bir biçimde korunması, bakımı ve onarımının gerçekleştirilmesi bağlamında son derece önemli olacaktır. Bunun dışında bu araştırma:

- Anadolu kültüründe bahçelerin gelişimi,
- Türk bahçe kimliğinin ortaya konması,
- Türk bahçe kültürü ve özellikle saray yapılarında geleneksel açık yeşil mekan anlayışının belirlenmesi
- Benzer çalışmalara örnek oluşturması açısından da önemli bir çalışma olmuştur.

Belirtilen amaç ve hedeflere ulaşabilmek için belli bir yöntem kapsamında gerçekleştirilen çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, araştırmanın temel amacı, araştırma konusu olarak "Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri" nin seçim nedenleri ve önemi açıklanmıştır. Ayrıca araştırmayı yönlendirici nitelik taşıyan kaynak özetlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde, araştırma konusu ile ilgili kuramsal temeller irdelenmiş ve araştırmanın amacı kapsamında rölöve ve restitüsyon kavramları açıklanmıştır. Bahçe kavramı ve Anadolu Türk kültüründe bahçenin tanımı, Osmanlı saray bahçelerinin tasarım ilkeleri değerlendirilmiştir. Ayrıca Türk bahçe anlayışına bir örnek teşkil eden Topkapı Sarayı Bahçeleri ve aynı dönemde yapılmış olan Dolmabahçe Sarayı, Çırağan Sarayı ve Yıldız Sarayı ve bahçeleri incelenerek batılılaşma süreci sonucunda, tasarım ilkeleri ve kullanım açısından değişime uğrayan son dönem saray bahçelerinin tarihsel gelişim ve değişimlerine yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmada kullanılan materyal ve yöntem yer verilmiştir. Çalışma alanının sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerlerinin saptanabilmesi amacı ile öncelikler literatür araştırması yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda Beylerbeyi Sarayı bahçeleri ve tasarım ilkeleri ortaya konarak farklı dönemlerde bu bahçelerin geçirdiği değişimler saptanmıştır. Araştırma alanına ilişkin plan, kroki, harita, çizim ve fotoğraflardan elde edilen veriler, üniversite kütüphaneleri ve ilgili kuruluşların kütüphanelerinden elde edilen veriler, konu ile ilgili yapılmış tez, makale ve araştırmalar ile internet taramalarından elde edilen ulusal ve uluslararası kaynaklar değerlendirilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili olarak kişiler ile sözlü görüşmelere de yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde, araştırma bulgularına yer verilmiştir. Bu kapsamda Beylerbeyi Sarayı'nın çevre duvarları içinde yer alan ve farklı dönemlerde sarayın çeşitli işlevlerini üstlenen yapıları ile sarayın ana binasının arka kesimindeki yamaçlar üzerine konumlanmış olan set bahçelerinin tarihsel süreç içindeki gelişimi ve değişimi incelenmiştir. Araştırmanın giriş bölümünde aktarılan amaçlar doğrultusunda, kuramsal temellerde elde edilen verilere göre gerçekleştirilen etüt ve gözlem çalışmaları ile birlikte arşiv belgeler, dönemin fotoğrafçıları tarafından çekilen tarihi fotoğraflar ve farklı dönemlerde çizilen bahçe planlarından elde edilen veriler değerlendirilerek Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tarihsel gelişimi değişimler ve dönüşümü ile bugünkü durumu irdelenmiş, saray bahçelerinin tasarım ilkeleri, özellikleri, saray bahçelerinde kullanılan yapısal ve bitkisel elemanlar değerlendirilmiştir.

Beşinci bölümde, araştırma sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilerek, Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tasarım ilkeleri ortaya konmuştur. Araştırma alanına ilişkin elde edilen bulgular mevcut durum ile karşılaştırıldıktan sonra; analiz edilip değerlendirilerek Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin restitüsyon projesi hazırlanmış; bahçelerin bitkisel ve yapısal elemanlarının sürekliliğini sağlamak amacı ile koruma bakım ve onarımlarına ilişkin önerilere yer verilmiştir.

2. KURAMSAL TEMELLER

Bu bölümde araştırmaya temel oluşturmak amacı ile bahçe tanımı, Anadolu Türk kültüründe bahçe kavramları ve bahçenin tarihsel gelişimi incelenmiştir.

2.1 Bahçe Tanımı ve Anadolu Türk Kültüründe Bahçe Kavramları

Bahçe kelimesinin kökeni Farsça olup “ küçük bağ” anlamına gelmektedir. Genel olarak; belli görsel niteliğe sahip, otsu ve odunsu süs bitkileri; meyve, sebze ve şifalı otların yetiştirildiği; bunun yanı sıra doğanın güzelliği, yeşil doku özelliği ve dinlendiriciliğinin insan eli ile denetim altına alındığı toprak parçası olarak da tanımlanmaktadır. Büyük veya küçük ölçekli, çevre ile entegre, içe dönük avlular ya da bahçeler, tarihin belli dönemlerinde toplumların yaşam koşulları, ekonomik ve kültürel niteliklerini yansıtan, bulunduğu bölgenin özellikleri doğrultusunda biçimlenmiş mekanlardır. Bu anlamda, insanların yarattıkları değişiklik ve bahçe düzenleme amacındaki çeşitlilik, bahçe olgusuna duygusal ve biçimsel açıdan pek çok farklılıklar kazandırmıştır (Aliasghari ve Erdoğan 2012).

Tarihi bahçeler, ait oldukları dönemlerin kültürel özelliklerini yansıtmalarının yanı sıra, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin anlayışı ile yapım tekniklerini de yansıtan oluşumlardır. İnsan-doğa ilişkileri sonucunda ortaya çıkan bahçe kültürü, tarih boyunca her dönemin coğrafi, tarihi, sosyo-ekonomi, kültür ve yaşam koşulları ile bağlantılı olarak değişmiş ve gelişmiştir. Devlet yönetimi ve sultanların yaşam alanı olarak işlev gören saraylar, kendine özgü yapıları ile dönemin sanat ve mimarlık anlayışını en iyi şekilde yansıtan eserler olmuşlardır. Özellikle yapılar topluluğundan oluşan Osmanlı sarayları, 19.yy'dan itibaren batı etkilerinin belirgin bir şekilde izlendiği ve bunun sonucu olarak özgün tasarımlar ve kompozisyonların yaratıldığı alanlar olmuşlardır (Erdoğan ve Aliasghari 2015).

Çağlar boyunca bahçeler, insanların günlük yaşamlarının sıradanlıklarından kaynaklanan sıkıntılarında kurutulup, doğaya ait varlıklarla bir arada olabilecekleri bir

tür sığınak olmuştur. Diğer taraftan kutsal kitaplarda ve dinsel öğretilerde genellikle insanların ödüllendirileceği, ikinci yaşamlarının geçeceği mekân “cennet”, son derece çekici bir bahçe olarak tanımlanmaktadır.

Genel kapsamda irdelendiğinde yapısal ve bitkisel elemanlardan oluşan ve çiçek, ağaç, sebze yetiştirmek amacı ile etrafı sınırlanmış toprak parçası olarak tariflenen bahçe olgusu tarihi süreç içinde farklı uygarlık ve coğrafyalarda farklı kültürlerce biçimlenmiş, gelişmiş bir açık mekan kurgulanmasıdır. Bahçe insan için bir dönemde önemli olmuş, kapalı mekanın bir uzantısı ve sosyal yaşamın bir parçası olarak varlığını geliştirerek sürdürmüştür (Erdoğan vd. 2003).

Tarihi Perspektif içinde bahçe gelişimine bakıldığında uygarlıkların yer aldığı coğrafyaların iklimsel özellikleri ve kültürel yapılarının bahçeye biçim verdiği görülmektedir. Örneğin doğu uygarlıklarında Mısır bahçe sanatı ile aynı ekolojik ve iklimsel özellikleri yansıtmasına rağmen Mezopotamya uygarlıklarında görülen bahçe anlayışı farklılık göstermektedir. Mısır’da formal ve simetrik düzen içinde gerçekleşen bahçeler, Asur ve Babillerde daha informal duyu benzerliği istenen bahçe ve yeşil alanlarda mekan düzenleme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Rönesans Dönemi’ne kadar daha çok dörtgen alanlarda düzenlenen bahçelerin zaman içinde romantik yaklaşım doğrultusunda dairesel ve kavisli çizgilere bürünmesi ve modern bahçelerin simetriden kurtulup informal bir düzene geçmesi ise değişim değil, gelişim olmuştur. Sosyolojik çevre gelişiminin estetik bir biçimlendirmesi olarak tanımlanabilen bahçenin tarihsel gelişimi sonucunda günümüze ulaşan örnekleri olan tarihi bahçeler bir ülkenin tarihi kültürel peyzajlarının önemli bir parçasıdır. Bahçeler, onu yapan, yaptırın ve kullananların yaşam anlayışı ve isteklerindeki ayrıntıları, tekniklerini, bilgi ve kültürlerini yansıtmaktadır (Atalay-Seçen 2011).

İçinde barınıldığı tüm değerler ve yapısı ile mükemmel bir dokuya sahip olan doğa aynı zamanda bir parçası olan insan içinde ideal ortam ve habitatır. İnsan doğanın diğer bileşenlerinden farklı olarak bu değerlerden ürün elde etme çabasına girmiş,

biçimlendirmiş ve bu süreçte de doğanın sağlandığı bu koşullardan bilinçsizce uzaklaşmıştır (Erdoğan vd. 2003).

Tarihi saray bahçeleri mimari özellikleri ve bitkisel düzenlemeleri ile ulusların dikkatini çeken tarihi ve sanatsal alanlardır. Dönemin yaşam tarzı, sosyo-ekonomik ve kültürel anlayışını yansıtan bu yapılar, gerek bilim ve sanat gerekse eğitsel ve işlevsel özellikleri ile bugünün toplumuna ışık tutan ve övünç kaynağı sayılan kültürel değerlerdir. Bugün Türk bahçesi olarak adlandırılan olgu tarihi süreç içinde Anadolu uygarlıkları boyunca görülen yapı-açık mekan kurgulanmasının bir uzantısı ve Türk kültürünün sentezidir. Anadolu uygarlıkları için doğa her zaman saygı duyulan, açık mekanda bulunmak ise yaşamak ile özdeşleşen bir olgu olmuştur. Dolayısı ile bahçe daima değerli ve toplum yaşamına uyumlu olmuştur (Erdoğan 2003).

Eldem'e (1976) göre; "Türkler, Orta Asya da natüralist bahçenin en eski ve en büyük ustaları olan Çinlilerden çok şey öğrenmiş, ancak öğrendiklerini pekiştirerek işledikleri alanlara kendi güzellik anlayışlarını aşılarmayı bilmişlerdir. İnsanın bir parçası olan doğayı seyirlik bir tablo, gösteri sahnesi veya prestij sembolü olarak algılanmanın yerine, içine girip değişik ölçeklerde farklı manzaralar görerek yaşamayı ve doğayı hissettirmek amaçlanmıştır".

Toprağın hem fonksiyonel, hem de sanatsal açıdan kullanılması İstanbul'un fethi ile daha fazla önem kazanmıştır. İstanbul'un fethinden Lale Devri'ne kadar geçen devirde Osmanlı Türkleri, Anadolu Selçuklu sanatını incelemiş, Yunan ve Roma sanatının izlerini görmüş, Bizans sanatını çok yakından gözlemlemiş, Güneyde İslam sanatını tanımış, Mısır uygarlığından izlenimler edinmiş, doğuda İran sanatı ve Selçuk İmparatorluğunun eserlerini gözden geçirme fırsatını bulmuş, Avrupa'da Batı sanatını gözlemlemiştir.

Türk bahçelerinin gerek Rönesans ve Barok formalizmi, gerek Uzakdoğu kaynaklı İngiliz natüralizmi, geniş ölçüde uygulama alanı bulmamıştır. Türk toplumunun yaşam biçimi, bahçe kültürü, arazi yapısı ve iklim özelliklerinin etkisi olmuştur. Aksiyal olmayan genel planlar, birbirine birkaç basamak ile bağlanan setler, selsebil, çeşme ve

havuz detaylarındaki sadelik ve Boğaz peyzajının yeşil örtüsüne hakim olan ağaçların (*Cupressus* sp.) Servi, (*Pinus* sp.) Çam, (*Cedrus* sp.) Sedir, (*Cercis* sp.) Erguvan türleri ile kombinasyonları, Türk bahçe anlayışının yansıtıcı unsurları olmuştur (Akdoğan 1974).

Genel kapsamda incelendiğinde yapısal ve bitkisel elemanlardan oluşan ve çiçek, ağaç, sebze yetiştirmek amacı ile etrafı sınırlandırılmış toprak parçası olarak tariflenen bahçe olgusu tarihi süreç içinde farklı uygarlık ve coğrafyalarda farklı kültürlerce biçimlenmiş, gelişmiş bir açık alan kurgulanmasıdır (Atalay-Seçen 2011).

Erdoğan'a (2003) göre, Türk-İslam kültürlerinde bahçe ile ilgili bazı tanım, kavram ve sözcükler şu şekilde ifade edilmektedir.

ARSA (Arapça): Eğlence bahçesi; kent surları içinde kalan tüm bahçeler olarak tarif edilmektedir.

BAĞ (Arapça): Türkçesi bağ olan bu terim tarla, arsa, toprak parçası için kullanılmış, Selçuklu döneminde ise “bağ” sözcüğü saray ve bahçesini içeren külliye verilen isim olmuştur. Güncel ifadesi ile “üzüm yetiştirilen bahçe” olan sözcük Arapçada aynı zamanda bahçelerin içinde bulunan tarhları da ifade etmektedir.

JA HAR BAH / Cİ HAR BAĞ: Dört bölümlü bahçe olup sogd dilinden gelen bir sözcüktür.

BEHEŞT (Farsça): Cennet anlamında bir sözcük olup birçok İran bahçesi için kullanılmıştır.

BUSTAN (Farsça): Sözcük anlamı “kokulu yer” dir. Türkçesi ise “yarar amacı ile tarım yapılan bahçe” dir. Arap yazarlar ise bir külliye içinde bulunan kapalı, kanal ve havuzlar bulunan bahçeler için ifade kullanılmıştır.

FİRDAWS (Farsça): Türkçesi “Firdevs” olan sözcük gerek cennet, gerek bahçe anlamında kullanılmıştır.

GÜLİSTAN (Farsça): Gül bahçesi

CANNAT (Arapça): “Cennet” ya da “bahçe” anlamında kullanılmaktadır.

PAİRİDAEZA (Farsça) **PARADEİSOS** (Yunanca): Çitle çevrili yer, etrafı sınırlandırılmış açık alan, çoğunlukla “av parkları” için kullanılmıştır (Erdoğan vd, 2003).

2.2 Anadolu Kültüründe Bahçenin Gelişimi

Anadolu yapı kültürü ve yerleşmeler tarihi çevre oluşumu ve doğanın biçimlendirilmesi kapsamında değerlendirildiğinde gerek yapı yakın çevrelerinde gerekse kentsel alanlarda farklı niteliklerde açık yeşil alanların tasarlanarak güncel yaşamın bir parçası olarak biçimlendiği gözlenmektedir. Bu anlamda ortaya çıkan ve Anadolu kültürünün ayrılmaz bir bileşeni olarak nitelenebilecek özgün oluşumlardan biri de Türk bahçesi olgusudur. Anadolu kültürünün bir sentezi olan Türk bahçesi ve açık mekan biçimlenmesi tarihi süreç içinde gelişim göstererek belli bir kimlik kazanmıştır (Erdoğan 2003).

Anadolu Paleolitik dönem (M.Ö. 10.000’ler) den bu yana yerleşim yeri olmuş, birçok farklı kültürün gelişimine zemin hazırlamış bir yerleşmeler bütünüdür. Anadolu yerleşmelerinin gelişim sürecinde de bölgenin doğal özellikleri ve çevre koşulları temel belirleyici olmuştur. Coğrafi eşikler nedeni ile kapalı bölgeler oluşmuş, bu sınıflamalar nedeniyle Anadolu’ya hakim olmanın gücü uygarlıkların daha çok bölgesel olarak gelişmesine neden olmuştur (Erdoğan vd. 2003).

2.2.1 İslamiyet Öncesi Dönem

Prehistorik Dönem'den başlayarak, Yunan Dönemi, Roma Dönemi ve Bizans Dönemi'ni kapsayan Anadolu uygarlıklarında açık mekan olgusu gelişerek değişmiştir.

Anadolu'da M.Ö. 10.000'lere dayanan prehistorik dönemlerden bu yana insanlar yerleşme ve yapılaşma birimlerinin içinde-çevresinde doğanın katkısı artmış, bu amaçla kentsel açık mekânlar oluşturmaya yönelmiştir. Tamamen yerleşik düzene geçilmesi ile Anadolu'da yüzyıllar boyu birçok uygarlığın etkileşim ve sentezi sonucu açık alan ve bahçe örnekleri oluşmuştur. Anadolu uygarlıklarında hiçbir anıt ve mimari yapıt çevresinden bağımsız düşünülmemiş, topografya, iklim ve kültür bileşenleri doğrultusunda biçimlenerek işsiz bahçeler oluşmuştur (Erdoğan vd. 2003).

Girit ve Batı Anadolu'da yaşayan insanın M.Ö. 300'lerde ortaya çıkardığı Yunan uygarlığının kent kurup geliştirmede duyarlı olduğu arkeolojik verilerden anlaşılmakta olup, dönemim önemli yerleşimleri Bergama Milet, Priene ve Magnesia olmuştur. Genellikle tarım yerleşimleri görüntüsündeki Yunan kentinde dış mekan günlük yaşamda daha da önem kazanmış, sosyal yaşam ve birçok spor aktivitesi açık mekanlara taşınmıştır. Yunan kentinde yapı grupları arasında geleneksel anlamda bir ilişki ve birçok spor aktivitesi açık mekanlara taşınmıştır. Yunan kentinde yapı grupları arasında geleneksel anlamda bir ilişki ve mekânsal süreklilik sağlanmaya çalışılmış, tapınak yapıları ve çevreleri kutsal alan "temenos"un yeşil kuşak geçişi olarak bırakılması ve gimnasyum, tiyatro, agora gibi sosyal amaçlı yapı çevrelerinin ağaçlandırılıp yeşil alan olarak planlanması ile gerçekleştirilmiştir (Erdoğan vd. 2003).

Yunanlılar bahçelerde özellikle sebze ve meyve yetiştirmiş, eğimli arazi üzerinde kurdukları setli bahçelerde düzenli sulama kanalları inşa etmişlerdir. Eski İran, Asur ve Mısır sanatından etkilenen Yunanlılar ağaçlara saygı duymuşlar; dini törenlerini ağaçlı alanlarda ve ibadetlerini ağaçlar atında yapmışlardır. Yunan kahramanlarının mezarları, mabetler, akademileri genellikle ağaçlar ile süslenmişlerdir (Erdoğan vd. 2003).

Yunan dönemi Anadolu konutuna bakıldığında ise içe dönük plan şemalarına sahip “persitil avlulu” konutlar izlenmektedir. Bahçe olarak nitelendirilmeyen ancak, havuzu, döşemesi ve bitkisel materyali ile konuta-yapıya özel bir açık mekan kurgulanması tüm konutlarda görülmektedir. Özgün örnekleri Priene, Milet ve Efes Yamaç evlerinde izlenen bu konutlarda iç avlular yaşama birimleri ile “iç bahçeler” niteliğinde avlulardır. Bunun yanında, özellikle İskender döneminde ülke sınırlarının genişlemesi ile Ege, Mısır ve Batı Asya ile kültür etkileşimi sonucu saray çevrelerinde halka açık bahçeler de oluşturulmuştur (Erdoğan vd. 2003).

M.Ö. 190'daki Meganesia Savaşı sonucu Anadolu topraklarına ayak basan Romalılar M.Ö. 133'te ilk topraklarını edinmiş, M.Ö. 27'lerde Anadolu'nun diğer bölgelerinde varlıklarını sürdüren Helenistik devletleri de ortadan kaldırarak egemenliklerini ilan etmişlerdir. Anadolu'daki en önemli Roma dönemi yerleşmeleri ise Efes, Side, Perge ve Aspendos olmuştur (Erdoğan 2009 a).

Roma'da bahçe sanatı diğer sanat dallarına paralel olarak gelişmiştir. Bu konuda, gelir sağlama açısından koloniler büyük paya sahiptirler. Bu gelişim döneminden sonra geniş arazi alanları şehircilik faaliyetlerine hizmet etmek üzere ayrılmış, şehirler genişletilmiştir. Bu gelişmeler doğrultusunda dönemin varlıklı insanları geniş araziler satın alarak saraylar inşa etmeye başlamışlardır. Nitekim lüks ve refahta yaşamının ilk belirtileri de bu villalar ve saraylar olmuştur. Bu dönemin bahçeleri genellikle simetrik bir biçimde düzenlenmiş, süsleme amacı ile heykeller, çeşmeler ve havuzlara yer verilmiştir. Bahçe boyunca uzanan havuzlardaki fiskiyeler eşit aralıklar ile yerleştirilmiştir. Deniz kenarı villaları ve sahil köşkleri muhteşem bahçe düzenlemeleri ile süslenmiştir. Bahçeler genellikle aksiyal ve simetrik bir biçimde düzenlenmişlerdir. Aksiyal planı etkileyen en önemli etmenler ise heykel, çeşme, fiskiyelerin dizildiği bahçe boyunca uzanan su kanalları şeklindeki havuzların varlığı olmuştur (Akdoğan 1974).

Hamam, tiyatro, hipodrum, stadyum gibi sosyal amaçlı yapıların artması yeni mekan organizasyonlarını da beraberinde getirmiştir. Yunan kentinin en önemli toplanma mekanı olan agora foruma dönüşmüş, burası şehir halkının toplanma, ticaret, sosyal ve politik buluşma yeri haline gelerek bu meydanların çevresi ilgili kullanımlara yönelik yapılar ile çevrelenmiştir. Dönemim konut yapılanması olarak “atrium”lu içe dönük konutların bu dönemde de uygulandığı görülmekte, bunun yanı sıra çok katlı “insulae” konut yapıları zengin ailelerin kent dışında yaptıkları “villa” yapıları da izlenmektedir. Atriumlarda çok fazla bitkisel materyale yer verilmesinin yanında, villa bahçelerinde ve sosyal yapılar çevresinde kitlesel yeşillikler ve yoğun bitkisel kullanıma sahip, formal düzende içe dönük planlamaya sahip kullanımlar görülmektedir. Roma dönemi kentlerinin kolon adlı sokakları yer yer açık alanlara ve promenad niteliktedir, yeşil kuşaklarla desteklenmiş, hamam, gimnasyum türü yapıların çevreleri yeşil alan olarak planlanmıştır (Erdoğan vd. 2003).

Bitkisel materyalin yoğun olarak kullanıldığı büyük villa bahçeleri, havuzlar, mermer ve bronz heykeller, çeşmeler, oturma birimleri, pergola ve kolonadlar ile zenginleştirilmişlerdir. Bu bahçelerde formal ve düz kanallar şeklinde kullanılan su yüzeyleri, dörtgen ve dairesel havuzlar oluşturulmuş, küçük göller ve şelalelerin yanı sıra açık çim alanlarla ile av alanlarına da yer verilmiştir. Bu bahçelerde akkavak (*Populus alba* L.), çam (*Pinus* L.), karaağaç (*Ulmus* L.), meşe (*Quercus* L.), servi (*Cupressus sempervirens* L.), badem (*Prunus communis* (L.) Arcang.), elma (*Malus communis* Poir.), incir (*Ficus carica* L.), nar (*Punica granatum* L.), zeytin (*Olea eoroea* L.) gibi ağaç türleri kullanılmıştır (Yazgan vd. 2003).

Formal bir düzene sahip olan Roma bahçelerinde yapı ile bahçe bitişik bir formda tasarlanmıştır. Böylece yapının içindeki yaşantı ile dışındaki yaşantı birbirinden kopmamıştır. Bu bahçeler genel olarak setli bahçeler şeklinde üç bölümden oluşmuştur. Açık alan niteliği taşıyan *Xystus* oturma ve dinlenme amacı ile kullanılmıştır. Bu bölümde çiçek parterleri oluşturulmuş, parterlerin dışında kalan alanlar ise çim ile kaplanmıştır. Parterlerin içinde menekşe, zambak ve çiğdem gibi süs bitkilerine yer verilmiştir. *Xystus* setinin alt kesiminde yer alan diğer set ise *Ambulatio*'dur. Bu

bahçede genellikle meyve ağaçları ve yaprağını döken boylu ağaçlar yer almıştır. Roma bahçelerinin üçüncü bölümü ise *Gestatio*'dür. Bu bölümdeki yolun iki tarafında belirli aralıklarla boylu ağaçlar dikilmiştir. Bu yol padişahın atla veya köleler tarafından taht üzerinde bahçeye girdiği alandır. Bu bahçede budanmış ağaç ve çalılar yer almıştır (Elinç 2007).

Bizans Dönemi saray bahçeler ile ilgili bilgiler mevcut kalıntılara, arkeolojik kazılardan elde edilen sonuçlara ve daha da çok Prokopios, İmparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos, Anna Komnena, Ioannes Kinnamos, Mikhail Psellos ve Khoniates gibi tarih yazarlarının eserlerinden elde edilen bilgilere dayanmaktadır.

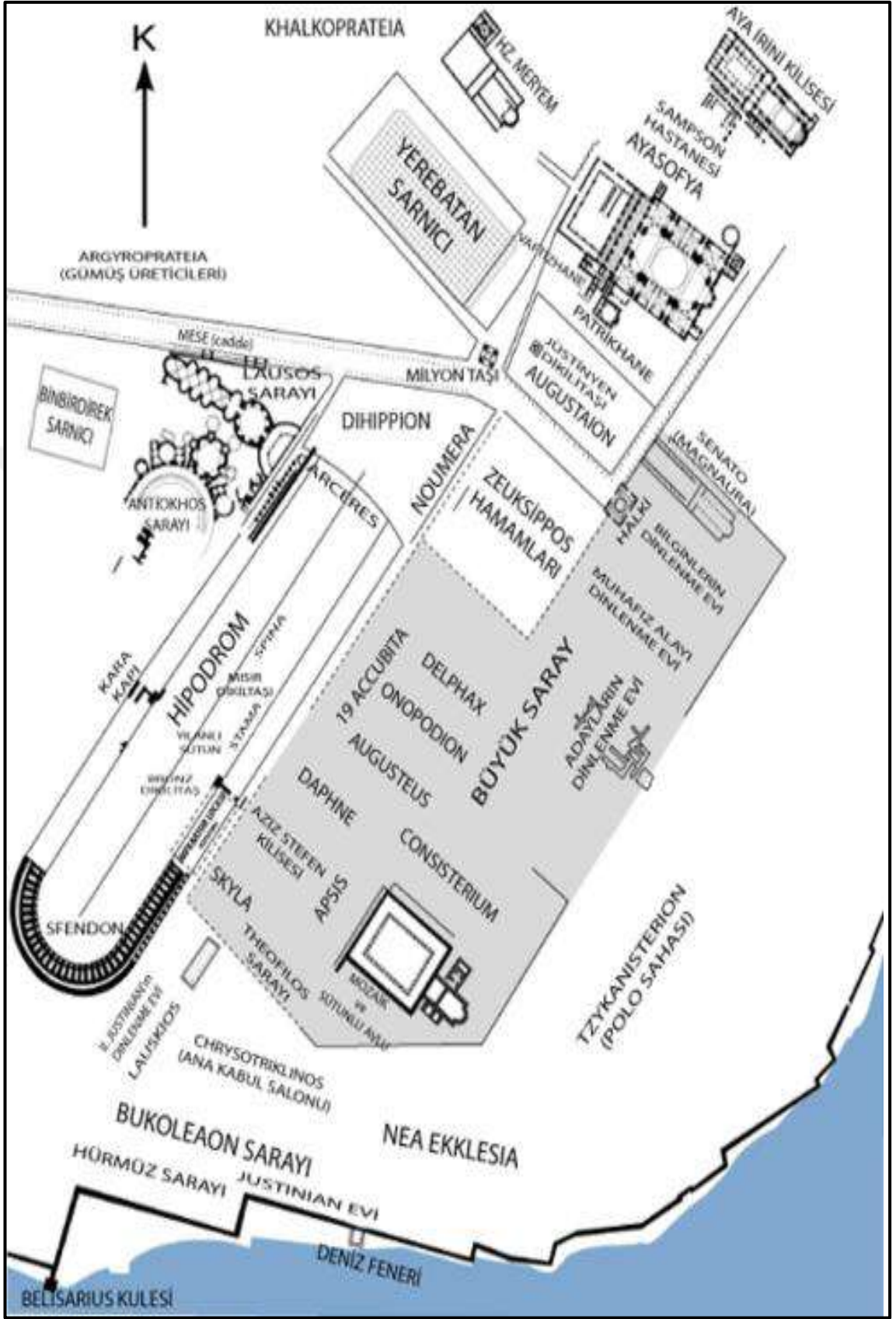
M.Ö 400'lerde başlayan Bizans döneminde, Hıristiyanlık dininin yaşam ve düşünce sistemlerini yeniden şekillendirdiği görülmektedir. Bu dönemde tapınakların kiliselere dönüştürüldüğü ya da yıkıldığı, tiyatroların etkinliğine son verilmiştir. Antik dünyanın düzenli kentleri yerini Ortaçağ'ın düzensiz yerleşmelerine bırakmıştır. Eski kent yaşamının bozulmasından sonra ortaya çıkan yerleşmelere '*kastron*' yani kale kent adı verilmiştir (Kayakent 1999).

Bizans sarayları, denize ve manzaraya hakim yerlerde, özellikle setler halinde yamaçlar üzerine konumlandırılmıştır. Yapılar kompleksinden oluşan bu saraylar birbirlerine merdiven, koridor ve geçiş mekanları ile bağlanmış ve mevcut yapılar bahçeler içine dağılmıştır. Bizans imparator saraylarının ortak özelliklerinden biri bu sarayların çevresinin kalın bir duvar ile dışa kapatılmış olmasıdır. Tasvirlerden anlaşıldığı üzere Bizans imparatorluk sarayları surlar ile çevrili kentlere benzemektedir. Saray alanında imparatorların aileleri ile birlikte ikamet ettikleri özel dairelerinin olduğu yapılar dışında taht, tören ve yemek salonları, senato kilise ve şapel gibi dini yapılar, hamam, kışlalar, saray çalışanları için barınma mekanları, hazırlık, bakım, depo, sarnıç, ahırlar ile avlular, oyun salonu ve imparator için darphane, kuyumcu ve değerli kumaşları ve giysileri hazırlayan atölyeler yer almaktadır. Saray yapıları, inşa edildikleri ve kullanıldıkları dönemler içinde değişik konulu duvar resimleriyle bezenmiştir. Saray yapılarının bezemesinde hemen hemen her dönem, Hıristiyan inancı ile ilgili dini figür

ve konulu tasvirler, imparator ve ecdat portreleri, imparatorun kahramanlıklarını gösteren savaş ya da av tasvirleri tercih edilmiştir (Anonim 2014a).

Bizans bahçe sanatı Yunan, Roma ve Asya kültürlerinden etkilenmiştir. Bu döneme ait, bugüne ulaşan örnekler hemen hemen yok gibidir. İstanbul'da Bizans dönemi saray yapılarının çok az bir bölümü kalıntılar halinde bugüne ulaşabilmiştir. Büyük Saray'dan bugüne hangi yapılarla ilişkili olduğu henüz kesinleşmemiş olan bir merdiven kulesi ile Sultanahmet Külliyesi arastası altında kalmış olan apsisli, revaklı zengin döşeme mozaiklerine sahip bir yapı kalıntısı ulaşmıştır (Anonim 2014b).

Şekil 2.1 Büyük Saray ve kompleksini gösteren harita (Helvacı 2013)

Erdoğan'a (2003) göre, Bizans döneminde ağaca verilen dinsel değer, geniş av sahalarının bulunması gibi olgular Bizans'taki doğu etkileri, bu alanlar içindeki yazlık villalar hem doğudaki bahçe köşkünün bir uzantısı, hem de Roma uygarlığında görülen sayfiye villasının bir başka görüntüsüdür.

Temelde dinsel yapılara önem verilen bu dönemde açık-yeşil mekan yaklaşımındaki iki olgu bulunmaktadır;

- Saray bahçeleri, hükümdar sarayları
- Roma-Bizans kent strüktürünü belirleyen sosyal amaçlı hipodrum, stadyum gibi yapılar ile dikili taş çevrelerinin kent yapısını zenginleştirmeleri olarak özetlenebilir (Erdoğan vd. 2003).

2.2.2 11.yy Beylikler Dönemi / Erken Türk Çağı (1071-1252)

1071'den itibaren Anadolu'ya gelmeye başlayan Türk boyları özellikle doğu, güneydoğu ve iç Anadolu'da yerleşimler oluşturarak hızlı bir kentleşme sürecini de başlatmışlardır. Dönemin önemli beylikleri olan Danişmendliler, Saltuklar, Artuklular, ve Mengücekler yapılanma ve çevre tasarımı açısından bir stil bütünlüğü ve gelişim göstermemektedir. Bu dönemde Anadolu Selçukluları Orta ve Batı Anadolu' da Bizans ve Haçlılarla uğraşırken, doğu ve güneydoğu yerleşen ilk Türk beylikleri özgün yapılanmalar oluşturmuşlardır (Erdoğan vd. 2003).

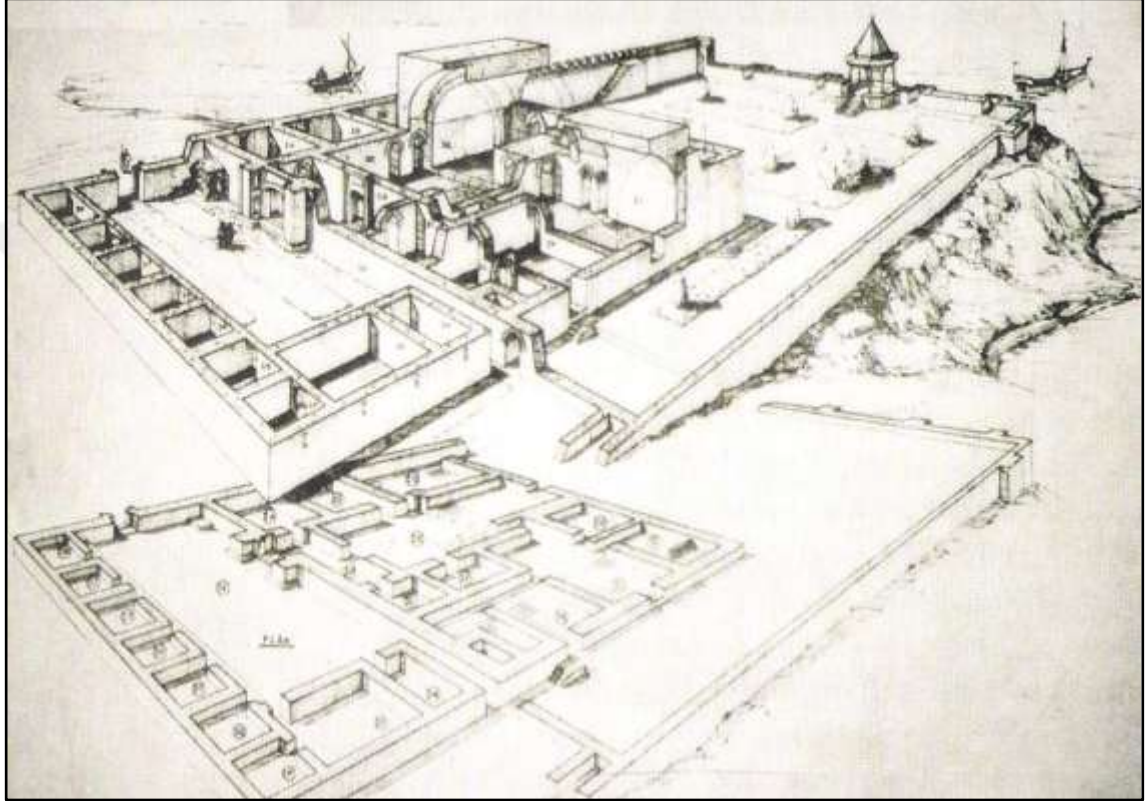
Sivas, Kayseri ve Malatya'da Danişmendliler (1092-1178), Hısn Kehfa, Mardin, Harput ve Diyarbakır'da Artuklular (1098-1234), Erzurum'da Saltuklular (1092- 1202), Erzincan, Kemah, Şebinkarahisar ve Divriği'de Mengüçüklüler (1118-1252) gibi Türkmen devletleri Türk mimarisinin örneklerini vermeye başlamışlardır (Aslanapa 2007). Bu dönemde bahçe, çok geniş alanlara yayılmış, geniş av korulukları, ormanlar ve geniş parklar şeklinde gelişmiştir (Tarhan 1998).

2.2.3 Selçuklu Dönemi (1071-1308)

Selçuklular egemen oldukları topraklarda dinsel ve sivil alanda birçok mimari yapı ortaya koymuşlardır. 11. yüzyılın sonundan itibaren Anadolu'da bulunan Selçuklular, 13. Yüzyılda bir imparatorluk kumarlarından sonra daha çok Anadolu'nun iç kesimlerinde gelişim gösterirken genelde mevcut kentleri kullanmışlar; çok az sayıda yeni yerleşim kurulmuşlardır. Selçuklu kentlerinde görülen külliye, kervansaray, medrese gibi yapılar daima iç avlular çevresinde yapılandırılmıştır. Avlularda genellikle havuzlar ve kanallar sistemi kullanılmıştır. Selçuklular yazlık ve kışlık olmak üzere geniş bahçe ve avlulara sahip iki tür saray inşa etmişlerdir. Bu dönemde yapılan saray ve köşkler plan ve işlevsellik açısından İran ve Orta Asya Türk mimarisindeki izleri yansıtmaktadır.

12 ve 13. yüzyıllarda Ani, Van, Diyarbakır, Sivas, Harput, Kayseri, Ak- şehir, Beyşehir, Antalya ve Alanya gibi pek çok kentte çok sayıda Selçuklu saray ve köşklarinin bulunduğu yazılı kaynaklardan bilinmektedir. Bugüne ulaşabilen fazla örneği olmayan ve tasarım açısından iç kaleler ve tek köşkler halinde inşa edilmiş olan küçük boyutlu bu yapılar genellikle avlu, salon veya koridor niteliğinde bir orta mekan ile buna açılan ve iki yanında diğer mekanların bulunduğu yüksek, duvarları süsleme sanatı ile bezenmiş eyvandan oluşmaktadır. Anadolu Selçuklu saraylarından biri II. Kılıç Arslan tarafından 1156-1192 tarihleri arasında yaptırılan Konya Kılıç Arslan Sarayı'nın Seyran Köşkü, iç kale burçlarından birine yapılan bir blokajın üzerine, balkonlu sivri kemerli bir eyvan yerleştirilerek inşa edilmiştir. Beyşehir Gölü'nün güneybatı kıyısında bulunan Kubadabad Sarayı ise 1236 yılında Alaeddin Keykubat tarafından yaptırılmıştır (Şekil 2.2). Saray, farklı fonksiyonlu birimlerden meydana gelmiş bir yapı topluluğudur. Sarayın en büyük bölümleri olan Büyük ve Küçük Saray, taç kapılı bir avlunun giriş ekseninin karşı aksındaki zemini yükseltilmiş, taş döşeli yüksek taht eyvanından oluşan bir plana sahiptir. Büyük Saray'ın yanındaki daha küçük ölçülerdeki Küçük Saray'da da yine taç kapıyla girilen orta avlu veya salon olarak tanımlanan mekanın kapı aksında tuğla döşeli yüksek bir taht eyvanı bulunmaktadır. Saray yapıları dışında orman, bahçe içlerinde, su kenarları ve göl adaları üzerinde bazısı tek ancak çoğu 2 katlı tek yapı

halinde yapılmış daha küçük boyutlu Selçuk köşk ve kasırları bulunmaktadır. Bu yapıların bazıları çevreye hakim bir tepeye inşa edilmiş olup alt veya üst katta manzaraya açılan bir eyvan ve balkondan ibaret iken, bazıları Büyük ve Küçük Saray da görülen salon-eyvan düzenlemesinden oluşmaktadır (Erarslan 2012).

Şekil 2.2 Kubadabad Büyük Saray (Kuban 2007)

Anadolu Selçukluları ve İran arasındaki kültürel ve tarihsel ilişkilerin bir sonucu olarak, bu dönemde saltanata ilişkin av ve bahçe geleneği İran bahçeleri ile benzerlik göstermiştir. İran'ın tarihi bahçelerindeki düzen Selçuklu Dönemi bahçeleri ile benzerlik göstermiştir. Her ikisinde de, bir kentin ya da köyün yakınındaki çevre mahaller meyve ağaçlarından oluşan etrafı duvarlarla örülü bahçelerle donatılmıştır. Bu bahçeler için su, yer altı ve yerüstü su kanalları ile taşınmıştır (Kaynakçı Elinç 2007).

2.2.4 14. Yüzyıl Beylikler Dönemi (1256-1483)

13. Yüzyıl sonu, 14. Yüzyıl başında Selçuklu Devleti'nin yıkılması ile başlayan süreçtir. Bu dönemde Anadolu'da kurulmuş olan Türk Beylikleri Selçuklu mimari kültürü yanında bazı yeni stiller de denenmiştir; ancak yine bölgesel/yöresel bir gelenek niteliğinde kalmıştır. Bu dönemde bir çeşitlilik izlenmesi yanında, yerleşme ve yapılaşma açısından Batı Anadolu Bölgesi önem kazanmıştır (Erdoğan 2009).

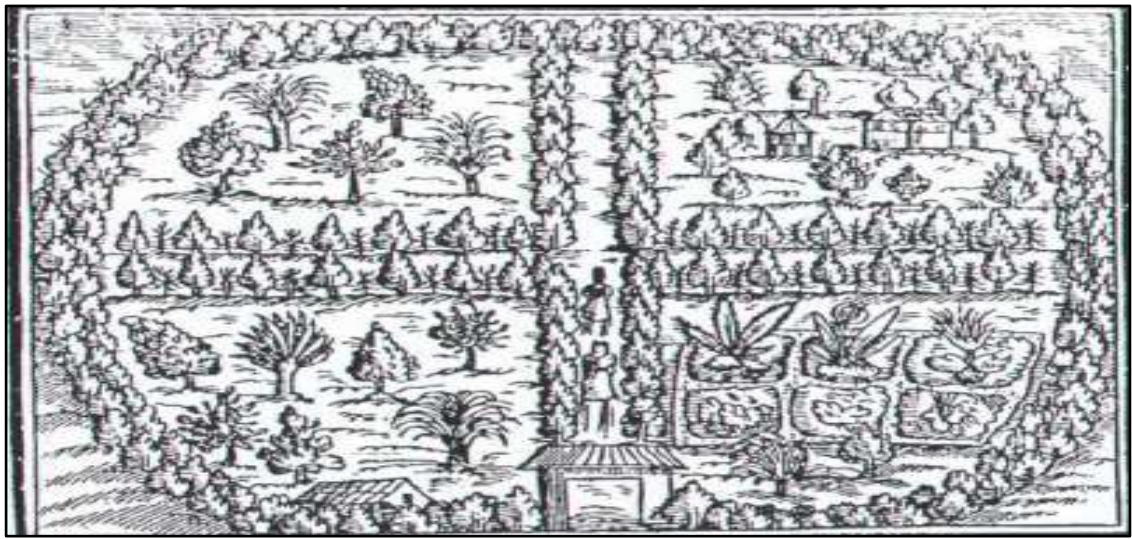
Beylikler döneminde Anadolu'da saray yapılıp yapılmadığı hakkında bilgi yoktur. Ancak, sosyal aktivite amaçlı av korulukları, ilk külliye açık mekan organizasyonları, iç avlulu ve bahçeli sivil mimari örnekleri de Selçuklunun devamı, ancak Osmanlı Klasik Dönem mekan anlayışının temeli niteliğindedir (Erdoğan vd. 2003).

Beylikler Dönemi'nde dış mekan biçimlenmesi daha da zenginleşmiş, avlu hemen her türlü yapıda ve özellikle de konutlarda izlenmiştir. Anadolu beylikleri kışın "kışlak" denen vadilerde kurdukları yerleşmelerde, yazın ise "yaylak" ta doğa ile sürekli bir ilişki içinde olmuş, tamamen yerleşik düzene geçmeleriyle ise Çin, Hint, İran kültürleriyle etkileşimi sonucu "cennet bahçesi" fikrini geliştirerek, sosyal kullanıma yönelik rekreatif ve av amaçlı korular, park ve bahçeler oluşturmuşlardır (Erdoğan 1997).

Wallace'a (2007) göre, "Türk beyliklerinin kentleri daha kırsal bir görünüme sahiptir. Tarım yerleşmeleri kentsel özelliklerini önemli ölçüde yitirmiştir. Selçuklu yerleşmelerinin çevresini saran surlar ortadan kalkmış, yerleşme alanları parçalanmış ve dağılmıştır.

2.2.5 Osmanlı Dönemi Sarayları ve Bahçeleri

İslamiyet'in doğuşu ile birlikte kuranda geçen cennet mekan tanımları 7. yüzyıl'dan itibaren üç kıtaya yayılmış, İslam kültürünün bir yansıması olarak Osmanlı saray bahçelerinde de kendini göstermiştir. İslam bahçelerinin tasarım özellikleri dini inançların etkisi ile ortaya çıktığı gibi bulunduğu coğrafyanın kültürel, iklimsel ve toprak özelliklerine göre şekil almış ve farklılıklar göstermiştir. Bu farklılıklar İslamiyet'in yayıldığı coğrafya içinde yer alan uygarlıkların bugüne ulaşabilen bahçe örneklerinde görmek olasıdır. Örneğin İspanya, İran ve Hindistan'daki bahçelerde görüldüğü gibi bugüne ulaşabilmiş Osmanlı saray bahçelerinde de görülmektedir. Tasarımların temel öğelerinde görülen ortak özellikler (formal ve simetrik yapı, su kullanımı gibi) değişmemekle birlikte toplumsal yaşam şekli olan kültürel değişimler ve ekolojik farklılıklar bitki seçimi ve kullanımında kendini göstermektedir. Ancak Osmanlı bahçeleri diğer İslam ülkelerinde cennet mekan imgesini öykünen Hindistan ve İran bahçelerine göre daha küçük ölçekte. Dörtlü (cahr-i bağ) bahçe sisteminin geniş bahçe alanlarında görüldüğü İran ve Hindistan'da su kullanımı Osmanlı bahçelerine göre oldukça görkemlidir. Mekansal özellikler ve topoğrafya nedeni ile ölçü bakımından İspanya bahçeleri ile Osmanlı bahçeleri benzerlik göstermektedir (Şekil 2.3).

Şekil 2.3 Cahr-ı Bağ sistemi örneği (Bornovalı 1999)

İran bahçelerinin en önemli elemanları su ve çiçekler olmuştur. Havuzlar genellikle avlu veya bahçenin en önemli ana aksı üzerine yerleştirilmişlerdir. Bahçede birden fazla havuz yer alıyor ise bunlar kanallar ile birbirine bağlanmakta, suyun serinlik ve ses etkisinden yararlanmaya yaratılmaya çalışılmıştır. İran İslam kültüründe bahçenin önemli bir yaşama mekanı olması ve suyun vazgeçilmez bir eleman olarak belirlenmesinde, ülkenin çevre koşullarının büyük rolü olmuştur. Suyu uzak mesafelerden, yer altı kanallar ile yüksek karlı dağlardan getirerek, bahçelerde büyük ölçüde su gösterilerini oluşturacak şekilde kullanmışlardır. İran İslam bahçe anlayışına göre bahçe insanların huzur bulduğu bir cennet mekandır. Ancak bunun yanı sıra bahçe insanların gelenek ve göreneklerinden de etkilenerak İran halkının kültürünü yansıtmaktadır.

İran bahçelerinin temelini, birbirini dik kesen iki kanalın dört parçalı fomal planı cahr-ı bağ oluşturmuştur. İran bahçeleri yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Bahçelerin ortasında yer alan sarayların duvarları çini ve renkli seramikler ile bezenmiştir. Bahçenin temel elemanlarından biri olan su ise havuzlarda ve su kanallarında kullanılmıştır. Havuzlar genellikle bahçenin ana aksının kesişme noktalarında yer almakta; renkli çini ve seramiklerle kaplı olan havuzlar, dikdörtgen, kare, daire ya da dilimli olarak tasarlanmıştır (Aliasghari ve Erdoğan 2012).

Osmanlılar bahçelerini tasarlarken önceden saptanmış kurallara uygun bahçeler yerine bahçelerin yer alacağı arazilerin topografyasına, iklim ve çevre koşullarına göre bahçeler tasarlamışlardır. Su kanalları kullanmak yerine bahçeleri akarsuların bulunduğu yerlerde kurgulanmış, ağaç ve çiçek kullanımı ile bahçeler oluşturmuşlardır. Geometri ve formal düzenden kaçınarak, doğal görünümlü bahçeler yaratmışlardır. Bu konuda ipucu veren İslam bahçelerinden ise konumlanma, topografyaya göre biçimlenme, manzara ve iklim özellikleri açısından farklılık göstermektedir. Sadece saray halkının kullanımına açık olan Osmanlı hasbahçeleri ölçek olarak mütevezidir ve yaşamın geçtiği yerler olup, bahçenin işlevsel olması ve kullanılabilirliği görsel niteliği kadar önemli olmuştur (Erdoğan vd. 2003), (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Fatih Dönemi'nde bahçe köşkü örneği (Atasoy 2002)

Osmanlı-Türk bahçelerinde batı etkisinin görülmeye başladığı dönem ‘lale Devri’ olmuştur. Yönetmel ve siyasi açıdan bir gerileme başlangıcı olan bu dönem kısıtlılığına rağmen, güzel sanatlar ve peyzaj açısından önemli olmuştur. III. Ahmet başta olmak üzere devlet büyükleri ve zenginlerinin yaptırdıkları, Kağıthane Vadisi’nden başlayarak, Haliç ve Boğaz kıyılarına yayılan sayısız sahil-saray, köşk ve yalıların bahçe ve koruları ile İstanbul bir ‘bahçe ve su şehri’ görünümüne kavuşmuştur. Bu dönemde bir taraftan küçük ölçekli bahçelerde salt Türk bahçe özellikleri, yani doğa ile informal bir kaynaşma, bahçe öğelerinin denetimli bir kullanım biçimini aşmayan formalizm yaklaşımı sürerken, devlet adamlarının büyük ölçekli bahçelerinde batı etkileri yavaş yavaş kendisini göstermiştir. Avrupa’da Rönesans ve Barok bahçe olgusu yerini İngiliz natüralist bahçelerine bırakırken, Türk bahçesi de batı etkileri ile farklı bir kimliğe ulaşmıştır.

Batı etkisi ile tasarlanmış olan saray bahçelerinin en güzel örnekleri 19. Yüzyıl’da İstanbul’da yapılmış olan Beylerbeyi Sarayı, Çırağan Sarayı, Dolmabahçe Sarayı bahçeleridir. Su bu bahçelerin vazgeçilmez bir elemanı olmuştur. Havuzlardaki su, fiskiyeler ve çağlayanlarla hareketlendirilmiş; üzerine adacıklar, köprüler, kayalıklar yapılmış ve kayıklar yüzdürülmüştür. Havuzlar önceleri dörtgen şeklinde iken, 18. yüzyılda yuvarlak, oval ve kıvrımlı çizgiler, 19. yüzyılda ise yapay göletler biçimini almıştır. Tüm bahçelerde çeşmeler, selsebiller, şadırvanlar yer almıştır. Tarih boyunca mesire yerleri ile önemli olan İstanbul, bahçelerinde havuzlar, fiskiyeler ve su kanalları da yaygın kullanılmıştır. Bahçeler daima *Rosa* sp. (Gül), *Hyacinthus* sp. (Sümbül), *Tulipa* sp. (Lale), *Fuchsia* sp. (Küpe) gibi çiçeklerin kullanımı ile zenginleştirilmiş, *Cupressus sempervirens* (Servi) ağaçları, *Cercis siliquastrum* (Erguvan) ve *Purunus domestica* (Yabani Erik)’ler yaygın kullanılan ağaç türleri olmuştur.

Osmanlı Dönemi saray bahçelerinde hangi bitki türlerinin yetiştirildiği tam olarak bilinmemekle birlikte, 1600’den önceki yıllarda Avrupa’ya gönderilen bitki türleri arasında en önemli grup soğanlı bitkiler olmuştur. Bunların arasında, *Fritillaria imperialis* (Ağlayan Gelin Çiçeği), *Hyacinthus* sp. (Sümbül türleri), *Lilium candidum* var. *Cernuum* (Akzambak), *Narcissus* sp. (Nergis) türleri ve *Tulipa* sp. (Lale) türleri

bulunmaktadır. Bunların yanı sıra *Anemone coronaria* (Manisa Lalesi), *Dianthus caryophyllus* (Karanfil), *Iris pallida* (Mavi Süsen), *Iris susiana* (Kurt Kulağı), *Nigella sativa* (Çörekotu), *Ranunculus asiaticus* (Acem Düğünçiçeği) ile çalılardan *Laurus officinalis* (Karayemiş), *Syringa vulgaris* (Leylak), *Philadelphus coronarius* (Filbahri), *Eleagnus angustifolia* (İğde) gönderilmiştir. Bunlar dışında gönderilen bitkiler arasında, *Platanus orientalis* (Doğu Çınarı), *Morus nigra* (Karadut), *Juglans regia* (Ceviz), *Althea rosea* (Hatmi), *Jasminum officinale* (Beyaz Yasemin), *Lychnis chalcidonica* (Kırmızı Çiçekli Yalancı Karanfil), *Poenia officinalis* (Şakayık), *Papaver somniferum* (Haşhaş), 17.yüzyıldan itibaren, *Aesculus hippocastanum* (Atkestanesi), *Galanthus plicatus* spp. *Byzantinus* (İstanbul Kardeleni), *Centaurea mochata* (Peygamber Çiçeği) bulunmaktadır. 1650 yılından sonra *Cedrus libani* (Toros Sediri), 1692 yılında *Salix babylonica* (Salkım Söğüt), 1724'te *Arbutus andrachne* (Sandal Ağacı) gönderilen diğer bitki türleri olmuştur (Harvey 1976).

2.2.5.1 Erken Dönem Osmanlı Sarayı ve Bahçeleri

Erken Osmanlı Dönemi (1299- 1453), Osmanlı'nın kuruluş dönemi olup, başkent in İstanbul olmadan Bursa ve Edirne olduğu dönemleri kapsamaktadır. Döneme ilişkin özellikli saray bahçeleri ise Bursa ve Edirne Saray bahçeleridir (Erdoğan vd. 2003).

Osmanlı Beyliğinin kurucusu olan Ertuğrul Gazi'nin ilk başkenti Söğüt olmuştur. Oğlu Osman Bey, Osmanlı Devletini kurmuş ve bir süre sonra merkezi Bilecik'e taşımıştır. 1326'da Osman beyin oğlu Orhan Bey ise Bursa'yı alarak başkent ilan etmiştir. Bursa'nın fethi ise İznik ve İzmit'in fethine yol açmıştır (Evyapan 1972).

2.2.5.1.1 Bursa Sarayı (Bey Sarayı) Bahçeleri

Bursa Sarayı Orhan Gazi Dönemi'ne 1326'daki fetihden sonra Hisar adı ile bilinen surlarla çevrili tepe üzerinde konumlandırılmıştır. Hisar'ın güneydoğu kesiminde yer alan, üç tarafta on yedi yarım daire biçimli kulesi bulunan İç Kale'deki Bey sarayı

sultan Beyazıd Han ve Sultan I. Murad Han dönemlerinde yeni yapıların eklenmesi ile gelişmiştir (Yenal 2003).

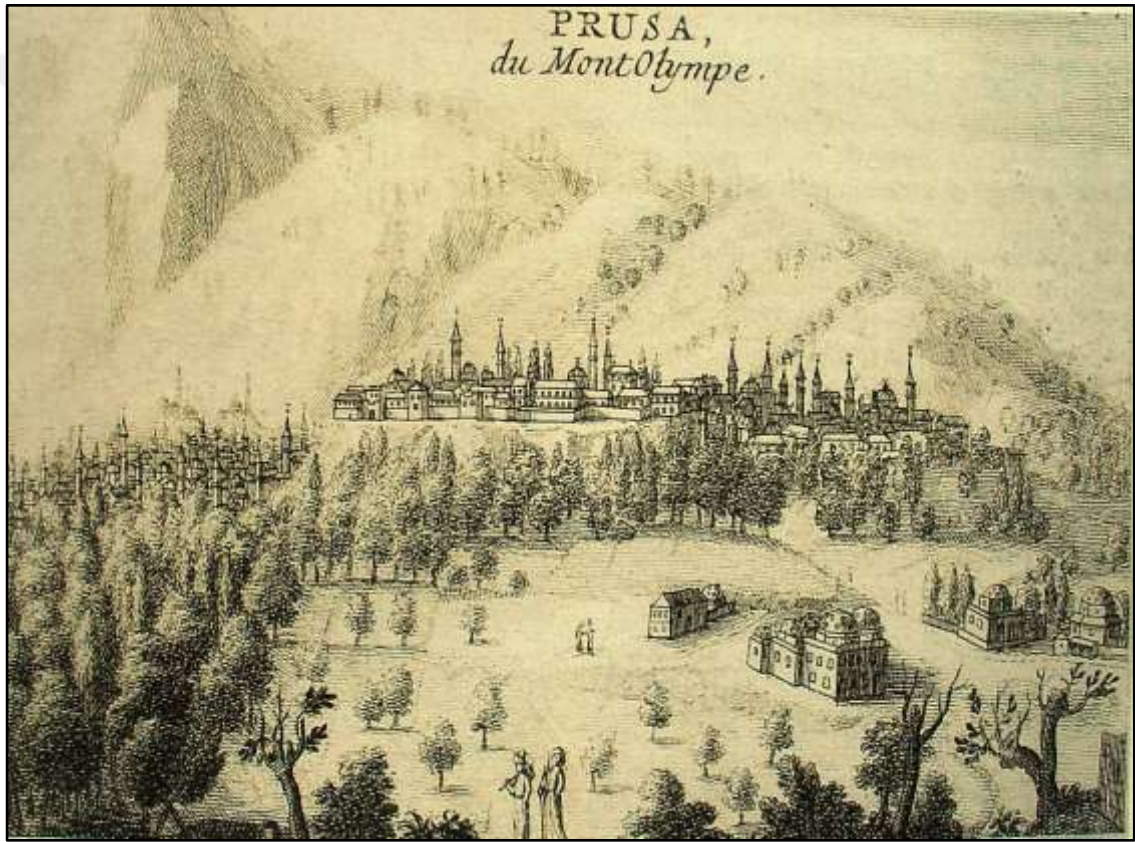

Şekil 2.5 Bursa haritası, Bey Sarayı (Anonim 2012a)

Erken Osmanlı dönemi yapısı olan Bursa Sarayı bugünkü Vefik Hastanesi'nin bulunduğu Tophane'ye kadar uzanan alanda I. Murat tarafından annesi Nilüfer Hatun için yaptırılmış bir saraydır. Saray, düzenli bahçeler içindeki köşklere oluşmaktadır. Saray kompleksi, yüksek duvar ve kuleler ile çevrili; köşklere yanı sıra, hamamları, servis yapıları ve havuzları ile bir bütündür. Bursa Ovası'na hakim bir tepede konumlandırılan sarayın konut bölümü ve bahçe içine dağılmış köşklere ile su kanalları bulunmakta iken, bugün mevcut değildir. O dönemde şehzadelerin sünnet düğünlerinin gerçekleştirildiği saray Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar kullanılmış, daha sonra terk edilerek bahçelerine bakmak üzere bostancılar görevlendirilmiştir. Bazı belgelerde burada miri bahçelerin yer aldığı, kentin yarısı büyüklüğünde hisar ve bahçelerin

bulduğundan, ancak saray yapıtlarının çok harap olduğundan söz edilmektedir (Erdoğan vd. 2003).

ursa Sarayı ve bahçeleri ile ilgili bugüne ulaşabilen somut örnekler ne yazık ki o tarihlere ait resim ve görüntülerden elde edilebilmektedir. Bu resimde siluet halinde de olsa sarayın topoğrafya içindeki konumu çevresindeki bitki varlığı ile görülmektedir (Şekil 2.6).

Şekil 2.6 Bursa Sarayı (Atalay-Seçen 2011)

Osmanlı hükümdarları daha çok devleti güçlendirme çabasında olduklarından dolayı kendilerine büyük saraylar ve bahçeler yaptıracak bir ortam bulamamışlardır. Bu nedenden dolayı arazisi çok geniş olmayan kale içinde bulunan Bursa Sarayı'nın büyük bir bahçesi bulunmadığı düşünülmektedir. Saray Bursa'nın yeşillikler ile dolu atmosferine uyum sağlamış, özenli bir düzen göstermeyen; havuzlu, yeşil bir bahçenin

içinde, köşklere oluşmuştur. 1588 yılında Sarayı ziyaret eden Lubenau Bursa Sarayı ile ilgili olarak seyahatnamesinde;

“Kentın yukarısı nerdeyse tam bir kare biçimindedir ve yüksek kayalar üzerine inşa edilmiş bir duvar ile çevrelenmiştir. Bu kentın küçük evler ve dar sokakları vardır. Gün doğuşuna bakan saray da ek bir duvar ile çevrelenmiştir. Tamamen yıpranıp harabe haline dönüşmüş olan bu sarayda yalnızca çok sayıda Acemioğlanı yani en güçlü Hırsıysan çocukları oturmaktadır. Kente doğru duvarlar boyunca güzel bir bahçe bulunmaktadır. Bahçenin ortasında, içi yontma taşlar ile dolu, kare biçiminde bir havuz yer almıştır. Havuzun ortasında dört mermer sütun üzerine yazlık bir dinlenme köşkü konumlandırılmıştır. Bu köşkün ortasındaki çeşme bozulmuş ve yapının çatısı artık mevcut değildir” demektedir (Atasoy 2002).

2.2.5.1.2 Edirne Sarayları ve Bahçeleri

Osmanlı Devri'nde Edirne kentinde Eski Saray (Saray-i Atik) ve Yeni Saray (Saray-i Cedidi Amir) yaptırılmıştır.

Eski Saray

Edirne'nin 1362 yılında fethedilmesinin ardından, kale içinde yer alan tekfur saraylarının harap olması burada yeni bir saray yapımını gerektirmiştir. Osmanlı hanedanının Edirne'de yaptırdığı ilk saray ise, Sultan I. Murat tarafından yaptırılan ve **Saray-ı Atik** olarak bilinen **Eski Saray**'dir. Saray şimdiki Muradiye Küçük Pazar Caddesi ile Kırlangıç Bayırı arasındaki Kavak Meydanı'nda, Selimiye Külliyesi'nin yakınında konumlandırılmıştır (Atalay-Seçen 2011).

Çevresi 5000 adım (yaklaşık 4023 metre) olan kareye yakın dikdörtgen biçimindeki saray bahçeleri, Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Macaristan akınları sırasında, divanhane, has oda, seferi odaları hatta 40.000 yeniçeriyi barındıracak odalar gibi yeni yapıların ilavesiyle ortadan kalkmıştır. Bu saray Edirne’de yeni bir saray kurulduktan sonra “Eski Saray” diye anılmaya başlanmıştır. 1675’de IV. Mehmed’in kızı Hatice evlendiğinde ona verilmiş ve bundan sonra “Hatice Sultan Sarayı” olarak anılmıştır (Evyapan 1972).

Bugün var olmayan bu saray ile ilgili olarak kaynaklar arasında Evliya Çelebi’nin seyahatnamesi sarayın özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

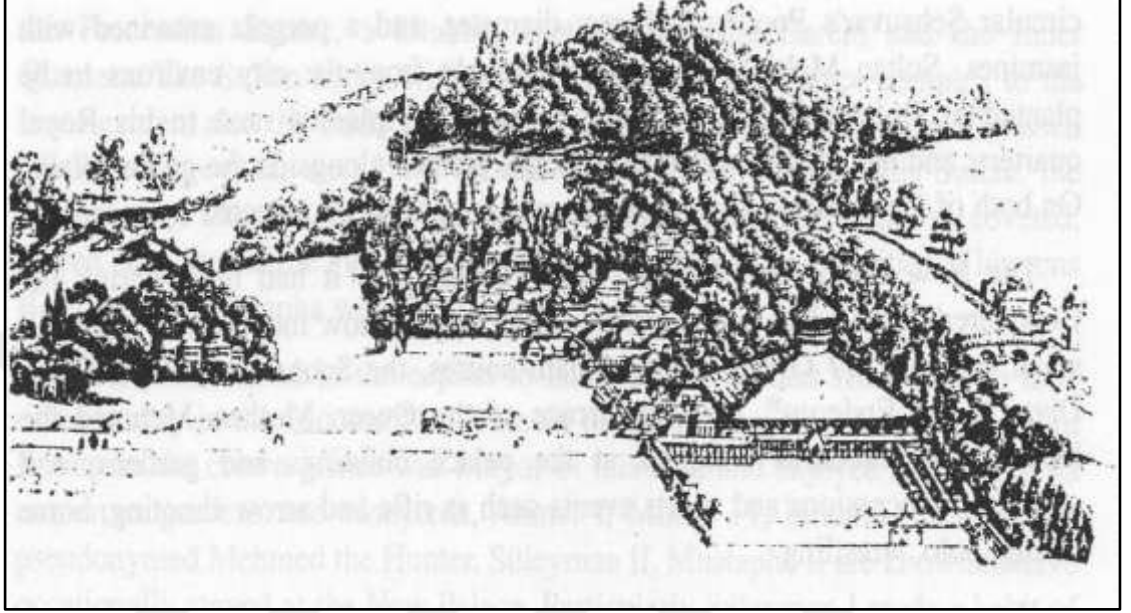
Evliya Çelebi Eski Saray (Sarayı-i Atik) ile ilgili olarak seyahatnamesinde:

“Evvela Selim Han Camisi yakınında kavak meydanı denilen yerde, Edirne Fatih Gazi Murat Hüdaverdigar’ın fetheder etmez bina eylediği saraydır. Eski Edirne kralları Manayas Kapısı yakınında otururlarmış. Sonra bu Eski Sarayı Musa Çelebi genişletip Kale gibi bir duvar ettirdi. Etrafı beş bin adım kaplar. Dört köşeden uzunca bir Mihmansaray-i Sultani’dir. Duvarlarının yüksekliği yirmi zira olup, kuzeye açılır bir adet demir kapısı vardır. Ama bağ ve bahçesi yoktur. Lakin suyu ve havası, yeri yüksek olmakla latif ve mutedildir. Yapıldığı tarih 767 senesidir. Eski bina olmakla yetişen gılman-i hassa ve diğer Enderun ve Birun hademeleri elbette berhudar ve mamur olup iki cihan saadetine nail olurlar. Süleyman kanunu üzere bu Eski Saray’da üç bin has gulam ibadetle meşgul olup ve okuyup bilgileri tamamlayarak üç senede İstanbul’a gelip derecelerine göre Yeni Saray’a girip padişah hizmetinde olurlar. Edirne Eski Sarayı böyle bir Nazargah-i selatindedir” demektedir (Seçkin 2000).

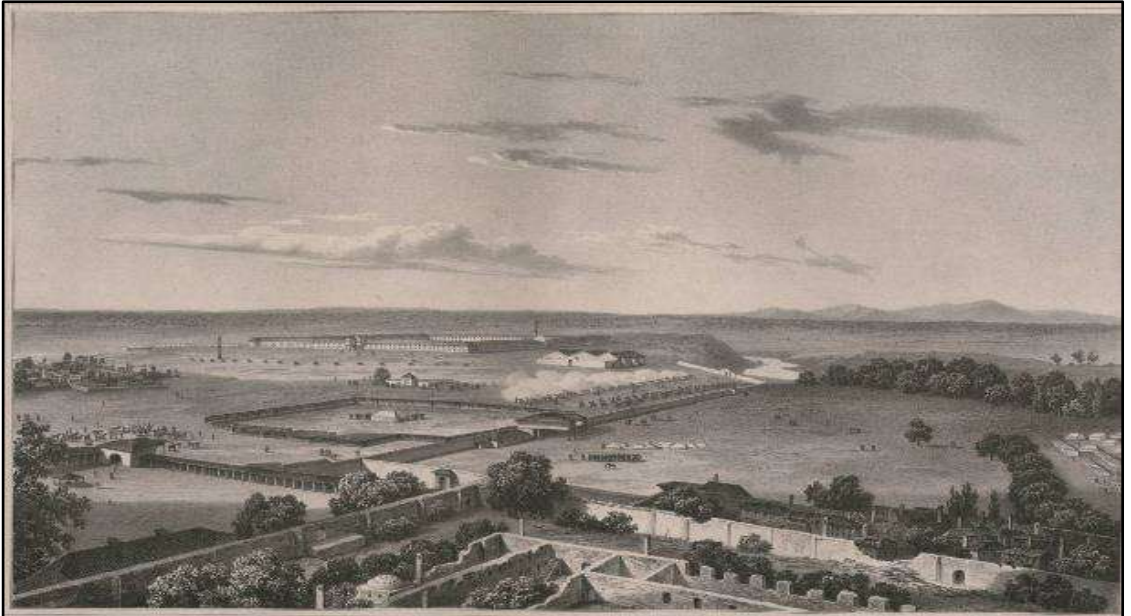
Yeni Saray

Eski Saray’ın yıkılması üzere Sultan II. Murad’ın inşasını başlattığı ancak ölümü üzere yerine geçen oğlu II. Mehmed’in tamamlattığı Yeni Saray (**Saray-ı Cedid-i Amire**) Tunca Nehri’nin iki kolu arasında yer almıştır. Daha sonraki dönemlerde, özellikle

Kanuni Sultan Süleyman ve IV. Mehmed'in yaptırdığı ek yapılar ve yenilemeler ile Edirne Sarayı görkemli bir görünümü ve işlev zenginliği kazanmıştır (Seçkin 2000), (Şekil 2.7-2.9).

Şekil 2.7 Edirne Sarayı ve yakın çevresi (Atasoy 2002)

Şekil 2.8 Edirne Sarayı'nın genel görünümünü yansıtan bir gravür (Sayger - Desarnod'dan, 1800'lü yıllar) (Osman 1957)

Şekil 2.9 Edirne Sarayı (Somuncubaba 2011)

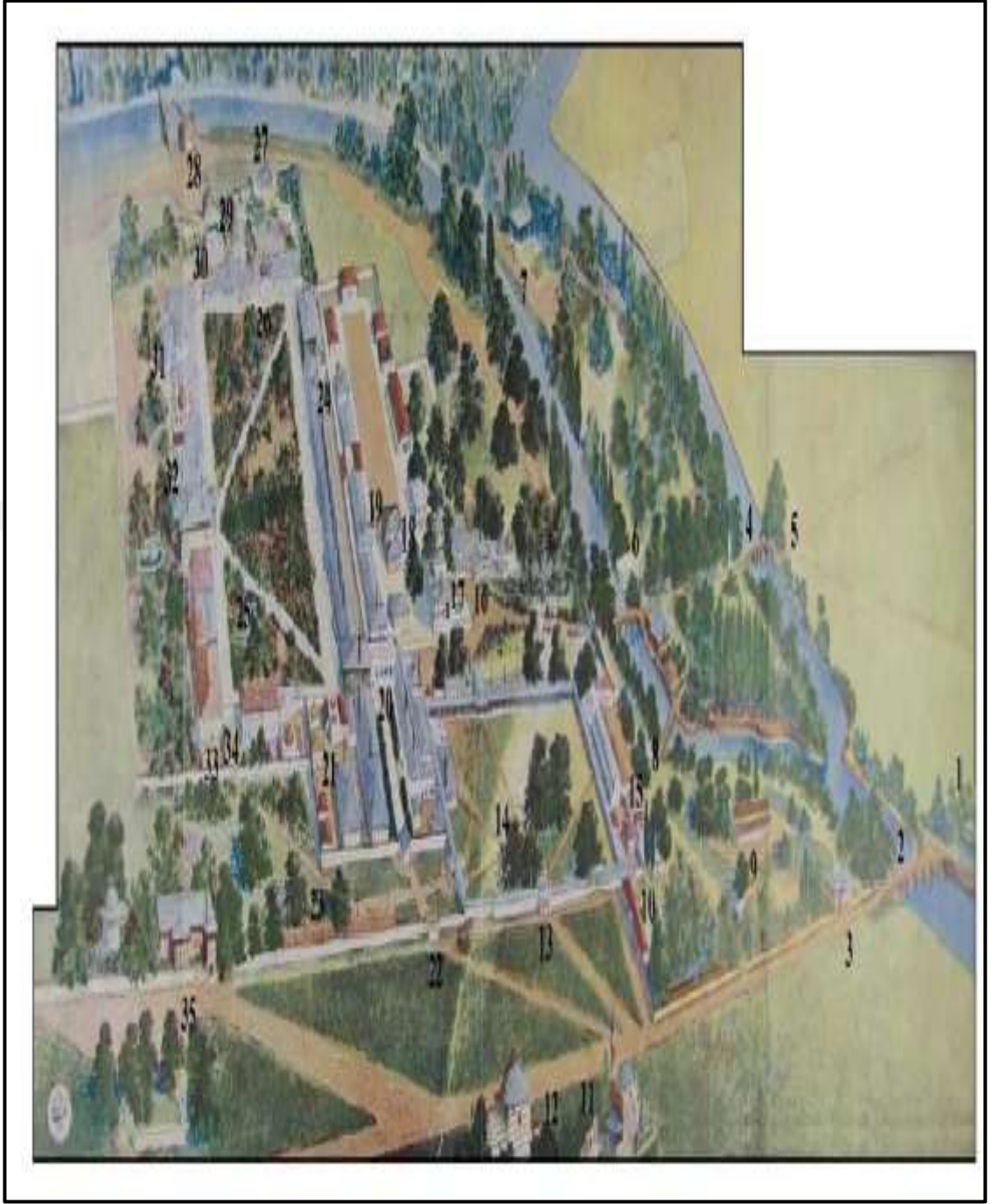
İstanbul saraylarından önce yapımına başlanan Edirne Sarayı II. Mehmed Dönemi'nden (1451-1481) başlayarak giderek büyümüş; Avcı Sultan Mehmed Dönemi'ne (1648-1687) kadar yeni yapılarla zenginleşmiştir. Hekimi Beşir Çelebi'nin havasını methetmesi üzerine burada kurulacak sarayın ana hatlarını Fatih'in saptadığı, bu açıdan bölümlerin işlevleri ve öğelerinin Topkapı Sarayı'na benzediği düşünülmektedir. Topkapı Sarayı ile kıyaslandığında Edirne Sarayı'nın en önemli özelliği, çevresinde sur olmamasıdır. Bu durum, Tunca ile çevrili olmasına bağlansa da İstanbul'da sur içindeki sarayların çevresini yeni surlar çeviren Fatih'in Balkanlar'a karşı açık bir kentte ve kent merkezinden uzak bir yerde sursuz bir saray yaptırmasının nedeni yanıtlanamamıştır. İstanbul'daki Eski Saray'da olduğu gibi Edirne Sarayı'nda da çok güzel bir suyu olan eski bir kaynak olduğundan söz edilmektedir. Sarayın yapıldığı yerde su bulunması, bir kale olarak düşünülen bu sarayların, su kaynağı olan bir yerde yapılmaları gibi çok eski bir geleneğe dayanmaktadır (Atalay-Seçen 2011).

II. Mehmed, Edirne Sarayı'nın yerleşim planını saptadıktan sonra Kasr-ı Padişahî (Cihannüma Kasrı), Kum Kasrı, Arz Odası ve büyük olasılıkla askerler için kışlalar, harem, mutfaklar ve hamam gibi yapı ve bölümleri de inşa ettirmiştir. Bunlar arasında sadece mutfak harabeleri, hamam, Kasr-ı Padişahî (Kasr-ı Âli, Has Oda Kasrı, Cihannüma Kasrı) kalmıştır.

Saray şehrin kuzey yönünde ve Tunca Nehri'nin batısında 3.000.000 m²'nin üstünde düz bir arazi üzerinde kurulmuştur. Sarayın yapılmasına II. Murat'ın emri üzere 1450 yılında başlanmış, 1451 yılında vefat etmesiyle inşaat bir süre urmuş ise de yine o yıl Fatih Sultan Mehmet tarafından yeniden başlatılmıştır. Daha sonra Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim, Sultan I. Ahmet, Sultan II. Ahmet, Sultan Mustafa ve Sultan III. Süleyman yeni yapılar ekleyerek sarayı genişletmişlerdir. Sarayın bahçesinde; *Rosa* sp. (Gül), *Hyacinthus* (Sümbül) , *Tulipa* sp. (Lale), *Jasminum* (Yasemin), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Narsissus* (Nergis), *Mathiola incana* (Şebboy), *Paeonia* (Şakayık), *Dianthus* (Karanfil) ve daha birçok tür yer almaktadır. Saray; dar yollar, koridorlar, sofalar ve inşa olunmuş daireler ve yapılardan oluşmaktadır (Öztürk 2006).

II. Mehmed, saray inşaatı yanında “Hadıka-i hassa”ya binlerce ağaç diktirmiş ve sarayı iç bahçeye bağlayan bir köprü (Fatih Köprüsü) inşa ettirmiştir. Ayrıca, Tunca Nehri'nin saray içinden geçen bölümünün kenarlarına mermer kaplı rıhtımlar yaptırmıştır.

Tunca Nehri'nin yanında konumlandırılan Edirne Yeni Saray'a bağlantı bir ana giriş olmak üzere iki köprü ile sağlanmaktadır. Sarayın ana giriş kapısı aksında, nehrin diğer yakasında girişi vurgulayan Adalet Kasrı inşa edilmiştir. Sarayın bahçeleri Duvarlar ile çevrili iç bahçeler ve Tuna Nehri boyunca dış bahçeler şeklinde gelişim göstermiştir. Bu bahçeler, Dış bahçeler, Saray içi bahçeleri, Tavuk Ormanı, Gülhane Çayırı, Sırık meydanı olup daha çok sportif, rekreatif, sosyal ve spor amaçlı kullanılmaktadır. İç bahçeler ise kısmen saray yapıları ile kısmen de yüksek duvarlar ile sınırlanmış bahçe-avlu meydan niteliğinde kullanımlardır (Erdoğan vd. 2003), (Şekil 2.10).

Şekil 2.10 Edirne’de Tunca Nehri sahilinde “Saray-ı Cedid-i Amire (Öztürk 2006)

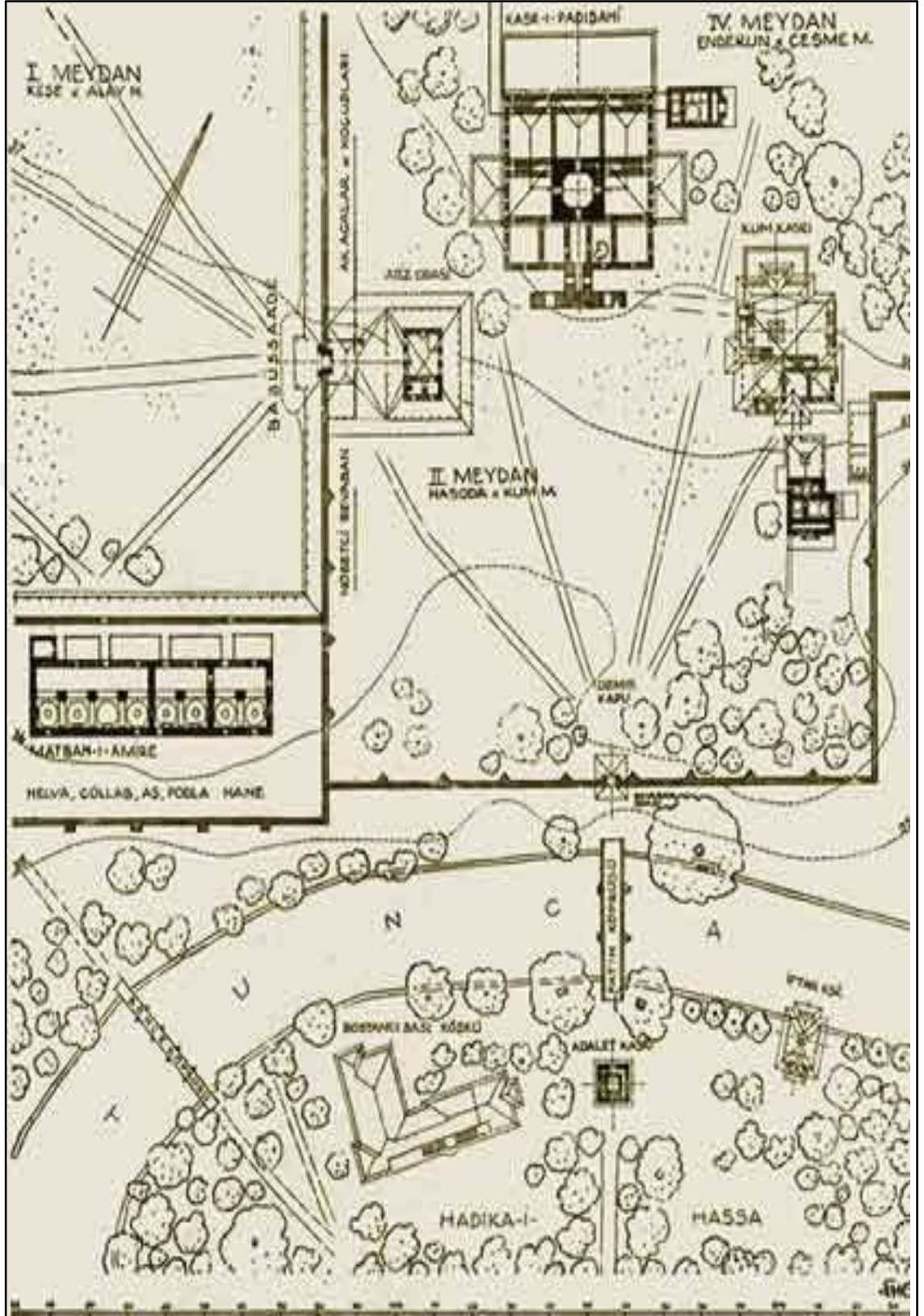
1.İydiyye Köşkü; 2.Şehabeddin Paşa Köprüsü; 3.Köşk Kapısı; 4.Sultan Süleyman Köprüsü ve Terazi Köşkü; 5.Tekke Kapısı Yolu; 6. Fatih Köprüsü, Adalet Kasrı, İftar Köşkü, Bostancı Başı Kasrı; 7.Bülbül Köşkü; 8.Yonca Köprüsü; 9.Hayvan Bahçesi; 10.Bostancı Kışlaları; 11.Şehabettin Paşa Camii; 12.Şehabettin Paşa Hamamı; 13.Bab-ı Hümayun; 14.Alay Meydanı; 15.Mutfaklar; 16.Sultan Hamamına Bitişik Kum Köşkü; 17.Cihannüma Kasrı (Has Oda ya da Kasrı Padişahı); 18.Hazine-i Hümayun (İç Hazine); 19.Enderun-ı Humayun; 20.Harem Kapısı; 21.Haremağaları Dairesi; 22.Baltacılar Kapısı; 23.Baltacılar Kışlaları; 24.Kadınefendiler Dairesi; 25.Valide Sultan Avlusu; 26.IV. Mehmed Köşkü; 27.Av Köşkü; 28.Değirmen Köşkü ve Saray Değirmeni; 29.Tebdil Köşkü; 30.II. Ahmed Köşkü; 31.Hünkar Sofası ve Hamamı; 32.Valide Sultan Hamamı; 33.Cariye Daireleri, 34.Hastalar Sofası (Hareme ait hastanedir); 35.Alay Köşkü.

Edirne Sarayı'nın plan şemasında düz çizgilere ve geometrik formlara yer verilmiştir. Saray bahçelerinin olağanüstü güzelliğinden dolayı Hünkar Bahçesi Sarayı" adıyla anılan sarayının güllerinden gülyaağı, sebze ve meyveliklerinden çeşitli türde ürünler elde edildiğı bilinmektedir. Evliya Çelebi'ye göre, saray bahçelerinde *Rosa sp.* (Gül), *Hyacinthus* (Sümbül) , *Tulipa sp.* (Lale), *Jasminum* (Yasemin), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Narsissus* (Nergis), *Mathiola incana* (Şebboy), *Paeonia* (Şakayık), *Dianthus* (Karanfil), sebzeler ve bostanlar yer almıştır. Sultan III. Murad Dönemi'nde (1574-1595), Edirne kadısı ve Edirne Bostancıbaşı'ndan, saray bahçeleri için dört yüz kantar kırmızı gül ve üç yüz kantar sakız gülü fidanlarının gönderilmesine hüküm edildiğine dair bir belge aktarmıştır. Bahçelerin bakımı ve düzenlenmesi Edirne Bostancı Ocağı'nda 1577 yılında 467 kişi, 1579 yılında 404, 1679 yılında 751, 1746 yılında 954, 1752 yılında 663 kişi çalışmıştır (Fidan 1999).

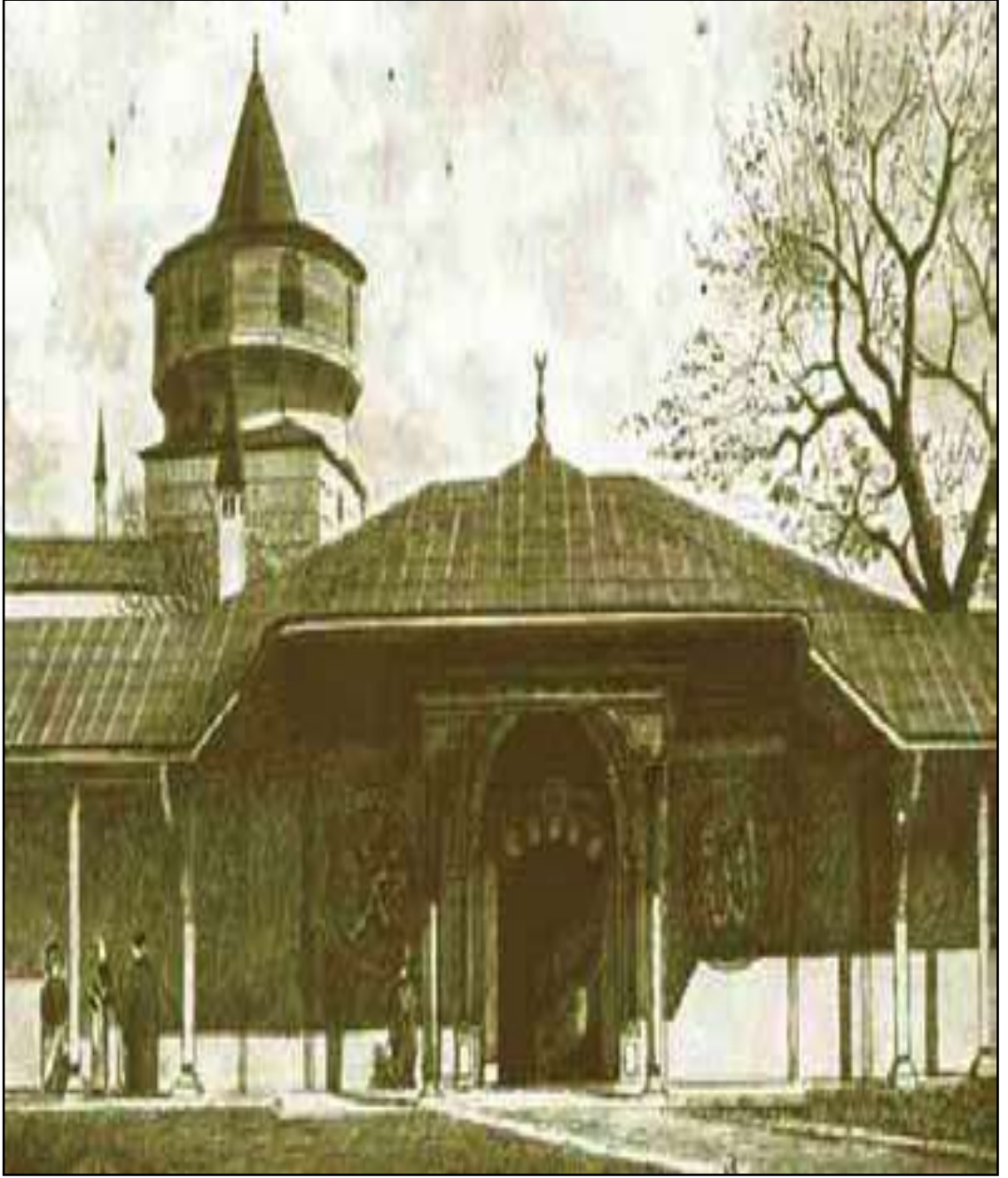
Sultan IV. Mehmet'in genellikle saltanat dönemini Edirne Sarayı'nda geçmiştir ve bu dönemde resmi kabuller için odalar, divanhaneler, Av köşkü, Hıdırlık kasrı, İydiyye kasrı, Yıldız kasrı, Akpınar Sarayı, Çömlek köy kasırları, havuzlar, ve çeşmeler yapılmış, Kum Kasrı, Padişah Kasrı ve arz odalarını yeniden onarılmıştır (Genç 2006).

Beş meydandan oluşan Yeni Saray'ın etrafı taş duvarlar ile ve ya binaların esas duvarları ile çevrelenmiş ve birbirine geçiş, kapılar ile sağlanmıştır (Şekil 2.11). Bu meydanlar;

- Bab-1 Hümayun ve Bab-üs Saade Kapılarından geçişi sağlayan Alay Meydanı (Şekil 2.12)
- Bab-üs Saade ve Demir Kapı'dan geçişi sağlayan Kum Meydanı,
- Divan ve Baltacılar Kapılarından geçişi sağlayan Divan Meydanı,
- Kum Meydanı'ndan Kasr-ı padişah ile geçişi sağlayan Çeşme Meydanı
- Harem-i Hümayun kapısından geçişi sağlayan Valide Sultan Taşlığı'dır.

Şekil 2.11 Saray Bahçesi ile Kum Meydanı'nın bağlantısını gösteren kroki (Osman 1983)

Şekil 2.12 Edirne, Sarayı Cedidi Amire Bab-üs Saade, Arka planda cihannüma Kasrı (Osman 1983)

- **Birinci Avlu (Alay Meydanı)**

Aylık ücretlerin bir törenle bu meydanda dağıtılmasından dolayı “Kese Meydanı” da denilen Alay Meydanı, dikdörtgen biçimli en eski meydandır. Saraya doğu yönünden

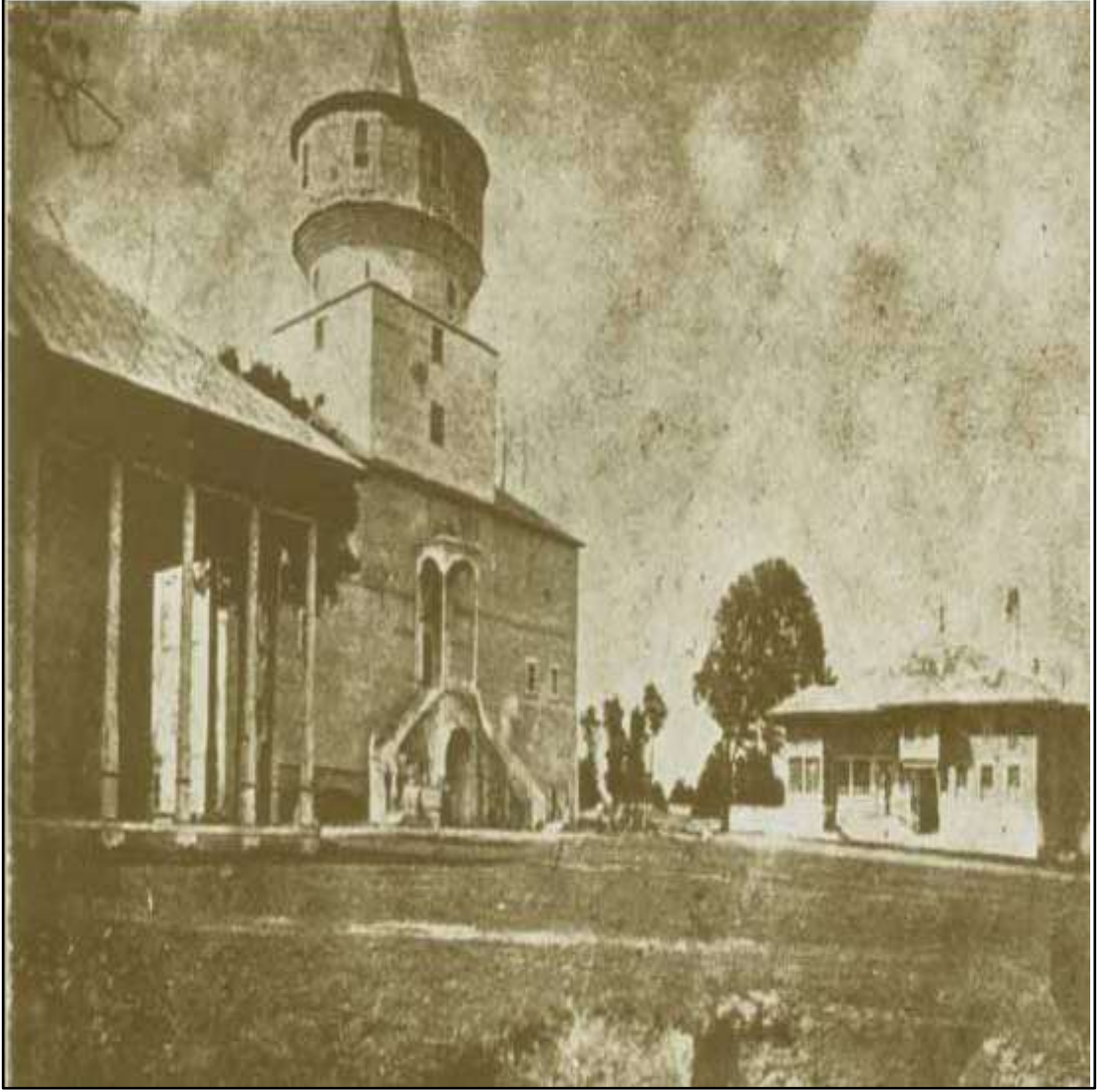
“Bab-1 Hümayun” ya da “Babu-s Selam” denilen saltanat kapısından girilmektedir. Meydanın doğu duvarının hemen hemen ortasında “Babü-s saade” (Akağalar kapısı) denilen Kum Meydanına açılan kapı yer almaktadır. Bu kapı sadece padişahın kullanımı için yapılmıştır (Osman 1989). Dört köşe olan meydanın kuzeyinde yer alan Divan Kapısı’nın doğusundaki Kubbe Altı’nın yakınında İç Hazine, bu yapıların arkasında ise Hazinedar-1 padişahi’ye ait veznedarlar ve yazıcılar odaları yer almıştır. Meydanın güney yönünde ise Matbah-1 Amire, Aşçılar Mescidi, Kiler Memurları Dairesi, Kılar-1 Hümayun Daire’nin yer aldığı Şadırvan Meydanı, Aşçılar Dairesi ve Aşçılar Kapısı ile ilişkilendirilmiştir. Bu bölümden Köşk Kapısı ile Tunca Nehri’ne doğru geçiş sağlanmıştır (Atalay-Seçen 2011).

- İkinci Avlu (Kum Meydanı veya Cihannüma Meydanı)

Birinci Avlunun doğusunda yer alan avlunun zemininin sarı kumlu olmasından dolayı “Kum Meydanı” ismini almıştır. Bu meydana Alay Meydanından “Babü’s Saade” isimli kapıdan girilebildiği gibi Hadika-i hassa tarafından ise “Demirkapı”dan girilmektedir. Babü’s Saade, giriş ekseninde genişleyen, revaklı kapı olup, sarayda padişaha ait özel bölümün çıkışında yer alan ve bayramlarda Sultan’ın kutlamaları kabul etmek için tahtının konulduğu yerdir. Bu meydan da dikdörtgen şeklinde olup, kuzeyden güneye uzanmaktadır. Meydanın batı yönünde Arz odası, kuzeyinde Padişah Kasrı (Cihannüma), doğu yönünde Kum Kasrı ve güney yönünde ise Demirkapı yer almaktadır (Osman 1989).

Edirne Sarayının en görkemli yapısı Cihannüma Kasrı’dır (Şekil 2.13). Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Cihannüma Kasrı yedi katlı olarak yapılmış ve en üst katında sekiz köşeli bir oda bulunmaktadır. Kasrın önünde çift merdivenle ulaşılan, 6 metre yükseklikte, üstü mermer kaplı ve ortasında büyük bir havuz bulunan bir teras yer aldığı, kasra girişte ise sofanın iki duvarında birer büyük çeşmenin bulunması, Edirne Saray bahçelerinde suyun kullanımının önemli olduğunun göstermiştir (Evyapan 1972).

İstanbul fethinden sonraki dönemlerde Edirne Sarayı ve bahçelerine çeşitli yapılar eklenmiştir.

Şekil 2.13 Edirne Sarayı, Kum Meydanı'ndan Cihannüma Kasrı ve Kum Kasrı'nın görünüşü (Atalay-Seçen 2011)

- Üçüncü Avlu (Divan Meydanı)

Divan Meydanı, Alay Meydanı'nın güney kesiminde yer almaktadır. Divan Meydanı'na Alay Meydanı'ndan Divan Kapısı, Sırık Meydanı'ndan Baltacılar Kapısı, Harem ile Çadırlı Kapı da denilen Harem Kapısı ile bağlantı sağlanmıştır. Mumcular Dairesi'nin kuzey kesimine doğru uzanan duvar Divan Meydanı'nın doğu sınırını oluşturmuştur ve bu duvarın üstüne Alay Köşkü konumlandırılmıştır (Şekil 2.14).

Şekil 2.14 Edirne Sarayı, Alay Köşkü (Kuban 2007)

- **Dördüncü Avlu (Enderun / Çeşme Meydanı)**

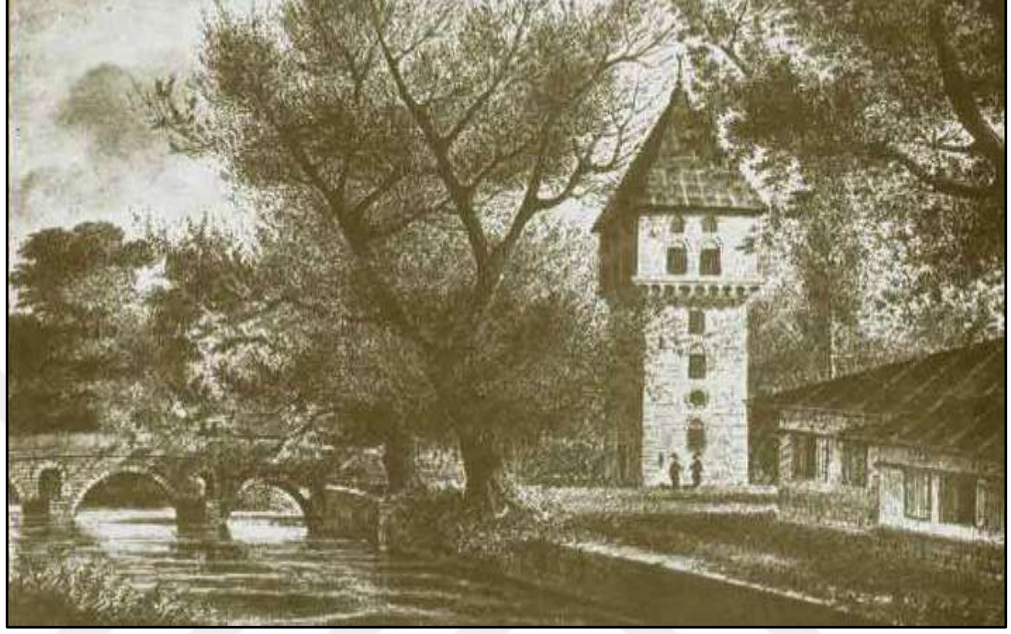
Halk arasında Çeşme Meydanı veya Enderun Taşlığı olarak anılan avlu, Kum Meydanının kuzeyinde yer almaktadır. Meydanın güney-doğusunda Kum Kasrının setli bahçesi, ortasında Padişah Kasrı ve batıda Akağalar Dairesi yer almaktadır. Dikdörtgen biçiminde bir avlu olup tamamen yontma taş döşelidir. Meydanın kuzey cephesini, mimarisi bakımından birbirine benzer fakat boyut açısından çok az farklı üç koğuş sınırlamaktadır. Enderun Taşlığının güney cephesinde koğuşlara karşı gelen yerde Enderun mensubu için bir kiler bulunmaktadır. Kilerin bitiminde kiler hizmetlilerine ait odalar yer almaktadır (Osman 1989).

- **Beşinci Avlu (Valide Sultan Taşlığı)**

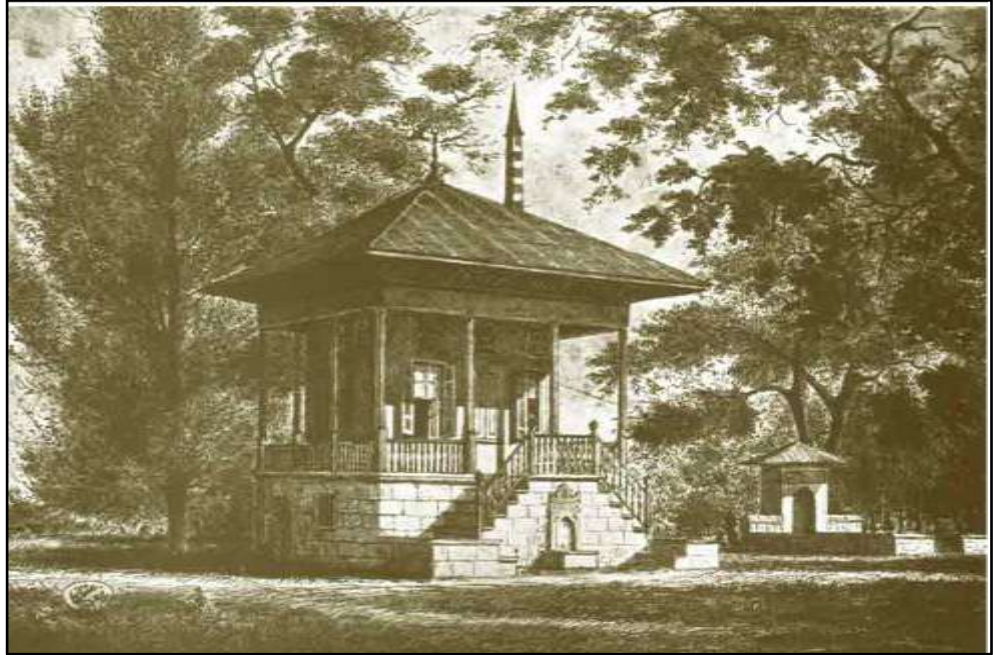
Padişaha ait ve harem halkının yaşadığı birçok dairenin bulunduğu Harem-i Hümayun veya Valide Taşlığı denilen avludur. Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen biçiminde bir avludur. IV. Mehmed dönemine kadar her tarafı mermerle kaplı iken Sultan Dairesi kapısı önünden çeşitli yönlere uzanan yollardan bazıları sökülerek yerlerine ağaçlar dikilmiş ve çiçek tarhları ile bezenmiştir (Osman 1989). Bu meydanı çevreleyen bir ya da iki katlı yapılar Topkapı Sarayı'nda olduğu gibi dar yollar, merdivenli dehlizler, pencereye benzeyen kapılar, kapıya benzeyen pencereler ile ilişkili olmuştur. Valide Taşlığı'na geçiş Kum ve Enderun Meydanları'ndan Harem-i Hümayun (Mabeyn Kapısı) ile sağlanmıştır. Darüssaâde ağalarının denetimi altında tutulan bu kapının bir girişi Darüssaâde Ağası Dairesi'nin doğusunda ve bitişiğinde diğer girişi ise Şehzadeler Mektebi'nin zemin katındaki kapı aralığından sağlanmıştır. Bu bölümde, Kadın Efendiler, Şehzadeler, IV. Mehmed, II. Ahmed, Hasekiler daireleri, Sultan Süleyman Bahçe ve Havuzu, Yatak Hamamı, Valide sultan Dairesi, Hastalar sofası yer almıştır (Atalay-Seçen 2011).

Edirne Sarayı'nın iç bahçeleri ile Hadaik-i Hassa içinde ve kent çevresinde Şikar Kasrı (Av Köşkü), Tebdil Kasrı (Aynalı Köşk), Bostancıbaşı Kasrı, Terazi Kasrı, Adalet Kasrı, İftar Köşkü, Bülbüll Kasrı, Değirmen Kasrı, Bayırbaşı Kasrı, İmadiye Kasrı,

Köşkkapı Kasrı, İyidiyye Köşkü, Demirtaş Kasrı, Akpınar Kasrı, Üsküdar Kasrı ve Mehterhane-i Amire olmak üzere çeşitli kasır ve köşkler yer almıştır (Şekil 2.15-2.16) (Atalay-Seçen 2011).

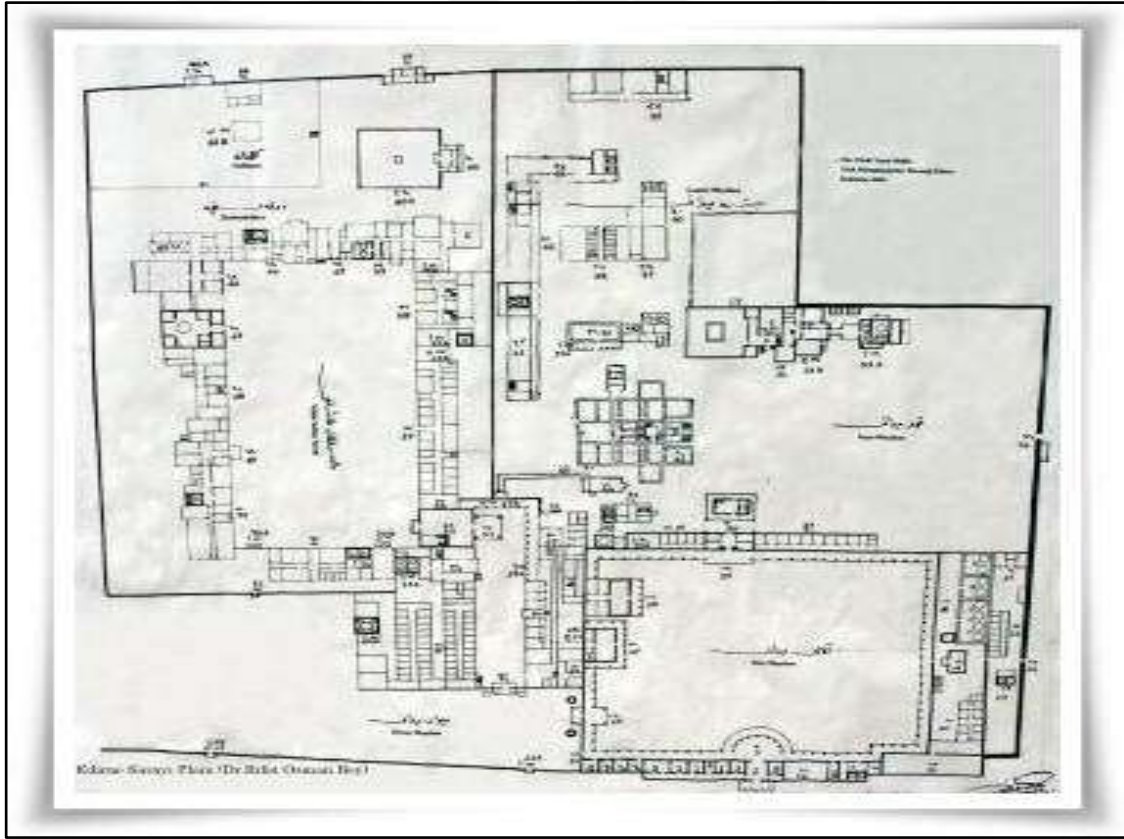
Şekil 2.15 Edirne sarayı, Adalet Kasrı, Fatih Köprüsü (Tosyavizade 1957)

Şekil 2.16 Edirne Sarayı Hadaik-i Hassa'da (Bülbül Köşkü (Anonim 2013a)

Kanuni Sultan Süleyman, Edirne Sarayı'na suyuolları, nehir üzerine köprüler ve birçok ek bina yaptırmıştır. Bu sırada ayrıca Edirne yakınında, Tuna Nehri kıyısında, şehrin diğer tarafında bir saray daha yaptırmıştır. Bu sarayın yapımında taş ve şeffaf mermer, kabartma ve kalem işlerinde ise altın ve gümüş kullanıldığı görülmektedir (Atasoy 2002).

Devlet yönetimi ile ilgili toplantılara uygun olacak şekilde avlular dizisi halinde planlanan yeni sarayda 117 oda, 21 divanhane, 18hamam, 8 mescit, 17 büyük kapı, 13 koğuş, 4 kiler, beş mutfak ve 14 kasır bulunmakta idi. Edirne Sarayı'nın yok büyük ölçüde yok oluşuna 1878 yılındaki Rus işgali sebep olmuştur. Edirne Sarayı'ndan bugüne ancak yakın tarihlerde onarılan Adalet Kasrı, Kum Kasrı Hamamı, Cihannüma Kasrı, Matbah-ı Amir ve Babü's Saade'nin kalıntıları ulaşabilmiştir (Eldem 1986), (Şekil 2.17).

Şekil 2.17 Edirne Sarayı'nın Avadis Benliyan tarafından hazırlanan 1905 tarihli vaziyet planı (Kuban 2007)

1332 yılında Edirne'nin zaptına rağmen padişahlar 1453 yılından İstanbul'un fethine kadar Bursa'yı tamamen terk etmeyip, dönem dönem Bursa'da ikamet etmişlerdir. Bu süreçte Bursa Anadolu'nun, Edirne ise Rumeli'nin başkenti olmuştur.

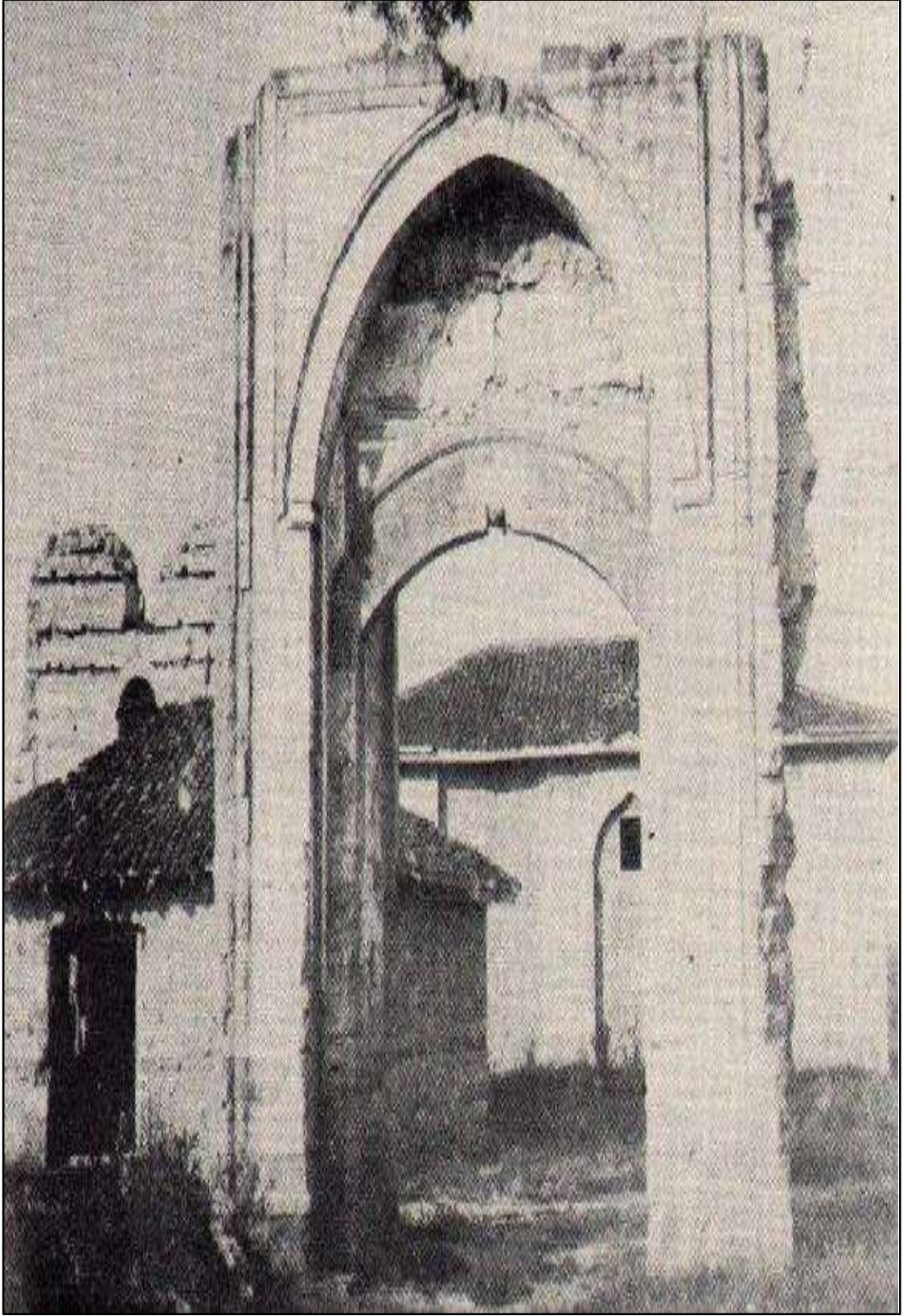
- **Edirne Sarayı Kalıntıları**

İnşa edildiği dönemlerde büyük bir kent görünümünde olan Edirne Sarayı'ndan bugüne ulaşabilen az sayıdaki yapıları ya harap durumda ya da restore edilerek varlıklarını sürdürmektedirler. Bugüne ulaşabilen mevcut yapılardan örnekler değerlendirilmiştir.

- **Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)**

Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire)'nin bugüne ulaşabilmiş az sayıdaki yapılarından olan ve Ak Ağalar Kapısı olarak da bilinen Bâb'üs- saâde, yakın zamanlarda gerçekleştirilen restorasyonla ayakta kalabilmiştir (Şekil 2.18). Onaylı projesi doğrultusunda TBMM'nin desteği ile 2004 yılında restore edilen yapının duvar örgüsünde, özgün durumuna uymayan uygulamaların olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2.19) (Özer 2014).

Kesme küfeki taşından inşa edilen Bâb'üs saâde'nin özgün durumunu büyük ölçüde kaybettiği ve şimdiki durumunu, XVII. yüzyıldaki bir onarım sırasında aldığı düşünülmektedir. Bugüne kadar pek çok kez onarıldığı bilinen kapının yarım daire şeklindeki açıklığını taşıyan ayaklar ile basık kemerli kapı açıklığının 1950'li yıllarda harap durumda olduğu mevcut bir fotoğrafından anlaşılmaktadır. Kapı açıklığının iki yanında kalan duvarlar ise, Babüssaade'nin ilk devriyle (XV. yüzyıl) örtüşen şekilde, taş ve tuğla sıraları ile almaşık düzende örülmüştür. Babüssaade'nin 1920 yılına ait bir fotoğrafında, kapının önünde rokoko tarzında bir saçağın olduğu anlaşılmaktadır. III. Mustafa zamanında (1757- 1774) yapıldığı düşünülen³ bu saçak, bugün mevcut değildir (Özer 2014).

Şekil 2.18 Edirne Sarayı, Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nın 1960'lı yıllardaki görünümü (Özer 2014)

Şekil 2.19 Edirne Sarayı, Bâb'üs- saâde (Ak Ağalar Kapısı)'nin bugünkü durumu (Anonim 2012b)

Bâb'üs saâde (Ak Ağalar Kapısı), Matbah-ı Âmire'nin kuzeydoğusunda, Alay Meydanı'na doğru bakmakta ve Arz Odası, Ak Ağalar Hamamı ile Cihannüma Kasrı'nın da bulunduğu bir avluya geçişi sağlamaktadır.

- **Cihannüma Kasrı (Kasr-ı Padişahi)**

Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Amire)'nin en önemli yapısı 1451- 1452 yılları arasında II. Mehmed tarafından yapılmıştır. Cihannüma Kasrı; Hane-i Hassa, Kasr-ı Padişahi, Taht-ı Hümayûn, Kasr-ı Ali, Has Oda Köşkü, Has Hazine, Mabeyn-i Hümayun Dairesi gibi isimlerle de anılmaktadır. Yapının giriş kapısı üzerinde varlığı bilinen ancak, şimdi mevcut olmayan mermer bir levha üzerine iki sütun halinde yazılmış altı satırlık kitabesinde; Cihannüma Kasrı'nın II. Mehmed tarafından yaptırıldığı ifade edilmektedir (Şekil 2.20-2.21).

Şekil 2.20 Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı ve Arz Odası'nın yıkılmadan önceki, 1870'li yıllardaki görünümü (Anonim 2012c)

Şekil 2.21 Edirne Sarayı, Cihannüma Kasrı'nın bugünkü durumu (Anonim 2012d)

- **Matbah-ı Amire (Saray Mutfuğı)**

Edirne Sarayı (Sarayı Cedid-i Amire)'nin mutfak yapısı olarak bilinen Matbah-ı Amire, Tunca Nehri'nin güneybatı kesiminde, Fatih Köprüsü'nn batı yanında yer almaktadır. II. Mehmed döneminde, 15. yüzyılın ortalarında inŒa edildiği kabul edilen yapı; mimari özellikleri yanı sıra, inŒa malzemesi ve tekniği ile de dönemin özelliklerini yansıtılmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen bir plana sahip olan Matbah-Amire,  bölüm halinde dzenlenmiŒtir. Doğu- batı yönünde sıralanmıŒ kare planlı ayaklara oturan sivri kemerlerle yapının batı bölümü, kendi içerisinde dört, doğu yanında kalan eŒ büyüklükteki iki bölüm ise, ikiŒer kare mekna blnmŒtir. Her bir mekânın üzeri, pandantiflerle geçilen birer kubbe ile rtlmŒtir. Yapının iç meknlarında tuğla ile yapılmıŒ dört adet dikdörtgen kesitli birer ocak vardır. Bu ocakların devamı niteliğinde, örtüde düzgün kesme taŒ ile yapılmıŒ bacaları vardır (Œekil 2.22-2.23) (zer 2014).

Œekil 2.22 Edirne Sarayı, Matbah-ı Amire restorasyon öncesi görünümü (Anonim 2009a)

Şekil 2.23 Edirne Sarayı, Matbah-ı Amire restorasyon sonrası görünümü (Anonim 2009b)

Edirne Sarayı'nın maruz kaldığı savaşlar, doğal afetler ve insan tahribatından olumsuz yönde etkilenen ve bu nedenle, inşa edildiği andan günümüze kadar pek çok kez onarılan yapı, bazı ilavelerle de varlığını sürdürmüştür. Özellikle, 1877- 78 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında ciddi zarar gören yapının iç mekanlarında ve çevresinde gerçekleştirilen arkeolojik kazı çalışmalarından sonra, hazırlanan restorasyon projesi doğrultusunda, 2009 yılında, TBMM Başkanlığı'nın maddi katkılarıyla restore edilmiş ve yok olmaktan kurtarılmıştır (Anonim 2009c).

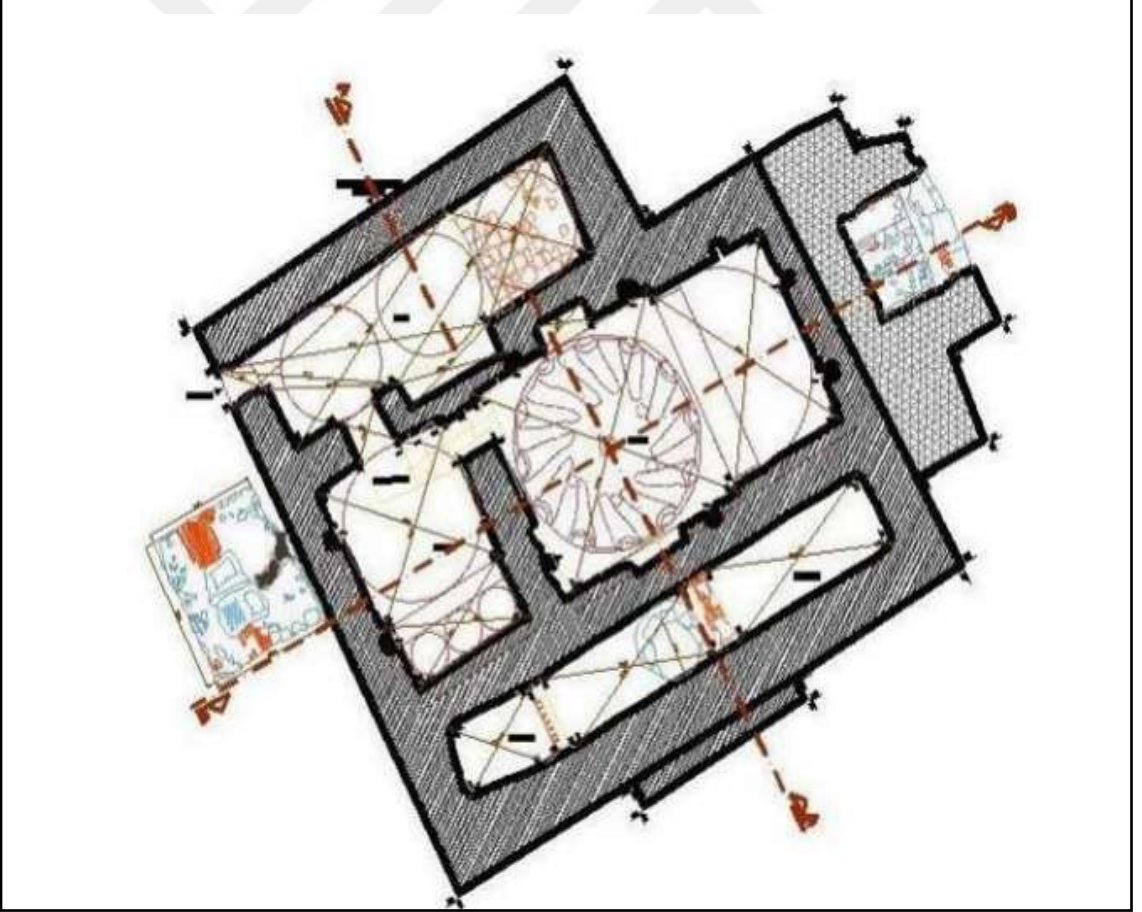
- **Kum Kasrı Hamamı**

Kum Kasrı Hamamı, Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire) kompleksinin ayakta kalan az sayıdaki yapısından birisidir. D.S.İ. tarafından yapılan seddenin güneyinde, Tunca Nehri'nin kuzeybatısında yer alan hamam, bitişiğindeki Kum Kasrı ile organik bir bağa sahiptir. Ancak, hamama kuzeybatıdan bitişik olan kasırdan günümüze yalnızca temel kalıntıları ulaşmıştır. Sarayın Kum Meydanı, Kum Kasrı meydanı ve II. Avlusu olarak

bilinen meydanın kuzeydoğusunda bulunan Kum Kasrı Hamamı, II. Mehmed zamanında, 15. yüzyıl ortalarında inşa edilmiştir (Özer 2014), (Şekil 2.24-2.25).

Şekil 2.24 Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı, arkeolojik kazı sonrası ve restorasyon öncesi görünümü (Anonim 2010)

Şekil 2.25 Edirne Sarayı, Kum Kasrı Hamamı, restorasyon sonrası plan ve görünümü (Anonim 2012e)

2.2.5.2 Klasik Osmanlı Dönemi

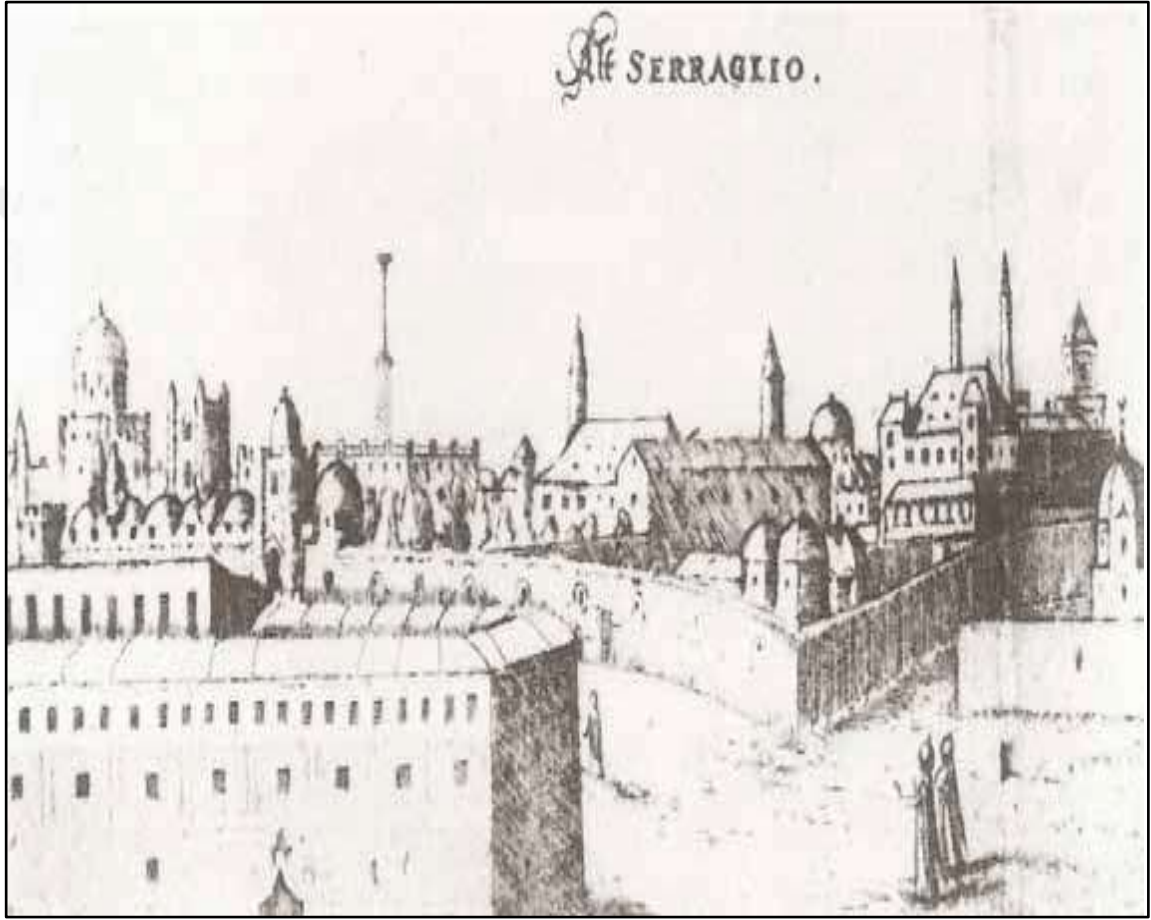
İstanbul'un fethinden Lale Devri'ne kadar olan bu dönem; Osmanlı bahçe anlayışı açısından klasik dönem olarak nitelenebilecek süreç olup Türk bahçesinin en özgün örneklerinin gerçekleştirildiği Topkapı Sarayı, Üsküdar Sahil Sarayı, Aynalıkavak Kasrı gibi yapıların ve bahçelerinin oluşturulduğu dönemdir (Erdoğan vd. 2003).

2.2.5.2.1 İstanbul Eski Saray

İstanbul'daki ilk İmparatorluk Sarayı Sultan II. Mehmed'in isteği üzere (Sarayı Atik-i Amire) Eski Saray (1435-1458) yılları arasında kentin merkezinde yüksek duvarlarla çevrili olan I. Tauri Forumu'nun arazisinde bulunan Manastırın yerine konumlandırılmıştır. Eski Saray Bizans manastırı kalıntıları üzerine inşa edildiği için dinsel inançlarca sultanın orada yaşaması uygun görülmemiştir. Eski Saray'da 1514 yılında çıkan yangının ardından onarım işlemi yapılmış, 300 cariye ve 70 haremağası bu saraya yerleştirilmiştir. Bunun ardından eski sultanların haremleri de buraya nakil edilmiştir. Bu yüzden tarihi yazılarda bu saray Kadınlar Sarayı adı ile anılmaktadır; (Seçkin 2000).

Evliya Çelebi'nin (1537) belgelerde anlattığına göre, “ *eski sarayın etrafı burçsuz, duvarsız, dışsız, kalesiz ve hendeksiz bir surdur, bütün duvar üstü mavi kurşun ile örtülüdür. O zamanda çepeçevre ölçüsü 12000 arşındır. Dört köşeli bir binadır. Bir tarafı Sultan Beyazıt kazancıları köşesinden Miski Sabunu Kapısı'na kadardır, bir köşesi Tellak Mustafa Paşa Kapısı'nda son bulur. Oradan bir tarafı Küçük Pazar seddi ve sarnıcı üzere bitmiştir. Halen Yeniçeri Ağası Sarayı ve Siyavuş Paşa Sarayı'nın yeri, mezkur eski saray yerine idi. Şehrin fatihi, bir köşesi ta Tahtakale üstündeki sedden geçip yine Kazancı Tüccarı köşesine gelinceye kadar bu muazzam sarayı inşa ettirip içinde türlü türlü avlu ve meydanlar, birçok harem daireleri ve havuzlar ve şadırvanlar yaptırmıştır*” (Seçkin 2000).

Saray binası, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yangın geçirmiş ve yeniden yapılmıştır, (Şekil 2.26). Kanuni, doğuda Divan Kapısı, güneyde Bayezid Kapısı, batıda Süleymaniye Kapısı olmak üzere saraya üç kapı koydurmuştur. Ayrıca saray dışına da birçok vezir sarayı yaptırmış ve sarayın arazisinden bir bölüm ayırtarak üzerine Süleymaniye Külliyesini inşa ettirmiştir (Atasoy 2002).

Şekil 2.26 Eski Saray: 1541 yangınından sonra Kanuni tarafından yeniden yaptırılan sarayı gösteren Dilich'e Ait Çizim (Necipoğlu 2007)

Kanuni Sultan Süleyman'ın İran-İrak seferinin menzillerini anlatan ve resimleyen Matrakçı Nasuh'un 1537 yılında tamamlanmış olan Menazilnamesi'nin başında yer alan İstanbul tasvirinde, Eski Saray, kentin merkezinde, dört köşe yüksek duvarlarla çevrili olarak görülmektedir. Bu resimden bahçenin, saray duvarlarının boyunu aşan ağaçlarla dolu olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 2.27-2.28) (Atasoy 2002).

Şekil 2.27 Eski Saray, Matrakçı Nasuh'un İstanbul tasvirinden detaylar (Atasoy 2002)

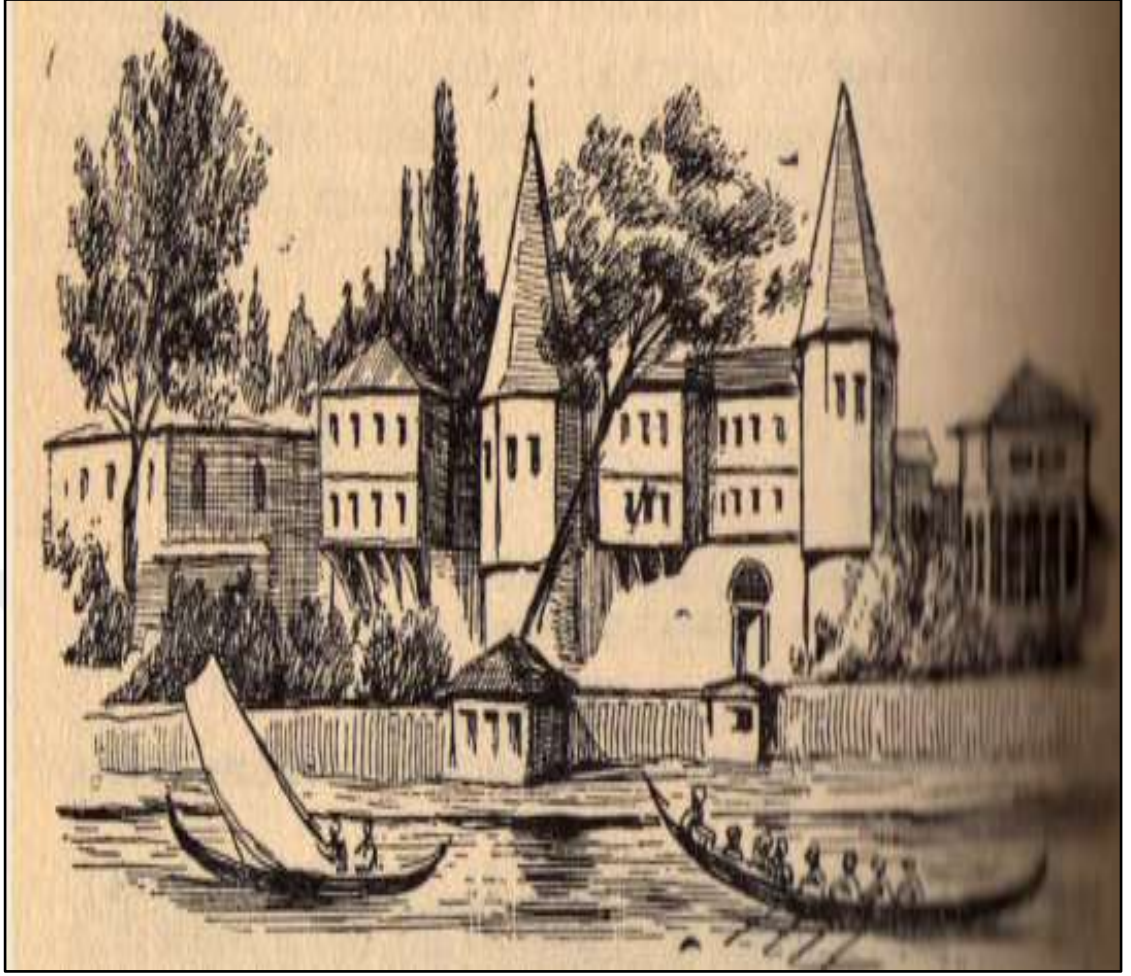
Şekil 2.28 Eski Saray, Matrakçı Nasuh'un İstanbul tasvirinden detaylar (Atasoy 2002)

2.2.5.2.2 Topkapı Sarayı (Yeni Saray)

İstanbul'da yer alan, bugüne ulaşabilmiş tarihi saraylardan en eskisi ve en geniş olan Topkapı Sarayı; kentin doğusunda, Ayasofya Cami'nin arka kesiminden başlayarak, Sarayburnu Yarımadası'nda yer alan ve İstanbul'un ilk kurulduğu kesiminde; Haliç, Boğaziçi ve Marmara Denizi'ni gören kesiminde konumlandırılmıştır.

II. Mehmet tarafından inşa edilen ve o dönemde "Kal'a-i Sultani" adıyla anılan sarayın adı, 19.yüzyıldan önceki belgelerde Saray-ı Cedid-i Amire, Saray-ı Hümayun olarak geçmiştir. Sarayın yapımı için II. Mehmed'in seçtiği yer "zeytinlik" adı verilen, ancak kısmen bir konut alanı olarak kullanılan eski Bizans akropolü olarak bilinmektedir (Kuban 2007).

Yeni Saray, Fatih Sultan Mehmed Dönemi'nden Sultan Abdülmecid Dönemi'ne kadar; yani 15. Yüzyılın ortasından 19.Yüzyıl'ın ortalarına kadar sürekli yeni yapıların eklenmesi ile oluşmuş bir saray kompleksidir. Bu süreç içinde sultanlar bu alana farklı yapılar, daireler, salonlar, odalar, hamamlar, mescit, kütüphane, kasır ve köşkler inşa etmişlerdir. Her bölümü farklı bir isimle anılan bu özgün saray 19. Yüzyıl'a kadar Yeni Saray adını taşımış, bu dönemin başında Yeni Sarayı adı değiştirilerek Topkapı Sarayı adını almıştır. Topkapusu adı 18. Yüzyıl'ın ortalarında I. Sultan Mahmud tarafından Yeni Saray'a eklenen büyük bir binadan aldığı bilinmektedir. Bu bina, deniz kenarındaki Bizans surlarının Sarayburnu'na yakın bir yerindeki büyük bir kapı, önünde selam topları dizildiği için Topkapusu adını almıştır. Bu kapının iki yanında ise iki mermer kule yer almıştır. I. Sultan Mahmud burada büyük ahşap bir sahil sarayı yaptırmış ve bu saraya Topkapusu adını vermiştir. Ancak izleyen dönemlerde çıkan yangından dolayı Topkapı sarayı bugüne ulaşamamıştır. Yangından sonra Osmanlı sultanları sanat hazinesi olan Yeni Saray'a Topkapusu (Topkapı Sarayı) adı verilmiştir (Şekil 2.29) (Koçu 1951).

Şekil 2.29 Sarayburnu'nda Saray Surunun Topkapusu (Koçu 1951)

Topkapı Sarayı'nın kapladığı alan yaklaşık 700.000 metrekaredir. Bu alanın yaklaşık 80.000 metrekaresini yapılar kaplamaktadır. Bir kale-saray olarak planlanan Saray-ı Cedide-i Amire'nin etrafı karadan “Sur-ı Sultani” adı verilen duvarlarla, deniz tarafından ise Bizans surlarıyla çevrelenmiştir. 800 metreyi bulan kara surları ve 2.500 metre civarında olan deniz surları ile birlikte toplam yaklaşık 3.300 metre sur uzunluğundan bahsedilebilir (Ortaylı 2007a).

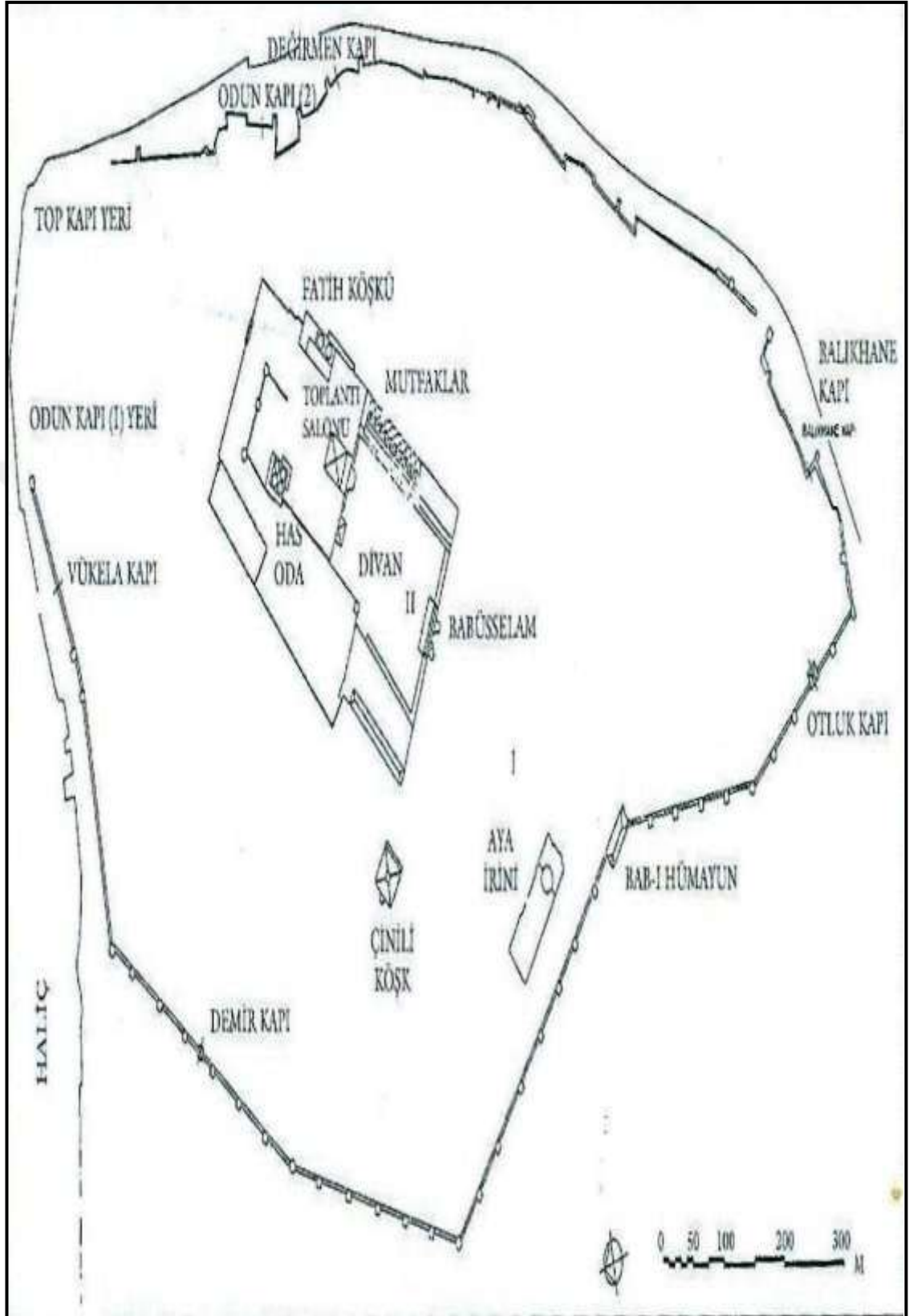
Sarayı, Osmanlı sultanlarının ikametgahı, devletin yönetim ve eğitim merkezi olarak kullanılmıştır. İstanbul fatihi II. Mehmed tarafından 1460-1478 yılları arasında yaptırılmış olan ve zaman içinde bazı ek binaların inşa edildiği Topkapı Sarayı'nda, Osmanlı padişahları ve Saray halkı 19. Yüzyıl'ın ortalarına kadar 380 yıl boyunca

ikamet etmişlerdir. 1856 yılından itibaren Dolmabahçe Sarayı ikametgah ve yönetim merkezi olarak kullanılmış ancak, saltanat hazinesi, Mukaddes emanetler ve imparatorluk arşivleri Topkapı Sarayı'nda korunmuş ve devlet törenleri burada gerçekleştirilmiştir (Koçu 1951).

Topkapı Sarayı Bab-ı Hümayun, Babü's selam ve Babü's saade adlı üç ana kapı, dört avlu, Harem bölümünden oluşmaktadır. Üç tarafı deniz ile çevrili olan saray 1400 metre uzunluğunda "Sur-ı Sultani" denilen yüksek duvarlar ile çevrilidir (Şekil 2.30), (Kuban, 2007).

Topkapı Sarayı Birun, Enderun ve Harem olmak üzere üç ana bölümden oluşmaktadır. Sarayın yerleşim planı, saray merasimleri ve avluları ana bölümlere göre düzenlenmiştir. Sultanın özel dairesi (darü'l halife) ve adalet Divanhanesi (eyvan-ı divan-ı) üçüncü ve ikinci avluda konumlandırılmıştır. Sarayın iç bölümü (Enderun) tepenin eksenini boyunca köşkler ile dolu bahçelerle donatılmıştır. Bağlar ve köşklü bahçeler tepeden deniz kıyısına doğru inmektedir. Binaların ve bahçelerin yapımı bittikten sonra dış duvar ve anıtsal bir giriş kapısı (Bab-ı Hümayun) yapılmıştır. Kapının inşaa tarihi üst bölümünde yer alan kitabede 883 Ramazan (Kasım 1478) olarak belirtilmiştir (Şekil 2.31), (Kuban, 2007).

Kitabede; " *Bu mübarek kale, Allah'ın yardım ve izni üzerine, emniyeti kuvvetlendirmek amacıyla iki karanın sultanı ve iki denizin hakani, insanlar ve cinler üzerinde Allah'ın gölgesi, doğu ve batıda Allah'ın yardımında kavuşan, su ve karanın kahramanı, Kostantiniyye kalesi fatihi Ebu'l-feth Sultân Mehmed Hân bin Sultân Murâd Hân bin Sultan Mehmed Han'ın emriyle yapıldı. Allah saltanatını ebedi eylesin. Onu kutup yıldızından yüce kılsın. 883 senesi mübarek ramazan ayında yapıldı* " ifadesi yer almaktadır.

Şekil 2.30 Topkapı Sarayı, Fatih dönemi yerleşim planı (Kuban 2007)

1.Fatih Köşkü, 2.Arz Odası, 3. Hazine, 4. Bab-üs Selam, 5. Çinili Köşk, 6. Bab-ı Hümayun

Şekil 2.31 Topkapı Sarayı, Harem- i Hümayun Saltanat kapısı (Orijinal 2014)

16. yüzyıl'a kadar birinci avlunun batı kesiminde “zevk bahçeleri” olarak adlandırılan bahçeler yer almıştır ancak sonradan hizmet binaların yapılması ile ortadan kaldırılmıştır (Necipoğlu 2007). Matrakçı Nasuh'un 1537 yıllarında hazırladığı Menzilname adlı eserinde yer alan İstanbul minyatürü, yapıldığı dönemdeki Topkapı Sarayı'nın mimarisi şematik olarak yansıtılmıştır. Minyatürde Bab-ı Hümayun ve birinci avlu sarı bir zeminle gösterilmiştir. Bab-üs Selam'dan girilen ikinci avlunun koyu yeşil zemini üzerinde ağaçlar ve serviler vurgulanmıştır. Üçüncü avlunun ortasında ise bir köşk ve sağ tarafına bir havuz tasvir etmiştir (Şekil 2.32). Yüksek

duvarlar ile çevrili sarayın dış bahçeleri ise çiçekli, meyveli ağaçlar ve servilerle belirtilmiştir.

Şekil 2.32 İstanbul Tasviri, Matrakçı Nasuh. Beyan-ı Menazil-i Sefer-i İrakeyn (Sözen 1990)

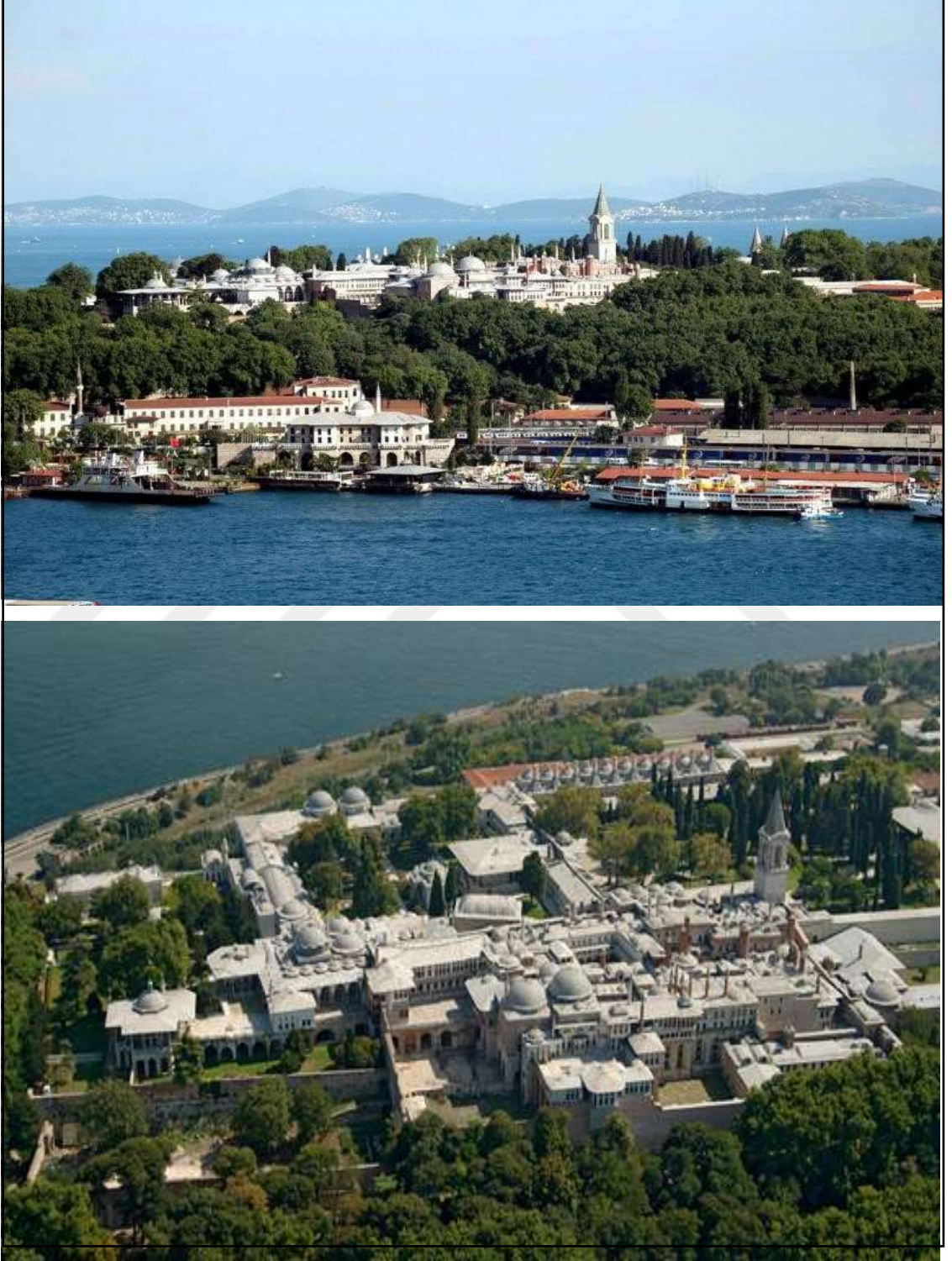
Topkapı Sarayı'nın yenilenmesi, genişletilmesi ve yeni yapıların eklenmesi Kanuni Sultan Süleyman Dönemi'nde (1520-1566) gerçekleştirilmiştir. Büyük askeri zaferler

ardından imparatorluğun güçlendiği bir dönemde, İbrahim Paşa'nın vazir-i azamlığı sırasında (1523-1536) gerçekleşmiştir. Sarayın yenileme ve inşaat işlemlerini İbrahim paşa yönetmiş, inşaatı ise Acem Ali adı ile bilinen başmimar Alaadin üstlenmiştir. Acem ali 1523 ile 1529 yılları arasında birinci avlunun hizmet yapılarını büyütmüş, yeni bir dış Hazine ve Divanhane binasını inşa etmiştir. İkinci avlunun büyük ölçüde yeniden düzenlenmesini gerçekleştirmiş, üçüncü avluda yer alan Arz odasını yeniden inşa etmiştir. 1574 yılında Sultan II. Selim'in saltanatının son yıllarında yangın nedeni ile ikinci avluda yer alan mutfaklar harap olmuş, ancak iç saray bu yangından zarar görmemiştir. Bu dönemde başmimar Sinan'a mutfak birimlerinin yeniden inşası ve üçüncü avlunun selamlık bölümündeki Sultan hamamının yenilenmesi görevi verilmiştir. III. Murat döneminde (1574-1595) ise harem içinde bir taht odası, hünkar hamamı, yeni bir Has Oda ve konut bölümleri eklenmiştir. 16. yüzyılın sonlarında Topkapı Sarayı artık bugünkü biçimine ulaşmıştır (Necipoglu 2014).

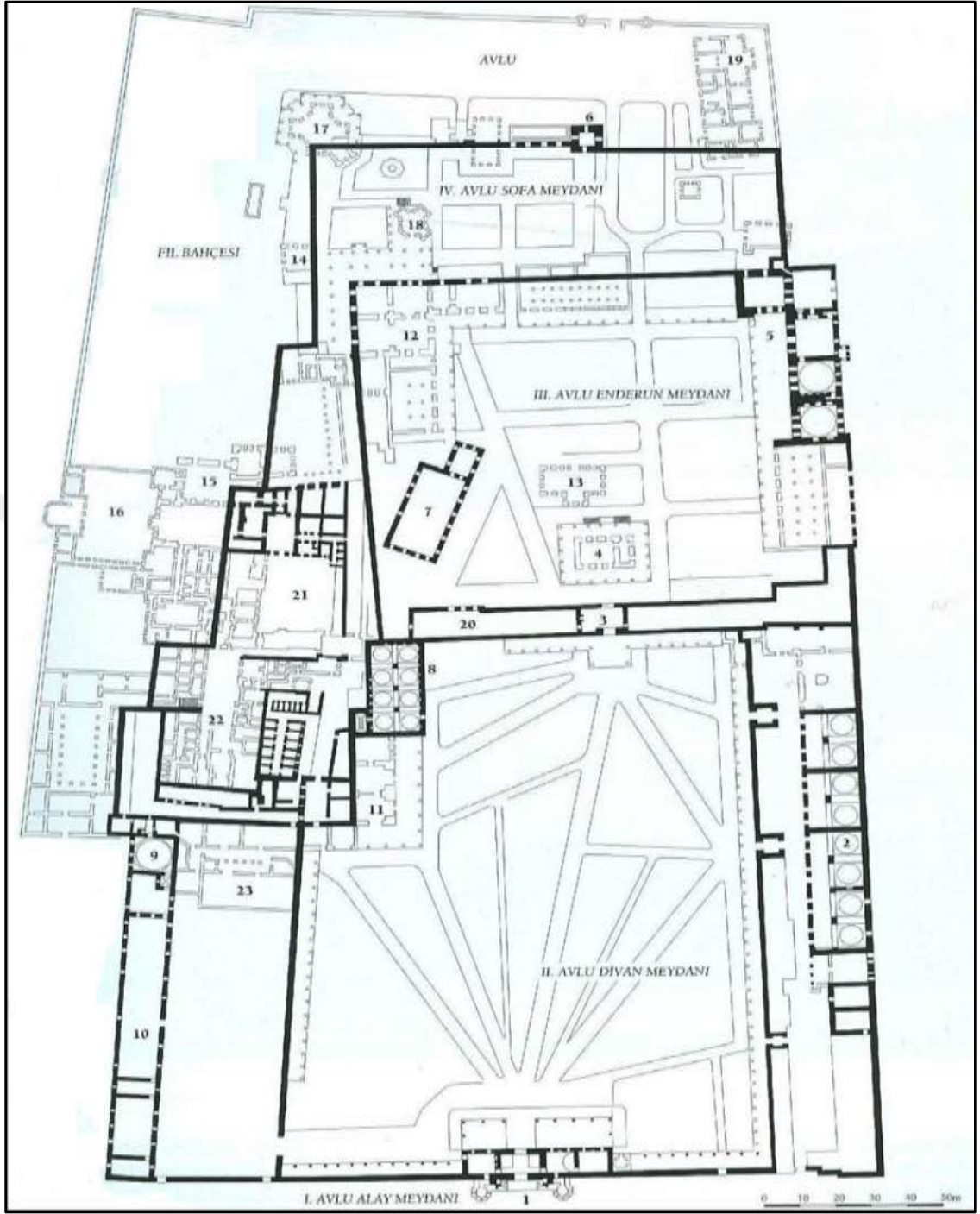
Topkapı Sarayı birçok açıdan Türk kültürünü yansıtan bir kültür varlığıdır. Avlular ve iç bahçeler çevresinde konumlandırılmış yapılar biçiminde tasarlanmış olan bu sarayın her bölümü işlev açısından farklılık göstermektedir. Topkapı Sarayı'nın inşasının tek aşamada gerçekleştirilmemiş olması sanatsal ve dönemsel olarak tek bir üslubu yansıtmamakta; farklı dönem etkileri izlenmektedir (Şekil 2.33).

Topkapı Saray bahçeleri mekansal işlevleri doğrultusunda avlular biçiminde tasarlanmıştır. Ana kapı olan Bab-ı Hümayun'dan girilen avlu, resmi sarayın dışında kalan ve resmi saray ile şehir arasında bağlantıyı sağlayan Alay Meydanı da denilen 'birinci avlu' dur. Orta kapı olan Bab-üs Selam'dan ulaşılan divan veya adalet meydanı da denilen 'ikinci avlu', Akağalar Kapısı diğer adıyla Bab-üs Saadet' ten geçilen, Harem-i Hümayun yani padişah ve ailesine ait yasak bölge olan Enderun Meydanı da denilen 'üçüncü avlu' dur. Diğer avlulardan farklı olarak dışa dönük, doğanın ve özellikle Marmara Denizi ve Boğaziçi'nin eşsiz manzarasına açık bir bahçeler topluluğu olan ve padişahın özel yaşamına ayrılmış olması nedeniyle Suffa-i Hümayun da denilen 'dördüncü avlu' farklı seviyelerde, setler halinde düzenlenmiş dört teras üzerinde inşa

edilmiştir. Kısmen avlu, kısmen de bahçelerden oluşan bu avlunun diğer bölümler ile bağlantıları birçok avlu, taşlık ve revak aracılığı ile sağlanmıştır (Şekil 2.34).

Şekil 2.33 Topkapı Sarayı genel görünüm (Güloğlu 2004)

Şekil 2.34 19. Yüzyıl Topkapı Sarayı avluları (Kuban 2007)

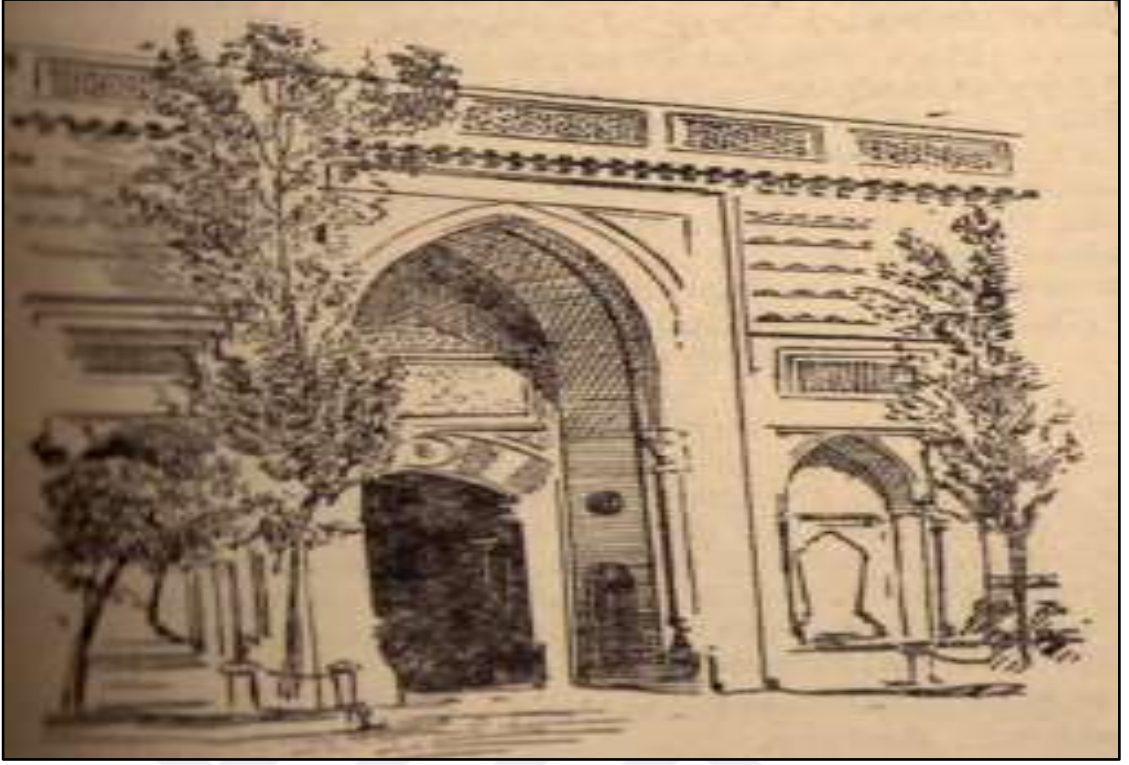
1.Bab-üs Selam (Orta Kapı), 2. Mutfaklar, 3. Bab-üs Saâde, 4. Arz Odası, 5. Fatih Köşkü, 6. Hekimbaşı Odası, 7.Ağalar Camisi, 8. Dış Hazine, 9. Raht Hazinesi, 10. Has Ahır, 11. Kubbealtı, 12. Hırka-i Saadet, 13. III. Ahmed Kütüphanesi, 14. Sünnet Odası, 15. III. Murad Köşkü, 16. III. Osman Köşkü, 17. Bağdat Köşkü, 18. Revan Köşkü, 19.Mecidiye Köşkü, 20. Akağalar Koğuşu, 21. Valide Sultan Taşlığı, 22. Cariyeler Dairesi, 23.Zülüflü Baltacılar

- **Birinci avlu (Alay Meydanı)**

Sarayın ana girişi Bab-ı Hümayun'dan, sınırları belli olamayan tüm köşk ve bahçeleri içine alan beşinci avlu ile birleşen, geniş ve ağaçlıklı bölüm birinci avlu ya da diğer adı ile Avlu Alay Meydanı'dır. Depoların, muhafızların ve hizmet binalarının bulunduğu, divana gelen vezirler ve sultanı ziyarete gelen elçiler ve misafirlerin geçtiği bu avlu sarayın dışı ile içi arasında geçişi sağlayan ilk açık mekan; karşılama alanı olarak tanımlanabilmektedir (Şekil 2.35- 2.37).

Şekil 2.35 Topkaplı Sarayı, Bab-ı Hümayun kapısı (Koçu 1951)

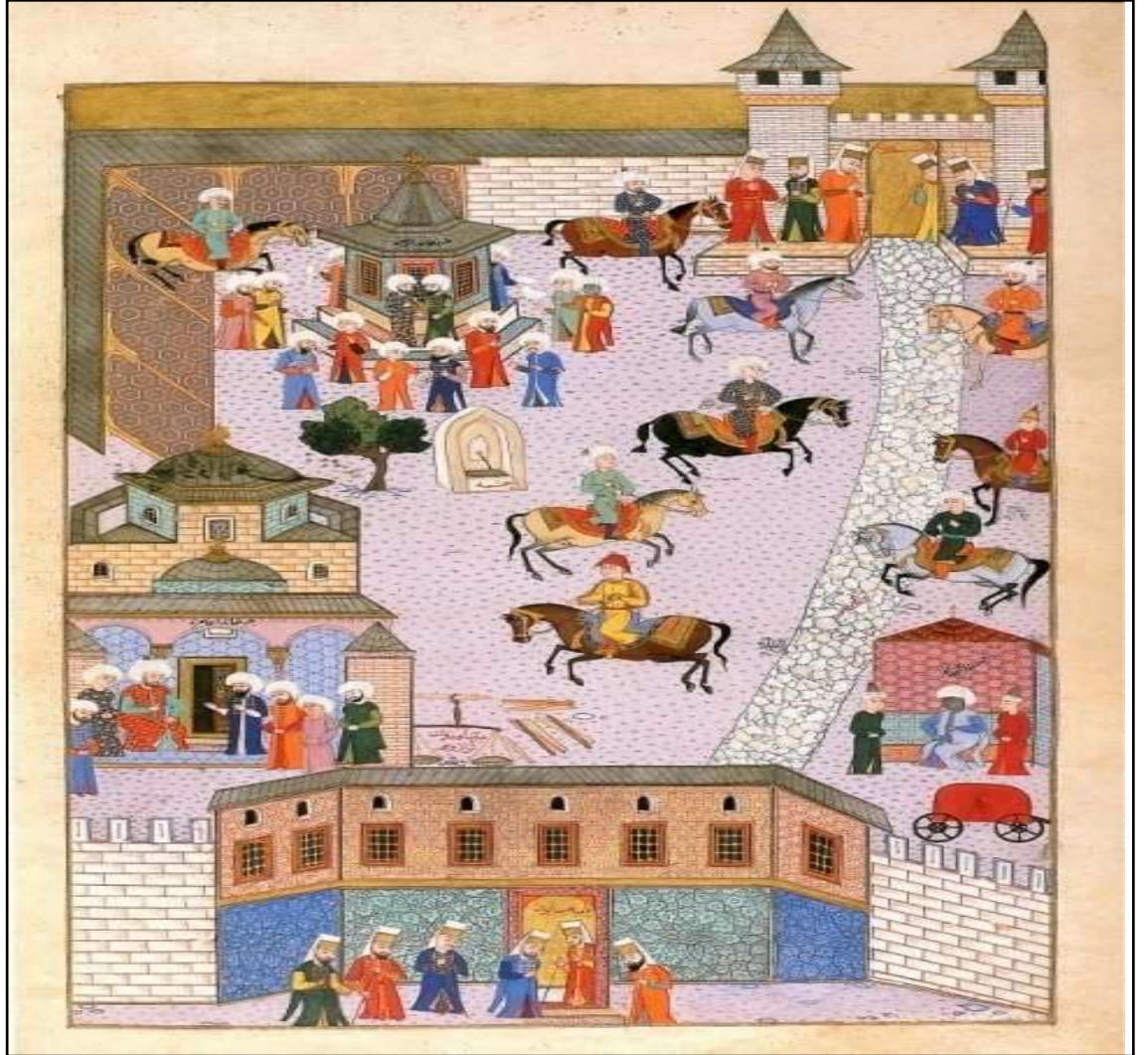
Şekil 2.36 Topkapı Sarayı, Bab-ı Hümayun kapısı (Koçu 1951)

Şekil 2.37 Topkapı Sarayı, birinci avlu, genel görünüm (Orijinal 2011)

Bab-ı Humayun'dan birinci avluya girildiğinde, sınırları farklı işlevlerdeki yapılarla çevrilmiş, geniş bir alan ile karşılaşmaktadır. Bab-ı Humayun'dan Bab-us Selam'a kadar 370 m uzunluğunda, 220 m eninde yaklaşık dikdörtgen biçiminde 81.400 metrekarelik bir alandır (Sakaoğlu 2007).

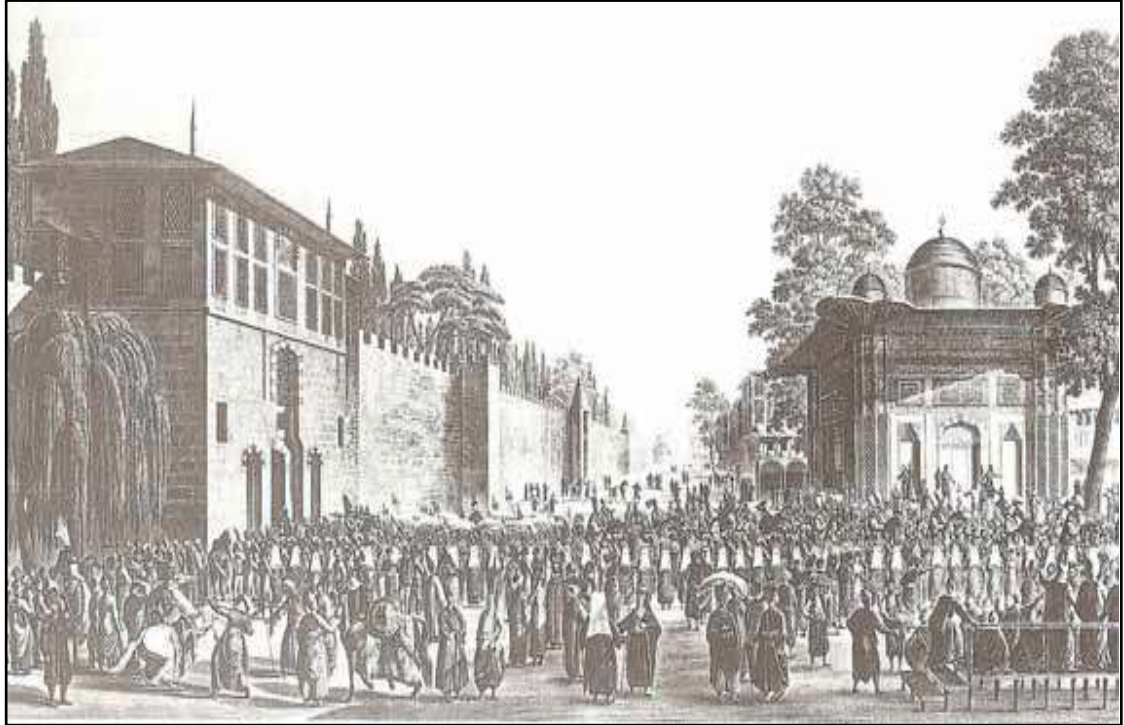
Sarayın halka açık olan üç yüz, yetmiş metre uzunluğundaki bu mekan ile ilgili gravürlerden elde edilen verilere göre, o dönemde mekanlar arası geçiş yeri olması, herkes tarafından yoğun olarak kullanılması ve kimi zaman kalabalık kent görünümüne sahip olması sosyal açık alan özelliğini taşımaktadır (Aydın 1993), (Şekil 2.38).

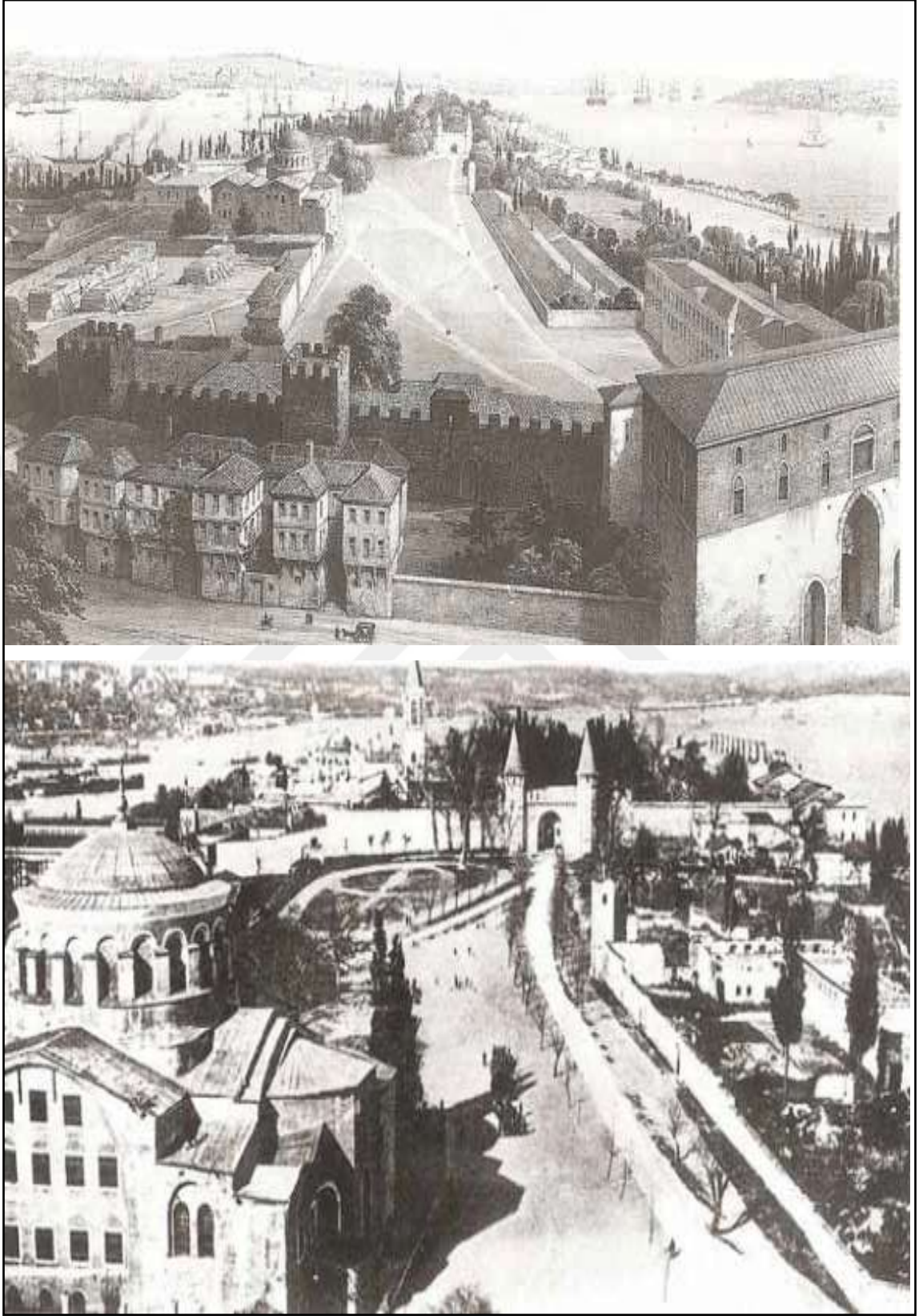
Şekil 2.38 Topkapı Sarayı, birinci avlu gravür örneği (Atasoy 2002)

Sarayın saltanat kapısı olan ve resmi törenlerde geçişlerin yapıldığı Bab-ı Hümayun'dan girildiğinde ulaşılan **Birinci Avlu**'da, sarayın dış hizmet yapıları yer almıştır. Geniş bir protokol alanı oluşturulması amacı ile çeşitli servis yapıları girişin her iki yanında konumlandırılmıştır. İşlikler, koğuş mutfak, hamam ve mescit gibi yapı birimlerinden oluşan servis yapıları kendi kendilerine yeterli küçük avlular etrafında toplanmışlar ve birinci avludan yüksek duvarlar ile ayrılmışlardır. Birinci avlu, önemli olaylarda sultanın kapıkulları ve devlet erkânının toplandığı, divan üyelerinin ve ziyaretçilerinin atlarının ve uşaklarının bekletildiği bir alan işlevi görmüş, elçilerin ve devlet geçitlerinin başlangıç ve bitiş noktasını oluşturmuştur ve bu nedenle "Alay Meydanı" olarak isimlendirilmiştir (Şekil 2.39-2.40) (Necipoğlu 2007).

20. yy. başlarında çekilen fotoğraf dikkate alındığında, informal bir biçimde boylu ağaçların yer aldığı görülmektedir. Bu avluda bitkisel materyal olarak *Platanus* (Çınar), *Cupressus sempervirens* (Servi) ve *Fraxinus* (Dişbudak) ağaçları yer almaktadır (Atasoy 2002) (Şekil 2.39).

Şekil 2.39 Bab-ı Hümayun: Alay-ı hümayunun çıkışını gösteren Melling'e ait gravür (Necipoğlu 2007)

Şekil 2.40 Birinci Avlu: Hizmet yapılarını gösteren Fossati' ye ait gravür (Necipoğlu 2007)

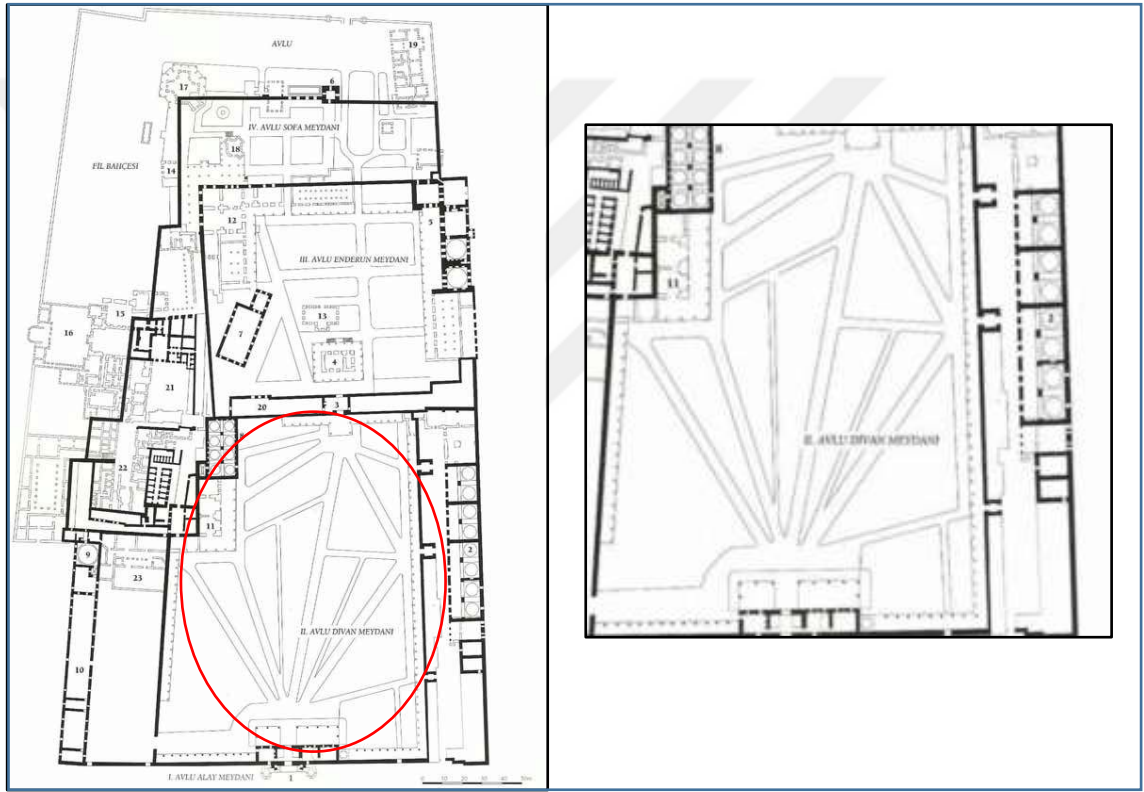
- **İkinci avlu (Divan Meydanı)**

Babü's selam veya Orta kapı adı ile de bilinen bu iki kuleli kapı Topkapı Sarayı'nın simgesidir. İmparatorluğun ihtişamını gösteren bu kapı Fatih döneminde inşa edilmiş, 16. ve 17. Yüzyıllarında ise onarım yapılmıştır. Kapının üzerinde yer alan iki kule Kanuni Sultan Süleyman döneminde aittir (Şekil 3.41).

Şekil 2.41 Topkapı Sarayı, Babü's Selam Kapısı (Orijinal 2013)

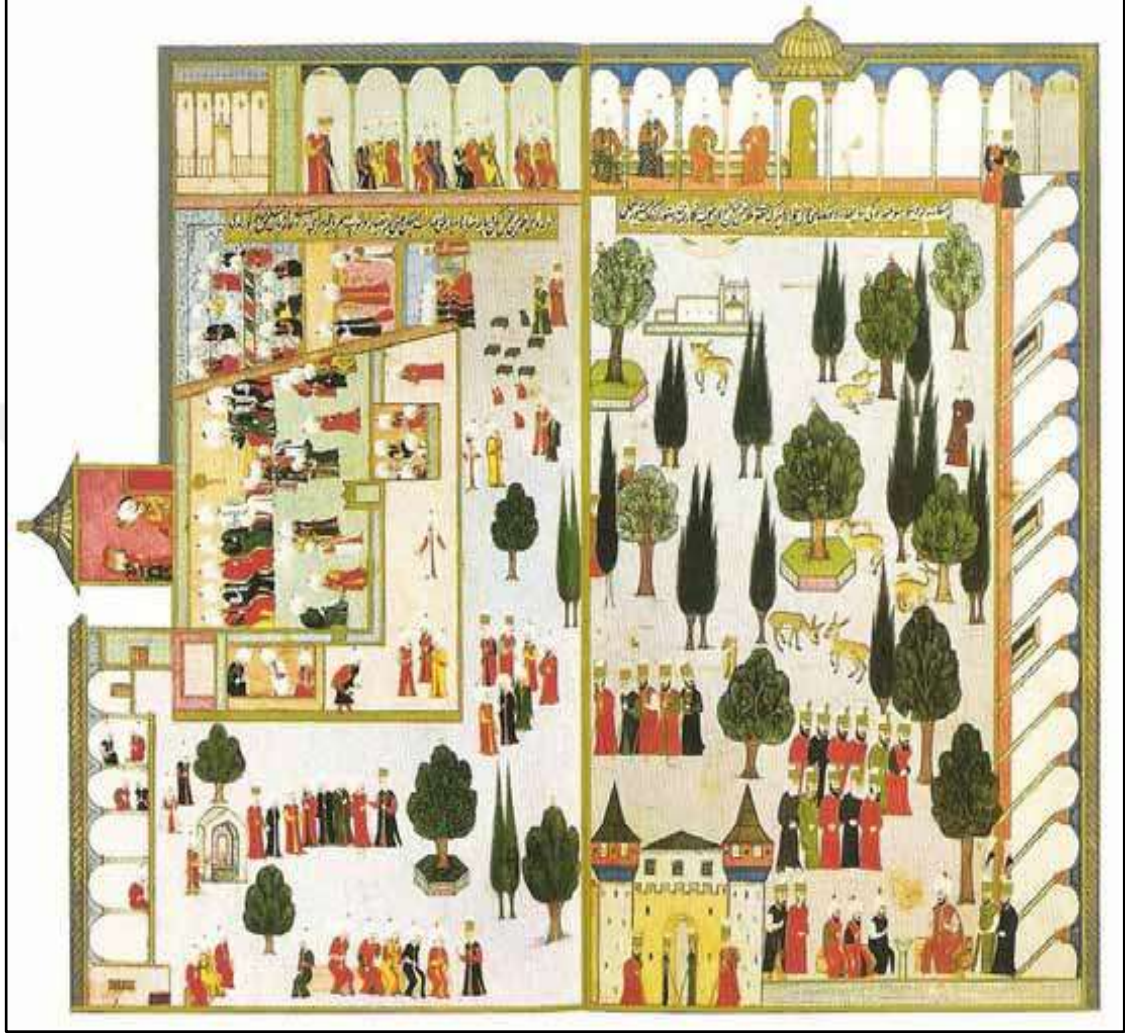
Sultan dışında kimsenin atla giremediği Bab-üs Selam'dan, Bab-üs Saade Kapısı'na kadar olan, çevresinde asıl saray yerleşkesinin bulunduğu bölüm ikinci avlu; Divan Meydanı'dır (Şekil 2.42). Revaklarla çevrili olan bu avlu adından da anlaşıldığı üzere resmi işlevler ve devlet hizmetlerin yapıldığı mekan ve alanları kapsamaktadır. Sarayın asıl tören avlusu olan Divan Meydanı, halkın girebildiği ve dış ilişkilere açık son bölümüdür. Sülüs törenleri, divan toplantıları, arza kabul işlemlerinin yapıldığı bu avlu devlet adamlarının toplandığı, devlet işlerinin görüldüğü bir mekan niteliğindedir.

Şekil 2.42 Topkapı Sarayı, ikinci avlu planı (Ortaylı 2007a)

Topkapı Sarayı'na ait gravürler genellikle bu avlu ve içinde geçen törenleri konu edinmiştir. İkinci avlunun sahip olduğu bu kullanım bugün de canlı tutulmaya çalışılmakta; önemli günler ve önemli ziyaretçileri karşılama törenleri bu avluda gerçekleştirilmektedir. İkinci avlu ile ilgili gravürden anlaşıldığı üzere; avluda informal bir biçimde ağaçlandırma yapılmış, ağaçların etrafında altı köşeli parterler

oluşturulmuştur. Ağırlıklı olarak *Platanus orientalis* (Çınar), *Cupressus sempervirens* (Servi) ağaçları, grup veya soliter olarak kullanılmıştır (Şekil 2.43).

Şekil 2.43 İkinci avlunun kullanımını anlatan gravür örneği (Atasoy 2002)

Bab-üs Selam'dan başlayarak ışınsal olarak yapılandırılmış beş adet yol belli yapılara yönelmiştir. 'Padişah Yolu' olarak adlandırılan ortadaki ve diğerlerine göre daha geniş olan yol, Osmanlı Dönemi'nde sultanın kullanımında olup, Bab-üs Saadet ile Bab-üs Selam'ı bağlamaktadır (Kuban, 1994). Birinci avluya göre daha küçük ve daha düzenli olan Divan Meydanı, minyatürlerden elde edilen bilgilere göre *Platanus orientalis* (Çınar) ile gölgelenmiş ve önemli bir peyzaj ögesi olan suyun, bu avludan itibaren kullanılmaya başladığı bir mekandır (Şekil 2.44-4.46).

Şekil 2.44 Topkapı Sarayı ikinci avlu genel görünüm (Orijinal 2013)

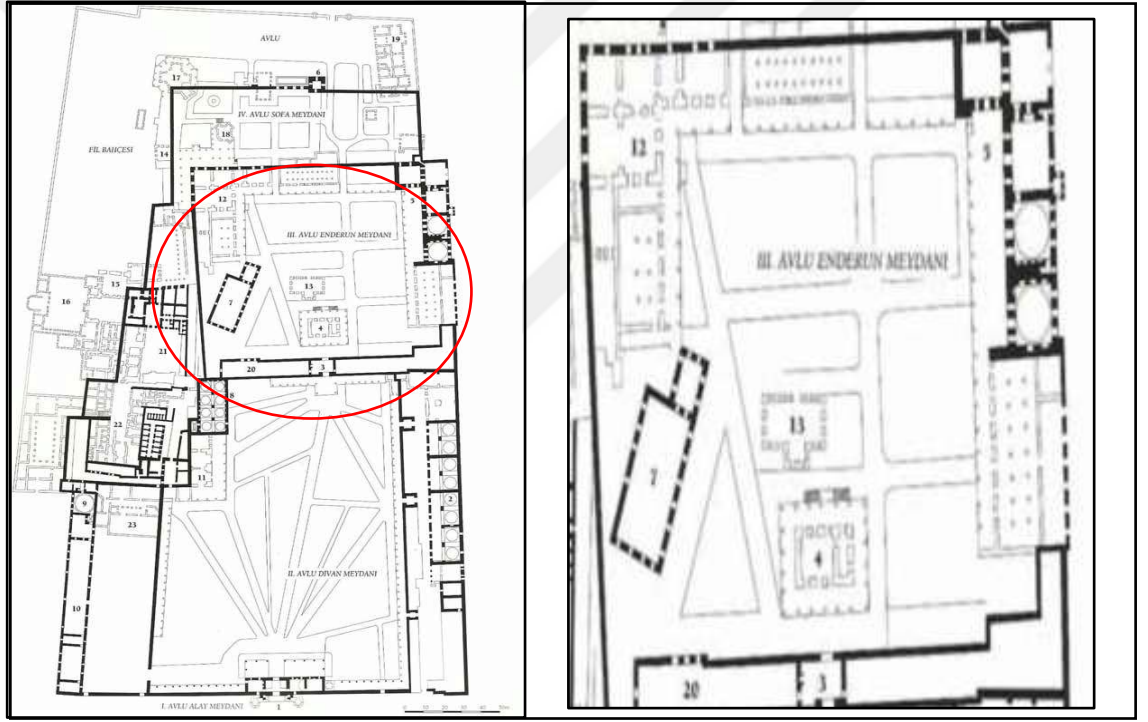
Şekil 2.45 Topkapı Sarayı ikinci avlu genel görünüm (Orijinal 2013)

Şekil 2.46 Revaklar ile çevrili ikinci avlu; divan meydanı (Orijinal 2011)

- **Üçüncü avlu (Enderun Meydanı)**

İkinci avludan Bab-üs Saade kapısıyla sarayın daha özel bölümlerinin bulunduğu üçüncü avlu; Enderun Meydanı'na geçilmektedir (Şekil 2.47). Yaşam alanlarının başladığı ve yapıları ile önemli olan bu avlu kare planlı olarak tasarlanmıştır. Bu avluda yer alan yapılar Harem-i Hümayun yani padişah ve ailesinin yaşamı için tasarlanmış alandır. Yapılarla çevrili olan bu avlu hem ikamet hem de enderunların eğitim alanı olarak kullanılmıştır.

Şekil 2.47 Topkapı Sarayı, üçüncü avlu planı, Enderun meydanı (Ortaylı 2007)

Alay Meydanı ve Divan Avlu 'suna göre daha küçük ölçekte tasarlanmış olan üçüncü avlu, eğimli bir araziye sahip olduğu için diğer avlular ile farklılık göstermektedir. Düzenleme açısından daha zengin olan ve kimi bölümlerinde bahçe kimliği de taşıyan üçüncü avlunun dört tarafı yapılar ile çevrilidir. Avluda yer alan yapıların ulaşım yolları dışında, çiçek parterleri, çim alanları ve anıtsal ağaçlar informal bir düzende yer almaktadır (Şekil 2.48).

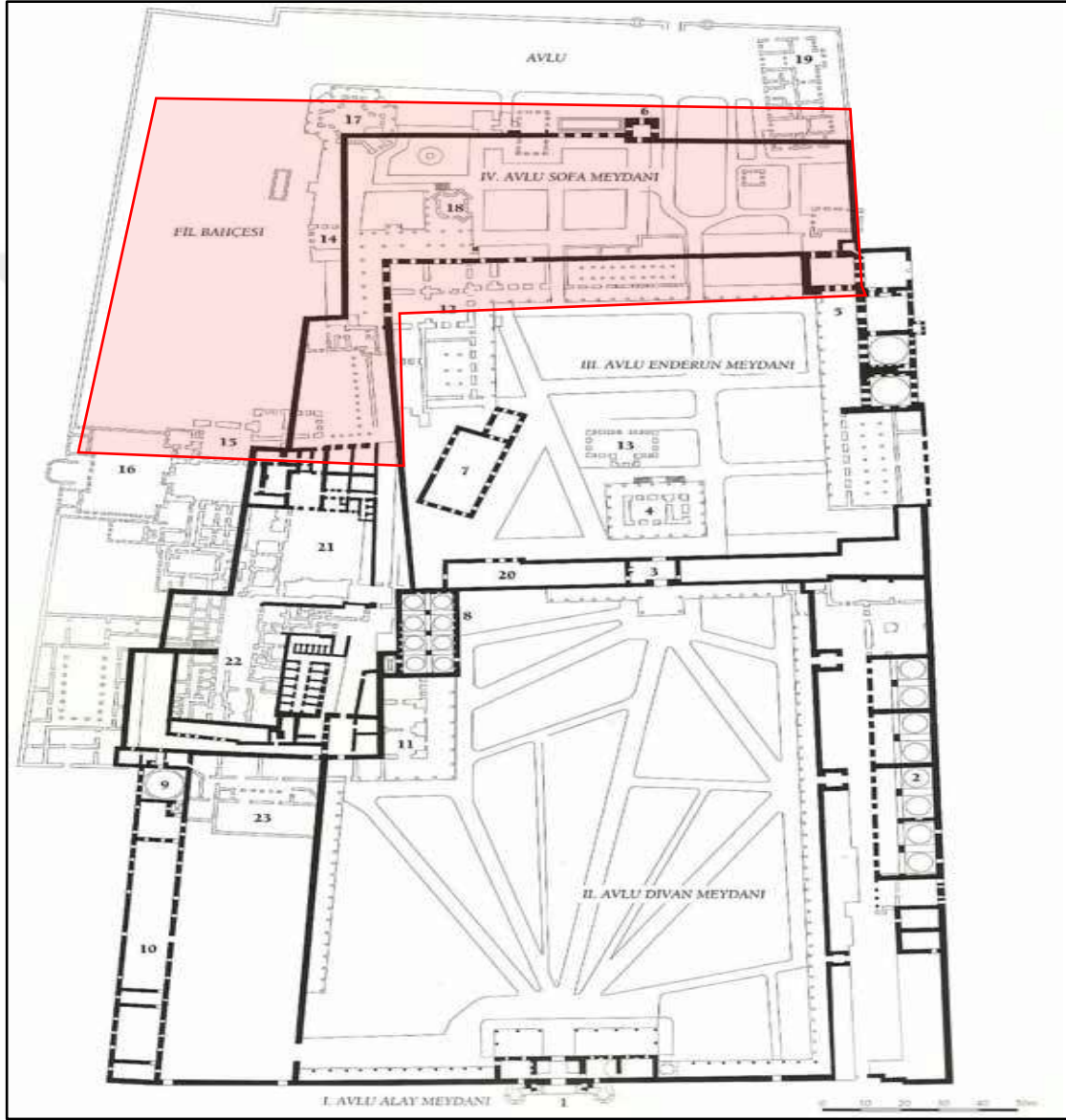
Şekil 2.48 Üçüncü avlu; Enderun meydanı genel görünüm (Orijinal 2013)

Avlunun başlangıcında Arz Odası, bu yapının hemen arkasında III. Ahmed Kütüphanesi, avlunun sağ tarafında Enderun Mektebi, Meşkhane, Seferli Koğuşu, Fatih dönemine ait bir köşk ve II. Selim dönemine ait bir Hamam yer almaktadır. Avlunun sol tarafında ise, Silahdar Hazinesi, Kilerli Koğuşu, Hırka-i Saadet Dairesi, Enderun Ağalar Camii, Ak Ağalar Koğuşu ve Kuşhane bulunmaktadır (Ortaylı 2007).

- **Dördüncü avlu (Köşkler Bahçesi)**

Sarayın ilk üç avlusunun dışında kalan, köşk yapılarından oluşan dördüncü avlu, Köşkler Bahçesi olarak da adlandırılmaktadır. Teraslarla çevrelenmiş olan bu avlu önemli bir manzara noktasında yer almakta; Haliç, Boğaziçi ve Marmara'nın tüm güzelliği ve ihtişamını seyretme olanağını sunmaktadır. Setler halinde tasarlanmış olan bu avluda çeşitli köşkler ve havuzlar bulunmaktadır. Büyük bir duvar ile koruma altına alınan bu avlunun kuzeyden güneye sınırını belirleyen yüksek dış duvar Has Ahur'u,

Harem Dairesi'ni, Arslanhane'yi, Fil Bahçesini, İncirlik Bahçesi, Şimşirlik Bahçesi'ni, Mecidiye Köşkünü ve Sofa Cami'sini Fatih Köşkü'ne bağlamaktadır. Bu avlu Has oda ve Harem ile bağlantılıdır, ayrıca iki farklı geçit ile üçüncü avlunun kuzey kesiminde bağlanmaktadır (Şekil 2.49).

Şekil 2.49 Topkapı Sarayı, dördüncü avlu planı (Ortaylı 2007)

Bu avlu iki ana bölümden (Sofa-i Hümayun ve Lala Bahçesi) oluşmaktadır. Sofa-i Hümayun dördüncü avlunun en yüksek alanıdır. Mermerlik olarak da adlandırılan bu alan sarayın en özgün taşlığıdır. Mermerlik Türk bahçe karakteristiğinin en tipik

örneğini oluşturan, su üzerine kurgulanmış bahçe tasarımını, nitelikli biçimde yansıtan örneklerden biridir (Şekil 2.48). IV. Murad döneminde Revan ve Bağdat köşkleri ile yapılan bu sofa, büyük ayak ve tonozlar üzerine konumlanacak şekilde tasarlanmıştır (Eldem 1967). Bu sofada Revan Köşkü, Tunç Çeşme, Hırkai Saadet Dairesi'nin dua penceresi, Ortada fiskiyeli mermer havuz, Avlunun sol tarafında sünnet odası, İftariye Köşkü, Gülhane tarafında ise sofanın alt kesiminde ise İncirlik ve Fil Bahçesi adı ile bilinen bahçeler ve sofanın karşı köşesinde ise Bağdat Köşkü yer almaktadır (Ortaylı 2007). Bu terasta dökme bakır-bronzdan yapılmış olan İftariye Kameriyesi bulunmaktadır. Adını padişahın ramazanlarda iftarı beklediği yer olmasından almakta ve yaz günlerinde gölgelik, yaz gecelerinde mehtaplık olarak kullanılmıştır (Şekil 2.50-2.51).

Şekil 2.50 Topkapı Sarayı, Sofa-i Hümayun (Mermer Taşlık) (Orijinal 2013)

Şekil 2.51 Topkapı Sarayı, İftariye Kasrı (Orijinal 2013)

Hünkarların öz odalarının, Bağdat köşkü, Kara Mustafa Paşa Köşkü, Mecidiye Köşkü, Revan Köşkü, Hekim Başı Odası, Sofa Köşkü gibi bulunduğu dördüncü avlunun birinci setinde Lala bahçesi yer almıştır (Erdoğan vd. 2003). Başlala Dairesi'nden dolayı bu alan “Lala Bahçesi” olarak da anılmakla birlikte eski metinlerde “Lalezar” olarak geçtiğinden “Lale Bahçesi” ifadesi doğrudur. Özellikle Lale Devri'nde burada çok sayıda *Tulipa sp.* (Lale) türleri yetiştirilmiştir. Lale Bahçesi'nde Mecidiye Köşkü, Esvab Odası ve Sofa Camii yer almaktadır (Ortaylı 2007). Lala Bahçesi'nde Mustafa Paşa Köşkü yer almaktadır. Lale Devri'nden önce bu bahçenin adı Sofa Bahçesi olduğundan dolayı Bu yapı Sofa Köşkü Olarak da adlandırılmaktadır. Bugün ise bu bahçede *Rosa sp.* (Gül) çeşitleri yetiştirilmektedir (Şekil 2.52).

Şekil 2.52 Topkapı Sarayı, Lala Bahçesi (Orijinal 2013)

Sultan İbrahim Taşlığı' nın alt tarafında İncirlik ve Fil Bahçesi adı verilen kısımlar yer almaktadır (Şekil 2.53-2.54). Burada yer alan rampaya padişah at üzerinde dış bahçelerden saraya girerken kullanmıştır. Fil Bahçesi köşk kalıntılarının bulunduğu duvar ile şimşirlikten ayrılmıştır.

Şekil 2.53 Topkapı Sarayı, İncirlik ve Fil Bahçesi (Orijinal 2013)

Şekil 2.54 Topkapı Sarayı, İncirlik ve Fil Bahçesi (Orijinal 2011)

- **Harem Avluları**

Harem bütün İslam dünyasında saray yaşamı ile ilişkili, yerleşik bir kurumdur. Arapça 'da dokunulmaz anlamını ifade eden **Harım**' den alınan bu terim bir konutun hem kadınlara hem de içinde yaşadıkları ayrı bölümü ifade etmektedir. Topkapı Harem'inin diğerlerinden farklı yanı ise sarayın içoğlanları sistemi ile bir bütün olmuştur (Necipoğlu 2014). Harem bölümü kendi içinde çeşitli odalar, sofalar, koridorlar, daireler, çeşmeler, taşlıklardan oluşmaktadır. Harem avlusunun en önemli alanları; Valide Sultan Avlusu, Cariyeler Avlusu ve Şehzadeler avlusudur.

Valide sultan taşlığı bir avlu ve etrafında iki katlı yapılardan oluşmaktadır. Harem'in en ihtişamlı bölümü padişahın annesine, valide sultana aittir. Valide Sultan Taşlığı'ndan Harem bahçesine kadar uzanan odalardan oluşan bu kompleks günlük hayatta her türlü ihtiyacı karşılayabile olanağına sahiptir (Şekil 2.55-2.56).

Şekil 2.55 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Valide Sultan Taşlığı (Orijinal 2013)

Şekil 2.56 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Valide Sultan Dairesi (Orijinal 2013)

Cariyeler Taşlığı ve Kadınefendiler Taşlığı 16. yüzyılda inşa edilmiştir. 1665 yılında haremde çıkan yangından dolayı bu alan özgün niteliğini kaybetmiştir. Yangından sonra yapılan inşaat çalışmalarında revaklar kapatılarak yeni odalar oluşturulmuştur. Açık bir avlunun üç etrafı revaklar ile çevrildiği bu avluda kadınefendiler/haseki daireleri, kiler, cariye odaları, çamaşırhane bir hamam yer almaktadır. Taşlığın sonunda yer alan Cariyeler Hamamı Topkapı Sarayı'nın en eski yapılarından birisidir. Avlunun sağ tarafında yer alan üç kapıda birinci, ikinci ve üçüncü kadınefendiler odası bulunmaktadır (Şekil 2.57). Dördüncü kapı ise Kırk Merdiven adı ile bilinen ancak aslında elli iki basamaktan oluşan dik bir merdiven ile harem bahçesine inilen kapıdır. Beşinci kapı ise Cariyeler Koğuşuna geçişi sağlamaktadır (Ortaylı 2007).

Şekil 2.57 Topkapı Sarayı, Harem bölümü, Cariyeler Taşlığı (Orijinal 2013)

Yüzyıllarca gelişen ve büyüyen Topkapı Sarayı'nın plan şemasının belirlenmesinde Osmanlı Devleti felsefesi ile Tebaa ilişkilerinin büyük rolü olmuştur. Fatih'in babası Sultan II. Murad'ın Tunca Nehri kenarında yaptırdığı ve bugüne sadece birkaç kalıntısı ulaşabilen Edirne sarayı'nın ihtişamlı olduğu ve Topkapı Sarayı'nın ilk inşa edildiği dönemde bu sarayın planından etkilendiği bilinmektedir. Topkapı Sarayı'nın planı; çeşitli avlular ve bahçeler arasından devlet işlerine ayrılmış daireler, hükümdarın yaşam alanları ve köşkler ile sarayda yaşayan görevlilere özel binalardan oluşmaktadır. Yapılar grubundan oluşan Topkapı Sarayı kara tarafından "Sur Sultani" adı ile bilinen duvarlar ile deniz tarafından ise Bizans surları ile çevrelenmiştir. Yapılar ise informal bir

biçimde, geniş bir alana dağıtılmış konumda düzenlenmiştir (Ortaylı 2007). Osmanlı Dönemi yapı ve bahçe mimarisinin özelliklerini içinde barındıran ve en büyük Osmanlı sarayı özelliğini taşıyan Topkapı Sarayı öncelikli olarak içerisinde yaşanabilirlik ilkesi ile planlanmıştır. Topkapı Sarayı'nın bahçeleri de saray yapıları gibi tek aşamada oluşturulmaması nedeni ile sanat açısından bütün halinde tek bir üslubun temsilcisi olmamıştır (Cezar 1985). Yapım aşamasında belli bir plan şeması doğrultusunda oluşturulmuş olan 19. Yüzyıl saray bahçelerinin aksine, avlular ve bu avlularda yer alan yapılar padişahların istekleri doğrultusunda farklı dönemlerde oluşturulmuştur. Avlular ve iç bahçeler çevresinde konumlandırılmış yapılar biçiminde tasarlanmış olan bu sarayın her bölümü işlev açısından farklılık göstermektedir.

Topkapı Sarayı avluları ve bahçelerinde yer alan ağaç grupları, bahçe yolları, bitki parterleri ve havuzlar informal bir düzende yer almaktadır. Bugün Topkapı Sarayı bahçe ve avlularında çok sayıda boylu ağaç ve çalı türleri yer almaktadır. Informal bir biçimde düzenlenmiş olan bitki parterlerinde ise çeşitli mevsimlik çiçekler bulunmaktadır. Topkapı sarayı bahçe ve avlularında *Acer negundo* (Dişbudak yapraklı akçaağaç), *Acesculus hippocastanum* (At kestanesi), *Buxus sempervirens* (Servi), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Hibiscus syriacus* (Ağaç hatmi), *Laurus nobilis* (Akdeniz defnesi), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Nerium oleander* (Zakkum), *Picea abies* (Avrupa ladini), *Pinus pinea* (Fıstık çamı), *Rosa sp.* (Gül), *Tilia argentea* (Gümüş İhlamur), *Ulmus glabra* (Karaağaç) gibi ağaç ve çalı türleri bulunmaktadır (Yaltırık vd.1997)

Başlangıçta tam bir Türk Bahçesi niteliğinde olan Topkapı sarayı bahçe ve avluları 18.y.y'dan sonra yaratıcı mimarların etkisi ile bazı değişikliklere uğramıştır. Ancak, bağların, meyve ve sebze bahçelerinin varlığının bilinmesi, işlevsel Türk bahçesi özelliğini yansıtmaktadır. Topkapı Sarayı bahçelerinde batı etkisi daha çok sonradan yapılmış köşkler çevresinde/safa bahçelerinde görülmektedir (Erdoğan vd. 2003).

2.2.5.3 Geç Osmanlı Dönemi

18. yüzyıl'da başlayan ve 19.yüzyıl'da devam eden dışı açılma ve batılılaşma çabaları aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküntü dönemini içine alan bir süreci kapsamamıştır. 17. yüzyılda bilimde gerçekleşen devrim ile akıl çağını yaşayan batı ülkeleri, 18. Yüzyıl'da aydınlanma çağında başarılı sanayi devrimi ile doğu ile arasındaki mesafeyi büyük oranda açmıştır. Doğulu bir devlet kimliğindeki Osmanlı İmparatorluğu ise 18. yüzyılın başlarından itibaren batı devletlerin çekindiği bir kuvvet olmaktan çıkmıştır. Sultan III. Ahmed Dönemi'nde ilk Türk matbaası olan Mütefferika Matbaası'nın açılması kültürel alanda Batı teknolojisi transferinin ilk somut örneğini oluşturmuştur. Bilimsel eserlerin çevrilmesi, yetişmiş personelin batı kültürlerinden istihdam edilmesi ve nihayet batı okul ve fabrikalarında gerekli bilgi ve deneyimleri elde edebilmek üzere oralara öğrenci gönderilmesi ile batının bilgi ve teknolojisinden yararlanmaya çalışılmıştır. Batıdan ilk istihdam edilenler, askeri alandaki yenilikler için olmuş, bu anlamda 1734'te Comte de Bonneval (Humbaracı Ahmed Paşa) humbaracıları, Baron de Tott ise topçu askerlerini yetiştirmeleri için görevlendirilmişlerdir. 18. yüzyıl sonlarında ise batılı personel istihdamına ilişkin örnekler önemli bir artış göstermiştir (Cezar 2002). 18. Yüzyıl başlarında Osmanlı mimarisinin batı etkilerine açılması, Mehmet Çelebi'nin 1720– 21 yılları arasında Fransa'yı ziyareti ile başlayan bir girişimin dolaylı ürünü olmuştur. (Atalay-Seçen 2011).

18. Yüzyıl'ın başlarından itibaren Avrupa'dan özellikle Fransa'dan etkilenen Osmanlı Devleti siyasi, ekonomik, askeri ve mimari alanlarda batı kültürü kendi gelenekleri ile birleştirerek değişimler uygulamaya başlamışlardır. Bu dönemde saray hayatında da büyük değişiklikler yaşanmış, saray halkı yaz aylarında Sadabat gibi saraylara geçip, sıcak günleri orada geçirmişlerdir. Böylece bu dönemden sonra yazlık saray düşüncesi gelişmeye başlamıştır. Ayrıca Kağıthane mesiresi gibi halka açık alanlar oluşturulmuştur. Sultan III. Ahmet Üsküdar'da yaptırdığı çeşmeler, damat İbrahim Paşa Sarayı, Emetullah Gülnuş Valide Camisi o dönemin başlıca örneklerindedir.

18. Yüzyıl'da Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma etkisi III. Selim döneminde hız kazanmıştır. Bu dönemde dini yapıların yanı sıra askeri ve sivil yapılarda önem kazanmış, kışlalar, tersaneler, hastaneler, saraylar ve köşkler inşa edilmiştir. İstanbul'un geleneksel silüetini değiştiren yapılaşma aslında Sultan II. Mahmud'un Beşiktaş Sarayı'na onarım yaptırıp ardından saraya yerleşmesi ile başlamıştır. Sultan II. Mahmud'un Beşiktaş Sarayı'nı tercih etmesi ile yönetim binaları ve dönemin zengin insanları da bu alanı tercih ederek Boğaziçi'nde yerleşimi arttırmışlardır (Batur 1985).

Osmanlı mimarisinde hakim olan mahremiyet ve içe dönüklük özelliğinin yerini bir anlamda dışa dönük bir tasarım yaklaşımına bırakması I. Abdülhamit döneminde (1774–1789) görülmüştür. Mekansal izlenimin etkilerine gösterilen özen, yerini dış mekana göre yapının cephelerini şekillendirme gibi batılı süslemelere bırakmıştır (Eldem 1974). 1780'lerde ise, çoğunlukla orta ve yan sofalı plan şemasına sahip Osmanlı konutlarında, batı etkisini yansıtan plan şemaları, mekanların sınırlayıcı elemanlarının yuvarlatılması ve oval forma dönüş ile kendini göstermiş, yine belirleyici bir öge olan merdivenin yerleştirilmesi ve biçimsel düzenin saptanmasında etkili olmuştur (Batur 1985).

18. Yüzyıl Osmanlı mimarisi açısından gerçek bir batılılaşma dönemi değil, fakat batılılaşmayı kaçınılmaz kılan bir hazırlık dönemi olmuştur. Barok üslup etkiler taşıyan mimari unsurların uzun süre yapının kendisinden çok yapının süslemesinde kullanılması, bunların kapı, pencere ve yazıt çerçeveleri gibi yapısal olmayan kısımlarda görülmesi barok anlayışının Osmanlı sanatına diğer sanat dalları aracılığı ile girdiğini göstermektedir. 18. yüzyıl'ın ilk yarısında XIV. Louis'in, saray bahçelerinin ilhamı ile Kâğıthane'de inşa edilen Sa'dabad Sarayı çevresinde Türk bahçe sanatındaki ilk kapsamlı uygulamasının görüldüğü batı stilleri etkisi, giderek yaygınlaşmış; 19. yüzyıl'da Türk bahçesinde Avrupa bahçelerinin etkisi izlenmeye başlanmıştır (Atalay-Seçen 2011).

Kentin gelişimine paralel olarak imar faaliyetleri de hız kazanmıştır. Sultanlar, devlet erkani, yabancı elçiler saray, köşk ve malikane inşa ettirmeye başlamışlardır. Buna bağlı

olarak iç mekan donatılarında resmi dairelerden başlayarak geleneksel üslup ve eşyalar terk edilmiş, Osmanlı hanedanına yaklaşık 400 yıl ev sahipliği yapan Topkapı Sarayı terk edilmiştir. Bu dönemde Osmanlı hanedanının ikametgahı Dolmabahçe Sarayı olmuştur.

18. ve 19. yüzyılda bahçe stillerinde batı etkisinin görüldüğü yerler özellikle geç dönem İstanbul saray bahçeleri olmuştur. Bu etkileşim sonucunda Türk bahçesinde Rönesans ve Barok etkileri görülmeye başlamıştır. 19. Yüzyıl Osmanlı saray bahçeleri değerlendirildiğinde, Dolmabahçe ve Beylerbeyi Sarayı bahçeleri tasarım ilkeleri açısından birbirine en çok benzeyen iki saray olduğu düşünülmektedir (Erdoğan ve Aliasghari 2014).

Türk saray mimarisinin temel özelliği, saray kompleksindeki birimlerin ayrı ayrı yapılarda toplanarak ana ögesini köşk ve kasırların teşkil ettiği yapılardan oluşmaktadır. Bu özellik 19.yy'da değişmeye başlamış, önemli birimler sarayın örgüt düzeni ve işlevi dikkate alınarak tek seferde bir bütün olarak inşa edilmiştir. Ancak, bu yeni anlayışın ilk ve en önemli temsilcisi olan Dolmabahçe Sarayı'nda da görüldüğü gibi ihtiyaca ve sultanın isteği üzerine bazı eklemeler yapılmıştır. Bu eklentilere rağmen, yeni anlayışa göre inşa edilen saray bütünlüğü bozulmadan çok parçalı olma özelliğini sürdürmüştür (Erdoğan ve Aliasghari 2014).

19. Yüzyıl'da inşa edilmiş Osmanlı saray bahçelerinde batı etkileri izlenmektedir. Bu saraylardan bazılarının bugüne ulaşabilmesi Osmanlı bahçelerindeki batı etkisinin incelenmesinde önemli gözlem olanağı sağlamaktadır. Beylerbeyi Sarayı, Dolmabahçe Sarayı ve Çırağan Sarayı bahçeleri batıdan en çok etkilenen ve bu etkiyi bugün de belirgin bir şekilde yansıtan örneklerdir. Osmanlı Dönemi'nde batı etkisi formal, klasik, informal, pitoresk ve doğaya benzeyen bir biçimde tasarlanmış olan saray bahçelerinde kendini göstermiştir. Özgün biçimde tasarlanmış olan bu saray bahçelerinin bazılarında Osmanlı-Türk bahçelerindeki gölgeli alanlar yaratma yaklaşımı da izlenmektedir.

2.2.5.3.1 Dolmabahçe Sarayı Bahçeleri

Dolmabahçe Sarayı ve yakın çevresinin tarihi Bizans Dönemi öncesine kadar uzanmaktadır. Petus Gyllius'un Bizantion'lu Dionisios'un Anaplus Bosporu (Boğaziçinde Yolculuk) adlı eserini kaynak göstererek verdiği bilgiye göre; bu dönemde, Pentekontos'ların (elli kürekli gemi) demirlediği, yer olan Pentekontorikon'un o dönemde köy olan Dolmabahçe'de olduğu düşünülmektedir (Atalay-Seçen 2011).

Dolmabahçe Sarayı'nın inşa edildiği bölge, Bizans Dönemi'nden beri birçok manastırı, kilise yapısı, hipodrom, köprü ve saray olan bir yerleşim merkezi olmuştur (Erdoğan ve Aklanoğlu 2006)

Tarihi kaynaklara göre Beşiktaş Sarayı olarak adlandırılmış olan Dolmabahçe Sarayı'nın yerleşim alanı olarak kullanımı II. Beyazıt Dönemi'ne kadar gitmekte ve Dolmabahçe Sarayı'nın bulunduğu alan ve çevresinde eskiden beri çeşitli köşk ve kasırların inşa edildiği bilinmektedir. II. Beyazıt Dönemi'nden itibaren Dolmabahçe Sarayı Osmanlı sarayı bahçeleri arasında yer almıştır. Kanuni Dönemi'nde Karabalı bahçeleri olarak adlandırılan bu alan, Sultan II. Selim Dönemi'nde ise en çok kullanılan mesire yeri olmuştur.

Sultan Abdülmaecid tarafından Mimar Garabet Amira Balyan'a yaptırılan Dolmabahçe Sarayı'nın yapımına 1844 yılında başlanılmış; yaklaşık 10 yıl süren yapım çalışmaları 1855'te tamamlanmıştır. Ancak, Kırım Savaşı nedeni ile saraya Haziran 1856'da taşınılmıştır. 15 yıl Sultan Abdülmecid'in saltanatına mekan olan Dolmabahçe Sarayı'nda, ilk padişahlık yıllarını geçiren II. Abdülhamid burayı güvenli bulmayıp 1877' de Yıldız Sarayı'na yerleşmiştir. Ardından gelen V. Mehmed Reşad (1909-1918) hükümdarlığı süresince burada yaşanmıştır (Şekil 2.58-2.59) (Atalay-Seçen 2011).

Şekil 2.58 Dolmabahçe Sarayı, 1857 yılındaki durumu (Atalay-Seçen 2011)

Şekil 2.59 Dolmabahçe Sarayı, 1864-65 yılları arasındaki durumu (Atalay-Seçen 2011)

Dolmabahçe Sarayı'nın 1856'da tamamlanışından sonra imparatorluk ikametgahının Topkapı'dan Dolmabahçe'ye nakledilmesi ile köklü bir değişim yaşanmış, İstanbul'un kentsel tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Bu kentin ağırlık merkezinin yer değiştirmesi anlamına da gelmiştir. Özel bir tören ile kullanıma açılan saray, Osmanlı hanedan geleneğinde yeni ve önemli bir değişim ve aşamaya taşıyan pavyon ve köşkler biçiminde, bahçeli, hafif, ulusal nitelikte ev tiplerinden çıkıp, ilk kez taş ile ve daha dayanımı yüksek bir yapı malzemesi ile ağır ve gösterişli büyük yapılarda yaşama geçişi ifade etmektedir (Mutlu 2006), (Şekil 2.60).

Şekil 2.60 Dolmabahçe Sarayı ve Bahçeleri genel görünüm (Altınçekiç 2009)

Yapımı, çevre duvarları ile birlikte 1856 yılında bitirilen Dolmabahçe Sarayı 250.000 m²'yi aşan bir alan üstüne kurulmuş ve ana yapısı dışında 16 ayrı bölümden oluşmuştur. Saray; anıtsal kapılarının açıldığı bahçeler içerisinde denize cephe veren L biçiminde bir ana yapı ile kendisi de ayrı küçük bir saray niteliğinde olan Veliht

Dairesi, Mefruşat Dairesi, Muhafızlar Dairesi, Hareket Köşkleri, Camlı Köşk ve benzeri küçük eklenti yapılarından oluşmaktadır (Atalay-Seçen 2011).

Dönemin önde gelen Osmanlı mimarları Garabet Balyan tarafından yapılan sarayın ana yapısı; Mabeyn-i Hümayun (Selamlık), Muayede Salonu (Tören Salonu) ve Harem-i Hümayun adlarını taşıyan üç bölümden oluşur. Mabeyn-i Hümayun; devletin yönetim işleri, Harem-i Hümayun; padişah ve ailesinin özel yaşamı, bu iki bölümün arasında yer alan Muayede Salonu ise padişahın devlet ileri gelenleri ile bayramlaşması ve kimi önemli devlet törenleri için ayrılmıştır. Sarayın bu bölümün alanı 16.670 m²'dir. Saray kara tarafından yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Bu çevrili alanın dışında ayrı pavyonlar halinde olduğu bilinen tiyatro, Istabl-ı Amire, Hamlacılar, Atiye-i Seniyye Ambarları, eczane, fodla fırınları, un fabrikası, Bayıldım Köşkü ve benzeri yapıların çoğu bugüne ulaşamamıştır (Sözen 1990), (Şekil 2.61).

Şekil 2.61 Dolmabahçe Sarayı vaziyet planı (Atalay-Seçen 2011)

Dolmabahçe Sarayı'nın içe dönük avlu anlayışı ve Beşiktaş yolu boyunca çok yüksek bir duvarla çevrili olması, sarayın dışı karşı korunaklı olması ile o dönemin saray yaşantısına özgü mahremiyetinin zorunlu bir sonucu olmuştur. Bu durum selamlık, muayede salonu ve harem dairelerinin arka bölümlerinde yer alan yüksek duvarlarla birbirinden ayrılmış, yalnızca kapıya geçiş bağlantısı olan bahçelerde görülmektedir (Güloğlu 2004).

Dolmabahçe Sarayı beş ana bölüm halinde düzenlenmiştir. Hazine Kapısı ile Selamlık girişi arasında yer alan ve simetrik bir biçimde tasarlanmış olan Hasbahçe, köşeleri oval formlu fiskiyeli Kuğulu havuz, çeşitli yerli ve egzotik bitki türleri ve budanmış ağaç ve çalılar ile zenginleştirilmiştir. Muayede Salonu'nun arka tarafında yer alan Kuşluk Bahçesi'nde bir havuz yer almakta, boylu *Tilia tomentosa* (Ihlamur), *Castanea sativa* (At Kestanesi) ağaçları ile gölgelendirilen bahçenin zemini çim ve kum ile kaplı bulunmaktadır. Güneşli bir mekan olan ve *Magnolia grandiflora* (Manolya) ağaçlarının yer aldığı Harem avlusunun ortasında fiskiyeli bir havuz yer almaktadır. Harem ve Veliaht Daireleri arasında gelişen Veliaht Bahçesi'nde de bir havuz bulunmaktadır. Sarayın bahçesinde yer alan havuzlar özellikle bunaltıcı yaz aylarında, sultanların daha çok tercih edebilecekleri, serinletici mekanlar oluşturmak amacıyla tasarlamışlardır. Duvarlar genellikle bahçeleri birbirinden ayırmakta, bir bahçeden diğerine bazen bir kapıdan geçilebilmektedir. Kıyı boyunca uzanan ve genellikle formal düzende gelişen, yine köşkleri yuvarlatılmış, ancak bu kez fiskiyesiz iki havuzun bulunduğu ön bahçe, bahçeler kompleksinin son parçasını oluşturmaktadır.

Dolmabahçe Sarayı'nın zemini genellikle çalık-kum karışımı ve mermer ile döşenmiştir. Havuzlar, aydınlatma elemanları, heykeller, bitki parterleri, budanarak şekil verilmiş herdemyeşil ağaç türleri batı etkisini belirgin bir şekilde yansıtanın yanı sıra parterler içinde boylu ağaçların yer alması ile gölgelik alanlar yaratılarak Türk bahçe özelliğini de taşımaktadır.

- **Hasbahçe (Selamlık Bahçesi)**

Mabeyn Bahçesi veya Selamlık Bahçesi de olarak da bilinen bu bahçe Hazine Kapısı ile Saray Mabeyn-ı Hümayun binası arasında yer almaktadır. Osmanlı padişahlarının devlet işlerini yürüttüğü, devlet adamları ve elçileri kabul ettikleri resmi bölüm Selamlık Dairesi'nin girişi olan Hasbahçe batı etkisinin belirgin biçimde izlendiği mekandır. Ancak bu etkinin izleri bitkisel materyal kullanımından çok daha fazla bahçenin merkezinde yer alan havuzdan çevreye doğru uzanan yollar ve bitki parterlerinde görülmektedir. Denize paralel biçimde düzenlenen ana eksen üzerinde bulunan ve Sultan Reşat Dönemi'nde mimar Vedat Tek tarafından tasarlanmış olan havuz ve çevresinde yer alan dairesel formdaki mevsimlik çiçek parterleri tasarımın ana öğelerini oluşturmaktadır (Şekil 2.62-2.63).

Şekil 2.62 Dolmabahçe Sarayı, Selamlık Bahçesi (Orijinal 2011)

Şekil 2.63 Dolmabahçe Saray, Selamlık Bahçesi (Orijinal 2011)

Saray bahçesinin deniz yönündeki bahçe, Selamlık Bahçesi'nin bir uzantısı olarak rihtim boyunca lineer biçimde tasarlanmıştır. Bu bölümde bahçe, formel biçimde düzenlenmiş, Saltanat Deniz Kapısı ile Muayede Salonu'nun girişi arasındaki aksa göre simetri sağlanmıştır. Bu aksın iki tarafında geometrik formda düzenlenen çim parterlerinin içinde iki adet havuz yer almaktadır (Şekil 2.64- 2.67).

Şekil 2.64 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki bahçe görünümü (Orijinal 2013)

Şekil 2.65 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki havuz (Orijinal 2013)

Şekil 2.66 Dolmabahçe Sarayı, deniz yönündeki havuz (Orijinal 2013)

Selamlık Bahçesinin girişinde yer alan ve misafirleri karşılamak amaçlı kullanılan Mefruşat Dairesi bahçesi de fiskiyeli yuvarlak bir havuz ile batı etkisinin izlerini taşıyan budanmış (topiary uygulanmış) bitki kullanımları ve parter uygulamaları ile dikkat çekmektedir (Şekil 2.67).

Şekil 2.67 Dolmabahçe Sarayı Mefruşat Dairesi bahçesi (Orijinal 2012)

- **Harem Avlusu**

Batı anlayışının bahçe düzenleme yönünden etkilenen diğer bölüm Padişahın aile ve yakınları ile birlikte yaşadığı Harem Avlusu'dur. Kuşluk Bahçesinin aksine formal stilde düzenlenmiş olup, Barok bahçe stilinin izlerini taşımaktadır. Harem bölümünü oluşturan (L) biçimindeki bloğun kara tarafından yüksek duvarlar ile çevrilidir. Ortasındaki oval, fiskiyeli havuzla geometrik bir düzen kazanan bu iç avlu, mermer yollar, gölgelik yapan büyük ağaçlar ve simetrik düzenlemeye izin vermeyen hafif eğimli mekânı ile varlığını sürdürmektedir (Erdoğan ve Aliasghari 2014).

Ancak aynı düzenleme ağaçların soliter tasarımı ve düzensiz biçimde dikilmiş olması nedeni ile bitkisel tasarımda izlenmemektedir. Geometrik çizgilere sahip olan harem avlusunda *Mognolia gradiflora* (Manolya), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Taxus baccata* (Porsuk), *Pinus pinea* (Fıstık Çamı), *Tilia argentea* (Ihlamur) yer almaktadır. Bu avluda bitkisel materyal olarak daha çok boylu ve geniş tepe tacına sahip ağaçlara yer verilmiştir (Şekil 2.68-2.69).

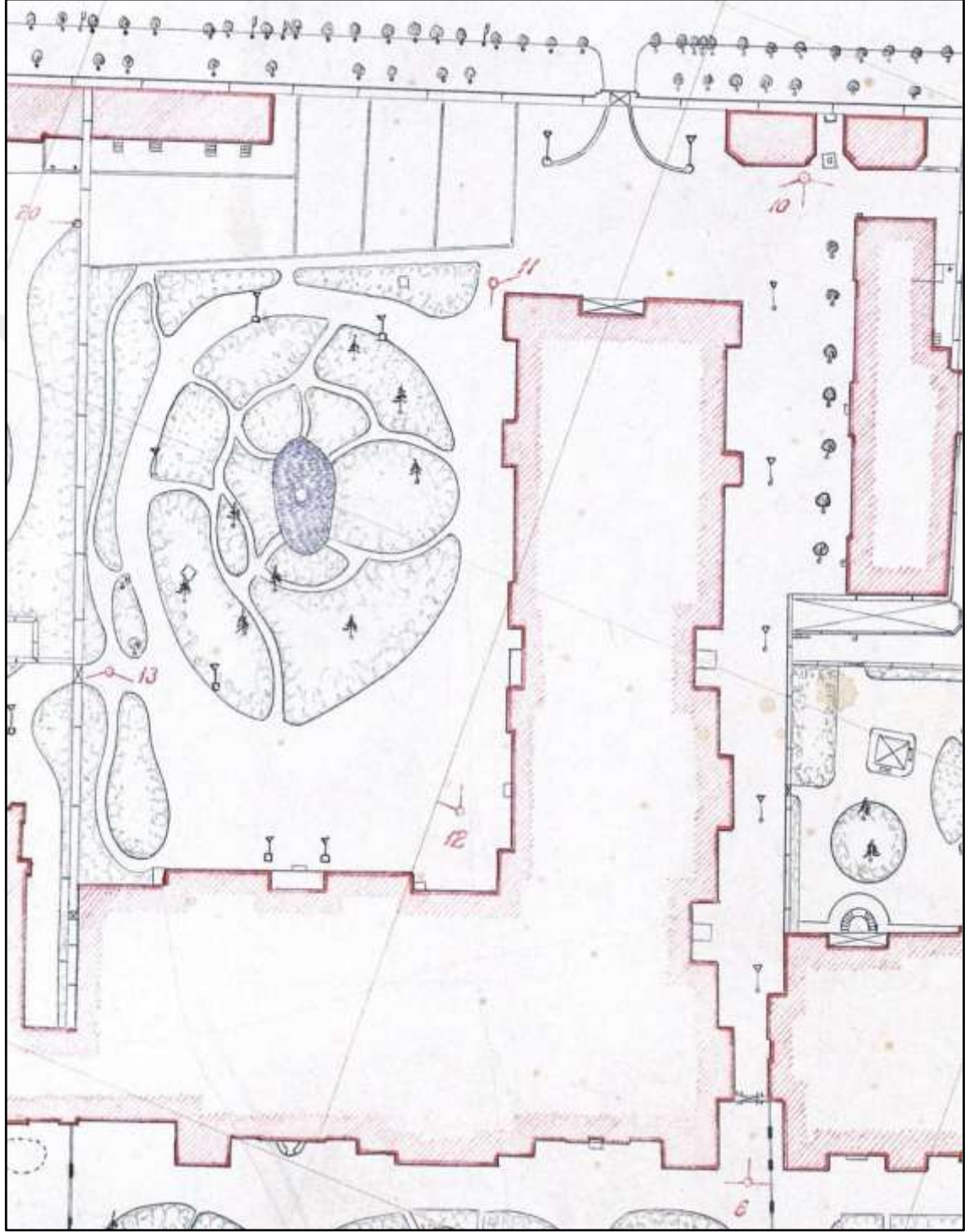
Şekil 2.68 Dolmabahçe Sarayı, Harem Avlusu (Orijinal 2012)

Şekil 2.69 Dolmabahçe Sarayı, Harem Avlusu (Orijinal 2013)

Harem avlusunun parterlerinin ve yollarının özgün tasarım şekli bugünkü durumundan oldukça farklıdır. Başlangıçta informal hatlara sahip olan bahçe süreç içinde değişim göstermiştir. Garbis Simonyan tarafından 1940’larda çizilen “Dolmabahçe Sarayı

Planı”ndan Harem Bahçesi’nin havuz çevresindeki informal çim parterleri ve havuzun etrafındaki yolları göstermektedir (Şekil 2.70) (Atalay-Seçen 2011).

Şekil 2.70 Garbis Simonyan tarafından 1940’larda çizilen “Dolmabahçe Sarayı planı”nda Harem Bahçesi (Atalay-Seçen 2011)

- **Kuşluk Bahçesi**

Osmanlı saray bahçelerinde yer alan kuşluklardan bugün de özgün işlevini koruyarak ulaşan tek örnek Dolmabahçe Sarayı kuşluğudur. Muayede Salonu'nun arka kesiminde yer alan kuşluk bahçesi doğal görünüme sahiptir. Kuşluk bahçesi, içinde binlerce kuşun beslendiği kafes ve tünelerden, kuş hastanesinden ve Kuşluk Köşkü'nden oluşmaktadır. Kaynaklardan elde edilen bulgulara göre saray bahçesinde eskiden beri çeşitli hayvanların serbestçe dolaştığı bilinmektedir. Osmanlı saraylarında gerçekleşen hayvan yaşamı ve kültürü konusunda bugüne ulaşan en önemli yapı topluluğu, Dolmabahçe Sarayı'nın kuşluk bahçesindeki yapılar olmuştur. Bahçedeki grottolu havuz ise özgün bir örnektir (Yalıtık vd. 1997).

Saray bahçelerinde belirgin olarak hissedilen formal ve simetrik düzene karşın kuşluk bahçesi doğal görünümü ve informal biçimdeki tasarım özellikleri ile Osmanlı padişahlarının hayvanlara; özellikle de kuşlara olan düşkünlüğünü sergilemektedir. Kanaryalar, bildircinler, papağanlar, kolyeli ve gümüş sülünler, ispenç, peç, fizan ve yörük tavuklar dışında yabancı ülkelerden hediye edilen kuşlar da bahçede ve kendileri için inşa edilen yapılarda varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bugün de aynı işlevi sürdüren kuşluk bahçesi 1909 yılında Sultan Reşad'ın isteği üzere mimar Vedat Tek tarafından yenilenmiştir. Bu bahçede yer alan kuşluk binası yaklaşık (55 x 8) metre boyutlarındadır. Kuşhanenin bahçe tarafında, kuşların havalanıp güneşlenebilmeleri, yıkanabilmeleri ve içinde sıçrayıp su içebilmeleri için çok büyük yüksek tel kafesler ile ayrılmış terasları ve bir oda ile bir holden oluşan duvar ve tavan süslemeli kuş kafesi yer almaktadır. Birçok farklı ağaç türünün bulunduğu ve serin olan bu bahçe padişahlar tarafından dinlenme mekanı olarak kullanılmıştır (Kartal 2009), (Şekil 2.71).

Şekil 2.71 Dolmabahçe Sarayı, Kuşluk Bahçesi (Orijinal 2012)

- **Veliaht Bahçesi**

Dolmabahçe Sarayı'nın Mabeyn-i Hümayun, Muayede Salonu-Harem-i Hümayun'dan oluşan ana yapı kitlesi ile aynı düzlemde; yapıların Beşiktaş yönünde yer alan Veliaht Dairesi'nin deniz ve kara yönünde birer bahçesi yer almaktadır. Harem bahçesi ile bağlantılı olan yapının deniz yönündeki cephesinin önünde yer alan bahçesi rıhtımdan, Harem-i Hümayun'dan ve Dolmabahçe Sarayı kompleksinin Beşiktaş yönündeki son yapısı olan Musahiban Dairesi'nden taş babalara monte edilmiş demir parmaklıklar ile ayrılmıştır.

Geometrik ve formal düzene sahip olan Veliht Dairesi'nin deniz tarafındaki bahçesinin ortasında yuvarlak formlu bir havuz bulunmaktadır. Bugün ziyarete kapalı olan bahçenin Harem-i Hümayun yönünde, Sünnet Köşkü olarak isimlendirilen yapının arkasında yer alan serası, Ankara Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı tarafından hazırlanan "Dolmabahçe Sarayı Restorasyon Projesi'nin 1985 yılında yapılan uygulanması sırasında ortaya çıkarılan sera temel kalıntıları ve havuzundan yola çıkılarak hazırlanan restitüsyon projesinin uygulanması sonucu ortaya çıkarılmıştır (Atalay-Seçen 2011), (Şekil 2.72).

Şekil 2.72 Dolmabahçe Sarayı, Veliht Bahçesi, deniz tarafı bahçesi (Kartal 2009)

- **Dolmabahçe Sarayı'nda Bitkisel Materyal Kullanımı**

Dolmabahçe Sarayı bahçeleri, batı etkilerinin belirgin bir biçimde izlendiği Osmanlı saraylarından biridir. Ancak diğer yandan yerleşim düzeni, mekansal kullanımlar ve

mahremiyete dönük yaşayış anlayışı ile Türk bahçe özelliğini de yansıtmaktadır. Dolmabahçe Sarayı'nın saray ana yapı kitlesinin ihtişamı, her bahçede yer alan havuzlar, aydınlatma elemanların ve özellikle girişlere yerleştirilen vazo ve heykel kullanımları ile bahçede yer alan hayvan figürleri yani donatı elemanları ile formal şekilde tasarlanmış olan bitki parterleri belirgin bir şekilde batı etkisini yansıtmaktadır. Saray bahçelerinde bulunan havuzlar çoğunlukla dairesel formda tasarlanmış olup, bulunduğu alandaki yapının orta noktasından geçen aksı karşılayacak şekilde konumlandırılmıştır. Bitki parterleri ise bu havuzların çevresinde formal bir düzende tasarlanmıştır (Şekil 2.73-2.75). Bunun yanı sıra informal biçimde dikilmiş egzotik ve boylu ağaç türlerine yer verilmiştir. Saray bahçelerinde belirgin olarak hissedilen formal düzene karşın kuşluk bahçesi ise informal ve doğal biçimde tasarlanmıştır.

Şekil 2.73 Selamlık Bahçesi, bitkisel materyal kullanımı (Orijinal 2012)

Şekil 2.74 Selamlık Bahçesi, bitkisel materyal kullanımı (Orijinal 2013)

Şekil 2.75 Selamlık Bahçesi girişi, bitkisel materyal kullanımı (Orijinal 2013)

Dolmabahçe Sarayı'nda bitkisel materyal olarak genellikle, *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Aesculus carnea* (Kestane), *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Platanus orientalis* (Çınar), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Fagus sylvatica 'Atropurpurea* (Avrupa Kayını) gibi bitki türleri yer almaktadır. Bahçenin farklı alanlarında kaligrafik bitkiler olarak kabul ediletilen *Lagerstroemia indica* (Oya) ağaçları kullanılarak estetik değeri yüksek görüntüler elde edilmiştir. Bu bitkilerin özellikle sonbahar-kış mevsimlerinde yapraklarını dökerek gövde ve dallanma şekilleri ile dikkat çekici görünüm ortaya koyma özellikleri değerlendirilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı'nda çok değerli ağaç ve çalı türleri bulunmaktadır. *Cunninghamia lanceolata* (Çin Göknarı) ile *Buxus sempervirens "Rosmarinifolius"* un İstanbul'daki tek örneği bu saray bahçelerinde bulunmaktadır. Ayrıca bahçede *Araucaria araucana'nın* güzel örneklerine ve yine ender rastlanan *Podocarpus macrophyllus* ile *Picea smithiana'nın* iyi gelişmiş örnekleri yer almaktadır (Yaltırık vd. 1997).

Dolmabahçe Sarayı'nın en görkemli bahçesi olan Hasbahçe (Selamlık Bahçesi), çiçek parterleri, budanarak şekil verilmiş *Taxus baccata* (Porsuk) ,*Buxus sempervirens* (Şimşir)'ler ile XIX. yüzyıl Avrupa bahçelerinin etkisini en belirgin şekilde yansıtan bölümüdür. Kuşulu havuzun etrafında ise *Lagerstroemia indica* (Oya) ağaçları, *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Picea pungens* (Mavi Ladin), *Picea pungens 'Glauca Pendula'* (Sarkık dallı Mavi Ladin), *Sequoia sempervirens* (Sahil Sekoyası) yer almaktadır. Ayrıca Sahil boyunca yan yana yer alan *Cupressus sempervirens* (Servi) ağaçları ve *Hydrangea macrophylla* (Ortanca)'lar Türk bahçe özelliğini yansıtmaktadır (Şekil 2.72).

Harem avlusunda Türkiye'de nadir bulunan egzotik bir ağaç olan *Picea smithiana* (Batı Himalya Ladini) bulunmaktadır. Bunun yanı sıra gerek gölgelik alan yaratma gerekse meyvelerinden yararlanmak amacı ile işlevsel açıdan önem taşıyan *Diospyros lotus* (Trabzon Hurması), *Juglans regia* (Ceviz), *Morus alba* (Beyaz Dut) ağaçlarının yer alması ile Türk bahçesi özelliklerini yansıtmaktadır (Şekil 2.76).

Şekil 2.76 Harem Avlusu, bitkisel materyal kullanımı (Orijinal 2013)

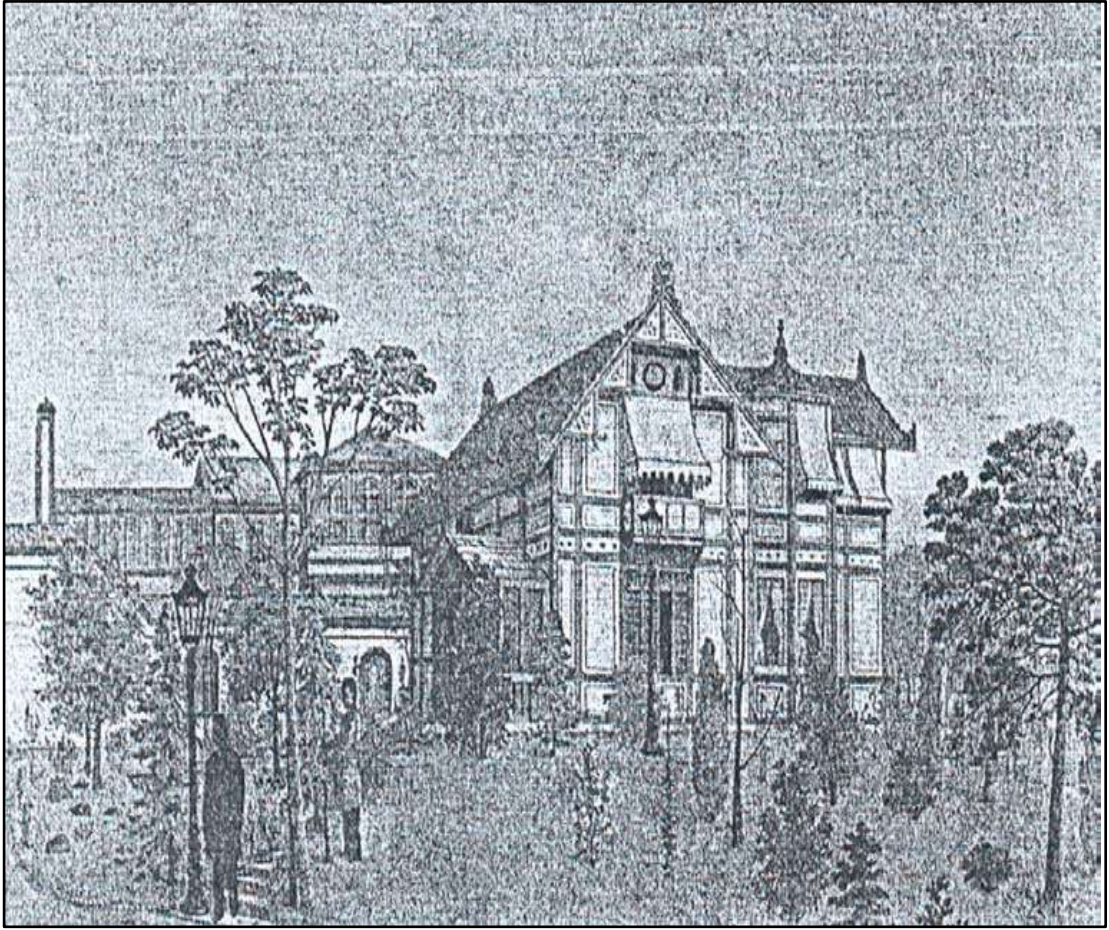
Doğal görünüme sahip olan kuşluk bahçesi diğer bahçelere göre daha serbest ve informal bir tasarım düzenine sahiptir. Bahçede birbirine yakın mesafelerde dikmiş olan asırlık *Platanus x acerifolia* (Çınar) ağaçlarının yanı sıra *Tilia agrentea* (Ihlamur), *Aesculus hippocastanum* (Atkestanesi), *Taxus baccata* (Adi Porsuk) ve *Pinus sp.* (Çam) türleri yer almaktadır. *Ophiopogon sp.* (Osmanlı Çimi), *Acanthus sp.* (Ayı Perçemi) türleri ise yer örtücü olarak kullanılmıştır (Şekil 2.77).

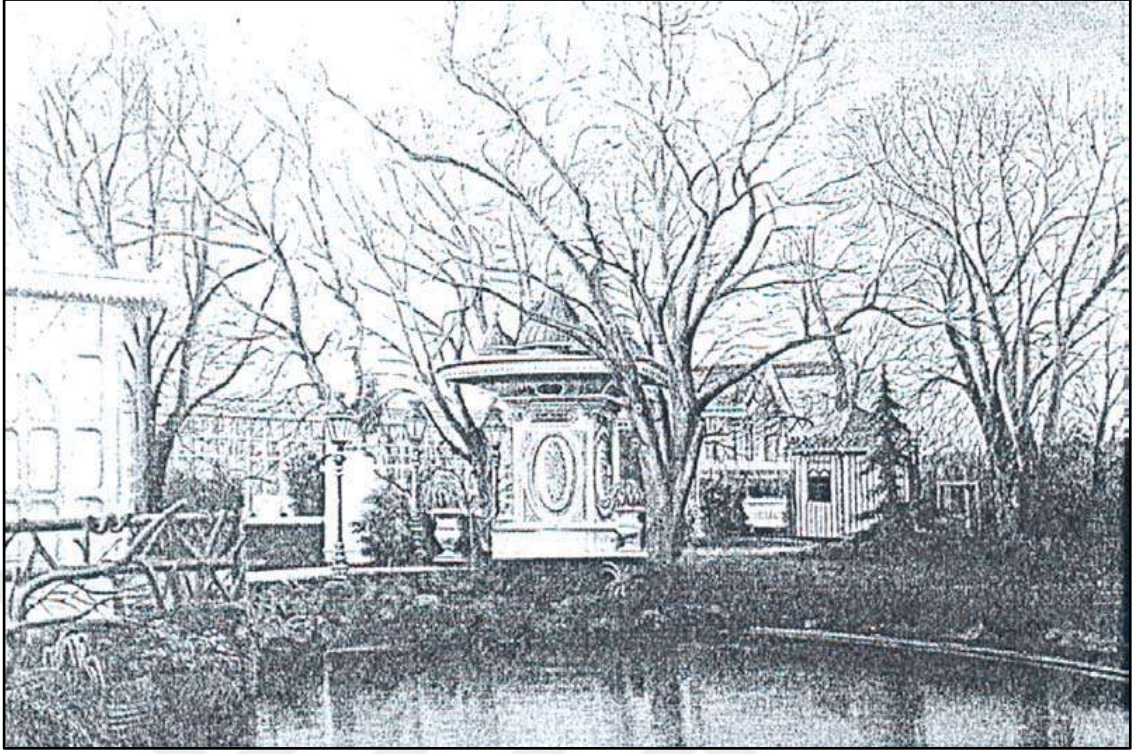
Şekil 2.77 Kuşluk bahçesinde yer alan bitkisel materyal (Orijinal 2012)

tanınmıştır. I. Ahmet Dönemi'nde ise padişahın has bahçelerinden biri haline gelmiştir (Niğdeli 2005). Beşiktaş Tepesi olarak da isimlendirilen bu alanda Sultan I. Ahmet, kızı Kaya Sultan için küçük bir köşk yaptırmıştır. O dönemden bugüne ulaşan önemli bir yapı, III. Selim'in babası III. Mustafa için yaptırdığı çeşmedir.

19. Yüzyıl'ın ilk yıllarına kadar Çırağan Sarayı'nın arka koruluğu olarak herhangi bir değişime uğramadan doğal bitki örtüsü ile ormanlık bir alan olarak korunmuştur. 19. Yüzyıl'ın başlarında ise III. Selim'in (1789-1807) annesi Mihrişah Valide Sultan için yaptırdığı ve bugün mevcut olmayan köşk, bilinen ilk yapılardandır (Şekil 2.76). Bunun yanı sıra III. Selim'in kendisi için yaptırdığı çeşme iç bahçede olması nedeniyle bugüne ulaşabilmiş en eski yapıdır (Şekil 2.79- 2.81) (Kaşif 2010).

Şekil 2.79 III. Sultan Selim tarafından yapılan köşk (Niğdeli 2005)

Şekil 2.80 III. Sultan Selim tarafından yapılan çeşme (Niğdeli 2005)

Şekil 2.81 III. Sultan Selim tarafından yapılan çeşmenin bugünkü durumu (Anonim 2014c)

II. Mahmud (1808-1839) tarihleri arasında yaptırdığı köşke Yıldız adını vermiş ve o dönemden bugüne saray ve tüm bölge Yıldız adını almıştır. Sultan Abdülmecid'in (1839-1861) hükümdarlığında Yıldız Sarayı yavaş yavaş bugünkü şeklini almaya başlamıştır. Sarayın asıl gelişim süreci ile II. Abdülhamid (1876-1909) ile başlamıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen yerleşme ve çevre düzeni bugüne kadar hemen hemen hiç bir değişikliğe uğramadan korunabilmiştir. Yıldız Sarayı içindeki yapıların tasarımlarındaki çeşitlilik, farklı dönemlerde farklı mimarlar tarafından yapılmış olduklarını göstermektedir (Batur 1994b).

II. Abdülhamid Dönemi'nde sarayın ikametgah olarak kullanılan köşk kısımlarının yanı sıra, resmi daire, tiyatro, müze, kütüphane ve iş yeri olarak kullanılmak üzere çeşitli yapıların bahçe içinde dağınık olarak konumlandırılmıştır. Yıldız Sarayı yüksek duvarlar ile çevrelenerek üç avlu etrafında gelişim göstermiştir. Birinci avluda Büyük Mabeyn, Çit Kasrı, Yaveran Dairesi ve Silahhane; ikinci avluda Harem yapıları, Gedikli Cariyeler Dairesi ve tiyatro, üçüncü avluda ise Merasim ve Şale Köşkleri bulunmaktadır. Sarayın duvarları dışında kalan alanda ise Hamidiye Cami, Kiler-i Hümayun ve Saat Kulesi bulunmaktadır. Malta ve Çadır köşkleri ise Yıldız Koruluğu içinde yer almaktadır. Park ve bahçelerin düzenlenme tarihi 1850'lere kadar uzanmaktadır. Bahçe ve park düzenlemeleri için Almanya'dan uzmanlar getirilmiştir. Bunlardan ilki 1850 yılında gelen Stefel'dir. Stefel'in hazırladığı proje üzerinde, 1860'larda Schlerf ve 1862'den sonra da Vienhild çalışmışlardır. Schlerf ve Vienhild özellikle bitkisel tasarım konusunda etkili olmuş; ancak Fakat bu düzenleme çalışmaları Büyük Mabeyn ve Çadır Köşkü ile sınırlı kalmıştır. Bunun yanı sıra koruluk (bugün Yıldız Parkı veya Yıldız Koruluğu olarak bilinen) içindeki ilk çevre düzenlemelerinin ve bitlendirilme çalışmalarının Abdülaziz (1870-1876) Dönemi'nde yaptırıldığı bilinmektedir (Batur 1994b).

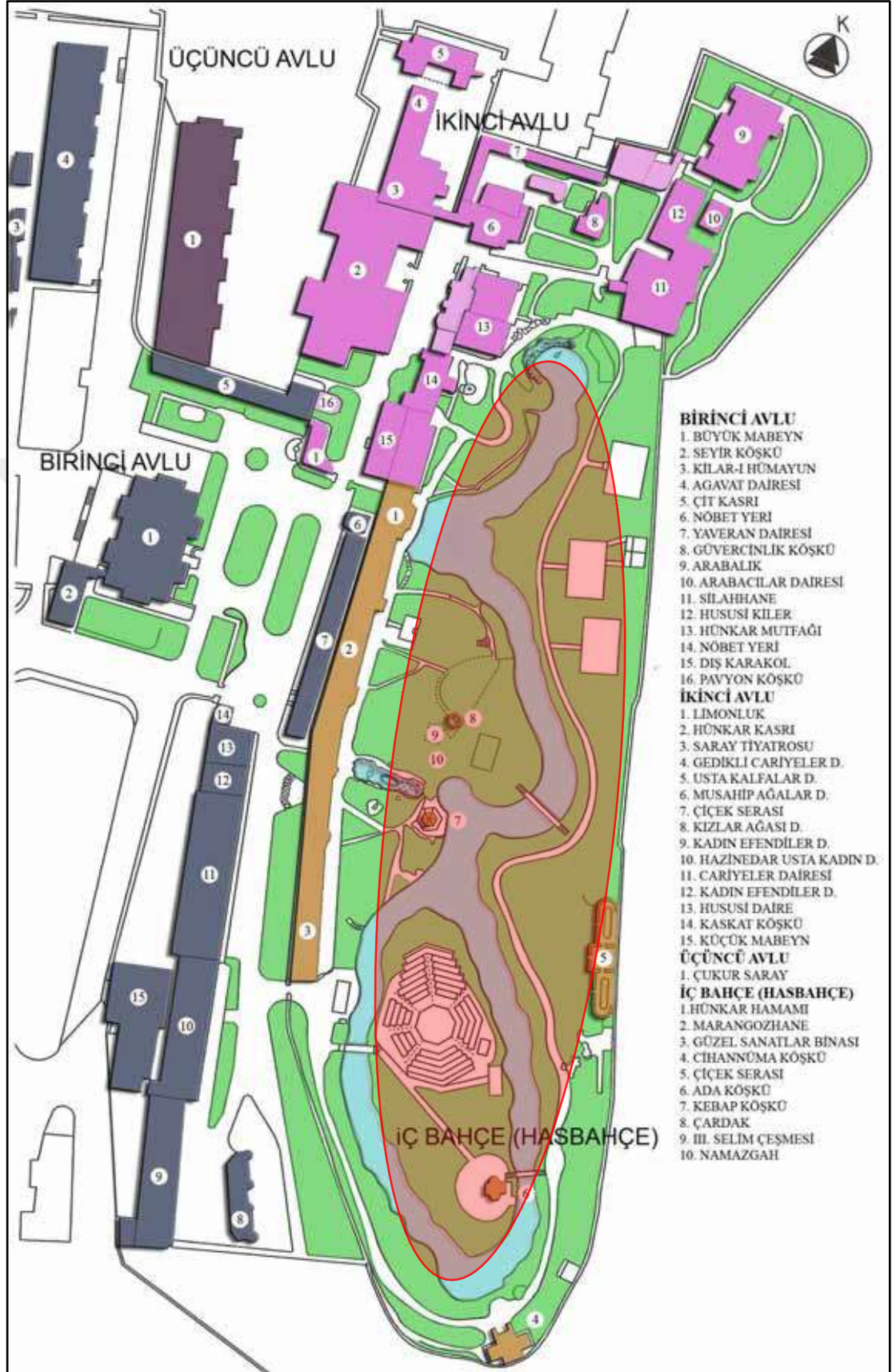
Sarayın iç bahçe düzenlemeleri ve park bölümü II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılmıştır. II. Abdülhamid Dönemi'nde davet edilen yabancı uzmanlar; Koch Kardeşler ile babaları Heinrich Koch, Fransa'dan Deroin ve bu yabancı uzmanlarla çalışmaları için görevlendirilmiş olan Osmanlı bahçıvanları; Adil Ağa, Tatar Zeynel

Ağa, Necib Ağa'nın ortak çalışmaları ile bahçeler düzenlenmiştir. Padişah'ın bahçesi "Hasbahçe" olarak ayrılmış, diğer bölümler ise dış bahçe olarak tasarlanmıştır (Altınar 2008).

Yıldız Sarayı'nın en hareketli dönemi (1876-1909) yılları arasında Sultan II. Abdülhamit Dönemi'nde olmuştur. Sultan II. Abdülhamit, Dolmabahçe Sarayı'nın denizden ve karadan saldırıya açık, savunması güç bir yapı olması d nedeni ile yeterince güvenli olmadığı gerekçesi ile 7 Nisan 1877 de Yıldız sarayına taşınmıştır. (Batur 1993). Osmanlı Devleti'nin yeni yönetim merkezi olan Yıldız Sarayı, II. Abdülhamit'in 32 yıl süren saltanatı boyunca genişlemiş ve giderek Topkapı Sarayı gibi büyük bir yapılar topluluğuna dönüşmüştür (Batur 1994b).

II. Abdülhamid'in kendine ait özel dairesini yaptırmadan önce, bahçeyi ve havuzu oluşturmaya başladığı bilinmektedir. Hasbahçe'nin ana ögesi, 300 metre uzunluğunda nehir görünümlü Hamid Havuzudur, Bu havuzun yüzölçümü yaklaşık 5400 metre kare, derinliği ise 120 metre karedir. Nehir biçiminde tasarlanmış olan Hamid havuzu, bahçenin bir ucundan diğer ucuna kadar dolaşmaktadır. Böylelikle bahçenin güney kısmında havuzun çevrelediği bir ada oluşturulmuştur (Şekil 2.79) (Evyapan 1972). Bu ada ile bağlantı açılır-kapanır nitelikte olan demir konstrüksiyonu köprü ve düz ahşap köprü ile sağlanmıştır. Çelikten yapılan bu köprü gerektiğinde bir kol ile açılıp kapatılarak ada üzerinde kafeslerde yaşayan hayvanların gerektiğinde serbestçe dolaşabilmelerine olanak sağlamıştır (Şekil 2.82-2.83).

Yıldız Sarayı, koruma amaçlı yapılar ve kışlaları dışında yapı aralarını boşluk bırakmadan kapatan kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Bu alanın içinde Padişaha ve hareme ait yapılar ile hasbahçe de ikinci bir duvar ile çevrenmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın tümünü denize açık tutan ve kara tarafında da yalnız Hususi Daire ve harem bölümünü kapatmayı öngören tasarımı, Yıldız'da yerini geleneksel ve kapalı saray konseptine bırakmıştır (Kuban 2007).

Şekil 2.82 Yıldız Sarayı, Hasbahçe’de yer alan Hamid Havuzu (Kaşif 2010)

Şekil 2.83 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Ada ile bağlantıyı sağlayan demir köprü
(Orijinal 2012)

Şekil 2.84 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Ada ile bağlantıyı sağlayan Ahşap köprü
(Orijinal 2012)

Yıldız Sarayı'nın asıl gelişimi 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısı ile 20. Yüzyıl'ın başında gerçekleşmiştir. Sultan Abdülaziz (1861- 1876) Dönemi'nde buradaki mevcut yapıların onarımı ile kalmamış, yeni köşk ve kasırlar da inşa edilmiştir. Beşiktaş- Ortaköy Caddesi üzerindeki kemerli köprü yaptırarak, Yıldız bahçeleri, Çırağan Sarayı ve Boğaziçi kıyılarına bağlanmıştır. Bu dönemde yapılmış olan Büyük Mabeyn (1866), Malta ve Çadır köşkleri ile Çit Kasrı Sarkis Balyan tarafından inşa edilmiştir. Sultan Abdülaziz'den sonra tahta geçen IV. Murat sadece üç ay süren saltanatının bir bölümünü Yıldız sarayında geçirmiştir (Niğdeli 2005).

Yıldız Sarayı, Birun (Resmi Bölüm), Enderun (Özel Bölüm), Bahçeler (Hasbahçe ve Dış Bahçe) olmak üzere birbirine bitişik üç avludan oluşmaktadır. Resmi daireler ve hizmet yapılarının büyük bölümünün yer aldığı Birinci Avlu, sarayın Birun kısmını, İkinci ve Üçüncü Avlu ise sarayın Enderun bölümünü oluşturmaktadır. Küçük Mabeyn, Valide Sultan Köşkü, Özel Daire, Harem yapıları ve Tiyatro binası İkinci Avluda, Şehzade, Sultan ve damatlara ait özel daireler ise Üçüncü avluda yer almaktadır.

Yıldız Sarayı bahçelerinde yer alan yapılar arazinin kuzey-batı kesiminde yoğunlaşmıştır. Geri kalan alanlar ise özellikle Çırağan Sarayı'nın arkasında yer alan vadi, park olarak bırakılmıştır. Yıldız Sarayı'nda Topkapı Sarayı'ndaki yerleşim planının uzantısı sayılabilecek bir yerleşme ve tasarım özelliği görülmektedir. Ancak Yıldız Sarayı Topkapı Sarayı'nın imparatorluğunun en zengin döneminde üç yüz yılda ulaştığı boyutlara elli yılda ulaşmıştır (Kuban 2007).

Dolmabahçe ve Çırağan Sarayı'nın büyük ölçekli yapılarına karşın, Yıldız Sarayı köşk ve kasırlar biçiminde küçük ölçekli yapılardan oluşmaktadır. Arazinin kuzey-batı kesiminde toplanmış olan yapılar kuzey-güney doğrultusunu eksen alan, art arda ve birbirine yakın, arazinin eğim çizgilerini izleyen bir yerleşme düzeni göstermektedir. Yapıların birbirleri ile ilişkisinde geometrik düzen ve aksiyalite bulunmamaktadır (Batur 1994). Yıldız Sarayı kompleksinde yer alan yapılar farklı mimarlar tarafından tasarlandığından dolayı üslup ve biçim açısından birbirinden farklılık göstermektedir. Sarkis ve Agop Balyan'ın ardından Vallaurry ve Raimondo D' aronco Hem yapılar

hemde bahçelerde farklı biçimlerde eserler ortaya koymuşlardır. Balyanlara ait binalar; Büyük Mabeyn, Çit Kasrı, Çadır Köşkü, Malta Köşkü'dür. Ayrıca Şale Köşkü'nün ilk bölümü de onlar tarafından yapılmıştır. D'aranco uygulamaları ise, kış bahçeleri ve seralar, Yaveran Köşkü, Harem Köşkü, Şale köşkünün kuzey ekleri ve yenilenmesi ve Ahırlar'dır (Batur 1994b).

Yıldız Sarayı, koruma amaçlı yapılar ve kışlaları dışında yapı aralarını boşluk bırakmadan kapatan kalın ve yüksek duvarlarla çevrilmiştir. Bu alanın içinde Padişaha ve hareme ait yapılar ile hasbahçe de ikinci bir duvar ile çevrenmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın tümünü denize açık tutan ve kara tarafında da yalnız Hususi Daire ve harem bölümünü kapatmayı öngören tasarımı, Yıldız'da yerini geleneksel -Örneğin Topkapı Sarayı'nda görülen kapalı saray konseptine bırakmıştır (Atalay-Seçen 2011).

Yıldız Sarayı bahçeleri gerek yapısal anlamda gerekse konum olarak diğer saray ve bahçelerden farklı özellikler taşımaktadır. Yanı sıra zamansal olarak da geç Osmanlı Dönemi'nde gerçekleştirilmiş olması nedeni ile batı etkilerinin daha belirgin izlendiği parçalı bir düzendedir. Bahçe yapıları ve köşkler, bitkisel tasarım yaklaşımları ve avlu kullanımları açısından Türk bahçe özelliklerine sahip iken açık-yeşil alan kurgulanması, mekânsal kullanımlar ve donatılar kapsamında batı etkilerinin izlendiği ancak yaşam kültürü olarak Anadolu sentezidir (Erdoğan ve Aliasghari 2015).

Yapılar topluluğu olarak inşa edilmiş olan Yıldız Sarayı Bahçeleri Birun (birinci avlu), Enderun (ikinci avlu) ve Hasbahçe bölümlerinden oluşmaktadır. Bahçelerde yer alan yapılar ise birbirinden bağımsız şekilde tasarlanmıştır. Hasbahçe'de yer alan nehir formlu havuz, grottolu havuzlar, adalar, yolları birbirine bağlayan köprüler ve informal bir biçimde düzenlenmiş olan bitkisel tasarım naturalistik bahçe anlayışının izlerini taşımaktadır. Yıldız Sarayı Bahçeleri'nde Osmanlı Dönemi bahçe anlayışının önemli öğeleri olan köşkler, çardaklar, çeşmeler, fiskiyeli havuzlar, selsebiller ve kuşluklar ise özgün Türk bahçe yapıları olarak yaşama katılmaktadır (Erdoğan ve Aliasghari 2015).

Yıldız Sarayı bahçeleri, diğer saray bahçelerinden dönemsel özellikler gereği en batı etkili dış çevreler olarak ayrılmaktadır. Gerek yapı gerek açık mekan tasarımında belirgin farklılaşmalar söz konusudur. Bahçeler içinde barındırdığı yapılar ve kullanımlar açısından Türk kültürünün yansıması iken daha geniş alan düzenlemeleri, bahçenin öğeleri ve daha dışa dönük, Türk Bahçesinde hiç görünmeyen gölet tarzı su yüzeylerinin kullanımı, köprüler vb., mesire alan tarzı düzenlemeleri ile geleneksel Türk Bahçe kültüründen ayrılmaktadır (Erdoğan ve Aliasghari 2014).

- **Birinci Avlu**

Birinci avlu Büyük Mabeyn'in önünden başlayarak, kuzeyde Çit Kasrı, doğuda Yaveran Dairesi, kuzeydoğuda kesiminde ise Harem Kapısı ile sınırlandırılmıştır (Şekil 2.85). Yıldız Sarayı farklı dönemlerde birçok farklı mimar tarafından tasarlanıp, inşa edilmiştir. Birinci avludaki bahçe düzenlemesi Büyük Mabeyn, Çit Kasrı, Harem Kapısı ve Yaveran Dairesi çevresinde uygulanmıştır. Büyük Mabeyn (1865-1866) ve Çit Kasrı Abdülaziz Dönemi'nde, Yaveran Dairesi ve Harem Kapısı II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılmıştır. Büyük Mabeyn dışındaki yapıların yapım tarihi ile ilgili net bilgi bulunmamaktadır (Batur 1994b).

Sultan Abdülaziz Dönemi'nde yapılmış olan Büyük Mabeyn ve Çit Kasrı'nın konumlandırıldığı alan dikdörtgen biçimde tasarlanmıştır. Saltanat Kapısı'ndan girildiğinde kuzeybatıda yer alan yapı Büyük Mabeyn Köşkü'dür. Büyük Mabeyn Köşkü'nün kuzeyinde ise sarayın önemli yapılarından Çit Kasrı bulunmaktadır. Büyük Mabeyn ve Çit Kasrı'nın içinde bulunduğu alanda, ağaç grupları ile gölgelik alanlar oluşturulmuş; bahçede dolaşımı sağlayan yollar düzenlenmiş, çiçek parterleri ile bahçeye hareket ve canlılık kazandırılmıştır.

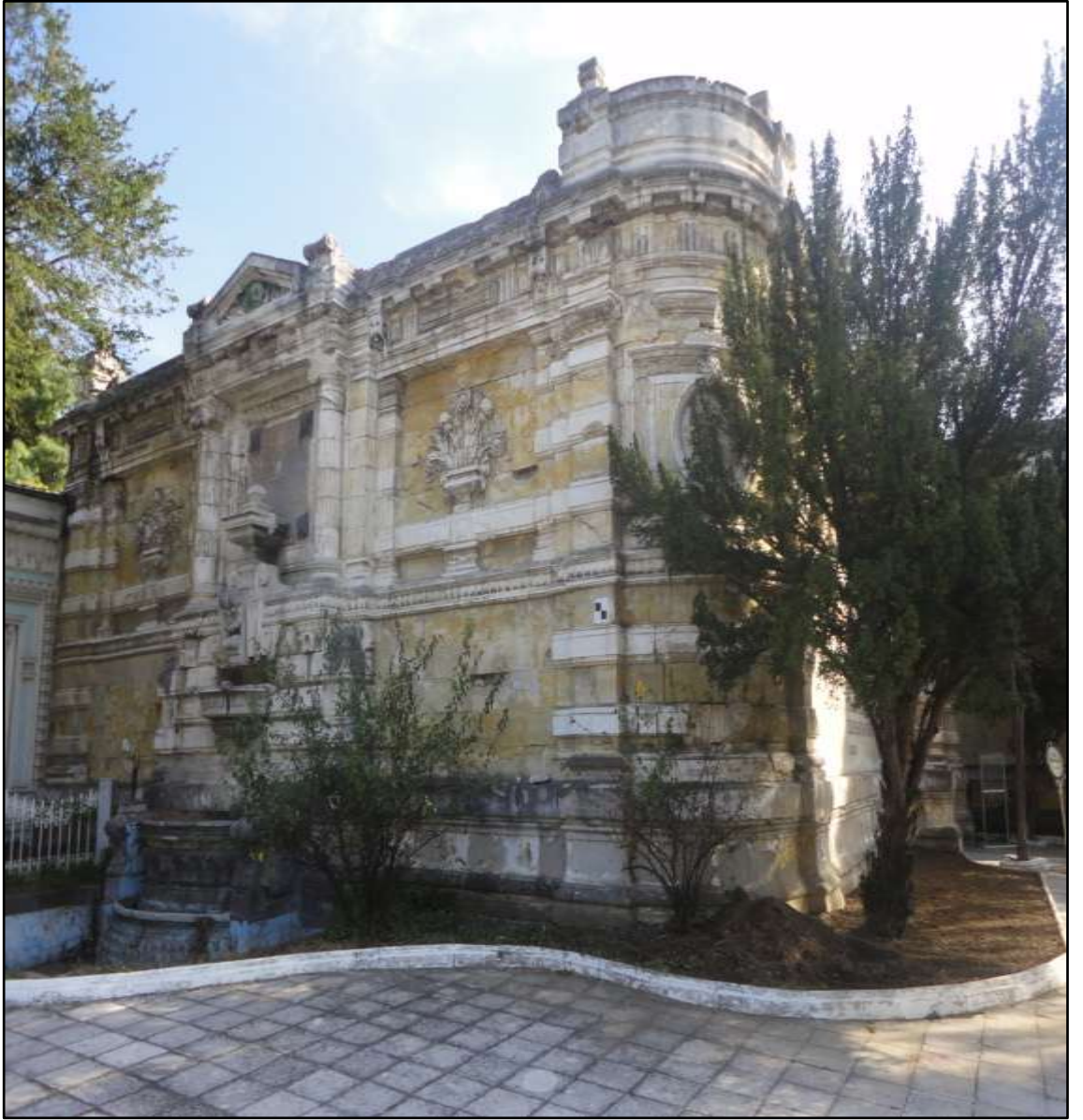

Şekil 2.85 Yıldız Sarayı, birinci avlu (Orijinal 2012)

Birinci avlunun çok amaçlı yapıları barındıran kurgusundan dolayı sirkülasyonu sağlayan yol alanları fazladır ve yeşil alana fazla yer verilmemiştir. Yeşil alanlar bu yollardan kıvrımlı bordürler ile ayrılmıştır. Avluda daha çok gölge veren ağaçların kullanılmıştır. Büyük Mabeyn Köşkü'nün çevresinde yoğunlaşan yeşil alanlar, başlangıçta informal olarak tasarlanmıştır. Büyük Mabeyn'in girişinin her iki yanında oluşturulan bitkisel çit ile yapının girişi vurgulanmıştır. Girişin sağ tarafında kullanılan sedir ağacının yarattığı dinamizme karşılık yine bu bahçede kullanılan *Salix* (Söğüt) ağaçları bahçenin atmosferine serbestlik katmıştır.

Bahçedeki en önemli su yapılarından biri Çit Kasrı'nın güneybatısında bulunan, Mimar Raimonda D'Aronco tarafından tasarlanmış olan çeşmedir (Şekil 2.43). Bu çeşme, o döneme kadar, kademeli olarak su akıtan ilk örnektir. Osmanlı'da yapılan tüm çeşmeler

öncelikle işlevsel amaçlı olmuş, daha sonra estetik nitelik taşımıştır. Ancak, Raimonda D'Aronco'nun tasarladığı çeşme görsel amaçlıdır. D'Aronco'nun tasarladığı çeşme dışında birinci avluda iki çeşme daha bulunmaktadır. Bu iki çeşme ile ilgili olarak kesin bilgilere sahip olunamasa da Büyük Mabeyn binasının girişinde bulunan çeşme 1843 yılına tarihlenmekte olup, bu koşulda, çeşmenin Abdülaziz Dönemi'ne ait olduğu belirlenmektedir. Yaveran Dairesi'nin duvarına dayalı olan Hamidiye Çeşmesi ise 1903 yılına tarihlenmiştir (Şekil 2.86-2.88).

Şekil 2.86 Birinci Avlu, 1984 yılında mimar Raimonda D'Aronco tarafından tasarlanmış olan çeşme (Orijinal 2012)

Şekil 2.87 Birinci Avlu, 1943 yılında yapılmış olan çeşme (Orijinal 2012)

Şekil 2.88 Birinci Avlu, 1903 yılında yapılmış olan çeşme (Orijinal 2012)

Birinci Avluda Yer Alan Yapılar

Birinci avluda Büyük Mabeyn, Çit kasrı ve silahhane yapıları yer almaktadır.

- **Büyük Mabeyn**

1865-1866 yıllarında Sultan Abdülaziz tarafından, Agop ve Serkis Balyan'a yaptırılmıştır. 1877 yılında Sultan II. Abdülhamid'in Yıldız Saray'ına taşınması ile geçici bir süre ikametgah olarak kullanılmış, daha sonra Küçük Mabeyn binasının yapımı ile Sultan II. Abdülhamid'in o binaya geçmesi ile oraya geçmiş ve Büyük Mabeyn'in odaları başmabeynciye, mabeyncilere, Mabeyn başkatibine ve Mabeyn katiplerine binanın alt katındaki odalar ise mabeyn müdürü Gazi Osman Paşa'ya tahsis edilmiş, Sultan II. Abdülhamid'in odaları ise üst katta yer almıştır (Şekil 2.89).

Şekil 2.89 Birinci Avlu, Büyük Mabeyn binası (Orijinal 2011)

Agop ve Serkis Balyan tarafından 1865-1866 yıllarında inşa edilen, iki katlı, kargir yapı, yaklaşık 30 x 45 metre ebatları ile çok büyük olmamasına rağmen çevreye hakim konumdadır. Binanın plan şeması merkezi sofa ve evyanlı biçimde tasarlanmıştır. Yatay bir etki oluşturan kornişler ve çatı parapeti ile düşey düzlemler oluşturan kemerli pencereler, bunları çevreleyen pilastr ve duvardan ayrı tutulmuş kolon görünümü ile cephelerde görsel denge sağlanmıştır.

- **Çit Kasrı**

Çit Kasrı, Sultan Abdülaziz tarafından Sarkis Balyan'a yaptırılmıştır. Yaklaşık 10x60 metre boyutlarında, ince ve uzun dikdörtgen bir kitlesi olan, tek katlı, kargir bir yapı biçiminde tasarlanmış olan bu yapının üç ayrı girişi bulunmaktadır (Şekil 2.90). Çok amaçlı olarak kullanılmış olan Çit Kasrı Sultan II. Abdülhamit'in yabancı devlet ziyaretçilerini, diplomatik personeli ve İstanbul'daki elçileri kabul mekan olmasının yanı sıra Ramazan aylarında iftar yemeklerinin de gerçekleştiği yer olmuştur. Bugün Bina İslam, Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi (IRCICA) kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 2.90 Birinci Avlu, Çit Kasrı (Orijinal 2011)

- **Silահhane**

Valide Sultan Kapısı'ndan saraya girildiğinde sağ tarafta birbirine bitişik, tek katlı yapılar gurubu yer almaktadır. Bunlar Hünkar Mutfağı, Silահhane Köşkü ve Arabacılar Koğuşu olarak kullanılan binalardır. Sultan II. Abdülhamit'in isteği üzerine saray hizmetlileri için yemekhane olarak yaptırılan bina, daha önceleri de silah müzesi olarak kullanılmıştır (Şekil 2.91) (Batur 1994b).

Yığma sistem ile yapılan uzun ve ince dikdörtgen biçimindeki bina, tek katlı başlayıp arazi eğimine bağlı olarak güney kesiminde iki katlı olmaktadır. Cephede yüksek Korentiyen kolon çiftlerinden oluşan dörtlü gruplar binanın uzun kitesini ritmik bir bölümlenme ile hareketlendirmektedir (Batur 1994b).

Şekil 2.91 Birinci Avlu, Silահhane (Orijinal 2012)

Birinci Avlu, Bitkisel Materyal Kullanımı

Birinci avluda daha çok boylu ağaçlar ve çalı türleri kullanılmıştır. Ayrıca parterler oluşturularak mevsimlik çiçekler ile bahçede renk etkisi yaratılmıştır. Bu avluda *Acer negundo* (Akçaağaç), *Aesculus hippocastanum* (At kestanesi), *Celtis australis* (Citlenbik), *Diospyros virginiana* (Virjinya hurması), *Eriobotrya japonica* (Malta eriği), *Ficus carica* (İncir), *Lagerstroemia indica* (Oya ağacı), *Malus floribunda* (Sus Elması), *Prunus persica* (Seftali), *Berberis juliana* (Diken uzumu veya Kadıntuzluğu), *Chaenomeles japonica* (Bahar dalı), *Forsythia viridissima* (Altın canağı), *Ligustrum indicum* (Kurtbağrı), *Syringa vulgaris* (Leylak), *Viburnum tinus* (Kartopu), *Wisteria sinensis* (Mor salkım), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Chamaecyparis lawsoniana* (Yalancı servi), *Cupressus arizonica* (Arizona servisi), *Picea abies* (Avrupa ladini), *Picea pungens* (Mavi ladin), *Taxus baccata* (Adi porsuk), *Chamaerops excelsa* (Bodur palmiye) gibi ağaç ve çalı türleri bulunmaktadır (Yaltırık vd.1997).

- **İkinci Avlu (Enderun)**

Yıldız Sarayı'nın kuzey kesiminde ikinci avlu olarak adlandırılan bu bölüm padişah ve ailesine ait olan yapıların yer aldığı özel bölüm "Enderun" 'dur. Burada ihtiyaç duyuldukça yapılan yapılar sıkışık ve düzensiz bir biçimde konumlandırılmıştır. Bu avluda bahçe alanı kısıtlı olduğundan dolayı duvar çevresine çiçek seraları inşa edilerek, hem bahçe renklendirilmiş hem de yüksek duvarların sıkıcı görünümü giderilmiştir. Formal ve informal düzenlemenin bir arada kullanıldığı bahçede su ve yol düzeninde aks sistemi uygulanmıştır. Köprü, kaskat ve kayalar ile doğal bir görünüm yaratılmaya çalışılmıştır (Atalay-Seçen 2011).

Harem Kapısı'ndan saray bahçesine girildiğinde Limonluk Köşkü ve Küçük Mabeyn'in arasında kalan alan ikinci avludur. Bu avlunun kuzeybatı kesiminde limonluk, kuzeydoğu kesiminde ise Küçük Mabeyn binaları bulunmaktadır. Arşiv belgelerine göre Küçük Mabeyn ve limonluk yapılarının 1895-1896 tarihleri arasında mimar Raimonda D'Aronco tarafından tasarlandığı bilinmektedir (Altınar 2008).

İkinci Avluda Yer Alan Yapılar

İkinci avluda Küçük Mabeyn, limonluk, Pavyon Köşkü, tiyatro, Hünkar Dairesi ve Çukur Saray yapıları yer almaktadır.

- **Küçük Mabeyn**

1900'lü yılında Sultan II. Abdülhamit tarafından iki katlı olarak yaptırılan Küçük Mabeyn, geleneksel plan şemalarının kullanılmadığı bir dönemi yansıtmaktadır. Dikdörtgen plan üzerine konumlandırılmış, oda ve salonlardan oluşan yalın bir plan şeması vardır. Salonları beyaz üzerine yıldızla işlenmiş bir geç rokoko bezeme, tavan ve tavan eteğine yapılmış peyzaj resimleri ile dekore edilmiştir (Şekil 2.92).

Şekil 2.92 İkinci avlu, Küçük Mabeyn binası (Niğdeli 2005)

- **Limonluk**

Limonluk serası Küçük Mabeyn binasının karşısında yer almaktadır (Şekil 2.93). Bu yapı 1895 yılında mimar Raimonda D'Aranco tarafından tasarlanmıştır. İki sıra silmeli taş kaidenin üzerine oturan “L” planlı yapının üst örtüsü yarım beşik tonoz, köşe mekanı ise dilimli kubbedir. Taşıyıcı sistemi dökme demir ile inşa edilmiş iskelet sistemi olup, yapı yüzeyleri ve çatısı camdır. Seranın bitişiğinde, padişahın dinlenmesi için yapılmış olan Pavyon Köşkü bulunmaktadır. Pavyon Köşkü Çit Kasrı ile bağlantılı olan tek odalı küçük bir yapıdır.

Şekil 2.93 İkinci avlu, limonluk (Niğdeli 2005)

- **Tiyatro**

1889 yılında inşa edilmiş olan tiyatro binası Hünkar Dairesi ile yan yana konumlandırılmıştır (Şekil 2.94). Yıldız tiyatrosu yıllar boyunca birçok oyuna sahne olmuştur. Bu binada, Traviata' ya “ Maskeli Opera ” , Troubadour' a “ Demirci Operası”, Barbier de Seville' e “Berber Operası ” gibi ünlü operalar temsil edilmiştir. Türk tiyatrosunun dram ve orta oyun temsillerine de ev sahipliği yapmış bir binadır.

Şekil 2.94 İkinci avlu, tiyatro binası (Niğdeli 2005)

- **Hünkar Dairesi, Valide Sultan Köşkü**

Harem kapısından ikinci avluya girildiğinde alanın sol kesiminde, Pavyon Köşkünün yanında Hünkar Dairesi yer almaktadır (Şekil 2.95). Sultan Abdülmecid Dönemi'nde inşa edilmiş olan bu yapı sarayın en eski binalarından biridir. Bu yapıya zaman içinde

eklemeler yapılmış, Sultan II. Abdülhamit ise 7 Nisan 1877’ de haremi ile buraya yerleşmiştir. Hünkar Dairesi’ nin ana girişi II. avluya bakan cephesindedir. Yapının öne doğru çıkma yapan giriş bölümü ve yanlara doğru uzanan odalar simetrik biçimde tasarlanmıştır. Ancak çeşitli dönemlerde yapılan eklemelerden dolayı bugün yapının simetrisi bozulmuş durumdadır (Batur 1994b).

Şekil 2.95 İkinci Avlu, Hünkar Dairesi (Niğdeli 2005)

Sarayın en eski yapılarından biri olan Hünkar Dairesi 1945 yılında Harp Akademileri’nin Ankara’ya taşınmasından sonra o tarihlerde okulu ziyaret eden Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ nün onayı ile İstanbul Teknik Okulu’na (Yıldız Teknik Üniversitesi’nin o dönemki adı) tahsis edilmiştir. Oldukça harap durumda olan yapı iki

büyük onarım geçirmiş, 1940 yılında yıkılan bölümlere betonarme ile inşa edilmiş iskelet sistem kısımlar eklenirken, 1985 yılında ise yapıya bir ek bina ile (bugün üniversitenin Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı) bugünkü halini almıştır. Hünkar Dairesi, halen Yıldız Teknik Üniversitesi'nin Rektörlük binası olarak kullanılmakta olup, giriş kapısı da üniversite tarafında bulunmaktadır.

Çukur Saray

Sultan II. Abdülhamid Dönemi'nde yapılan ve bugün de Çukur Saray olarak bilinen bina, sarayın Şale Köşkü'nden sonraki en büyük yapısıdır (Şekil 2.96). Sultanların ikameti için yapılmış olan bu sarayın mimarı ve yapılış tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. 1937 yılında yapılan onarım çalışmalarından sonra Yıldız Teknik Okulu'nun öğrenci yurdu olarak kullanılmıştır. Bugün ise Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sosyal ve Fen Bilimleri Enstitüleri, Yıldız Teknik Üniversitesi Mezunlar Derneği olarak işlev görmektedir.

Şekil 2.96 İkinci Avlu, Çukur Saray (Niğdeli 2005)

İkinci Avlu Bitkisel Materyal Kullanımı

İkinci Avlu'nun bitkisel tasarımında daha çok boylu ağaçlara yer verilmiştir. Bu avluda *Acer pseudoplatanus* (Yalancı Cınar Yapraklı Akcağac), *Magnolia grandifolia* (Manolya), *Malus communis* (Elma), *Rhamnus alaternus* (Cehri), *Ligustrum ovalifolium* 'Aureum' (Kurtbağrı), *Rosa* (Gül), *Cupressus arizonica* (Arizona Servisi), *Cryptomeria japonica* (Japon kadife camı), *Taxus baccata* (Adi porsuk), *Chamaerops excelsa* (Bodur palmye) ağaç ve çalıları bulunmaktadır (Yaltırık vd. 1997).

• Üçüncü Bölüm “Hasbahçe”

Yüksek duvarlar ile çevrili olan “**Hasbahçe**”, Sultan II. Abdulhamid Dönemi'nde padişah ve yakınlarının kullanması amacı ile yapılmıştır. Sarayın iç bahçesi olarak değerlendirilen hasbahçe, İngiliz “**doğal**” bahçe üslubunun tasarım özelliklerini yansıtmaktadır. Birinci ve ikinci avlunun uzantısı olan “hasbahçe”nin etrafı yüksek duvarlar ile çevrilidir. Hasbahçe arazisinin kuzey ve güney kesimleri arasında 12-13 metrelik kot farkı bulunmaktadır (Kaşif 2010). Bahçenin ana kurgusundaki en önemli öge 300 metre uzunluğunda ve içinde gezinti yapılma amacıyla oluşturulmuş, yapay bir gölet olan “**Hamidiye**” havuzdur (Şekil 2.97) (Niğdeli 2005). Gölet içindeki doğal görünümlü yapay ada, bu ada üzerinde bulunan Ada köşkü, havuzun daralan kısmında bulunan köprüler, köprülerin kara ile bağlandıkları yerlerde kullanılan grotto ve kaskadlar, durgun havuz suyunun hareket kazanması için oluşturulan şelaleler bahçede doğal görünüm yaratmak amacı ile kullanılmış öğeler ve yapılanmalardır.

Hasbahçe'de yer alan yapılardan biri de Cihannüma Köşkü'dür (Şekil 2.98). Bu köşk havuzun kenarında, boğaz manzarasına hakim bir noktada konumlandırılmıştır. İki katlı olarak yapılmış olan bu köşkün inşasında yapı gereci olarak ahşap kullanılmıştır. Havuzun içinde yer alan ada görünümlü yapı ise Ada Köşkü'dür. Ahşaptan yapılmış olan bu köşkün içinde ısıtma sistemi olmadığı için sadece bahar ve yaz aylarında kullanılmıştır. Sultan ve ailesinin bahçeyi gezerken dinlenebilmesi amacı ile yapılmış olan diğer bir yapı ise Şale Köşkü'dür (Şekil 2.99). Bu köşkün içinde sobalı ısıtma

sistemi bulunduğu için sonbahar ve kış aylarında da kullanılmış, daha donanımlı bir yapıdır.

Şekil 2.97 Hasbahçe, Hamidiye havuzu (Orijinal 2012)

Şekil 2.98 Hasbahçe, Cihannüma Köşkü (Orijinal 2012)

Şekil 2.99 Yıldız Sarayı, Hasbahçe, Şale Köşkü (Orijinal 2012)

Üçüncü Avlu Hasbahçe Bitkisel Materyal Kullanımı

Hasbahçe bitki çeşitliliği açısından oldukça zengindir. II. Abdulhamid'in özel olarak Avrupa'dan getirttiği birçok bitki türünün yer aldığı hasbahçe bitkisel materyal açısından dönemin en zengin bitki çeşitliliğinin bulunduğu bahçelerden biridir.

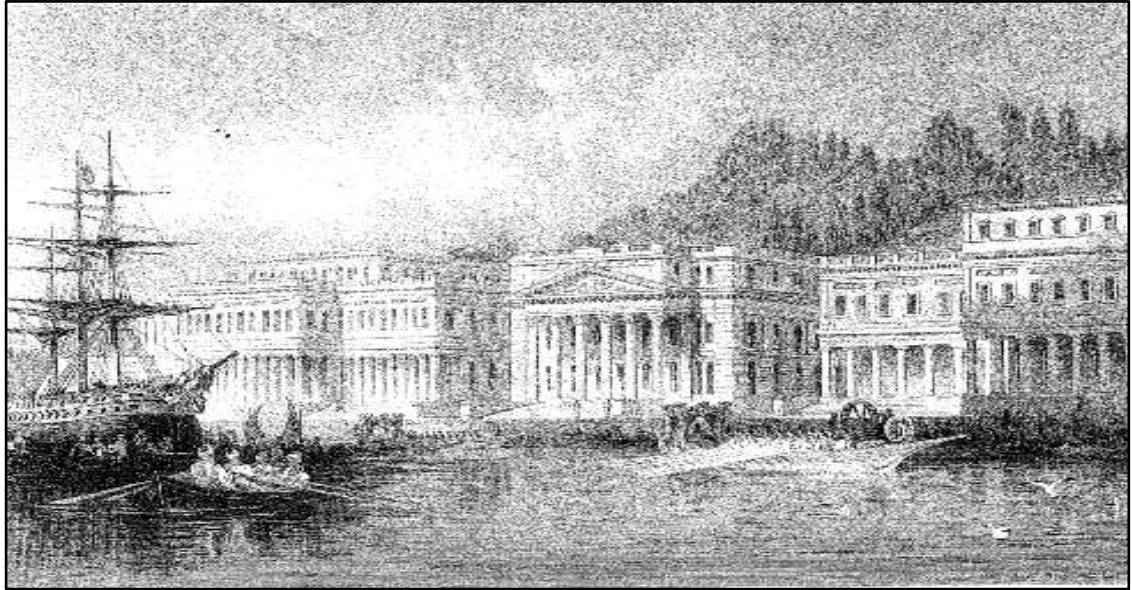
Hasbahçe'de yer alan bitki türleri; *Acer pseudoplatanus* (Yalancı Cınar Yapraklı Akcaağac), *Aesculus x carnea* (Kırmızı Çiçekli At Kestanesi), *Aesculus hippocastanum* (At kestanesi), *Ailanthus altissima* (Cennet ağacı), *Celtis australis* (Citlenbik), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Eriobotrya japonica* (Malta eriği), *Fraxinus angustifolia* (Dişbudak), *Magnolia grandifolia* (Manolya), *Malus communis* (Elma), *Malus floribunda* (Sus Elması), *Morus alba* (Ak dut), *Morus nigra* (Kara dut), *Platanus x acerifolia* (Londra çınarı), *Populus nigra* (Kara kavak), *Prunus persica* (Seftali), *Quercus macrocarpa*, *Quercus robur* (Saplı meşe), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı akasya), *Tilia argentea* (Gümüşü İhlamur), *Euonymos japonicus* (Taflan), *Fatsia japonica* (Japon aralyası), *Hibiscus syriacus* (Hatmi), *Laurus nobilis* (Defne), *Ligustrum indicum* (Kurtbağrı), *Rosa* sp. (Gul), *Abies bornmulleriana* (Uludağ göknarı), *Calocedrus decurrens* (Kaliforniya sediri), *Cedrus atlantica* (Atlas sediri), *Cedrus deodora* (Himalaya sediri), *Chamaecyparis lawsoniana* (Yalancı servi), *Cryptomeria Cupressus arizonica* (Arizona servisi), *Cupressus sempervirens* (Akdeniz servisi), *Picea abies* (Avrupa ladini), *Picea pungens* (Mavi ladin), *Pinus nigra* (Karacam), *Pinus pinea* (Fıstıkcami), *Pinus slyvestris* (Sarı Çam), *Taxus baccata* (Adi porsuk), *Thuja plicata* (Mazi), *Chamaerops excelsa* (Bodur palmiye)'dir (Yaltırık, vd. 1997).

- **Çırağan Sarayı**

Çırağan sözcüğünün aslı “**Çeragan**” olup Farsça kökenli bir kelimedir. “**Çerag**” kelimesi, “**ışık veren, aydınlık**” anlamındadır. 17. yüzyıl'da Emlak-ı Hümayun'a geçen ve 'Kazancıoğlu Bahçeleri' olarak bilinen bu alan Lale Devri'nden itibaren, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar mehtaplı gecelerde düzenlemeye başlanan ışık ve çiçek

dolu eğlencelere mekan olmuştur. Eski zamanlardan beri bu alanda yapılan bu tür gösteriler nedeni ile saraya Çırağan adı verilmiştir.

Saraya adını veren Çırağan şenlikleri kandillerle aydınlatılmış ve bahçelerde özellikle Nisan ayının dolunayında yapılmaktadır. Bu şenlikler sırasında lale dolu kavanozlar dizilip, aralarına renkli cam küreler konmuş, en üst diziye bülbüllerle dolu kafesler yerleştirilmiş, bütün bunların renkli ve ışıklı bir görünüm sergilemiştir. Ayrıca, bahçenin belirli yerlerine ahşap ya da maden fenerler asılmış, donanma denilen şenlikler yapılmıştır. Bu şenlikler Sultan III. Ahmet Dönemi'nde doruk noktasına ulaşmış, kandil ve meşaleli donanmalar 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir (Eldem 1976), (Şekil 2.100-2.101).

Şekil 2.100 Çırağan Sarayı (Güloğlu 2004)

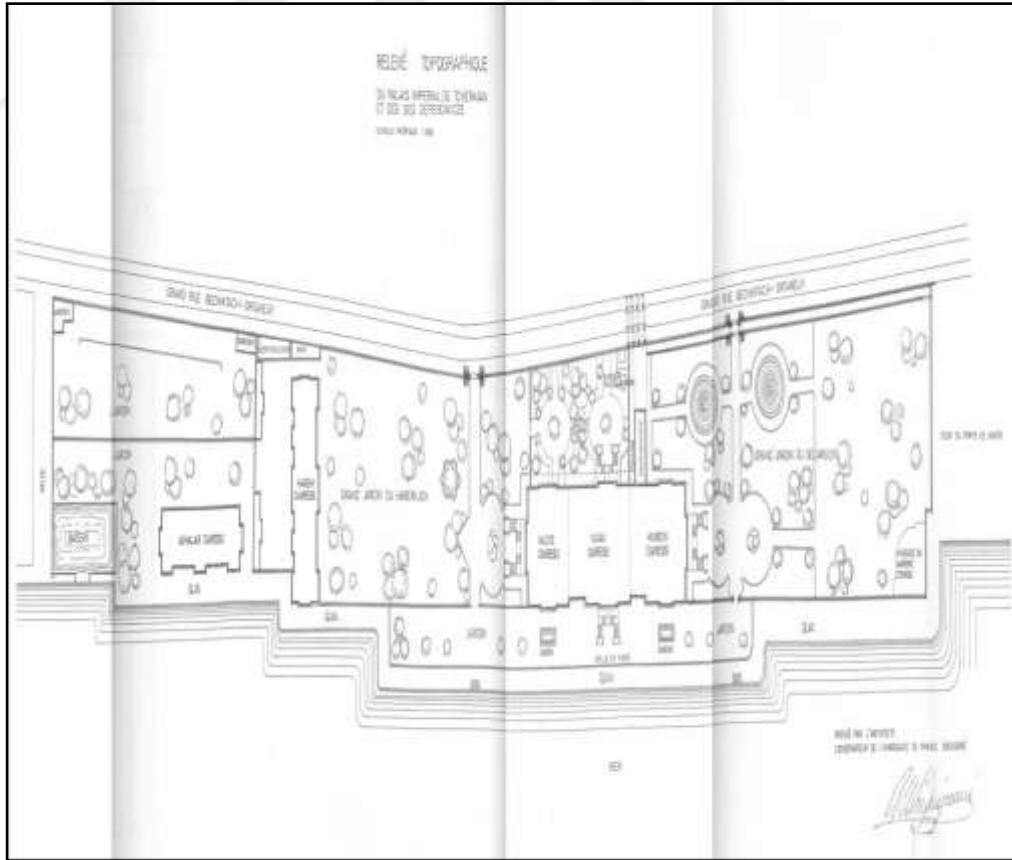
Şekil 2.101 II. Ahmet Dönemi'nde yapılan törenler (Gülersoy 1992)

Çırağan Sahil Sarayı, 1800'lü yılların ilk çeyreğine kadar geçen 60-70 yıllık süre içinde birkaç kez el değiştirmiş; dönemin sadrazamları burayı yabancı elçileri ağırlamak ve resmi ziyafetler için kullanılmışlardır. Sultan II. Mahmud Dönemi'nde (1808-1839) ise Çırağan daha yoğun kullanılmış ve tam bir saray kimliğini bu dönemde kazanmıştır. Topkapı Sarayı dışında bir sarayda oturmaya ilk niyetlenen padişah olan Sultan II. Mahmud, bu dönem de (1808-1839), 1826 yılında yeniçeri ocağının kaldırılması ile saray teşkilatında yeni düzenlemelere gitmiştir. Reformlar döneminin ilk sürekli oturulan sarayı olan Çırağan Sarayı, mimari biçimlenme ve yapısal kurgulanma açısından olduğu kadar, Osmanlı saray örgütünün niteliğine ve yerleşimine uygun çözümler de getiren bir saray olmuştur. Mimarı Ebniye-i Hassa Müdürü Abdülhalim Bey olan eski Çırağan Sarayı'nın inşasına II. Murad'ın saltanatının son yıllarında; 1834 yılında başlamış ve sarayın inşası padişahın ölümünden sonra 1841 yılında tamamlanmıştır (Atalay-Seçen 2011).

Eski Çırağan sarayı, diğer saraylarda olduğu gibi kara tarafında ve koruluktan güvenlik ve mahremiyet amacı ile yüksek bir duvarla, deniz tarafında ise mermer bir rıhtım ve

onun önünde yükselen demir parmaklıklı bir duvar ile ayrılmaktadır. Sarayın kara tarafında iki, deniz tarafında ise dört geniş kapısı bulunmaktadır (Mutlu 2006).

Çırağan Sarayı ard arda dizilen Feriye Sarayları ile birlikte 1500 m. uzunluğunda bir kıyı şeridini kapsamaktadır. Çırağan Sarayı'nda 20. Yüzyıl'ın başında kapsamlı bir onarım gerekmiş ve Dersaadet Fransa Sefarehnamesi kalfası Antoine Perpinyani tarafından 1321/1905 yılında sarayın onarımı için kapsamlı bir keşif raporu sunulmuştur. Bu keşif raporunda tanımlandığı üzere saray kompleksi Büyük Saray-ı Hümayun'un yanı sıra harem dairesi, ağalar dairesi, Çinili Köşk, muhafaza duvarı, rıhtım, ağalar dairesinin Beşiktaş tarafındaki limanı, bahçelerdeki havuzlar, Tramvay Caddesi'ndeki saltanat kapıları olmak üzere on başlık altında toverilmiştir. Perpinyani tarafından hazırlanan raporda ayrıca Çırağan Sarayı'nın 1/1000 ölçekli yerleşim planı, harem ve ağalar binaları ise 1/500 ölçekli olarak düzenlenmiştir (Seçkin 2000), (Şekil 2.102).

Şekil 2.102 Antuan Perpinyani tarafından 1905 yılında hazırlanan yerleşim planı (Niğdeli 2005)

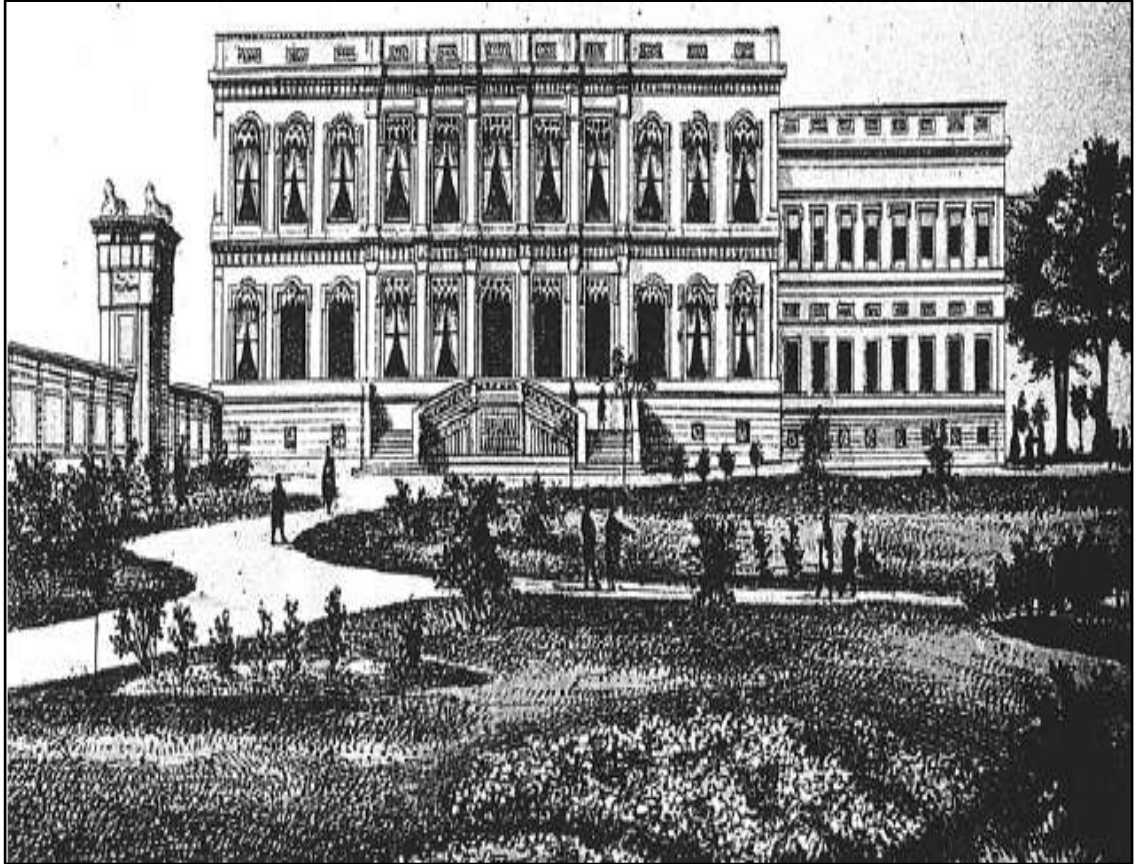
Büyük Saray-ı Hümayun; bodrum kat dahil üç kattan oluşan toplam 9850 m²'lik bir alanı kapsamaktadır. Her katın yerleşim ve plan şeması birbirinden farklı tasarlanmış, ancak ölçüleri birbirine yakın olan üç merkezi sofa yer almıştır. Her katın deniz ve kara tarafında eyvanlar bulunmaktadır. Bölümler merdivenlerin iki tarafına alınmış çifte koridorlarla birbirine bağlanmıştır. Odalar her sofanın dört köşesine düzgün bir şekilde yerleştirilmiştir. Binanın cephe düzenlemesinde, 120 m'ye varan uzunluğunun orta bölümün çökmüş görünmemesi için, optik bir düzenlemeye başvurulmuş ve orta kısım yükseltilerek, iki yana doğru hafif eğilim verilmiştir. Tek bir kitleden oluşan cephe ritmik bir düzene sahip olup, pencerelerin yerleşimi ve ölçüleri birbirinin aynıdır (Eldem 1976).

Çırağan Sarayı, bezeme açısından oldukça zengin bir görünüşe sahiptir. Saray içinde ağırlıklı olarak geometrik bezemeler kullanılmıştır. Temelde saray, bütün yönleriyle birbiri ile uyum içinde olan bir düzene sahiptir. Sarayın mobilyaları, kapıları, pencerelerin, kolonları, halıları ve tavanları bilinçli bir süsleme anlayışı kapsamında dekore edilmiştir.

1859 yılında Sultan Abdülmecid tarafından ahşap saray yerine kargir bir bina yaptırılmak üzere saray binası yıktırılmıştır. Ancak yıkılışından sonra çalışmalara devam edilememiştir. 1863 yılında Sultan Abdülaziz'in isteği üzere yazıl sarayı kullanım amacı ile mimar Sarkis Balyan'a yaptırılmıştır. Çırağan Sarayı, oldukça büyük ve düzenli bir bahçe tasarımına sahiptir. Kıyının arkasında yer alan koruluk, yapıların doğal bahçesi olma niteliğini taşımaktadır. Sultan II. Mahmud Dönemi'nde yapılan Eski Çırağan Sarayı ile bu koruluk sarayın mabeyn bahçesi olarak kullanılmıştır. Bu bahçede meyve ağaçları, formal bir şekilde düzenlenmiş olan çiçek parterleri, kuşhaneler ve kameriyeler yer almıştır. Sultan Abdülmecid bu koruluğun en üst kesiminde annesi Bezmialem Valide Sultan için bir köşk yaptırmıştır. Bu köşk görsel anlamda İstanbul panorasına sahip olduğu için Yıldız ismi verilmiştir. Yeni Çırağan Sarayı yapılırken bu koruluk, Beşiktaş-Ortaköy arasında yer alan yol üzerinde köprü yapılması nedeni ile kullanıma kapatılmış, bahçe düzeninde değişiklikler yapılmıştır (Can 1997).

Sultan Abdülaziz Dönemi'nde (1861-1876), Yeni Çırağan Sarayı'nın inşası 21 Kanunievvel 1278/2 Ocak 1863 tarihinde başlamış ve 15 Eylül 1287/27 Eylül 1871 tarihinde tamamlanmıştır (Şekil 2.103).Yeni Çırağan sarayı yazlık saray kullanım amacı ile yapıldığı için ölçeği eskisinden daha küçük tutulmuştur (Can 1997).

Sarayın ana yapısının yer aldığı alanda batı etkisi ile yeni bahçe düzenlemeleri yapılmıştır. Sarayın bahçesinde beşi büyük olmak üzere birçok havuz yaptırılmıştır. Sultan Abdülaziz'in hayvanlara karşı olan ilgisinden dolayı ve özellikle arslan ve kaplan sevgisi nedeniyle sarayın bahçesinde bir “**arslanhane**” inşa edilmiştir. Bununla birlikte Sultan'ın bu tutkusundan dolayı arslan ve kaplan heykelleri yapılmak üzere İtalya'da Carrara'dan mermer getirilmiştir. Yapılan heykeller bahçenin çeşitli yerlerinde konumlandırılmıştır. Ancak 1910 yılında çıkan yangın üzerine iki arslan heykeli Dolmabahçe Sarayı bahçesine gönderilmiştir (Can 1997).

Şekil 2.103 Yeni Çırağan Sarayı (Can 1997)

Uzun yıllar terk edilmiş durumda kalan saray ve bahçesi için 1987’de uluslararası bir ihale açılmıştır. İhale sonucu otel yapılmak üzere yeniden restore edilen yapı, 1992 yılında kullanıma açılmış olup, halen otel olarak hizmet vermektedir (Şekil 2.104).

Şekil 2.104 Yangın sonrası, otel yapmak üzere restorasyon çalışmalarına başlanmadan önce Çırağan Sarayı’nın denizden görünümü (Mutlu 2006)

Çırağan Sarayı bahçesinin otel inşasıyla birlikte bugün yeniden ele alınan peyzaj düzenlemesinde, mekanın geçmişte sahip olduğu tarihsel özelliklerine bağlı kalınmadığı, gerek bitkisel düzenleme, gerekse kent mobilyalarının seçiminde bütünü ile güncel tarzda uygulama ve objelere yer verildiği görülmektedir (Şekil 2.105-2.106).

Şekil 2.105 Çırağan Sarayı binası (Orijinal 2011)

Şekil 2.106 Çırağan Sarayı arka bahçesi (Anonim 2013b)

2.3 Tarihi Bahçelerde Restitüsyon ve Aşamaları

Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş öğelerin, tarihi alanların veya yapıların ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden; alana ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit görünüş ve çizimlerle ya da maketle anlatımına “restitüsyon” denmektedir.

Restitüsyon, tarihi bahçelerin özgün tasarımı konusunda fikir vermek, bugüne ulaşana kadar geçirdiği evrelerin ve yapılan müdahalelerin ortaya konması amacı ile yapılan bir çalışmadır. Restitüsyon çalışması tarihi bahçelerde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyal ile ilgili birçok ayrıntı (kullanılan malzeme, tasarım özellikleri, renk, yapım tekniği, bitki türleri, bitki parterlerinin biçimi vb.) ile ilgili detaylı bilgilere ulaşmayı sağlamaktadır. Tarihi bahçelerin farklı dönemlerde geçirdiği değişimler, yapılmış olan eklemeler, yenileme, alan sınırları ile ilgili değişiklikler gibi müdahaleler geçirerek bugünkü durumuna ulaşmış ise, bu aşamalar dönemsel restitüsyon çizimleri ya da modelleriyle açıklanabilmektedir. Bu çözümsel denemeler, ilk yapımından başlayarak tarih sırasına göre dönem paftaları olarak sıralanmaktadır.

Restitüsyon çalışmaları tarihi bahçenin incelenmesi, yazılı, görsel ve sözlü kaynakların araştırılması, arşiv araştırmaları ve rölöve analizlerinin yapılmasının ardından gerçekleştirilmektedir. Restitüsyon çalışması yapılırken süreç içinde elde edilen tüm veriler göz önünde bulundurulmalıdır. Eski planlar, alana ait önceki dönemlerdeki krokileri, eski fotoğraflar, arşiv kayıtları restitüsyon çalışması yapılırken kullanılan kaynaklardır. Tarihi bahçe sınırları içinde yıkılmış olan yapılar, yok olmuş yapısal öğeler, değiştirilmiş veya kaldırılmış olan donatı elemanları dikkate alınmalıdır.

Tarihi bahçelerin restitüsyon çalışmaları “Tarihi Bahçelerin Dönemlerini Tespit Etme” ve “Restitüsyon Planlarının Çizilmesi” olarak iki ana başlıktan oluşmaktadır.

2.3.1 Tarihi bahçelerin dönemlerinin saptanması

Tarihi bahçelerde restitüsyon çalışmalarına başlamadan önce alan ile ilgili görsel materyaller (fotoğraf, video vb. teknikler) ile mevcut durum analizi yapılmalıdır. Bu başlık altında yapılması gereken aşamalar aşağıdaki gibidir;

- Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar,
- Sanat Tarihi Araştırmaları,
- Dönemleme Çalışmaları gerçekleştirilmektedir (Anonim 2011a).

• Tarihi ve arkeolojik araştırmalar

Restitüsyon çalışmalarında tarihi bahçenin veya bahçe içinde yer alan yapıların yapım tarihi bilinmiyor ise tarihlendirme, alanın mekansal özellikleri, bahçede yer alan binanın üslup ve yapım tekniği, plan şeması, cephe düzeni gibi özellikleri incelenerek yaklaşık olarak yapılabilmektedir. Sanat tarih kitapları, arşiv belgeler ve çeşitli kaynaklardan yararlanılarak üzerinde çalışılan eserin aynı dönemde yapılmış diğer tarihi eserler hakkında bilgi sağlanıp, karşılaştırmalı bir değerlendirme gerçekleştirilmelidir. Ayrıca yapının zaman içinde geçirdiği değişimler, yangın ve onarımları saptamak ve ilk durumunu saptayabilmek için konu ile ilgili tarih kitapları ve arşiv belgeler incelenmelidir.

Eski dergi, gazete ve tarihi fotoğraflar kentsel çevre ile ilgili zengin açıklama ve görsel malzeme sunan değerli kaynaklardır. Eski fotoğraflar tarihi bahçenin veya bu bahçelerde yer alan yapıların geçmişteki durumlarını anlamak için en sık başvurulan belgelerdir. Bu teknik olanağın ortaya çıkışından önceki döneme ait minyatürler, gravürler, eskizler, suluboya resimler, yağlıboya tablolar da kentsel doku ve mimari karakter, meydan ve sokak oluşumları, binaların cephelerinde kullanılan renkler, çatı biçimleri ile genel görünümü etkileyen ağaç türleri hakkında bilgi elde edilmektedir. Eski haritalar da tarihi bahçeler ve çevresindeki sokak dokusu ve yapılar hakkında ayrıntılı bilgi sunmaktadır.

Tarihi bahçeler ve bu bahçelerde yer alan yapıların inşa edildiği dönemin üslupsal özellikleri ve estetik ilkeleri, geniş bir zaman dilimi içinde bir karşılaştırma çerçevesinde incelenerek, bahçenin yapılış dönemi ile üslupsal ilişkisi saptanabilmektedir. Geçmişten bugüne kadar gelen tarihi bahçelerin plan şeması, tasarım özellikleri ve bu bahçelerde yer alan binaların yapısal malzemeleri, bitkisel materyal zaman içinde değişim ve gelişim göstermektedir. Bu çalışma sonucunda tarihi bahçe ve bu alan içinde yer alan yapıların özgün durumuna ilişkin tasarım ilkeleri ve kullanılan yapısal öğeler ve bitkisel materyal saptanabilmektedir.

- **Sanat tarihi araştırmaları**

Tarihi bahçelerin tasarımında etkili olan estetik anlayış, tasarım ilkelerinin irdelenmesi, yapıldığı dönemin sanat akımlarının belirlenmesi, ait olduğu dönemin tespit edilmesi ve tipolojik olarak değerlendirilmesi konuları tarihi bahçenin sanat değerinin ortaya çıkarılması açısından gereklidir. Tarihi bahçelerde yer alan yapıların bezemesinde kullanılan çini, duvar resmi, ahşap işçiliği, bezeme ve benzeri sanat değeri taşıyan ayrıntıların nitelikleri ve bu niteliklerin dönemleri restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesi için yol göstermektedir.

Tarihi bahçelerin özgün niteliği ve tasarım ilkelerini belirlemek için bu bahçelerin farklı dönemlerde geçirdiği değişimler, plan şeması, kullanılan yapısal öğeler ve bitkisel materyalin incelenmesi son derece önem taşımaktadır. Sanat tarihi araştırmaları kapsamında bu bahçelerin yapımı ve tasarımını gerçekleştiren kişilerin yaşadığı dönem, sanatçının düşünce ve yaklaşımının araştırılması gerekmektedir. Ayrıca tarihi bahçeler, bu alanlarda yaşayan kişilerin yaşam tarzı, dönemin kültürel ve sanatsal özellikleri ve dış mekan kullanım anlayışının göstergesi olarak tanımlanabilmektedir.

Belgeleme çalışmaları; Belgeleme çalışmaları, tarihi bahçelerin mevcut durumunun değişik ölçek ve nitelikte (çizimler, planlar, fotoğraf, saydamlaştırılmış belgeler vb.) saptanması olarak tanımlanmaktadır. Tarihi bahçelerin etüt edildiği zamandaki

durumuna ilişkin bilgi ve belgelerin üretildiği belgeleme aşaması, tüm çalışma sürecinin temelini oluşturmaktadır (Pakben 2013). Belgeleme, tarihi alanda değişik teknikler kullanılarak yapılan ölçümler ile ve alanın mevcut durumunun çizimlerinin hazırlanmasını kapsamaktadır.

Yazılı ve görsel belgeleme tarihi bahçenin mevcut durumu ve sorunlarının saptanması ile sorunların çözümüne ilişkin her türlü koruma çalışmalarında temel veri olarak kullanıldığının yanı sıra bu kültürel mirasın gelecek nesillere iletilmesinde de önemli rol oynamaktadır.

Görsel belgeleme; Görsel belgeleme kapsamında “fotoğraf ile belgeleme” ve “ video ile belgeleme” çalışmaları yapılmaktadır. Fotoğraf ile belgeleme işleminde tarihi bahçenin sınırları içinde yer alan yapılar, yapısal öğeler ve bitkisel materyale ait önemli ayrıntıları kapsayacak şekilde çekilmesi gerekmektedir. Fotoğraflar genelden ayrıntıya gidecek şekilde belirli açılardan çekilerek düzenlenmelidir. Video ile belgeleme işleminde ise bahçenin genel düzenlemesi, donatı elemanlarının yerleri ve bitki parterlerinde kullanılan bitki türleri vb. detaylı bir şekilde yapılabilmektedir (Pakben 2013).

Eski belgeler; Tarihi bahçenin tasarım sürecinde yapılmış olan plan şeması veya detaylara ait eskizler bahçenin ilk tasarlandığı durumu ile ilgili bilgi aktarmaktadır. Bu belgelere Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nden ulaşmak mümkündür. Bu arşivlerde bulunan plan, kroki ve el çizimleri tarihi bahçenin yapıldığı dönemdeki durumu ile ilgili net bilgiler aktarmaktadır.

Eski fotoğraflar ve haritalar; Eski fotoğraflar tarihi bahçelerin farklı dönemlerdeki durumları hakkında bilgi sahibi olmak için en sık başvuru alan belgelerdir. Fotoğraflama tekniğinin ortaya çıkmasından önceki dönemlerde minyatür, gravür, yağlı boya, sulu boya resimleri fotoğraf kadar objektif veriler sunmalarına rağmen tarihi bahçelerin genel durumu ile ilgili fikir vermektedirler. Tarihi bahçelerin farklı dönemlerde geçirdikleri değişimleri saptayabilmek için eski fotoğrafların hangi döneme veya hangi yıla ait olduklarının belirlenmesi gerekmektedir. Eski fotoğraflar özellikle tarihi

bahçelerin süreç içinde geçirmiş oldukları yangın, doğal afet vb. nedenleri ile yıkılmış olan veya yok olan yapılarını saptayabilmek amacı ile kullanılan önemli kaynaklardır. Tarihi bahçeler ve çevresindeki yollar, yapılar ve sokak dokusu hakkında eski haritalardan ayrıntılı bilgi elde edilebilmektedir.

Yazılı belgeler; Yazılı belgeler başlığı kapsamında “arşiv araştırmaları”, “kütüphane araştırmaları” ve “sözlü kaynak araştırmaları” yer almaktadır. Arşiv araştırmaları; tarihi bahçe ve bu bahçe içinde yer alan yapıların ilk durumu, süreç içinde geçirmiş olduğu değişim ve gelişimler, yapılan onarım çalışmaları vb. hakkında bilgi edinilmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İnşaat İcamaal Defterleri, Kültür Bakanlığı Arşivi, Vakıflar Müdürlüğü Arşivi vb. bu konuda yararlanılabilecek kaynaklardır. Kütüphane Araştırması; tarihi bahçeler hakkında yazılmış olan kitaplar, dönem ve konu ile ilgili eski kitaplar, sanat tarihi ve mimarlık tarihi kitapları vb. kaynaklılardan yararlanılabilmektedir (Pakben 2013).

Sözlü kaynak araştırması; tarihi bahçelerde bitkisel materyalin yaşı ve durumu ile ilgili alandan çalışan bahçıvanlar ile yapılan sözlü görüşmelerden bilgi elde edilebilmektedir. Ancak bu verilerin güvenilirlik derecesi düşüktür. Bu neden ile elde edilen veriler analiz ve restitüsyon etütlerinde kullanılırken güvenilirlik derecesinin düşük olduğu belirtilmelidir.

Seyahatnameler; Gezinlerin notlarında yer alan gözlemler, tarihi bahçe ve bu alanda yer alan yapılar hakkında bilgi vermektedir. Tarihi bahçenin konumu, kullanım amacı, bahçede kullanılan bitkisel materyal, heykeller, su öğeleri ve bahçede yer alan yapılar ile ilgili bilgiler gezginlerin seyahatnamelerinden öğrenilebilmektedir.

Karşılaştırmalı çalışma; Tarihi bahçenin benzer dönem ve işlev özelliklerine sahip olan diğer bahçeler ile karşılaştırılarak özgün niteliği hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Aynı dönemde yapılmış olan bahçelerdeki yapısal öğelerin (duvarlar, kapılar, zemin kaplama, basamaklar vb.) özellikleri ve kullanılan malzemeleri, donatı

elemanlarının (aydınlatma elemanları, heykeller, çardaklar vb.) detayları ve bitki parterleri ve bitkisel materyal özellikleri açısından karşılaştırılarak incelenebilmektedir.

- **Dönemleme çalışmaları**

Tarihi bahçelerde restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesi sürecinde alan üzerinde çeşitli dönemlerde yapılmış olan müdahaleler ve tarihsel durum raporlarının incelenmesi gerekmektedir.

Çeşitli dönemlerde yapılan müdahaleler; Sonradan değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış ya da yok olmuş yapısal öğelerin, yapıların veya tarihi bahçelerin ilk tasarımlarındaki ya da belirli bir tarihteki durumlarının, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya ait çizim, fotoğraf gibi belgelerden yararlanılarak plan, kesit, görünüş ve aksonometrik çizimlerle ile anlatımına restitüsyon çalışması denilmektedir. Parçaların tekrar birleştirilmeleri söz konusu olmasa bile bu şekildeki restitüsyon çalışmaları, bir tarihi bahçenin özgün tasarımını belirlemek, tarihsel süreç içindeki değişimi ve gelişimini saptamak, kalıntıların daha iyi kavranabilmesini sağlamak için son derece önemlidir. İncelenen alan üzerinde birden fazla onarım çalışmaları yapılmış ise bu dönemlere ait izler ve veriler değerlendirilerek tasarlandığı dönemdeki ve onu izleyen dönemlerdeki durumu paftalar halinde gösterilmelidir (Anonim 2011a).

Tarihsel durum raporları; Bir restitüsyon raporunda tarihi alan ve bu alanda yer alan yapıların geçirdiği dönemlere ait değişiklikler (alan sınırları, bitki parterlerinin düzeni, yapısal ve bitkisel materyaller, eklenen veya yıkılmış olan yapılar, yok olan mimari öğeler, kapatılan – açılan kapılar, pencereler, izler vb.) yazılı olarak sunulmalıdır.

2.3.2 Restitüsyon çalışmalarında güvenilirlik dereceleri

Restitüsyon çizimlerinde lejant çalışmaları yapılırken güvenilirlik dereceleri belirlenmelidir. Tarihi bahçelerde etüt-analiz çalışması kapsamında alanın değerlendirme aşamasında elde edilen bulgular doğrultusunda araştırma alanının

sınırları içinde yer alan yapısal ögeler ve bitkisel materyalin özgün tasarımını belirlemek ve zaman içinde oluşan değişimleri saptamak amacı ile alanın restitüsyon çalışmasına temel oluşturacak güvenilirlik durumu değerlendirme tablosu oluşturulmalıdır. Çalışma alanının güvenilirlik durumunun belirlenmesi amacı ile öncelikle elde edilen veriler doğrultusunda güvenilirlik dereceleri belirlenmelidir. Güvenirlik derecelerinin belirlenmesinde alan sınırları içinde yer alan yapısal ögeler ve bitkisel materyal ile ilgili bulgulara dayalı puanlama sisteminin yapılması gerekmektedir. Geliştirilen güvenilirlik derecesi puanlama tablosunda yapısal ve bitkisel durum ile ilgili bulgular değerlendirmelidir;

- Yapıdan ve bahçeden gelen izler
- Yazılı kaynak ve belgeler
- Görsel kaynaklar/fotoğraf, plan, harita
- Aynı dönemde yapılmış olan tarihi bahçeler ile karşılaştırma
- Sözlü kaynaklar

Tarihi bahçeler ile ilgili fotoğraflar, arşiv belgeler, bugüne ulaşabilmiş yapısal ögeler ve donatı elemanları, önceki dönemlere ait rölöve çalışmaları veya yapılmış olan restorasyon projeleri gibi güvenilirlik derecesi yüksek olan kaynaklardır.

Restitüsyon çalışmasına temel oluşturacak değerlendirme tablosundan elde edilen sonuçlar ile farklı güvenilirlik derecesi belirlenebilmektedir. 1. derece, restitüsyon çalışmasının güvenilirliği ve uygulanabilirliğinin en yüksek değerini ifade etmektedir. Farklı fonksiyonlara sahip olan tarihi bahçeler için gerçekleştirilen restitüsyon çalışmasına ek olarak güvenilirlik derecelerinin farklı renklerle ifade edilebilmektedir. Ayrıca güvenilirlik derecesini ifade eden renkler restitüsyon paftası üzerinde gösterilmelidir.

2.3.3 Restitüsyon aşamaları

TOMMB Teknik Şartnamesine (2011) göre; 1/500 veya 1/200 vaziyet planı (Mevcut Durumun Belgelenmesi); Parselde yer alan tescilli yapının mimari öğeleri (avlu, bahçe duvarları, yapılar, kuyu, çeşme vb.) ve doğal öğeler (ağaç, bitki türleri, bitki parterleri veya çim alanlar vb.) yapı-avlu-bahçe girişleri, yapının kendi parselindeki oturumu ve köşe kotları, yol yapı ilişkisini tanımlayan kotlar gösterilecektir.

Vaziyet planı; Tarihi bahçelerin özgün niteliğini saptayabilmek amacı ile alanın mevcut durumu ile ilgili vaziyet planının hazırlanması gerekmektedir. Genellikle vaziyet planı çizimlerinde 1/200 – 1/500 ölçekleri kullanılmaktadır. Vaziyet planında ilk olarak tarihi bahçenin krokisi rölöve planı üzerinden alanın sınır duvarları ile çevresinde bulunan cadde ve sokaklar çizilmelidir.

Tarihi bahçelerde vaziyet planın hazırlanmasında alan sınırları içinde yer alan yapılar, yapısal öğeler ve bitkisel materyal pafta üzerine aktarılmalıdır. Vaziyet planı üzerine aynı bakış doğrultusunda olacak şekilde çizilmiş olan iki kesit ve gerekli olduğu durumda iki görüş yerleştirilmelidir.

Dönem planı; Araştırma sürecinde elde edilen belge ve verilere dayanarak alan üzerindeki eksik kısımlar ve bozulmalar tespit edilmelidir. Değişikliğe uğramış veya yok olmuş yapılar, bahçe çizgileri, yapısal öğeler veya bitkisel materyal var ise bunlar plan üzerine aktarılmalıdır. Bu birimler ile ilgili olarak kaynaklar not edilmelidir. Elde edilen veriler doğrultusunda

Görüşler; Bu bölümde tarihi alanın ilk yapıldığı döneme ait görüşleri çizilmelidir. Görüşler; ön görüş, arka görüş, sağ yan görüş ve sol yan görüş olmak üzere dört şekilde çizilmelidir. Ayrıca görüşlere yön isimleri de verilmelidir (kuzey görüşü, güney görüşü gibi). Görüş çizimlerinde genellikle 1/50 ölçek kullanılmaktadır.

Kesitler; Tarihi bahçenin ilk yapıldığı döneme ait, düşey yönde kullanılan yapısal öğelerin türü ve kullanılan malzeme, bitkisel materyal ve yükseklikleri belirlemek amacı ile kesitler çizilmelidir. Kesitlerin çizimlerinde 1/50 ölçeği kullanılmalıdır. Kesitlerin alındığı yerler plan üzerinde mutlaka belirtilmeli, bakış yönü gösterilmelidir.

Detaylar; tarihi bahçelerde yer alan yapısal öğeler, kullanılan malzemeler ve bitkisel materyali belirlemek amacı ile detay çalışması yapılmaktadır. Detay paftası 1/10 veya 1/20 ölçeğinde hazırlanmalıdır.

- Vaziyet Planı, (1/200 veya 1/500 olarak hazırlanacaktır).
- Kat Planları, (1/50 ölçeğinde kesit ve görünüşleri ölçülü ve ölçüsüz olmak üzere hazırlanacaktır.)
- Çatı Planı (1/50 ölçeğinde kesit ve görünüşleri ölçülü ve ölçüsüz olmak üzere hazırlanacaktır.)
- Cepheler (1/50 ölçeğinde kesit ve görünüşleri ölçülü ve ölçüsüz olmak üzere hazırlanacaktır.)
- Döşeme ve tavan planları (1/50 ölçeğinde kesit ve görünüşleri ölçülü ve ölçüsüz olmak üzere hazırlanacaktır.)
- En az iki kesit (Kurulun gerekli görmesi halinde ikiden fazla 1/50 ölçeğinde uygulama projesi çizim tekniğinde) Birbirine dik, bir tanesi merdivenden geçecektir.
- En az iki (Kurulun gerekli görmesi halinde ikiden fazla 1/50 ölçeğinde uygulama projesi çizim tekniğinde) sistem detayı (Cephe 1/20, Plan 1/20, Kesit, 1/20)
- Pencere, kapı, tavan eteği, niş, saçak, taşıyıcı sistem, süsleme elemanları vb. yapı öğelerinden tipik olanlarına ilişkin sistem ve nokta mimari detaylar (Ölçekler 1/10, 1/5 ve 1/1 dir.) (TMMOB Teknik Şartname 2011).

2.4 Tarihi Bahçelerin Korunması ve Restorasyonu

Koruma kavramının sözlük anlamı irdelendiğinde; “tarih ya da sanat değeri taşıyan yapıların, doğal değerlerin ya da kent parçalarının yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli önlemlerin alınmasıdır” anlatımı taşımaktadır. Koruma kavramı, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun tanımına göre “Koruma ve korunma, taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleridir” şeklinde açıklanmıştır. Koruma, kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerinin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır (Anonymous 1994).

Plansız ve hızlı kentleşme, nüfus artışı ve artan araç trafiği sonucu yeni yolların açılması ve yapılaşmanın yeşil dokuyu yok etmesi dünyada olduğu gibi Türkiye’de de pek çok tarihi bahçeye zarar vermektedir. Bahçelerin onarım ve bakım çalışmaları genellikle teknik açıdan yetersiz olan kişiler tarafından gerçekleştirilmesi nedeni ile koruma ve restorasyon çalışmalarının doğru bir şekilde yapılamamasına yol açmaktadır. Ayrıca bahçelerde yer alan bitkiler gelişen ve ölen canlı materyal olmaları nedeni ile bahçelerde sürekli bir onarım-bakım çalışmalarının yapılmasını gerektirmektedir. Tarihi bahçelerin yapıldıkları dönemlerden itibaren, farklı dönemlerde gerçekleştirilmiş olan bakım-onarım ve restorasyon çalışmalarının sonucu olarak tasarım özelliklerinin değiştirilmesi bu bahçelerin özgün biçimi ve niteliğini kaybetmelerine neden olmaktadır.

Tarihi saray bahçeleri, ait oldukları dönemlerin kültürel özelliklerini yansıtmalarının yanı sıra, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin anlayışı ile yapımlarını da yansıtan alanlar oluşumlardır. İnsan-doğa ilişkileri sonucunda ortaya çıkan bahçe kültürü, tarih boyunca her dönemin coğrafi, tarihi, sosyo-ekonomi, kültür ve yaşam koşulları ile bağlantılı olarak değişmiş ve gelişmiştir. Devlet yönetimi ve sultanların yaşam alanı olarak işlev gören saraylar, kendine özgü yapıları ile dönemin

sanat ve mimarlık anlayışını en iyi şekilde yansıtan eserler olmuşlardır. Özellikle yapılar topluluğundan oluşan Osmanlı sarayları, 19.yy'dan itibaren batı etkilerinin belirgin bir şekilde izlendiği ve bunun sonucu olarak özgün tasarımlar ve kompozisyonların yaratıldığı alanlar olmuşlardır (Erdoğan ve Aliasghari 2014).

Geçmişin izleri ve geçmişe ait kimlik niteliği taşıyan tarihi bahçeler zaman içinde niteliklerini kaybederek bozulmaktadırlar. Tarihi bahçeler, binalar ve alanlara doğru müdahale edebilmek, olumsuzlukları önlemek veya ortadan kaldırmak ve devamlılığının sağlanması için öncelikle bozulma nedenlerinin tespit edilmesi gerekmektedir. Tarihi anıtlarda bozulmaya neden olan etmenler iki biçimde gerçekleşmektedir. İç etkenler; yapının konumu, bulunduğu alanın özellikleri, ilk tasarımındaki strüktür hataları, yapı malzemesi ve işçilik hatalarından kaynaklanmaktadır. Dış etkenler ise; uzun süreli doğal etkenler, doğal afetler, insanın verdiği zararlar (terk, kötü kullanım), yangınlar, savaşlar, yoğun trafik, spekülasyon, kentleşme, hava kirliliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Hasar ve bozulmaya neden olan kaynaklar doğru tespit edilerek bu olumsuz etkenleri en aza indirecek ya da ortadan kaldıracak restorasyon çalışması yapılmalıdır (Ahunbay 2009).

Tarihi bahçeler, özellikle tarihi saray bahçeleri, geçmişin izlerini taşıyan, etkili işlevleri olan, geçmişe ilişkin dış mekan yaşantı anlayışlarını biçimsel olarak belirlemeleri ve yaşanan dönemin aktarmaları ile belgesel bir nitelik kazanmış, büyüyen kent içinde toplumun tarihi kent kültürüne uyum sağlayan rekreasyon alanları olmuşlardır. Tarihi bahçelerin bugünkü duruma gelmesinde uluslararası kuruluşların, özellikle UNESCO'nun rolü büyük olmuş, Atina Tüzüğü'nün genişletilmiş hali olan Venedik Tüzüğü ile tarihi anıt kavramına yapıyı çevreleyen alanlar da dahil edilmiştir. Daha sonraları ICOMOS ve IFLA'nın oluşturduğu Tarihi Bahçe Komitesi, 1981 'de Venedik Tüzüğü'ne ek olarak tarihi bahçelerle ilgili ayrıntıları, korunmaları için Floransa Tüzüğü'nü hazırlamıştır (Seçkin 2000).

“Tarihi Bahçeler ICOMOS – IFLA Uluslararası Komitesi'nin 21 Mayıs 1981 tarihinde Floransa'da gerçekleştirdiği toplantısında alınan kararlar bir tüzük haline getirilmiş ve

Floransa Tüzüğü (Ek 11), 1982 yılında ICOMOS tarafından kabul edilerek Venedik Tüzüğü'ne eklenmiştir. Floransa Tüzüğü ile “Anıt” kavramı kapsamına alınan tarihi bahçelerin korunması, bakımı, restorasyonu ve rekonstrüksiyonu ile ilgili ana ilkeler belirlenmiş, anıt niteliği taşıyan bahçelerde gerçekleştirilecek koruma çalışmalarının Venedik Tüzüğü'ndeki belirli kurallara uygun bir biçimde gerçekleştirilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Floransa Tüzüğü'nde belirtildiği üzere, tarihi bir bahçenin kompozisyonu planı, topoğrafyası, bitkisel materyali, taşınamaz veya taşınabilir mimari, heykel veya dekoratif özellikleri ile gökyüzünü yansıtan akar ya da durgun su alanlarını kapsamaktadır. Bu nedenle koruma ve restorasyon çalışmaları sırasında birbirleri ile olan ilişkileri ve ifade ettikleri anlamların dikkatli bir analizinin yapılması gerekmektedir. Tarihi bir bahçenin en önemli ve değişken öğelerinden birisi bitkisel materyalidir. Kuruyan bir çalının ya da bozulan bir yer örtücü bitki grubunun yerine yenisini koymak olanaklıdır. Ancak tarihi bir bahçede yer alan asırlık ağacın yerine yenisinin dikilmesi oldukça zordur. Bu nedenle, bitkisel materyal içinde özellikle ağaç türlerinin bakımı, onarımı ve yenilenmesi büyük önem taşımaktadır. Bitkisel bir düzenlemede koruma (konservasyon)'un gerçekleştirilmesi yapısal elemanlara göre daha zor bir uygulamadır. Bitkiler canlı materyaldir, yapılan tüm bakım uygulamalarına karşılık yetişip geliştikleri kadar ölürlür, bu nedenle kuruyan bir ağacın yerine bahçenin özgün tasarımının bozulmaması adına aynı türün yetişkin bir bireyinin dikilmesi gereklidir. Ayrıca, tarihi bir bahçenin dikkat çekici bir noktada çizgisel bir düzende sıralı olarak dikilmiş ağaçlardan birinin eksilmesi durumunda yerine yenisinin dikilmesi genel görünümü etkileyebileceğinden gruptaki bütün ağaçların taşınması ve yerlerine yenilerinin dikilmesini gerektiren durumlar söz konusu olabilir. Ancak, herhangi bir bahçenin korunmasının ve restorasyonunun başarısının, geçmişin izlerine sahip olduğu ve onları taşıyabildiği dereceye göre değerlendirilebileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle, tarihi bir bahçede bilinçli bir şekilde yürütülen bahçe yönetim ve bakım planları ile gelecekteki değişimleri tahmin eden kalıcı ve periyodik yenileme süreci daha uygun bir yaklaşım olacaktır (Atalay-Seçen 2011).

Restorasyon, bir yapının veya bir tarihi bahçenin hasardan korunması, bozulmasının önlenmesi, daha uzun süre yaşamasının sağlanması amacıyla, tarihi belge niteliğini zedelememeye özen göstererek geleneksel ve ileri bilimsel yöntemlerden yararlanılarak

yapılan bilinçli girişimler bütünü olarak tanımlanmaktadır. Sanat dallarının özelliğine ve onarılacak yapının koruma durumuna göre, uygulanacak restorasyon işlemleri farklılık göstermektedir. Restorasyon uygulamaları beğenilere, yere, zamana ve kültür düzeyine göre tarih boyunca farklı uygulamalar ile gerçekleştirilmiştir. Bugün kabul gören ilkelere göre, sanat yapıtının estetik bütünlüğünü ve özgün tasarımından kalan izleri, zamanın neden olduğu değişikliklerle birlikte, özgün sanatçıyı taklit etmeye ya da yinelemeye girişmeden daha uzun bir süre yaşatabilmek amaçlanmaktadır. Mimari anıtlar ve tarihi yerleşme merkezlerinde yapılan restorasyonlar 19. Yüzyıl'dan itibaren üslup birliğine varış, romantik görüş, tarihi rekompozisyon gibi farklı görüşlere dayandırılmış, Carta del Restauro-Restorasyon Tüzüğü (1931) ve Venedik Tüzüğü'yle (1964) bilimsel restorasyonun ilkeleri belirlenmiştir. Tarihi anıt ve çevrelerinin korunması ile ilgili çağdaş düşünceleri bir araya getiren Venedik Tüzüğü'nün (Ek10) uygulamaya konulması sırasında, Avrupa'da gelişen toplumun dinamizmine ve gereksinimlerine uyum sağlaması gerektiği ileri sürülmüş, bazı ülkeler de kendi toplum ve kültür yapılarına uygun bölgesel tüzükler hazırlamayı önermişlerdir. Sonuç olarak, Venedik Tüzüğü'nün kapsamını aşan durumların var olduğu kabul edilmiş fakat tüzüğe dokunulmamıştır. UNESCO¹, ICOMOS² ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşlar koruma ilkeleri, geleneksel malzemenin korunması, tarihi yapı ve çevrelerin çağdaş yaşam içindeki yerleri gibi konularda toplantılar yaparak, gelişen koşullara uygun yol gösterici ilkeler ortaya koymaktadır (Ahunbay 2009).

Tarihi bahçelerde restorasyon uygulamalarının yapılmasına verilen önem, Avrupa'da ve 19. Yüzyılda başlanmıştır. 19. yüzyılda mimari tarihselcilik yaklaşımlarının egemen olması ile bahçe tasarımında da eş zamanlı olarak tarihselci bir yaklaşımın ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıl'da yapılmış olan birçok bahçe planı, tarihi evler ile ilgili restorasyon çalışmalarında yapıldığı dönemdeki tasarım ilkelerine uyulamadan yeniden yapım (rekonstrüksiyon) ya da yeniden yaratma (re-creation) uygulaması gerçekleştirilmiştir. Orijinallerine sadık kalınmayarak tarihi temalara dayalı tekrar canlandırılmış ve uyarlanmış bahçe tasarımlarının kullanımı neredeyse bütün Viktorya Dönemi bahçelerinin egemen tarzı haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar "restore edilmiş" bahçelerin birçoğu orijinal niteliklerini aktarmışlardır ve kendi dönemlerinin birer ürünü olarak görülmektedirler. II. Dünya Savaşı sonrasında ise bahçe restorasyonu

ve yeniden yaratma (re-creation) yavaş bir başlangıca sahne olmuştur. 1960-1960 yılları arasında, genellikle eğitimsel nedenlerle bir tasarım ya da dikim biçimini göstermek için ihtiyaç duyulduğunda ya da tarihi bir bahçe için hiçbir bulgunun olmadığı yerlerde yapılan tarihsel örneğe dayalı tamamıyla yeni bir şey yapmak anlamına gelen, yeniden yaratma (re-creation) uygulamaları gerçekleştirilmiştir. İngiltere’de 1965 yılında kurulan Bahçe Tarihi Topluluğu (Garden History Society) ile aynı döneme rastlayan belgesel kayıtlara dayalı, belirli bir bütçeyle desteklenen restorasyon uygulamaları gerçekleştirilmiştir (Atalay-Seçen 2011).

Camillo Boito bugünkü anlayışa yakın düşünceler ortaya koymuş, çağdaş restorasyon kuramının gelişmesine öncülük etmiştir. “üslupsal bütünleme”, “romantik görüş” ve “tarihi restorasyon” kuramlarını “çağdaş restorasyon” düşüncesi içinde birleştirmiştir. 1883 yılında bazı ilkeleri belirlenmiştir;

- “Geçmişe ait anıtlar tüm insanlığa ait tarihi belgelerdir.
- Yapılara müdahale edilmesinin zorunlu olduğu durumlarda sağlama, onarım, onarım ise restorasyona tercih edilmelidir. Yenileme (renovasyon) ve ek yapılmamalıdır.
- Strüktürel sorunlar gibi nedenlerden dolayı ek yapılması zorunlu ise yapının bütünlüğüne saygılı biçimde, kolayca anlaşılabilir, ayrı malzeme ve üslupta olmalıdır. Yapılan restorasyon uygulamasının tarihi işaret veya rakam ile belirtilmelidir.
- Yapının ilk oluşturulduğu dönemden sonra yapılan ekler anıtın bir parçası olarak kabul edilmelidir. Bu ekler başka bir ögeyi negatif etkileyen bir durum yaratmıyorsa korunmalıdır.
- Zaman içerisinde oluşan durum itibarı ile kalıntı niteliğinde de olsa özgün, estetik ve nadir bulunan bir değer yaratan anıtlara yıkılmayı önleme amacı dışında müdahale edilmemelidir.
- Restorasyon sırasında yapılan işlemler belgelenmelidir” (Kuban 2000).

Gustavo Giovanni, Boito'nun belirlediği ilkeleri geliştirerek 1931'de Atina'da toplanan "Tarihi Anıtların Korunması İle İlgili Mimar Ve Teknisyenlerin I. Uluslararası Konferansı" nda sunulan "Atina Kartası" adlı sonuç bildirgesine yansıtılmıştır. Bu belgede yer alan başlıca ilkeler;

- "Yapıların yaşamlarını sürdürebilmeleri için kullanılması gerekmektedir. Bu kullanım yapının estetik ve tarihi değerlerine saygılı olmalıdır.
- Özel mülkiyetteki yapıların korunması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Tarihi yapıların çevrelerine saygı gösterilmelidir.
- Tarihi yapıların onarımında çağdaş teknikler ve olanaklar akıllıca kullanılmalıdır.
- Arkeolojik alanlarda bulunan her parçanın yerine konabilmesini (anastylosis) sağlayacak önlemler alınmalıdır" şeklindedir (Ahunbay 2009).

Atina Konferansı Sonuç Bildirgesi belgeyi imzalayan ülkeler tarafından yürürlüğe konmuştur. İtalya'nın da kabul ettiği bu ilkeler 1932'de Giovanni tarafından ayrıntılı biçimde derlenerek "Carta del Restauro" adı ile resmîyet kazanmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında harap olan Avrupa kentlerinde ortaya çıkan altyapı ve konut sorunları dışında eski yapıların bakımı da önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır (Kuban 2000).

"Atina Kartası" ve "Carta del Restauro" yaşayan yapılar için sağlamlaştırma, artık kullanılamaz durumda olanlar için ise anastylosis tekniğinin uygulanmasını öngörmektedir. Savaşın çoğu yapıyı ve hatta kenti kullanılamaz duruma getirdiği göz önüne alındığında sağlamlaştırma tekniği ile yaklaşıldığında kent merkezlerinin arkeolojik alanlar gibi harap halde kalacağı ortaya çıkmıştır. Kent merkezlerinin yaşanan alanlar olması istendiğinden dolayı rekonstrüksiyona (yeniden yapım) karşı çıkan görüşler geçerliliğini yitirmiş ve büyük çapta yeniden yapımlara başlanmıştır (Ahunbay 2009).

Bu gelişmeler ile birlikte, II. Dünya Savaşı sonrasında hızlı bir şekilde gelişen yeniden yapım sürecini kontrol altına almak gerekliliği ortaya çıkmıştır. Eski yapıların korunması ve onarımı ile ilgili olarak uluslararası bir temele dayanan ilkeler üzerinde

karara varmak amacı ile 1964 yılında Venedik'te 25-31 Mayıs tarihleri arasında toplanan "II. Uluslararası Tarihi Anıtlar Mimar Ve Teknisyenler Kongresi" aldığı kararları "Venedik Tüzüğü" adı altında (Ek-10) toplamıştır. Tüzüğün ortaya koyduğu genişletilmiş anıt kavramı birçok ülkenin koruma yasalarına girmiştir. "Çağdaş Restorasyon" kuramı bu toplantıdan sonra da gelişmeye devam etmiştir. 1980'li yıllarda yayınlanan önemli bir yapıtta (Conservation Of Historic Buildings-Bernard M. Feilden) bazı restorasyon ilkelerinden bahsedilmektedir.

- Bir yapıdaki sanatsal ve tarihi mesajı anlamamız, ondaki maddi değerler yanında ona ilişkin olayları da inceleyen bir tarih araştırması sayesinde mümkündür.
- Yapıların bozulmasını önlemek amaçlı yapılan müdahale korumadır. Bu tip müdahaleler ne kadar az olursa o kadar iyidir. Koruma yapının kimliksel, kültürel ve işlevsel değerlerini saklamak zorundadır.
- Restorasyon müdahaleleri teknik olarak geriye döndürülebilir olmalıdır.
- İleride yapılacak bir müdahaleye engel olunmamalıdır.
- Yapının tarihi verilerine sonraki süreçte ulaşılmasının engellenmesi gerekmektedir.
- Mevcut malzemenin mümkün olacak en iyi şekilde korunması gerekmektedir.
- Yeni ekler uyum içinde olmalıdır.
- Tüm müdahaleler uzman kişiler tarafından yapılmalıdır (Buğdaycıoğlu 2004).

21 Temmuz 1983 tarihinde çıkarılan 2863 numaralı TC. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nda koruma, "taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, işlev değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri" olarak tanımlanmaktadır. Sit, "tarih öncesinden günümüze kadar gelen çeşitli medeniyetlerin ürünü olup, yasadıkları devirlerin sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri özelliklerini yansıtan kent ve kent kalıntıları, önemli tarihi hadiselerin cereyan ettiği yerler ve tespiti yapılmış tabiat özellikleri ile korunması gerekli alanlar" olarak tanımlanmaktadır (Yazgan ve Erdoğan 1992).

Tarihi bahçelerde, restorasyon çalışmaları tarihsel açıdan önemli olup, yapıldığı dönemin özellikleri, yaşam tarzı ve niteliklerini yansıtmalıdır. Çalışma sürecinde

dikkate alınacak olan dönemin öncesi veya sonrasına ait detaylar elemine edilirken, bu döneme ait önemli yapısal ve bitkisel materyal özellikleri belirlenerek, restorasyon çalışmaları gerçekleştirilmelidir.

2.4.1 Tarihi bahçelerin restorasyonu öncesi yapılan çalışmalar

Tarihi bahçelerde onarım ve restorasyon çalışmalarına başlamadan önce bahçe ve bu alanda yer alan yapısal ve bitkisel materyal ile ilgili araştırma-analiz çalışmaları yapıp, mevcut durum fotoğraf, video vb. teknikler ile belgelenmesi gerekmektedir.

Onarım ve bakım çalışmalarının yapılacağı alan veya yapılar ile ilgili olarak çoğu zaman yetersiz veriler bulunmakta ve bu durum analiz çalışmalarını zorlaştıran faktörlerden birisidir. Dolayısıyla analiz çalışmalarının başlangıcında, sahip olduğumuz veriler ile ulaşmak istediğimiz bilgiler detaylı bir şekilde etüt edilerek iyi bir planlama yapılmalıdır. Ancak bu süreç içerisinde planlamayı etkileyecek beklenmedik birçok faktörün ortaya çıkması yüksek olasılıklıdır. Bu sebeple hazırlanan plan, uygulandığı süreçte sürekli takip ve kontrol edilmeli ve gerektiğinde revize edilebilecek esnekliğe sahip olmalıdır. Karşılaşılabilecek beklenmedik durumlar ayın zamanda anında problem çözmeyi ve karar vermeyi gerektirir.

- **Alan analizi**

Alan analiz; koruma süreci tarihi bahçenin tespiti, tescili ve analizi ile başlamaktadır. Tarihi bir yapının veya bahçenin koruma ve onarım çalışmalarını başlatmadan önce detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir. Yapının veya alanın doğal dokusunu ve özgün niteliğini onarmak restorasyonun ana amacıdır ve bunun sağlanması için doğru ve yeterli bir araştırma bu amacın temelini oluşturmaktadır. Tarihi bahçelerde alan analizi kapsamında restorasyon çalışması öncesi;

- Alanın sınırları

- Sınır elemanları
- Alan sınırları içinde yer alan yapılar
- Yapısal ögeler
- Bitkisel materyalin analiz ve tespit edilmesi gerekmektedir (Pakben 2013).

- **Fotoğraf alma işlemi**

Alan analiz aşaması araştırmaları sonucunda elde edilen tüm detaylar fotoğraflanarak kaydedilmelidir. Alan sınırları içinde yer alan tüm yapılar, yapısal ögeler ve bitkisel materyal ile ilgili fotoğraflar açılarını gösteren işaretlemeler ile kodlandırılarak arşivlenmelidir.

- **Araştırma ve belgeleme**

Onarım ve bakım çalışmalarının yapılacağı tarihi bahçeler ve bu bahçeler içinde yer alan yapısal ögeler ve bitkisel materyal ile ilgili olarak çoğu zaman yetersiz veriler bulunmakta ve bu durum araştırma çalışmaları zorlaştıran faktörlerden birisidir. Dolayısı ile analiz-araştırma çalışmalarının başlangıcında, sahip olduğumuz veriler ile ulaşmak istediğimiz bilgiler detaylı bir şekilde etüt edilerek iyi bir planlama yapılmalıdır. Ancak bu süreç içinde planlamayı etkileyecek beklenmedik birçok faktörün ortaya çıkması yüksek olasılıktır. Bu sebepten dolayı hazırlanan plan, uygulandığı süreçte sürekli takip ve kontrol edilmeli, gerekli olduğu durumda revize edilebilecek esnekliğe sahip olmalıdır.

Araştırma ve belgeleme aşamasında resimler, yazılı kaynaklar, tarihi fotoğraflar, haritalar, seyahatnameler, arşiv belgelerinin araştırılması gerekmektedir. Bu başlık kapsamında;

- Tarihi analiz
- Yapım malzemeleri ve yapım tekniklerinin analizi,

- Malzeme bozulmalarının ve yapısal deformasyonların analizi,
- Bitkisel materyal kullanımı
- Dönem izleri ve değişim durumunun analizi (Vakıf Restorasyon Yıllığı 2014).

Tarihi bir bahçe hakkındaki araştırmanın ilk aşamasında bahçenin tarihsel sürecinin incelenmesi gerekmektedir. Tarihsel araştırma-analiz kapsamında incelenen tarihi bahçenin dönemsel özellikler ve tarihsel gelişimi mimari açıdan detaylı bir biçimde irdelenmelidir. Bu aşamada tarihi bahçenin plan şeması, çevre duvarları, kapılar, zemin kaplama malzemeleri, donatı elemanlar, bitki parterleri ve bitkisel materyal, bahçe-bina ilişkisi ve özelliklerinin dönemsel olarak irdelenmesi gerekmektedir. Tarihi bahçeye ait dönem izleri ve değişim-gelişim süreci analizi kapsamında belgelenmesi gerekmektedir.

Tarihi bahçelerin yapım aşaması ile ilgili belirleyici ve yönlendirici verilerin birçoğunu içeren bu çalışmanın; yeterli ölçü ve detaylara, doğru analizlere sahip, mevcut durumla ilgili mümkün olduğunca belirsizliğe mahal vermeyecek ve yapım aşamasında çalışmadan beklenen tüm bilgileri kapsayan nitelikte hazırlanması gerekmektedir. Bu bilgiler sadece çizim ve ölçü olarak değil, yazılı ve görsel olarak da araştırma materyaline eklenmelidir. Bu şekilde verilecek bilgiler; malzeme özelliklerini ve yapım tekniklerini, bozulma ve değişiklikleri, strüktürel özellikleri, çevresel ve jeolojik bilgi ve etütleri de içermelidir (Anonim 2011b).

• Rölöve

“Rölöve” Fransızca bir kelimedir, Türkçe karşılığı “yeniden ayağa kaldırmak” anlamını taşımaktadır. Rölöve yapının plan, kesit, görünüş ve detaylar olarak çiziminin elde edilmesini sağlamaktadır. Rölöve üç boyutlu elemanların, iki boyutlu çizimler olan planlar, kesitler, cepheler ve detaylar ile ifade edilebilmesi için yapılan bir dizi ölçüm işleminden sonra ölçekli olarak planının çizilmesidir. Rölöve yapının ölçüm işlemi yapıldığı zamanki durumunu yansıtmaktadır. Bir başka ifade ile rölöve, yapının mevcut durumunu saptama işlemidir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda elde edilen materyale “rölöve çalışması” denilmektedir (Pakben 2013).

Rölöve bir yapının, kent dokusunun, tarihi bahçelerin veya arkeolojik kalıntının yakından incelenmesi, belgelenmesi, tarihsel ve sanatsal özellikler açısından değerlendirilmesi ve restorasyon projesinin hazırlanması için yapının veya tarihi alanın özellikleri, özgün niteliği, yapısal ve bitkisel elemanlarına ait mevcut durum özellikleri ölçekli çizimlere aktarılmalıdır. Analiz çalışmalar sürecinde elde edilen veriler (araştırma sonuçları, ölçüm krokileri vb.) rölöve çalışmasının temelini oluşturmaktadır (Anonim 2011b).

Rölöve çalışması, tarihi bahçenin mevcut durumunu ve detaylarını gösterecek bir şekilde çizilmelidir. Bunun için oluşturulacak vaziyet planında gerekli yerlerden yeteli sayıda kesitler, cepheler, sistem ve nokta detaylarının çizilmesi gerekmektedir. Tarihi bahçeyi belgeleyen fotoğraflar da rölöve planlarına yön ve numara olarak işlenmelidir. Gerekli olduğu durumda bahçenin yapısal öğeleri ve bitkisel materyalinin bozulmuşluk durumunu ve/veya zaman içinde yapılmış farklı müdahaleleri gösteren çizimler de rölöve projesine eklenmelidir. Tarihsel ve tipolojik analiz sonuçları çizimler ile ifade edilmediğinden dolayı yazılı olarak hazırlanan rölöve raporunda sunulmalıdır (Anonim 2011a).

Rölöve çalışmasına başlamadan önce, rölövesi hazırlanacak olan alan ile ilgili incelemeler yapıp, mevcut verilerin toplanması gerekmektedir. Tarihi bahçelerde rölöve çalışması; çalışması ölçüm ve değerlendirme, “kroki hazırlama, üçgenleme, belgeleme ve ayrıntılı kroki aşamalarından oluşmaktadır.

Kroki hazırlama rölöve çalışmasının en önemli aşamasıdır. Doğru ve kullanışlı olan bir kroki; çizgi, ölçü ve notların bir arada kullanılmasından oluşmaktadır. Tarihi bahçelerde rölöve çalışması bugüne ulaşabilmiş fakat mevcut durumunun çizimleri bulunmayan bir bahçe ve bu alanda yer alan yapısal öğeler, donatı elemanları ve bitkisel

- **Restitüsyon**

Restitüsyon; Bir anıt veya tarihi alanın özgün tasarımını belirlemek, tarihi gelişimini irdelemek, zaman içinde değişikliğe uğramış, kısmen yıkılmış veya tahrip edilmiş ögelerin, yapıların veya yerleşmelerin yapıldığı dönemdeki tasarımındaki durumu, arşiv kaynaklardan, yapı üzerindeki izlerden, yapı veya tarihi alana ait çizim, fotoğraf ve vb. belgelerden yararlanılarak, çizim veya makete aktarılmasıdır.

Analiz- araştırma aşamasında elde edilen veriler doğrultusunda ortaya konan bozulmaların durdurulması, sağlamaştırılması, tarihi bahçenin orijinal durumunu mümkün olduğunca koruyarak yeni bir işlev kazandırılması, bugünün koşullarına uygun ve sürdürülebilir hale getirilmesi amacı ile restorasyon projesi hazırlanmaktadır. Analiz sürecinde farklı uzmanlık alanları ile tespit edilen malzeme bozulmaları, taşıyıcı sistemdeki zayıflıklar, yapısal ögeler ve bitkisel materyal ile ilgili sorunlar restorasyon projesinde yapılması gereken işlemler olarak sunulmaktadır (Anonim 2011b). Restitüsyon çalışmaları ile ilgili detaylı bilgiler 2.5 numaralı başlıkta sunulmuştur.

2.4.2 Tarihi bahçeler ve restorasyon ilkeleri

“Tarihi bahçe bileşenleri bitkisel materyalden olduğundan dolayı yaşayan mimari bir kompozisyondur, bu nedenden dolayı dayanıksız ve yenilenebilir özelliğe sahiptir.” Bu doğrultuda görünüşü, mevsim döngüsü, doğanın gelişimi ve çürümesi ile onun kalıcı olarak değişmeden kalmasını isteyen sanatçı ve zanaatkarların arzusu arasındaki sürekli dengeyi yansıtmaktadır. Tarihi bahçelerin devamlılığının sağlanması, üstün önem taşımaktadır. Genel anlamda materyal bitkisel olduğundan dolayı bahçenin değişmeyen bir koşulda muhafaza edilmesi hem gerektiğinde acil değişimleri, hem de belirli aralıklarla yenilemeye dair uzun vadeli bir programı gerektirmektedir (Anonymous 1982).

Restorasyon çalışması; bugüne ulaşmış tarihi bahçelerin bir tarih ve kültür belgesi olarak tüm özgün özellikleri ile sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için yapılan müdahaledir. Bir tarihi bahçenin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek amacı ile yapılan müdahaleler, içerdiği tüm düşünsel, estetik, teknik ve kültürel etkinlikler ile birlikte kullanıldığında restorasyon eylemini oluşturmaktadır.

Bozulma süreçlerinin, yapısal ögeler ve bitkisel materyalin incelenmesi aşamalarından elde edilen veriler ile yapılacak müdahaleler irdelenerek yapısal ögelerin sağlaştırılması, uygulanacak teknolojilerin saptanması ve tarihi bahçenin işlevine yönelik kullanımına ilişkin öneriler belirlenmektedir. Mümkün olduğunca yıkmadan ve en az müdahale ile özgün niteliğine uyumlu, koruma ilkelerine uygun öneriler geliştirilmelidir. Ön araştırmalar ve rölöve sonucunda elde edilen bilgiler hasar nedenlerini ortadan kaldıracak veya etkilerini azaltacak sağlaştırma, bütünleme (reintegrasyon), yenileme (renavasyon), yeniden yapım (rekonstrüksiyon), tekniklerinin seçimi uygulanmaya temel oluşturacaktır (Ahunbay 2009).

Tarihi bahçelerde restorasyon projelerinin hazırlanmasında aşağıda belirtilmiş olan ilkeler göz önünde bulundurulmalıdır;

- Tarihi bahçelerin korunması ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır. Bu neden ile yapılacak müdahalelerde, tarihi alanın bir ya da birden fazla dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamının belgeleri olduğu unutulmamalıdır,
- Tarihi bahçenin bugüne ulaşmış sosyo-kültürel ve tarihi kimliğini oluşturan mekansal, biçimsel ve yapısal ve bitkisel materyal özellikleri ve çevre içindeki özgün konumu korunacaktır,
- Yeni bir kullanımın gerekmesi halinde, bu kullanım tarihi bahçenin özgün değerlerini ve niteliklerini bozmayacak ve onların algılanmasını güçleştirmeyecek ölçeklerde tasarlanmalıdır,

- Onarım müdahaleleri varsayımlara dayandırılmamalıdır. Bu bağlamda restitüsyon projesinin bir etüt olduğu ve bir uygulama projesi niteliği taşımadığı göz önüne alınmalıdır,
- Koruma ve kullanım için gerekli müdahaleler, alanın özgün bünyesinden farklı nitelik ve tekniklerle oluşturulmalıdır,
- Bir dönemin açığa çıkartılması için eşdeğer değerlere sahip diğer dönemlerin tahrip ya da yok edilmesinden kaçınılmalıdır (Anonim 2011b).

2.4.2.1 Restorasyon teknikleri

Analiz, rölöve ve restitüsyon çalışmaları tarihi bahçenin bozulmuşluklarını ve çözüm önerilerini göstermektedir. Elde edilen bu bilgiler doğrultusunda restorasyon tekniğinin belirlenmesi problem çözme ve karar verme, uygulama şeklinin belirlenmesi özgünlüğüne uygun tasarlama fonksiyonlarını içermektedir. Onarım ve restorasyon teknikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Sağlamaştırma
- Bütünleme
- Yenileme, Yeniden Kullanım
- Yeniden Yapım

Bu onarım teknikleri tek başına veya birkaçı bir arada da uygulanabilmektedir (Ahunbay 2009).

Sağlamaştırma; Tarihi bahçelerde yapısal ögeler ve donatı elemanların yapımında kullanılan malzemelerin onarımı için değerlendirilmektedir. Sağlamaştırma, karar verilen herhangi bir onarım tekniği ile birlikte, tüm restorasyonlarda kullanılan bir tekniktir. Korunma statüsü kazanmış her tarihi bahçe ve bu alanlarda yer alan yapısal ögelere hangi yeni işleve tahsis edilirse edilsin, ve hangi kuramsal, felsefi ya da pratik

nedenlerle restore edilirse edilsin, ilk aşamada malzeme olarak sürdürülebilirliğini sağlayacak fiziksel ve kimyasal müdahale yapılmalıdır.

Bütünleme (reintegrasyon); Tarihi bahçelerde, bir bölümü hasar görmüş, ya da yok olmuş yapısal öğelerin ilk tasarımlarındaki bütünlüğe kavuşturacak biçimde geleneksel ya da çağdaş malzeme kullanarak tamamlama işlemine ”bütünleme (reintegrasyon)” denilmektedir. Bütünlemede amaç, tarihi bahçelerde kullanılan yapısal materyalin estetik, işlevsel yönden eksikliklerinin tamamlanmasıdır. Bu işlem yapılırken araştırma ve analiz aşamasında elde edilen veriler değerlendirilmelidir. Bütünleme tekniği ile zarar görmüş veya yok olmuş öğelerin detayları tamamlanmaktadır. Bütünleme yapılırken yapının estetik bütünlüğünü etkileyecek bir müdahale yapılmamalıdır. Ancak bütünlemenin yapılabilmesi için tarihi bahçede yer alan yapısal öğelerin ilk hali ile ilgili kesin ve doğru bilgi ve belgeler gerekmektedir (Kuban 2000).

Yenileme (renovasyon, rehabilitasyon); Yapıldığı dönemin imkan ve ihtiyaçları doğrultusunda inşa edilmiş olan ve ait oldukları dönemlerin kültürel özelliklerini yansıtmasının yanı sıra, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin anlayışı ile yapım tekniklerini de yansıtan tarihi bahçelerin bugün tekrardan özgün niteliklerini kazandırabilmek amacı ile yenileme çalışmaları yapılabilmektedir. Genelde yapılış amacından farklı bir işlev yüklenilen tarihi bahçeler ve bu bahçelerde yer alan yapılar, yeni işlevine uygun hale getirilmek için birçok değişikliğe maruz kalabilmektedir. Tarihi bahçelerin en önemli ve değişken olan öğelerinden birisi olan bitkisel materyalin devamlılığının sağlanması ve korunması gerekmektedir. Yenilenmesi gereken bitki türlerinin yerine aynı türün benzer büyüklüğündeki örneğinin getirilmesi veya kurumuş olan yer örtücü çalı türlerinin tekrardan oluşturulması gerekmektedir. Tarihi bahçelerde yer alan bitkisel materyalin sürdürülebilirliğini sağlayabilmek çok önemlidir. Özellikle tarihi bahçelerde yer alan anıt ağaçlarının restorasyon tekniklerinde yararlanılarak korunması gerekmektedir.

Yeniden yapım (rekonstrüksiyon); Tarihi bahçelerdeki yapısal öğelerin (sınır elemanları, zemin kaplamaları, merdivenler vb.) tamamen yıkılmış, yok olmuş veya

harap durumda olması halinde elde bulunan arşiv belgelere veya tarihi fotoğraflara dayanılarak yeniden yapılması ancak özel durumlarda kabul edilen bir uygulamadır. Ancak yeniden yapılan öge orijinal ögenin tarihi dokusuna, özgün malzeme ve işçiliğine sahip değildir, sadece biçimsel olarak canlandırabilmektedir. Tarihi bahçelerdeki yapısal öğelerin yeniden yapım işlevini gerçekleştirebilmek için teknik veriler, fotoğraf, rölöve ve benzeri grafik belgelerin var olması gerekmektedir (Ahunbay 2009).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Bu bölümde öncelikle araştırmanın ana materyali tanımlanarak, çalışmada izlenen yöntem açıklanmıştır.

3.1 Materyal

Araştırmanın ana materyalini, İstanbul'un Anadolu yakasında, Üsküdar İlçesi'nde, Çengelköy Mahallesi'nde, Boğaz yönünde sahil şeridinin sağ tarafında bulunan kıyıda konumlandırılmış bir yazlık saray olan Beylerbeyi Sarayı, yakın çevresi ve setler halinde yamaçlara doğru uzanan bahçeleri oluşturmaktadır (Şekil 3.1-3.2).

Şekil 3.1 Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin konumu (Orijinal 2015)

Şekil 3.2 Beylerbeyi Sarayı Arazisi (Üsküdar, 1133 ada, 14 parsel - kırmızı sınır; 1333 ada, 47 parsel-Mavi sınır,) (Anonim 2014d)

Araştırma kapsamında öncelikle literatür çalışması yapılmıştır. Yapılan araştırmalarda Beylerbeyi Sarayı bahçeleri ile 19. Yüzyıl'da inşa edilmiş olan diğer Osmanlı saraylarının bahçeleri mevcut kaynaklardan irdelenmiştir. Bahçelerin gelişimi ve değişimi ortaya konmuş, analiz çalışmaları için peyzaj bahçe sanat tarihi, kent tarihi, Türk bahçeleri ile ilgili kaynakların yanı sıra, saray bahçelerinin genel ve yöresel özelliklerini yansıtan dokümanlardan yararlanılmıştır. Ayrıca aynı dönemde yapılmış olan saray bahçeleri ile karşılaştırma yapmak amacı ile Dolmabahçe, Çırağan Sarayı ve Yıldız Sarayı Bahçeleri araştırma kapsamında değerlendirilmiştir. Araştırma konusu ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden ve Milli Saraylar Arşivi Belge Bankası'ndan elde edilen yazılı ve görsel belgelerden yararlanılmıştır. Bitkisel materyal envanterinin oluşturulması için TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'ndan elde edilen rölöve çalışmasından yararlanılmıştır.

Araştırma alanı ve yakın çevresi ile ilgili her türlü görsel ve yazılı belge ve çeşitli kaynaklardan derlenen veriler ile çok sayıda fotoğraf ve rölöveler araştırmanın ana materyalini oluşturmaktadır.

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin özgün niteliğinin saptanabilmesi için çeşitli tarihlerde çekilen fotoğraflar ve farklı dönemlere ait tarihi haritalar karşılaştırılmış, alandaki mevcut bahçelerden bugüne ulaşabilen, özellikle yapısal elemanlardan yararlanılarak saray bahçelerinin özgün sınırları saptanabilmiştir. Arşiv belgelerden elde edilen veriler doğrultusunda Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde yer alan yapısal ve bitkisel materyal ile bahçelerde ilk yapım dönemi ve geçirdikleri değişimler saptanmıştır.

Bu veriler ile birlikte; süreç içinde değişikliğe uğramış, yok olmuş bahçe öğelerinin ilk tasarımlarındaki ve süreç içindeki farklı tarihlerdeki durumları, arşiv kayıtlarından, yapı üzerindeki izlerden, yapıya ve yerleşime ait çizim, fotoğraf vb. belgelerden yararlanılarak restitüsyon çalışması gerçekleştirilmiştir.

Ayrıca bu çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için;

- TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından hazırlanan rölöveden,
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri tasarım ilkeleri ve restitüsyonu konulu bilimsel araştırma çalışmaları kapsamında elde edilen 1960 yılına ait uydu görüntüleri
- Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İhtisas Kütüphanesi, tarihi fotoğraf, kataloglarından
- Milli Saraylar Daire Başkanlığı Arşiv Belge Bankası'ndan,
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, arşiv belgelerinden,
- Araştırma alanına ilişkin daha önce yapılmış tez, araştırma, makale ve kitaplardan,
- Araştırma alanında gerçekleştirilen arazi etüt-analiz ve incelemeler, çekilen fotoğraflardan,
- Araştırma alanı olarak seçilen Beylerbeyi sarayı ve bahçelerinin gelişim ve değişim sürecini gösteren kroki, harita, fotoğraf ve raporlardan,
- Konuyla ilgili internet taramaları sonucu elde edilen verilerden yararlanılmıştır.

3.2 Yöntem

Araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem;

- Literatür ve veri toplama
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve yakın çevresi etüt-analiz çalışması
- Değerlendirme
- Restitüsyon çalışmasının gerçekleştirilmesi

- Alanın korunması ve gelişimi / sürdürülebilirliğine ilişkin önerilerin geliştirilmesi olmak üzere beş etaplı olarak gerçekleştirilmiştir.

3.2.1 Literatür ve veri toplama

Çalışma alanının sahip olduğu tarihi, doğal ve kültürel değerlerinin saptanabilmesi amacı ile öncelikle literatür araştırması yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda Beylerbeyi Sarayı bahçeleri tasarım ilkeleri ortaya konarak farklı dönemlerde bu bahçelerin geçirdiği değişimler saptanmıştır. Araştırma alanına ilişkin plan, kroki, harita, çizim ve fotoğraflardan elde edilen veriler, üniversite kütüphaneleri ve ilgili kuruluşların kütüphanelerinden elde edilen veriler, konu ile ilgili yapılmış tez, makale, araştırmalar ve ulusal ve uluslararası kaynaklar değerlendirilmiştir. Ayrıca konu ile ilgili olarak ilgili kişiler ile sözlü görüşmeler de gerçekleştirilmiştir.

3.2.2 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve yakın çevresi etüt-analiz çalışması

Araştırma alanı Beylerbeyi Sarayı bahçeleri sınırları içinde yer alan Selamlık bahçesi, Harem bahçesi, Set bahçeleri ve bu bahçeler içinde konumlandırılmış olan Harem ve Selamlık binası, Deniz köşkleri, Mermer Köşk, Sarı Köşk ve Ahır Köşkü'nü kapsamaktadır. Yapısal elemanların ve bitkisel materyalin belirlediği sınırlar araştırma alanının sınırları belirlemiştir. Bu aşamada saray bahçesinde bulunan yapısal elemanlar ve bitkisel materyal araştırılmış, tarihi fotoğraflar, haritalar, hava fotoğrafları, gravürler ve araştırma alanına ilişkin yazılı belgelerden elde edilen veriler değerlendirilirken, araştırma alanı tarihi süreç içinde geçirmiş olduğu değişimler ortaya konmuştur. Bu anlamda, Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin yapısal ve bitkisel materyallerinin özgün tasarım özellikleri saptanmıştır.

Araştırma kapsamında 2012 yılında TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'ndan Beylerbeyi Sarayı bahçelerine ait rölövesi temin edilmiştir. Etüt-analiz çalışmaları sonucunda elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak veri tabanı

oluşturulmuştur. Gerek sorgulama sırasında kullanılmak üzere gerekse pafta çıktısında görülebilmesi amacı ile bilgiler Autocad 2013 programında oluşturulmuş olan mevcut vaziyet planına aktarılmıştır. Araştırma alanına ait verilerin girilmesi amacı ile “yapısal katman” ve “ bitkisel katman” oluşturulmuştur. Yapısal katman başlığı altında alan kullanımı, yapı malzemeleri, Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin yakın çevresinde yer alan cadde ve sokak isimleri, sınır elemanları, kapılar, havuzlar, heykeller, aydınlatma elemanları ve zemin kaplamaları ile ilgili veriler eklenmiştir. Bitkisel katman başlığı altında ise yeşil alan kullanımı ve bu alanlar içinde yer alan bitkisel materyaller ile ilgili veriler paftaya aktarılarak mevcut vaziyet planı/yerleşim planı oluşturulmuştur.

Bu çalışmanın yapılma amacı ile ağaçlar, çalılar ve mevsimlik çiçekler ve benzeri bitki türlerinin konumu ve koordinatları alanda ölçümler yapılarak yerleşim planı güncellenmiştir. Rölöve üzerinde her bir ağacın bulunduğu yer, ağacın numarası ve dikim dönemini gösteren bir tablo oluşturulmuştur. Ayrıca bu bitki türleri için Latince tür isimlerinin ilk iki harfi ve tür isminin ilk iki harfi kullanılarak simgeler oluşturulmuştur. Ağaçların dikim dönemlerinin saptanabilmesi için, saray bahçelerinin farklı dönemlerde çekilen fotoğrafları kullanılmıştır. Fotoğrafların çekildiği dönemler, bu fotoğrafları çeken fotoğrafçıların adları ve bahçelere eklenen ve değişikliğe uğramış yapısal öğelerin yapım tarihi doğrultusunda bahçede bugün mevcut bitki türleri ve dikim dönemleri saptanmıştır.

Araştırma alanı ile ilgili öncelikle Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin yakın çevresi irdelenmiştir. Saray bahçelerinin yer aldığı alanın yakın çevresindeki cadde ve sokaklar ve mevcut yapılar saptanmıştır. Daha sonra alan sınırları belirlenmiş ve bu alan içinde yer alan alanların kullanım özellikleri belirlenmiştir. Beylerbeyi Saray Bahçeleri sınırları içinde yer alan Mabeyin-i Hümayun, Harem-i Hümayun, Deniz köşkleri, Sarı Köşk, Mermer Köşk ve Ahır Köşkü'nün yapım tarihi, yapısal özellikler, tasarım detayları saptanmıştır. Alan- etüt çalışmalarının sonraki aşamasında bahçelerde yer alan mevcut yapısal öğeler ve bitkisel materyaller 2011 -2014 yılları arasında dönem dönem alan çalışmaları yapılmış ve değişimler ortaya konmuştur. Bu doğrultuda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ile ilgili güncel yerleşim planı hazırlanmıştır.

Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin restitüsyon çalışmasını gerçekleştirmek amacı ile tarihi fotoğraflar, planlar, hava fotoğrafları ve arşiv belgelerinden yararlanılarak Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa edildiği dönemdeki sınırları belirlenmiş ve yakın çevresinde bulunan alanlar tespit edilmiştir. Ayrıca bahçelerde yer alan yapılar, bitkisel materyaller ve yapısal öğeler 1880 -1910 yılları arasında çekilen fotoğraflar üzerinden saptanmıştır. Saray bahçelerinin inşa sürecinde kullanılan yapısal malzemeler ise Osmanlı Arşivi Belge Bankası'ndan elde edilen Osmanlıca belgelerden yararlanılarak inşa sürecinde kullanılan malzemeler belirlenmiştir.

1863-1865 yılları arasında Sultan Abdülaziz tarafından Eski Saray'ın yerine yaptırılmış olan Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri kompleksinin yapıldığı dönemdeki konumu, sınırları, yapısal ve bitkisel tasarım özellikleri Basile Kargopoulo ve Sebah&Joallier tarafından 1880- 1910 yılları arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraflar ve İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları kitabından elde edilen 1900 tarihli harita üzerinden saptanmıştır. Yapısal özellikler ile bilgiler Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin İcmal ve Teşkilat defterlerinde bulunan Osmanlıca yazılar irdelenerek teyid edilmiştir. 1865-1900 yılları arasında selamlık, harem ve set bahçelerinde yer alan yapısal elemanlar (heykeller, aydınlatma elemanları, zemin kaplamaları ve kapılar) elde edilen yazılı ve görsel kaynaklardan irdelenmiştir. Ancak bitkisel materyal ile ilgili yazılı belgelerin bulunmaması nedeni ile fotoğraflardan elde edilen veriler esas alınmıştır.

İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları kitabından elde edilen tarihi harita, Autocad 2013 programına aktarılmış, bu doğrultuda Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin inşa edildiği dönemdeki sınırları ve yakın çevresi saptanmıştır. Alan ölçümü ise elde edilen pafta üzerinden Google Earth Pro programı ile yapılmıştır. Daha sonra yapısal ve bitkisel materyaller ile ilgili bilgiler iki katman halinde “yapısal katman” ve “bitkisel katman” paftaya eklenmiştir. Bitkisel materyal katmanı başlığı altında yer alan yeşil alanların (bitki parterleri) formu ve tasarım özellikleri Yıldız Albümü'nden elde edilen fotoğraflar üzerinden belirlenmiştir.

Araştırma sürecinde Harita Genel Komutanlığı'ndan elde edilen en eski hava fotoğrafları 1947 ve 1960 yılına aittir. Ancak 1947 yılına ait hava fotoğrafının çözünürlüğünü düşük olması ve fotoğrafın siyah beyaz olması nedeni ile üzerinden alan belirlenmesi yapılamamıştır. Araştırma kapsamında ara dönem olarak ele alınan 1960 yılına ait bilgiler hava fotoğrafı, Sedat Hakkı Eldem'in Türk Bahçeleri kitabında bulunan el çizimi plan ve TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Arşivi'nden elde edilen ölçümlü el çizimi kroki üzerinden saptanmıştır. Kroki üzerinde tarih bulunmamaktadır ancak "harem bahçesi" duvarı tarafında yapılmış olan Beylerbeyi Kuzguncuk yol çalışması ve Boğaziçi Köprüsü'nün yapım tarihi dikkate alındığında krokinin 1955- 1970 yılları arasına ait olduğu saptanmıştır. Kroki ve plan Atocad 2013 programına aktarılmış ve ölçümleri Google Earth Pro programı ile kontrol edilerek alanın sınırları ve boyutu belirlenmiştir. Mevcut vaziyet planı ve yapılış dönemi paftasında yapıldığı gibi bu dönem içinde iki (yapısal ve bitkisel) katman oluşturularak bilgiler pafta üzerine aktarılmıştır. Bu doğrultuda ara dönem olarak belirlenmiş olan 1960 yılına ait yapısal ve bitkisel pafta oluşturulmuştur.

Bir sonraki aşamada ise Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yanı sıra Dolmabahçe Sarayı Bahçeleri, Çırağan Sarayı ve Yıldız Sarayı bahçelerinin tasarım özellikleri, bitkisel ve yapısal özellikleri ve çevre ile olan ilişkileri değerlendirilerek karşılaştırmalı analiz yapılmıştır. Bu şekilde araştırma alanının tasarımında etkili olan anlayışlar, ait oldukları dönemin bitkisel ve yapısal elemanlarının özellikleri ve tasarım ilkelerinin analizi gerçekleştirilmiştir.

3.2.3 Değerlendirme

Araştırma kapsamında, Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ne ilişkin tarihi araştırmalar, bahçe sanatı tarihi açısından değerlendirmeler, saray kompleksinde değişikliklere yol açan ve farklı dönemlerde gerçekleştirilen yapım etkinlikleri saptanmıştır. Saray bahçeleri bitkisel tasarım açısından irdelenmiş, bitkilerin dikim dönemlerini gösteren tablolar oluşturulmuştur. Bahçelerin geçmişinden gelen, yapısal ve bitkisel materyallerine ait izler; harita ve tarihi fotoğraflardan oluşan görsel kaynaklar; arşiv belgelerinden ve

çalışma alanı ile ilgili yazılan kitap, tezler, makalelerden oluşan yazılı kaynaklar ve belgeler değerlendirilmiştir.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri üç bölüm (selamlık bahçesi, harem bahçesi ve set bahçeleri) olarak irdelenmiştir. Her bölümde yapısal ögeler ve bitkisel materyal araştırılmıştır. Etüt-analiz çalışmalarında elde edilen bilgiler ile üç adet pafta hazırlanmıştır. İlk olarak TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı'ndan elde edilen rölöve üzerinde çalışılmış, alan çalışmaları gerçekleştirilerek kontroller yapılmış ve mevcut vaziyet planının yapısal ve bitkisel materyal güncellenmiştir. Bu doğrultuda alan sınırları, alanın ölçümü, Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yakın çevresi (cadde, sokak, yapılar) ve alan sınırları içinde yer alan yapılar, yapısal elemanlar ve bitkisel materyaller kapsamında bitki parterlerinin ölçümü, parterler içinde yer alan bitkisel materyal tespit edilmiştir. Bu aşamada mevcut yapıların yapım tarihi, yapısal ve tasarım özellikleri, cephe detayları ve kullanım özellikleri ortaya konmuştur. Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde yer alan mevcut yapısal elemanlar (heykeller, aydınlatma elemanları, sınır elemanları, zemin kaplamaları, su ögeleri) ise etüt-analiz çalışmaları sürecinde elde edilen veriler, tarihi fotoğraflar ve arşiv belgelerden yararlanılarak tespit edilmiş; araştırma bulguları bölümünde detaylı bir şekilde aktarılmıştır. Bu doğrultuda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin mevcut yerleşim planı Autocad 2013 programında hazırlanmıştır.

Ara dönem olarak değerlendirilen 1960 tarihli hava fotoğrafı ve Sedat Hakkı Eldem'in Türk Bahçeleri kitabında bulunan el çizimi plan ve TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Arşivi'nden temin edilen ölçümlü el çizimi krokisinden elde edilen görsel verilerden yararlanılarak ara dönem paftası hazırlanmıştır. Bu bağlamda alan sınırlarındaki değişiklikler, alan ölçümü, Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin yakın çevresi ve alan sınırları içinde yer alan yapılar, yapısal elemanlar, bahçe çizgilerinin değişimi, bitki parterlerinin formu ve bu parterler içinde yer alan bitki türleri tespit edilerek, ara dönem paftası oluşturulmuştur.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin oluşturulduğu döneme ilişkin veriler görsel ve yazılı arşiv kaynaklarından temin edilmiştir. Araştırma sürecinde oluşturulmuş olan mevcut vaziyet planı ve 1960 yılına ait plan esas alınarak Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin yapıldığı dönemdeki sınırları ve ölçümü belirlenmiştir. Araştırma alanının yakın çevresinde yer alan yapılar ve yollar Osmanlı Arşivi'nden elde edilen yol çalışmaları belgelerinden saptanmış, yakın çevresinde bulunan açık-yeşil alanlar ve yapılar ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Selamlık, harem ve set bahçelerinde yer alan ve bugüne ulaşamayan yapılar ve yapısal elemanlar yazılı kaynaklardan yararlanılarak tespit edilmiştir. Bitki parterlerinin formu ve bitkisel tasarım özellikleri görsel kaynaklar üzerinden değerlendirilerek saptanmıştır. Ancak araştırma süresince bu parterlerin içinde yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı kaynağa ulaşılmamıştır. Bu doğrultuda elde edilen veriler pafta üzerine iki katman şeklinde (yapısal ve bitkisel olarak) aktarılmıştır. Çalışmanın son aşamasında hazırlanmış olan mevcut durum paftası, ara dönem paftası ve Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin yapıldığı dönemine ait restitüsyon paftası üzerinden alanın toplam alan boyutu ve yeşil alan oranı belirlenmiştir. Ayrıca süreç içinde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri sınırları dışında kalan alanlar metrekafe üzerinden hesaplanarak, her dönemin toplam alan boyutu ve yeşil alan oranı saptanmıştır. Bu doğrultuda araştırma alanın süreç içinde kaybetti toplam alan ve yeşil alan oranı metre kare üzerinden hesaplanarak EK 10-12 'de bulunan paftalarda sunulmuştur.

Alan etüt-analiz çalışması kapsamında alanın değerlendirme aşamasında elde edilen bulgular doğrultusunda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri sınırları içinde yer alan yapısal ve bitkisel materyalin özgün tasarımının belirlenmesi ve zaman içinde oluşan değişimlerin ortaya konması amacı ile alanın restitüsyon çalışmasına temel oluşturacak **güvenirlilik durumu değerlendirme tablosu** oluşturulmuştur.

Çalışma alanının güvenirlilik durumunun belirlenmesi amacı ile öncelikle yapısal ve bitkisel materyal ile ilgili elde edilen veriler doğrultusunda güvenirlilik dereceleri belirlenmiştir. Güvenirlilik derecelerinin belirlenmesinde alan sınırları içinde yer alan yapısal ve bitkisel materyal ile ilgili bulgulara dayalı puanlama yapılmıştır. Geliştirilen güvenirlilik derecesi puanlama tablosu çizelge 3.1'de yer almaktadır.

Çizelge 3.1 Yapısal ve bitkisel durum ile ilgili bulgular

GÜVENİRLİLİK DERECEŚİ PUANLAMA TABLOSU	
Yapısal ve Bitkisel Durum ile İlgili Bulgular	
Yapıdan ve Bahçeden Bugüne Ulaşan İzler	10
Yazılı Kaynak ve Belgeler	8
Görsel Kaynaklar/ Fotoğraf, Plan-Harita	6
Aynı Dönem Saray Bahçeler ile Karşılaştırma	4
Sözlü Kaynaklar (uzman kişilerden ve yerel halktan elde edilen bilgiler)	2

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri restitüsyon çalışması üç bölüm (Selamlık, harem ve set bahçeleri) olarak değerlendirilmiştir. Selamlık, harem ve set bahçeleri içinde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyal puanlama tablosu doğrultusunda irdelenmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmaları sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan 12 (%33) olarak belirlenmiştir. Elde edilen puanlara göre yüzdeler dilimler oluşturulmuştur. Buna göre; %100-%84 dilimde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyaller 1.derece, %83-%64 dilimde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyaller 2.derece, %63-%31 dilimde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyaller 3.derece ve %30 ve daha alt dilimde yer alan yapısal öğeler ve bitkisel materyaller 4.derecede güvenilir olarak belirlenmiştir (Çizelge 3.3)

Çizelge 3.2 Güvenirlilik derecelerini gösteren tablo

Güvenirlilik Derecesi	Yüzdeler
1. Derece	%100-%84
2. Derece	%83-%64
3. Derece	%63-%31
4. Derece	%30 ve daha alt dilim

Restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosundan elde edilen sonuçlar ile 4 farklı güvenirlilik derecesi belirlenmiştir. 1. derece, güvenirliliğin en yüksek değerini ifade etmektedir. Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin farklı fonksiyonlara sahip bahçeleri (Mabeyn-i Hümayun, Harem-i Hümayun, Set bahçeleri) için gerçekleştirilen restitüsyon

çalışmasına ek olarak güvenilirlik derecelerinin farklı renklerle ifade edilmiştir. Ayrıca güvenilirlik derecesini ifade eden renkler restitüsyon paftası üzerinde gösterilmiştir (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3 Güvenirlik derecelerini renkler ile ifade eden tablo

Güvenirlik Derecesi	Güvenirlik Derecesini Gösteren Renkler
1. Derece	Red
2. Derece	Green
3. Derece	Yellow
4. Derece	Blue

Bugün özgün niteliğini kısmen kaybetmiş olan Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin özgün tasarımının ortaya konması amacı ile yapılan bu araştırmada Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri sınırları içinde yer alan selamlık bahçesi, harem bahçesi, birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü set bahçeleri için ayrı ayrı değerlendirme tabloları oluşturulmuştur. Ayrıca bu bahçelerde yer alan yapısal öğelerin değerlendirmesi için sınır elemanları, kapılar, havuzlar, heykeller, aydınlatma elemanları ve yer döşemeleri ve bitkisel materyaller ile ilgili güvenilirlik tablosu hazırlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmanın son aşamasında araştırma alanı ile ilgili güvenilirlik derecesini gösteren tek bir çizelge oluşturulmuştur (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.4 Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu

SELAMLIK BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Kapılar	10	8	6		4	28	1.Derece
Aydınlatma Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Heykeller	10	8	6		4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10	-	6	-	4	20	2.derece
Havuz	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Vazo	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	10		6		4	20	2.Derece
Ağaç ve Çalı	10	-	6	2	-	18	3.Derece

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma alanı İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında; Üsküdar İlçesi'nde yer alan Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ni kapsamaktadır.

4.1 Beylerbeyi Sarayı'nın Tarihsel Gelişimi

İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasında, bugün Beylerbeyi adı ile bilinen semt, Bizans Dönemi'nde İstavroz olarak bilinmektedir. Semtin bu adı Bizans imparatoru II. Konstantin'in inşa ettirdiği kilisenin üzerine koydurduğu yaldızlı haçtan aldığı rivayet edilmektedir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih'in sancak emirlerinden birine tahsis edildiği söylenen bölge süreç içinde padişahların hasbahçelerinden biri olmuştur. Arşiv belgelerden elde edilen bilgilere göre bu bölgedeki en eski Osmanlı yapısı Sultan II. Selim' in (1524-1574) kızı Gevher Sultan için yaptırdığı saraydır. Semt, İstavroz adıyla anılırken III. Murad Dönemi'nde (1574-1595) Rumeli Beylerbeyi olan Mehmed Paşa'nın Boğaz kenarında yaptırdığı yalıya bağlı olarak Beylerbeyi adıyla anılmaya başlandığı söylenmektedir. Bu bölge özellikle XVII. yüzyılın başlarında gözde mesire yerlerinden biri olmuştur. Sultan I. Ahmed, IV. Murad ve IV. Mehmed'in saltanat yıllarında at binme amacı ile kullanılan İstavroz bahçelerinde Sultan I. Murad da annesi Saliha sultan için Ferahfeza Kasrı'nı yaptırmıştır (Dündar 2008).

İzleyen dönemlerde de padişahların sık sık ziyaret ettiği Beylerbeyi bölgesi Sultan III. Ahmed ve I. Mahmud dönemlerinde daha fazla önem kazanmıştır. Dönemin ünlü sadrazamı Nevşehirli İbrahim Paşa da bu bölgeye ilgi göstermiş, damadı Kaptan Mustafa Paşa için, içinde selsebilleri, büyük bir havuzu ve nakışlı divanhanesi bulunan Ferahabad Köşkü'nü yaptırmıştır. Sultan III. Ahmed Dönemi'ne ait kayıtlara göre bölgede “*Havuzna nazır selsebill, kaşili ve kubbeli odalar, kubbeli oda yanında bir çilehane, camekanlı hamamı, havuzna nazır şadırvanlı köşkü, denize nazır büyük kubbeli bir Valide Sultan Odası, Haseki Sultan'ın altlı ve üstlü odaları, efendilerle Afife, Bahri ve kethüda kadınlara mahsus odalar, Okumuş kadın Odası, fıstıklar altında bir Kasrı*

Hümayunu, şikar Kapısı, leb-i deryada bir çorbacı köşkü, asmalık ve şadırvan tahtları” gibi yapılardan oluşan geniş kapsamlı bir yerleşimin varlığı bilinmektedir (Dündar 2008).

Sultan II. Mahmud Dönemi’nde askeri danışmanlığını yapmak üzere İstanbul’a davet edilen Helmuth von Moltke, padişahın huzuruna çıkmak için geldiği sarayın, Mabeyn Dairesi’nin yüksek bir duvarla diğer bölümlerden ayrılan çok geniş bir alana yayıldığını ve açık sarı boyalı ahşap bir bina olduğunu belirterek; *“Yaldızlı bir kapıdan küçük etraf şimşir fidanlarıyla çevrili tarhları, deniz kabukları serpilmiş yolları ile tam bir Türk bahçesine girdim. İçinde kırmızı balıklar yüzen fıskiyeli havuzların etrafını servilerden ve portakal ağaçlarından piramitler çevreliyordu. Arkada üstlerinde yine böyle yerlerle güzel limonluklara ve köşkler bulunan teraslar yükseliyordu: fakat bunların hepsi yüksek duvarlar ile çevrili idi. Bu duvarlar yeşile boyanmıştı ama yinede insanın içine darlık veren bir hali vardı. Boğaz tarafında duvarlardaki pencerelere başka, oldukça sık örgülü kamıştan birer kafes de konmuştu; bunlardan dışarısını görmek mümkündü fakat dışarıdan içerisini görmek imkansızdı. Harem tarafında bu kamış kafesler çift katlıydı ve sarayın ikinci katında bile pencereleri ta üst kenarına kadar örtülüydü.... Pek güzel geniş bir merdivenden yukarı çıktık. Birkaç salondan geçtik.....”* şeklinde bir açıklama yapmıştır (Gündüz 2013).

Eski Beylerbeyi Sarayı, İstanbul’daki sarayların içinde Avrupalı gezginlerin en fazla ilgi ve hayranlığını toplayan yapılardan biri olmuş; gezginlerin bu hayranlıkları, seyahatnamelerinde Beylerbeyi Sarayı’na geniş yer ayırmalarına yol açmıştır. Osmanlı tarihçilerin yanı sıra pek çok edebiyatçı, ressam ve elçi de sarayla ilgili eserler ortaya koymuşlardır. Dolayısı ile sarayla ilgili çok sayıda betimleme bulunmaktadır. Buna karşın görsel malzeme olarak sarayın sadece tek bir gravür bulunmaktadır. Miss Pardoe’nun seyahatnamesinde yer alan gravür Barlett tarafından yapılmıştır (Batur 1994).

İki katlı olarak inşa edilen Eski Beylerbeyi Sarayı Sultan II. Mahmud'un isteği üzerine altı yılda 1826-1832 tamamlanmıştır. Bu tarihten sonra bu yapı Beylerbeyi Sarayı olarak adlandırılmış ve bu isim bütün semt için de kullanılmıştır. Eski Beylerbeyi Sarayı'nın ana yapısı Mabeyn-i Hümayun, Zülvecheyn ve Harem-i Hümayun dairelerinde oluşmaktadır. Mermer Köşk (serdab), Sarı köşk, Şevkabad, Küçük Yalı ve Büyük Yalı gibi kasırların yanında Bendegan daireleri, hamamlar, mutfaklar, ahırlar sarayın diğer tamamlayıcı yapıları olarak inşa edilmiştir (Batur 1994), (Şekil 4.1).

Şekil 4.1 Eski Beylerbeyi Sarayı'na ait gravür (Dündar 2008)

Sultan Abdülmecid Dönemi'nde İstanbul'a gelmiş olan İngiliz edebiyatçı Miss Pardoe özel izin ile gezdiği Beylerbeyi Sarayı'nı şöyle anlatmaktadır;

“Sultanın Anadolu yakasındaki yazlık Beylerbeyi Sarayı Boğaziçi'nin en zarif eseridir. Bu saray sahil boyunca uzanan gayri muntazam cepheli bir kaşane olup, Boğazın surları pırıldayan mermer merdivenleri yıkar.....Merdivenlerin sonundaki mermer kapıdan müzehher ve güzel kokulu bahçeye geçilir. Buradaki havuzlardan savrulan fiskiye suları ruha sükun veren nağmelerini etrafa dağıtırlar. Rengarenk çiçeklerin arasında kavısı kuzahın bütün renkleri ile boyanmış parlak tüylü kuşlar dolaşır. Bu güzel bahçeyi deniz tarafındaki nazardan saklayan yıldızlı kafeslerin yanından geçildikten sonra muhteşem bir kapıdan saraya girilir.....Sarayın arkasındaki dağın tepesine kadar kademe kademe yükselen geniş ve muhteşem bahçelere geçilir. Her kademe bir yabancı bahçıvanın bakımına bırakılmıştır. Her bahçıvan da kendi memleketinin usulünce bahçeyi düzenlemiştir. Bunların en nefisi Kuğular Gölü'nün bulunduğu kısımdır. Bu alan Sultanın en sevdiği bölümdür. Vordsworth'ün 'Kuğu ile sudaki aksı beraber yüzer' dediği gibi, sakın sularda kayıp giden hayvanların karşısında bazen saatlerce düşüncelerle dalar. Gölün etrafını çevreleyen Manolyalar, Söğütler ve diğer güzel ağaçların altında yıldızlı ve rengarenk sandallar bulunur.....” (Seçkin 2000), (Şekil 4.2).

Şekil 4.2 Eski Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri (Batur 1994)

Sultan Abdülmecid, saltanat yıllarında babası Sultan II. Mahmud'un inşa ettirdiği Beylerbeyi Sarayı'nda ikamet etmeye devam etmiştir. Özellikle bahar ve yaz aylarında Sayfiye olarak kullanıldığı sarayda onarımlar yaptırmıştır. Bu dönemde Rus ve Alman prenslerine Beylerbeyi Sarayı'nda ziyafetler verilmiştir. Prens Napolyon da Eski Beylerbeyi Sarayı'nda ağırlanan konuklardandır.

Sultan Abdülmecid Dönemi'nde 1851 yılında Beylerbeyi Sarayı'nda yangın çıkmış, çıkan yangın kısa sürede söndürülmüş ve bir süre sonra da yapı onarılmıştır. Yapılan onarımlar ile ilgili arşiv belgelerden elde edilen bilgilere göre; selamlık ve harem binasının bazı bölümleri yeniden yapılmış bazı bölümleri ise onarılmıştır. Hazendar Ağa dairesi, Başkapı Ağası dairesi, Mesaib Ağaların daireleri ve abdesthane, suyolları, Büyük mutfak bahçe duvarları yeniden yapılmıştır. Harem-i Hümayun binasına ait hamam, suyolları, su haznesi onarılmıştır (Osmanlı Arşivi KK-d-07130-000 2013). Yapılan çalışmalar ve onarımlar ile ilgili Masraf-ı Şehriyar-i defterlerindeki kayıtlar aşağıdaki gibidir;

“ Harem-i Hümayun İstavroz Kurübündek vaki Berlerbeyi namı diğer sahil sarayı hümayün hariciye dairesi ekdem muhterek erizey-i haliyesi üzere müceddeden binası ve harem- i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi müerrifiye ibna ve tekmili fermaniye-yi aliye sadir olundu. Emr-i ali müvecetinde hariciye de müceddeden bir kata hazine dar ağası ve bir kata baş gapu ağası dairesi ve mesaib ağaların daireleri, ecemiyen ağaların goğuşları ve abdesthane, müceddeden su yolları ve bir kata kebir metbak ile itisalinde müceddeden ber came-i şerif ve daire mezkurine havali ve etraf bağça duvarları istiza ilan mahallerin kargir duvarları ve harem-i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi ve hamam, su yolları, su hazinesi veçhi meşruh olub, bir bina ikmali mubahe ecnasi kestere ve mesamir mütenev-i elvan rüylerin binaye mütaalig olan mesaviyat-i müstefi ber veçhi ati ve elvaki muharrem sene 1153 ile gaydedilmiştir. Rabiulevvel senesi”

Sultan Abdülaziz yangın tehlikesinden dolayı ahşaptan yapılmış olan Eski Beylerbeyi Sarayı yıktırılarak yerine bugünkü kagir sarayı yaptırılmıştır. Sarayın inşası sırasında hazırlanan ilk icmal defterlerin Temmuz 1863'te hazırlanması nedeni ile Beylerbeyi

Sarayı'nın inşasının 1863-1865 yılları arasında gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Şekil 4.3). Eski Beylerbeyi Sarayı'nın binasından kalan yapı izleri bugün harem bahçesinde mevcuttur (Şekil 4.4-4.5).

Şekil 4.3 Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri (Anonim 2013c)

Şekil 4.4 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem Bahçesi, Eski Sarayı'nın binasından kalan yapı izleri (Orijinal 2013)

Şekil 4.5 Beylerbeyi Saray Bahçeleri, Harem Bahçesi, Eski Saray'ın binasından kalan yapı izleri(Orijinal 2013)

4.2 Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın İnşa Süreci

Yeni Beylerbeyi Sarayı, Osmanlı devletinin modernleşme döneminde inşa edilmiştir. 19. Yüzyıl'da inşa edilen Dolmabahçe ve Çırağan saraylarından farklı olarak inşa edilen Beylerbeyi Sarayı temsil ve ağırlama özellikleri ile ön plana çıkmıştır. Bunların yanı sıra bu saray padişah ve ailesinin özellikle yaz aylarını geçirdikleri bir yazlık sahil sarayı olarak inşa edilmiştir. İlk inşaat icmal defterlerinin Temmuz 1863 yılındaki verileri dikkate alındığında Beylerbeyi Sarayı'nın 1863-1865 yılları arasında inşa edildiği saptanabilmektedir. Sarayın resmi açılışı 25 Zilkade 1281, 25 Nisan 1865'te Cuma namazından sonra Sultan Abdülaziz'in yeni saraya taşınması ile gerçekleştirilmiştir (Dündar 2008).

Yeni Beylerbeyi Sarayı inşa sürecinde yapılan tüm masraflar ile ilgili 24 Temmuz 1279, 6 Ağustos 1863'den 25 Temmuz 1281, 7 Ağustos 1865'e kadar olan sürede Hazine-i Hassa nezareti tarafından ödenen miktara ilişkin bulgular elde edilmiştir. Bu doğrultuda sarayın inşa sürecinde üç ebniye memuru (bina emini) görev almıştır. İlk bina emini Muhammed Efendi olmuştur. Muhammed Efendi döneminde yedi icmal düzenlenmiş ve 7.042.220 kuruş ödenmiştir. Halefi Muhammed Efendi döneminde düzenlenmiş olan toplam 6 icmal ile 9.656.795 kuruş, son bina emini Rıfat efendi döneminde ise on dört icmal ile 21.789.765 kuruş ödenmiştir. Sonuç olarak iki yılda Beylerbeyi Sarayı'nın inşa masrafları için ödenen toplam miktar 38.488.738 kuruş; Lira cinsinden ifade etmek gerekirse dönemin verilerine göre 380 bin Türk lirası ödenmiştir (HH.EBA, lef. 6 1863).

Beylerbeyi Sarayı'nın inşası "ebniye-i senniye kalfası", "saray-ı hümayun başkalfası" ve "ser mimar-ı devlet" unvanı ile anılan Sarkis Balyan üstelenmiştir. Sarayın baş mimarı Sarkis Balyan'ın yanında Hacı Mıgırdic kalfa, Yuvan kalfa ve Senekerim kalfa da saray kompleksinin inşasında görev almıştır. Beylerbeyi Sarayı'nın inşasında çeşitli kalfalar görev almakla birlikte, Sarkis Balyan'ın yapısal faaliyetlerdeki rolünün daha çok tasarım ve proje kapsamında olduğu; saraya ait maketi bizzat kendisinin padişaha

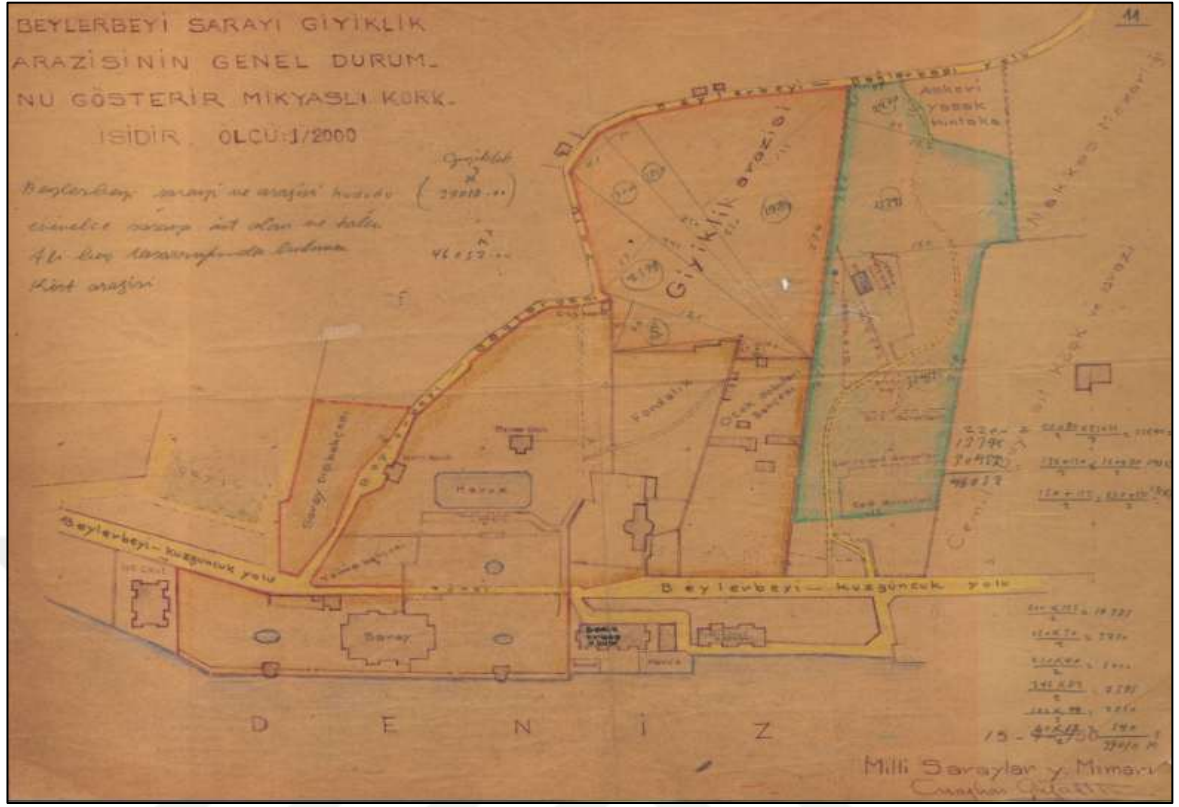
sunmasından anlaşılmaktadır. Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin yapım sürecinde görev alan kalfalar ve yaptıkları işler çizelge 4.1 ve 4.2’de verilmiştir (EK 1-2).

Beylerbeyi Sarayı’nın inşasında kullanılan yapı malzemesi ile ilgili arşiv belgelerinde detaylı bilgiler bulunmaktadır. Ulaşılan belgeler özellikle ahşap malzemeye ilişkin bilgiler içermektedir. Ebniye idaresi aracılığı ile düzenlenen gerek inşaat yevmiye defterlerinde gerekse aylık ve haftalık olarak tutulan muhasebe icmal defterlerinde kullanılan yapı malzemelerinin cins, miktar ve birim fiyatlarına dair bilgiler yer almaktadır. Beylerbeyi Sarayı’nın inşası için gerekli olan ahşap malzeme Çırağan Sarayı için çeşitli sancaklardan getirilen kerestelerden tedarik edilmiştir (EK 3) (HH.EBA1/83, 2/19, lef. 1863).

Yapı malzemesi olarak kullanılan çeşitli taş türleri esnaftan perakende olarak alındığı gibi ihale ile toptan olarak da satın alınmıştır. Özellikle Trieste’den getirilen taş malzeme için toplu alımlar gerçekleştirilmiştir. Sarayın inşasında kullanılmak üzere kerpiç tuğlası, büyük battal tuğla, orta battal tuğla, çarsı tuğlası olmak üzere dört ayrı cins tuğla kullanılmıştır (EK 5) (Göncü 2006).

Beylerbeyi Sarayı için demir imalatında bulunan esnaftan biri de Gözlüklü Haçadur’dur. Haçadur 1 kıyye demir malzemeyi 90 paradan imal etmiştir. Saltanat kapılarının demirli kapı sövesi Ortaköylü demirci Ohannes tarafından imal edilmiştir. Kapılar için imal edilen 1 çift söve 300 kıyye ağırlığında olup maliyeti 1.200 kuruştur (Göncü 2006).

Yeni Beylerbeyi Sarayı’nın yerleşimi eski yerleşim şemasına göre biçimlendirilmiştir. Yapıların denizden geriye doğru setler halinde geniş bir arazi içerisinde birbirinden bağımsız bir konumda yerleştirildiği görülmektedir. Sarayın ana binası ve deniz köşkleri kıyıda yer almış, diğer yapılar ise set bahçelerine dağıtılmıştır. Bunlardan Sarı köşk ile Mermer köşk dördüncü set üzerinde, büyük havuzun çevresinde, Ahır köşk ise bunların güneyinde çapraz olarak konumlandırılmıştır. Özgün tasarımda olan kadın efendiler, paşalar, ağalar, baltacılar daireleri ile geyiklik, tavukluk, hasahır, kuşhane, aslanhane ve eczahane gibi yapılar ise bugün mevcut değildir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6 Yeni Beylerbeyi Sarayı genel durumunu gösteren kroki (Anonim 2013f)

Beylerbeyi Sarayı kompleksinin çeşitli amaçlarla kullanıldığı bilinmektedir. **93 harbi** sırasında Kafkasya'dan göç eden muhacirler paşa, mızıka ve harem dairelerinde iskan edilmişlerdir. Ancak, bir süre sonra cepheden yaralı askerlerin gelmeye başlaması ile birlikte tahliye edilerek hastane olarak kullanılmak üzere Hilal-i Ahmer Cemiyeti'ne tahsis edilmiştir. Ağalar ve paşalar daireleri, Sultan II. Abdülhamid saltanatının son yıllarında on beşinci Daire-i Belediye'ye tahsis edilmiştir. Paşa daireleri, Meşrutiyetin ilanından sonra sırasıyla önce Selimiye kışlası kumandanlığı, daha sonra karakol olarak kullanılmıştır. Cumhuriyet'le birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin himayesine alınan Beylerbeyi Sarayı'nın bu dönemde de yabancı konukların ağırlanması için kullanıldığı bilinmektedir. Öte yandan 1936'daki Balkan Oyunları Festivali de Beylerbeyi Sarayı'nda düzenlenmiş, festivali izlemeye gelen Atatürk sarayın son konduğu olarak imparatoriçe Eugenie'nin kaldığı 24 numaralı odayı kullanmıştır (Dündar 2008).

Bir süre boş kaldıktan sonra Beylerbeyi Sarayı'nın bozulan tavan süslemelerinin onarımı için Milli Saraylar Müdürlüğü'nün yürüttüğü girişimler sonucunda 1951 yılında bir ihale açılmıştır. İhaleyi kazanan müteahhit ve dekoratör Antonya Isolabelle aynı yıl gerekli onarımları orijinaline ve stiline uygun olarak tamamlamış ancak sarayın salon ve odalarında bulunan kitabeler onarım çalışmaları kapsamına alınmamıştır. Onarım sonrası Milli Saraylar Müdürlüğü'nün İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'nden istediği rapor sonucunda sanat değeri taşıyan kitabelerinde onarım ihtiyacı olduğu belirlenmiştir. Bu rapor doğrultusunda kitabelerin onarımı için Hattat Hamit (Aytaç) görevlendirilmiş ve çalışmalara 1952 yılında başlanmıştır (Dündar 2008).

TBMM Genel Sekreterliği (Milli Saraylar) kuruluşunun 125. yılı nedeni ile kendisine bağlı bulunan saraylarda gerekli onarımların yapılması için bir master plan çalışması başlatmış, 1978 yılında başlatılan bu çalışmalar kapsamında Beylerbeyi Sarayı'nda bazı onarım ve düzenlemelerin yapılması ön görülmüştür. Söz konusu Master Plan'a göre saray binası ve deniz köşkleri ile rıhtım düzeyindeki bahçenin müze olarak kullanılmasına; üst bahçeler ve burada yer alan Sarı Köşk, Mermer Köşk ve Ahır Köşk'ün turizme, devlet tören ve şölenlerine açılması, görevli personelin ikamet edeceği yerlerin saray bahçelerinin dışında olmasına; binaların yangın, deprem gibi felaketlere karşı gerekli önlemler yasal mevzuata uygun olarak düzenlenmesine karar verilmiştir. Yoğun çalışmalar sonucunda onarımı tamamlanan saray binası 1985 yılında “**müze saray**” olarak ziyarete açılmıştır. Onarımları tamamlanan diğer yapılar ve set bahçeleri de ön görülen program çerçevesinde kullanıma sunulmuştur. Bunlardan Sarı Köşk'ün öne çocukların sanat çalışmalarına, alt katı gösteriler, üst katı ise önemli toplantıların düzenlenmesi için kullanıma açılmıştır. Ayrıca Türk tarih ve kültüründe özel bir yeri olan tünel de sanat galerisi olarak hizmete sunulmuştur (Dündar 2008).

4.3 Beylerbeyi Sarayı'nın Yapısal Özellikleri

Boğaziçi'nde yer alan Osmanlı yapılarının en önemlilerinden biri olan Beylerbeyi Sarayı müştemilat ve bahçeleri dönemin mimari ve estetik anlayışını yansıtmaları açısından öncelikle korunması gereken bir kültür mirasıdır. Geniş bir alana yayılan

saray kompleksinde ilk yapılar arasında olan paşa daireleri, muzika dairesi, güvercinlik, tavukluk, aslanhane ve büyük kuşluk yapıları bugüne ulaşmamıştır. Cumhuriyetin 50.yılı dönümünde (29 Ekim 1973) Boğaziçi köprüsünün ayağının Beylerbeyi Sarayı arazi üzerine konumlandırılması saray kompleksinin bütünlüğünü bozmuştur.

Kargir yığma sistemle inşa edilmiş olan Beylerbeyi Sarayı'nın inşasında küfeki taşı, od taşı ve kum taşı kullanılmıştır. Bu sarayın yerleşim planı Eski Beylerbeyi Sarayı'nın yerleşim şemasına göre biçimlendirilmiştir. Yapıların denizden geriye doğru setler halinde yükselen geniş bir arazi içerisinde birbirinden bağımsız bir konumunda yerleştirildiği görülmektedir. Sarayın ana binası ve deniz köşkleri kıyıda yer almış, diğer yapılar ise set bahçelerine dağıtılmıştır. Bunlardan Sarı Köşk ile Mermer Köşk dördüncü set üzerinde, büyük havuzun çevresinde, Ahır Köşkü ise bunların güneyinde çapraz olarak konumlandırılmıştır. Kadın efendiler, Paşalar, Ağalar, Baltacılar daireleri ile Geyiklik, Tavukluk, Hasahır, Kuşhane, Aslanhane ve Eczahane gibi yapılar ise bugün mevcut değildir.

Beylerbeyi Sarayı bahçeleri batı kültüründen oldukça fazla etkilenmiş ve bu etkiyi bugün de belirgin bir şekilde taşıyan örneklerden biridir. Bu saray onu tasarlayan, yaptıran ve kullananların yaşam biçimi ve dönemin teknolojisi ve zevkini yansıtması açısından önemlidir. Ayrıca döneme ilişkin detay tasarımlar, bilgi, sosyal ve kültürel özellikleri taşıması bakımından dikkat önem taşımaktadır.

4.3.1 Eski Saray

Eski Beylerbeyi Sarayı incelendiğinde düzenleme çalışmalarının büyük bir özenle yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Sarayı görmüş olan gezginler, yapıların yanı sıra bahçeleri de anlatmışlardır. Miss Pardoe'nun anlatımlarından, saraya kara tarafından büyük mermer bir kapıdan girildiğinde, arkasında setler halinde düzenlenmiş geniş bahçelerin olduğu ve her biri yabancı bahçıvanlar tarafından onların kendi ülkelerinin beğenilerine göre düzenledikleri ve denize bakan tarafta altın işlemeli bir duvar olduğunu anlatmıştır. Yukarıya doğru yükselen setli bahçeler ve bu bahçelerde yer alan

fiskiyeli havuzlar ve bu havuzların etrafını çevreleyen *Cupressus* sp. (Servi) ağaçları, limonlukların olduğundan bahsetmiştir.

Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan bugüne ulaşan yapı "Mermer Köşk" II. Sultan Mahmut Dönemi'nden kalan önemli bölümler ise set bahçelerini birbirine bağlayan tünel ve iki mermer çeşmedir. Bu çeşmelerden biri Sarı Köşk'e çıkan yokuşun başında, diğeri ise tarihi tünelin içerisinde yer almaktadır. Sarayın harem dairesinden tünele açılan kapı daha sonra kapatılmıştır.

4.3.1.1 Mermer Köşk

Mermer Köşk, saray kompleksinin güneydoğu köşesinde, dördüncü set üzerinde yer almaktadır. Büyük mermer levhalar ile kaplanmış cepheleri nedeni ile bu adı alan köşk II. Mahmut Dönemi (1829-1832) Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan bugüne ulaşan bir yapıdır. Büyük havuzun gerisinde yer alan köşk yaz günlerinde serinlemek amacı ile kullanıldığı için Serdab Köşkü olarak da bilinmektedir (Şekil 4.7).

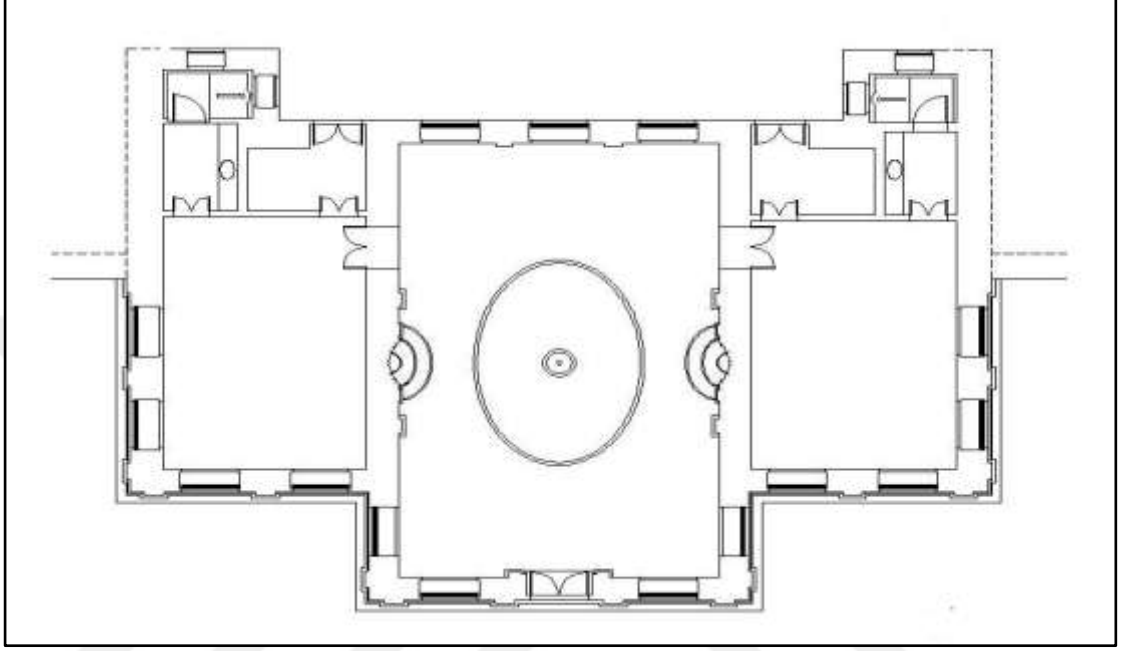
Şekil 4.7 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Mermer Köşk (Orijinal 2012)

Mermer Köşk, yapıldığı dönem nedeni ile Neo-klasik üslubun özellikler taşıyan simetrik planlı bir yapıdır. Klasik ve sade bir plana sahip olan Mermer Köşk tek katlıdır. Köşkün ortasında büyük bir salon yer almakta; salonun yanlarında ise birer birer oda ve servis hacimleri bulunmaktadır. Binanın yapımında tuğla, mermer ve ahşap kullanılmıştır. Tuğla duvarlarda, mermer dış cephe ve iç mekan kaplama, döşeme ve bezemelerinde, ahşap ise kapı ve pencere doğramalarında kullanılmıştır.

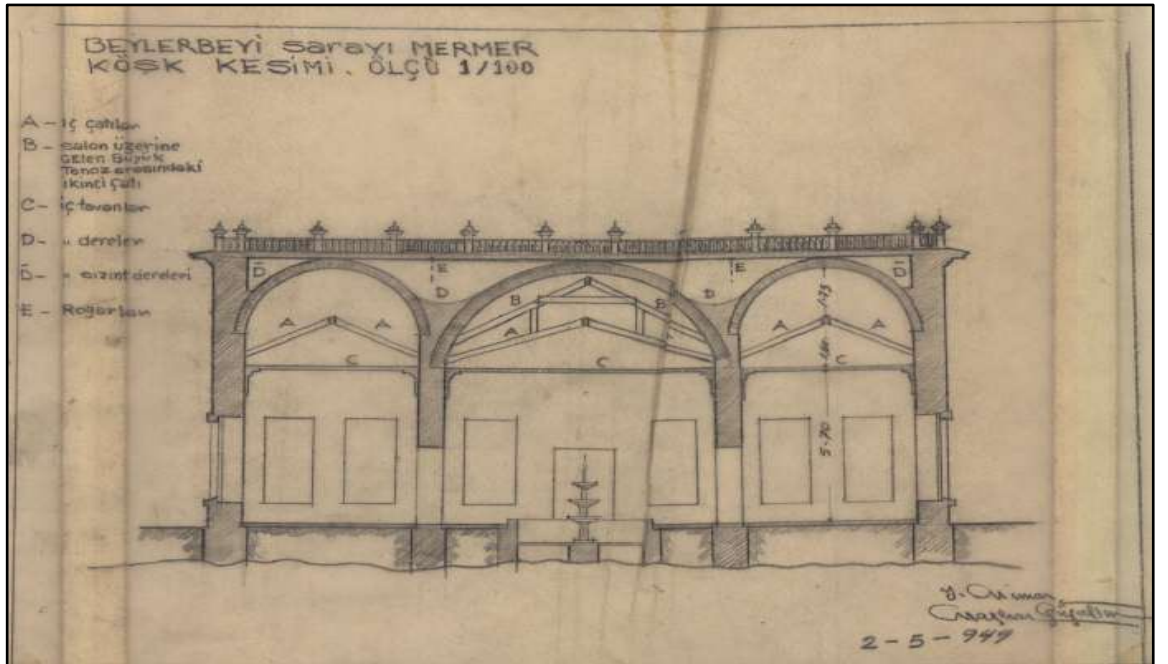
- **Plan özellikleri**

Klasik ve yalın bir plana sahip olan Mermer Köşk tek katlıdır. Köşkün ortasında büyük bir salon yer almakta, salonun yanlarında ise birer oda ve servis hacimleri bulunmaktadır. Kapı ve pencere doğramaları Vortik Kamhacıyan tarafından yapılmıştır. Köşkün girişinde büyük bir salon yer almaktadır. Salonun sağ ve sol kısımlarında yer alan oda ve arkalarında küçük servis mekanları klasik ve son derece yalın bir biçimde

düzenlenmiştir. Yaklaşık 10x16 metre boyutlarındaki salonun ortasında büyük oval havuz ve karşılıklı iki selsebil yer almaktadır. Havuz mermerden yapılmış ve ortasında fiskeye bulunmaktadır (Şekil 4.8-4.9).

Şekil 4.8 Beylerbeyi Sarayı, Mermer Köşk, Plan (Annim 2014f)

Şekil 4.9 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk, kesit (Anonim 2013g)

- **Cephe özellikleri**

Mermer Köşk'ün pencere yüksekliği düşük tutularak iç mekanın ısı kontrolünün sağlanması amaçlanmıştır (Şekil 4.10). II. Mahmud tarafından yaptırılan, eski saraydan kalan Mermer Köşk mimari ve bezeme özellikleri açısından dönemin karakterini yansıtmaktadır. Plan ve dış kitle itibarı ile Ampir üslubunun karakteristik çizgilerini taşımaktadır. Eşit aralıklar ile yerleştirilmiş olan ince pilastrlar cephede düzgün ve geometrik bir görünüm oluşturmaktadır. Yapı ve dış kitle özellikleri açısından Türk Ampir üslubunun belirgin özelliklerini taşımaktadır (Dündar 2008).

Şekil 4.10 Beylerbeyi Sarayı, Mermer Köşk, batı cephesi (Orijinal 2012)

4.3.2 Yeni Saray

Eski Beylerbeyi Sarayı 1851, yılında geçirdiği yangından sonra yıktırılmıştır. Sultan Abdülaziz 1861-1864 yılları arasında bugünkü Beylerbeyi Sarayı'nı inşa ettirmiştir. Arşiv belgelerden elde edilen bilgilere göre Yeni Beylerbeyi Sarayı, unvanı Mabeyn-i Hümayun başmimarı olarak geçen ve daha sonra Sermimar-ı Devlet olan Sarkis Balyan ile kardeşi hassa mimarı Agop Balyan tarafından tasarlanıp gerçekleştirilmiştir. Bugünkü Beylerbeyi Sarayı bir sahil sarayı ve ona bağlı yapılar ve köşklere oluşan bir saray kompleksidir. Sarayın tüm birimleri konumlandırıldıkları araziye birbirinden bağımsız bir biçimde yerleştirilmişlerdir. Sarayın ana yapısı kıyıda yer almış, diğer bölümler ise set bahçelerine dağıtılmıştır. Sarı Köşk ve Mermer Köşk dördüncü set üzerinde, büyük havuzun etrafında; Ahır Köşk ise alanın gerisinde konumlandırılmıştır (Akyüz 2007).

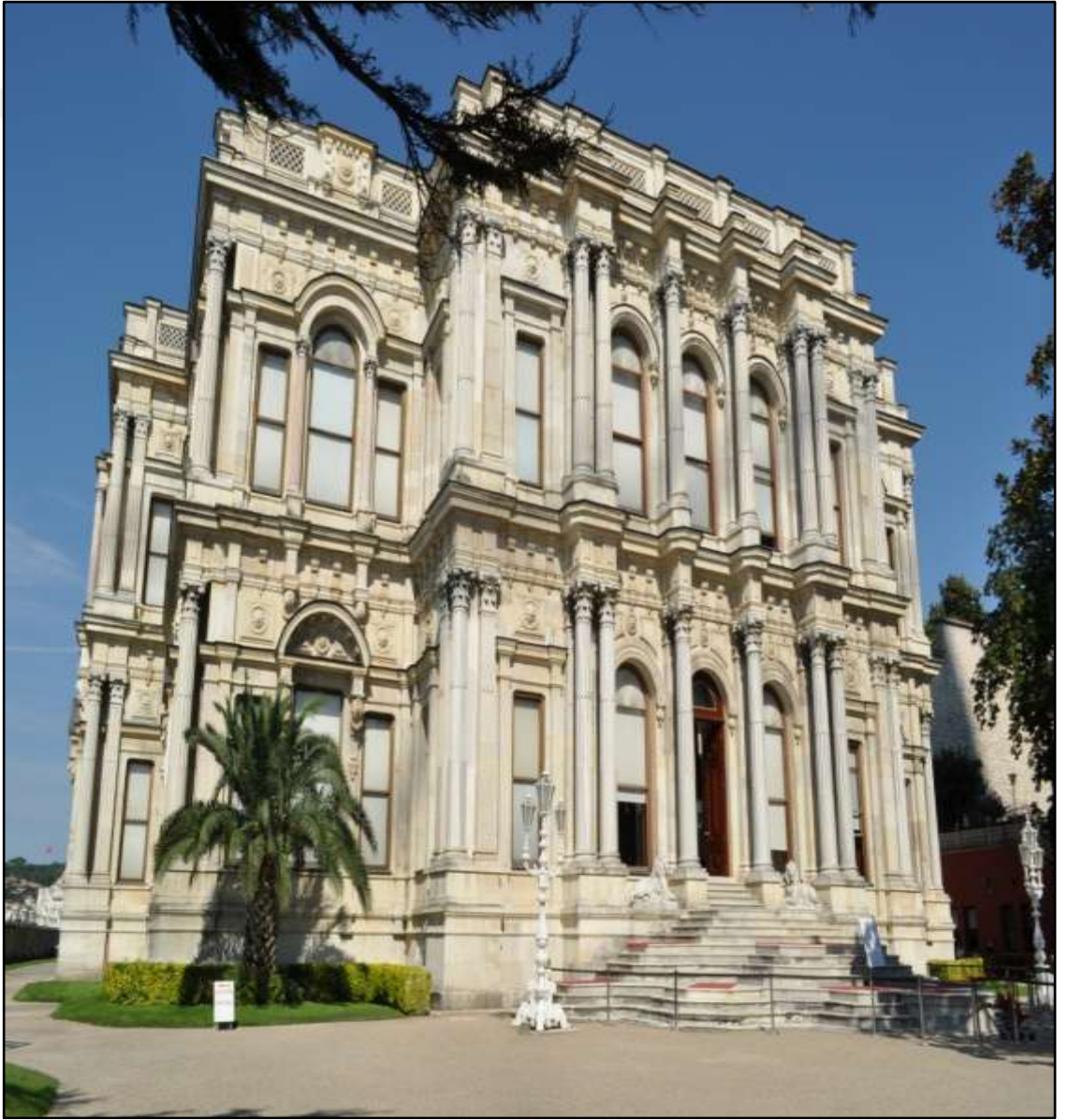
Sarayın inşasında görev alan bazı ustalar ve yaptıkları işler arşiv belgelerde kayıtlıdır. Saltanat kapılarının demir işçiliği Ortaköylü demirci Ohannes, demir parmaklılar ise Çıkrıkçı başı Bekir Ağa tarafından imal edilmiştir. Sarayda kullanılan Somaki mermer taklidi sütunlar ve diğer somaki sıvalar Kruper, Mayar ve Söryo tarafından yaptırılmıştır. Sarayın kapı ve pencerelerinin ahşap doğrama işleri Vortik Kemhacıyan, ana binanın neccarlık ve sebilcilik olarak ifade edilen döşeme, giriş, tavanların ahşap bölmeleri Lozanoğlu Ohannes tarafından gerçekleştirilmiştir (Dündar 2008).

4.3.2.1 Mabeyn-i Hümayun ve Harem-i Hümayun Binası

Beylerbeyi Sarayı'nın Mabeyn-i Hümayun ve Harem-i Hümayun binası arazinin batı kısmında, kıyıya paralel bir şekilde konumlandırılmıştır. Yüksek bodrum üzerinde iki katlı olarak inşa edilmiş olan bu binanın yapımında yapı gereci olarak tuğla, mermer ve ahşap kullanılmıştır. Yaklaşık olarak 75x45 m. boyutlarındaki saray binası, kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen bir kütle biçiminde tasarlanmıştır. Simetrik bir yapıya sahip olan bu ana binanın güney kısmı Mabeyn-i Hümayun (Şekil 4.11), kuzey

kısmı ise Harem-i Hümayun orta bölümdeki Zülvehyn mekanları da Hünkar Dairesi olarak düzenlenmiştir (Şekil 4.12).

Yapının güney kesiminde yer alan bahçe Selamlık, kuzey kesiminde yer alan bahçe ise harem bahçesi olarak tasarlanmıştır. 19 Yüzyıl Osmanlı saray ve köşklerine göre daha yalın ve sade bir görünüme sahip olan bina tasarım ve bezeme özellikleri açısından özgün nitelik taşımaktadır.

Şekil 4.11 Mabeyn-i Hümayun (Selamlık), güney cephesi (Orijinal 2012)

Şekil 4.12 Harem-i Hümayun (Harem), kuzey cephesi (Orijinal 2012)

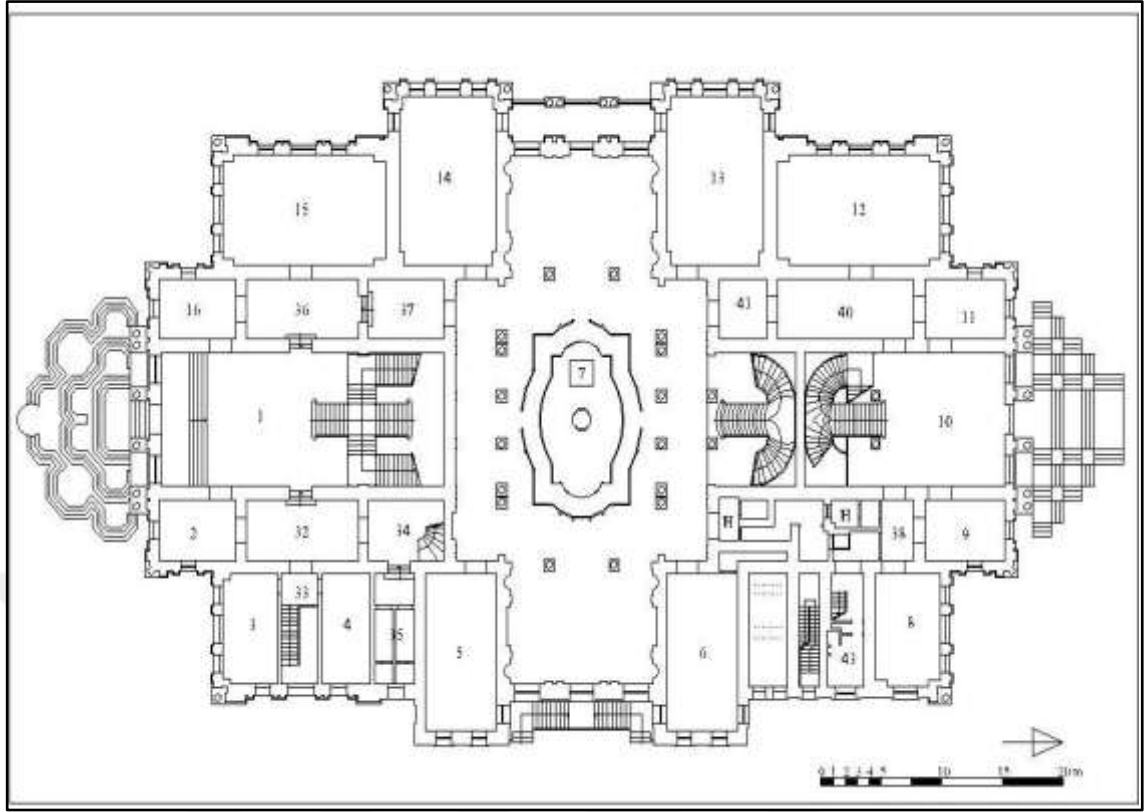
- **Plan özellikleri**

Eldem (1968)'e göre; ana binanın planı, o dönemde daha çok Balyan ailesi mimarlarının katkıları ile geliştirildiği görünen eyvanlı merkezi sofa plan şemasına dayanan bir plan kompozisyonuna sahiptir. Sedat H. Eldem'in Çırağan Sarayı'ndaki kadar gelişmiş bulmadığı Beylerbeyi'ndeki şema, Mabeyn-i Hümayun, Zülvecheyn, Harem daireleri üç

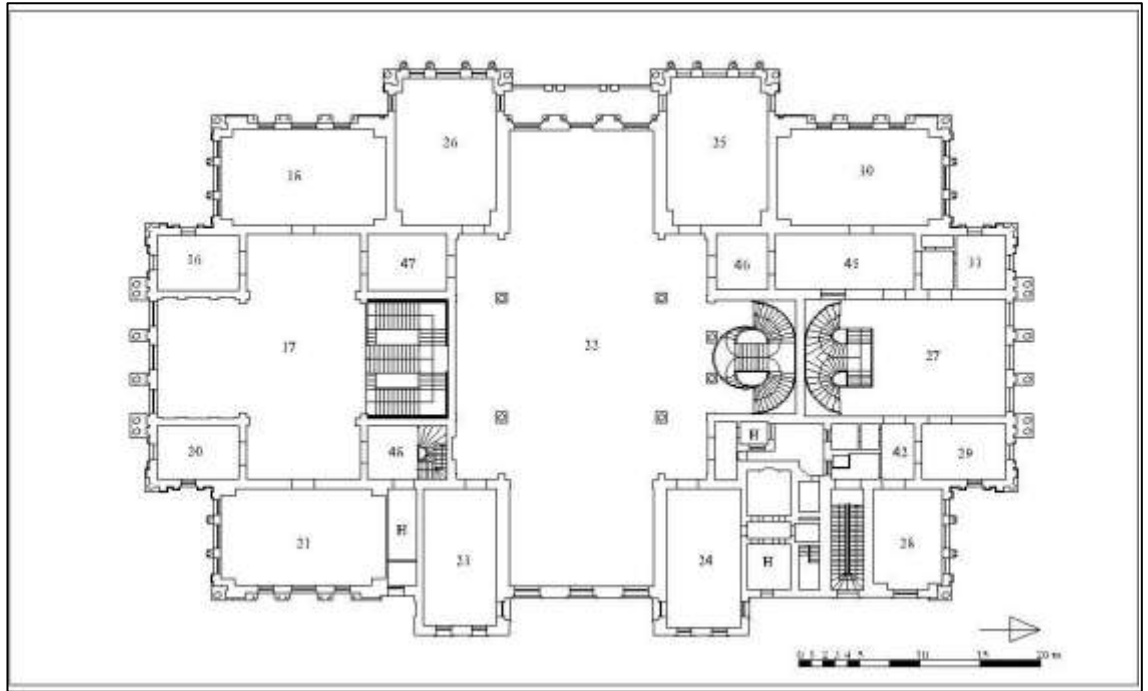
işlevsel bölümü karşılayan üç birimden oluşmaktadır. Her üç birim de eyvanlı merkezi sofalı plan şemasının varyasyonları niteliğindedir. Bütün birimlerde merkezi holün birer kenarı, anıtsal merdivenler ile bağlantılıdır. Binanın giriş katında bulunan Mabeyn ve Harem bölümleri havuzlu bir salon ile birbirinden ayrılmıştır. Salonun ortasında yer alan havuzdan dolayı bu alan havuzlu salon olarak adlandırılmıştır. Mabeyn-i Hümayun bölümünden üst kata ulaşım, biri giriş salonundan diğeri ise havuzlu salondan olacak biçimde son derece görkemli merdivenler ile sağlanmıştır.

Yapının üst katında, havuzlu salonun üzerinde mavi salon yer almaktadır. Sarayın Mabeyn-i Hümayun bölümündeki plan şeması bazı detaylar dışında harem bölümünde de tekrarlanmıştır. Harem bölümünde giriş alanı geri çekilerek daha kısa tutulmuş, bir duvar ile ayrılan sırt sırta iki merdiven konumlandırılmıştır. Mabeyn ve Harem dairelerini birbirine bağlayan zülvecheyn bölümü eyvanlı merkezli sofa plan şemasını belirgin bir biçimde ortaya koymaktadır. Zülvecheyn mekanının köşelerine, cephede dış tıkkıntı yapan dik konumlu odalar yerleştirilmiştir. Harem ve mabeyn daireleri doğu ve batı kanadı ile zülvecheyn mekanının eyvanları arasında kalan kısım birbirine bağlanmıştır.

Mabeyn-i Hümayun, Zülvecheyn, Harem-i Hümayun bölümleri mekansal anlamda dikdörtgen bir ana çerçeve içine alınmıştır (Şekil 4.13-4.14). Dikdörtgen çerçeve, iki giriş ve dört salonun simetrik konumlu çıkmaları ile hareketlendirilmiştir. Bu hareket kitlesel olarak da klasik formun değişmesini sağlamıştır. Daha önce Dolmabahçe Sarayı'nda denenmiş olan ve dikdörtgen çerçevenin geometrisini değiştiren uygulama, Beylerbeyi Sarayı'nda klasik yaklaşımı fazla zorlamadan gerçekleştirilmiştir (Batur 1994b).

Şekil 4.13 Beylerbeyi Sarayı, ana binası zemin kat planı (Dündar 2008)

Şekil 4.14 Beylerbeyi Sarayı, ana binası üst kat planı (Dündar 2008)

- **Cephe özellikleri**

Eldem (1976)'e göre bina yapısının köşelerine gömme sütun yerleştirilmesi, Grek ve Roma kemer ve pencere tiplerinin kullanılması, yarım daire kemerler simetrik bir görünüm ortaya koymuştur.

Saray binasının girişi ve simetrik konumlu odalar cephede oluşturdukları çıkmalar ile cepheye hareket kazandırmaktadırlar. Binanın eğimli çatı örtüsü ise bütün cepheyi dolaşan yüksek bir parapet ile kısmen gizlenmiştir (Şekil 4.15). Yatay bir etki oluşturan kornişler ve çatı parapeti ile düşey düzlemler oluşturan kemerli pencereler, bunları çevreleyen pilastr ve duvardan ayrı tutulmuş kolon görünümü ile cephelerde görsel denge sağlanmıştır (Şekil 4.16). Kuzey cephede bulunan merdivenler keskin köşelerle biçimlendirilirken güney girişte yer alan çokgen basamak grupları son derece özgün bir merdiven tasarımı ortaya koymaktadır (Şekil 4.17-4.18). Kademeli kat arası silmeleri ve saçak kornişleriyle ayrılan katlarda küçük farklılıklar ile benzer cephe düzeni tekrarlanmıştır (Şekil 4.19). Saray yapısının köşelerinde ise gömme kolonlar yer almaktadır. Kuzey ve güney cephelerde geri çekilen bölümler aynı şekilde düzenlenerek cephenin genel simetrisi korunmuştur. Köşelerdeki gömme kolonlar ve ön cephede yer alan üçlü pencere düzeni uygulanmıştır (Şekil 4.20).

Sarayın inşasında yapı gereci olarak mermer, tuğla, ahşap, kerpiç ve taş kullanılmıştır. Sarayın dış cepheleri, kapı, pencere çerçevelerinde ve çeşitli yüzeylerinde kum taşı, odtaşı ve küfeki taşı kullanılmıştır. Dış merdivenler, kolon ve başlıklarda mermer, kapı, pencere ve bazı oda duvarlarının kaplamasında ise ahşap kullanılmıştır. Sarayın inşasında kullanılan ahşap malzemeler Çırağan Sarayı için çeşitli sancaklardan getirilen kerestelerden temin edilmiştir.

Şekil 4.15 Binanın eğimli çatı örtüsü parapet ile kısmen gizlenmiştir (Orijinal 2012)

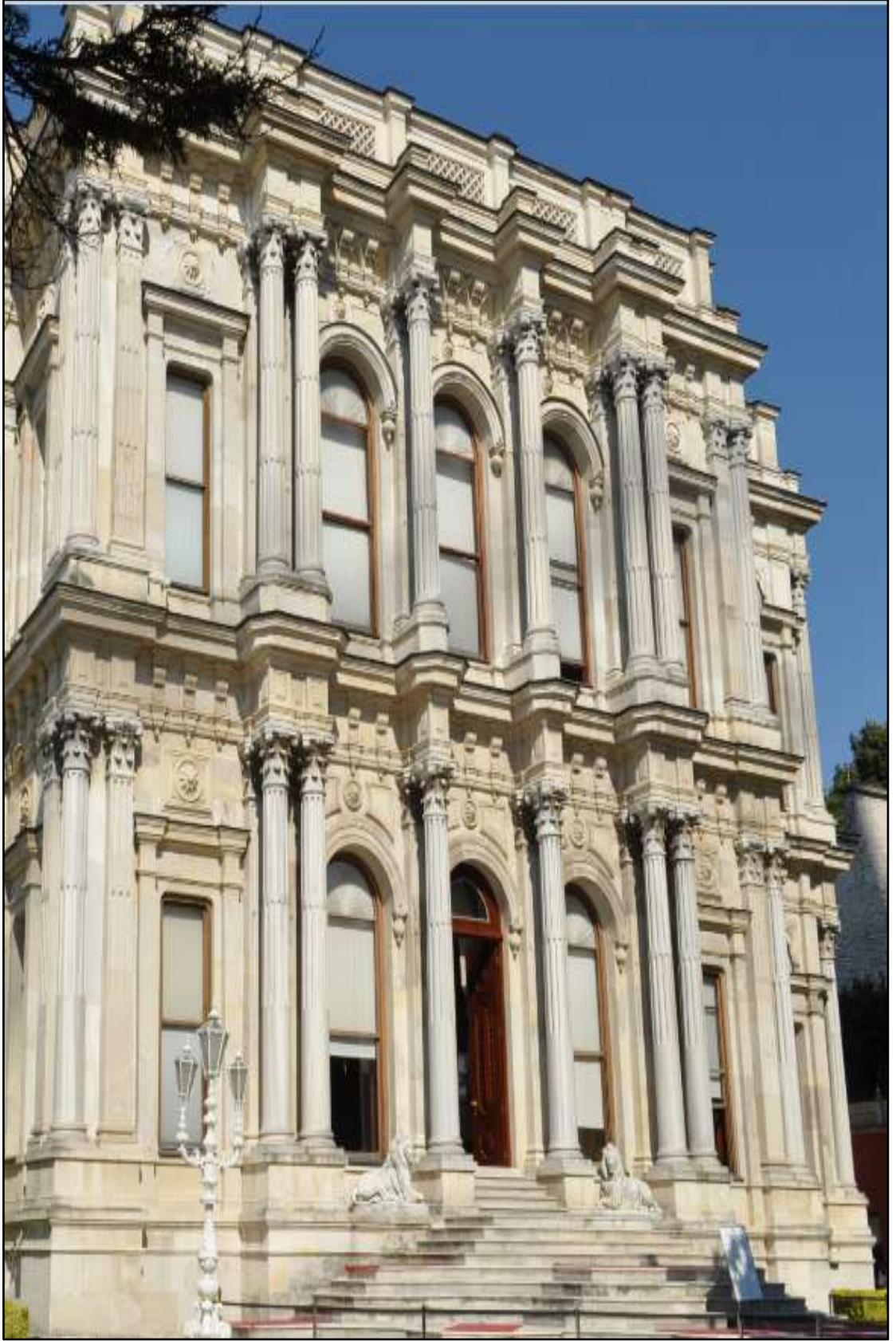
Şekil 4.16 Mabeyn binası, batı cephesi (Orijinal 2012)

Şekil 4.17 Harem-i Hümayun, kuzey cephe girişinde yer alan merdivenler (Orijinal 2012)

Şekil 4.18 Mabeyn-i Hümayun; güney cephe girişinde yer alan merdivenler (Orijinal 2012)

Şekil 4.19 Beylerbeyi Sarayı, güney cephesi (Orijinal 2012)

Şekil 4.20 Saray yapısının köşelerinde yer alan gömme kolonlar (Orijinal 2012)

4.3.2.2 Deniz (Çadır) Köşkleri

Deniz Köşkleri Beylerbeyi Sarayı rıhtımı üzerinde biri Selamlık diğeri Harem'e ait olmak üzere çift olarak Sarkis Balyan tarafından yapılmıştır (Şekil 4.21). Mabeyn (selamlık) tarafındaki Selamlık Deniz Köşkü, Harem tarafındaki ise Harem Deniz Köşkü olarak adlandırılmıştır. Bu köşkler gerek konumları gerekse mimari özellikleri ile saray kompleksi içinde önemli bir yere sahiplerdir. Saray bahçesi boyunca uzanan duvarın sakin ve yatay çizgisine hareket ve görsel zenginlik kazandırmışlardır. Ayrıca duvarın gerisinde kalan salon ve bahçeye açılan ön kısmı ile deniz ve bahçe arasında bağlantı kuran yapılardır.

Eldem (1976)'e göre, selamlık ve harem bahçelerinin Boğaz yönüne bakan birer göz veya penceresi durumunda olan duvarların kuvvetli ve sakin yatay hatlarını iki noktada delen köşkler, zarif silüetleri ve dilimli çatıları ile bahçe kameriyesini andırmaktadırlar.

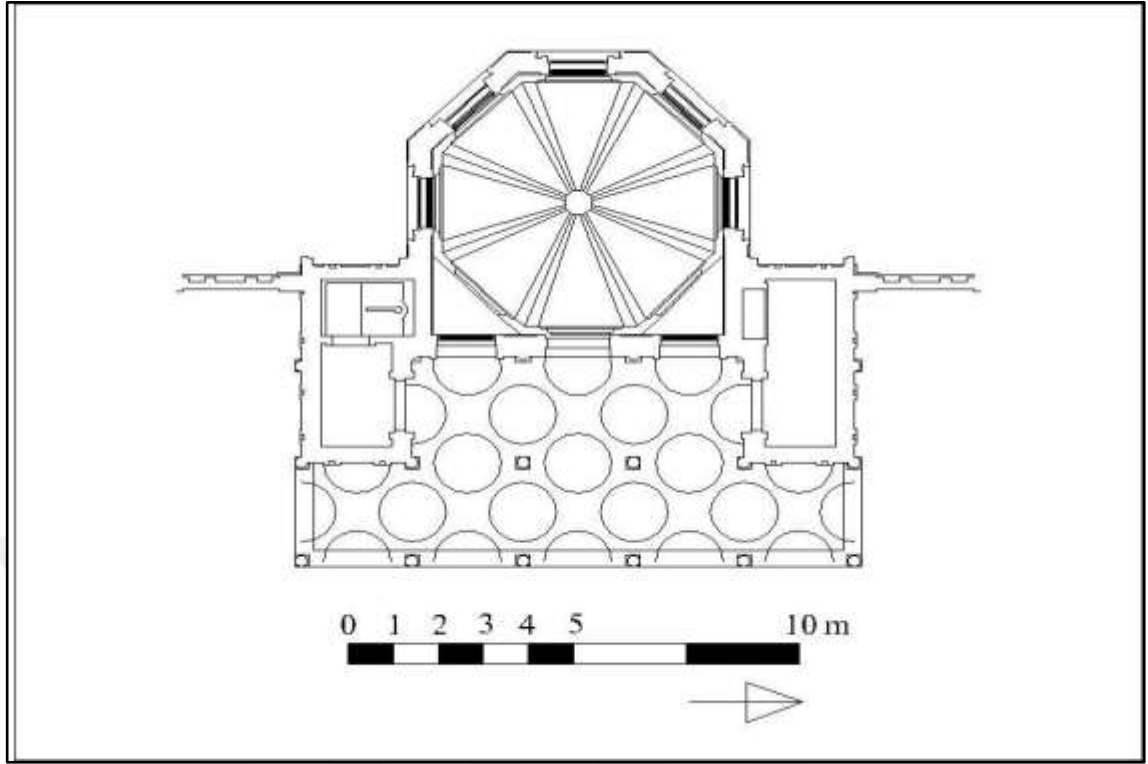
Şekil 4.21 Selamlık Bahçesi, Selamlık Deniz Köşkü (Orijinal 2011)

- **Plan özellikleri**

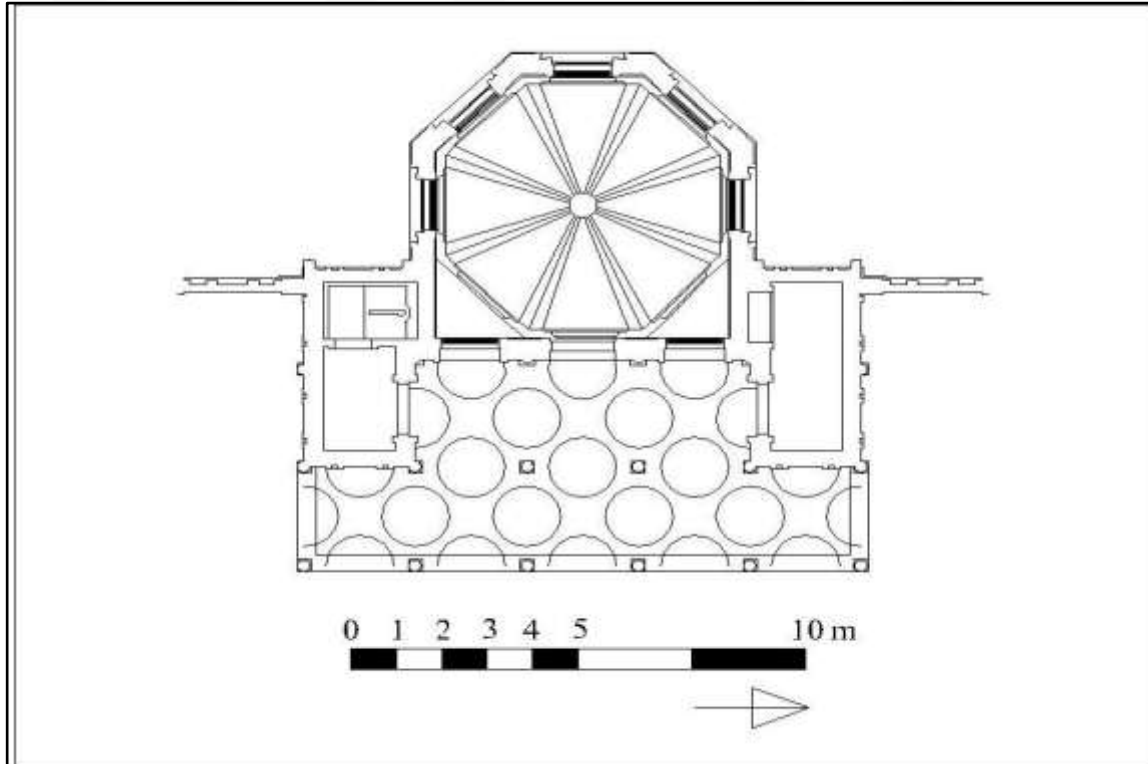
Deniz köşkleri rıhtım üzerinde denize doğru uzanan poligon şeklinde bir salon ile yanında küçük servis hacimleri ve bahçe tarafında ise üstü kubbeler ile örtülmüş derin revaklı yarı açık bir geçiş mekanına sahiptir. Köşkerin ön kısmında iki sıra halinde (6) altı tane; servis mekanlarının köşelerinde ise (4) dört tane gömme kolon yer almaktadır. Dikdörtgen biçimli olan bu kolonlar kompozit başlıklara sahiptir. Bu kolonlar köşelerin özgün yapı parçaları olarak tasarlanmışlardır. Deniz köşkerinin çatısı çok kubbeli örtü sistemine sahiptir. Revakların üstü 9 tam ve 14 yarım kubbe ile örtülüdür (Şekil 4.22-4.24).

Şekil 4.22 Harem Deniz Köşkü, çok kubbeli örtü sistemi ile tasarlanmış olan revak (Orijinal 2012)

Şekil 4.23 Harem Deniz Köşkü planı (Dündar 2008)

Şekil 4.24 Selamlık Deniz Köşkü Planı (Dündar 2008)

- **Cephe özellikleri**

Denize doğru uzanan beşgen biçimli yapının üst örtüsü birleşerek çadır biçimli bir yapı oluşturmaktadır. Kemerlerin etrafındaki saçak görünümlü kemer ise aşağıya doğru uzanmaktadır. Kemerlerin altında birer daire biçimli pencere yer almaktadır (Şekil 4.25). Pencereleri çift at nalı kemer şeklindeki profilli silmeler çevrelemektedir. Boyuna yer alan dikdörtgen pencerelerin üst kısımları ise mermer şebekeler ile bezenmiştir. Ana mekanın iki yanında yer alan servis bölümlerinde pencere bulunmamaktadır. Kubbelar ile örtülü olan revak bölümünün zemini Selamlık Köşkü'nde altıgen, Harem Köşkü'nde ise kare kesitli mermer levhalar ile kaplanmıştır. Belirgin bir biçimde batı etkisini yansıtan Deniz Köşker'inin iç ve dış bölümlerindeki dekoratif öğeler özgün niteliktedir.

Şekil 4.25 Harem bahçesi, Deniz Köşkü, çadır biçimli çatı örtüsü ve altında yer alan daire biçimli pencereler (Orijinal 2011)

4.3.2.3 Sarı Köşk

Sarı Köşk, saray kompleksinin kuzeydoğu köşesinde ve dördüncü set üzerinde yer almaktadır. Büyük havuzun solunda yer alan Sarı Köşk, sarayın diğer birimleri ve büyük havuzu göreceğ biçimde konumlandırılmıştır. Sarı Köşk, Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan kalan yapılardan birisidir ama inşa tarihi ile ilgili net bir bilgi bulunmamaktadır. Batıya doğru eğimli arazi üzerinde iki katlı olarak inşa edilen bu köşkün yapımında kesme küfeki taşı, ahşap ve tuğla kullanılmıştır. Yapının kuzey cephesi bahçe içinde (Şekil 4.26), güney cephesi (Şekil 4.27) ise bahçe duvarları ile birlikte saray sınırlarını oluşturmaktadır. Batı yönünden bitişen duvarda yer alan kapıdan köşkün arka kesimine geçiş sağlanmaktadır.

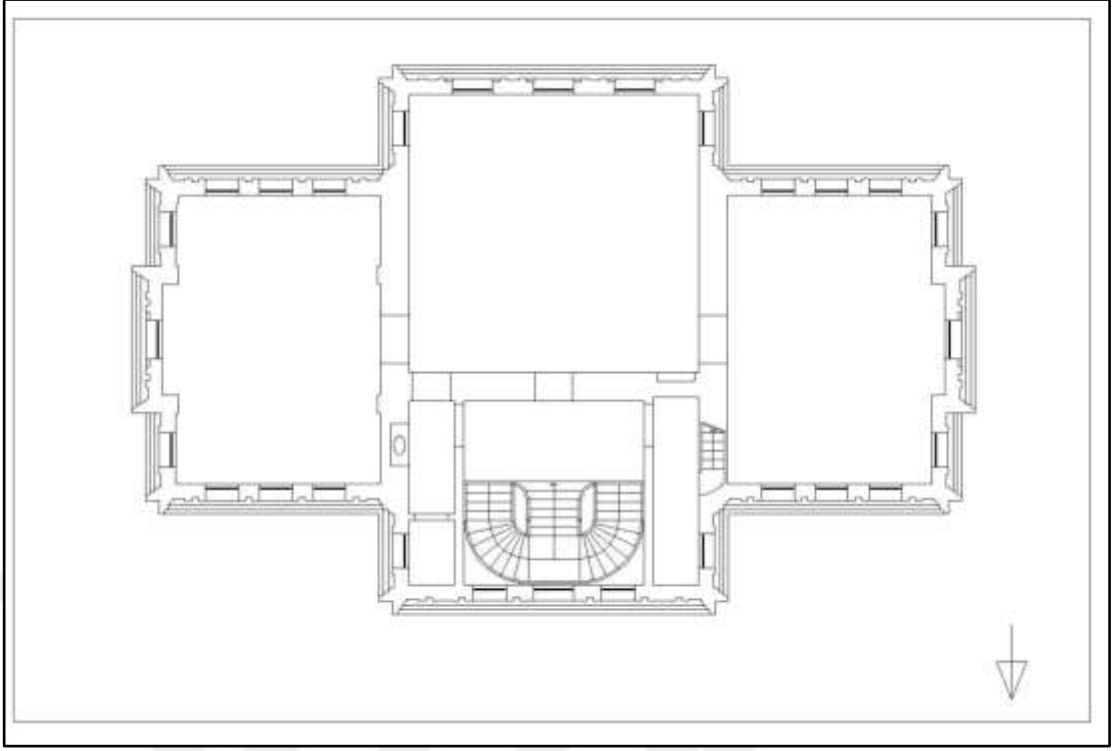
Şekil 4.26 Sarı Köşk, kuzey cephesi (Orijinal 2013)

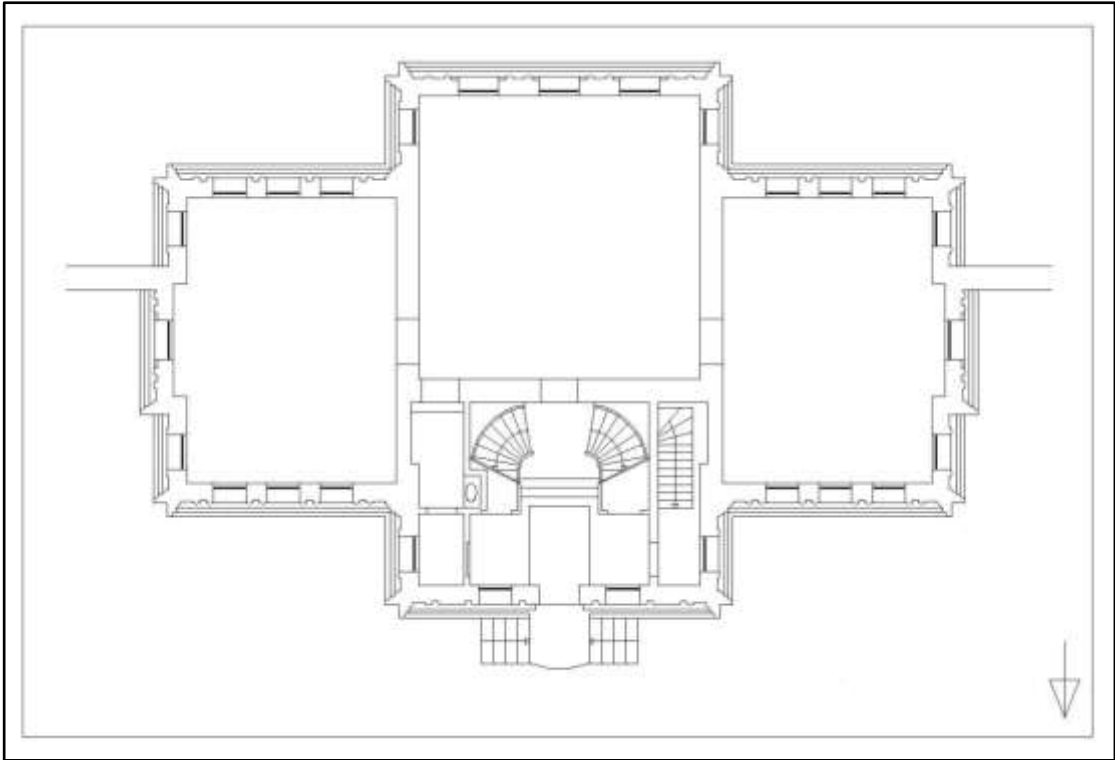
Şekil 4.27 Sarı Köşk, güney cephesi (Orijinal 2012)

- **Plan özellikleri**

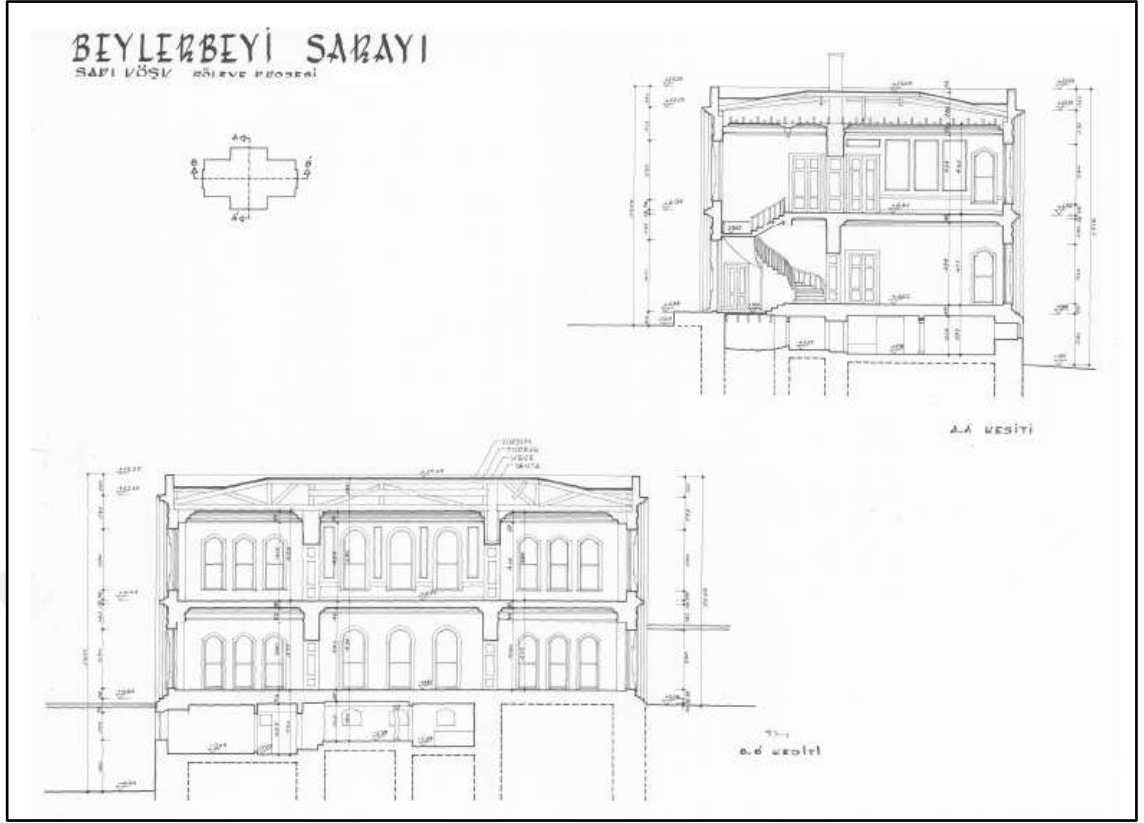
Sarı Köşk'ün girişi ile salonun oluşturduğu orta bölümün yanlarında simetrik bir biçimde, kuzey-güney doğrultuda iki oda yer almaktadır. Her iki kat da aynı plan şemasına sahiptir. Köşkün eğimli bir alanda yer almasından dolayı yalnızca batı kısmında bir oda yer almaktadır. Orta bölümün altında yer alan bodrum katın planı da üzerindeki odalara göre biçimlendirilmiştir. Köşkün kapı, pencere ve döşemelerinde kullanılan tüm ahşap doğramalar son derece niteliklidir. (Şekil 4.28-4.30)

Şekil 4.28 Sarı Köşk, alt kat planı (Anonim 2014g)

Şekil 4.29 Sarı Köşk, üst kat planı (Anonim 2012h)

Şekil 4.30 Sarı Köşk, kesitler (Anonim 2012i)

- **Cephe Özellikleri**

Saray binasının her iki katında da konsollu çerçeve içerisinde üçlü pencere grupları yer almaktadır (Şekil 4.31). Kuzey cephede görülen düzen güney cephede de tekrarlanmıştır. Yalnız, orta kütlede yer alan pencereler kuzeydekilerden farklı olarak hepsi aynı boyutta ve yarım daire kemerli olacak biçimde düzenlenmiştir. Alt kattaki pencereler ızgara şeklinde demir şebekeler ile kaplanmıştır. Cephenin bodrum katında da, üst kattaki pencere hizalarında da birer yuvarlak pencere yer almaktadır. Köşkün batı ve doğu cepheleri farklı düzene sahiptir. Bu cephelerdeki pencereler ayrı ayrı çerçeveler içinde yer almaktadır. Batı kesimde yer alan bodrum katında kapı ve pencereye yer verilmiştir. Güney ve kuzey yönü ve orta kısımdaki bodrum katı pencereleri simetrik bir biçimde, demir şebekelerle kaplanmıştır (Şekil 4.32). Dört panolu ve sade bir biçimde tasarlanmış olan giriş kapısı köşkün kuzey cephesinin ortasında konumlandırılmıştır.

Bodrum ve üst katlar içe doğru hafif kademe oluşturacak biçimde düzenlenmiştir. Yatay silmeler ile ayrılan katlar simetrik bir cephe tasarımına sahiptir. Orta bölümde yer alan çıkmalar cephede hareket yaratmaktadır. Cepheler derin profilli çerçeveler içine alınmış, ayrıca çerçevenin içine konsol taşı biçiminde ögeler dizilmiştir. Yan kanatların cepheleri de diğer bölümlerdeki cephe düzenlemenin aynısıdır.

şekil 4.31 Sarı Köşk, kuzey cephesi (Orijinal 2012)

şekil 4.32 Sarı Köşk, güney cephe (Orijinal 2012)

4.3.2.4 Ahır Köşkü

Ahır Köşkü, Beylerbeyi Sarayı arazisinin güney bölümünde, dördüncü set hizasında düz bir arazi üzerinde yer almaktadır (Şekil 4.33). Ahır Köşkü'nün kuzey kısmında Mermer Köşk ve büyük havuz bulunmaktadır. Bu köşkün inşa tarihi ile ilgili net bilgi bulunmamaktadır. Ancak Deniz köşklerine benzer özelliklere sahip olması nedeni ile Yeni Beylerbeyi Sarayı ile birlikte inşa edildiği düşünülmektedir.

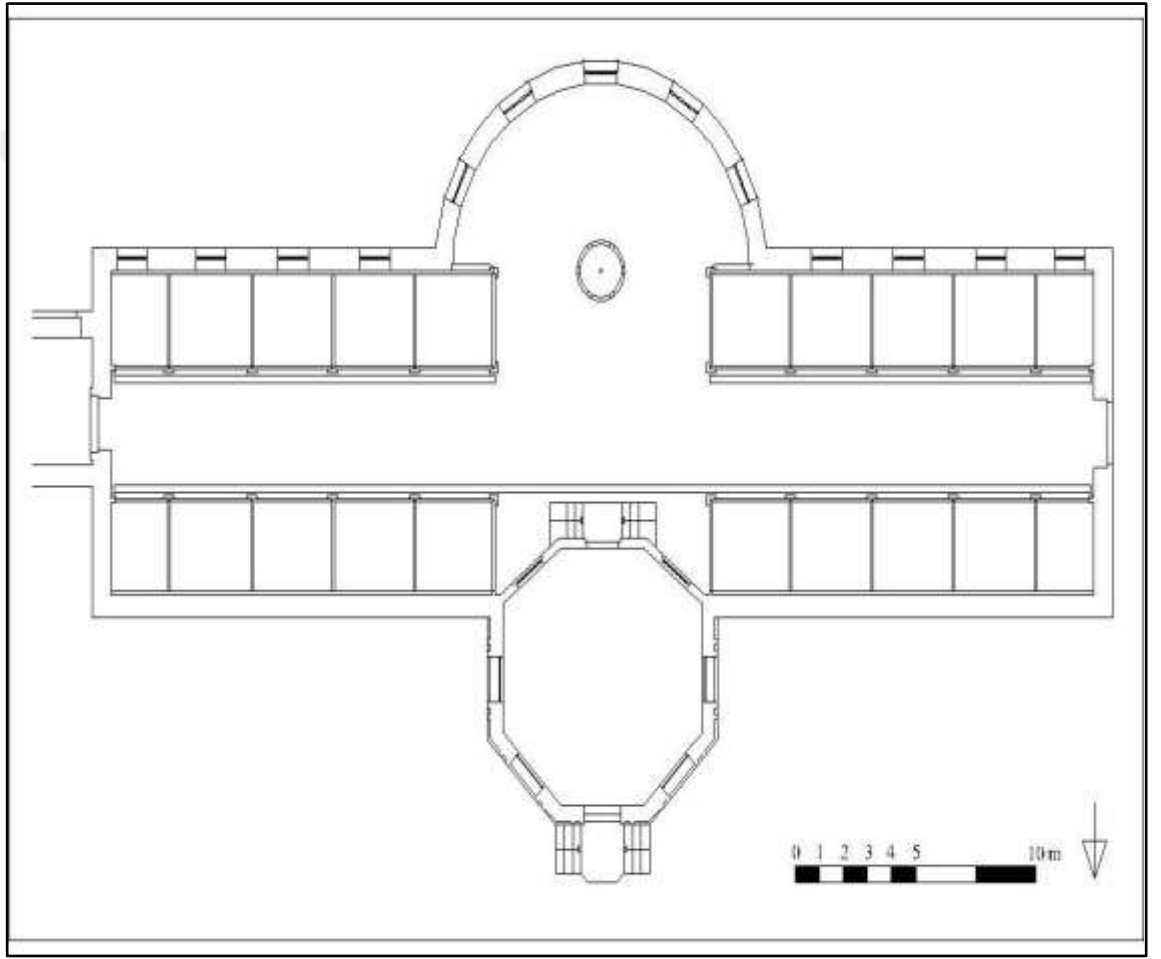
Ahır Köşkü'nün onarımı için 1946 ve 1953 yıllarında iki proje hazırlanmış, bunlardan birinde yapıya ait olan selamlık ve mutfak binası yenilenerek askeri tesise dönüştürülmüştür. Bina 1975 yılında ise esaslı bir onarım geçirecek bugünkü halini almıştır (Dündar 2008).

Şekil 4.33 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü (Orijinal 2012)

- **Plan özellikleri**

Ahır Köşkü'n ana girişi orta kısımda; ahır mekanları ise yan kanatlarında yer almaktadır. Bu giriş bölümü öne doğru çıkan beşgen bir kitle ile belirginleştirilmiştir (Şekil 2.34). Giriş kapısının önünde çift taraflı mermer basamaklar bulunmaktadır. Yapı malzemesi olarak taş, mermer ve tuğla kullanılmış; duvarlar sıvanmıştır.

Şekil 4.34 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü planı (Dündar 2008)

Binanın ana girişinin yanlarında yer alan ahır bölümünün batı ve doğusunda birer kapı bulunmaktadır. Kuzey tarafta yer alan kapı atların giriş ve çıkışı için kullanıldığından büyük yapılmıştır.

Köşkün iç bölümünün ortasında havuz yer almaktadır. Havuzun yer aldığı bölümden orta mekana ahşaptan yapılmış yirmi bölmeli ahır açılmaktadır. Orta mekandan çift taraflı mermer basamaklarla ahıra inilmektedir. Bu bölüm aynı zamanda binek taşı olarak da kullanılmıştır. Ahırın sağ ve sol kesiminde atların bağlanabilmesi için demir parmaklıklarla ayrılmış yirmi bölme bulunmaktadır. Ahırın zemini dikey şekilde yerleştirilmiş tuğlalarla döşenmiştir. Ahırın tam ortasında atların su içmesi için mermerden bir havuz yer almaktadır (Akyüz 2007).

Yapı önünde bulunan binek taşı, saray bahçesi Deniz Astsubay Okulu'na devredildiği dönemde parçalanıp, yok edilmiştir. Köşkün önüne; bahçesine Boğaziçi Köprüsü'nün ayakları, arkasında ise okul binasının yapılması ve büyük oranda değiştirilerek mutfağa dönüştürülmesi köşkün özgün niteliklerine zarar vermiştir (Sözen 1990).

- **Cephe özellikleri**

Binanın ana girişi öne doğru çıkan beşgen formlu bir kitle olarak tasarlanmıştır (Şekil 2.35). Cephe kenarları ise yukarıya doğru soğan biçimli kemerler ile yükseltilmiştir. Kemerler yukarıda birleşerek çadır formuna benzeyen bir görünüm elde edilmiştir. Kemerlerin etrafındaki profilli şerit ise aşağıya kadar devam etmektedir.

Giriş bölümünün kapı ve pencerelerinin üst kısmında dairesel pencere yer almaktadır. Pencere ve kapıların etrafı ise mermer şerit ile çevrenmiştir. Yan cephelerde ise beşer yuvarlak pencere yer almaktadır. Köşkün güney cephesi ise daha yalın bir düzene sahiptir. Güney cephedeki çıkıntı yapan bölümde yarım daire biçimli ve üzerinde beş yarım daire dikdörtgen formlu pencereler, yan kenarlarda ise dört adet eşit aralıklı pencere yer almaktadır. Pencerelerin etrafı mermer kemerler ile sınırlandırılmıştır (Şekil 2.36).

Şekil 2.35 Ahır Köşkün girişinde yer alan beşgen kitle (Orijinal 2011)

Şekil 4.36 Ahır Köşk, güney cephesi (Dündar 2008)

4.4 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve Yakın Çevresi Tasarım İlkeleri

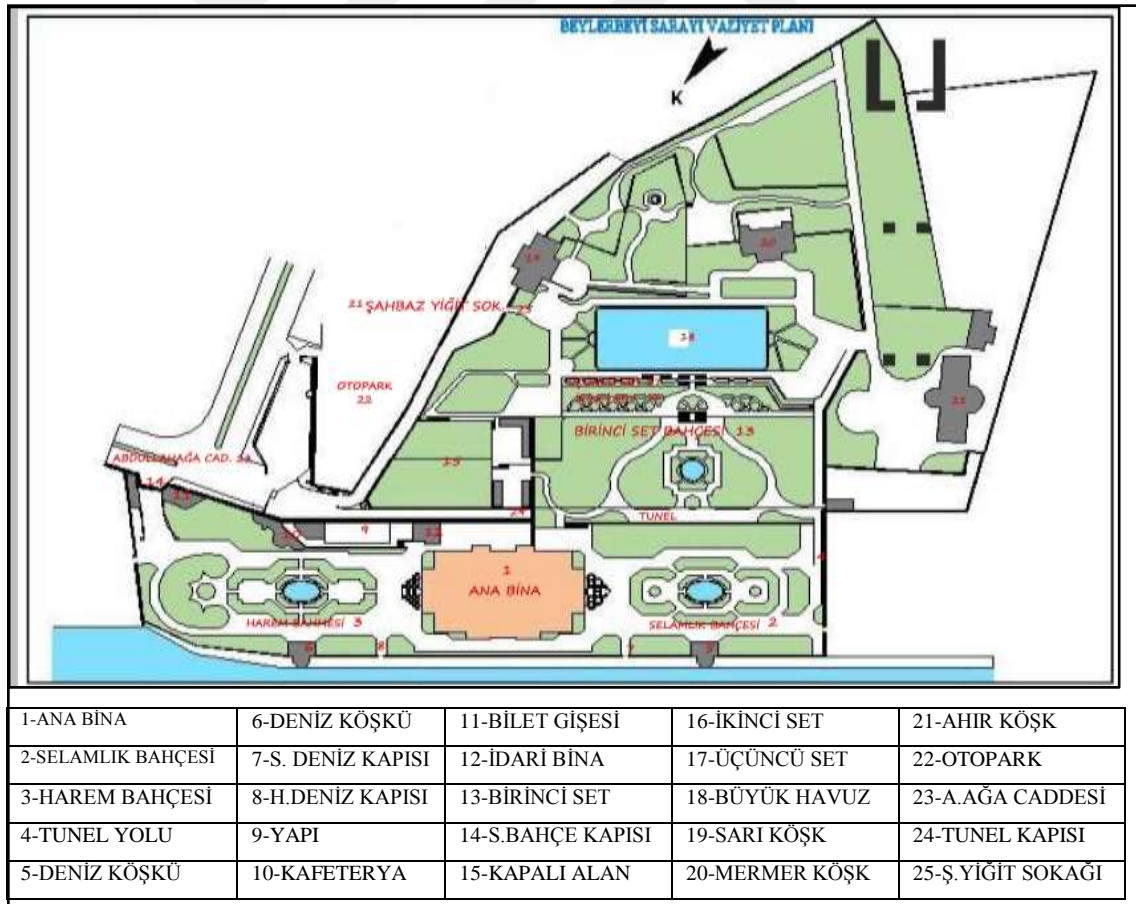
Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin ana binasının bulunduğu alan 22.016 m² olarak Üsküdar İlçesi, 122 pafta, 1333 ada, 14 parsel sayıda; güneydeki Mermer, Sarı, Ahır Köşklerin bulunduğu set bahçeleri 40.869 m² olarak 1333 ada, 47 parsel sayıda Maliye Hazinesi adına kayıtlıdır. Zemin oturumu olarak binanın boyutları yaklaşık 40 m x 60 m' dir. Zemini oluşturan jeolojik birim Tuzla formasyonu olup, 14 parselin eğimi %0.459, 47 parselin eğimi %59,15' dir. 14 parselin denizden yüksekliği 2.33 m' 47 parselin denizden yüksekliği ise 8.16 m' dir (Şekil 4.37).

Şekil 4.37 Beylerbeyi Sarayı Arazisi “Üsküdar, 1133 ada, 14 parsel-kırmızı sınır; 1333 ada, 47 parsel-Mavi sınır” (Anonim 2014d)

Beylerbeyi Sarayı kompleksi içinde yer alan yapılar, kara yönünde yüksek duvarlar, deniz tarafında ise alçak duvarlar ile çevrilidir. Rıhtım boyunca uzanan duvar iki demir kapı ile bölünmektedir. Bugün Beylerbeyi Sarayı bahçelerine giriş tünel kapısından sağlanmaktadır. Bu kapıdan saraya girildiğinde ziyaretçilerin karşısına çıkan ilk bahçe Mabeyn-i Hümayun (Selamlık) bahçesidir. Rıhtım boyunca uzanan yoldan deniz köşkerini görerek Harem-i Hümayun (harem) bahçesine geçiş sağlanmaktadır. Bugün harem bahçesi kapısı ise sarayın çıkış kapısı olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.38).

Genel anlamda incelendiğinde sarayın tüm birimleri araziye birbirinden bağımsız bir biçimde, selamlık bahçesi, harem bahçesi ve dördüncü set bahçesi üzerine konumlandırılmıştır. Sarayın ana yapısı kıyıda yer almış, diğer bölümler ise set bahçelerine dağıtılmıştır. Sarı Köşk ve Mermer köşk yukarı bölümde, büyük havuzun etrafında, Ahır Köşk ise arazinin güney kesiminde inşa edilmiştir.

Şekil 4.38 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri mevcut yerleşim planı (Anonim 2008a)

İstanbul Boğazı'nın Anadolu yakasındaki Üsküdar İlçesi'nde yer alan Beylerbeyi Sarayı'nın bulunduğu alanın bir yerleşim alanı olarak kullanılması çok eski dönemlere dayanmaktadır. Önceleri Arhai Foisuai diye bilinen bu bölgenin Bizans Dönemi'nde İstavroz Bahçeleri olarak anıldığı bilinmektedir. Bugünkü Beylerbeyi Sarayı'nın bulunduğu yerde Sultan II. Mahmut tarafından 1826-1832 yılları arasında Eski Beylerbeyi Sarayı inşa edilmiştir. Bu saray Sultan Abdülaziz tarafından yıktırılarak 1863-1865 yılları arasında bugüne ulaşabilen Yeni Beylerbeyi Sarayı yapılmıştır (Şekil 4.39) (Erdoğan ve Aliasghari 2015)

Şekil 4.39 Beylerbeyi Sarayı'nın bugünkü görünümü (Orijinal 2014) ve 20.yüzyılın başındaki görünüm (Atalay-Seçen 2011)

II. Sultan Mahmud tarafından yaptırılmış olan Eski Saray'ın yapı izleri bugün Harem bahçesinde, ana yapının kuzeydoğu kesiminde mevcuttur (Şekil 4.40).

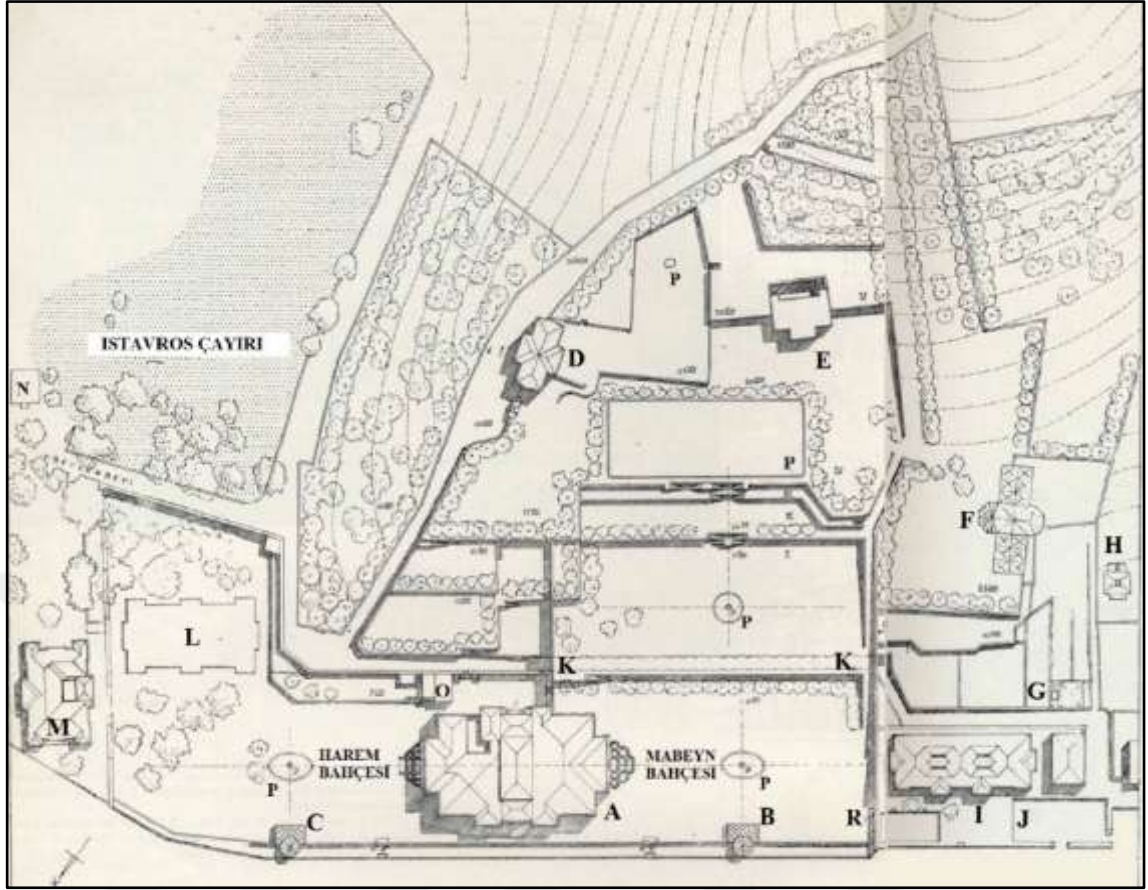
Şekil 4.40 Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan kalan yapı izleri (Orijinal 2014)

Yeni Beylerbeyi Sarayı bahçeleri ve yakın çevresi ile ilgili 1906 yılında onarım işlemleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında Harem binasında temel onarımlar yapılmıştır; Hazine Dar Ağası dairesi, Kapı Ağası dairesi, Mesaib Ağaların daireleri

yenilenmiştir. Su kanalları ve su haznesi değiştirilmiş, ayrıca Abdullağa camisine giden yol yenilenmiştir. Sarayın kara tarafındaki kargir duvar onarılmıştır (Şekil 4.41).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, belge Numarası: KKD- 7130(Ek 5);

“ Harem-i Hümayun İstavroz Kurübündeki vaki Berlerbeyi namı diğer sahil sarayı hümayün hariciye dairesi ekdem muhterek erizey-i haliyesi üzere müceddeden binası ve harem- i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi müerrifiye ibna ve tekmlili fermaniye-yi aliye sadir olundu. Emr-i ali müvecetinde hariciye de müceddeden bir kata hazine dar ağası ve bir kata baş gapu ağası dairesi ve mesaib ağaların daireleri, ecemiyen ağaların goğuşları ve abdesthane, müceddeden su yolları ve bir kata kebir metbak ile itisalinde müceddeden ber came-i şerif ve daire mezkurine havali ve etraf bağça duvarları istiza ilan mahallerin kargir duvarları ve harem-i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi ve hamam, su yolları, su haznesi veçhi meşruh olub, bir bina ikmali mubahe ecnasi kestere ve mesamir mütenev-i elvan rüylerin binaye mütaalig olan mesavigat-i müstefi ber veçhi ati ve elvaki muharrem sene 1153 ile gaydedilmiştir. Rabiulevvel senesi” (EK 1).

Şekil 4.41 Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri (Eldem 1976)

A.Saray; B. Selamlık Deniz Köşkü; D. Sarı Köşk; E. Mermer Köşk; F. Ahır Köşk; G. I. Abdülhamid Sibyan Mektebi; H. I. Abdülhamid İmaret Mutfağı; I. Kışla ve Hamlacılar Koğuşları; J. Kayık Limanı; K. Tünel (I. Setin Altı); L. Kalfalar Binası; M. Kızlarağası Binası; N. Abdullah Ağa Camii; O. Hamam; P. Büyük ve Küçük Havuzlar; R. II. Mahmud Dönemi'nden Kalma Dış Duvar

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen bilgiler doğrultusunda Beylerbeyi Sarayı'nın çevre yolları onarımı ile detaylı bilgiler saptanmıştır. 1922 yılında Beylerbeyi Hamamı'ndan Bostancıbaşı Abdullağa Camisi'ne giden istikamette yol çalışması yapılmıştır, bu çalışma için altı bin kuruş harcanmıştır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Belge Numarası: I_SD_00068_003987_001_001 (Ek 6);

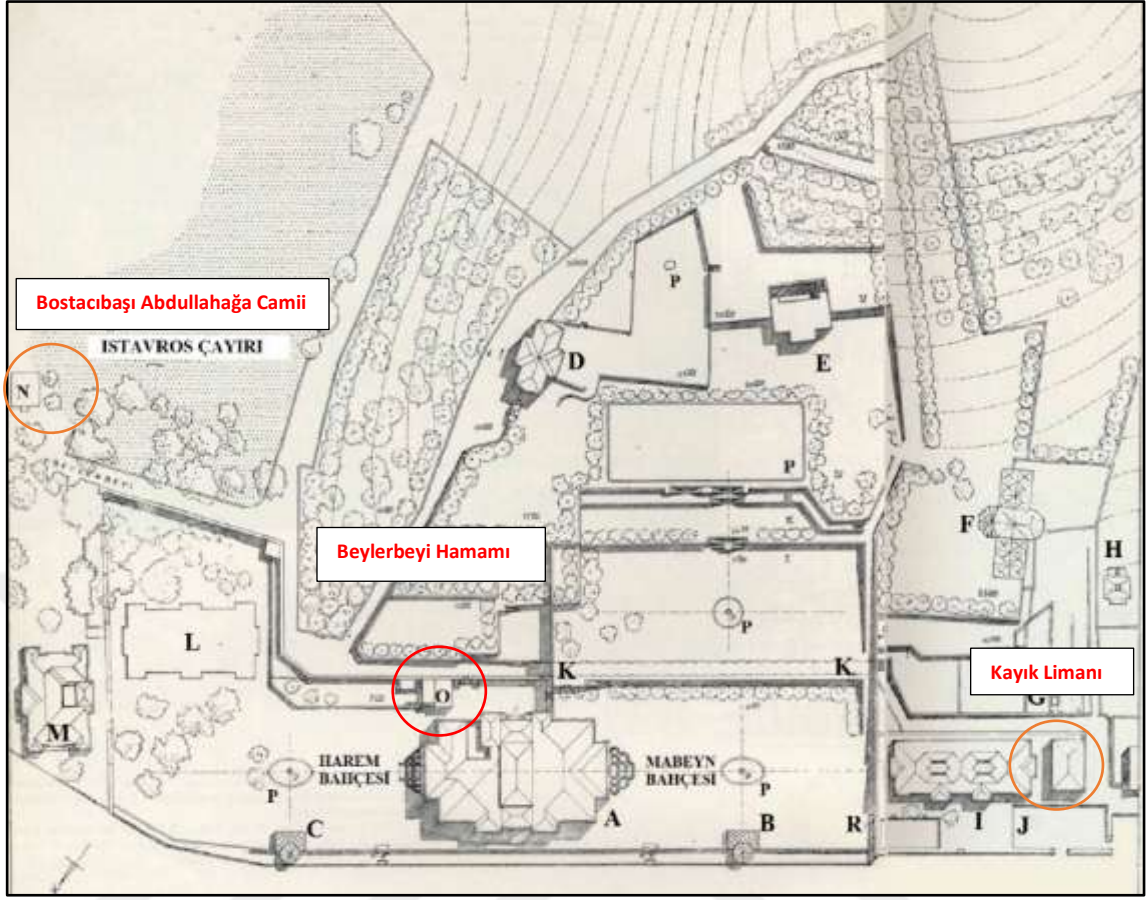
“Beylerbeyi sarayı Hümayununun kız ağalar dairesi köşesinden Beylerbeyi hamamı ittisalindeki Beylerbeyi cami-i şerifi kapısına kadar olan kaldırımların tamiri zımında keşf ve münakaası bil icra mecdi on dokuz guruş hesabıyla altı bin guruşta yaşar

uhdesinde takarrür eylediğinden maarif-i mezburenin sene-i maliye inşaat ve tamirat-ı umumiye tertibinden ifa kılınmak üzere icra-i tamiri istizanına dair münasebetiyle tezkere-i ledel havale ol babda dahiliye dairesinden tanzim ve leffen takdim kılınan mazbatada gösterildiği üzere zikr olunan kaldırımların bozuk ve harab olmasından dolayı mürur ve uburca çekilen müşkülâtın defî için tamiri taht-ı lüzumunda bulunduğu ve keşf ve münakaşasının nizamı dairesinde cereyan eylediği anlaşılmasından naşi ber muceb istizan emanet-i müşarünileyhaya mezuniyet itası hususunda emr ü ferman hazret-i menlehül emrindir” (EK 2).

Selamlık bahçesinin kuzey kesiminde yer alan kayık limanından Bostancıbaşı Abdullağa Camii'sine giden istikamette 1920 yılında yol çalışması yapılmış, şose kaldırımları onarılmıştır. Otın kalfa tarafından gerçekleştirilmiş olan bu çalışma için dört bin iki yüz kuruş harcanmıştır (şekil 4.42).

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Belge Numarası: İ-MVL-00264 (Ek 7);

“Beylerbeyi saray-ı Hümayununun kızığalar dairesi köşesinden Beylerbeyi hamamı ittisalindeki Beylerbeyi cami-i şerifi kapısına kadar olan kaldırımların tamiri zımında keşf ve münakaası bil icra mecdi on dokuz guruş hesabıyla altı bin guruşta yaşar uhdesinde takarrür eylediğinden maarif-i mezburenin sene-i maliye inşaat ve tamirat-ı umumiye tertibinden ifa kılınmak üzere icra-i tamiri istizanına dair münasebetiyle tezkere-i ledel havale ol babda dahiliye dairesinden tanzim ve leffen takdim kılınan mazbatada gösterildiği üzere zikr olunan kaldırımların bozuk ve harab olmasından dolayı mürur ve uburca çekilen müşkülâtın defî için tamiri taht-ı lüzumunda bulunduğu ve keşf ve münakaşasının nizamı dairesinde cereyan eylediği anlaşılmasından naşi ber muceb istizan emanet-i müşarünileyhaya mezuniyet itası hususunda emr ü ferman hazret-i menlehül emrindir” .

Şekil 4.142 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri ve yakın çevresi (Eldem 1976)

Bostancı Abdullağa Camii, Sultan II. Murad Dönemi'nde, 1581 yılında yapılmıştır. Sultan I. Abdülhamid Dönemi'nde Beylerbeyi İskele Camii inşası tamamlandıktan sonra Abdullağa Camii kullanılmadığından dolayı bakımsız kalmıştır. 1832 yılında Sultan II. Mahmud Dönemi'nde tekrardan onarım işlemleri gerçekleştirilerek cami yıkımdan kurtarılmıştır. Caminin onarım tarihi giriş kapısının üzerinde bulunan kitabede mevcuttur (Şekil 4.43-4.44).

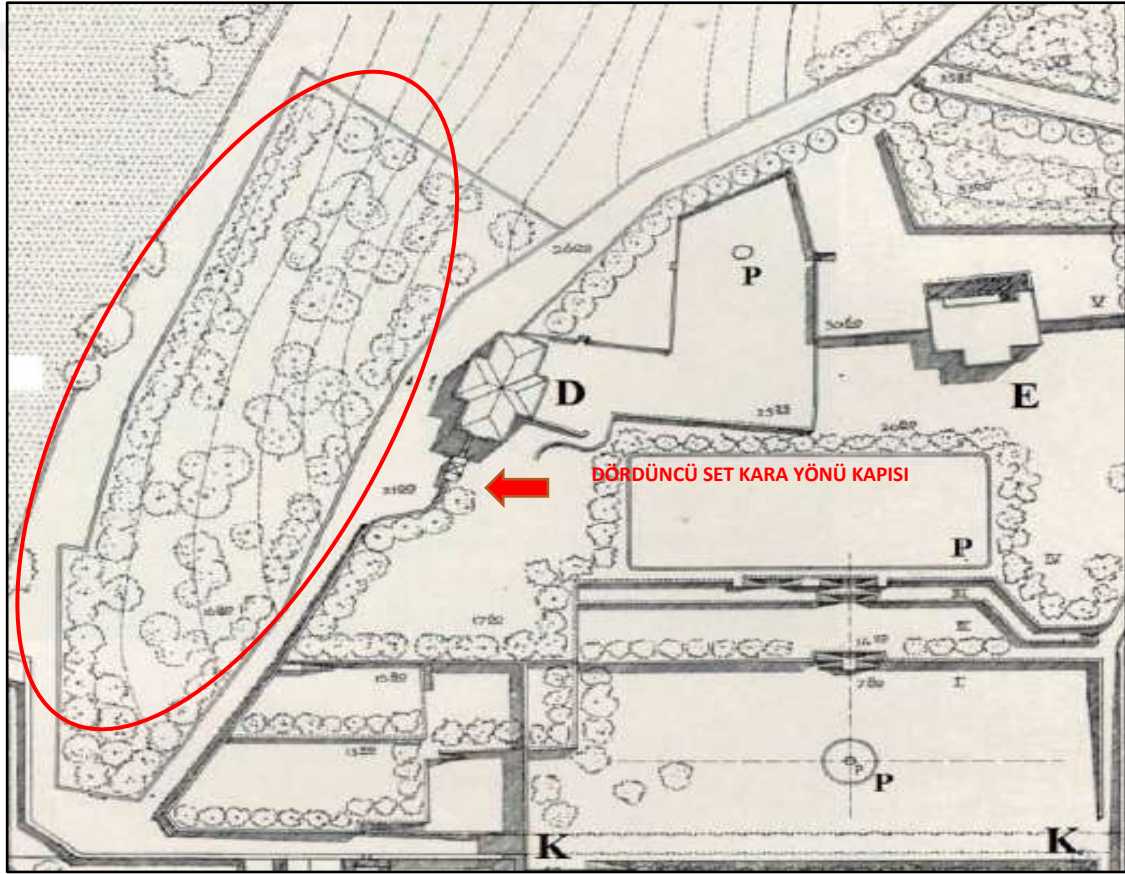
Şekil 4.43 Bostancı Abdullahğa Camii konumu, (Anonim 2015a)

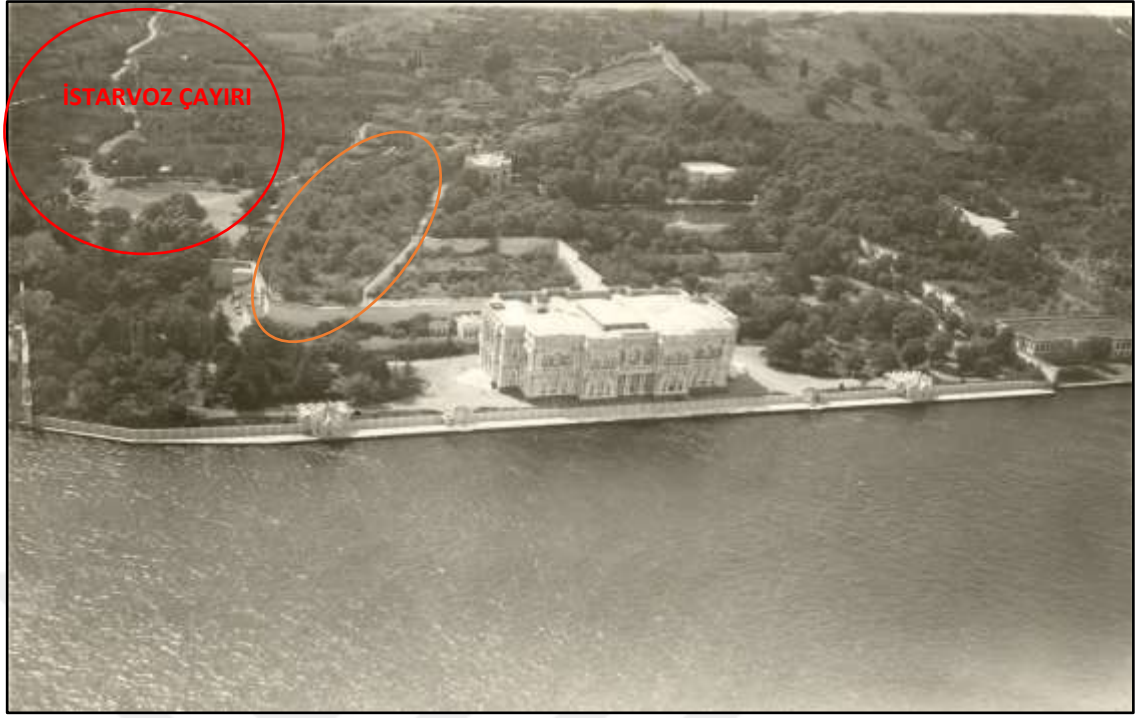
Şekil 4.44 Bostancı Abdullahğa Camii (Anonim1 2015)

Beylerbeyi Sarayı arazisinin dördüncü set bahçesinin güney cephesi, kara yolu kapısı Şahbaz Yiğit sokağına açılmaktadır. Beylerbeyi Sarayı'nın yer aldığı ana cadde (Abdullahğa caddesi) ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan alanın 1900'lü yıllardaki haritalara ve fotoğraflardan yeşil alan olduğu tespit edilmiştir. Bugün ise belirtilmiş olan

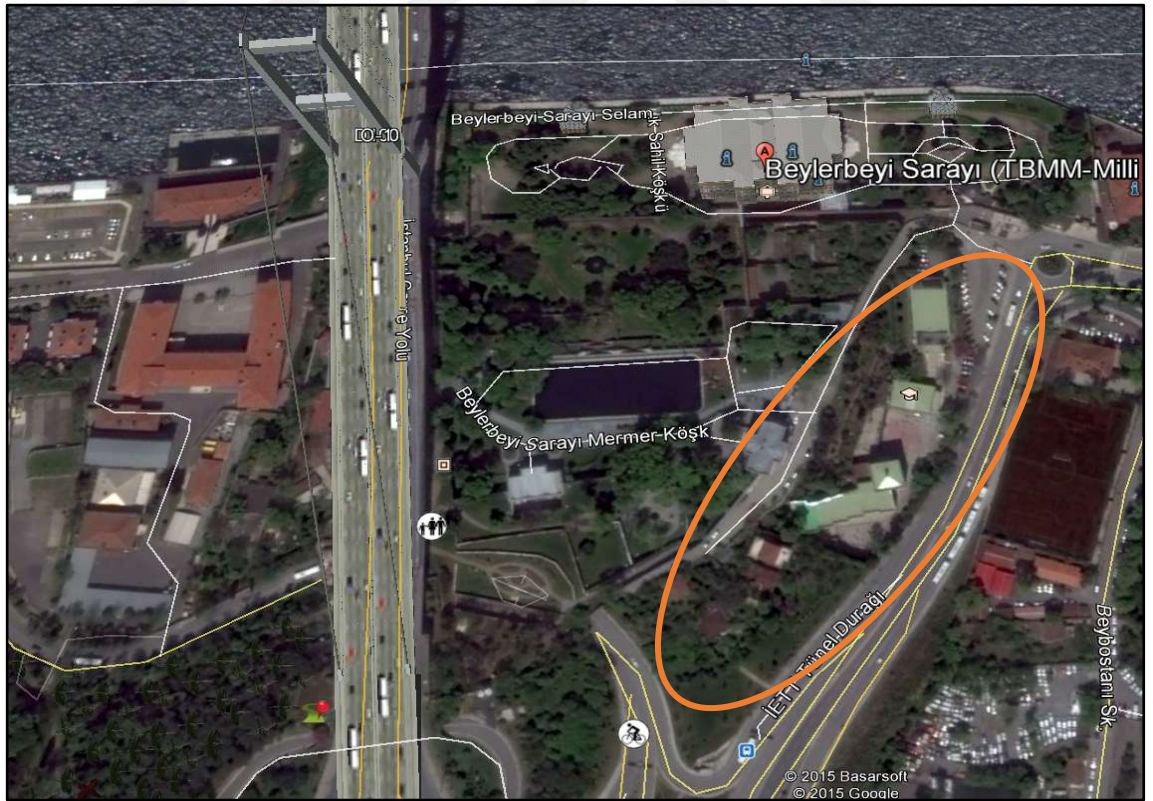
alanda Türkiye Futbol Federasyonu İdari Binası, Türkiye Futbol federasyonu Misafirhanesi, otopark ve Beylerbeyi Hacı Sabancı Lisesi yer almaktadır (Şekil 4.45-4.47). Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin 1900'lü yıllardaki fotoğrafları ve haritalarından elde edilen bilgiler doğrultusunda Harem bahçe duvarının karşınındaki yeşil alanın İstavroz Çayırı olduğu saptanmıştır. Bugün ise bu alan Beybostan adlı Sokak ile iki bölüme ayrılmaktadır. Doğu bölümünde Beybostan villaları, batı bölümünde ise Beylerbeyi Palace Boutique, Otopark, Rumeli börekçisi ve Beylerbeyi İlkokulu vb. yapılar yer almaktadır. Bostancıbaşı Abdullağa Camisi ise varlığını sürdürmektedir (Şekil 4.48)

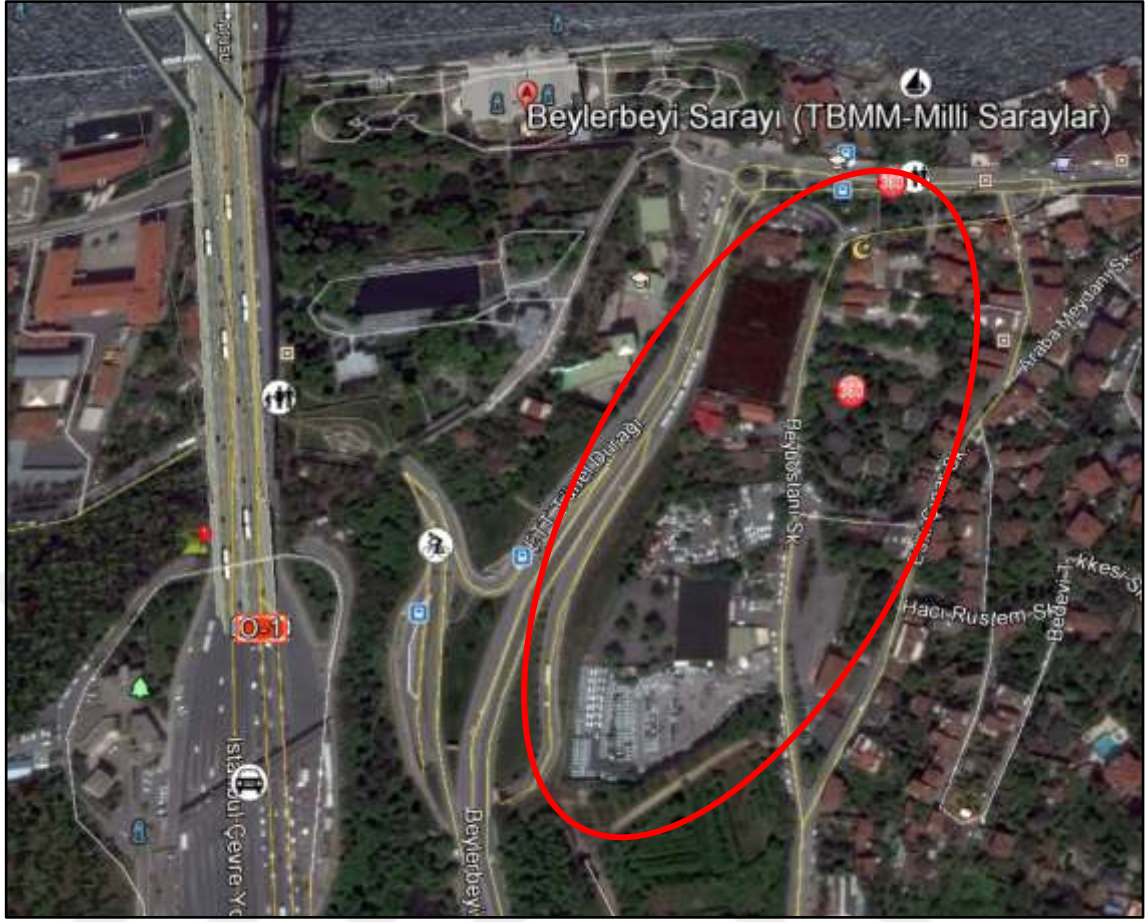
Şekil 4.45 Abdullağa Caddesi üzerinde yer alan yeşil alan (Eldem 1976)

Şekil 4.46 1900'lü yıllarda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri (Anonim 2014e)

Şekil 4.47 Şahbaz Yiğit Sokağı ve Abdullağa Caddesi arasında yer alan bölüm yapıları, genel görünüm (Anonim 2015a)

Şekil 4.48 İstarvoz Çayır'ında yer alan yapıların, genel görünüm (Anonim 2015b)

1973 yılında yapılmış olan Boğaziçi köprüsünün Anadolu yakasındaki ayakları Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde yer almaktadır. Köprü'nün ayakları dördüncü set üzerinde bulunan Ahır Köşkü'nün önünde konumlandırılmıştır. Köprü'nün saray arazisinin üzerinden geçmesi hem saraya hem de bahçelerine görsel ve fiziksel açıdan zarar vermektedir.

Beylerbeyi Sarayı'nın Selamlık bahçesi duvarının arka kesiminde yer alan, saray kompleksine ait olan yapılardan; I. Abdülhamid Sibyan Mektebi ve Kışla ve Hamamcılar koğuşları köprü yapımı amacı ile tamamen yıktırılmıştır. Harita Komutanlığı'ndan elde edilen 1960 yılın ait hava fotoğrafı incelendiğinde; Selamlık bahçesi duvarı arkasında yer alan yapıların bugüne ulaşmadığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.49-4.50).

Şekil 4.49 a: Kışla ve Hamamcılar Koğuşları, b: I. Abdülhamid Sibyan Mektebi
(Anonim 2013h)

Şekil 4.50 Anadolu Yakası, Boğaziçi Köprüsü yapımı, yıl: 1973 (Topçu 2006)

4.4.1 Selamlık Bahçesi

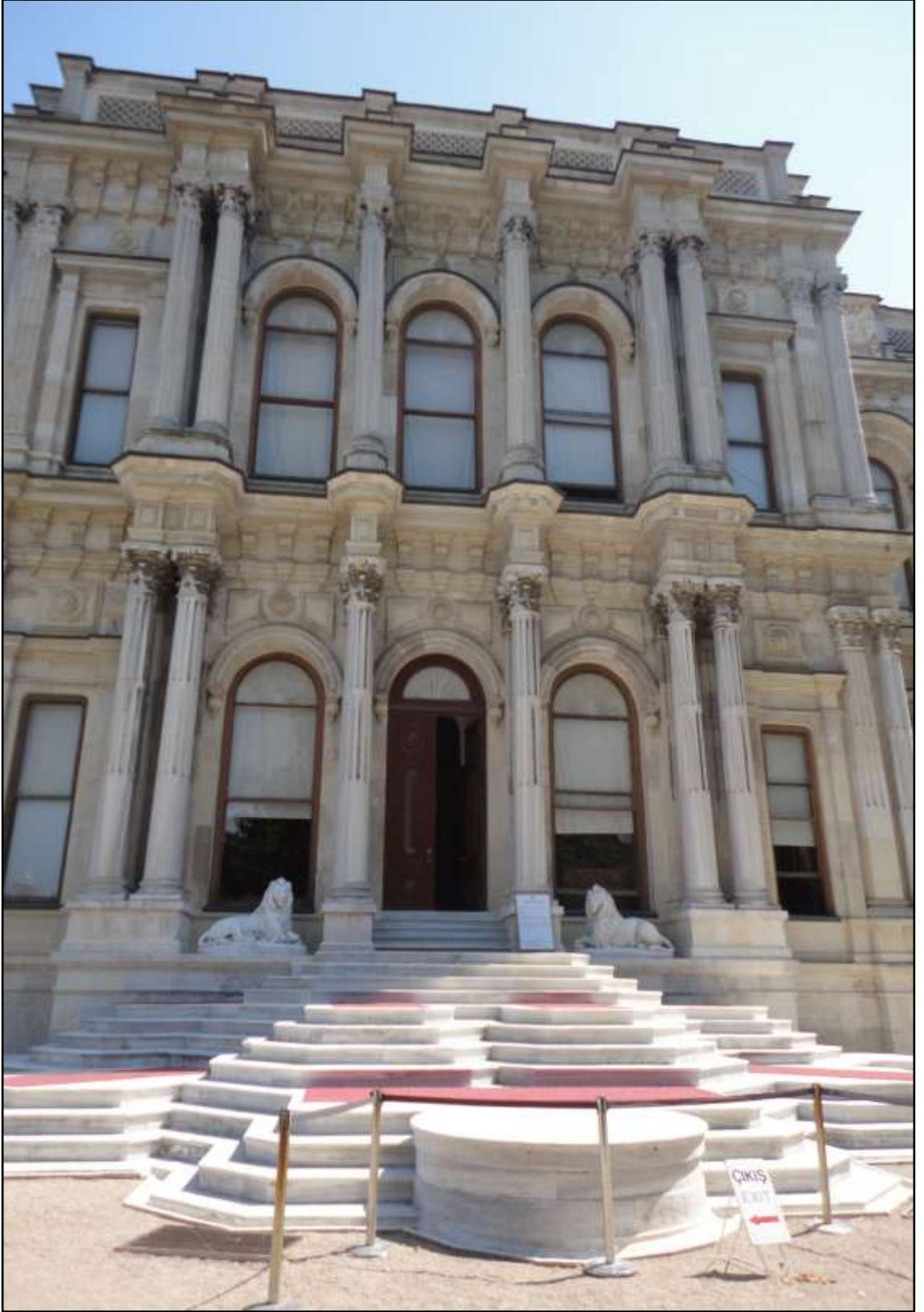
Beylerbeyi Sarayı arazisinin güneybatı yönünde yer alan yaklaşık 11,000 m² boyutunda olan selamlık bahçesinin girişi tünel yolundan sağlanmaktadır. Formal biçimde tasarlanan bu bahçenin ortasında grottolu havuz bulunmaktadır. Saray yapıtı ise ortadaki oval formlu havuz ile aynı aks üzerinde yer almıştır. Havuzun çevresindeki formal biçimli parterler ana yapıya göre simetrik bir plan şemasına sahiptir (Şekil 4.51-4.52) Selamlık bahçesi sarayın resmi bölümüdür. Bahçesinin ortasında yer alan oval formlu havuz ile aynı eksende yer alan Mabeyn-i hümayun binasına Mermer merdivenler ile ulaşılmaktadır (Şekil 4.53). Mabeyn ya da Selamlık bahçesi olarak da bilinen bahçe dikdörtgen plan şemasına sahiptir.

Şekil 4.51 Selamlık bahçesi, havuz ve çevresindeki parter düzeni (Orijinal 2014)

Şekil 4.52 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi hava fotoğrafı (Anonim 2015c)

Şekil 4.53 Mabeyn-i Hümayun, mermer merdivenler (Orijinal 2014)

4.4.1.1 Yapısal ögeler

Beylerbeyi Sarayı, selamlık bahçesinin yapısal elemanları değerlendirildiğinde; sürdürülebilir yapı gereci olarak taş, çakıl ve mermer gibi malzemelerin kullanıldığı saptanmıştır. Bu bahçede yer alan yapısal elemanlar sınır elemanları, çeşmeler, havuz, heykeller, aydınlatma elemanları ve zemin kaplama malzemeleri başlıkları altında incelenmiştir.

- **Sınır elemanları**

Selamlık bahçesi kara tarafından yüksek duvarlar, deniz tarafından ise alçak duvar ile çevrilidir. Padişahın devlet işlerini yürüttüğü Mabeyn-i Hümayun ve özel hayatını içeren Harem-i Hümayun bölümü ana binanın doğu cephesinde yer alan yüksek duvar ile ayrılmaktadır (Şekil 4.54-4.57). Ana kitlenin deniz yönündeki cephesi (batı cephesi) tarafında yer alan yol ise kesintisiz olarak devam etmektedir (Şekil 4.58).

Şekil 4.54 Deniz cephesi çevre duvarı (Orijinal 2012)

Şekil 4.55 Selamlık Bahçesi, set bahçeleri tarafındaki çevre duvarı (Orijinal 2012)

Şekil 4.56 Selamlık Bahçesi, Kara ve deniz tarafındaki çevre duvarları (Orijinal 2012)

Şekil 4.57 Mabeyn-i Hümayun bahçesini Harem-i Hümayun bahçesinden ayrılan duvar (Orijinal 2014)

Şekil 4.58 Mabeyn-i Hümayın ve Harem-i hümayun bahçelerini birbirine bağlayan yol
(Orijinal 2014)

Selamlık bahçesine giriş tünel yolu ile sağlanmaktadır. Sultan II. Mahmud tarafından 1829–1832 yılları arasında yapılmış olan tünel, 1973 yılına kadar Üsküdar'ı Beylerbeyi semtine bağlayan bir karayolu bağlantısı olarak kullanılmıştır. Tünel, saraya giriş amacı kullanımını dışında, tarihi işlevinin yanı sıra çeşitli kültürel ve sanatsal etkinlikler için de kullanılmaktadır (Şekil 4.59-4.60).

Şekil 4.59 Tünel girişi (Orijinal 2014)

Şekil 4.60 Tünel (Orijinal 2014)

Sarayın selamlık bahçesinde yer alan Deniz Köşkü'nün yanında görkemli kapı bulunmaktadır. Bu kapı arşiv belgelerden elde edilen bilgilere göre 1863 yılında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Saray bahçesinin cephe boyunca uzanan duvar bu kapı ile kesintiye uğramıştır. Bu kapı ajurlu ve demir döküm kanatlara sahiptirler.

Kapının iki yanında sekizli gruplar halinde sütunlar yükselmiştir. Sütunların gövdeleri bitki motifleri ile bezenmiştir. Ajurlu demir kanatların üst kısmında konsol dizisi, Kornişin üzerinde ise padişahın tuğrası bulunmaktadır (Şekil 4.61).

Şekil 4.61 Selamlık Bahçesi deniz yolu kapısı (Orijinal 2013)

- **Çeşmeler**

Farsça göz anlamındaki “**çeşm**” kelimesinden gelen çeşme terimi, su akıtan yapılar anlamına gelmektedir. Çeşmelerde sürekli su akışını sağlayan boruların (Lülelerin) yerini, zaman içinde suyun boşa akmasını engelleyecek musluklar almıştır. Lüle ya da musluğun yer aldığı taş, ayna taşıdır. Bazı çeşme örneklerinde musluğun yanlarında veya üst kısmında su içmek için kullanılan tasların konulduğu tas nişi/maşrapa yuvası bulunmaktadır. Cephe tasarımında çeşme nişi, musluğun olduğu bölümü diğer alanlardan ayırmaktadır. Çeşmelerde kemer ile niş şeklinde belirlenen alanda kitabe, çeşme aynası, musluğun takılı olduğu aya taşı bulunmaktadır. Çeşme örneklerinde

musluktan akan suyun toplandığı alana tekne, kurna veya yatak denilmektedir. Çeşmeler ve selsebiller yapıldıkları dönemin kültürü, beğenisi ve mimari özelliklerini yansıtmaktadır.

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde iki adet çeşme yer almaktadır. Bu çeşmelerden biri Gümüşyol'a çıkan, sarayın dış bahçe duvarında yer almaktadır (Şekil 4.62-4.63). Diğer çeşme ise tünelin içinde konumlandırılmıştır (Şekil 4.64-4.65). Çeşme kitabelerinin mısraları şair Hilmi'ye aittir. Kitabe üzerinde bulunan yazılar dönemin ünlü hattatı Yesarizade Mustafa İzzet tarafından yazılmıştır.

1829 yılında sultan II. Mahmud tarafından yaptırılmış olan çeşmenin kitabesi üzerindeki yazı; (Şekil 4.62)

*Ab-ı ruy-ı Saltanat Hajan-ı Mahmudu'ş –şeym
Yapdı bu nev çeşme-i zemzem nihad-ı atharı*

*Besmeyle nuş eden ab-ı şifa bahşasını
Ömrü ley oldukça olur enva-ı illetden beri*

*Hilmiya tarihini cevherle tahrir eyledim
Han Mahmud eyledi icra bu ayn-ı kevseri*

Şekil 4.62 Beylerbeyi Sarayı, Sarayın dış bahçe duvarında yer alan çeşmenin kitabesi (Orijinal 2013)

Şekil 4.63 Beylerbeyi Sarayı, Sarayın dış bahçe duvarında yer alan çeşme (Orijinal 2013)

1829 yılında sultan II. Mahmud tarafından yaptırılmış olan çeşmenin kitabesi üzerindeki yazı; (Şekil 4.64)

*Padişah-ı pür himem Sultan Mahmudül hisal
Yapdı ziba çeşme-i dilcu ter-i lezzet resan*

*Menbaı Firdevs-i a'lamdar misal'i selsebil
Cüz-i iksir hayat olmuş mizacında cihan*

*Gevher-i tarih-i mervidir Hızır'dan Hilmiya
Cedvel-i ab-ı hayatı kıldı Mahmud Han revan*

Şekil 4.64 Beylerbeyi Sarayı, Tünel içinde yer alan çeşmenin kitabesi (Orijinal 2013)

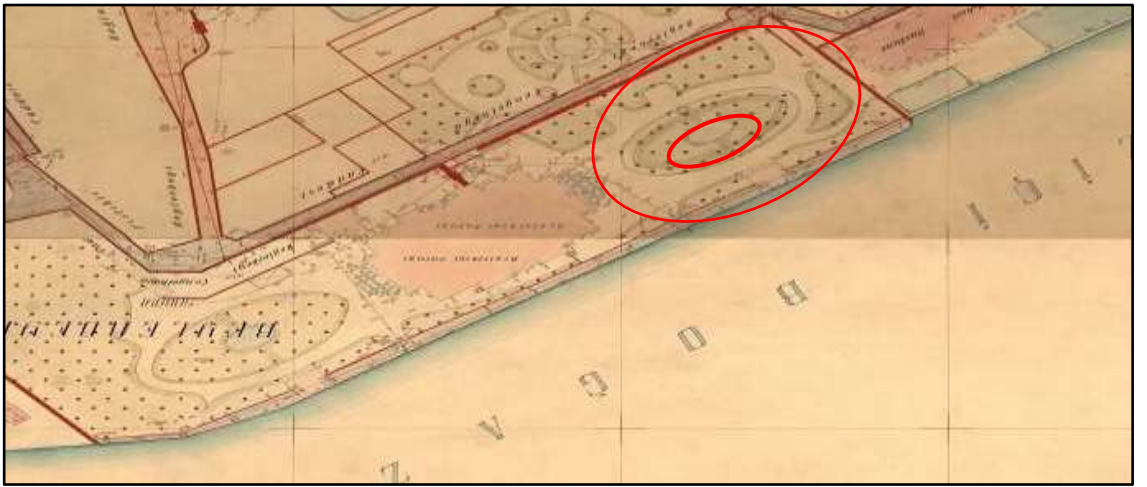

Şekil 4.65 Beylerbeyi Sarayı, Tünel içinde yer alan çeşme (Orijinal 2013).

- **Havuzlar**

Türk bahçelerinde su olgusu oldukça zengin bir niteliğe sahiptir. Türk bahçelerinde çok yalın su elemanları; havuz, çeşme gibi öğelerin yanı sıra, en karmaşık çözümleri içeren çağlayanlar biçimine kadar geniş bir yelpaze içeren su kullanımı özgün çözümler şeklinde ifade edilmiştir. Bahçede hiçbir zaman havuz ve fiskiyeler eksik olmamış, kimi zaman bunlar birbirine mermer zemine gömülmüş kanal biçiminde suyolları ile bağlanmışlardır. Çeşmeler ve selsebiller ise her dönemde önemli su öğeleri olmuştur (Erdoğan vd. 2003).

Osmanlı Dönemi'nde, 18. yüzyıla kadar dört köşe, dikdörtgen veya kare şeklinde olan havuzlar, daha sonra yerlerini, çoğunlukla yuvarlak ve eğrisel formlu havuzlara bırakmışlardır. 18. yüzyıldan itibaren büyük havuzların içi çeşitli biçimlerde canlandırılmış bu amaçla ortalarına adalar, yapay kayalardan oluşturulmuş fiskiyeler, şelaleler ve köprü biçiminde geçitler yapılmıştır (Atalay-Seçen 2011). Beylerbeyi Sarayı bahçelerindeki su öğelerinin arasında ilk olarak saray yapısının selamlık ve harem bölümünde bulunan oval formlu grottolu ve merkez aksı oluşturan havuz dikkati çekmektedir. Selamlık ve harem bahçelerindeki havuzlar plan şemaları açısından benzer niteliktedirler. Küfeki taşı ile çevrelenmiş olan bu oval formlu havuzun boyutu yaklaşık 15 metredir. Havuzun ortasında ise grotto yer almaktadır. (Şekil 4.66-4.67).

Şekil 4.66 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık ve Harem bahçesinde yer alan havuzlar (Atalay-Seçen 2011)

Şekil 4.67 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan grottolu havuz (Orijinal 2012)

- **Heykeller**

19. yüzyıl'ın başlarından itibaren Avrupa'da heykel sanatının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönemde Fransa'da yeni gelişen kentsel dokularda, mimari ile birlikte heykeller de yaygın olarak kullanılmıştır. Bu dönemde heykel yapımı birçok iş olanağı sağlamış, heykeltıraşların yaptıkları küçük modelleri büyüterek çoğaltan kalıp ve döküm atölyeleri geliştirilmiştir. Bu süreçte heykel; görsel obje kullanım sanatsal etkinlik dışında standartlaşmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Sultan Abdülaziz Dönemi'nde İstanbul saray bahçeleri için Fransa'dan getirilen hayvan figürleri 19. yüzyıl'ın heykel sanatına hakim olan neo klasik üsluba bir tepki olarak doğan romantizm anlayışına göre tasarlanmıştır. Bu anlayışla gerçekleştirilen heykellerin konuları tarih, edebiyat konuları ile hayvan figürleri olarak seçilmiştir. Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Balyan ailesinin tasarladığı saray, köşk ve malikanelerin

bahçelerinde Avrupa'dan ve özellikle Fransa'dan getirilen hayvan figürleri kullanılmıştır.

Sultan Abdülaziz yerli ve yabancı birçok sanatçı tarafından gerçekleştirilen portrelerin yanı sıra Osmanlı padişahları arasında kendi heykelini diktiren ilk ve tek sultandır. Bu heykel, 1868 yılında 58X76 cm. ölçülerinde Gustave Garnier tasarımı mermer yontma tekniği ile çalışılmıştır. 1871 yılında C.F.Fuller adlı bir sanatçıya at üzerinde durur şekline dönüştürülmüştür. Bugün heykel Beylerbeyi Sarayı'nın Havuzlu Salonu'nda bulunmaktadır (Şekil 4.68) (Anonim 2012f).

Şekil 4.68 Beylerbeyi Sarayı, Havuzlu Salon Sultan Abdülaziz heykeli (Anonim 2012f)

Beylerbeyi Saray’ında bulunan mermer heykeller ise yine 1864 tarihi olup, hepsi aslan figürlerinden oluşmaktadır. Alçı modellerinden büyütülerek çoğaltıldıkları düşünülen bu heykeller saray bahçelerinin değişik kesimlerinde bulunmaktadır. Sarayın selamlık bahçesinin bina girişinde, çift olarak yer alan iki aslan figürlerinin “**dinlenen aslan kafası sağa**” ve “**dinlenen aslan kafası sola**” üzerinde Pierre Louis Roillard 1864 Paris yazısı bulunmaktadır. Figürlerin anatomik özellikleri son derece nitelikli olup gerçek boyutlarında çalışılmıştır (Şekil 4.69-4.70).

Şekil 4.69 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık girişi, “**Dinlenen Aslan Kafası Sağa**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.70 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık girişi, “**Dinlenen Aslan Kafası Sola**” (Orijinal 2012)

Beylerbeyi Sarayı selamlık bahçesinde iki adet de kaplan heykeli bulunmaktadır. Bunlardan biri havuz kenarında yer alan “**oklu kirpi tarafından yaralanmış kaplan**”; diğeri ise Selamlık deniz Köşkü’nün önünde bulunan kaplan heykelidir. Erkek kaplan güçlü ve asil görünüşü ile “**yürüyen kaplan kral**” adını taşımaktadır (Şekil 4.71-4.72).

Şekil 4.71 Selamlık Bahçesi “**Oklu Kirpi Tarafından Yaralanmış Kaplan**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.72 Selamlık Bahçesi “**Yürüyen Kaplan Kral**” heykeli (Orijinal 2012)

Çizelge 4.1 Beylerbeyi Sarayı'nın Selamlık bahçesi için sipariş edilen mermer heykeller listesi (Cochain 1991)

Ünvanlar Mermer Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümhane	Resim
Lion couche, tete a droite (Kafası solda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)				
Lion couche, tete a droite (Kafası sağda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)				
Tigresse blessee par un porc- epic (Oklu kirpi tarafından yaralanmış dişi kaplan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Heizler	Moyenne		
Lion couche, tete a droite (Kafası sağda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Heizler	Moyenne		

- **Aydınlatma elemanları**

Türk bahçelerinde, bahçenin belirli yerlerinde fenerler asılmıştır. Fenerler, Japon bahçelerindeki fenerlere benzemekle beraber, ahşap ya da metal olarak yapılmıştır. Donanma ve şenliklerde parterler ve sergiler kandiller ile ışıklandırılmıştır. Kandiller ya saksıların arasında yer almış ya da çardaklara asılmıştır. Uygun hava koşullarında mum ışığının da kullanımına yer verilmiş, III. Ahmed Dönemi'nde kaplumbağalar üzerine iliştirilen mumlar ile oluşturulan hareketli ışıklar ile “Çırağan” adı verilen şenlikler ve donanmalar gerçekleştirilmiştir. Kandil ve meşaleli donanmalar, 19. Yüzyıl'ın ikinci yarısına kadar bahçelerde varlığını korumuştur (Atalay-Seçen 2011). Sultan Reşad tahta çıktığı ilk aylarda Beylerbeyi Sarayı bahçelerini devletin şanına uygun bir biçimde gereken onarımların yapılması ve yabancı devlet başkanlarının ağırlandıklarına hazır hale getirilmesini istemiştir. Bu onarım sürecinde sarayın aydınlatma, döşeme ve diğer eksiklikleri Sermimar-1 Sehriyarı (saray başmimarı) Vedat Bey nezaretinde yapılan çalışmalarla tamamlanmıştır.

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin aydınlatma ve elektrik tesisatının oluşturulması için gazhane inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu anlamda ilk olarak Nakkaş Bostanı mevki düşünülmüştür. Ancak bu arazinin özel mülk olduğundan dolayı gazhane bu mevkiinin arkasında yer alan Emlak-ı Hümayun'a ait bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Gazhane için yer seçimi ile ilgili ilk hazırlıklar Tophane-i Amire Nezareti tarafından 1865 yılı Ocak ayında başlamıştır. Osmanlı arşivinden elde edilen belgelere göre; inşa edilecek gazhanenin, uzun vadede yakın çevresinde bulunan işyerleri ve evleri de 1993 kapsayabilecek kapasitede olacağı, ancak başlangıçta Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatmasının öncelikli olduğu kaydedilmiştir (Göncü 2006).

Beylerbeyi Sarayı, selamlık bahçesinde bulunan aydınlatma elemanları değerlendirildiğinde üç tip aydınlatma elemanı bulunduğu saptanmıştır. Bunlar;

- Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler
- Duvara monte edilmiş fenerler

- Bugün kullanılan spot aydınlatma elemanlarıdır.

- **Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler;**

Bu tip aydınlatmada kaide, direk ve fener olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanları dört farklı tipte incelenebilmektedir.

Tip 1: Beylerbeyi Sarayı'nın Selamlık bahçesinde çiçek tarhlarının dış çizgileri boyunca, kapı girişlerine ve binaların ön kısımlarına belirli aralıklarla konumlandırılmıştır. Tip 1 olarak gruplandırılan aydınlatma elemanlarının 2 farklı şekli bulunmaktadır. Kaide, direk ve fener bölümlerinden oluşan bu aydınlatma elemanlarının kaide ve gövde bölümleri demir döküm ve fener bölümleri ise pirinçten yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanlarının direk ve kaidelerinin ortak özellik göstermesine karşın fener başlıkları form özellikleri açısından farklılık göstermektedir. Bu kapsamda bu aydınlatma elemanları Tip 1- A ve Tip 1-B olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 4.73 a,b).

Şekil 4.73.a Tip 1-A (Orijinal 2012)

Şekil 4.73.b Tip 1-B (Orijinal 2012)

Tip 2: Bu aydınlatma elemanları Mabeyn-ı Hümayun (selamlık) binasının girişinin sağında ve solunda kullanılmıştır. Özgün biçimde tasarlanmış olan bu aydınlatma elemanları ana gövdeye monte edilen üç fener başlığına sahiptir. Bu aydınlatma elemanlarının gövde ve direk bölümleri demir döküm ve fener bölümü ise pirinçten yapılmıştır (Şekil 4.74.a,b).

Tip 3: Selamlık bahçesi, Deniz Köşkü'nün önünde ve havuzun etrafında kullanılan aydınlatma elemanı olup, tek olacak biçimde, özgün nitelikte tasarlanmıştır. Bu aydınlatma elemanında kullanılan malzeme ise diğerleri ile benzerlik göstermektedir(Şekil 4.75.a,b).

Şekil 4.74.a Tip 2 (Orijinal 2012)

Şekil 4.74.b Tip 2 (Orijinal 2013)

Şekil 4.75.a Tip 3 (Orijinal 2013)

Şekil 4.75.b Tip 3 (Orijinal 2013)

- **Duvara monte edilmiş fenerler;**

Bu tip aydınlatma elemanları duvar üzerinde monte edilmiş apliklerdir. Bu aydınlatma elemanları taşıyıcı konsol ve fener başlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Gövde bölümü demir döküm, başlık bölümü ise pirinçten yapılmıştır. Bu grupta yer alan aydınlatma elemanları ise 2 farklı tipte uygulanmıştır.

Tip1: Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde bu tip aydınlatma elemanı iki yerde kullanılmıştır. Birincisi, dördüncü set üzerinde bulunan Sarı Köşk'ün güney tarafında bulunan bahçe kapının iki yanında yer almaktadır, diğeri ise Mabeyin binasının doğu tarafında, Selamlık ve harem bahçesini birbirine bağlayan kapının iki yanında konumlandırılmıştır. (Şekil 4.76).

Şekil 4.76 Selamlık ve Harem bahçesini birbirine bağlayan kapı, Tip 1 aydınlatma elemanı (Orijinal 2013)

Tip 2: Duvar üzerine monte edilmiş aydınlatma elemanları Mabeyin (selamlık) binasının batı cephesi önünde rıhtım boyunca uzanan duvarın iç kısmında yer alan kolonların üzerinde yerleştirilmiştir. Sarayın denize bakan cephesinin önünde saraya paralel olarak uzanan rıhtımı bahçeden ayıran duvarların üzerine monte edilen bu aydınlatma elemanları bahçe sınırlarını belirlemek amacı ile kullanılmıştır. Bu grupta yer alan aydınlatma tipi sadece selamlık ve harem bahçesi boyunca uzanan duvar üzerinde kullanılmıştır (Şekil 4.77).

Şekil 4.77 Rıhtım boyunca uzanan aydınlatma elemanları, Tip 2 (Orijinal 2012)

- **Bugün kullanılan spot aydınlatma elemanları;**

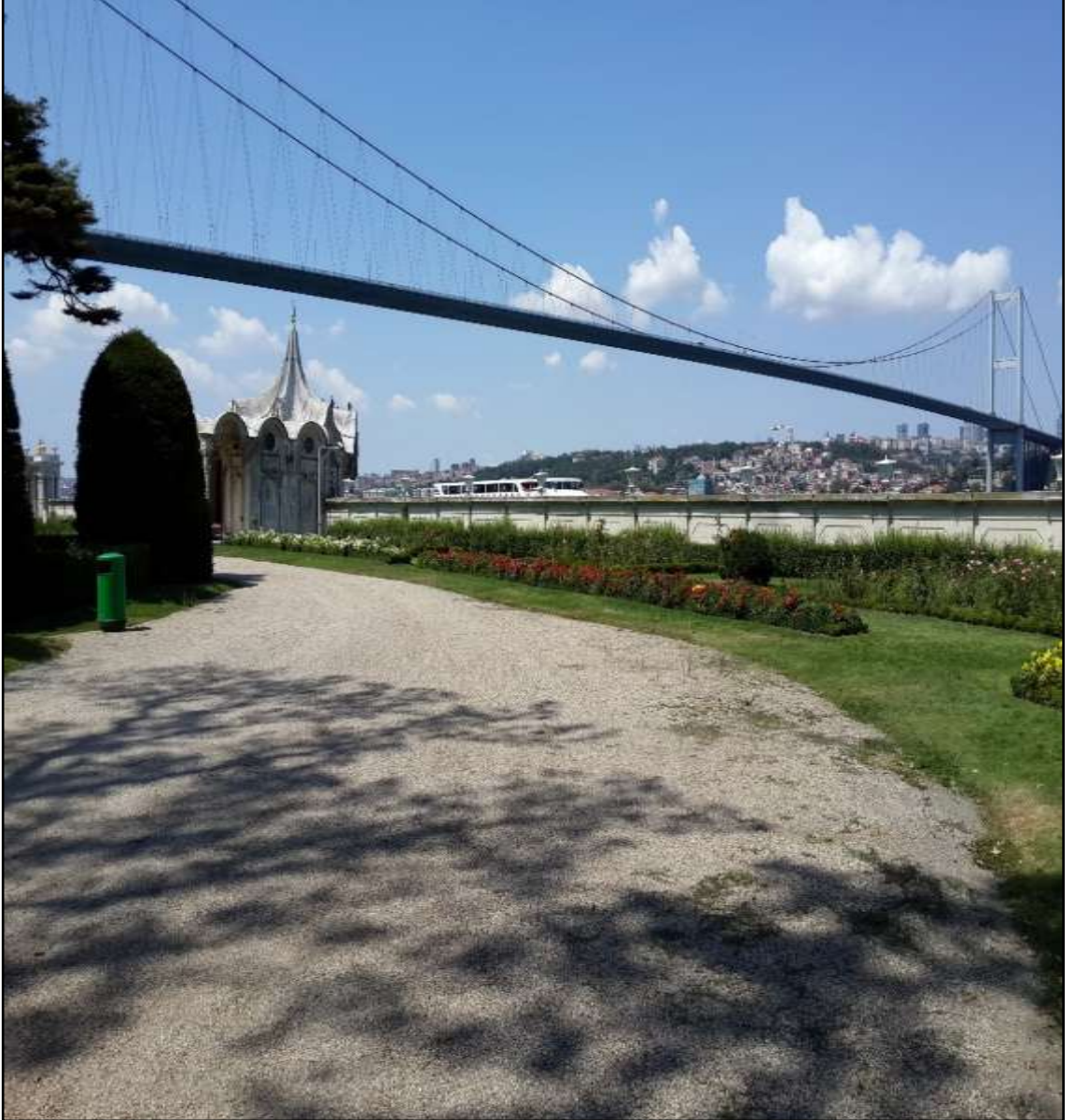
Bu tip aydınlatma elemanları gerekli görülen yerlerde gece ve gündüz aydınlatması amacı ile uygulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda rıhtım boyunca uzanan duvarın alt kısımlarında, çim alan üzerinde ve bahçe içinde çim parterlerin içinde belirli aralıklarla spot aydınlatmalar yerleştirilmiştir (Şekil 4.78).

Şekil 4.78 Selamlık bahçesi, Spot aydınlatma elemanları (Orijinal 2013)

- **Zemin kaplama malzemesi**

Beylerbeyi Sarayı, selamlık bahçesinin bitki parterleri dışında kalan kısımlarında yer döşemelerinde çakıl-kum karışımı. Selamlık bahçesini dördüncü sete bağlayan rampada ise küp taş kullanılmıştır (Şekil 4.79-4.80).

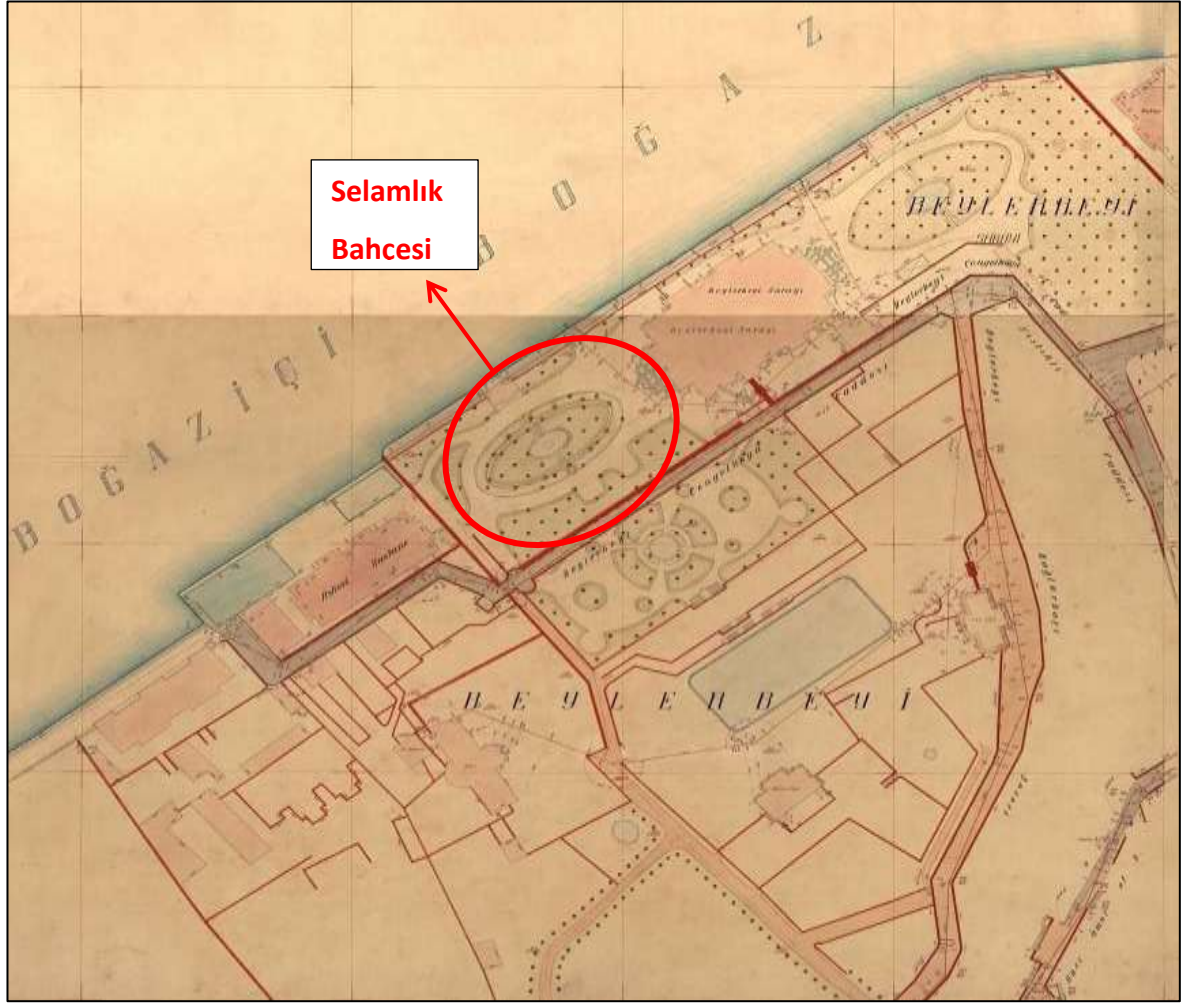
Şekil 4.79 Selamlık bahçesi zemin kaplama olarak kum-çakıl kullanımı (Orijinal 2013)

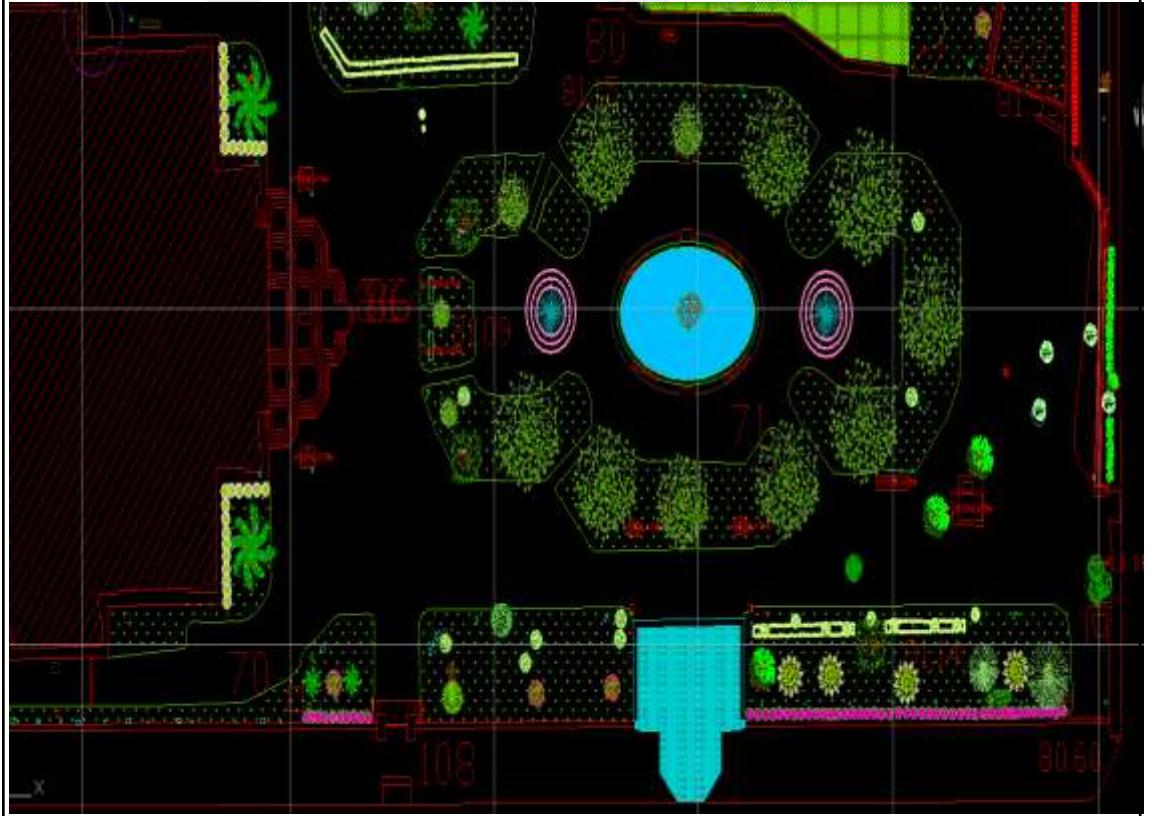
Şekil 4.80 Selamlık bahçesini dördüncü sete bağlayan rampanın zemin kaplamasında küp taş kullanımı (Orijinal 2013)

4.4.1.2 Bitkisel ögeler

“Anadolu Ciheti Haritaları” kitabında yer alan Beylerbeyi Sarayı haritasından saptandığı üzere ana yapının kuzey kesiminde bulunan selamlık bahçesinde yer alan oval formulu ve grottolu havuz, ana kitle ile aynı aks üzerinde konumlandırılmıştır (Şekil 4.146). Havuzun çevresinde oval bir formda biçimlendirilmiş olan parterler ise yapıya göre simetrik bir plan şemasına sahiptirler. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980’lerde restorasyon projesi uygulaması ile bahçe çizgileri dörtgensel bir forma dönüştürülmüştür (Şekil 4.81-4.82).

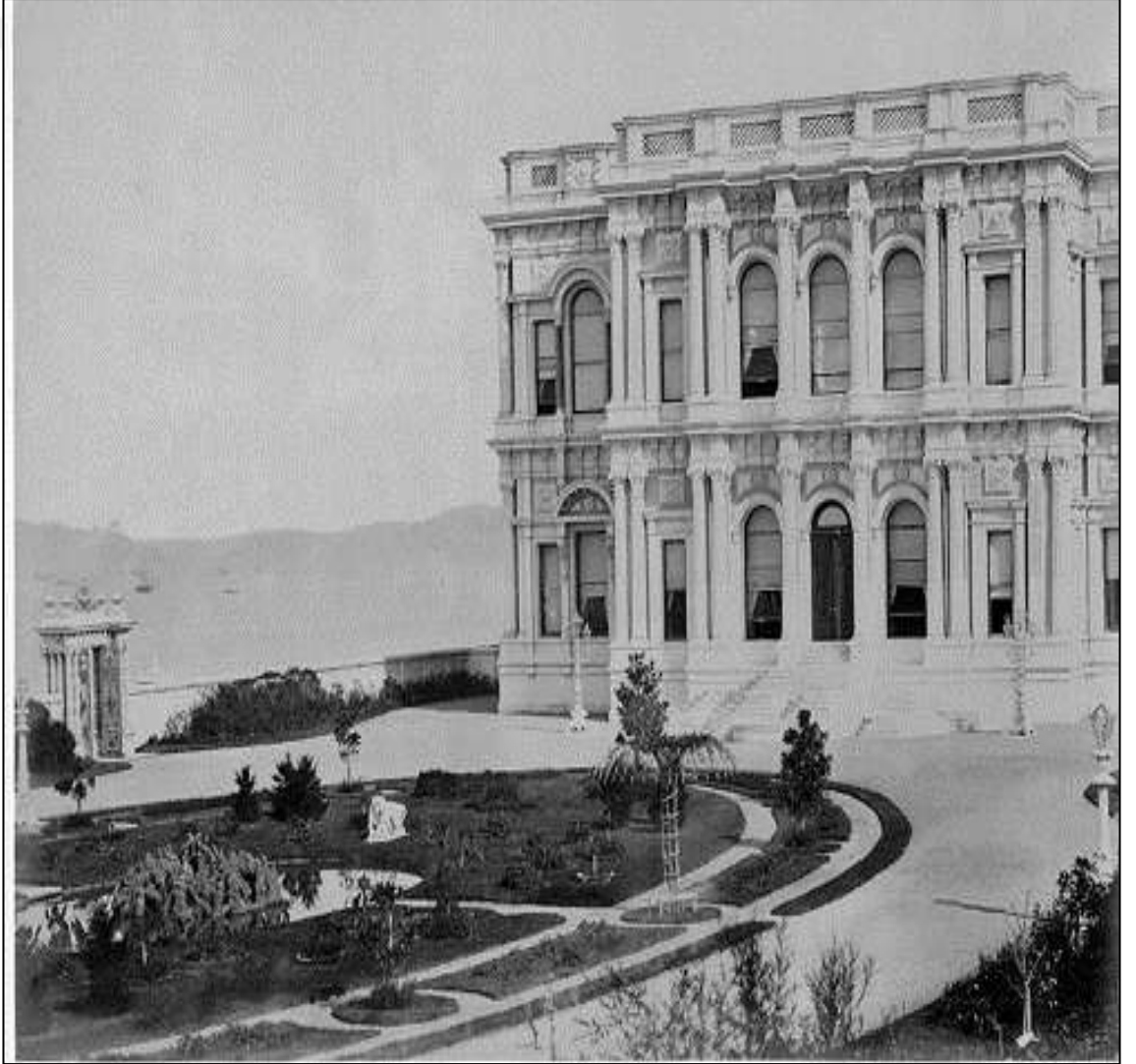

Şekil 4.81 İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları’nda Beylerbeyi Sarayı ve yakın çevresi (Atalay-Seçen 2011)

Şekil 4.82 Selamlık bahçesi hava görüntüsü (Earth Pro 2016) ve bu bahçede yer alan bitki parterlerinin mevcut durumu (Orijinal 2015)

1880-1890 yılları arasında Sebah&Joallier tarafından çekilen ve bahçenin özgün biçimini yansıtan fotoğrafta, sarayın ana eksenine göre simetrik olarak düzenlen oval formlu grotto havuz ve çevresinde oval biçimde tasarlanmış olan bitki parterleri görülmektedir. Bitki parterlerin içinde *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk) ağaçları dikilmiştir. Oval formda tasarlanmış olan bu parterin dış çizgisinin ortasında ise belirli aralıklar ile dairesel çim parterleri ve bu parterlerin içinde ise baston güllerine yer verilmiştir. Parterlerin ortasında ise “oklu kirpi yüzünden yaralanmış dişi kalan” heykeli bulunmaktadır (Şekil 4.83).

Şekil 4.83 Selamlık bahçesi, 1880-1890 yılları arasında Sebah&Joallier tarafından çekilen fotoğraf (Anonim 2013i)

1890-1900 yılları arasında B. Kargopoulo tarafından çekilen fotoğrafta Selamlık bahçesindeki bitkisel tasarım 1890 yılında Sebah&Joallier tarafından çekilen fotoğraf ile karşılaştırıldığında havuzun etrafında yer alan çim parterin form özelliğinin aynı olduğu ancak parterin dış çizgisinde yer alan yuvarlak çim parterlerin içindeki baston güllerin yerinde *Magnolia grandiflora* (Manolya) ağaçlarının olduğu görülmektedir (Şekil 4.84).

Şekil 4.84 1890-1900 yılları arasında B. Kargopoulo tarafından çekilen fotoğraf, Selamlık bahçesi (Anonim 2013j)

Bugün ise oval formulu grotto havuzun etrafında yedi parçadan oluşan dörtgensel formda düzenlenmiş olan bitki parterlerinin içinde 13 (on üç) adet *Magnolia grandiflora* (Manolya), 2 (iki) adet *Taxus baccata* (Porsuk), grotto havuzun iki tarafında ise simetrik bir biçimde tasarlanmış olan 2 (iki) adet *Buxus sempervirens* (Şimşir) ağaçları yer

almaktadır. *Buxus sempervirens* (Şimşir) ağaçlarının etrafında ise çiçek parterleri yer almaktadır (Şekil 4.85-4.86).

Şekil 4.85 Selamlık bahçesinde oval formulu çim parterde yer alan *Magnolia grandiflora* (Manolya) (Orijinal 2014)

Şekil 4.86 Selamlık bahçesi, havuzun etrafında yer alan budanmış *Buxus sempervirens* (Şimşir) (Orijinal 2014)

1900'lü yıllarda çekilen fotoğraflar incelendiğinde Mabeyin binasının güney cephesinde yer alan mermer merdivenlerin sağ ve sol tarafında (cephenin simetrik bir şekilde geri çekilen bölümlerinde) bitki kullanımı bulunmamaktadır. Ancak bugün aynı alanda çim parter oluşturulmuş. Bu parterin duvar kenarı çizgisinde *Euonymus japonica* (Taflan) ile çit oluşturulmuştur. Parterin ortasında ise *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye) yer almaktadır (Şekil 4.87).

Şekil 4.87 Ana yapının güneybatı köşesinde yer alan bitki parteri (Orijinal 2012)

Basille Kargopoulo tarafından 1890 yılında çekilen fotoğrafta görüldüğü gibi selamlık bahçesinde yer alan Deniz Köşkü'nün her iki yanında *Lingustrum vulgare* (Adı Kurtbağrı) ağaçlarının yer almaktadır. (Şekil 4.88).

Deniz Köşkü'nün iki yanında, içine *Agave americana* (Sarı Sabır) dikilmiş olan bronz vazolar Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde kullanılmak üzere 1865 yılında Fransa'dan getirilmiştir. Bugün bronz vazo Dolmabahçe Sarayı'nın denize bakan merdivenlerini süslemektedirler (Şekil 4.89) (Atalay-Seçen 2011).

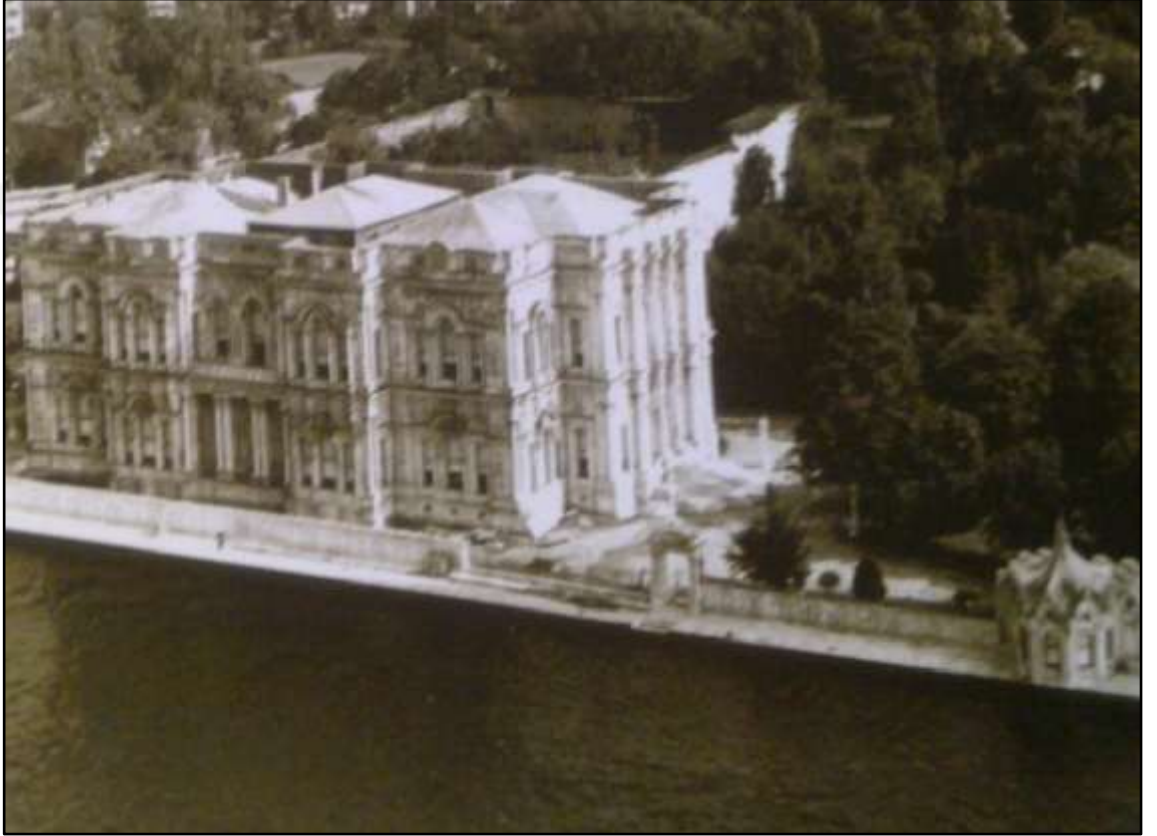

Şekil 4.88 Sebah&Joallier tarafından çekilen fotoğraf, Selamlık Bahçesi, Deniz Köşkü (Anonim 2012j)

Şekil 4.89 Dolmabahçe Sarayı, Paris 1865 Pierre Louis Rouillard imzalı bronz vazo (Atalay-Seçen 2011)

1900-1910 yılları arasında Basille Kargopoulo tarafından çekilen fotoğrafta Selamlık Deniz Köşkü ve Deniz Kapısı arasında bulunan alanda üç adet ağacın yer aldığı görülmektedir. Ancak bu alandan yakından çekilmiş olan başka görsel veri veya yazılı kaynak bulunmadığından dolayı bu alanda yer alan bitki türleri tespit edilmemiştir (Şekil 4.90).

Şekil 4.90 1900 yılında Basille tarafından çekilen fotoğrafta Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri (Anonim 2013k)

Bugün ise selamlık Deniz Köşkü'nün doğu tarafında yaklaşık 399 m²'lik dikdörtgen formlu çim parteri yer almaktadır. Bu alanın içinde ise *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Cedrus deodora* (Himalya Sediri), *Taxus baccata* (Posuk), *Ulmus glabra* (Karaağaç), *Hydrandea marcophylla* (Ortanca) ve *Salvia splendens* (Ateş Çiçeği) yer almaktadır. Deniz Köşkü'nün batı tarafında ise yaklaşık 299 m²'lik dikdörtgen formlu çim parteri yer almaktadır. Bu alanda ise *Ligustrum vulgare* (Kurtbağrı), *Buxus sempervirens*

(Şimşir), *Cedrus deodora* (Himalya Sediri), *Salvia splendens* (Ateş Çiçeği) yer almaktadır (Şekil 4.91-4.93).

Şekil 4.91 Beylerbeyi sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün batı tarafında yer alan bitki türleri (Orijinal 2012)

Şekil 4.92 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün batı tarafında yer alan bitki türleri (Orijinal 2012)

Şekil 4.93 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesi Deniz Köşkü'nün doğu tarafında yer alan bitki türleri (Orijinal 2012)

Selamlık bahçesinin kara tarafı duvar kenarında üç farklı forma sahip bitki parterleri içinde çeşitli bitki türleri yer almaktadır. Tünel kapısının giriş bölümünde çokgen formda tasarlanmış olan yaklaşık 1000 m² lik bir alanda çok sayıda bamboo yer almaktadır. Bu alanın önünde yaklaşık 50 m² çim alanda ise bir adet *Cercis siliquastrum* (Arguvan) soliter bir biçimde yer almaktadır. bamboo alanının devamında yer alan yaklaşık 430 m² lik alanda ise *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bamboo), *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Celtis australis* (Çitlembik), *Aesculus glabra* (At Kestanesi), *Hydrandea marcophylla* (Ortanca) yer almaktadır (Şekil 4.94-4.95).

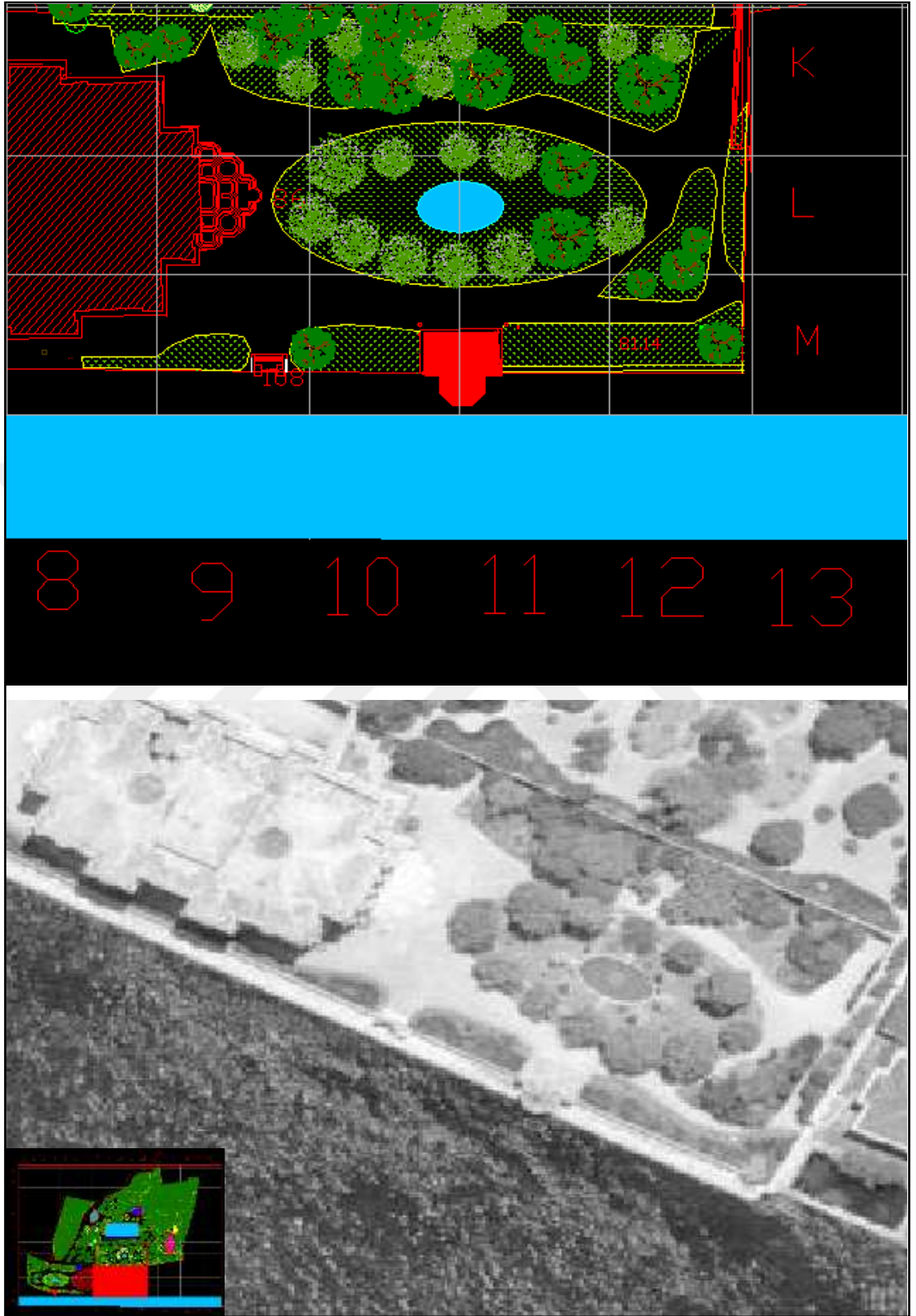
Şekil 4.94 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi, Budanmış *Taxus baccata* (Adi Porsuk) ve *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya) Ağaçları (Orijinal 2012)

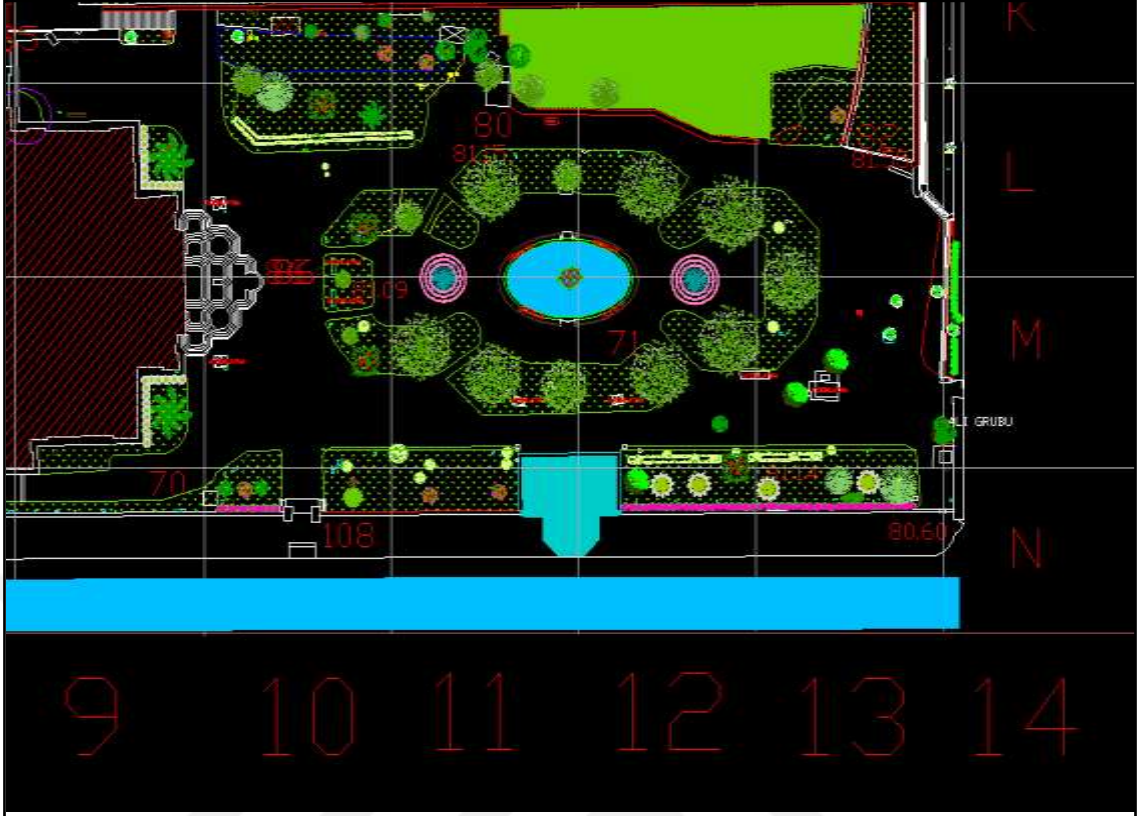
Şekil 4.95 Selamlık bahçesi kara tarafı duvar kenarında yer alan Bamboo'lar (Orijinal 2014)

Bugün Selamlık bahçesinde bulunan başlıca bitki türleri *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Laurus nobilis* (Defne), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı), *Euonymus japonica* (Taflan), *Ficus carica* (İncir), *Koelreuteria paniculata* (Altuni Fener Ağacı), *Celtis australis* (Çitlembik), *Aesculus glabra* (At Kestanesi), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Lonicera nitida* (Bodur Hanımeli), *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bamboo), *Ulmus glabra var. pendula* (Sarkık Dağ Karaağacı), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya)'dır.

Şekil 4.96 Beylerbeyi sarayı Selamlık bahçesi rölövesi (Orijinal 2015) ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013)

Şekil 4.97 Beylerbeyi sarayı Selamlık bahçesi rölövesi (Orijinal 2015) ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2015d)

Çizelge 4.2 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dikim dönemleri

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
N14	1	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M13	2	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M14	3	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
N13	4	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
N13	5	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
N13	6	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
N13	7	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
N13	8	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
N13	9	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı		X	
N13	10	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı		X	
N13	11	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
N13	12	LONI	Lonicera nitida	Hammeli			X
N12	13	PHSE	Philadelphus coronarius	Filbahri			X
N12	14	PHSE	Philadelphus coronarius	Filbahri			X
N12	15	ULGLPE	Ulmus glabra 'Pendula'	Sarkık Dağ Karağacı		X	
N12	16	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı		X	
N12	17	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı		X	
M12	18	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk		X	
M12	19	SAPA	Salvia splendens	Ateş Çiçeği			X
M12	20	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M12	21	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M13	22	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M13	23	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N11	24	LAIN	Lagestroemia indica	Oya Ağacı			X
N11	25	LAIN	Lagestroemia indica	Oya Ağacı			X
N11	26	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M11	27	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M11	28	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M11	29	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M10	30	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N10	31	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
N11	32	SAPA	Salvia splendens	Ateş Çiçeği			X
N10	33	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
N10	34	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
N10	35	LAIN	Lagestroemia indica	Oya Ağacı			X
N10	36	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	

Çizelge 4.2 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dikim dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		Dikim DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
M13	37	ULGLPE	<i>Ulmus glabra</i> 'Pendula'	Sarkık Dağ Karağacı		X	
M13	38	ULGLPE	<i>Ulmus glabra</i> 'Pendula'	Sarkık Dağ Karağacı		X	
M13	39	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
M13	40	FASY	<i>Fagus Sylvatica</i>	Avrupa Kayını		X	
M13	41	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir		X	
M13	42	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
M13	43	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
M13	44	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M12	45	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M12	46	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M12	47	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
M11	48	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M11	49	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M11	50	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M11	51	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
M10	52	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
M10	53	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M10	54	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir		X	
M10	55	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
M9	56	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
M9	57	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
M9	58	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı			X
M10	59	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
L10	60	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L10	61	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L10	62	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
L10	63	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
L9	64	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
L9	65	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
L9	66	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı			X
L11	67	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L11	68	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L11	69	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L11	70	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L12	71	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L12	72	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Çiçekli Manolya		X	

Çizelge 4.2 Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dikim dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
L12	73	MAGR	Magnolia grandiflora	Büyük Çiçekli Manolya		X	
L13	74	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
L13	75	LAIN	Lagestroemia indica	Oya Ağacı			X
K12	76	PHBA	Phyllostachys bambusoides	Altuni Bambu		X	
K13	77	PHBA	Phyllostachys bambusoides	Altuni Bambu		X	
K14	78	ROPS	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç. Yalancı Akasya		X	
K11	90	MAGR	Magnolia grandiflora	Büyük Çiçekli Manolya		X	
K11	91	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
K11	92	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
K11	93	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
K11	94	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
K11	95	LOIN	Lonicera nitida	Hanımeli			X
K11	96	AEGL	Aesculus glabra	Ohio AT kestanesi		X	
K11	97	AEGL	Aesculus glabra	Ohio AT kestanesi		X	
K11	98	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
K11	99	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
K10	100	LANO	Laurus nobilis	Defne			X
K10	101	LOIN	Lonicera nitida	Hanımeli			X
K10	102	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
K10	103	PRLA	Prunus laurocerasus	Karayemiş			X
K10	104	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
K10	105	HYMA	Hydrangea macrophylla	Ortanca			X
K10	106	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi			
K10	107	MAGR	Magnolia grandiflora	Büyük Çiçekli Manolya		X	
K10	108	CEDE	Cedrus Deodora	Himalya Sediri		X	
K9	109	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
K9	110	AECA	Aesculus x carnea	Pembe.Ç. At Kestanesi		X	

4.4.2 Harem bahçesi

Beylerbeyi Sarayı arazisinin kuzeydoğu yönünde yer alan, yaklaşık 11016 m² boyutunda olan Harem-ı Hümayun Bahçesi Selamlık bahçesinde olduğu gibi kara tarafından yüksek duvarlar, deniz tarafında ise alçak duvarla sınırlanmıştır. Selamlık bahçesine hakim olan formal düzenin aynısı bu bahçede de tekrarlanmıştır. Bahçenin bugünkü şeklini 1980 yılında Ekrem Gürenli tarafından çizilen restorasyon projesi belirlenmiştir (Şekil 4.98- 4.99).

Şekil 4.98 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi planı, havuzu çevresi Parterler (Orijinal 2012)

Şekil 4.99 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi hava fotoğrafı (Anonim 2015e)

4.4.2.1 Yapısal öğeler

Beylerbeyi Sarayı, harem bahçesinin yapısal elemanları değerlendirildiğinde; sürdürülebilir yapı gereci olarak taş, çakıl ve mermer gibi malzemelerin kullanıldığı saptanmıştır. Bu bahçede yer alan yapısal elemanlar sınır elemanları, havuz, heykeller, aydınlatma elemanları ve zemin kaplama malzemeleri başlıkları altında incelenmiştir.

- **Sınır elemanları**

Geniş bir bahçe içerisinde yapılar topluluğundan oluşan Beylerbeyi Sarayı batıdan deniz, güneyden askeri tesisler, doğu ve kuzeyden ise Beylerbeyi-Bağlarbaşı Yolu ile sınırlandırılarak bir çevre duvarı ile kuşatılmıştır. Harem bahçesi kara tarafından yüksek duvar, deniz tarafında ise duvar yüksekliği alçak tutularak saray yapılarından deniz manzarasını izleme olanağı sağlanmıştır. Beylerbeyi Saray bahçelerinin ana girişi

Harem Kapısı'dır. Harem bahçesine açılan mermerden yapılmış, sütunlar arasında yer alan iki kanatlı kapı bugün ziyaretçi çıkışı amacı ile kullanılmaktadır (Şekil 4.100-4.102).

Şekil 4.100 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi, kara cephesi çevre duvarı (Orijinal 2012)

Şekil 4.101 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi, deniz tarafı çevre duvarı (Orijinal 2012)

Şekil 4.102 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi kapısı (Orijinal 2012)

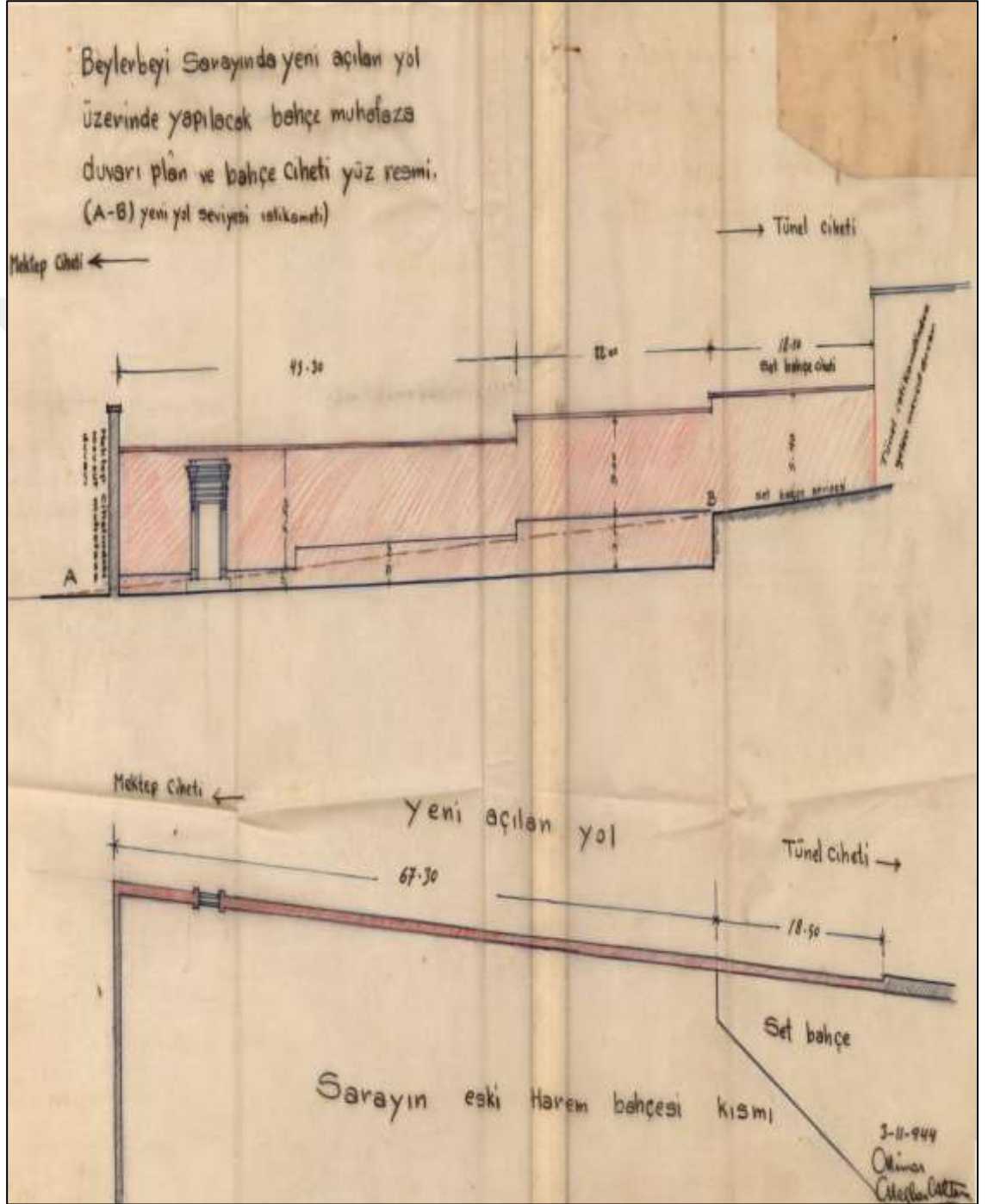
Sarayın harem bahçesinde yer alan Deniz Köşkü'nün sol tarafında görkemli kapı bulunmaktadır. Bu kapı arşiv belgelerden elde edilen bilgilere göre 1863 yılında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılmıştır. Saray bahçesinin cephe boyunca uzanan alçak duvarı selamlık ve harem bahçelerinde yer alan bu kapılar ile kesintiye uğramıştır. Bu kapı ajurlu ve demir döküm kanatlara sahiptirler. Kapının iki yanında sekizli gruplar halinde sütunlar yükselmiştir. Sütunların gövdeleri bitki motifleri ile bezenmiştir. Ajurlu demir kanatların üst kısmında konsol dizisi, Kornişin üzerinde ise padişahın tuğrası bulunmaktadır (Şekil 4.103).

Şekil 4.103 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi deniz kapısı (Orijinal 2012)

Harem bahçesinin sınırları 1954 yılında Beylerbeyi-Kuzguncuk Yolu'nun açılması ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda değiştirilmiştir. Bu şekilde, harem bahçesinin yapımından kısa süre sonra yıkılan ve bahçe haline getirilen Kalfalar Binası'nın bulunduğu alan yola terk edilmiş, bu yöndeki bahçe duvarı yeni sınıra göre yeniden inşa

edilmiştir. Bugün bahçenin “İstavroz Çayırı” tarafından bulunan kapısı ise ziyaretçiler tarafından çıkış için kullanılmaktadır (Atalay-Seçen 2011) (Şekil 4.104-4.106).

Şekil 4.104 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinin yıkılan ve yeniden yapılan duvarı (Atalay-Seçen 2011)

Şekil 4.105 Yol çalışması yapılan alan (Eldem 1976)

Şekil 4.106 Beylerbeyi Sarayı, harem bahçesi duvarının bugünkü durumu (Orijinal 2014)

- **Havuz**

Beylerbeyi Sarayı bahçelerindeki su ögelerinin arasında ilk olarak saray yapısının selamlık ve harem bölümlerinde bulunan oval formlu grottolu ve merkez aksı oluşturan havuzlar dikkati çekmektedir. Selamlık ve harem bahçelerindeki havuzlar plan şemaları açısından benzer niteliktedirler. Küfeki taşı ile çevrelenmiş olan bu iki oval formlu havuzların boyutu yaklaşık 15 metredir. Her iki havuzun ortasında ise grotto yer almaktadır. (Şekil 4.107).

Şekil 4.107 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde yer alan grottolu havuz (Orijinal 2012)

- **Heykeller**

Beylerbeyi Sarayı'nın harem bahçesinde bulunan mermer ve bronz heykeller 1864 yılında Sultan Abdülaziz tarafından sipariş edilmiştir. Bronz heykeller çeşitli hayvan figürlerinden, mermer heykeller ise aslan figürlerinden oluşmaktadır. Alçı modellerinden büyütülerek çoğaltıldıkları düşünülen bu heykeller harem bahçesinin değişik kesimlerinde bulunmaktadır.

Harem bahçesinde yer alan “ **yavrusunu emziren geyik**”: geyik ve yavrusundan oluşan bronz kompozisyon da Theibaut adlı sanatçı tarafından döküm atölyesinin ismi de belirtilerek bahçede konumlandırılmıştır (Şekil 4.108). Bu eserin yapım tarihi 1864'tür. Aynı bahçede bulunan başka bir bronz heykel ise “ **umutsuz durumdaki geyik**” görkemli boynuzları ve ürkek duruşları ile betimlenmiş bir geyik figürüdür (Şekil 4.109). Sarayın harem bahçesinde bulunan geyik heykelleri “Pierre Louis Roillard Dirt-Heizler Sculpt” imzalarını taşımaktadır.

Şekil 4.108 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi “ **Yavrusunu Emziren Geyik**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.109 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi,“ **Umutsuz Durumdaki Geyik**”
(Orijinal 2012)

1864 tarihli ve yine Pierre Louis Roillard atölyesinde yapılan diğer geyik figürü ise kalın çatalı boynuzları ve kıvrımlı tüyleri ile tasvir edilmiştir (Şekil 4.110). Heykelin üzerinde tek imza olduğu için döküm ustası ile heykeltıraşın aynı kişi olabileceği düşünülmektedir.

Şekil 4.110 Beylerbeyi Sarayı, Harem Bahçesi, geyik heykeli (Orijinal 2012)

Tarihi fotoğraflarda Beykoz Kasrı'nın bahçesinde görülen ancak, daha sonraları Beylerbeyi Sarayı bahçelerine getirilen **“top tutan aslan”** figürü harem bahçesinde; bina girişinde yer almaktadır (Şekil 4.111). Bina girişinin diğer tarafında **“top tutan aslan”** figürü ile simetrik bir şekilde aynı döneme ait başka bir aslan figürü bulunmaktadır (Şekil 4.112).

Şekil 4.111 Beylerbeyi Sarayı, Harem girişi, **“Top Tutan Aslan”** (Orijinal 2012)

Şekil 4.112 Beylerbeyi Sarayı, Harem girişi, aslan heykeli (Orijinal 2012)

Çizelge 4.3 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi (Cochain 1991)

Cerf en fuite (Kaçan geyik)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Delabriere	Moyenne	Thiebaut Freres	
Biche allaitant son faon (Yavrusunu emziren dişi geyik)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Heizler	Faible	Thiebaut Freres	
Lion a la boule (2/2) (top tutan aslan 2/2)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Debut	Importante		

- **Aydınlatma elemanları**

Beylerbeyi Sarayı'nın harem bahçesinde bulunan aydınlatma elemanları değerlendirildiğinde; üç tip aydınlatma elemanının yer aldığı belirlenmiştir. Bunlar;

- Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler
- Duvara monte edilmiş fenerler
- Bugün kullanılan spot aydınlatma elemanlarıdır.

- **Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler;**

Bu tip aydınlatmada kaide, direk ve fener olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanları dört farklı tipte incelenebilmektedir.

Tip 1: Beylerbeyi Sarayı'nın harem bahçesinde çiçek tarhlarının dış çizgileri boyunca belirli aralıklarla konumlandırılmıştır. Tip 1 olarak gruplandırılan aydınlatma elemanlarının 2 farklı şekli bulunmaktadır. Kaide, direk ve fener bölümlerinden oluşan bu aydınlatma elemanlarının kaide ve gövde bölümleri demir döküm ve fener bölümleri ise pirinçten yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanlarının direk ve kaidelerinin ortak özellik göstermesine karşın fener başlıkları form özellikleri açısından farklılık göstermektedir. Bu kapsamda bu aydınlatma elemanları Tip 1- A ve Tip 1-B olarak sınıflandırılmıştır (Şekil 4.113a,b).

Tip 2: Harem- 1 Hümayun (Harem) bahçelerinde yer alan aydınlatma elemanlardır. Bu grupta sınıflandırılmış olan aydınlatma elemanları aynı kaide, direk ve fener şekline sahiptirler. Gövde ve direk bölümleri demir döküm ve fener bölümü ise pirinçten yapılmıştır. (Şekil 4.114a,b).

Şekil 4.113.a Tip 1-A (Orijinal 2012)

Şekil 4.113.b Tip 1-B (Orijinal 2012)

Şekil 4.114.a Tip 2 (Orijinal 2013)

Şekil 4.114.b Tip 2 (Orijinal 2012)

Tip 3: Bu aydınlatma elemanları Harem- ı Hümayun (harem) binasının girişinin sağında ve solunda kullanılmıştır. Özgün biçimde tasarlanmış olan bu aydınlatma elemanları ana gövdeye monte edilen üç fener başlığına sahiptir. Bu aydınlatma elemanlarının gövde ve direk bölümleri demir döküm ve fener bölümü ise pirinçten yapılmıştır. (Şekil 4.115.a,b).

Şekil 4.115.a Tip 3 (Orijinal 2012)

Şekil 4.115.b Tip 3 (Orijinal 2013)

- **Duvara monte edilmiş fenerler;**

Bu tip aydınlatma elemanları duvar üzerinde monte edilmiş apliklerdir. Bu aydınlatma elemanları taşıyıcı konsol ve fener başlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Gövde bölümü demir döküm, başlık bölümü ise pirinçten yapılmıştır. Bu grupta yer alan aydınlatma elemanları ise 2 farklı tipte uygulanmıştır.

Tip1: Duvara monte edilen aydınlatma elemanı tipi harem bahçesinin giriş kapısında kullanılmıştır. (Şekil 4.116).

Şekil 4.116 Harem bahçesinin giriş kapısı, Tip 1 aydınlatma elemanı (Orijinal 2013)

Tip 2: Duvar üzerine monte edilmiş aydınlatma elemanları harem binasının batı cephesi önünde rıhtım boyunca uzanan duvarın iç kısmında yer alan kolonların üzerinde yerleştirilmiştir. Sarayın denize bakan cephesinin önünde saraya paralel olarak uzanan rıhtımı bahçeden ayıran duvarların üzerine monte edilen bu aydınlatma elemanları bahçe sınırlarını belirlemek amacı ile kullanılmıştır. Bu grupta yer alan aydınlatma tipi sadece selamlık ve harem bahçesi boyunca uzanan duvar üzerinde kullanılmıştır (Şekil 4.117).

Şekil 4.117 Harem bahçesi, Rıhtım boyunca uzanan aydınlatma elemanları, Tip 2 (Orijinal 2012)

- **Bugün kullanılan spot aydınlatma elemanları;**

Bu tip aydınlatma elemanları gerekli görülen yerlerde gece ve gündüz aydınlatması amacı ile uygulanmıştır. Bu amaç doğrultusunda rıhtım boyunca uzanan duvarın alt kısımlarında, çim alan üzerinde ve bahçe içinde çim parterlerin içinde belirli aralıklarla spot aydınlatmalar yerleştirilmiştir (Şekil 4.118-4.119).

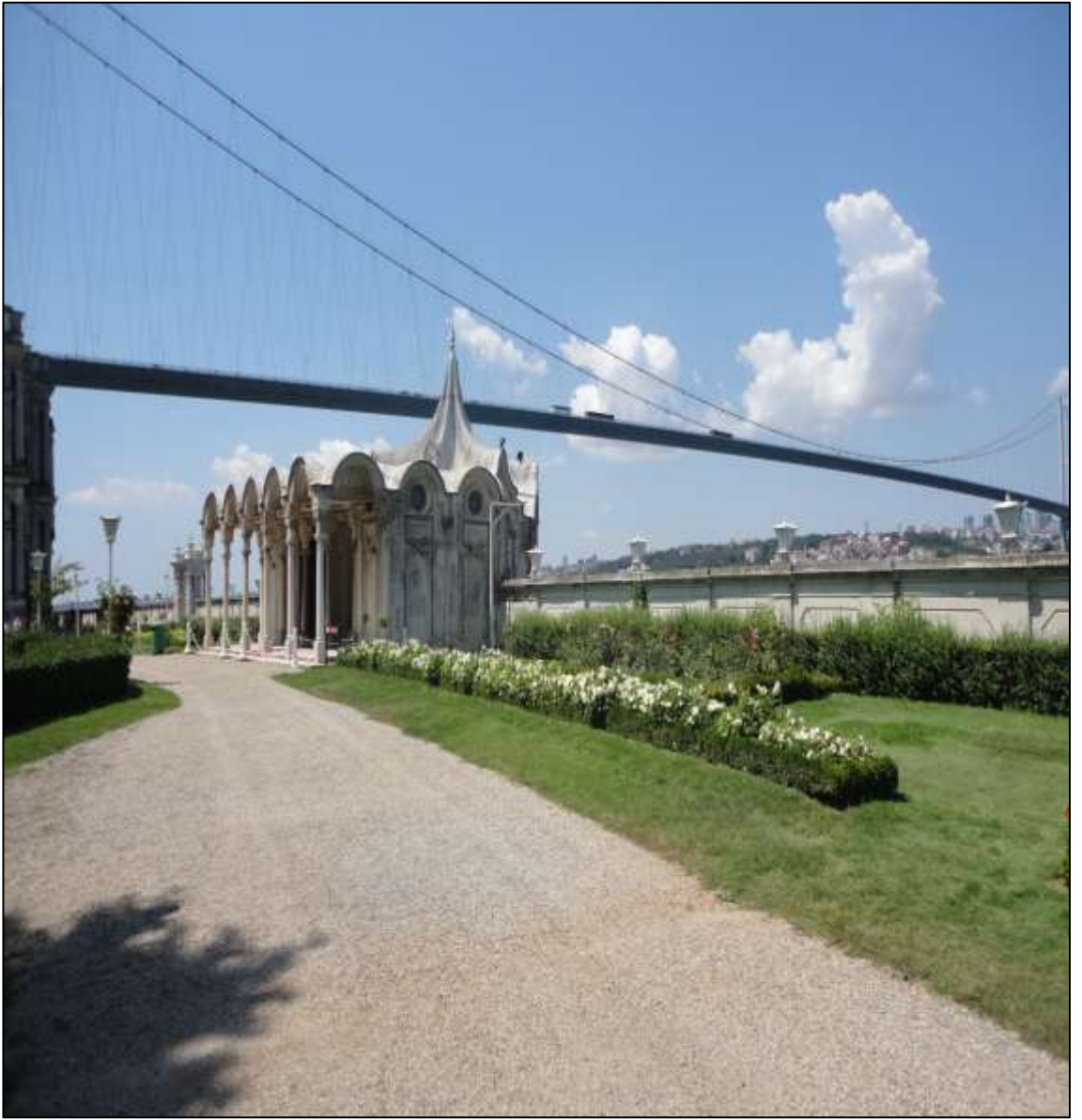
Şekil 4.118 Harem bahçesi, Spot aydınlatma elemanları (Orijinal 2013)

Şekil 4.119 Harem bahçesi, spot aydınlatma elemanları (Orijinal 2012)

- **Zemin kaplama malzemesi**

Harem bahçesinin bitki parterleri dışında kalan kısımlarında yer döşemelerinde çakıl-kum karışımı ve çim alanların arasındaki yaya yollarında dökme beton kullanılmıştır. Harem bahçesi girişinde yer alan rampanın yer döşemesinde ise granit küp taş kullanılmıştır. (Şekil 4.120-4.122).

Şekil 4.120 Harem bahçesi zemin kaplaması (Orijinal 2012)

Şekil 4.121 Harem bahçesi, zemin kaplamasında dökme beton kullanımı (Orijinal 2013)

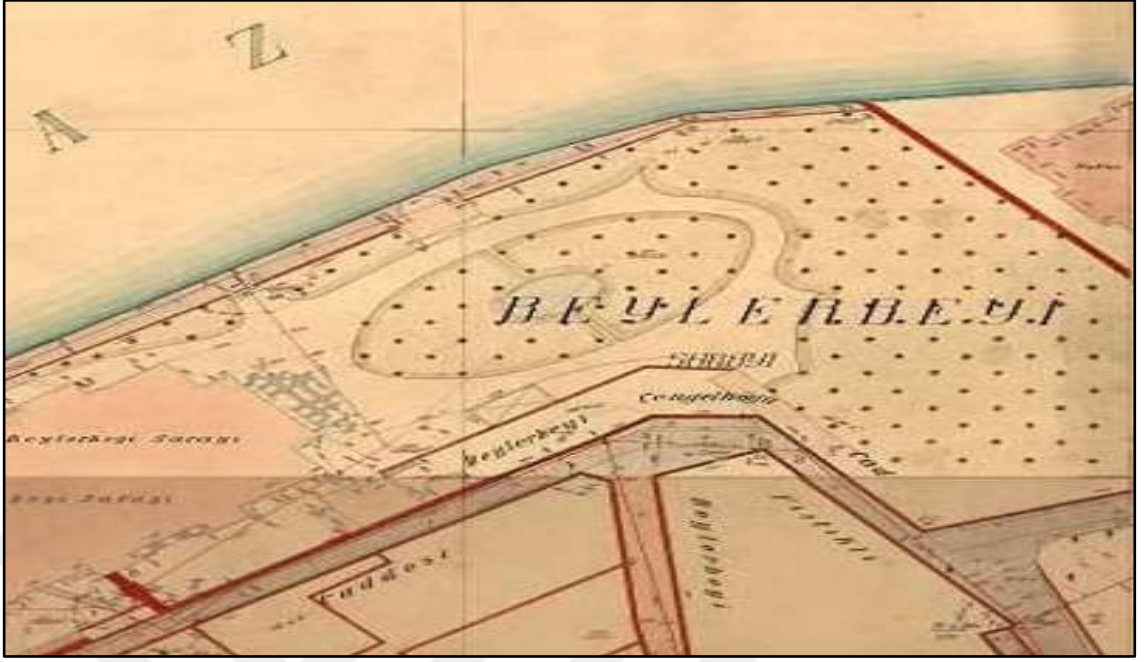
Şekil 4.122 Harem bahçesi, zemin kaplaması olarak küp taş kullanımı (Orijinal 2012)

4.4.2.2 Bitkisel ögeler

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin bu bölümü padişah ve ailesine ait olan özel bölümdür. **Anadolu Ciheti Haritaları**” kitabında yer alan Beylerbeyi Sarayı haritasından saptandığı üzere ana yapının güney kesiminde bulunan Harem-i Hümayun Binası’na giriş yapının güney kesiminde yer alan köşegen formlu mermer merdivenler ile sağlanmaktadır (Şekil 4.123). Harem-i Hümayun bahçesi dikdörtgen formda tasarlanmıştır. Bu bahçenin ortasında yer alan oval formlu, grottolu havuz ana kitle ile aynı aks üzerinde konumlandırılmıştır. Havuzun etrafında yer alan bitki parterler ise oval biçimde, havuzun etrafında simetrik olarak iki parçadan oluşmaktadır (Şekil 4.124). Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980’lerde restorasyon projesi uygulaması ile bahçe çizgileri dörtgensel bir forma dönüştürülmüştür (Şekil 4.125).

Şekil 1.123 Beylerbeyi Sarayı, Harem-i Hümayun binası (Orijinal 2014)

Şekil 4.124 İstanbul-Anadolu Ciheti Haritaları Kitabı'ndan Harem-i Hümayun bahçesi (Atalay-Seçen 2011)

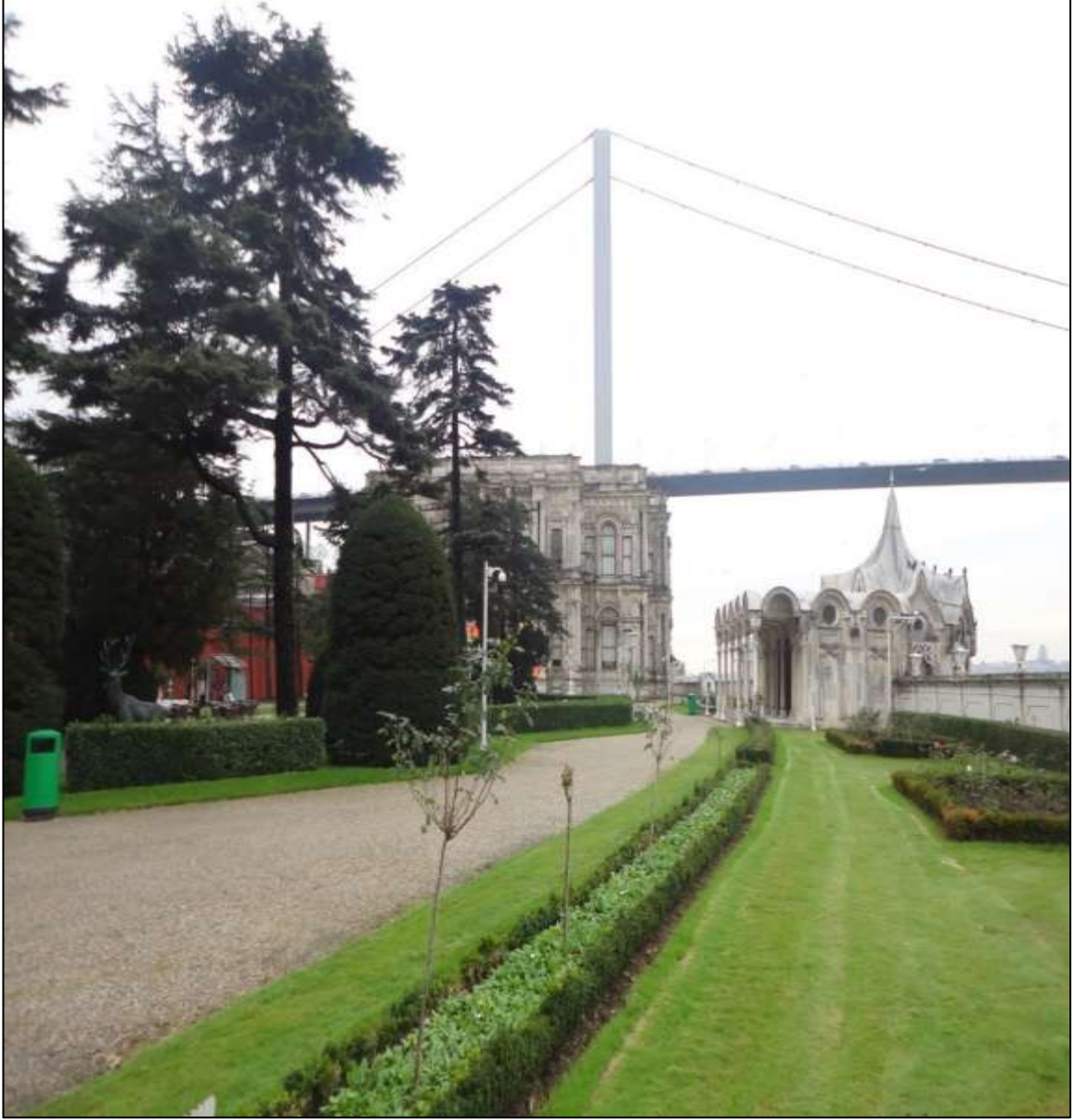

Şekil 4.125 Selamlık bahçesinde yer alan bitki parterlerinin mevcut durumu (Orijinal 2015)

1880 yılında Basille Kargopoulo tarafından çekilen fotoğrafta bahçenin ortasında yer alan bitki parterinin oval formda olduğu görülmektedir. Harem bölümünün orta aksı üzerinde yer alan oval havuz ve etrafındaki oval ve simetrik formlu bitki parterlerinin çizgileri bahçeye dinamizm kazandırmıştır. Bahçeye renk etkisi ise mevsimlik çiçekler ve güller ile verilmiştir. Parterlerin ortasında budanarak şekil verilmiş bitkilerin *Euonymus japonica* (Taflan) ya da *Ligustrum vulgare* (Kurtbağrı) olduğu düşünülmektedir. Bu bitkilerin arasında ise *Robinia pseudoacacia* (Akasya) oldukları anlaşılan ve belirli bir gövde yüksekliğinden sonra dallanan bitkilere budanarak şekil verilmiştir. Havuzun iki ucunda, aynı aks üzerinde yer alan bitkilerin *Taxus baccata* (Adi Porsuk) oldukları düşünülmektedir (Şekil 4.126-4.127)

Şekil 4.126 Beylerbeyi sarayı Harem bahçesi, Basille Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Anonim 2012k)

Şekil 4.127 Harem bahçesi (Orijinal 2014)

Harira Genel Komutanlığı'ndan elde edilen 1960 yılına ait hava fotoğrafı değerlendirildiğinde; Harem bahçesinin kara yönündeki yüksek duvarın önü yoğun yeşil dokuya sahip olduğu ve boylu ağaçların yer aldığı saptanmaktadır. Bu alanda yer alan ağaçların *Tilia agrentea* (Gümüşü Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe) olduğu anlaşılmaktadır. Bahçenin deniz tarafında yer alan duvar boyunca ve Harem Deniz Köşkü'nün doğu ve batı kesiminde bitki parterlerinin yer aldığı görülmektedir. Ancak bu alanda yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı arşiv belgesi bulunmamaktadır (Şekil 4.128).

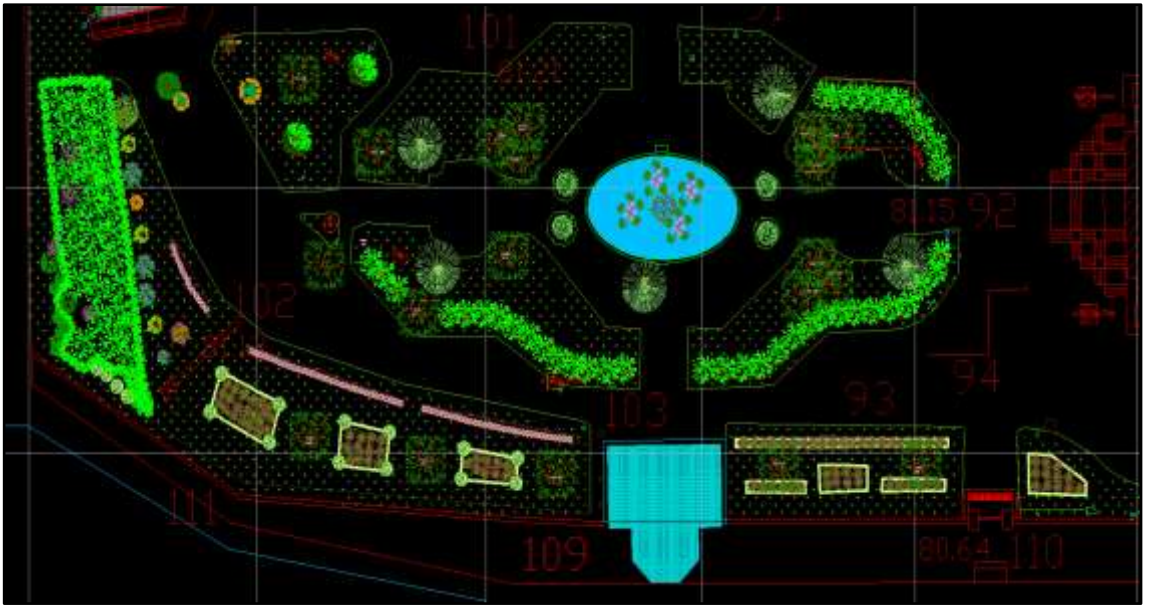
Şekil 4.128 Harem bahçesi, 1960 yılında çekilen hava fotoğrafı (Anonim 2013m)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980'lerde restorasyon projesi uygulaması ile bahçe çizgileri dörtgenel bir forma dönüştürülmüştür. Bugün ise oval formlu grotto havuzun etrafında beş parçadan oluşan dörtgenel formlu ve dört yuvarlak biçimde düzenlenmiş olan bitki parterleri yer almaktadır. Havuzun etrafındaki bitki parterlerinin formal düzenini vurgulamak amacı ile *Buxus sempervirens* (Şimşir)'ler ile çit oluşturulmuş, parterlerin içinde ise beş (5) adet *Cedrus deodora* (Himalya Sediri), on iki (12) adet *Taxus baccata* (Adi Porsuk) ve dört (4) adet budanmış *Buxus sempervirens* (Adi Şimşir) yer almaktadır (Şekil 4.129).

Şekil 4.129 Harem bahçesinde oval formlu havuzun etrafında yer alan bitkiler (Orijinal 2014)

Harem bahçesinde rıhtım boyunca uzanan yol ve Deniz Köşkü'nün çevresinde budanmış *Euonymus japonica* (Yeşil taflan) ile formal parterler oluşturulmuş, parterlerin ortasında bitkisel materyal olarak güller ve mevsimlik çiçeklere yer verilmiştir. Parterlerin ortasında ise simetrik bir şekilde *Taxus baccata* (Adi Porsuk) yer almaktadır (Şekil 4.130-4.132).

Şekil 4.130 Harem bahçesi, rıhtım boyunca uzanan formal bitki parterleri (Orijinal 2015)

Şekil 4.131 Harem Deniz Köşkü'nün doğu kesiminde yer alan ve rihtım boyunca uzanan formal bitki parterleri (Orijinal 2015)

Şekil 4.132 Harem Deniz Köşkü'nün batı kesiminde yer alan ve rihtım boyunca uzanan formal bitki parterleri (Orijinal 2015)

Harem bahçesinin deniz duvarı ve kara yönündeki duvarının kesiştiği yerde yaklaşık 1255 m² 'lik yeşil alan mevcuttur. Bu alanda yoğun bir şekilde *Euonymus japonica* (Yeşil taflan) yer almaktadır. Bu yeşil alanın içinde ise *Lagerstroemia indica* (Oya Ağacı), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Laurus nobilis* (Akdeniz Defnesi), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Weigela coraensis* (Büyük Çiçekli Vangelya) yer almaktadır (Şekil 4.133).

Şekil 4.133 Harem bahçesi, deniz ve kara duvarının kesiştiği alanda yer alan bitki türleri (Orijinal 2013)

Beylerbeyi Sarayı'nın Harem bahçesinde Harem-i Hümayun kapısı dışında kafeterya, idari bina ve bilet satış gişesi yer almaktadır. Kafeterya ve bilet satış gişesinin arasında yer alan yaklaşık 1500 m²'lik alanda çim parterleri yer almaktadır. Bu parterlerin içinde kafe ve gişeye ulaşımı sağlamak amacı ile yaya yollar oluşturulmuştur. Bu yollarda zemin kaplama malzemesi olarak dökme beton kullanılmıştır. Parterlerin içinde ise

Robinia pseudoacacia (Beyaz Çiçekli yalancı Akasya), *Nerium oleander* (Zakkum), *Fraxinus angustifolia* (Sivri Meyveli Dişbudak), *Hibiscus syriacus* (Ağaç Hatmi), *Buxus sempervirens* (Adi Şimşir), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Phoenix Dactylifera* (Hurma), *Cedrus deodora* (Himalya Sediri) ve *Araucaria araucana* (Şili Arokaryası) yer almaktadır (Şekil 4.134-4.136).

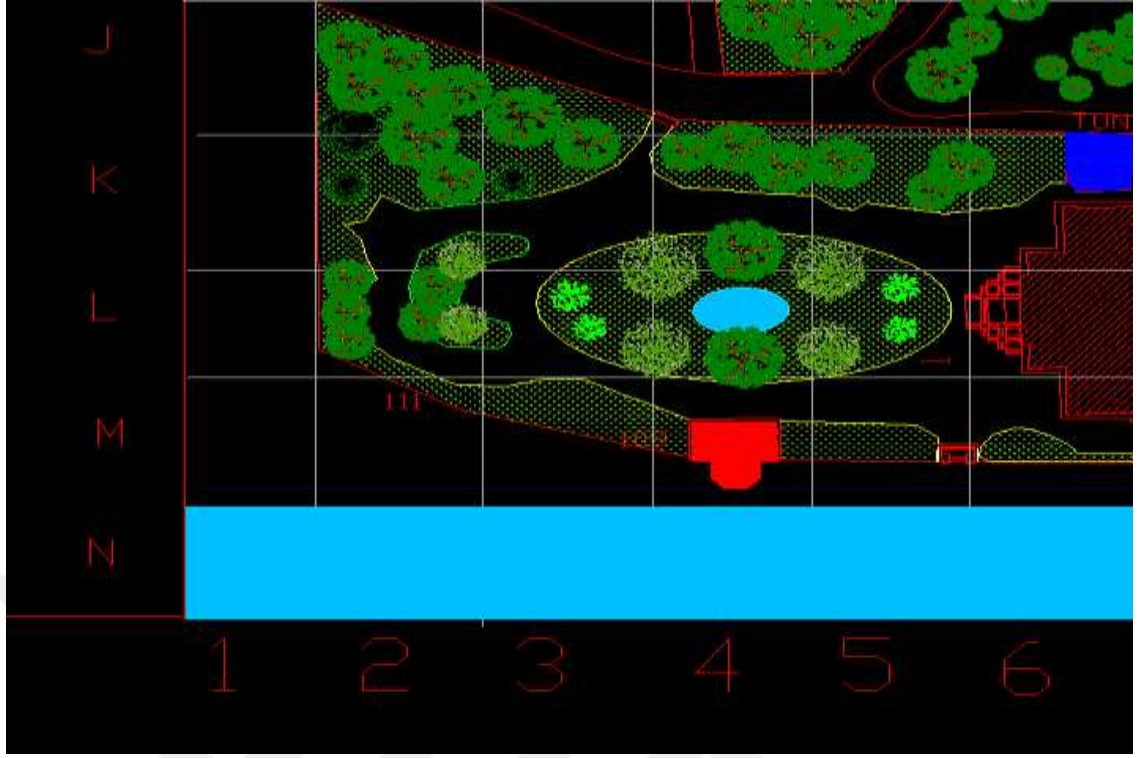
Şekil 4.134 Harem bahçesinde yer alan *Araucaria araucana* (Şili Arokaryası) (Orijinal 2013)

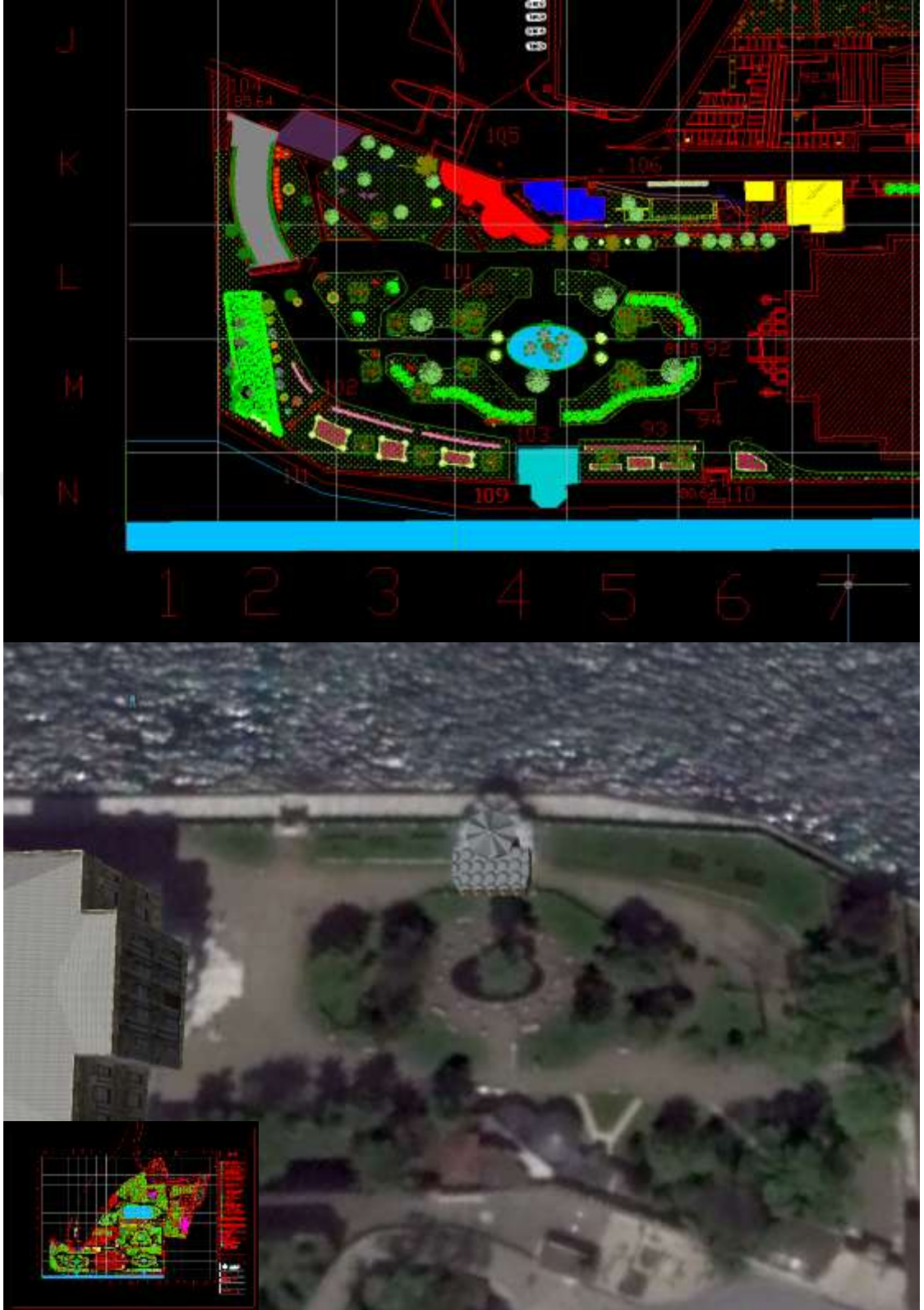
Şekil 4.135 Harem Bahçesi, Kafeterya 'ya ulaşımı sağlayan yollar ve bitki parterleri (Orijinal 2014)

Şekil 4.136 Harem bahçesi, bilet gişesi ve kafeterya arasında yer alan alanda bitkisel materyal (Orijinal 2014)

Şekil 4.137 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesi rölövesi (Orijinal 2015) ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013n)

Şekil 4.138 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesi rölövesi (Orijinal 2015) ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2015f)

Çizelge 4.4 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM TARİHİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
N6	111	RO	Rosa sp.	Gül			X
N6	112	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
N5	113	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
N5	114	RO	Rosa sp.	Gül			X
N4	115	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
N4	116	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N4	117	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N3	118	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M3	119	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N3	120	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
N3	121	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
N3	122	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M2	123	WECO	Weigela coraensis	Büyük Ç. Vangelya			X
M2	124	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M2	125	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
M2	126	RO	Rosa sp.	Gül			X
M2	127	CHJA	Chaenomeles japonica	Japon Ayvası			X
M2	128	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	129	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	130	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	131	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	132	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
M2	133	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	134	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	135	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
M2	136	CESI	Celtis australis	Çitlenbik			X
M2	137	CESI	Celtis australis	Çitlenbik			X
M2	138	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
M2	139	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
M2	140	WECO	Weigela coraensis	Büyük Ç. Vangelya			X
M2	141	WECO	Weigela coraensis	Büyük Ç. Vangelya			X
M2	142	CHJA	Chaenomeles japonica	Japon Ayvası			X
L2	143	CESI	Cercis siliquastrum	Arguvan			X
L2	144	CHJA	Chaenomeles japonica	Japon Ayvası			X
L2	145	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X

Çizelge 4.4 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM TARİHİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
L2	146	WECO	<i>Weigela coraensis</i>	Büyük Ç. Vangelya			X
L2	147	WECO	<i>Weigela coraensis</i>	Büyük Ç. Vangelya			X
L2	148	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri Meyveli Dişbudak			X
L2	149	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
L2	150	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
L2	151	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
L2	152	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
L2	153	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
L2	154	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri Meyveli Dişbudak			X
L3	155	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L3	156	ULGLPE	<i>Ulmus glabra 'Pendula'</i>	Sarkık Dağ Karaağacı			X
L3	157	ULGLPE	<i>Ulmus glabra 'Pendula'</i>	Sarkık Dağ Karaağacı			X
L3	158	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
L3	159	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
M3	160	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma ağacı		X	
M3	161	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
M3	162	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
M3	163	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M3	164	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
M3	165	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
M3	166	SASP	<i>Salvia splendens</i>	Ateş Çiçeği			X
M3	167	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M3	168	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M3	169	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M3	170	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M3	171	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M4	172	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
M4	173	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M4	174	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
M5	175	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
L4	176	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
L4	177	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L4	178	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L4	179	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
L4	180	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
L4	181	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi			X
L5	182	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X

Çizelge 4.4 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde Yer Alan Bitki Türleri ve dönemleri (devam)

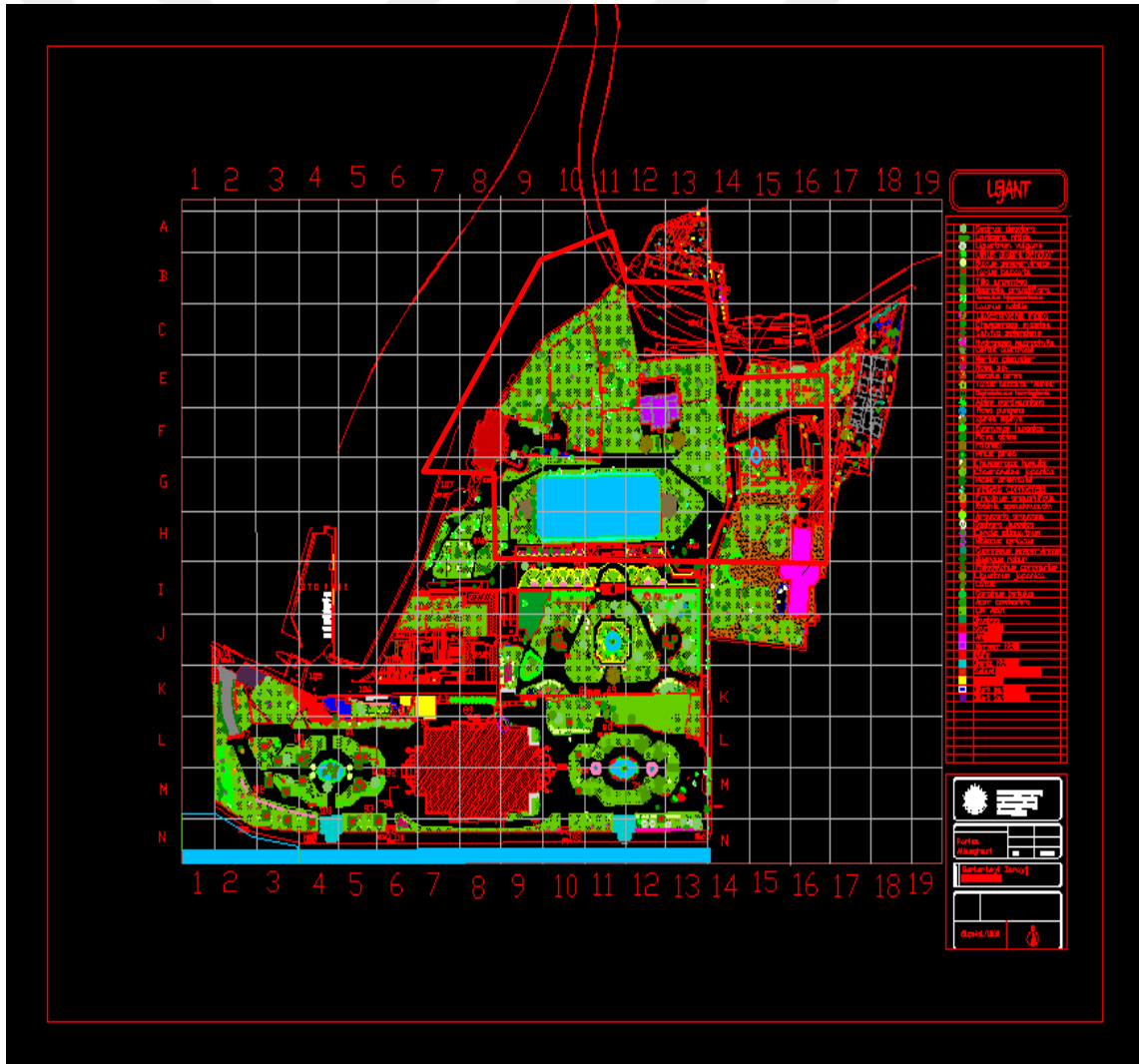
	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
L5	183	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
L5	184	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
L5	185	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
L5	186	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
L5	187	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L5	188	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
L5	189	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L5	190	BUMI	Buxus microphylla	Uzun yapraklı Şimşir		X	
L5	191	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
L5	192	BUMI	Buxus microphylla	Uzun Yapraklı Şimşir		X	
L5	193	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	194	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	195	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	196	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	197	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	198	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
L6	199	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
K2	200	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
K2	201	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
K2	202	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
K2	203	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak			X
K2	204	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
K2	205	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
K2	206	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
K2	207	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
K3	208	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
K3	209	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
K3	210	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
K3	211	ROPS	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
K3	212	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
K3	213	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
K3	214	HISY	Hibiscus syriacus	Ağaç Hatmi			X
K3	215	HISY	Hibiscus syriacus	Ağaç Hatmi			X
K3	216	HISY	Hibiscus syriacus	Ağaç Hatmi			X
K3	217	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
K3	218	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X

Çizelge 4.4 Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
K3	219	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
K3	220	ARAR	<i>Araucaria araucana</i>	Şili Arokaryası			X
L2	221	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun Yapraklı Şimşir			X
L3	222	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun Yapraklı Şimşir			X
M4	223	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
M5	224	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M5	225	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M5	226	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M5	227	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
M5	228	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri			
M5	229	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan		X	
M5	230	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
M6	231	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
K8	232	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
K7	233	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
K6	234	EUJAAU	<i>Euonymus japonica</i> 'Aurea'	Altuni Taflan			X
K6	235	EUJAAU	<i>Euonymus japonica</i> 'Aurea'	Altuni Taflan			X
K5	236	PICO	<i>Picea conica</i>	Ak Ladin		X	
K5	237	EUJAAU	<i>Euonymus. J. 'Aurea'</i>	Altuni Taflan			X
K5	238	EUJAAU	<i>Euonymus. J. 'Aurea'</i>	Altuni Taflan			X
K5	239	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
K5	240	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalya Sediri		X	
K5	241	JURE	<i>Juglans regia</i>	Adi Ceviz		X	
K5	242	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı			X
K5	243	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı			X
K6	244	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı			X
M2	245	FO	<i>Forsythia</i>	Altın Çanak			X
M2	246	LAIN	<i>Lagestroemia indica</i>	Oya Ağacı			X

4.4.3 Set bahçeleri

Beylerbeyi Sarayı'nın ana binasının arka kesiminde yer alan set bahçeleri selamlık ve harem bahçelerindeki aksa bağlı olarak arazinin topografyasına göre düzenlenmiştir. II. Mahmut Dönemi'nde yapılandırılan yaklaşık 40869 m² boyutunda olan bahçeler, arazinin eğiminden dolayı setler halinde düzenlenmiştir. Selamlık bahçenin güneybatı yönündeki rampa ile birinci ve ikinci sete ulaşım sağlanmaktadır. Diğer setlere ulaşım ise bahçenin merkezi dikkate alınarak konumlandırılmış olan merdivenler ile sağlanmaktadır (Şekil 4.139- 4.140)

Şekil 4.139 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yerleşim planı (Orijinal 2015)

Şekil 4.140 Beylerbeyi Sarayı, Set bahçeleri hava fotoğrafı (Anonim 2013o)

4.4.3.1 Yapısal öğeler

Beylerbeyi Sarayı'nın set bahçelerinde bulunan yapısal elemanları değerlendirildiğinde; sürdürülebilir yapı gereci olarak taş, çakıl ve mermer gibi malzemelerin kullanıldığı saptanmıştır. Bu bahçelerde yer alan yapısal öğeler sınır elemanları, havuzlar, heykeller, aydınlatma elemanları ve zemin kaplama malzemeleri başlıkları altında incelenmiştir.

- **Sınır elemanları**

İkinci ve üçüncü set bahçeleri ise alçak duvarlar ile birbirinden ayrılmıştır (Şekil 4.141-4.142). Her iki bahçenin kuzeydoğu yönünde bulunan yüksek duvarın üst kesiminde dördüncü set yer almaktadır (Şekil 4.143). Dördüncü set bahçesi ise güney, doğu ve batı kesimlerinden yüksek duvarlar ile çevirilidir (Şekil 4.144)

Şekil 4.141 Birinci set bahçesi kuzeydoğu yönündeki sınır elemanı (Orijinal 2013)

Şekil 4.142 Birinci set bahçesini güney yönündeki sınır elemanı (Orijinal 2013)

Şekil 4.143 İkinci ve üçüncü set bahçeleri sınır elemanları (Orijinal 2013)

Şekil 4.144 Dördüncü set bahçesinin doğu kesiminde yer alan sınır elemanı (Orijinal 2013)

- **Havuz**

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ni diğer İstanbul saraylarından farklı kılan en önemli özelliği set bahçeleridir. Selamlık ve Harem bahçelerinde olduğu gibi set bahçelerinde de havuz bulunmaktadır. Birinci set üzerinde etrafı küfeki taşı ile çevrilmiş olan yuvarlak formu, grottolu havuz bulunmaktadır (Şekil 4.145).

Şekil 4.145 Beylerbeyi Sarayı, birinci set üzerinde yer alan grottolu havuz (Orijinal 2012)

Beylerbeyi sarayı bahçelerini diğer saray bahçelerinden farklı kılan diğer özellik ise dördüncü seti üzerinde Sarı ve Mermer köşkün önünde yer alan Büyük Havuz 'dur. II. Mahmud Dönemi'nde yaptırılmış olan bu havuzun boyutu 80X30 metre, derinliği ise 3 metredir. Büyük havuzun her iki yanında da yapay grotto bulunmaktadır (Şekil 4.146-4.148).

Şekil 4.146 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuz (Orijinal 2012)

Şekil 4.147 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuzun iki ucunda yer alan grotto (Orijinal 2012)

Şekil 4.148 Dördüncü set üzerinde yer alan büyük havuzun iki ucunda yer alan grotto (Orijinal 2012)

- **Heykeller**

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin set bahçelerinde yer alan bronz ve mermer heykeller 1864 yılında sultan Abdülaziz tarafından sipariş edilmiştir. Birinci set bahçesinde 1900'lü yıllardan beri havuzun etrafında iki adet mermer aslan figürleri yer almaktadır. “dinlenen aslan” ve “pusu kurmuş aslan” heykeller S. Leboeuf Paris ve Pierre Louis Roillard tasarımıdır (Şekil 4.149-4.150).

Şekil 4.149 Beylerbeyi Sarayı, birinci set, “**Dinlenen Aslan**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.150 Beylerbeyi Sarayı, birinci set, “**Kayalıkta Pusu Kurmuş Aslan**” (Orijinal 2012)

Aynı dönemde yapılan ve saray bahçelerinde yer alan hayvan heykellerinden biri Beylerbeyi Sarayı'nda, Ahır Köşkü'nün önünde yer alan “**şaha kalkmış özgürlük atı**” olarak bilinen bronz döküm at heykelidir (Şekil 4.151). Bu heykel 1864 yılında Pierre Louis Roillard atölyesinde yapılmıştır. Sultan Abdülaziz'in kendi atının model olduğu rivayet edilmektedir.

Dördüncü set üzerinde, Sarı Köşkü'n önünde yer alan boğa heykeli: “**böğürten boğa**” Isidore Bonheur adlı Fransız sanatçısı tarafından yapılmıştır. Son derece natüralist ve anatomik kaygılarla betimlenen bu hayvan figürü küçük ölçekli orijinallerinden büyütülerek bronz olarak döküldüğü anlaşılmaktadır (Şekil 4.152).

Beylerbeyi Sarayı'nın dördüncü set üzerinde, mermer köşkün önünde “**yavrularını toplayan dişi aslan**” Pierre Louis Roillard atölyesinde yapılmıştır (Şekil 4.153). Dişi aslanın yavrularına gösterdiği şevkat vahşi hayatın romantizmini de yansıtmaktadır. Bu heykelin üzerinde Pierre Louis Roillard ve Theibaut isimleri görülmektedir.

Şekil 4.151 Beylerbeyi Sarayı, “**Şaha Kalkmış Özgürlük Atı**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.152 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set “**Böğürten Boğa**” (Orijinal 2012)

Şekil 4.153 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set, “**Yavrularını Toplayan Dişi Aslan**” (Orijinal 2012)

Çizelge 4.5 Beylerbeyi Sarayı bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykellerin listesi (Cochain 1991)

Ünvanlar Bronz Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümhane	Resim
Cheval piaffant en liberte (1/2) (Şaha kalkmış özgürlük atı 1/2)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Daumas	Tres importente	Thiebaut Freres	
Taureau beuglant (Böğüren boğa)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Isidore Bonheur	Tres importente	Thiebaut Freres	
Lionne rassemblement ses lionceaux (Yavrularını toplayan dişi aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)			Thiebaut Freres	
Lions guettant a la source (Pınarda pusu kurmuş aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Leboeuf	Moyenne		
Lions guettant au rocher (Kayalıkta pusu kurmuş aslanlar)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Leboeuf	Moyenne		

- **Aydınlatma elemanı**

Beylerbeyi Sarayı'nın set bahçelerinde bulunan aydınlatma elemanları değerlendirildiğinde; iki tip aydınlatma elemanının yer aldığı saptanmıştır. Bunlar;

- Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler
- Duvara monte edilmiş fenerler

- **Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler;**

Bu tip aydınlatmada kaide, direk ve fener olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmıştır. Bu aydınlatma elemanları dört farklı tipte incelenebilmektedir.

Tip 1: Beylerbeyi Sarayı'nın set bahçelerinde çiçek tarhlarının dış çizgileri boyunca, parterlerin ortasında ve büyük havuzun etrafında belirli aralıklar ile konumlandırılmıştır. Kaide, direk ve fener bölümlerinden oluşan bu aydınlatma elemanının kaide ve gövde bölümleri demir döküm ve fener bölümleri ise pirinçten yapılmıştır. (Şekil 4.54a,b).

Şekil 4.154.a Tip 1 (Orijinal 2012)

Şekil 4.154.b Tip 1 (Orijinal 2012)

Tip 2: Dördüncü set bahçesinde yer alan aydınlatma elemanlardır. Bu grupta sınıflandırılmış olan aydınlatma elemanları aynı kaide, direk ve fener şekline sahiptirler. Gövde ve direk bölümleri demir döküm ve fener bölümü ise pirinçten yapılmıştır (Şekil 4.155a,b).

Şekil 4.155.a Tip 2 (Orijinal 2013)

Şekil 4.155.b Tip 2 (Orijinal 2012)

- **Duvara monte edilmiş fenerler;**

Bu tip aydınlatma elemanları duvar üzerinde monte edilmiş apliklerdir. Bu aydınlatma elemanları taşıyıcı konsol ve fener başlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Gövde bölümü demir döküm, başlık bölümü ise pirinçten yapılmıştır.

Tip1: Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde bu tip aydınlatma elemanı iki yerde kullanılmıştır. Bu tip aydınlatma elemanı dördüncü set üzerinde bulunan Sarı Köşk'ün güney tarafında bulunan bahçe kapının iki yanında yer almaktadır (Şekil 4.156).

Şekil 4.156 Dördüncü set bahçesinde bulunan kapı, Tip 1 aydınlatma elemanı (Orijinal 2013)

- **Zemin kaplama malzemesi**

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin set bahçelerinde genellikle yer kaplama malzemesi olarak kum- çakıl karışımı kullanılmıştır. Ancak bugün çakıl kaplı yolların bazı bölümleri sıkıştırılmış toprak görünümündedir (Şekil 4.157- 4.159).

Şekil 4.157 Birinci set bahçesi, sıkıştırılmış toprak görünümlü zemin kaplaması (Orijinal 2013)

Şekil 4.158 İkinci set bahçesi, zemin kaplamasında sıkıştırılmış toprak kullanımı (Orijinal 2013)

Şekil 4.159 Üçüncü set bahçesi, zemin kaplamasında kum-çakıl kullanımı (Orijinal 2013)

Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin dördüncü set bahçesinde ise diğer bölümlerde olduğu gibi genellikle kum-çakıl, dökme beton ve toprak kullanılmıştır. Saray kompleksinin kuzeydoğu köşesinde, dördüncü set üzerinde yer alan Sarı köşkün önündeki alanın yer kaplama malzemesi 2012 yılında toprak iken, 2014 yılında dökme beton olarak yenilenmiştir (Şekil 4.160-4.162). Sarı Köşk'ü Mermer Köşe bağlayan rampada ise 2012 yılında kullanılan zemin kaplaması malzemesi küp taş iken bugün sıkıştırılmış toprak görünümündedir. (Şekil 4.163-4.164).

Şekil 4.160 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk'ün önünde bulunan alanın zemin kaplamasında toprak kullanımı (Orijinal 2012)

Şekil 4.161 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk önünde bulunan alanın değiştirilmiş zemin kaplaması (Orijinal 2014)

Şekil 4.162 Dördüncü set bahçesi, Sarı Köşk önünde bulunan alanın değiştirilmiş zemin kaplaması (Orijinal 2014).

Şekil 4. 163 Sarı Köşk'ü Mermer Köşk'e bağlayan rampanın zemin kaplamasında küp taş kullanımı (Orijinal 2012)

Şekil 4. 164 Sarı Köşk'ü Mermer Köşk'e bağlayan rampanın zemin kaplama malzemesi (Orijinal 2012)

Saray kompleksinin güneydoğu bölümünde, dördüncü set üzerinde bulunan Mermer Köşk'ün önünde, yaya yollarında zemin kaplaması malzemesi olarak kum-çakıl kullanılmıştır (Şekil 4.165). Arazinin güney bölümünde konumlandırılmış olan Ahır Köşkü'n önünde ise tartan ve kum-çakıl kullanılmıştır (Şekil 4.166-4.167).

Şekil 4.165 Dördüncü set bahçesi, Mermer Köşk önünde, yaya yollarında zemin kaplaması olarak kum-çakıl kullanımı (Orijinal 2013)

Şekil 4.166 Dördüncü set bahçesi, Ahır Köşk önünde tartan zemin kaplaması (Orijinal 2012)

Şekil 4.167 Dördüncü set bahçesi, Ahır Köşk önünde tartan zemin kaplaması (Orijinal 2013)

4.4.3.2 Bitkisel ögeler

Beylerbeyi Sarayı'nın I. setinden, Sebah & Joaillier tarafından 1900'lerde çekilen fotoğrafta havuz ve etrafındaki dairesel formlu bitki parterleri dikkat çekmektedir. Bitkisel düzenleme ve parterlerin genel tasarımında simetri uygulanmıştır. Parterlerin çizgilerininin yuvarlak oluşu bahçenin hatlarını yumuşatmaktadır. Havuzun etrafında ise “**dinlenen aslan**” heykelleri ile “**pınarda pusu kurmuş aslan**” ve “**kayalıkta pusu kurmuş aslan**” heykelleri simetrik bir konumda yer almıştır. İç parterlerde *Tilia sp.* (Ihlamur) ve dış parterlerde ise *Cedrus libani* (Toros Sediri) bitkisel materyal olarak kullanılmıştır. Dört parça şeklinde düzenlenmiş olan parterlerin köşelerinde dairesel formlu parterler yer almış ve bu parterlerin ortasında *Rosa sp.* (Baston Gül)'lerine yer verilmiştir (Şekil 4.168).

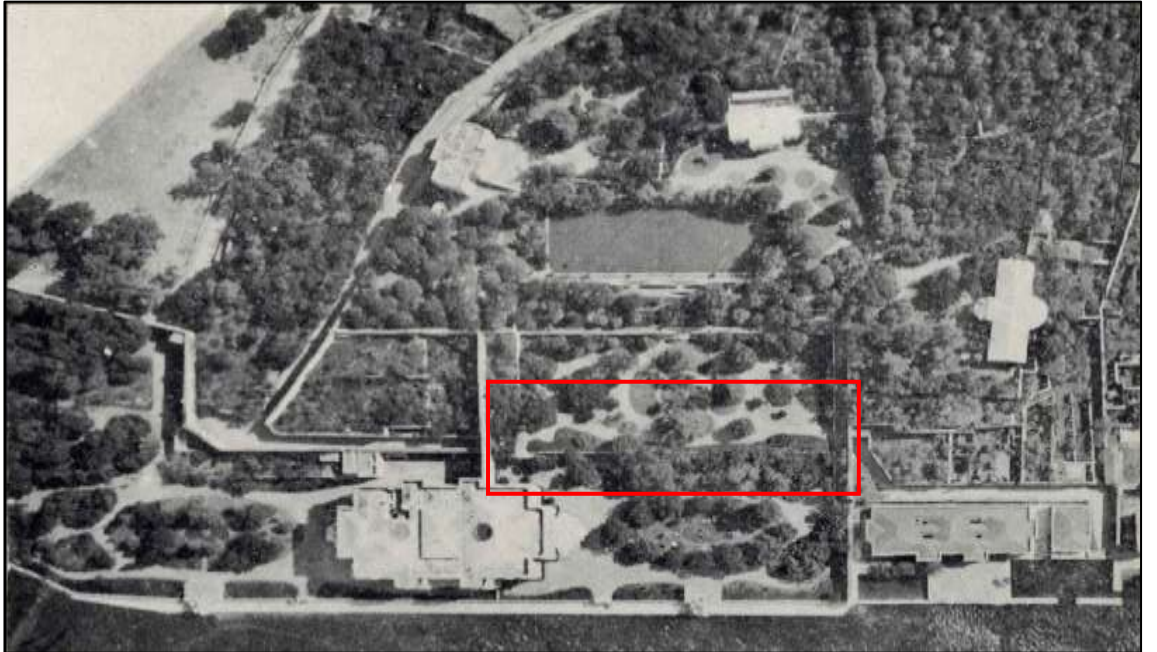

Şekil 4.168 Beylerbeyi Sarayı Sebah & Joaillier tarafından 1900'lerde I. setinden çekilen fotoğraf (Atalay-Seçen 2011)

Havuzu çevreleyen parterlerin düzeni Harita Komutanlığı Genel Müdürlüğü'nden elde edilen 1960 yılına ait hava fotoğrafı ve Sedad Hakkı Eldem'in "Türk Bahçesi" adlı kitabındaki hava fotoğrafından (Şekil 4.169-4.170) saptandığına göre bahçenin dairesel formulu bitki parterleri ve tasarım özellikleri birbirini doğrulamaktadır.

Şekil 4.169 Beylerbeyi Sarayı, birinci set bahçesi (Anonim 2013p)

Şekil 4.170 Beylerbeyi Sarayı, birinci set bahçesi (Eldem 1976)

Bugün yaklaşık 10000 m² boyutunda olan birinci set bahçesinin dairesel formlu parterleri köşeli forma dönüştürülmüş, *Tilia sp.* (Ihlamur) ve *Cedrus sp.* (Sedir) ağaçlarının yerine *Ulmus glabra var. Pendula* (Sarkık karaağaç), *Chamaerops excelsa* (Palmiye) ve budanmış *Taxus baccata* (*Adi Porsuk*) bulunmaktadır. *Rosa sp.* (Baston Gül)'leri ve mevsimlik çiçek parterleri bugün mevcut değildir. Alan sınırları ise yapıldığı dönem ile aynı olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.171)

Şekil 4.171 Beylerbeyi Sarayı, birinci set genel görünüm (2012 Orijinal)

Birinci Sette havuzun etrafında sadece “**pınarda pusu kurmuş aslan**” ve “**kayalıkta pusu kurmuş aslan**” heykelleri bulunmaktadır. Setin duvar kenarlarında ve bazı parterlerin çit oluşumunda *Euonymus japonica* (Taflan)'lara yer verilmiştir. Alanın kuzey doğu kesiminde *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bamboo), *Rosa sp.* (Gül) bahçesi, budanmış *Taxus baccata* (*Adi Porsuk*) ağaçları ve havuzun etrafındaki parterlerde ise *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Cedrus deodora* (Himalya Sediri), *Ulmus glabra var. Pendula* (Sarkık Dağ Karaağacı) bulunmaktadır (Şekil

4.172-4.173). Birinci set üzerinde yer alan diğer bitkiler ise *Euonymus japonica* (Taflan), *Nerium oleander* (Zakkum), *Aesculus hippocastanum* (At Kestanesi), *Picea orientalis* (Doğu Ladini), *Photinia serrulata* (Alev Ağacı), *Taxus baccata* Adi Porsuk, *Hibiscus syriacus* (Ağaç Hatmi), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) bulunmaktadır.

Şekil 4.172 Birinci setin kuzeydoğu kesiminde yer alan *Rosa* sp. (Gül) parterleri (Orijinal 2012)

Şekil 4.173 Birinci sette duvar boyunca kullanılan *Euonymus japonica* (Taflan) çiti (Orijinal 2012)

Yaklaşık 1100 m² alan kaplayan ikinci set bahçesi ve 900 m² boyutunda olan üçüncü set bahçesi birinci ve dördüncü sete göre daha dar boyutta tasarlanmıştır. İkinci ve üçüncü sete ait en eski hava fotoğrafı 1960 yılına aittir ancak o dönemde birinci sette boylu ağaçların yer aldığından dolayı bitki parterlerinin formu anlaşılmamaktadır. Bu alanda yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı belge veya görsel kaynak bulunmadığından dolayı sadece kaba dokulu bitkilerin yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca alanın boyutunda değişiklik saptanmamıştır (Şekil 4.174).

Şekil 4.174 ikinci ve üçüncü set bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013r)

Bugün, ikinci sette yer alan bitki parterlerinin etrafı çit taflanlar ile çevrelenerek çokgen ve dairesel dilimler oluşturulmuştur. Birinci sette olduğu gibi burada da üçüncü sete ulaşımı sağlayan merdivenlerde bahçenin merkezi dikkate alınarak biçimlendirilmiştir. Bu sette bulunan bitkisel materyal ise *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Celtis australis* (Çitlembik), *Hedera helix* (Orman Sarmaşığı)'dır (Şekil 4.175-4.176). 2014 yılı, Temmuz ayında, aynı alandan çekilen fotoğrafta bitki parterlerinin içinde mevsimlik çiçeklerin kullanımı saptanmıştır (Şekil 4.177).

Şekil 4.175 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri (Orijinal 2012)

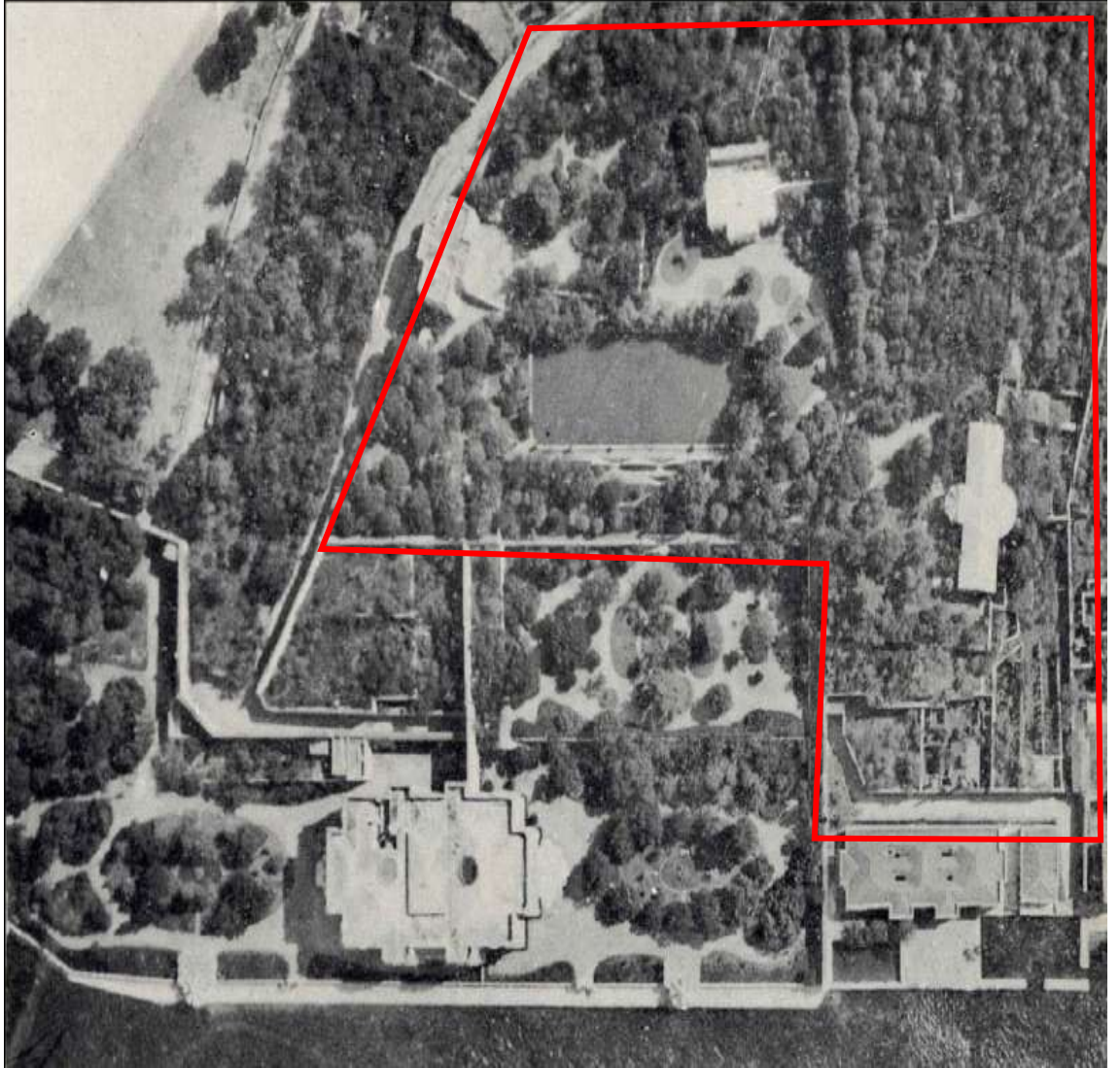

Şekil 4.176 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri (Orijinal 2012)

Şekil 4.177 Beylerbeyi Sarayı, ikinci setteki bitki parterleri (Orijinal 2014)

Dördüncü set üzerinde ise Büyük Havuz, Sarı Köşk, Mermer Köşk ve Ahır Köşkü yer almaktadır. Eski Beylerbeyi Sarayı'ndan kalan Mermer Köşk ve Büyük Havuz Sultan II. Mahmud Dönemi'nde yaptırılan ve bugüne ulaşabilen yapılardır. 80X30 metre boyutlarında olan dörtgen şeklindeki büyük havuzun her iki yanında fiskiyeli grottolar bulunmaktadır. Bu sette özgün düzende tasarlanmış parterleri ile kullanılan bitki türleri Natüralist bahçe düzenini yansıtmaktadır. 1960 yıllarına ait hava fotoğrafı 2015 yılında Google Earth programından elde edilen hava fotoğrafı ile karşılaştırıldığında alan sınırlarının küçüldüğü ve bitki örtüsünün azaldığı saptanmaktadır. Bugün dördüncü set bahçesinin mevcut alan boyutu yaklaşık 27500 m² 'dir (Şekil 4.178-4.179).

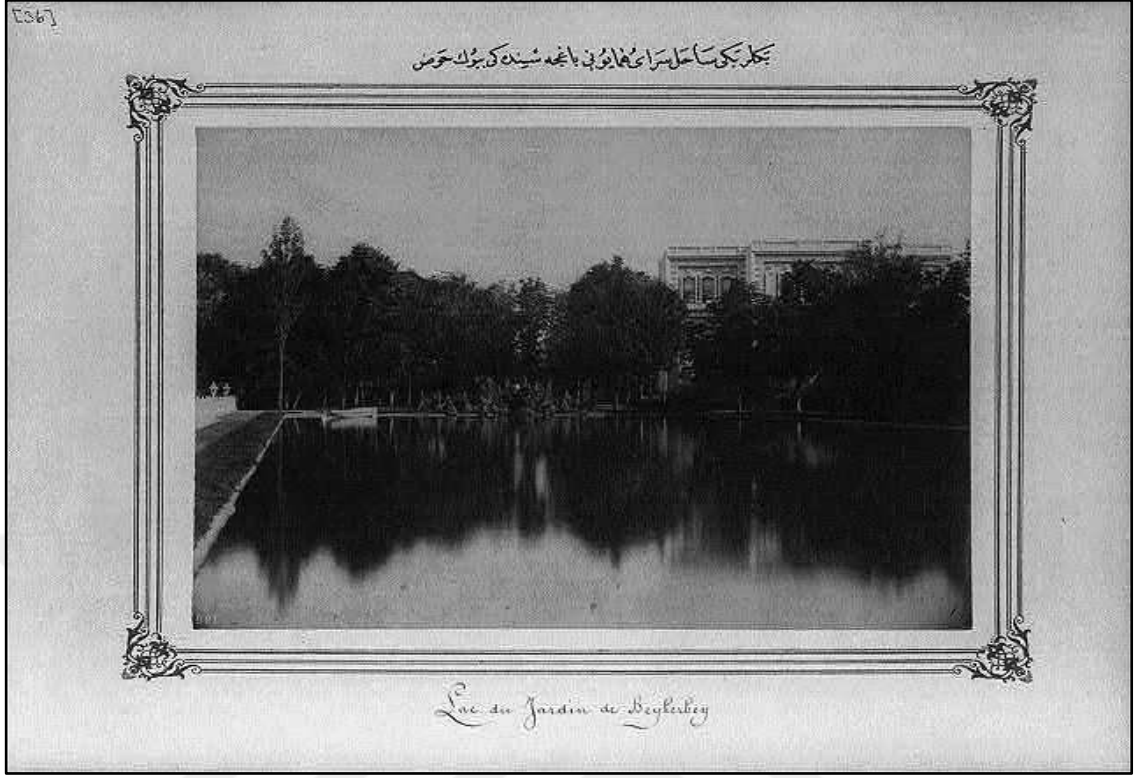

Şekil 4.178 Beylerbeyi Sarayı dördüncü set bahçesi sınırları (Eldem 1976)

Şekil 4.179 Beylerbeyi Sarayı dördüncü set bahçesi sınırları (Anonim 2015g)

Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraftan havuzun güney kesiminde boylu *Tilia* sp. (Ihlamur), grottonun her iki yanında budanmış *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) ağaçlarının yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.180-4.181).

Şekil 4.180 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf, Library of Congress (Anonim 2012)

Şekil 4.181 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Atalay-Seçen 2011)

Bugün ise havuzun etrafı çit oluşturacak biçimde *Euonymus japonica* (Taflan)'lar ile sınırlanmış, Palmiye ağaçları ve Güller belirli aralıklar ile yerleştirilmiştir. Fıskiyeli grottonun yanında *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Celtis australis* (Çitlembik), *Lagerstroemia indica* (Oya Ağacı) , *Tilia argentea* (Gümüğü Ihlamur), *Robinia pseudoacacia* (Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya), *Platanus orientalis* (Doğu Çınarı) ve havuzun etrafında ise yine *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi) bulunmaktadır (Şekil 4.182-4.183).

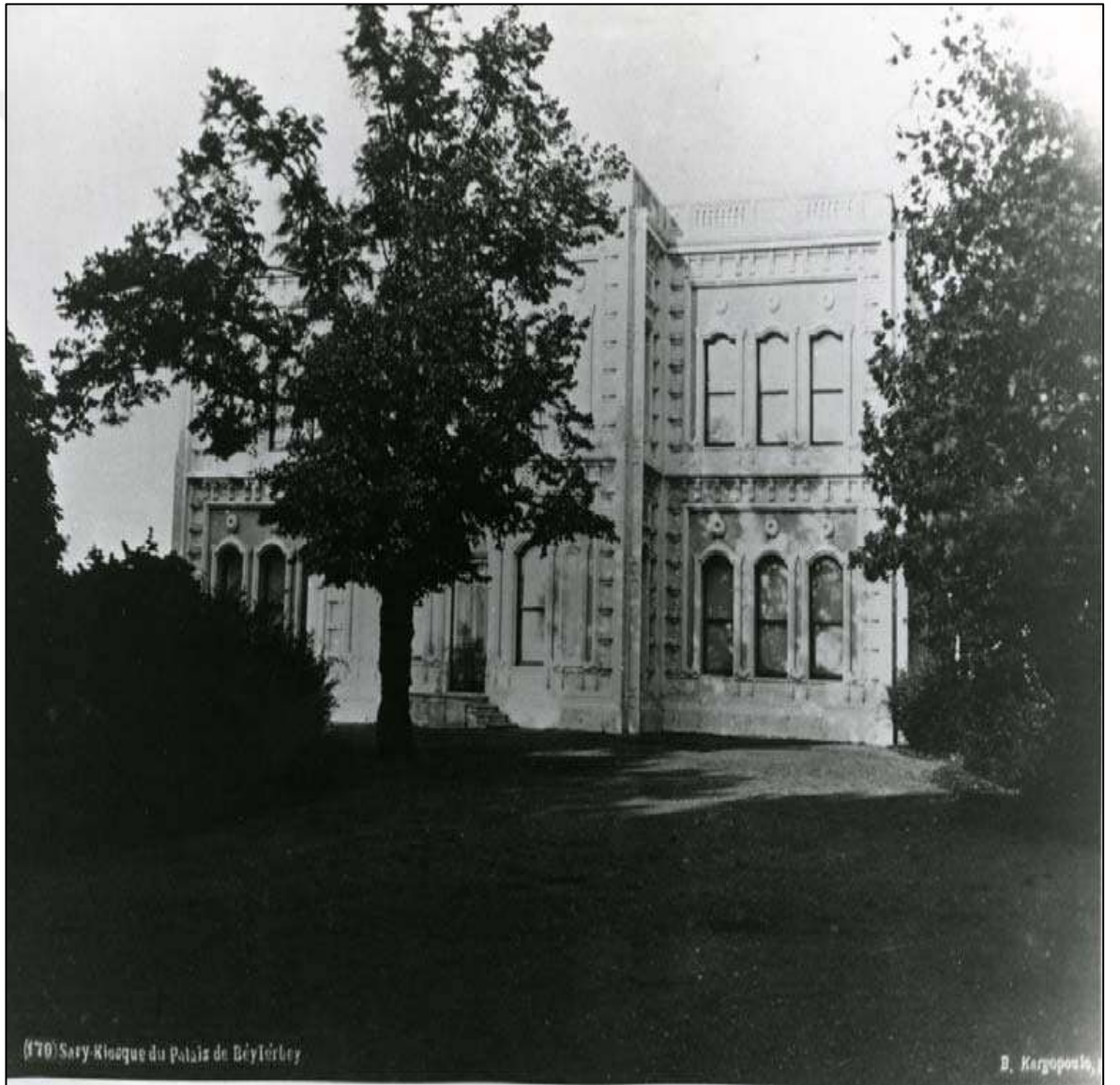

Şekil 4.182 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, dördüncü set büyük havuz (Orijinal 2012)

Şekil 4.183 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, dördüncü set grottolu havuz (2012 Orijinal)

Sarı Köşk saray arazisinin kuzeydoğu köşesinde ve dördüncü set üzerinde yer almaktadır. Büyük havuzun batı yönünde yer alan Sarı Köşk, sarayın diğer birimleri ve büyük havuzu görme olanağına sahiptir. Sarı Köşk'ün yanında bulunan kapı Sultan Abdülaziz Dönemi'nde dördüncü setin giriş kapısı olarak kullanılırken, bugün kullanıma kapatılmıştır. Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğrafta görüldüğü üzere köşkün önünde *Platanus* sp. (Çınar) ve *Tilia* sp. (Ihlamur) ağaçları bulunmaktadır (Şekil 4. 184).

Şekil 4. 184 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Anonim 2012)

Bugün restorasyon çalışmalarının devam ettiği Sarı Köşk'ün önünde *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Laurus nobilis* (Defne), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Carpinus betulus* (Gürgen), *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) bulunmaktadır (Şekil 4.185-4.186).

Şekil 4.185 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Sarı Köşk'ün önünde kullanılan bitkisel materyal (Orijinal 2014)

Şekil 4.186 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Sarı Köşk'ün önünde yer alan ağaçlar (Orijinal 2014)

Sarı Köşkün doğu ve batı yönünde bulunan açık alanlar özgün düzende tasarlanmış parterleri ile kullanılan bitki türleri Natüralist bahçe tasarımını yansıtmaktadır. 1960 yılların ait hava fotoğrafından bu alanda boylu ağaçların yer aldığı saptanmaktadır, ancak bu alan yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı kaynak veya daha net bir biçimde yakın mesafeden çekilmiş olan fotoğraf olmadığından dolayı bitki türleri tespit edilememiştir (Şekil 4.187). Bugün sarı köşkün batı kesiminde yer alan açık alanın duvar kenarları çit *Euonymus japonica* (Taflan)'lar ile bezenmiştir. İnfomal biçimde tasarlanmış parterlerin içinde *Tilia argentea* (Gümüşi İhlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Aesculus hippocastnum* (Beyaz Çiçekli At Kestanesi), *Robinia pseudoacacia* (Yalancı Akasya), *Cercis siliquastrum* (Erguvan) bulunmaktadır (Şekil 4.188)

Şekil 4.187 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk'ün batı kesiminde yer alan açık alan (Orijinal 2012)

Şekil 4.188 Beylerbeyi Sarayı, Sarı Köşk'ün doğusunda yer alan açık alan (Orijinal 2012)

Beylerbeyi Sarayı arazisinin güneydoğu köşesinde Mermer Köşk yer almaktadır. Büyük mermer levhalarla kaplanmış cepheleri nedeni ile bu adı alan köşk II. Mahmut Dönemi (1829-1832) Eski Beylerbeyi Saray yapıları grubundan kalan bir yapıdır. Büyük havuzun gerisinde yer alan köşk yaz günlerinde serinlemek amacı ile kullanıldığı için Serdab Köşkü olarak da bilinmektedir.

Mermer Köşk yönünden, Sebah&Joallier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğrafta dördüncü sette yer alan Mermer Köşk'ün karşısında sıralı dikilmiş *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) ve Sarı Köşk'ün havuza doğru ulaşımı sağlayan rampalı yolun kemerli girişi görülmektedir. Dairesel formda düzenlenmiş olan parterlerin içindeki çiçeğin *Tropaeolum majus* Latin çiçeği, Sarı Köşk'e çıkan rampanın önündeki duvarın

çevresine çit olarak kullanılan bitkisel materyalin *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) olduğu tahmin edilmektedir (Şekil 4.189). Bugün ise havuzun etrafında belirli aralıklarla dikilmiş olan *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye)'lerin özgün olmadığı daha sonraki bir dönemde dikilmiş oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 4.190).

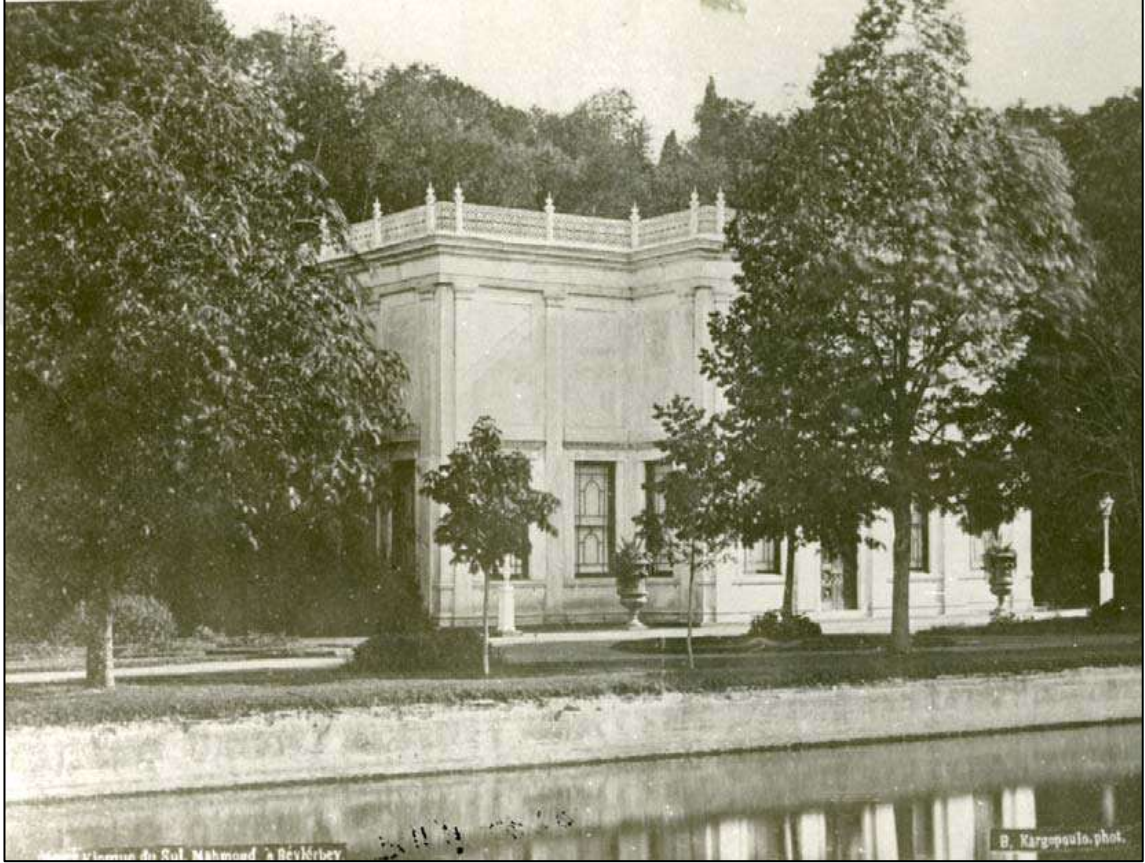

Şekil 4.189 Beylerbeyi Sarayı, Sebah&Joallier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Anonim 2012m)

Şekil 4.190 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set üzerinde yer alan havuzun etrafında belirli aralıklarla dikilmiş olan *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye)'ler (Orijinal 2012)

Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen bir başka fotoğrafta ise havuz kenarında belirli aralıklarla dikilmiş olan *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamurlar) ve Mermer Köşk'ün her iki yanında yer alan bronz vazolar görülmektedir. (Şekil 4.191).

Şekil 4.191 Beylerbeyi Sarayı Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Atalay- Seçen 2011)

Bugün Mermer Köşk'ün etrafındaki alan çit oluşturacak biçimde *Euonymus japonica* (Taflan)'lar ile süslenmiş ve parterler oluşturulmuştur. Bu parterlerin içinde *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Aesculus x carnea* (Pembe Çiçekli Atkestanesi), *Laurus nobilis* (Akdeniz Defnesi), *Cedrus libani* (Toros Sediri), *Celtis australis* (Çitlembik), *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi), *Pistacia atlantica* (Atlantik Fıstığı), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Euonymus japonica* (Taflan), *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bambu), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri) ağaçları, köşk'ün giriş kapısının önünde ise

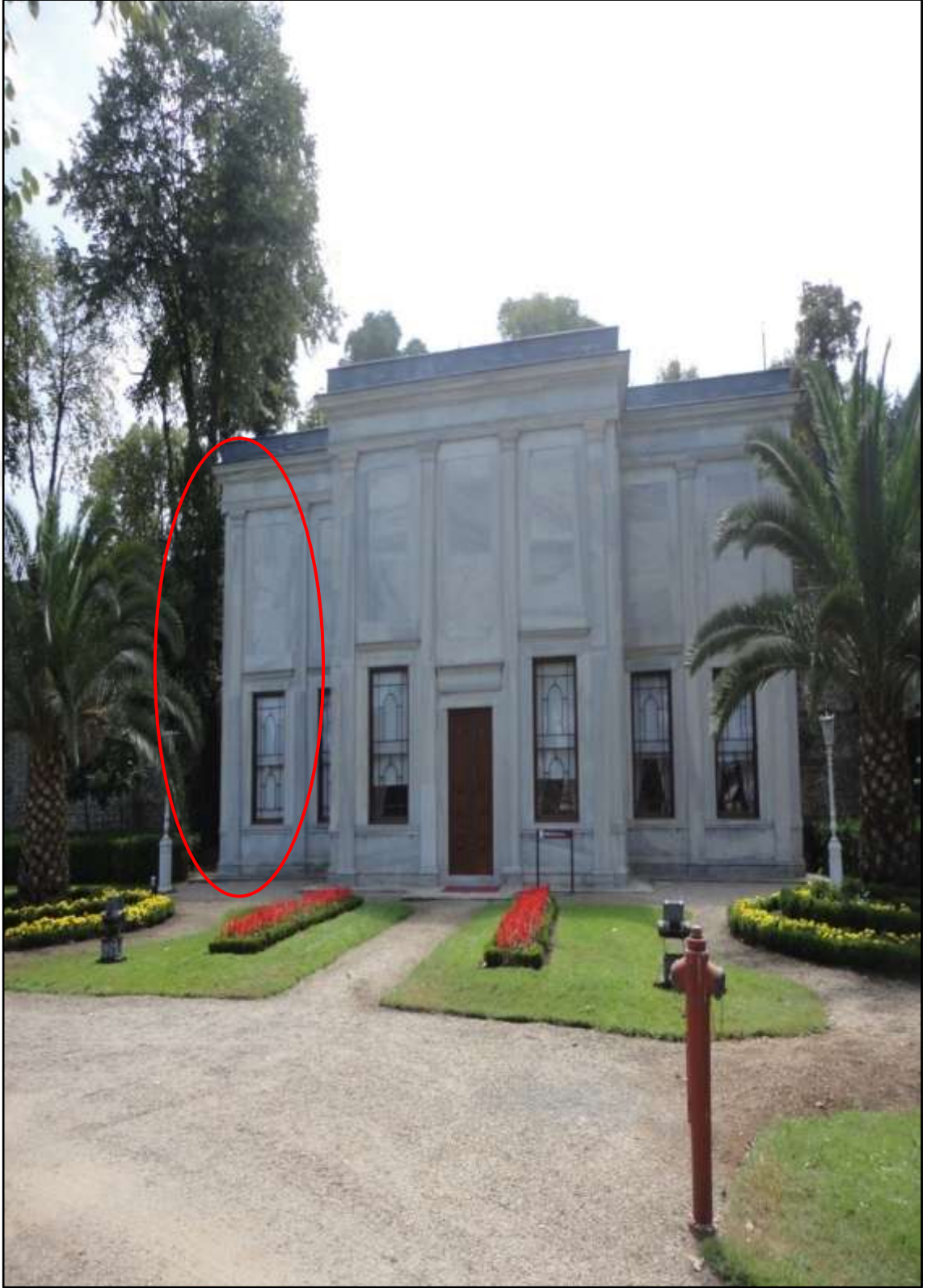
sağlı sollu şekilde mevsimlik bitkiler bulunmaktadır. (Şekil 4.192- 4.194). Köşkün her iki tarafında dairesel parterin ortasında *Phoneix canariensis* (Hurma Ağacı) dikilmiştir (Şekil 4.195).

Şekil 4.192 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set, Mermer Köşk'ün etrafında kullanılan bitkisel materyal (Orijinal 2013)

Şekil 4.193 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set üzerinde yer alan Mermer Köşk'ün etrafında budanmış *Euonymus japonica* ağaçları ile çit oluşumu ve kurumuş olan *Cedrus libani* (Toros sediri) (Orijinal 2012)

Şekil 4.194 Dördüncü set, Mermer Köşk'ün önünde yer alan çim parterleri ve bitkisel materyal kullanımı ve kesilmiş olan kurumuş *Cedrus libani* (Himalya sediri) (Orijinal 2015)

Şekil 4.195 Beylerbeyi Sarayı, Köşkün sağ tarafında dairesel parterin ortasında yer alan *Phoenix canariensis* (Hurma Ağacı) (Orijinal 2012)

Ahır Köşkü, Beylerbeyi Sarayı arazisinin güney bölümünde, dördüncü set hizasında düz bir arazi üzerinde yer almaktadır. Ahır Köşkü'nün kuzey kısmında Mermer Köşk ve büyük havuz bulunmaktadır. Bu köşkün inşa tarihi ile ilgili net bilgi bulunmamaktadır. Ancak Deniz köşklarine benzer özelliklere sahip olması nedeni ile Yeni Beylerbeyi Sarayı ile birlikte mimar Sarkis Balyan tarafından tasarlandığını düşündürmektedir. Ahır Köşkü'nün etrafında bulunan açık alan, informal şekilde tasarlanmış parterleri, ağaçların yerleşimi ve bitki türleri ile Natüralist bahçe tasarımını yansıtmaktadır.

Bu kesimde yer alan bitki türleri ise; *Acer negundo* (Dişbudak Yapraklı Akçaağaç), *Sophora japonica* (Japon Soforası), *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Laurus nobilis* (Akdeniz Defnesi), *Euonymus japonica* (Taflan), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Acer campestre* (Ova Akçaağacı), *Aucuba japonica* (Japon Akubası), *Koelreuteria paniculata* (Altuni Fener Ağacı), *Carpinus betulus* (Gürgen), *Fraxinus angustifolia* (Sivri Meyveli Dişbudak), *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Hedera helix* (Orman Sarmaşığı), *Aucuba japonica* (Japon Akubası), *Robinia pseudoacacia* (Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya), *Magnolia grandiflora* (Manolya) (Şekil 4.196-4.198).

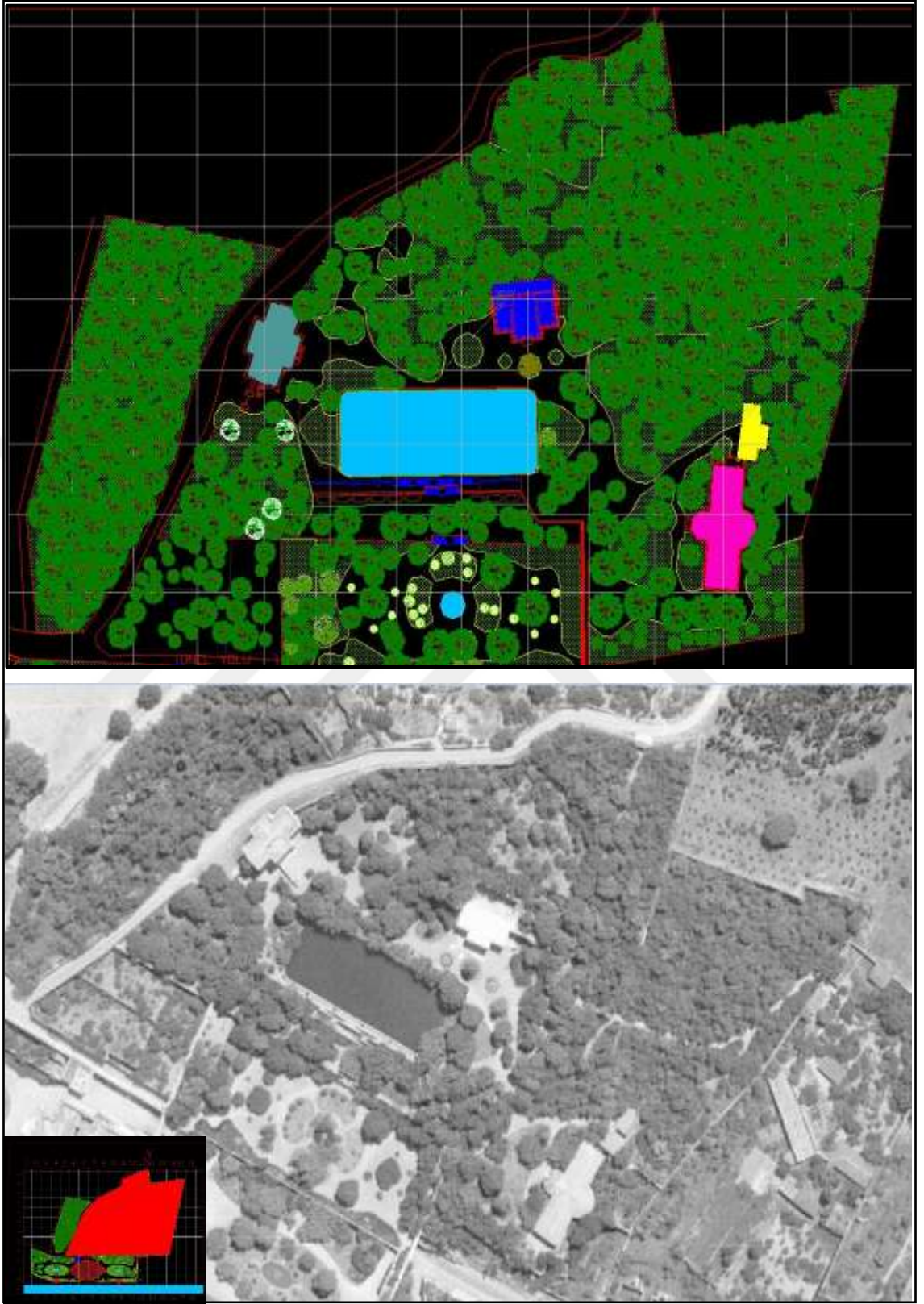
Şekil 4.196 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Ahır Köşkü'nün önündeki alanda Yer *Sophora japonica* (Alan Japon Soforası) ve *Aucuba japonica* (Japon Akubası) (2012 Orijinal)

Şekil 4.197 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü'nün önünde yer alan *Aucuba japonica* (Japon Akubası) (2012 Orijinal)

Şekil 4.198 Beylerbeyi Sarayı, Ahır Köşkü'nün önünde yer alan bitkisel materyal (2013 Orijinal)

Şekil 4.199 Beylerbeyi Sarayı Set bahçeleri rölövesi (Orijinal 2015) ve 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013s)

Şekil 4.200 Beylerbeyi Sarayı Set bahçeleri rölövesi (Orijinal 2015) ve 2015 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2015h)

Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı Birinci Set Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960- 2000	2000-2015
K14	78	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
K14	79	CEAU	<i>Celtis australis</i>	Çitlenbik		X	
K14	80	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
K13	81	WECO	<i>Weigela coraensis</i>	Büyük Ç. Vangelya			X
K13	82	LAIN	<i>Lagestroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
K13	83	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K13	84	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K13	85	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K13	86	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K13	87	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
K13	88	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye			X
K13	89	KOPA	<i>koelreuteria paniculata</i>	Güvey Kandili Ağacı			X
K12	247	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
K12	248	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K12	249	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K12	250	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü İhlamur			X
K12	251	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
K11	252	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
K11	253	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı			X
K11	254	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K11	255	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K11	256	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K11	257	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
K11	258	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk			X
K10	259	CLTR	<i>Clerodendrum</i>	Kısmet Ağacı			X
K10	260	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
K10	261	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
K10	262	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
K10	263	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
K10	264	MAGR	<i>Magnolia grandiflora</i>	Büyük Ç. Manolya			
K10	265	LAIN	<i>Lagestroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
K10	266	LAIN	<i>Lagestroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
K10	267	TABA	<i>Taxus baccata</i>	Adi Porsuk		X	
K10	268	CELI	<i>Cedrus libani</i>	Toros Sediri			
K9	269	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir			X
K9	270	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir		X	X
K9	271	LAIN	<i>Lagestroemia indica</i>	Oya Ağacı		X	X

Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı Birinci Set Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960- 2000	2000-2015
K9	272	LOIN	Lonicera nitida	Hanımeli			X
K9	273	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
K9	274	WECO	Weigela coraensis	Büyük Ç. Vangelya			X
K9	275	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
K9	276	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
K9	277	HISY	Hibiscus syriacus	Ağaç Hatmi			X
K9	278	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
K9	279	CHPR	Chimonanthus praecox	Kadeh Çiçeği			X
K9	280	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
K9	281	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
K9	282	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı			X
K9	283	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı			X
K9	284	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
K9	285	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
K9	286	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J9	287	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
J9	288	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J9	289	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J9	290	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J9	291	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J9	292	WECO	Weigela coraensis	Büyük Ç. Vangelya			X
J9	293	LIVU	Ligustrum vulgare	Adi Kurtbağrı			X
J9	294	MAGR	Magnolia grandiflora	Büyük Ç. Manolya		X	
J9	295	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
J9	296	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
J9	297	PRSP	Prunus spinosa	Güvem Eriği		X	
J9	298	PRSP	Prunus spinosa	Güvem Eriği		X	
J9	299	PRSP	Prunus spinosa	Güvem Eriği		X	
J9	300	PHBA	Phyllostachys bambusoides	Altuni Bambu		X	
J9	301	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
J2	302	CEDE	Cedrus deodora	Himalya Sediri		X	
J10	303	CEHA	Chaenomeles japonica	Japon Ayvası			X
J10	304	CEHA	Chaenomeles japonica	Japon Ayvası			X

Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı Birinci Set Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960- 2000	2000-2015
J10	305	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
J10	306	BUMI	Buxus microphylla	Uzun yapraklı Şimşir			X
J10	307	BUMI	Buxus microphylla	Uzun yapraklı Şimşir			X
J10	308	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J10	309	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J10	310	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J10	311	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J10	312	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J10	313	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J10	314	CELI	Cedrus libani	Toros Sediri		X	
J11	315	CHHU	Chamaerops humilis	Bodur Palmiye		X	
J11	316	CHHU	Chamaerops humilis	Bodur Palmiye		X	
J11	317	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
J11	318	ULGLPE	Ulmus glabra 'Pendula'	Sarkık Dağ Karaağacı		X	
J11	319	ULGLPE	Ulmus glabra 'Pendula'	Sarkık Dağ Karaağacı		X	
J11	320	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
J11	321	ULGLPE	Ulmus glabra 'Pendula'	Sarkık Dağ Karaağacı		X	
J11	322	ULGLPE	Ulmus glabra 'Pendula'	Sarkık Dağ Karaağacı		X	
J12	323	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J12	324	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J12	325	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J12	326	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
J12	327	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J12	328	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J12	329	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J13	330	CRJA	Criptomeria japonica	Japon Kadife Çamı		X	
J13	331	CEHA	Cephalotaxus herringtonia	Yalancı Porsuk		X	
J13	332	PIPU	Picea pungens	Mavi Ladin		X	
J13	333	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
J13	334	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri			X
J13	335	TABA AU	Taxus baccata 'Aurea'	Adi Porsuk			X
J13	336	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X

Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı Birinci Set Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960- 2000	2000-2015
J13	337	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J13	338	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J13	339	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J13	340	TABA	Taxus baccata	Adi Porsuk			X
J13	341	CEHA	Cephalotaxus herringtonia	Yalancı Porsuk			X
J13	342	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J13	343	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
J13	344	PIAB	Picea abies	Avrupa Ladini		X	
J13	345	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
J13	346	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
J14	347	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
J14	348	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
J14	349	AECA	Aesculus carnea	Kırmızı Ç.At Kestanesi		X	
I13	350	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
I13	351	EUJA	Euonymus japonica	Taflan			X
I13	352	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	353	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	354	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	355	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
I13	356	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	357	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	358	SP	Spiraea	Keçi Sakalı			X
I13	359	SP	Spiraea	Keçi Sakalı			X
I13	360	ABNO	Abies nordmanniana	Doğu Karadeniz Göknarı		X	
I13	361	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I13	362	ABNO	Abies nordmanniana	Doğu Karadeniz Göknarı		X	
I12	363	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I12	364	SP	Spiraea	Keçi Sakalı			X
I12	365	SP	Spiraea	Keçi Sakalı			X
I12	366	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
I12	367	SP	Spiraea	Keçi Sakalı			X

Çizelge 4.6 Beylerbeyi Sarayı Birinci Set Bahçesi'nde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960- 2000	2000-2015
I12	368	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I12	369	NEOL	<i>Nerium olender</i>	Zakkum			X
I12	370	SP	<i>Spiraea</i>	Keçi Sakalı			X
I12	371	SP	<i>Spiraea</i>	Keçi Sakalı			X
I12	372	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I12	373	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I12	374	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü İhlamur		X	
I11	375	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I11	376	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I11	377	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
I11	378	QURO	<i>Qurecus robur</i>	Saplı Meşe		X	
I11	379	PIOR	<i>Picea orientalis</i>	Doğu Ladini		X	
I10	380	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
I10	381	QURO	<i>Qurecus robur</i>	Saplı Meşe		X	
I10	382	QURO	<i>Qurecus robur</i>	Saplı Meşe		X	
I10	383	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
I10	384	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
I10	385	PHCO	<i>Philadelphus coronariu</i>	Filbahri			X
I10	386	PIPI	<i>Pinus Pinea</i>	Fıstık çamı			X
I10	387	BUMI	<i>Buxus microphylla</i>	Uzun yapraklı Şimşir		X	
I9	388	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi			X
I9	389	PRSP	<i>Prunus spinosa</i>	Çakal Eriği			

Çizelge 4.7 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ikinci ve üçüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
I13	390	QURO	Qurecus robur	Saplı Meşe		X	
I13	391	QURO	Qurecus robur	Saplı Meşe		X	
I13	392	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü İhlamur		X	
I12	393	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I12	394	QURO	Qurecus robur	Saplı Meşe		X	
I11	395	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I11	396	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I11	397	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye			X
I11	398	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H12	399	QURO	Qurecus robur	Saplı Meşe		X	
H12	400	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
H12	401	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye			X
H11	402	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye			X
H10	403	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H10	404	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H10	405	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H10	406	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H10	407	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
H10	408	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
H10	409	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
I10	410	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I10	411	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I10	412	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I10	413	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
I10	414	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye			X
I9	415	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye			X
I9	416	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
I9	417	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir		X	
H9	418	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
H9	419	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
H9	420	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X
H9	421	BUSE	Buxus sempervirens	Adi Şimşir			X

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
I7	422	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I7	423	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I7	424	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I7	425	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi			X
I7	426	PHCO	<i>Philadelphus coronarius</i>	Filbahri			X
I7	427	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
I7	428	EUJA	<i>Euonymus japonica</i>	Taflan			X
I7	429	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I8	430	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
I8	431	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I8	432	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
I8	433	PHCO	<i>Philadelphus coronarius</i>	Filbahri		X	
I8	434	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I8	435	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I8	436	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
I8	437	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I8	438	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
I9	439	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
H7	440	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H7	441	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H7	442	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H7	443	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H7	444	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H7	445	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H7	446	FOVI	<i>Forsythia viridissima</i>				X
H7	447	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
H7	448	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H7	449	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H7	450	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H8	451	FOVI	<i>Forsythia viridissima</i>				X
H8	452	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
H8	453	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
H8	454	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
H8	455	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H8	456	BUSE	<i>Buxus sempervirens</i>	Adi Şimşir			X
H8	457	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H8	458	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H8	459	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H8	460	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H8	461	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H8	462	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H8	463	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H9	464	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H9	465	LAIN	<i>Lagerstroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
H9	466	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	467	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	468	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	469	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	470	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	471	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	472	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
H9	473	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H9	474	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
H9	475	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At kestanesi		X	
H9	476	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At kestanesi		X	
H9	477	LAIN	<i>Lagerstroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
G8	478	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G8	479	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
G9	480	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
G9	481	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
G9	482	LAIN	<i>Lagerstroemia indica</i>	Oya Ağacı			X
G9	483	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
G9	484	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
G9	485	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
G9	486	PHCA	Phoneix canariensis	Hurma Ağacı		X	
G9	487	CHEX	Chamaerops excelsa	Palmiye		X	
G9	488	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
G9	489	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
G9	490	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defne			X
F9	491	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F9	492	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F9	493	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
F9	494	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
F9	495	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F9	496	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F9	497	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E9	498	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E9	499	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
E9	500	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç. Yalancı Akasya		X	
E9	501	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E10	502	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E10	503	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E10	504	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
E10	505	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E10	506	CESI	Cercis siliquantrum	Erguvan			X
F10	507	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	508	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	509	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	510	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	511	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	512	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	513	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
F10	514	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
F10	515	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
F10	516	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
F10	517	CESI	Cercis siliquantrum	Erguvan			X
F10	518	CESI	Cercis siliquantrum	Erguvan			X

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
F10	519	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşi İhlamur		X	
F10	520	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F10	521	CABE	<i>Carpinus betulus</i>	Adi Gürgen		X	
F10	522	PIAT	<i>Pistacia atlantica</i>				X
F10	523	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G10	524	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
G10	525	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G10	526	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G10	527	CHEX	<i>Chamaerops excelsa</i>	Palmiye		X	
G11	528	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F11	529	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
F11	530	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
F11	531	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F11	532	NEOL	<i>Nerium olender</i>	Zakkum			X
F11	533	PIAT	<i>Pistacia atlantica</i>				X
F11	534	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F11	535	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F11	536	JUGE	<i>Juglans regia</i>	Adi Ceviz		X	
F11	537	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F11	538	CEAU	<i>Celtis australis</i>	Çitlenbik		X	
F11	539	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
E11	540	CEAU	<i>Celtis australis</i>	Çitlenbik			X
E11	541	CEAU	<i>Celtis australis</i>	Çitlenbik			X
E11	542	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi			X
E11	543	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi			X
E11	544	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi			X
E11	545	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi			X
E11	546	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
E11	547	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
E11	548	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşi İhlamur		X	
E11	549	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşi İhlamur		X	
E11	550	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşi İhlamur		X	
E11	551	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
E11	552	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
E11	553	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E11	554	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E12	555	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
E12	556	CESI	Cercis siliquantrum	Erguvan			X
E12	557	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E12	558	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
E12	559	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
E12	560	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
E12	561	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E12	562	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E12	563	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
E12	564	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
E12	565	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
E12	566	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
F12	567	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi			X
F12	568	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
F12	569	CHJA	Chaenomeles Japonica	Japon Ayvası			X
F12	570	PHCA	Phoneix canariensis	Humra Ağacı		X	
C9	571	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C9	572	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
C9	573	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
C10	574	CABE	Carpnius betulus	Adi Gürgen			X
C10	575	CESI	Cercis siliquastrum	Arguvan		X	
C10	576	CABE	Carpnius betulus	Adi Gürgen		X	
C10	577	CABE	Carpnius betulus	Adi Gürgen		X	
C10	578	CABE	Carpnius betulus	Adi Gürgen		X	
C10	579	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
C11	580	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
C11	581	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C11	582	CESI	Cercis siliquastrum	Arguvan			X
C11	583	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
C11	584	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
C11	585	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
C11	586	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik		X	
C11	587	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C11	588	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
C11	589	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C11	590	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
C11	591	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik		X	
C12	592	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C12	593	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C12	594	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
B11	595	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
B11	596	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E13	597	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	598	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	599	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	600	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	601	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	602	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	603	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
E13	604	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E13	605	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E13	606	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik			X
E14	607	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
E14	608	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
E14	609	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
E14	610	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı			X
E14	611	CEAU	Celtis australis	Erguvan			X
E14	612	AEHI	Aesculus hippocastanum	At Kestanesi		X	
E14	613	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
E14	614	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E14	615	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C14	616	CEAT	Cedrus atlantica	Atlas Sediri		X	
C14	617	PINI	Pinus nigra	Karaçam		X	
C14	618	PINI	Pinus nigra	Karaçam		X	
C14	619	PINI	Pinus nigra	Karaçam		X	
F13	620	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
F13	621	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
F13	622	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
F13	623	PHCO	<i>Philadelphus coronarius</i>	Filbahri		X	
F13	624	CHJA	<i>Chaenomeles japonica</i>	Japon ayvası		X	
F13	625	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F13	626	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
G12	627	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
G13	628	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri			X
G13	629	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
G13	630	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri			X
G13	631	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H13	632	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H13	633	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At kestanesi		X	
H13	634	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H13	635	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H13	636	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H13	637	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H12	638	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H14	639	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H14	640	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
H14	641	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H14	642	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H14	643	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
H14	644	ACPSPL	<i>Acer pseudoplatanus</i>	Dağ Akçaağacı		X	
H14	645	ACCA	<i>Acer campestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
I14	646	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I14	647	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I14	648	ACCA	<i>Acer campestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
I14	649	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
I14	650	SOJA	<i>Sophora japonica</i>	Japon Soforası			X
I14	651	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşü Ihlamur		X	
I14	652	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I14	653	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
I14	654	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
I14	655	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
I14	656	AECA	Aesculus carnea	Kırmızı Ç. At Kestanesi		X	
I14	657	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
I14	658	TIAR	Tilia argentea	Gümüşü Ihlamur		X	
J14	659	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
J14	660	ACCA	Acer campestre	Ova Akçaağacı			X
J14	661	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J14	662	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J14	663	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J14	664	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J15	665	CEAU	Celtis australis	Çitlenbik		X	
J15	666	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J15	667	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J15	668	LIJA	Ligustrum japonicum	Japon Kurtbağrı		X	
J15	669	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri meyveli Dişbudak		X	
J15	670	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri meyveli Dişbudak		X	
J15	671	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
J15	672	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri meyveli Dişbudak		X	
J16	673	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri			X
J16	674	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan			X
I15	675	SOJA	Sophora japonica	Japon Soforası		X	
I15	676	ACNE	Acer negundo	Dişbudak yapraklı Akçaağaç		X	
I15	677	SOJA	Sophora japonica	Japon Soforası		X	
I15	678	SOJA	Sophora japonica	Japon Soforası		X	
H16	679	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
H16	680	FICA	Ficus carica	İncir Ağacı		X	
H16	681	ACPSPL	Acer pseudoplatanus	Dağ Akçaağacı		X	
G16	682	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	683	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	684	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	685	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	686	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	687	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
G16	688	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	689	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G16	690	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
G16	691	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
G16	692	ACCA	<i>Acer campestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
G15	693	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G15	694	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G15	695	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
G15	696	PIAR					
G15	697	PIAT	<i>Pistacia atlantica</i>	Sakız Ağacı		X	
G15	698	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
G14	699	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G14	700	CEDE	<i>Cedrus deodora</i>	Himalaya Sediri		X	
G14	701	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
G14	702	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G14	703	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
G14	704	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G14	705	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
G14	706	QURO	<i>Quercus robur</i>	Saplı Meşe		X	
F14	707	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F14	708	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F14	709	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
F14	710	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
F14	711	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F14	712	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F14	713	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F14	714	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
F14	715	AEHI	<i>Aesculus hippocastanum</i>	At Kestanesi		X	
F14	716	TIAR	<i>Tilia argentea</i>	Gümüşi ıhlamur		X	
F15	717	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
F15	718	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
F15	718	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
F15	719	CESI	<i>Cercis siliquastrum</i>	Erguvan			X
F15	720	LANO	<i>Laurus nobilis</i>	Akdeniz Defnesi		X	
F15	721	CEAU	<i>Celtis australis</i>	Çitlembik		X	
F16	722	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
F16	723	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F16	724	ULGLPE	<i>Ulmus glabra</i> 'pendula'	Sarkık Dağ Karaağacı		X	
F16	725	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
F16	726	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F17	727	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F17	728	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F17	729	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	
F17	730	PIOR	<i>Pinus orientalis</i>	Doğu Ladini		X	
F17	731	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F17	732	PHCA	<i>Phoneix canariensis</i>	Hurma Ağacı		X	
F17	733	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	734	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	735	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	736	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	737	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	738	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	739	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	740	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	741	LİJA	<i>Ligustrum japonicum</i>	Japon Kurtbağrı			X
F17	742	ACCO	<i>Acer Compestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
F17	743	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
F17	744	ACCO	<i>Acer Compestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
E18	745	ACCO	<i>Acer Compestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
E18	746	LIVU	<i>Ligustrum vulgare</i>	Adi Kurtbağrı		X	
E18	747	ROPSAC	<i>Robinia pseudoacacia</i>	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E18	748	ACCO	<i>Acer Compestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
E18	749	ACCO	<i>Acer Compestre</i>	Ova Akçaağacı		X	
E18	750	FRAN	<i>Fraxinus angustifolia</i>	Sivri meyveli Dişbudak		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
E18	751	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E18	752	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
E18	753	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E18	754	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
E18	755	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
E17	756	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E17	757	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
E17	758	CELI	Cedrus libani	Toros Sediri		X	
E17	759	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
E17	760	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak		X	
E17	761	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak		X	
E17	762	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak		X	
E16	763	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
E16	764	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
E16	765	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
E16	766	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya Sediri		X	
E16	767	CESI	Cercis siliquastrum	Erguvan		X	
E16	768	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	769	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	770	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	771	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	772	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	773	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak		X	
E16	774	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E16	775	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
E15	776	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C16	777	FRAN	Fraxinus angustifolia	Sivri Meyveli Dişbudak		X	
C17	778	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C17	779	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C17	780	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C17	781	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C17	782	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
C17	783	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan btci türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
C17	784	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
C17	785	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
C17	786	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
C17	787	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	788	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	789	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	790	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	791	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	792	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	793	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	794	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	795	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	796	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	797	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	798	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	799	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	800	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	801	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	802	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	803	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	804	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	805	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	806	CUSE	Cupressus sempervirens	Akdeniz Servisi		X	
C18	807	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C18	808	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	809	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	810	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	811	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	812	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	813	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	814	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	815	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	816	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	

Çizelge 4.8 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri dördüncü set üzerinde yer alan bitki türleri ve dönemleri (devam)

	AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		DİKİM DÖNEMİ		
			Latince Adı	Türkçe Adı	1900-1960	1960-2000	2000-2015
C18	817	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	818	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	819	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	820	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	821	AUJA	Aucuba japonica	Akuba			X
C18	822	ROPSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
C18	823	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	824	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	825	ACCO	Acer Compestre	Ova Akçaağacı		X	
C18	826	RPOSAC	Robinia pseudoacacia	Beyaz Ç.Yalancı Akasya		X	
B14	827	PINI	Pinus nigra	Karaçam		X	
B14	828	NEOL	Nerium olender	Zakkum		X	
B14	829	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya sediri		X	
B14	830	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
B14	831	CEAT	Cedrus atlantica	Atlas Sediri		X	
B14	832	NEOL	Nerium olender	Zakkum			X
B14	833	CUAR	Cupressus arizonica	Arizona Servisi		X	
B14	834	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya sediri		X	
B14	835	CUAR	Cupressus arizonica	Arizona Servisi		X	
B14	836	PIOR	Picea orientalis	Doğu Ladini		X	
B14	837	PIOR	Picea orientalis	Doğu Ladini		X	
B14	838	CEDE	Cedrus deodora	Himalaya sediri		X	
B14	839	LANO	Laurus nobilis	Akdeniz Defnesi		X	
B12	840	QURO	Quercus robur	Saplı Meşe		X	
B12	841	LEIN	Lagerstroemia indica	Oya Ağacı			X

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Saraylar ait oldukları dönemlerin kültürel niteliğini yansıtmakla birlikte, bu mekanları kullananların yaşam biçimlerini ve dönemin sanatsal özellikleri ile yapım tekniklerini de yansıtan yapılardır (Erdoğan ve Aliasghari 2014). Araştırma konusu olan Beylerbeyi Sarayı bahçeleri, bitkisel düzenlemesi, sarayı oluşturan yapı ve mekanlar bütünü tasarım özellikleri ve bezemeleri ile batı etkilerinin belirgin bir şekilde izlendiği saray bahçeleridir. Bu çalışmada Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin tarihsel süreç içerisindeki gelişimi irdelenmiş, Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın konumu, saray kompleksinde yer alan köşkler ve saray bahçelerinin bitkisel tasarım özellikleri doğrultusunda değerlendirilmiştir.

Beylerbeyi Sarayı yapılar grubu Sultan Abdülaziz tarafından mimar Sarkis Balyan'a eski sarayın yerine yaptırılmış, bu yapılar grubu da içinde yer aldığı doğal çevre verileri doğrultusunda haremlik, selamlık ve set bahçeleri biçiminde düzenlenmiştir. Yeni yapılaşma sırasında eski saraydan kalan set bahçeleri ve Serdab Köşkü korunarak bugünkü sarayın tasarımı gerçekleştirilmiştir. Bir yazlık saray olarak inşa edilen Beylerbeyi Sarayı geniş bir alana yayılan yapılar grubundan oluşmaktadır. Sarayın ana binası yönetim, yaşam, yabancı misafirleri ağırlama ve temsil amaçlı kullanılırken, Sarı Köşk, Serdab Köşkü ve Deniz Köşkları ise dinlenme amaçlı, Ahır köşkü ise saray atları ve bakıcıları için yaptırılmıştır.

Yapımı oldukça zor ve maliyetli olan set bahçelerinin en özgün örneklerinden biri Beylerbeyi Sarayı'nda görülmektedir. Sarayın bu kesiminde yer alan bahçeler setler halinde yamaçlara doğru uzanmaktadır. Set bahçeleri ayrı ayrı bahçeler şeklinde düzenlenmiş ve birbirine merdivenler ve rampalar ile bağlanmıştır. Bugün varlığını sürdüren merdivenler çift yönlü erişim olanakları ve kurgulanma biçimi ile barok etkilerini yansıtmaktadır.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yapısal öğeleri değerlendirildiğinde sürdürülebilir yapı gereci olarak nitelenebilecek taş, çakıl, mermer gibi malzemelerin kullanıldığı

görülmektedir. Merdiven, trabzan, korkuluk ve donatı elemanlarında ise barok etkileri izlenmektedir. Setli bahçelerde konumlandırılmış büyük ölçekli yüzme havuzu diğer saray bahçelerinde görülmeyen; sadece Beylerbeyi Sarayı'nda görülen bir yapılanma olup; özgün niteliktedir. Buna karşın selamlık ve harem bahçeleri diğer saray bahçeleri ile karşılaştırıldığında benzer özellikler taşımaktadır. Deniz kıyısında yer alan Deniz köşkleri (çadır köşkleri) de özgün ve sadece Beylerbeyi Sarayı kompleksinde görülen yapılanmalardır.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri aynı dönemde yapılmış olan diğer saray bahçeleri ile karşılaştırıldığında; Dolmabahçe Sarayı Bahçeleri bitkisel materyal ve yapısal öğeler açısından en çok ortak özelliğe sahip olan saray bahçeleri olduğu tespit edilmiştir. Her iki sarayın özgün tasarım ilkeleri açısından incelendiğinde saptanmış olan ortak özellikleri belirlenmiştir.

- Havuzlar genellikle dairesel veya oval formda olup, yapının girişinden veya bahçenin merkezinde konumlandırılmıştır.
- Bitki parterleri genellikle bahçenin merkezinde konumlandırılmış olan havuzların etrafında düzenlenmiştir.
- Bitkisel tasarım ve çim parterlerinin oluşumunda simetri uygulanmıştır.
- Her iki bahçede de zemin kaplama malzemesi olarak kum-çakıl karışımı kullanılmıştır.
- Her iki Saray bahçelerinde plastik ojeler kapsamında çeşitli hayvan figürlerine yer verilmiştir. Bu heykellerin yapımı ile ilgili bilgiler heykellerin üzerinde bulunan imzalar doğrultusunda S. Leboeuf Paris ve Pierre Louis Roillard tarafından yapıldığı belirlenmiştir.

- Bitkisel materyal açısından değerlendirildiğinde; her iki bahçede de genellikle boylu ağaçlara “*Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk), *Tilia agrentea* (Gümüşü Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri)’ya yer verilmiştir.
- Bitki parterleri havuzların etrafında oval veya yuvarlak formda düzenlenmiş, havuzların etrafındaki parterlerde mevsimlik çiçeklere *Salvia splendens* (Ateş Çiçeği), *Hydrangea macrophylla* (Ortanca) yer verilmiştir.

Yapılar topluluğu olarak inşa edilen ve Natüralistik bahçe anlayışını yansıtan Yıldız Sarayı Bahçeleri ile Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri tasarım ilkeleri açısından karşılaştırıldığında;

- Her iki Saray bahçelerinde çeşitli köşk ve yapılar yer almaktadır.
- Her iki bahçede yer alan yapılar birbirinden bağımsız bir düzende, arazinin çeşitli bölümlerinde konumlandırılmıştır.
- Her iki bahçenin havuzlarında yapay grotto kullanılmıştır.
- Her iki bahçede de zemin kaplama malzemesi olarak kum-çakıl karışımı kullanılmıştır.
- Bitkisel materyal açısından değerlendirildiğinde; her iki bahçede de boylu ağaçlara *Acer pseudoplatanus* (Yalancı Cınar Yapraklı Akcaağac), *Aesculus hippocastanum* (At Kestanesi), *Magnolia grandifolia* (Büyük Çiçekli Manolya), *Cedrus deodora* (Himalaya sediri), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Chamaerops excelsa* (Bodur Palmiye), *Quercus robur* (Saplı Meşe) yer verilmiştir.

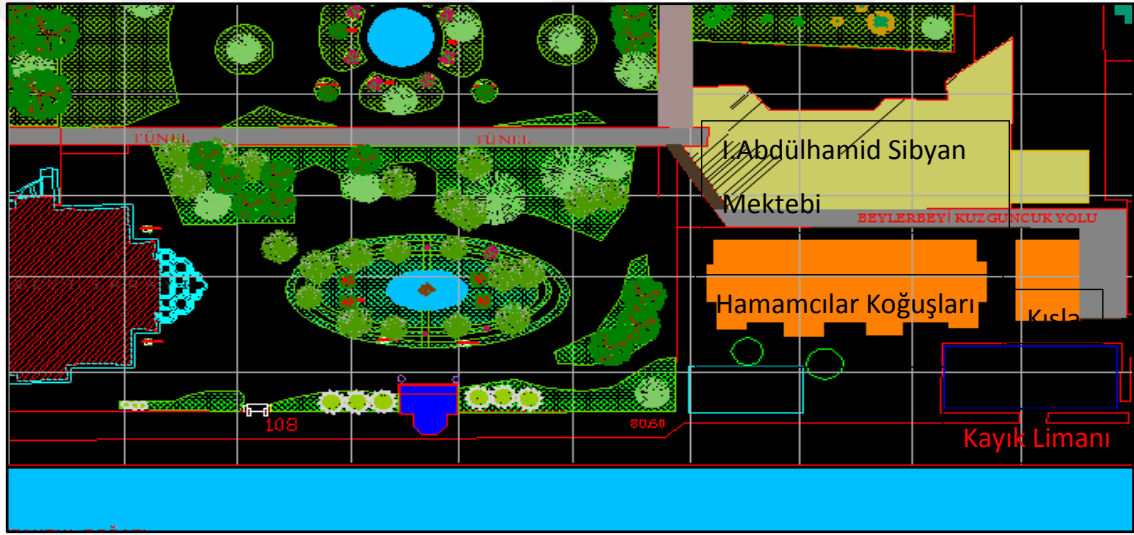
5.1 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve Yakın Çevresi Restitüsyonu

Beylerbeyi Sarayı arazisinin Harem bahçesinin güney kesiminde, Harem duvarının dışında kalan yapı Kızağalar Dairesi'dir. Bu yapı Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin inşa döneminde yapılmıştır. Bugün bu yapı Beylerbeyi Sabancı Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü olarak kullanılmaktadır. 1906 yılında Beylerbeyi Sarayı'nın yakın çevresi ile ilgili onarım çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmada Harem binasının içinde bulunan Kapı Ağları dairesi, Mesaib Ağları dairesi ve Hazine Dar Ağası daireleri yenilenmiştir. Ayrıca sarayın su haznesi ve su kanalları, Kızağalar dairesinden Bostancıbaşı Abdullağa Camisi'ne giden yol yenilenmiştir. 1922 yılında ise bugün Harem bahçesinde bulunmayan "Hamam" binasından Bostancıbaşı Abdullağa Camisine giden yol yenilenmiştir (Şekil 5.1).

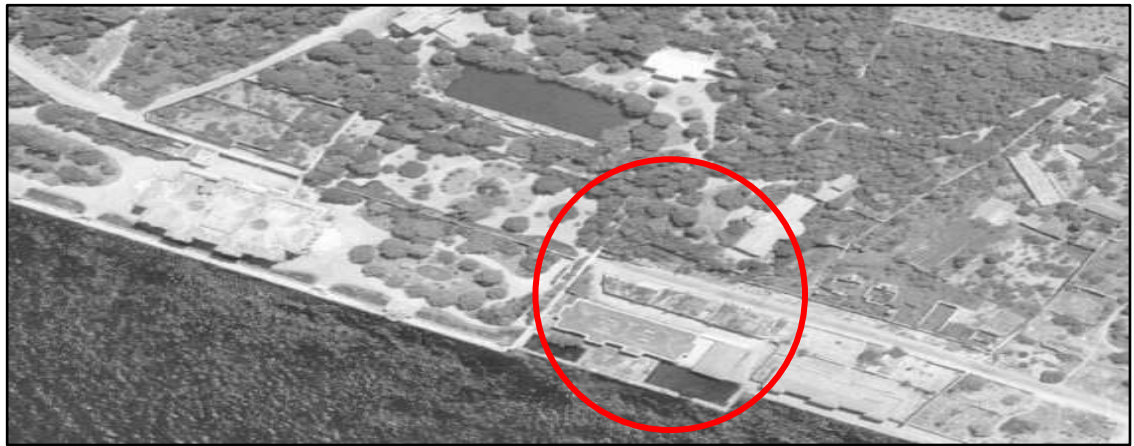

Şekil 5.1 Beylerbeyi sarayı Bahçeleri yakın çevresi mevcut durum (Anonim 2016a)

1973 yılında yapılmış olan Boğaziçi Köprüsü'nün Anadolu yakasındaki ayakları Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde yer almaktadır. Köprü'nün ayakları dördüncü set bahçesinde konumlandırılmıştır. Köprü'nün saray arazisinin üzerinden geçmesi hem saraya hem de bahçelerine görsel ve fiziksel açıdan zarar vermektedir. Beylerbeyi Sarayı'nın Selamlık bahçesi duvarının arka kesiminde yer alan, 1863 yılında Yeni Beylerbeyi sarayı Bahçelerinin inşa döneminde yapılmış olan ve saray kompleksine ait olan yapılardan; I. Abdülhamid Sibyan Mektebi ve Kışla ve Hamamcılar koğuşları köprü yapımı amacı ile tamamen yıktırılmıştır. Bu alandan sadece Kayık Limanı bugüne ulaşmıştır (Şekil 5.2- 5.5).

Şekil 5.2 Boğaziçi Köprüsü yapımında yıktırılan yapılar (Orijinal 2016)

Şekil 5.3 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013t)

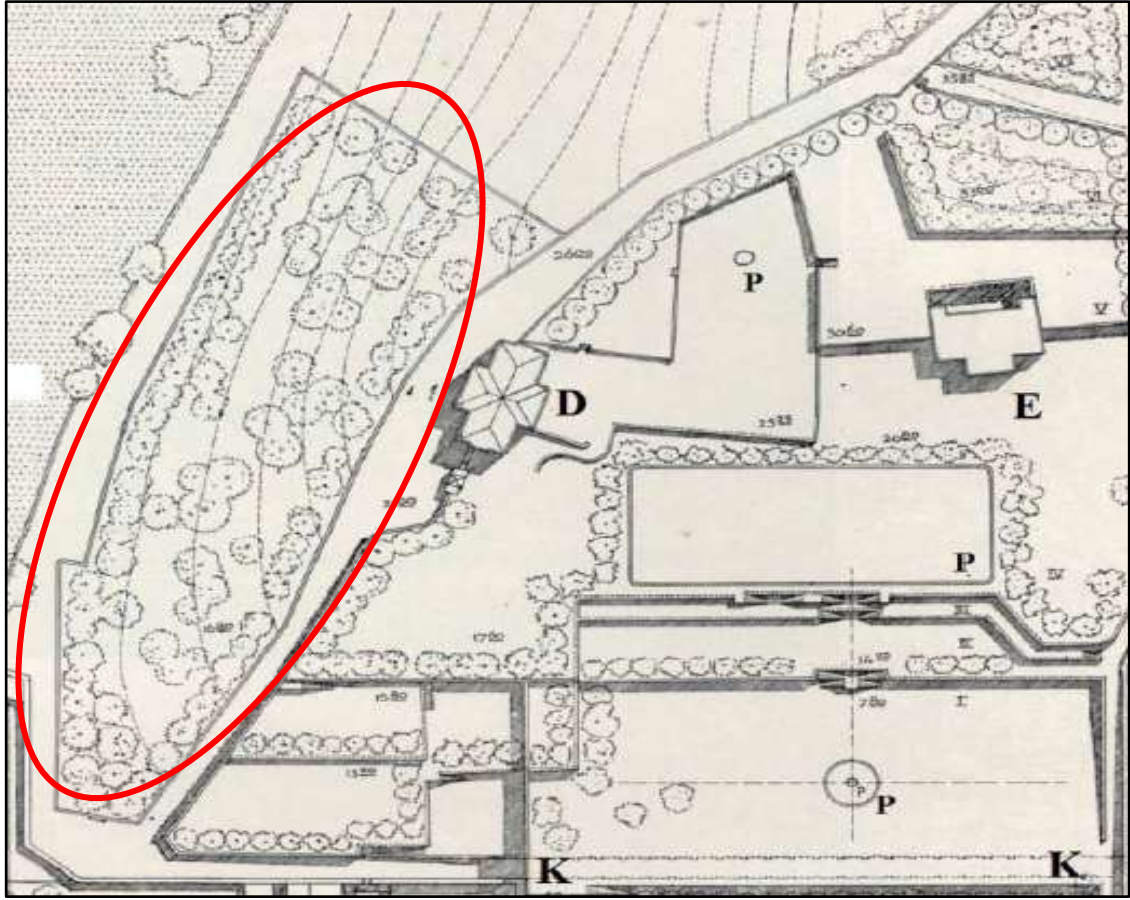

Şekil 5.4 İstanbul, Anadolu Yakası, Boğaziçi Köprüsü yapımı (Topçu 2006)

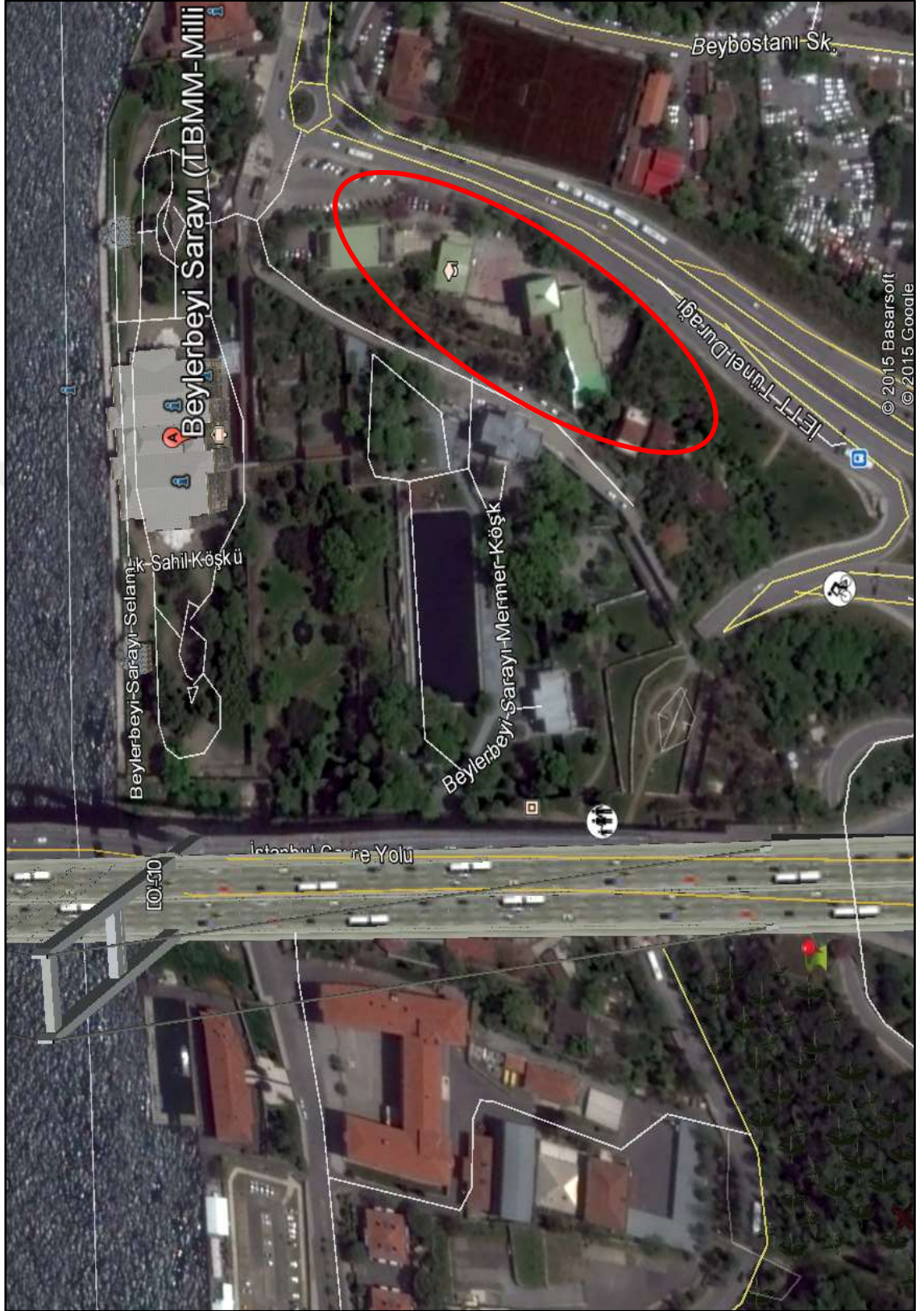

Şekil 5.5 Beylerbeyi Sarayı'nın inşa döneminde bugüne ulaşabilen Kayık Limanı (Anonim 2016b)

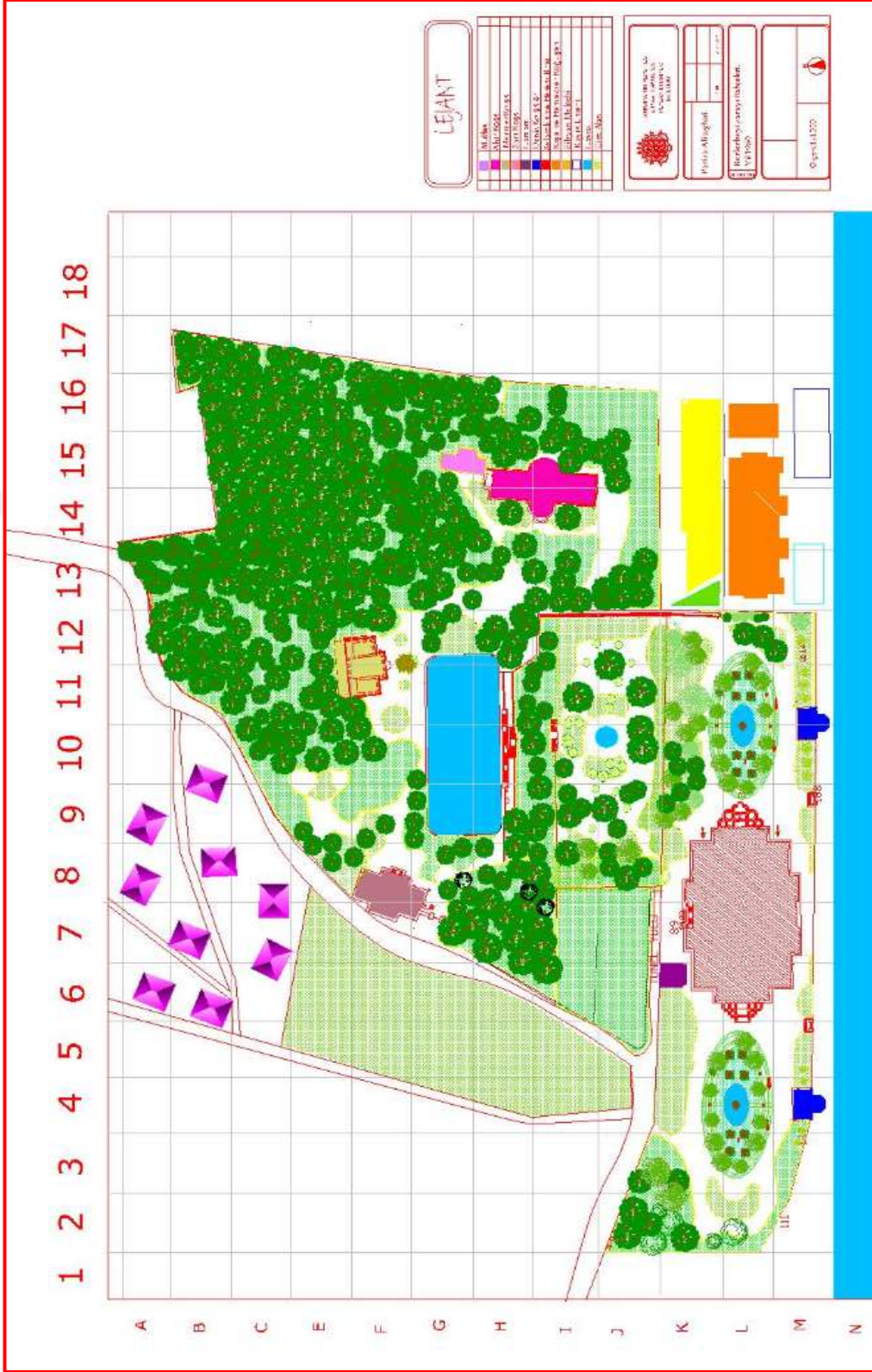
Beylerbeyi Sarayı arazisinin dördüncü set bahçesinin güney cephesi, kara yolu kapısı Şahbaz Yiğit Sokağı'na açılmaktadır. Beylerbeyi Sarayı'nın yer aldığı ana cadde (Abdullahaga caddesi) ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan alanın 1900'lü yıllardaki haritalara ve fotoğraflardan yeşil alan olduğu tespit edilmiştir. Bugün ise belirtilmiş olan alanda Türkiye Futbol Federasyonu İdari Binası, Türkiye Futbol federasyonu Misafirhanesi, otopark ve Beylerbeyi Hacı Sabancı Lisesi yer almaktadır. Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin 1900'lü yıllardaki fotoğrafları ve haritalarından elde edilen veriler doğrultusunda Harem bahçe duvarının karşısındaki yeşil alanın İstavroz Çayırı olduğu saptanmıştır. Bugün ise bu alan Beybostan adlı sokak ile iki bölüme ayrılmaktadır. Doğu bölümünde Beybostan villaları, batı bölümünde ise Beylerbeyi Palace Boutique, otopark, Rumeli Börekçisi ve Beylerbeyi İlkokulu vb. yapılar yer almaktadır. Bostancıbaşı Abdullahaga Camisi ise varlığını sürdürmektedir (Şekil 5.6- 5.11).

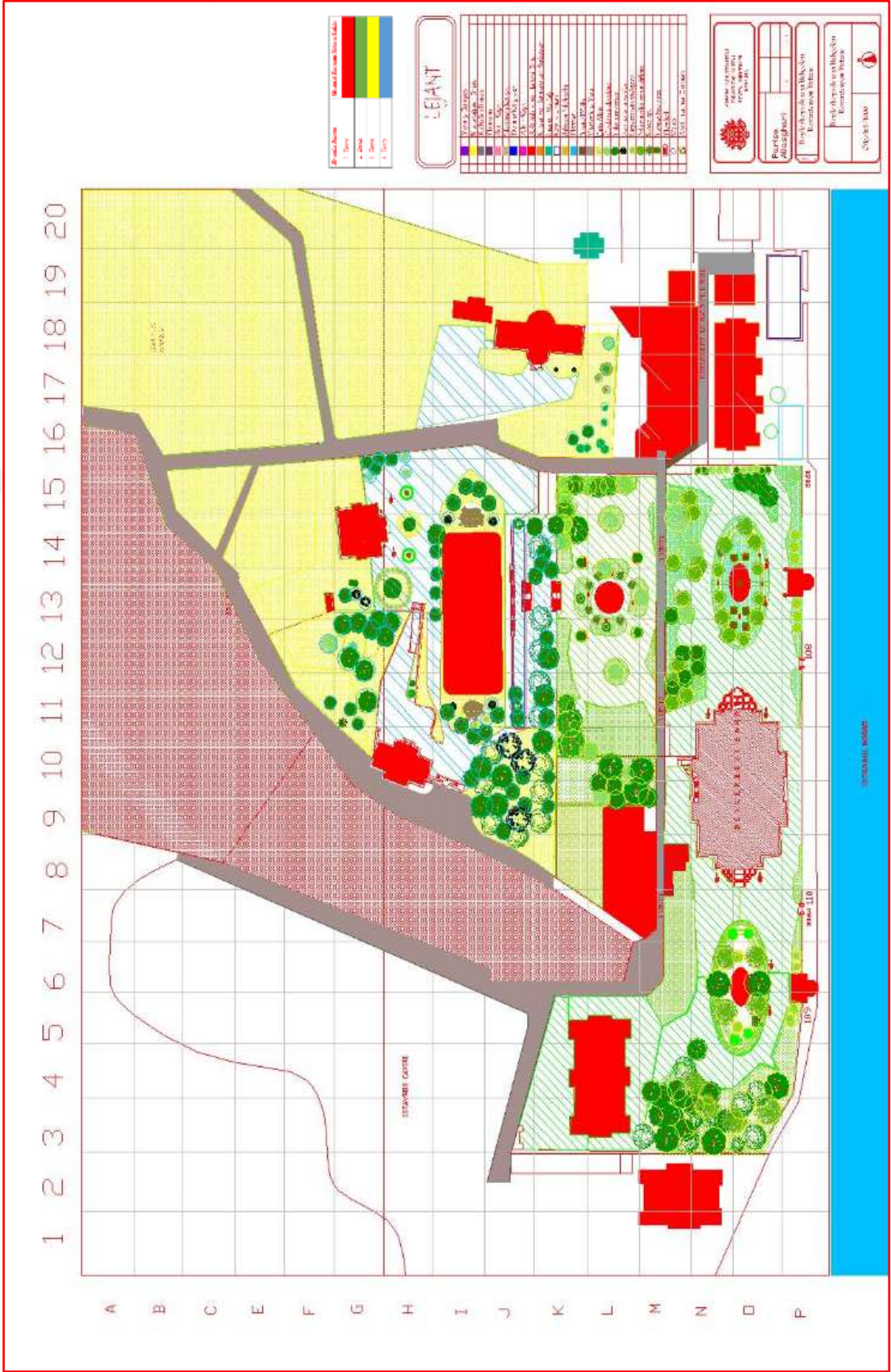
Şekil 5.6 1900'lü yıllarda Abdullahaga Caddesi ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan yeşil alan (Eldem 1976)

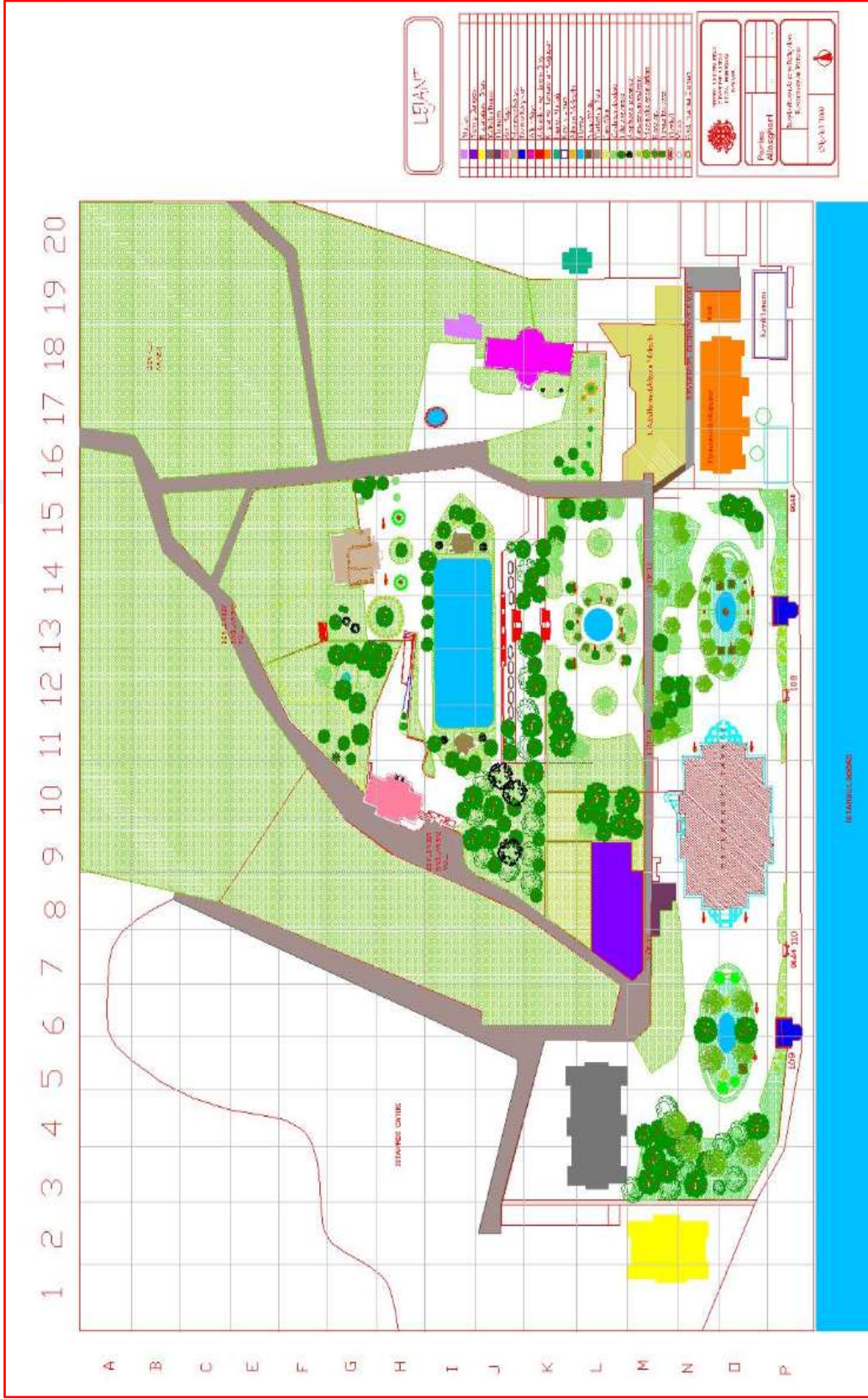
Şekil 5.7 Abdullağa Caddesi ve Şahbaz Sokağı arasında bulunan yeşil alanın bugünkü durumu (Anonim 2016c)

Şekil 5.9 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yakın çevresi, 1960 yılı yerleşim planı (Orijinal 2016)

Şekil 5.10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri yakın çevresi, yapısal öğelerin güvenirlilik dereceleri (Orijinal 2016)

Şekil 5.1.1 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri restitüsyonu (Orjinal 2016)

5.2 Selamlık Bahçesi Restitüsyonu

Beylerbeyi Sarayı arazisinin batı kesiminde, Mabeyn-i Hümayun binasının güney cephesi tarafında yer alan ve rıhtım boyunca uzanan selamlık bahçesi kara tarafından yüksek duvar, deniz tarafından ise rıhtım ve alçak duvar ile sınırlandırılmıştır. Bahçenin ortasında oval formlu havuz yer almaktadır. Bugün yaklaşık 11000 m² olan Selamlık bahçesinin boyutu ve sınırları 1863 yılında yapılmış olan Yeni Beylerbeyi Sarayı sınırları ile aynıdır. Alan sınırları plan ve fotoğraflar ile belgelenmiştir.

Selamlık bahçesinde yer alan yapısal ögeler (kapılar, sınır elemanları, heykeller, havuzlar, aydınlatma elemanları, zemin kaplama malzemeleri) arşiv belgeler ve fotoğraflardan elde edilen bilgiler ile değerlendirilmiş, mevcut durum ise alan-etüt çalışmasında saptanarak fotoğraf ve yerleşim planı üzerinde belirlenmiştir. Bu kapsamda; Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin Selamlık bahçesinde yer alan demir kapıları (bahçeye girişi sağlayan Tünel kapısı ve deniz yönü kapı) Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin inşa sürecinde (1863-1865) yılları arasında Gözlüklü Haçadur efendi tarafından yapılmıştır. Bu demir kapılar bugün Tünel'e giriş kapısı, Harem bahçesi kapısı, Selamlık ve Harem rıhtım kapıları ve dördüncü set bahçesinden Şahbaz Yiğit Sokağı'na açılan kapı olarak kullanılmakta olup, varlığını sürdürmektedir.

Selamlık bahçesinin sınır duvarları İcmal Defteri'nde bulunan yazılı belgeler üzerinden saptanmıştır. Selamlık bahçesinin duvarları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa sürecinde yapılmıştır. Bu duvarların yapımından kullanılan taşlar Osmanlı sınırları içerisinde yer alan sancaklardan getirilmiştir. Selamlık bahçesinin kara tarafındaki yüksek duvarı ve deniz tarafında bulunan alçak duvar bugüne kadar varlığını korumuştur.

Selamlık bahçesinde yer alan aydınlatma elemanları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa sürecinde yapılmıştır. Ancak yazılı kaynaklarda aydınlatma elemanlarının yapıldığı yer ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Yeni Beylerbeyi Sarayı

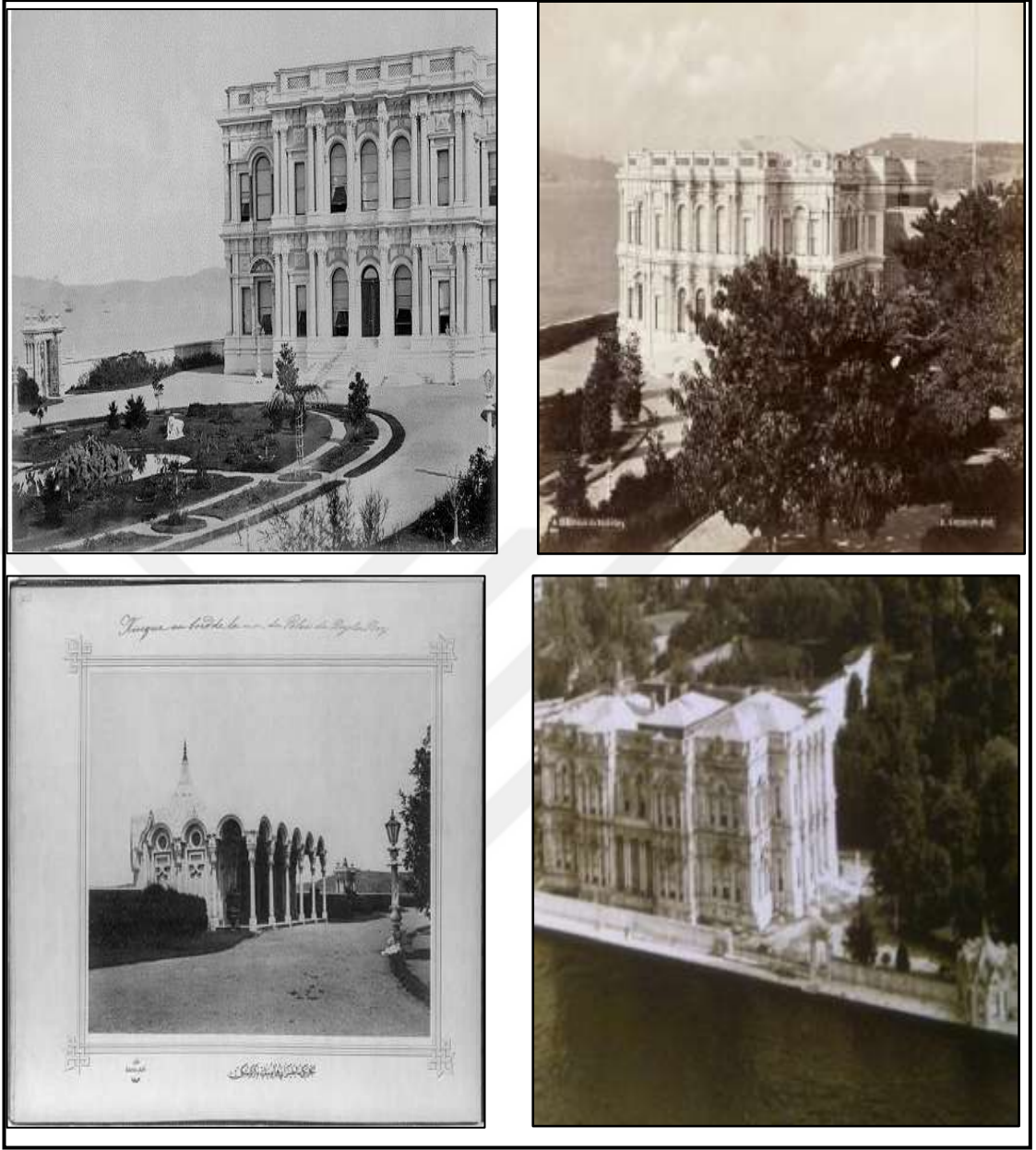
Bahçeleri'nin elektrik tesisatı Sultan Reşat Dönemi'nde yapılmıştır. Elektrik tesisatından önce havagazı ile kullanılan aydınlatma elemanlarının bahçedeki yerleri 1880-1890 yılları arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraflar üzerinden belirlenmiştir. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmış olan üç başlıklı yerden yüksek aydınlatma direkli fenerlerin iki adedi Selamlık binasının giriş merdivenlerinin her iki tarafında yer aldığı belirlenmiştir. Bu aydınlatma elemanları bugünde Selamlık bahçesinde aynı konumda varlığını sürdürmektedir. Tek fenerli aydınlatma elemanları ise bir adedi Selamlık Deniz Köşkü'nün karşısında, bahçenin ortasında bulunan oval formlu parterin dış çizgisinde, diğeri ise Selamlık bahçesinin kara tarafındaki duvarın önünde bulunan bitki parterinin sınırında konumlandırılmıştır. Tek fenerli aydınlatma elemanları bugün de Selamlık bahçesinde yer almaktadır.

Selamlık bahçesinde yer alan heykeller ise bugün bahçede bulunan heykellerin üzerindeki imzadan yola çıkılarak; 1864 yılında Pierre Louis Rouillard, Isidore Bonheur, Heizler ve Delabriere tarafından Thiebaut Freres atölyesinde yapıldığı belirlenmiştir. Selamlık bahçesinde yer alan heykellerin konumu tarihi fotoğraflar üzerinden saptanmıştır. Bahçenin ortasında yer alan oval formlu parterin içinde Heziler'in imzasını taşıyan **“oklu kirpi yüzünden yaralanmış dişi kaplan”** yer almaktadır. Bugün ise bu heykel selamlık bahçesinde kara tarafı duvarının önündeki bitki parterinin dış çizgisinde varlığını sürdürmektedir. Yeni beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde Deniz Köşkü'nün her iki tarafında yer alan vazolar ise 1865 yılında yapılmıştır. Ancak bu vazoların yapım yeri ile ilgili yazılı bilgiye ulaşılmamıştır.

Selamlık bahçesinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili yazılı belge bulunmadığı için tarihi fotoğraflardan ve aynı dönemde yapılmış olan saray bahçelerinde kullanılan zemin kaplama malzemeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bahçenin inşa döneminde zemin kaplama malzemesi olarak kum-çakıl karışımı kullanıldığı belirlenmiştir.

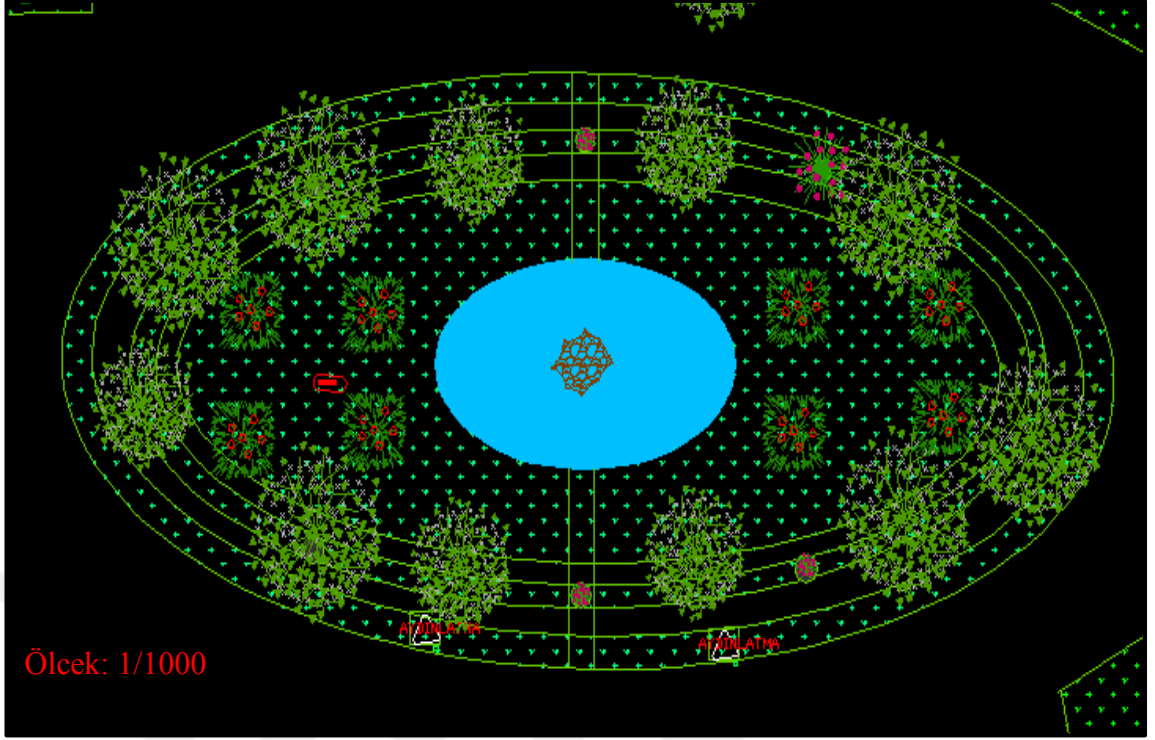
Selamlık bahçesinin ortasında yer alan oval formlu havuzun yapım tarihi ile ilgili yazılı kaynak bulunmamaktadır. Ancak Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ne ait el çizimi kroki ve 1880 ve 1890 yılında çekilmiş olan fotoğraf dikkate alındığında; havuzun Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın inşa sürecinde yapıldığı saptanmaktadır. Bugün grottolu oval formlu havuz bahçenin ortasında varlığını sürdürmektedir.

Selamlık bahçesinde bulunan bitki parterlerinin formu tarihi fotoğraf, tarihi harita ve hava fotoğrafı üzerinden saptanmıştır. Ancak bahçe için alınmış olan bitkisel materyal listesi arşiv belgelerde bulunmadığından dolayı 1880-1890 yılları arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraflar üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde 30 yıldır bahçıvan olarak görev yapan Seyfettin Alptekin'den bilgi edinilmiştir. Bu doğrultuda Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde selamlık bahçesinin ortasında bulunan bitki parterinin oval formda olduğu ve ortasında grotto havuzun yer aldığı belirlenmiştir. Oval formlu parterin içinde ise bitkisel materyal olarak; *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk) ağaçları ve *Rosa sp.* (Baston Gül)'nün yer aldığı belirlenmiştir. Bugün ise selamlık bahçesinin bu bölümünde *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk), *Ulmus glabra pendula* (Sarkık Karaağaç) ve mevsimlik çiçekler yer almaktadır. Selamlık bahçesinde bulunan Deniz Köşkü'nün her iki tarafında bahçenin yapım döneminde çim parter olduğu ve bu parterin içinde ise *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) ve *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), Deniz Köşkü'nün girişinde yer alan her iki vazonun içinde ise *Agave americana* (Sarı Sabır) olduğu belirlenmiştir (Şekil 5.12).

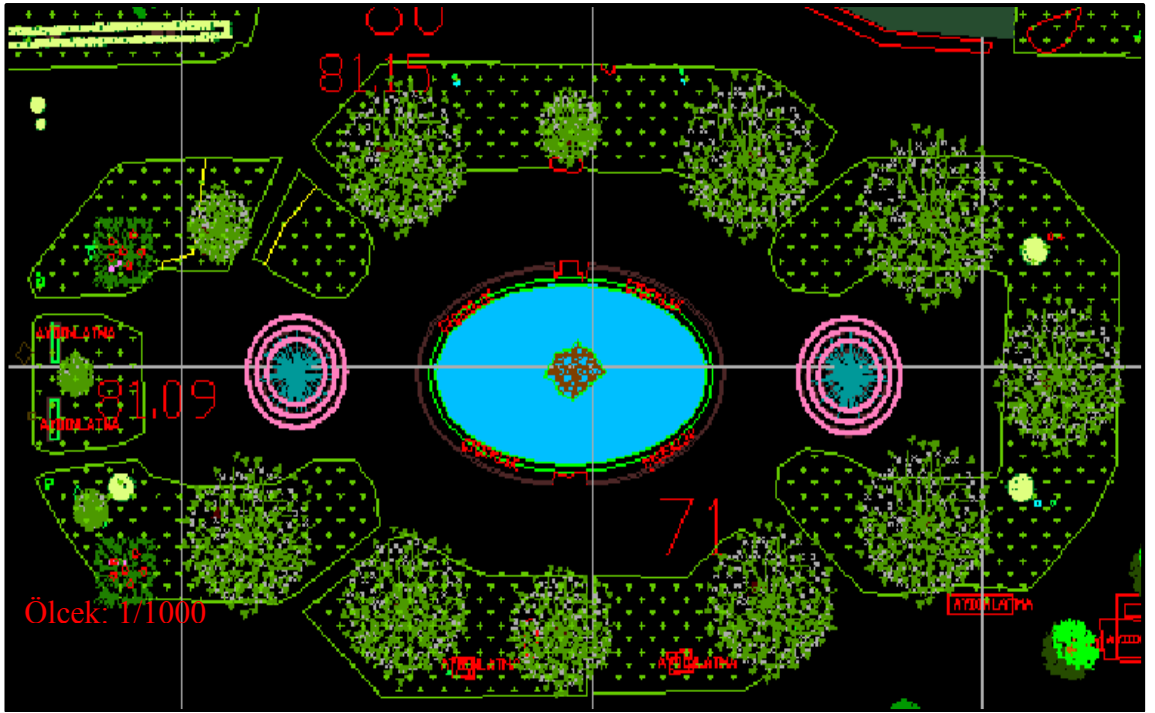

Şekil 5.12 Selamlık Bahçesi 1880 yılına ait tarihi fotoğraflar (Anonim 2013i,j,k)

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980'lerde restorasyon projesi uygulaması ile Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin bitki parterleri oval formdan geometrik forma dönüştürülmüştür. Bugün oval formulu grotto havuzun etrafında yedi parçadan oluşan geometrik biçimde düzenlenmiş olan bitki parterleri yer almaktadır (Şekil 5.13-5.14).

Şekil 5.13 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Selamlık bahçesinin ortasında yer alan oval formlu bitki parterrinin yapıldığı dönemdeki formu (Orijinal 2016)

Şekil 5.14 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık bahçesinde yer alan bitki parterrinin mevcut formu (Orijinal 2016)

Bugün ise bu alanda *Ulmus glabra pendula* (Sarkık Karağaç), *Taxus baccata* (Adi Posuk), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Buxus sempervirens* (Adi Şimşir) ve mevsimlik çiçekler yer almaktadır. Bahçenin kara duvarı tarafındaki parterde ise Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yapıldığı dönemde *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Tilia argentea* (Gümüşi İhlamur)'un yer aldığı belirlenmiştir. Bugün ise bu alanda *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi), *Buxus sempervirens* (Şimşir), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bamboo), *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Celtis australis* (Çitlembik), *Aesculus glabra* (At Kestanesi), *Hydrandea marcophylla* (Ortanca) ve çok sayıda bamboo yer almaktadır. Selamlık bahçesinde yer alan bitkisel materyalin dikim dönemi tahmini yaş üzerinden genellikle 1960-2000 tarihleri arasında belirlenmiştir. Bitkisel materyalin yaşını belirlemek amacı ile kullanılan “Artım burgusu” aletinin kullanımına Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından izin verilmemiştir. Dolayısı ile bitkisel materyalin görsel durumu değerlendirilerek dikim dönemleri belirlenmiştir.

Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinde anıt ağacı niteliği taşıyan ve tescil edilmiş olan tek bir ağaç bulunmaktadır. Selamlık bahçesinde yer alan 106 yaşındaki *Aesculus neglecta* (Sarı Çiçekli At Kestanesi)'nin boyu 24 metre, çapı ise 88cm'dir (Şekil 5.15-5.16).

Şekil 5.15 Selamlık Bahçesi'nde yer alan anıt ağacının konumu (Anonim 2016d)

Şekil 5.16 Selamlık Bahçesi'nde yer alan anıt ağacı *Aesculus neglecta* (Sarı Çiçekli At Kestanesi) (Orijinal 2014)

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda; Selamlık bahçesinin yapısal öğeleri ve bahçede yer alan mevcut bitkisel materyal, bahçeden/yapıdan gelen izler, yazılı belge, görsel kaynak ve sözlü kaynaklar ve benzer bahçeler ile karşılaştırma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan ise 10 (%33) olarak belirlenmiştir. Güvenirlilik derecesi puanlama tablosuna dayanarak selamlık bahçesinde yer alan yapısal öğelerin (sınır elemanları, kapılar, aydınlatma elemanları, heykeller, vazolar ve havuz) her biri için 28 puan elde edilmiştir. Bu doğrultuda restitüsyon çalışmasında güvenilirlik derecesi 1 olarak belirtilmiş ve restitüsyon çalışması çizimlerinde kırmızı renk ile gösterilmiş olan öğeler en yüksek puan grubunda yer almaktadır. Selamlık bahçesi zemin kaplama malzemesi ve bitki parterleri ile ilgili yazılı kaynak bulunmadığı için 20 puan elde edilmiş, güvenilirlik

derecesi ise 2 olarak belirlenmiş ve çizimlerde yeşil renk ile gösterilmiştir. Selamlık bahçesinde bulunan bitkisel materyal ile ilgili olarak yazılı kaynak bulunmadığı ve herhangi bir karşılaştırma yapılamadığı için 18 puan elde edilmiş, güvenilirlik derecesi ise 3 olarak belirlenmiş ve restitüsyon çiziminde sarı renk ile gösterilmiştir.

Selamlık bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen sınır elemanlarının (duvarlar) Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında sınır elemanlarının mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım ve sağlıklılaştırma işleminin yapılması gerekmektedir.

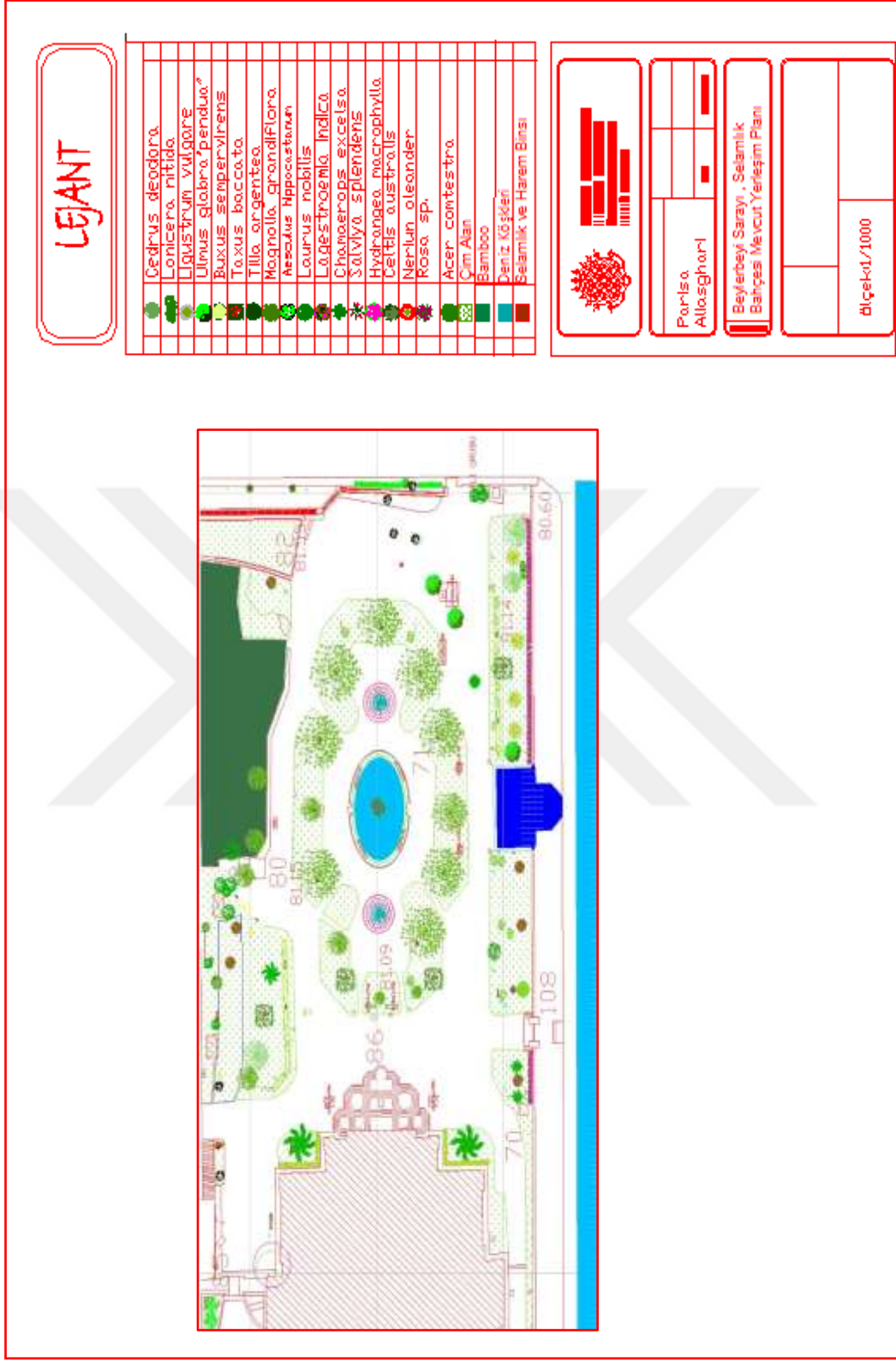
Selamlık bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen kapılar, aydınlatma elemanları ve heykellerin Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bu yapısal öğelerin olduğu gibi korunması ancak temizlik ve bakım işlerinin yapılması önerilmektedir.

Selamlık bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler ile karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda, güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Selamlık bahçesindeki zemin kaplama malzemelerinin bazı bölümlerinde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde kullanılan malzemeden farklı olarak dökme beton kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısı ile bugün bahçenin bazı bölümlerinde zemin kaplama malzemelerinin özgün nitelik taşımadığı ve yapıldığı dönemden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında özgün olmayan zemin kaplamasının kaldırılarak yerine kumçakıl karışımı malzemesinin serilmesi önerilmektedir.

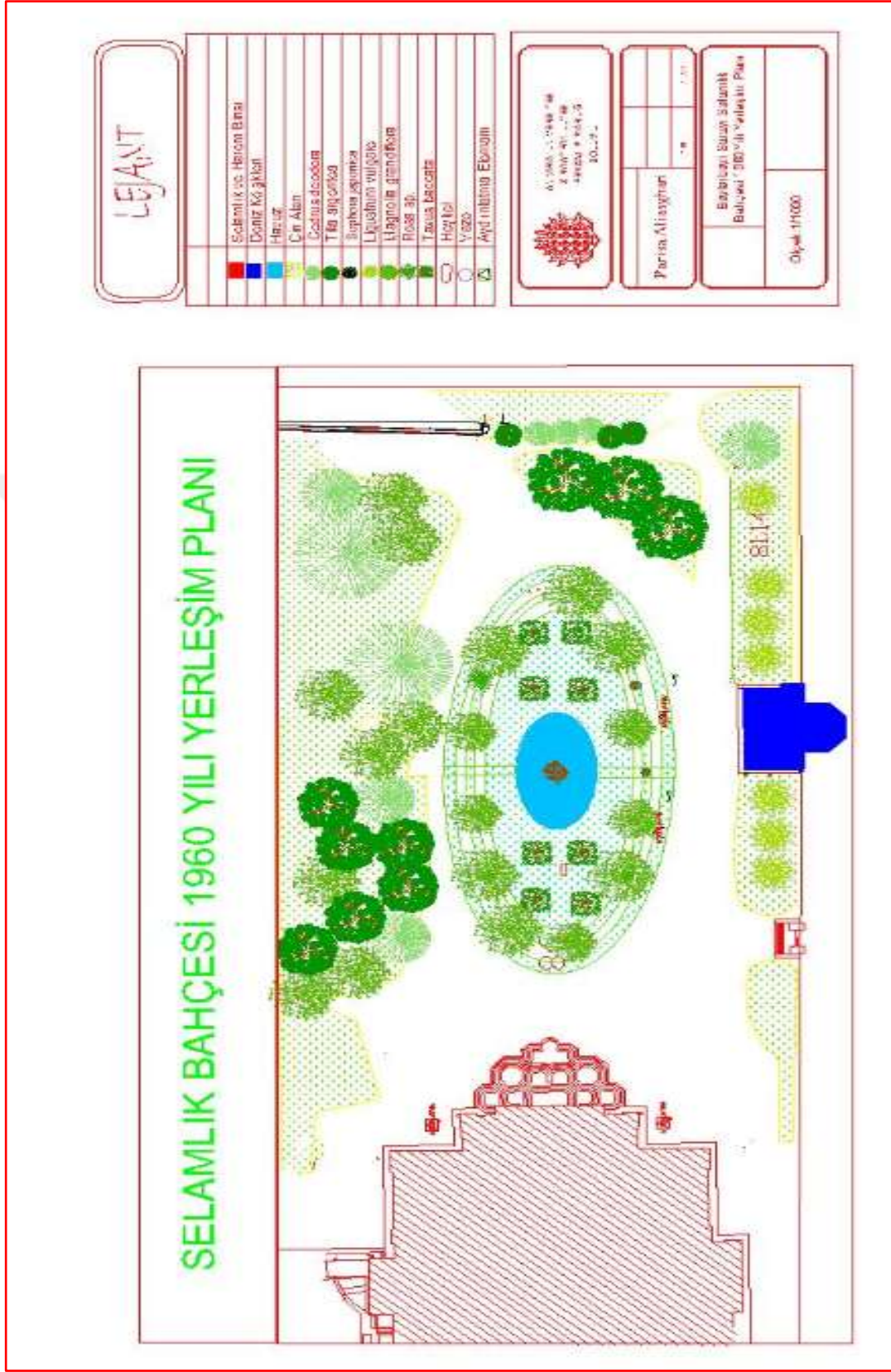
Selamlık bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler üzerinden değerlendirilmiş olan bitki parterlerinin güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Milli Saraylar tarafından 1980 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda Selamlık bahçesinin ortasında yer

alan bitki parterinin formunun değiştirilmesi nedeni ile bu bahçede yer alan parterlerin özgün niteliğini kaybettiği kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bitki parterlerinin özgün boyutlarına uygun olacak şekilde özgün malzeme ile uyumlu yeni malzeme kullanılarak onarılması önerilmektedir.

Selamlık bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 3 olarak tespit edilen bitkisel materyal ile ilgili yazılı veri bulunmadığı için bitkisel materyalin tamamı tespit edilememiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir. Selamlık bahçesinde bulunan mevcut bitkisel materyalin restorasyonuna yönelik olarak yapılacak çalışmalarda öncelikle bitkilerin sağlıklaştırmalarına yönelik olarak gerekli gençleştirme, budama vb. çalışmalar yapılmalıdır.

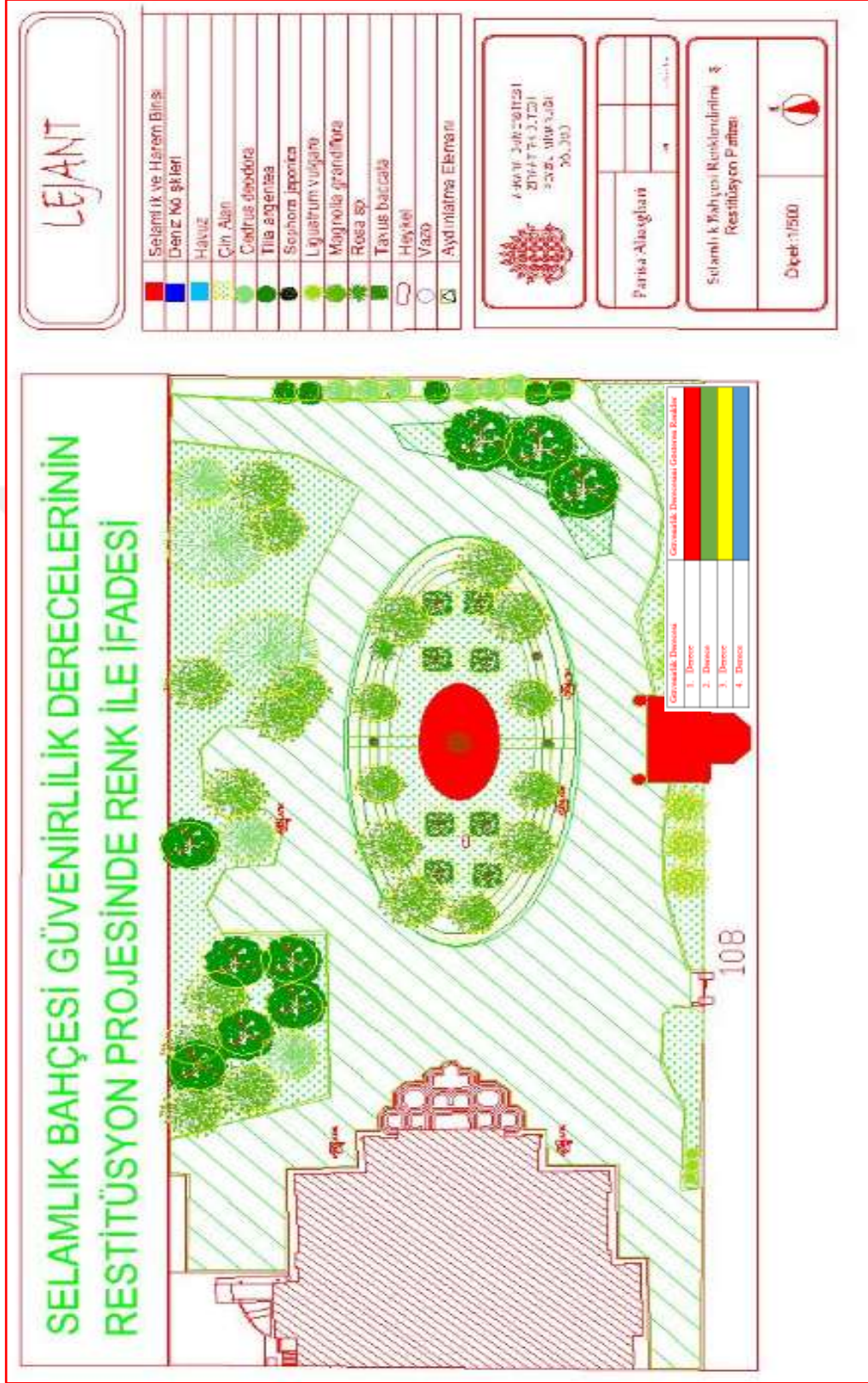
Şekil 5.17 Selamlık Bahçesi mevcut yerleşim planı (Orijinal 2016)

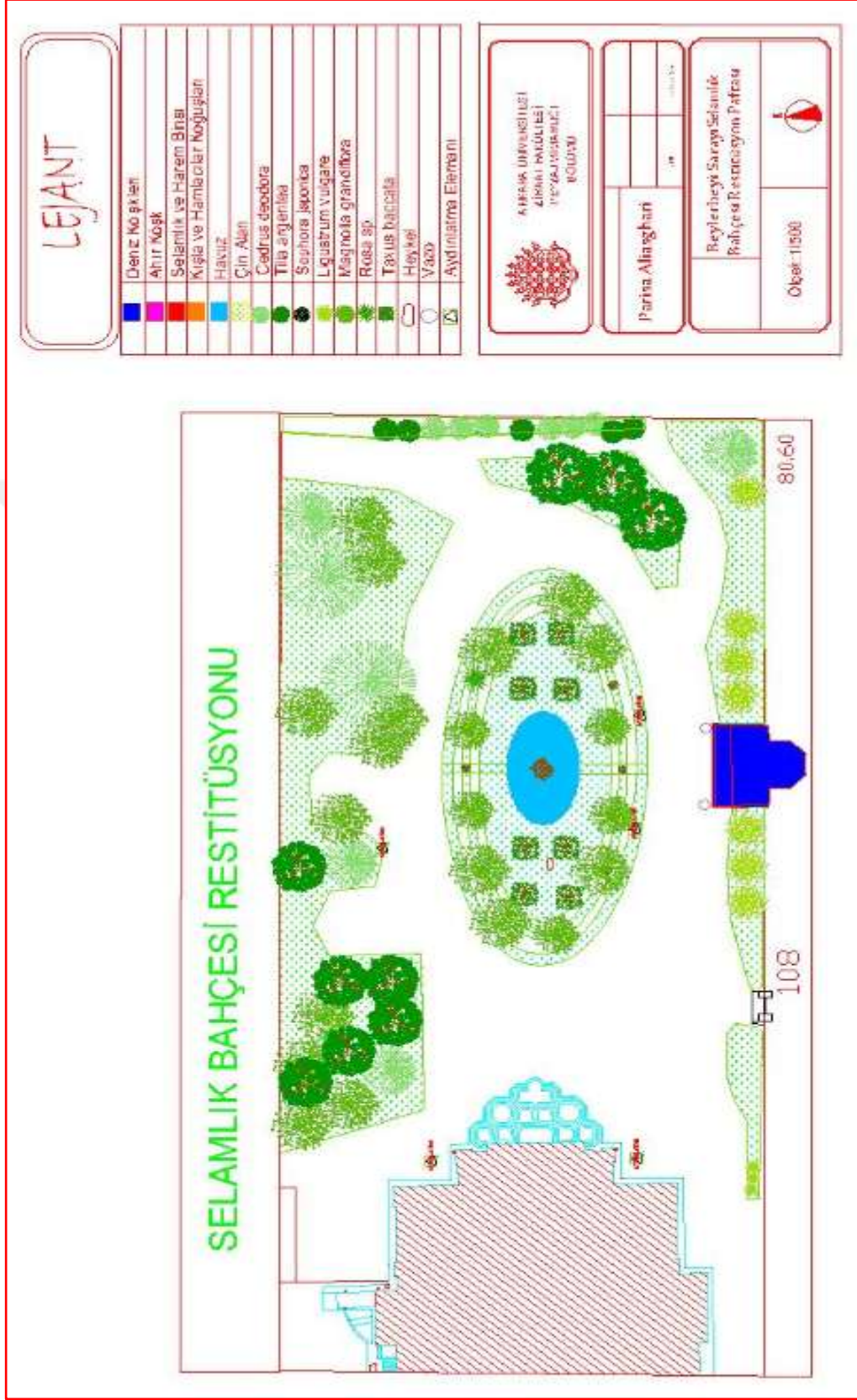
Şekil 5.18 Beylerbeyi Sarayı Selamlık bahçesi 1960 yılı yerleşim planı (Orijinal 2016)

Çizelge 5.1 Selamlık bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu

SELAMLIK BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Kapılar	10	8	6		4	28	1.Derece
Aydınlatma Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Heykeller	10	8	6		4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10	-	6	-	4	20	2.derece
Havuz	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Vazo	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	10		6		4	20	2.Derece
Ağaç ve Çalı	10	-	6	2	-	18	3.Derece

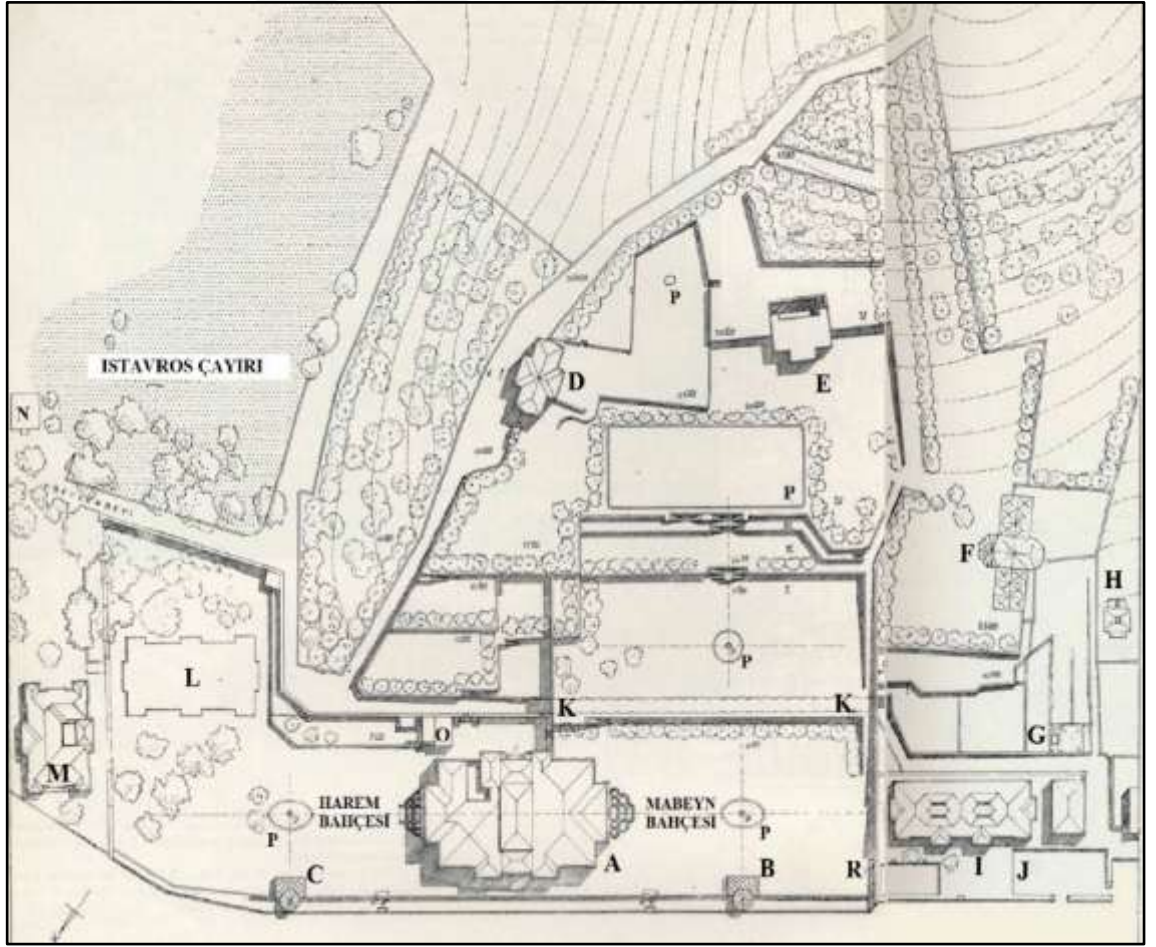
Şekil 5.19 Selamlık Bahçesi yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri (Orijinal 2016)

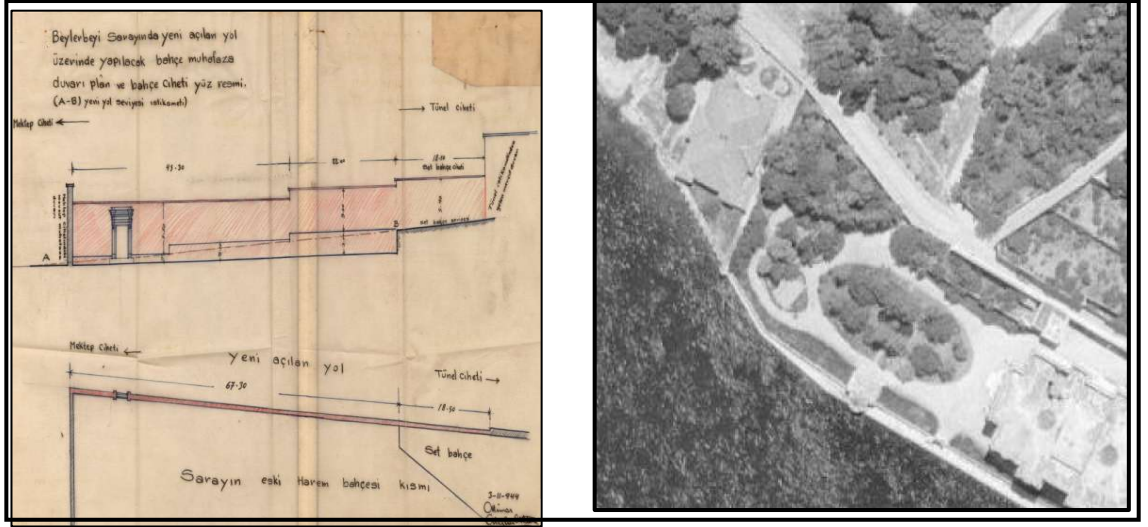
Şekil 5.20 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi yapısal ve bitkisel restitüsyonu (Orijinal 2016)

5.3 Harem Bahçesi Restitüsyonu

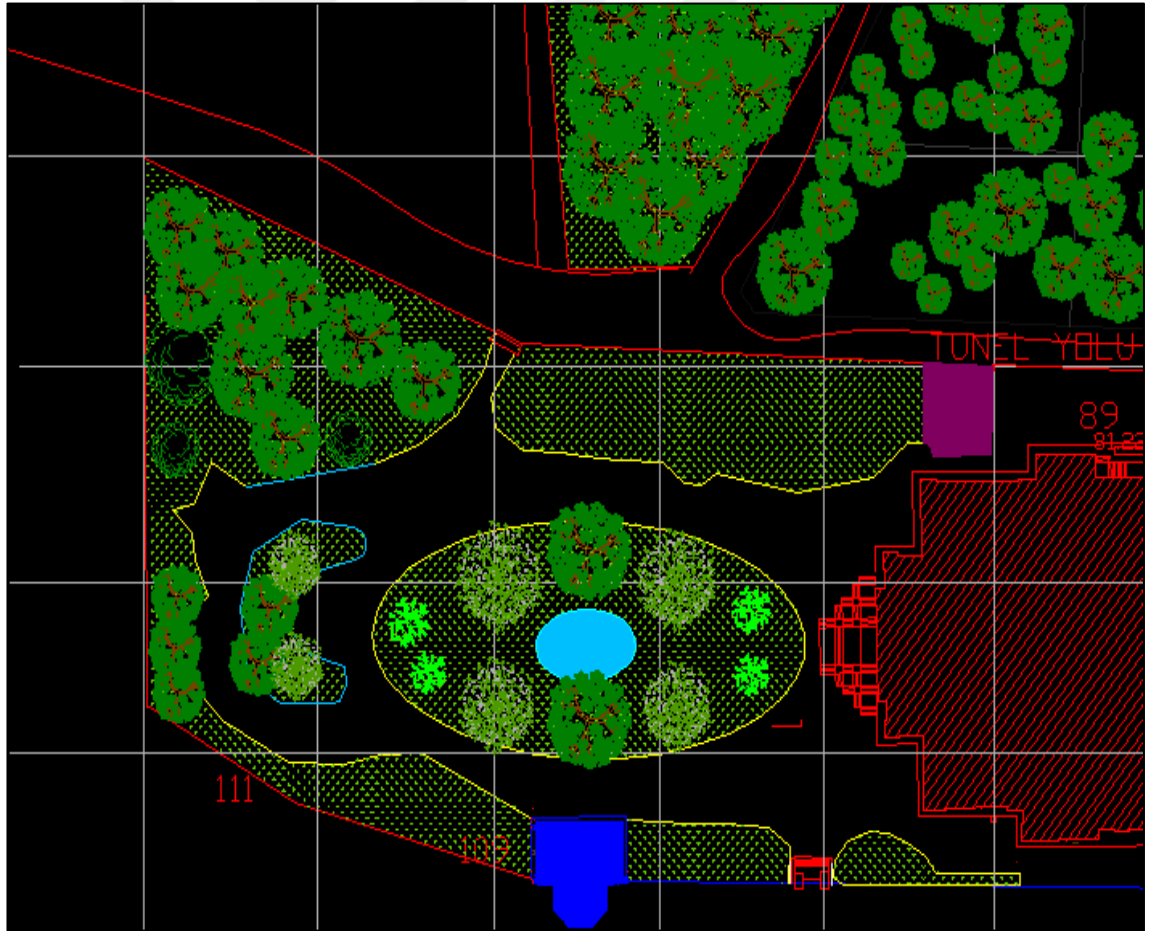
Beylerbeyi Sarayı arazisinin batı kesiminde, Mabeyn-i Hümayun binasının kuzey cephesi tarafında yer alan ve rıhtım boyunca uzanan harem bahçesi kara tarafından yüksek duvar, deniz tarafından ise rıhtım ve alçak duvar ile sınırlandırılmıştır. Alan sınırları plan ve fotoğraflar ile belgelenmiştir. Bugün yaklaşık 11000 m² olan Harem bahçesinin boyutu ve sınırları 1863 yılında yapılmış olan Yeni Beylerbeyi Sarayı sınırları ile farklılık göstermektedir. 1960 yılında Beylerbeyi-Kuzguncuk Yolu'nun açılması nedeni ile harem bahçesine ait yaklaşık 2250 m²'lik alan yola terk edilmiştir. Dolayısı ile Harem bahçesinin boyutu Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde yaklaşık 13250 m² olarak belirlenmiştir (Şekil 5.21-5.24).

Şekil 5.21 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde ait planı (Eldem 1976)

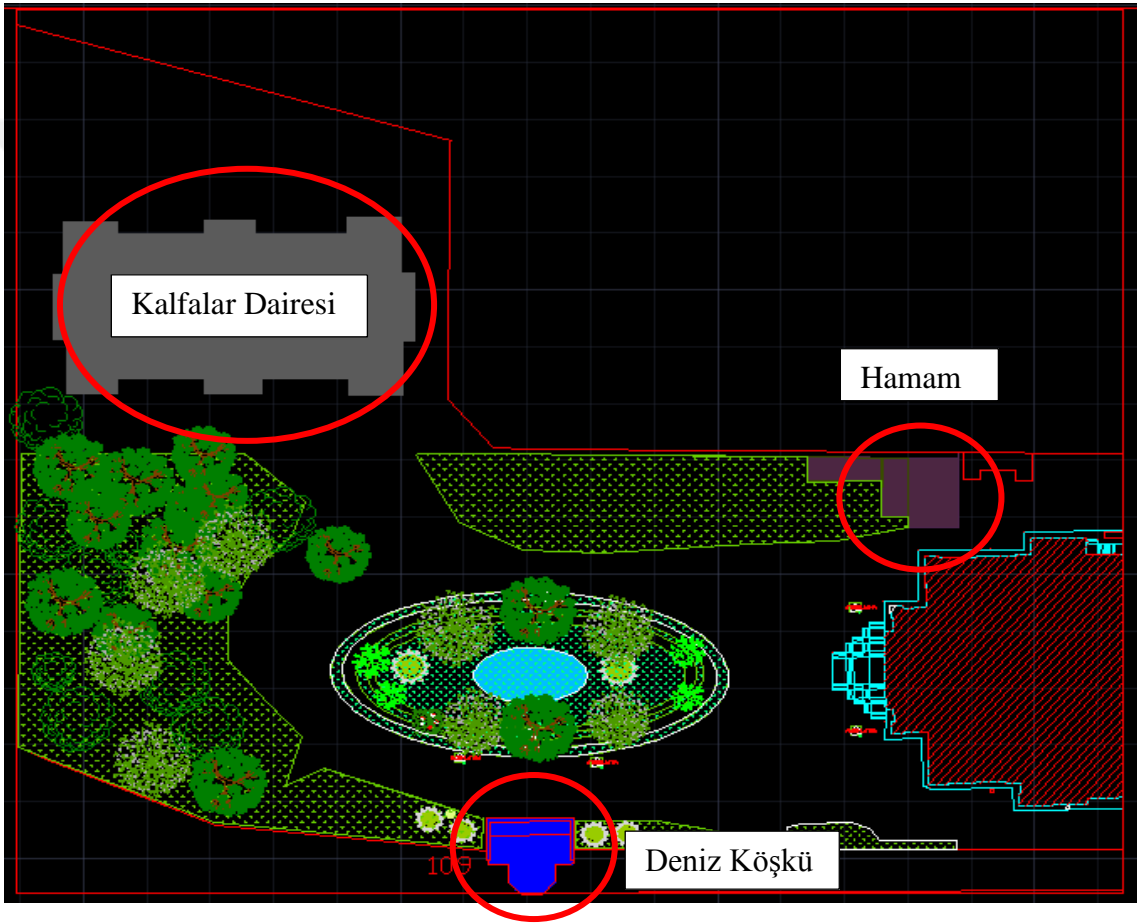

Şekil 5.22 Harem bahçesi ve 1954 yılı Beylerbeyi-Kuzguncuk yol çalışması (Atalay 2011)

Şekil 5.23 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinin 1954 yılında yol çalışmasından sonraki durumu (Orijinal 2016)

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen Osmanlıca belgeler ve tarihi haritalar üzerinden Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde Harem bahçesinde yer alan yapıları Harem binası, Kalfalar dairesi, Harem Deniz Köşkü ve hamam olarak tespit edilmiştir. Bugün ise Harem binası ve Deniz Köşkü ve hamam binası Harem bahçesinde varlığını sürdürmektedir. Ancak Sarayın yapıldığı dönemde Hamam olarak kullanılan yapı bugün idari ofis olarak kullanılmaktadır. Kalfalar dairesi ise 1954 yılında yapılan Beylerbeyi-Kuzguncuk yol çalışması nedeni ile yıktırılmıştır (Şekil 5.24).

Şekil 5.24 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesi yapısal restitüsyon (Orijinal 2016)

Harem bahçesinin sınır duvarları İcmal Defteri'nde bulunan yazılı belgeler üzerinden saptanmıştır. Harem bahçesinin duvarları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa sürecinde yapılmıştır. Bu duvarların yapımında kullanılan taşlar Osmanlı sınırları içerisinde yer alan sancaklardan getirilmiştir. Bugün ise Harem bahçesinin deniz

tarafında bulunan alçak duvar bugüne kadar varlığını korumuştur. Kara tarafındaki duvar ise 1954 yılında yol çalışması nedeni ile yeniden yapılmıştır.

Harem bahçesinde yer alan aydınlatma elemanları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa sürecinde yapılmıştır. Ancak yazılı kaynaklarda aydınlatma elemanlarının yapıldığı yer ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Elektrik tesisatından önce havagazı ile kullanılan aydınlatma elemanlarının bahçedeki yerleri 1880-1890 yılları arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraflar üzerinden belirlenmiştir. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmış olan tek başlıklı yerden yüksek aydınlatma direkli fenerlerin iki adedi Harem Deniz Köşkü'nün karşısında, bahçenin ortasında bulunan oval formlu parterin dış çizgisinde konumlandırılmıştır. Üç başlıklı yerden yüksek aydınlatma direkli fenerlerin iki adedi ise Harem binasının giriş merdivenlerinin her iki tarafında yer aldığı belirlenmiştir. Bu aydınlatma elemanları bugünde Harem bahçesinde aynı konumda varlığını sürdürmektedir.

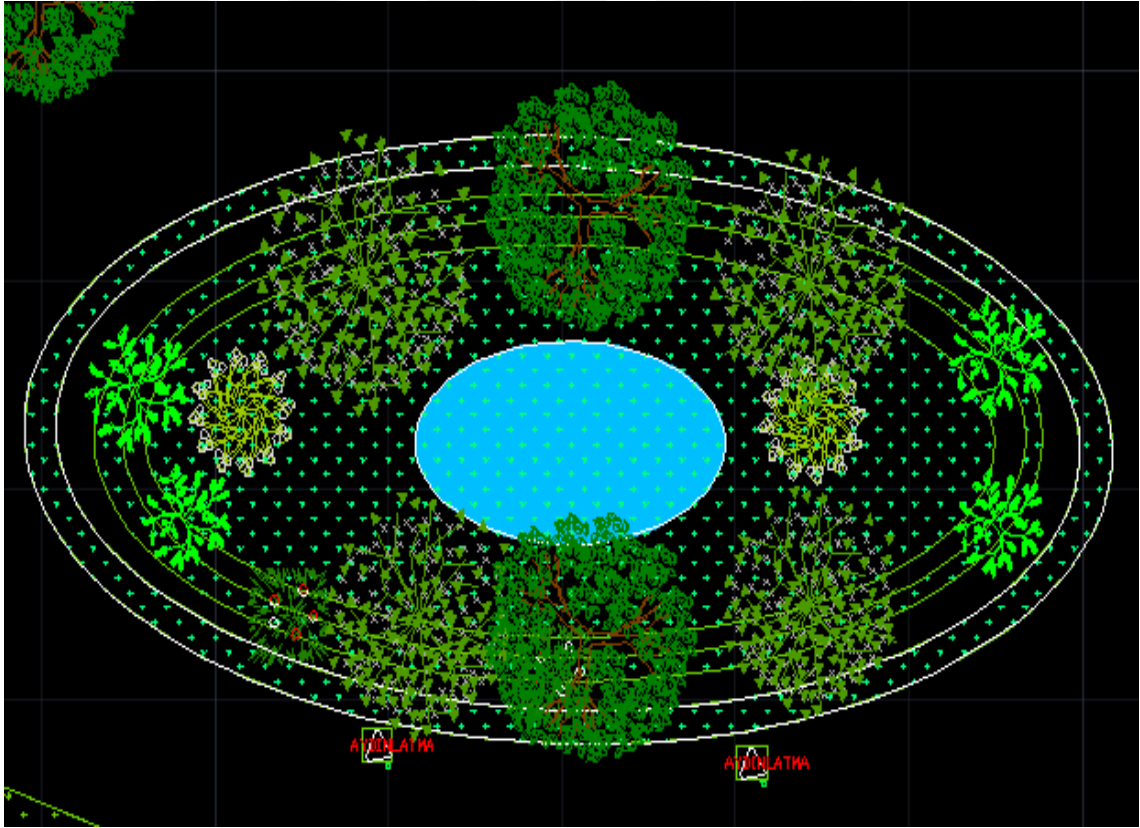
Harem bahçesinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili yazılı belge bulunmadığı için tarihi fotoğraflardan ve aynı dönemde yapılmış olan Saray bahçelerinde kullanılan zemin kaplama malzemeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bahçenin inşa döneminde zemin kaplama malzemesi olarak kum-çakıl karışımı kullanıldığı belirlenmiştir.

Harem bahçesinin ortasında yer alan oval formlu havuzun yapım tarihi ile ilgili yazılı kaynak bulunmamaktadır. Ancak Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ne ait el çizimi kroki ve 1880 ve 1890 yılında çekilmiş olan fotoğraf dikkate alındığında; havuzun Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın inşa sürecinde yapıldığı saptanmaktadır. Bugün grottolu oval formlu havuz bahçenin ortasında varlığını sürdürmektedir.

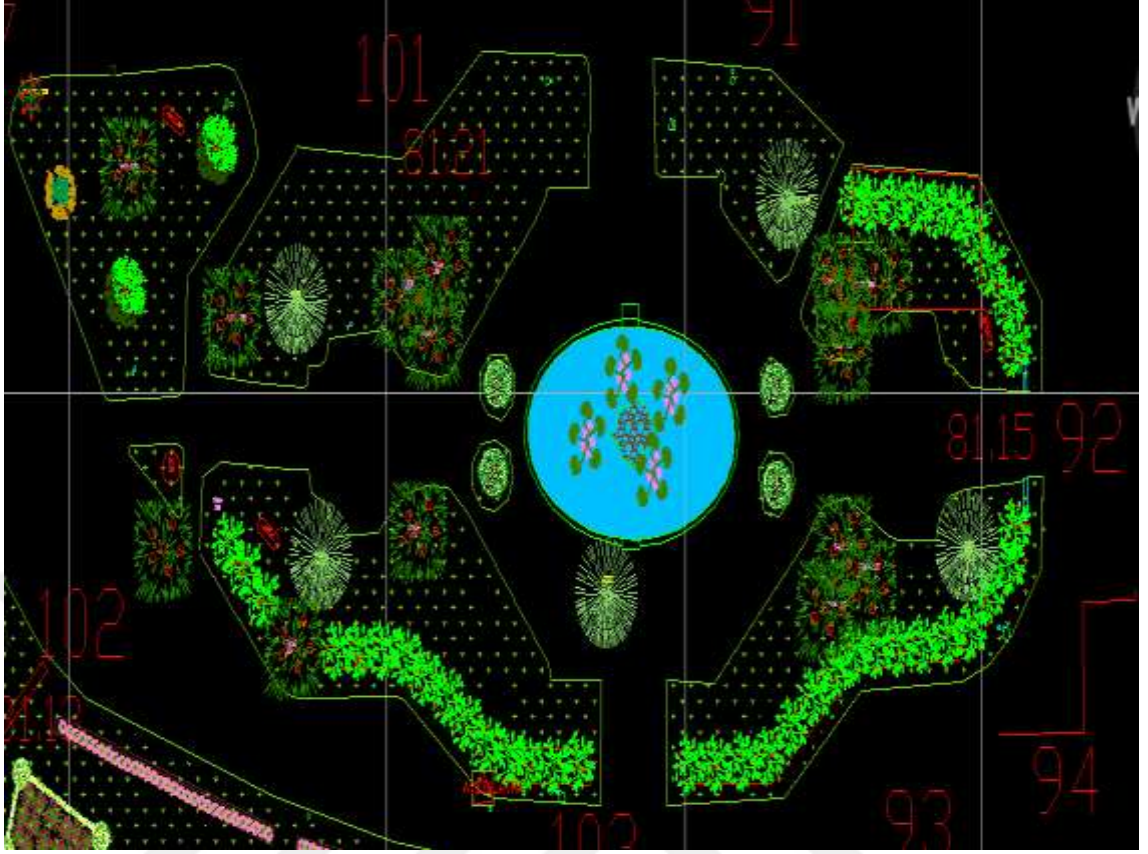
Harem bahçesinde bulunan bitki parterlerinin formu tarihi fotoğraf, tarihi harita ve hava fotoğrafı üzerinden saptanmıştır. Ancak Selamlık bahçesinde olduğu gibi Harem bahçe için de yazılmış olan bitkisel materyal listesi arşiv belgelerde bulunmadığından dolayı 1880-1890 yılları arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraflar değerlendirilmiştir. Bu

doğrultuda Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde Harem bahçesinin ortasında bulunan bitki parterinin oval formda olduğu ve ortasında grotto havuzun yer aldığı belirlenmiştir. Oval formlu parterin içinde ise bitkisel materyal olarak; *Euonymus japonica* (Taflan) ve *Ligustrum vulgare* (Kurtbağrı) olduğu belirlenmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980'lerde restorasyon projesi uygulaması ile Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin bitki parterleri çizgilerini geometrik forma dönüştürülmüştür. Bugün Harem bahçesinde oval formlu grotto havuzun etrafında yedi parçadan oluşan geometrik biçimde düzenlenmiş olan bitki parterleri yer almaktadır. Bu bölümünde bitkisel materyal olarak *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk), *Ulmus glabra pendula* (Sarkık Karaağaç) yer almaktadır (Şekil 5.25-26).

Şekil 5.25 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesi bitki parteri restitüsyonu (Orijinal 2015)

Şekil 5.26 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesinde yer alan bitki parterinin mevcut durumu (Orijinal 2015)

Bahçenin deniz tarafında yer alan duvar boyunca ve Harem Deniz Köşkü'nün doğu ve batı kesiminde bitki parterlerinin yer aldığı görsel kaynaklar üzerinden görülmekte olup, bugün aynı formda varlığı bahçede sürdürmektedir. Ancak bu alanda yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı arşiv belgesi bulunmamaktadır. Bugün ise bu alanda *Euonymus japonica* (Yeşil Taflan) ile formal parterler oluşturulmuş, parterlerin ortasında bitkisel materyal olarak *Rosa sp.* (Gül)'ler ve mevsimlik çiçeklere yer verilmiştir. Parterlerin ortasında ise simetrik bir şekilde *Taxus baccata* (Adi Porsuk) yer almaktadır.

Harita Genel Komutanlığı'ndan elde edilen 1960 yılına ait hava fotoğrafı değerlendirildiğinde; Harem bahçesinin kara yönündeki yüksek duvarın önü yoğun yeşil dokuya sahip olduğu ve boylu ağaçların yer aldığı saptanmaktadır (Şekil 5.27). Bu alanda yer alan ağaçların *Tilia agrentea* (Gümüşü Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe) olduğu anlaşılmaktadır. Bugün ise bu alanda kafeterya ve hediyelik eşya satışı

gişesi bulunmaktadır. Çim parterlerinden oluşan bu alanın boyutu yaklaşık 1500 m²'dir. Bu parterlerin içinde kafe ve gişeye ulaşımı sağlamak amacı ile yaya yollar oluşturulmuştur. Bu yollarda zemin kaplama malzemesi olarak dökme beton kullanılmıştır. Parterlerin içinde ise *Robinia pseudoacacia* (Beyaz Çiçekli yalancı Akasya), *Nerium oleander* (Zakkum), *Fraxinus angustifolia* (Sivri Meyveli Dişbudak), *Hibiscus syriacus* (Ağaç Hatmi), *Buxus sempervirens* (Adi Şimşir), *Taxus baccata* (Adi Porsuk), *Phoenix Dactylifera* (Hurma), *Cedrus deodora* (Himalya Sediri) ve *Araucaria araucana* (Şili Arokaryası) yer almaktadır.

Şekil 5.27 Beylerbeyi sarayı Bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013r)

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Harem bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda; Harem bahçesinin yapısal öğeleri ve bahçede yer alan mevcut bitkisel materyal, bahçeden/yapıdan gelen izler, yazılı belge, görsel kaynak ve sözlü kaynaklar ve benzer bahçeler ile karşılaştırma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan ise 10 (%33) olarak belirlenmiştir. Güvenirlilik derecesi puanlama tablosuna dayanarak Harem bahçesinde yer alan yapısal öğelerin (sınır elemanları, kapılar, aydınlatma elemanları, heykeller, vazolar, havuz) her biri için 28 puan elde edilmiştir. Bu doğrultuda restitüsyon çalışmasında güvenirlilik derecesi 1 olarak belirtilmiş ve restitüsyon çalışması çizimlerinde kırmızı renk ile gösterilmiş olan öğeler en yüksek puan grubunda yer almaktadır. Harem bahçesi zemin kaplama malzemesi ve bitki parterleri ile ilgili yazılı kaynak bulunmadığı için 20 puan elde edilmiş, güvenirlilik derecesi ise 2 olarak belirlenmiş ve çizimlerde yeşil renk ile gösterilmiştir. Harem bahçesinde bulunan bitkisel materyal ile ilgili olarak yazılı kaynak bulunmadığı ve herhangi bir karşılaştırma yapılamadığı için 18 puan elde edilmiş, güvenirlilik derecesi ise 3 olarak belirlenmiş ve restitüsyon çiziminde sarı renk ile gösterilmiştir.

Harem bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenirlilik derecesi 1 olarak tespit edilen sınır elemanlarının (duvarlar) Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında sınır elemanlarının mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım ve sağlıklaştırma işleminin yapılması gerekmektedir. Ancak Harem bahçesinin Abdullağa Caddesi'ne açılan kapısı 1954 yılında yol çalışması nedeni ile yeniden yapılmıştır.

Harem bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenirlilik derecesi 1 olarak tespit edilen kapılar, aydınlatma elemanları ve heykellerin Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bu yapısal öğelerin olduğu gibi korunması ancak temizlik ve bakım işlerinin yapılması önerilmektedir.

Harem bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler ile karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda, güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Harem bahçesindeki zemin kaplama malzemelerinin bazı bölümlerinde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde kullanılan malzemedan farklı olarak dökme beton kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısı ile bugün bahçenin bazı bölümlerinde zemin kaplama malzemelerinin özgün nitelik taşımadığı ve yapıldığı dönemden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında özgün olmayan zemin kaplamasının kaldırılarak yerine kum-çakıl karışımı malzemesinin serilmesi önerilmektedir.

Harem bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler üzerinden değerlendirilmiş olan bitki parterlerinin güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Milli Saraylar tarafından 1980 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda Harem bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin formunun değiştirilmesi nedeni ile bu bahçede yer alan parterlerin özgün niteliğini kaybettiği kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bitki parterlerinin özgün boyutlarına uygun olacak şekilde özgün malzeme ile uyumlu yeni malzeme kullanılarak onarılması önerilmektedir.

Harem bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 3 olarak tespit edilen bitkisel materyal ile ilgili yazılı veri bulunmadığı için bitkisel materyalin tamamı tespit edilememiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir. Harem bahçesinde bulunan mevcut bitkisel materyalin restorasyonuna yönelik olarak yapılacak çalışmalarda öncelikle bitkilerin sağlıklarına yönelik olarak gerekli gençleştirme, budama vb. çalışmalar yapılmalıdır.

HAREM BAHÇESİ MEVCUT YERLEŞİM PLANI

LEJANT

	Cedrus deodora
	Lonicera nitida
	Ligustrum vulgare
	Ulmus glabra "pendula"
	Buxus sempervirens
	Taxus baccata
	Tilia argentea
	Magnolia grandiflora
	Azalea "soubiseana"
	Laurus nobilis
	Lagotis indica
	Claytonia exoniensis
	Sakuya splendens
	Hydrangea macrophylla
	Celtis australis
	Nerium oleander
	Rosa sp.
	Acer campestre
	Cim. Alan
	Bamboo
	Deniz Kızılları
	Selamlık ve Harem Binaları
	İdari Binalar
	Bilet Satış Gişesi
	Bilet Satış Ek Bina

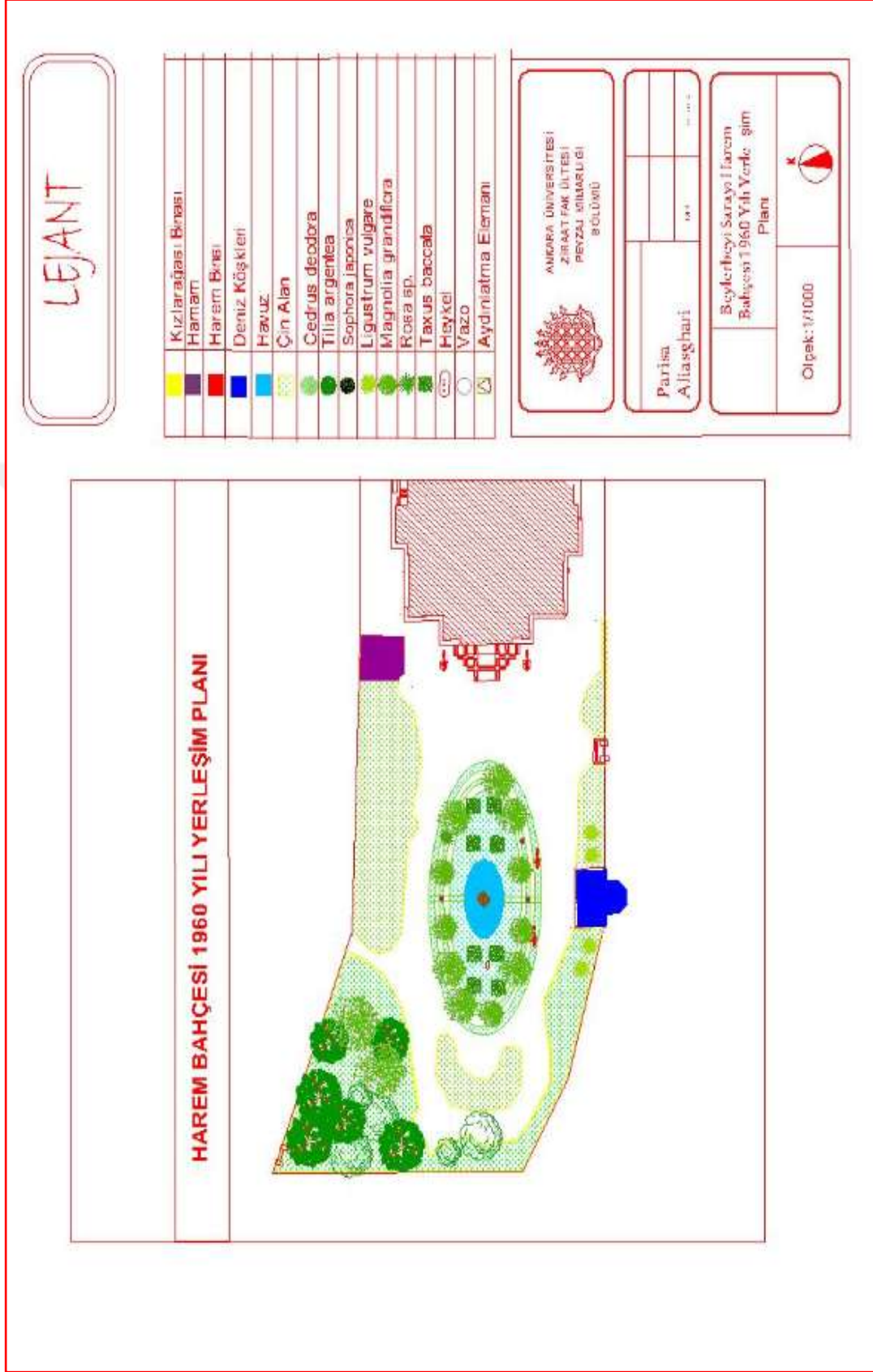
ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE KLİMA BAKANLIĞI
MÜHÜRÜ
20.03.2016

Parla Akdoğan

Beylerbeyi Sarayı, Selamlık Bahçesi Mevcut Yerleşim Planı

Çizim: 1/1000

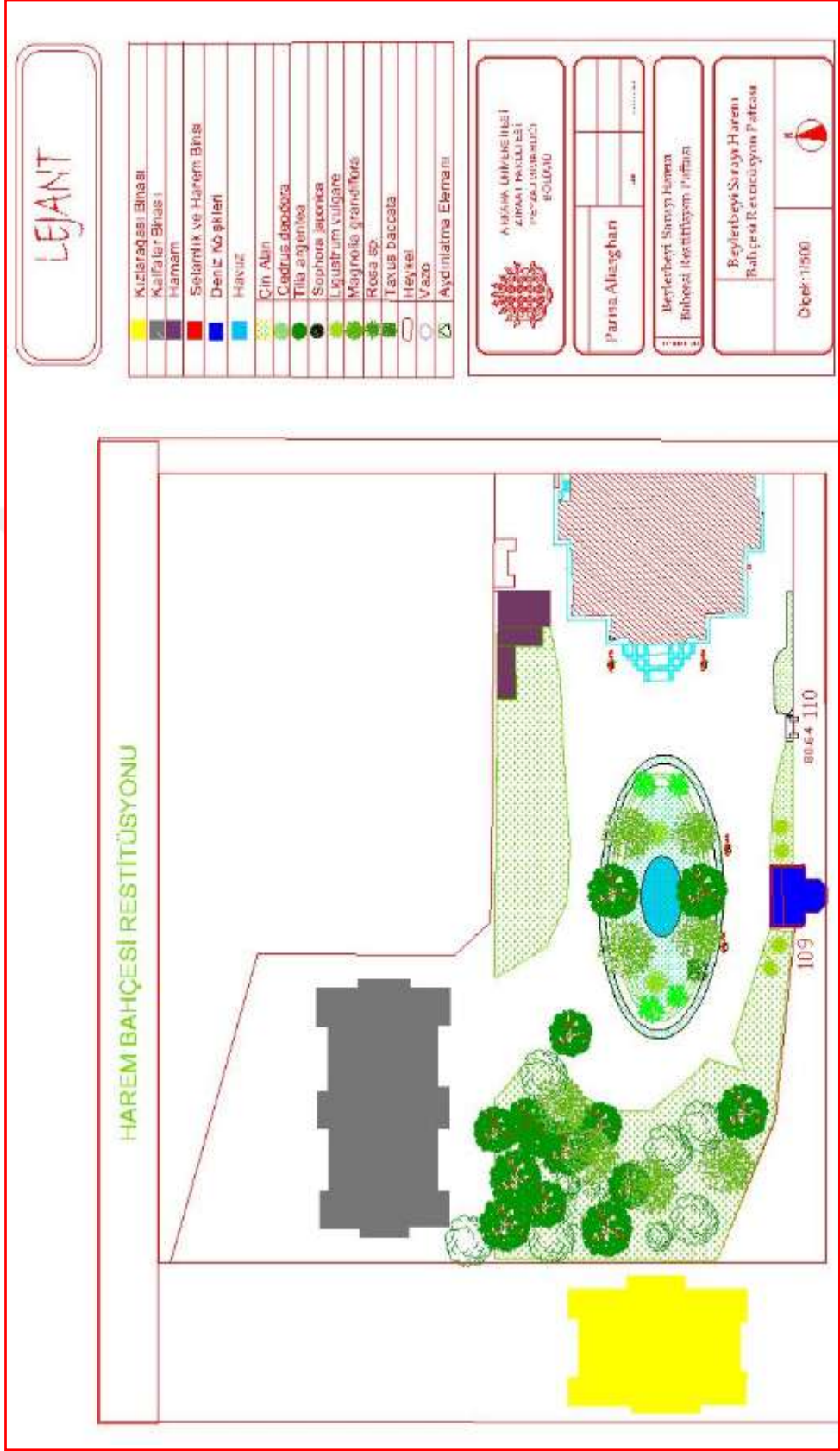
Şekil 5.28 Harem Bahçesi, mevcut yerleşim planı (Orjinal 2016)

Şekil 5.29 Harem bahçesi 1960 yılı yerleşim planı (Orjinal 2016)

Çizelge 5.2 Harem Bahçesi İçin Restitüsyona Temel Oluşturacak Değerlendirme Tablosu

HAREM BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Kapılar	10	8	6		4	28	1.Derece
Aydınlatma Elemanları	10	8	6		4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10	-	6	-	4	20	2.derece
Havuz	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Heykeller	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	10	-	6		4	20	2.Derece
Ağaç ve Çalı	10	-	6	2	-	18	3.Derece

Şekil 5.31 Harem Bahçesi yapısal ve bitkisel restitüsyonu (Orijinal 2016)

5.4 Set Bahçeleri Restitüsyonu

Beylerbeyi Sarayı'nın ana binasının arka kesiminde daha üst seviyede yer alan set bahçeleri selamlık ve harem bahçelerindeki aksa bağlı olarak arazinin topografyasına göre düzenlenmiştir. Bugün yaklaşık 40869 m² boyutunda olan set bahçeleri 1826 yılında Eski Beylerbeyi Sarayı'nın yapımında Sultan II. Mahmud Dönemi'nde yaptırılmıştır. Bu alanda Birinci, ikinci ve üçüncü set bahçeleri yer almaktadır (Şekil 5.32).

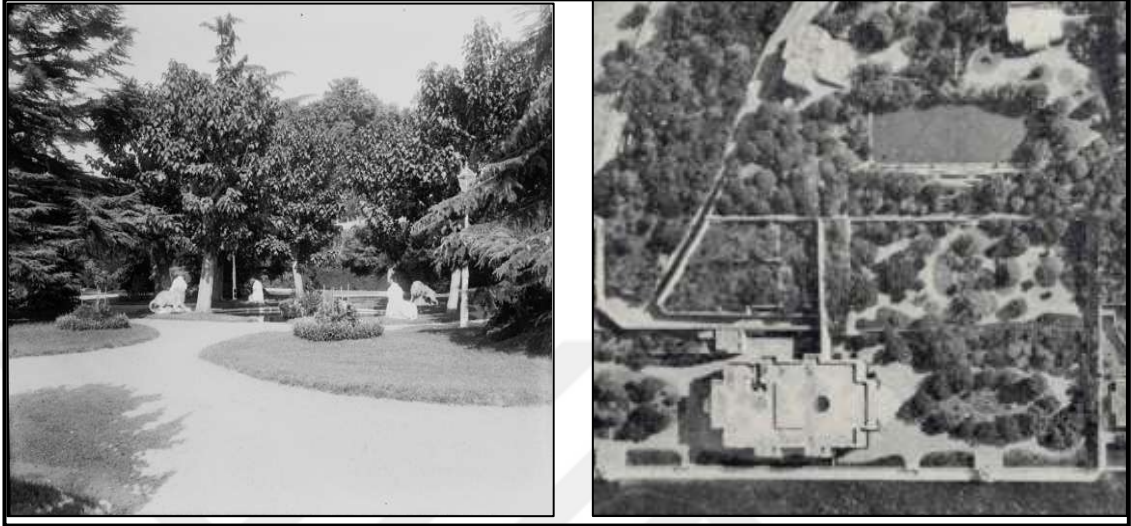

Şekil 5.32 Beylerbeyi Sarayı Set Bahçeleri (Orijinal 2015)

- **Birinci set bahçesi**

Yaklaşık 10000 m² boyutunda olan birinci set bahçesinin sınırları 1890-1900 yıllar arasında çekilmiş olan tarihi fotoğraf ve tarihi haritalar üzerinden saptanarak bugünkü alan

sınırları ile benzerlik gösterdiği belirlenmiştir. Birinci set bahçesinde yapı veya köşk bulunmamaktadır.

Şekil 5.33 Birinci set bahçesi 1890 yılına ait tarihi fotoğraflar (Anonim 2012 l,m)

Birinci set bahçesinde yer alan yapısal öğeler (sınır elemanları, merdiven, heykeller, havuz, aydınlatma elemanları ve zemin kaplama malzemeleri) arşiv belgeler ve 1900’lü yıllarda çekilmiş olan tarihi fotoğraflardan elde edilen bilgiler ile değerlendirilmiş, mevcut durum ise alan-etüt çalışmaları doğrultusunda mevcut yerleşim planı hazırlanmıştır. Bu kapsamda; Birinci set bahçesinin sınır duvarları Teşkilat-İcmal Defteri’nde bulunan yazılı belgeler üzerinden saptanmıştır. Birinci bahçesinin duvarları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri’nin inşa sürecinde yapılmıştır. Bu duvarların yapımında kullanılan taşlar Osmanlı sınırları içerisinde yer alan sancaklardan getirilmiştir. Bugün ise birinci set bahçesinin duvarları inşa edildiği dönem ile aynı olup ve bugün varlığını sürdürmektedir.

Birinci set bahçesinde yer alan aydınlatma elemanları Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri’nin inşa sürecinde yapılmıştır. Ancak yazılı kaynaklarda aydınlatma elemanlarının yapıldığı yer ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Elektrik tesisatından önce havagazı ile kullanılan aydınlatma elemanlarının bahçedeki yerleri 1900’lü yıllarda

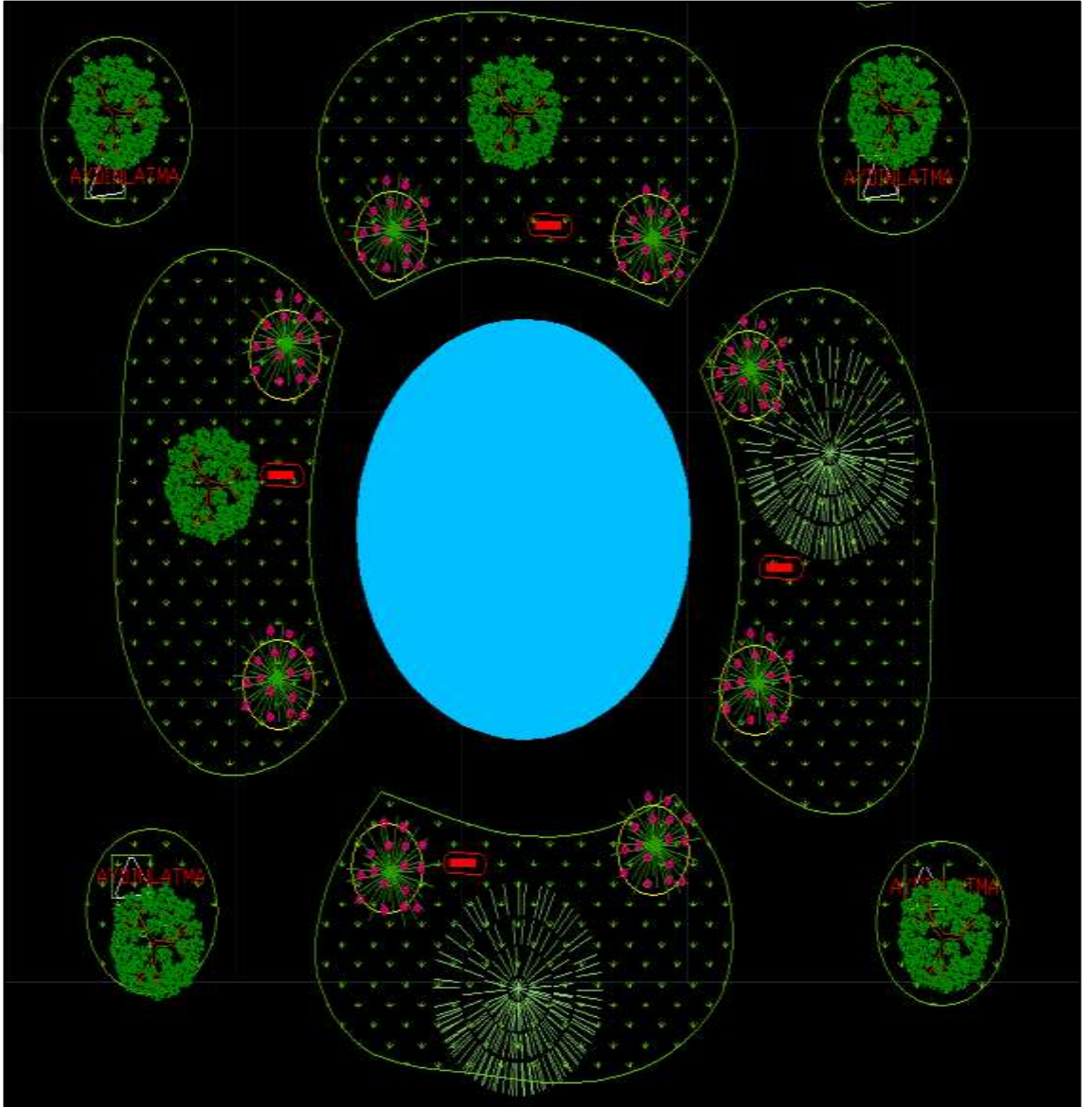
çekilmiş olan tarihi fotoğraflar üzerinden belirlenmiştir. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmış olan tek başlıklı yerden yüksek aydınlatma direkli fenerlerin dört adedi birinci set bahçesinin ortasında bulunan bitki parterlerinin içinde, simetrik bir düzende konumlandırıldığı belirlenmiştir. Bu aydınlatma elemanları bugünde birinci set bahçesinde aynı konumda varlığını sürdürmektedir.

Birinci set bahçesinde yer alan heykeller ise bugün bahçede bulunan heykellerin üzerindeki imzadan yola çıkılarak; 1864 yılında Heizler ve Leboeuf tarafından Thiebaut Freres atölyesinde yapıldığı belirlenmiştir. Yeni Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin inşa döneminde birinci set bahçesinde yer alan heykellerin konumu tarihi fotoğraflar üzerinden saptanmıştır. Bahçenin ortasında yer alan dört parçalı parterin içinde Heizler'in imzasını taşıyan **“kafası solda dinlenen aslan”** , **“kafası solda dinlenen aslan”** ve Leboeuf'un imzasını taşıyan **“kayalıkta pusu kurmuş aslan”** ve **“ pınarda pusu kurmuş aslan”** yer almaktadır. Bugün ise **“kafası solda dinlenen aslan”** , **“kafası sağda dinlenen aslan”** heykeller Selamlık binasının giriş merdivenlerinin her iki tarafında yer almaktadır. **“kayalıkta pusu kurmuş aslan”** ve **“ pınarda pusu kurmuş aslan”** heykelleri ise birinci set bahçesinde bitki parterlerinin içinde yer almaktadır.

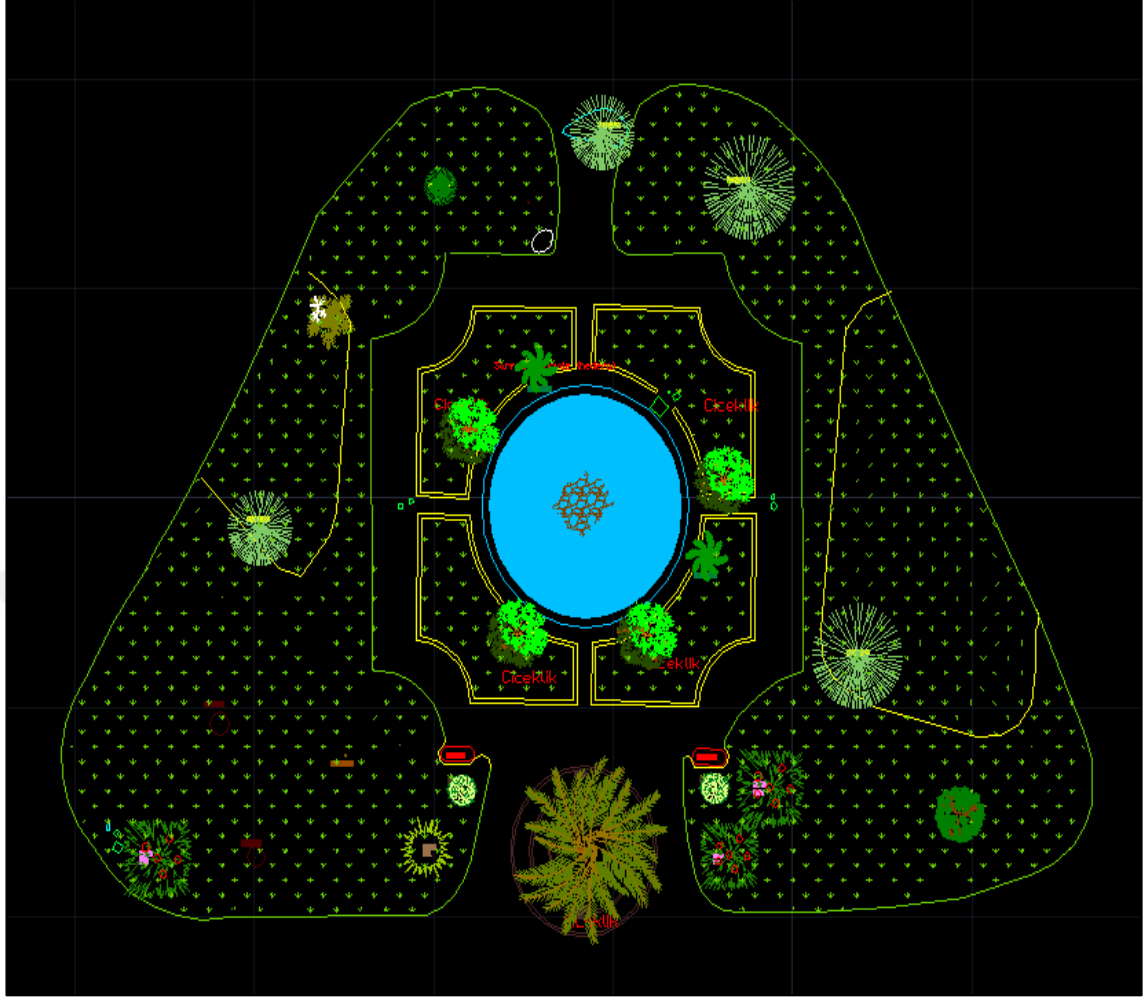
Birinci set bahçesinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili yazılı belge bulunmadığı için tarihi fotoğraflardan ve aynı dönemde yapılmış olan Saray bahçelerinde kullanılan zemin kaplama malzemeleri üzerinden değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda bahçenin inşa döneminde zemin kaplama malzemesi olarak kum-çakıl karışımı kullanıldığı belirlenmiştir.

Birinci set bahçesinin ortasında yer alan yuvarlak formlu havuzun yapım tarihi ile ilgili yazılı kaynak bulunmamaktadır. Ancak Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ne ait el çizimi kroki ve 1900'lü yıllarda çekilmiş olan fotoğraf dikkate alındığında; havuzun Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın inşa sürecinde yapıldığı saptanmaktadır. Bugün grottolu yuvarlak formlu havuz bahçenin ortasında varlığını sürdürmektedir.

Birinci Set bahçesinde bulunan bitki parterlerinin formu tarihi fotoğraf, tarihi harita ve hava fotoğrafı üzerinden saptanmıştır. Ancak bu bahçe için de yazılı bitkisel materyal listesi arşiv belgelerinde bulunmadığı için tarihi fotoğraflar değerlendirilmiştir. Bugün ise Selamlık ve Harem bahçesinde olduğu gibi Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980'lerde yapılmış olan restorasyon projesi uygulaması sonucunda kare formdan oluşturulan dört simetrik parça şekline dönüştürülmüştür (Şekil 5.34-5.35).

Şekil 5.34 Birinci set bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin restitüsyonu (Orijinal 2016)

Şekil 5.35 Birinci set bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin mevcut durumu (Orijinal 2016)

Beylerbeyi sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde Birinci set bahçesinde bulunan yuvarlak havuzun etrafında yer alan bitki parterlerindeki bitkisel materyal görsel kaynaklar üzerinden belirlenmiştir. Bu bölümde *Cedrus libani* (Toros Sediri), *Tilia sp.* (Ihlamur), *Rosa sp.* (Baston Gül) bitkilerine yer almaktadır. Bugün ise bu alanda *Tilia sp.* (Ihlamur) ve *Cedrus sp.* (Sedir) ağaçlarının yerine *Ulmus glabra var. Pendula* (Sarkık karaağaç), *Chamaerops excelsa* (Palmiye) ve budanmış *Taxus baccata* (*Adi Porsuk*) bulunmaktadır.

Birinci set bahçesinin kuzey doğu kesiminde çevresi kapalı alan bulunmaktadır. Bu alanın yapıldığı dönem ile ilgili bilgiler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen

yazılı belgeler doğrultusunda “yemiş bahçesi” adı ile bilinen bahçe olduğu ve bu alanda sarayın meyve ve sebze ihtiyaçlarının karşılması amacı ile yetiştiricilik yapıldığı belirlenmiştir. Bugün ise bu alanın kullanım ve ziyarete kapalı olduğu ve eski amacına yönelik meyve ve sebze bahçesi olarak kullanılmadığı alan etüt çalışmalarında saptanmıştır (şekil 5.36).

şekil 5.36 Birinci set bahçesinde yer alan “yemiş bahçesi” adı ile bilinen alanın yapıldığı dönemdeki konumu (Orijinal 2015) 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013v) ve mevcut durum (Anonim 2016e)

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Birinci set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda; Birinci set bahçesinin yapısal öğeleri ve bahçede yer alan mevcut bitkisel materyal, bahçeden/yapıdan gelen izler, yazılı belge, görsel kaynak ve sözlü kaynaklar ve benzer bahçeler ile karşılaştırma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan ise 10 (%33) olarak belirlenmiştir. Güvenirlilik derecesi puanlama tablosuna dayanarak selamlık bahçesinde yer alan yapısal öğelerin (sınır elemanları, merdivenler, aydınlatma elemanları, heykeller, vazolar ve havuz) her biri için 28 puan elde edilmiştir. Bu doğrultuda; restitüsyon çalışmasında güvenilirlik derecesi 1 olarak belirtilmiş ve restitüsyon çalışması çizimlerinde kırmızı renk ile gösterilmiş olan öğeler en yüksek puan grubunda yer almaktadır. Birinci set bahçesi zemin kaplama malzemesi ve bitki parterleri ile ilgili yazılı kaynak bulunmadığı için 20 puan elde edilmiş, güvenilirlik derecesi ise 2 olarak belirlenmiş ve çizimlerde yeşil renk ile gösterilmiştir. Birinci set bahçesinde bulunan bitkisel materyal ile ilgili olarak yazılı kaynak bulunmadığı ve herhangi bir karşılaştırma yapılamadığı için 18 puan elde edilmiş, güvenilirlik derecesi ise 3 olarak belirlenmiş ve restitüsyon çiziminde sarı renk ile gösterilmiştir.

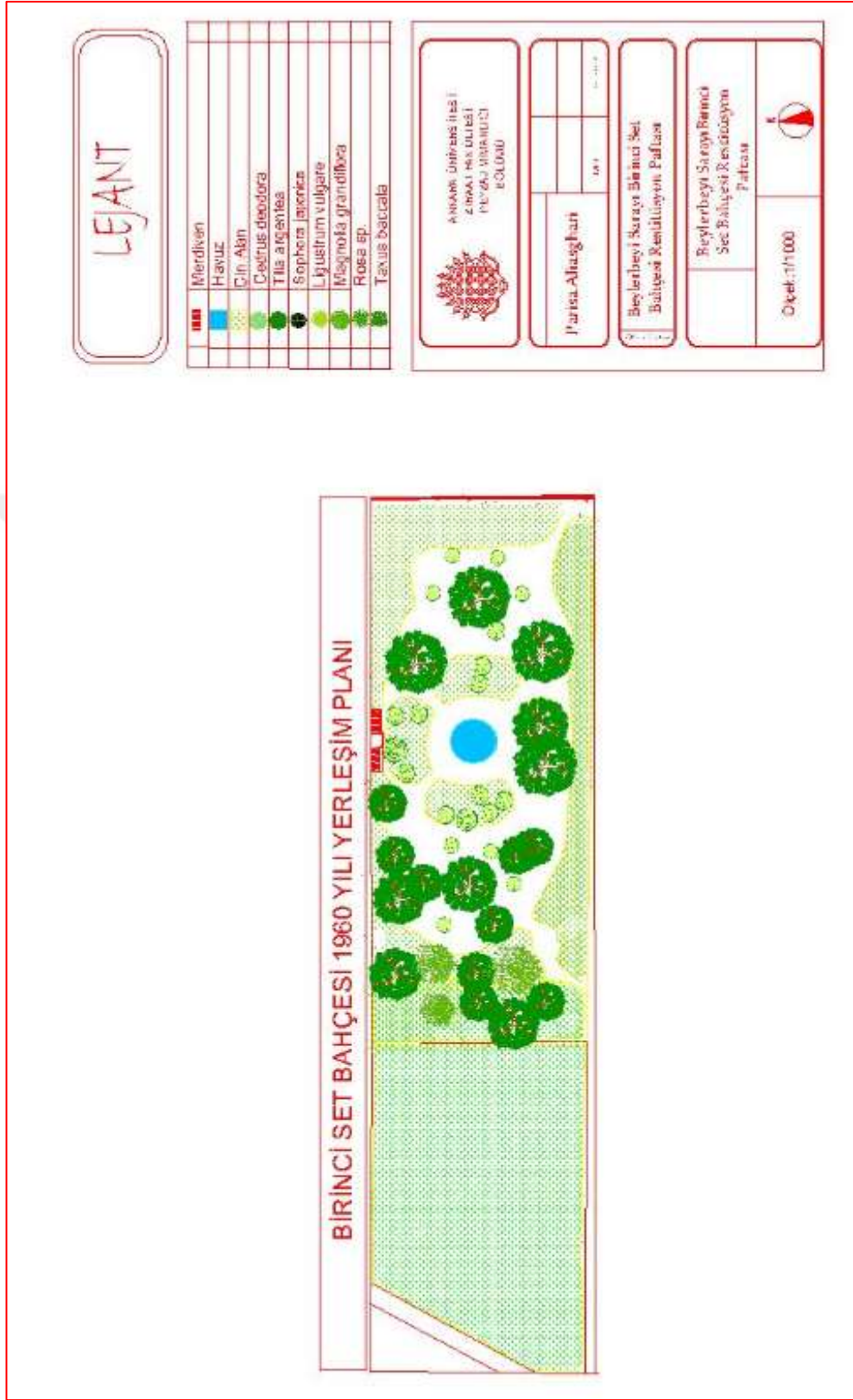
Birinci set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen sınır elemanlarının (duvarlar) Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında sınır elemanlarının mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım ve sağlıklılaştırma işleminin yapılması gerekmektedir.

Birinci set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen kapılar, aydınlatma elemanları, merdivenler, havuz ve heykellerin Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bu yapısal öğelerin olduğu gibi korunması ancak temizlik ve bakım işlerinin yapılması önerilmektedir.

Birinci set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler ile karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda, güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Birinci set bahçesindeki zemin kaplama malzemelerinin bazı bölümlerinde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa döneminde kullanılan malzemeden farklı olarak dökme beton kullanıldığı belirlenmiştir. Dolayısı ile bugün bahçenin bazı bölümlerinde zemin kaplama malzemelerinin özgün nitelik taşımadığı ve yapıldığı dönemden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında özgün olmayan zemin kaplamasının kaldırılarak yerine kumçakıl karışımı malzemesinin serilmesi önerilmektedir.

Birinci set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler üzerinden değerlendirilmiş olan bitki parterlerinin güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Milli Saraylar tarafından 1980 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda birinci set bahçesinin ortasında yer alan bitki parterinin formunun değiştirilmesi nedeni ile bu bahçede yer alan parterlerin özgün niteliğini kaybettiği kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bitki parterlerinin özgün boyutlarına uygun olacak şekilde özgün malzeme ile uyumlu yeni malzeme kullanılarak onarılması önerilmektedir.

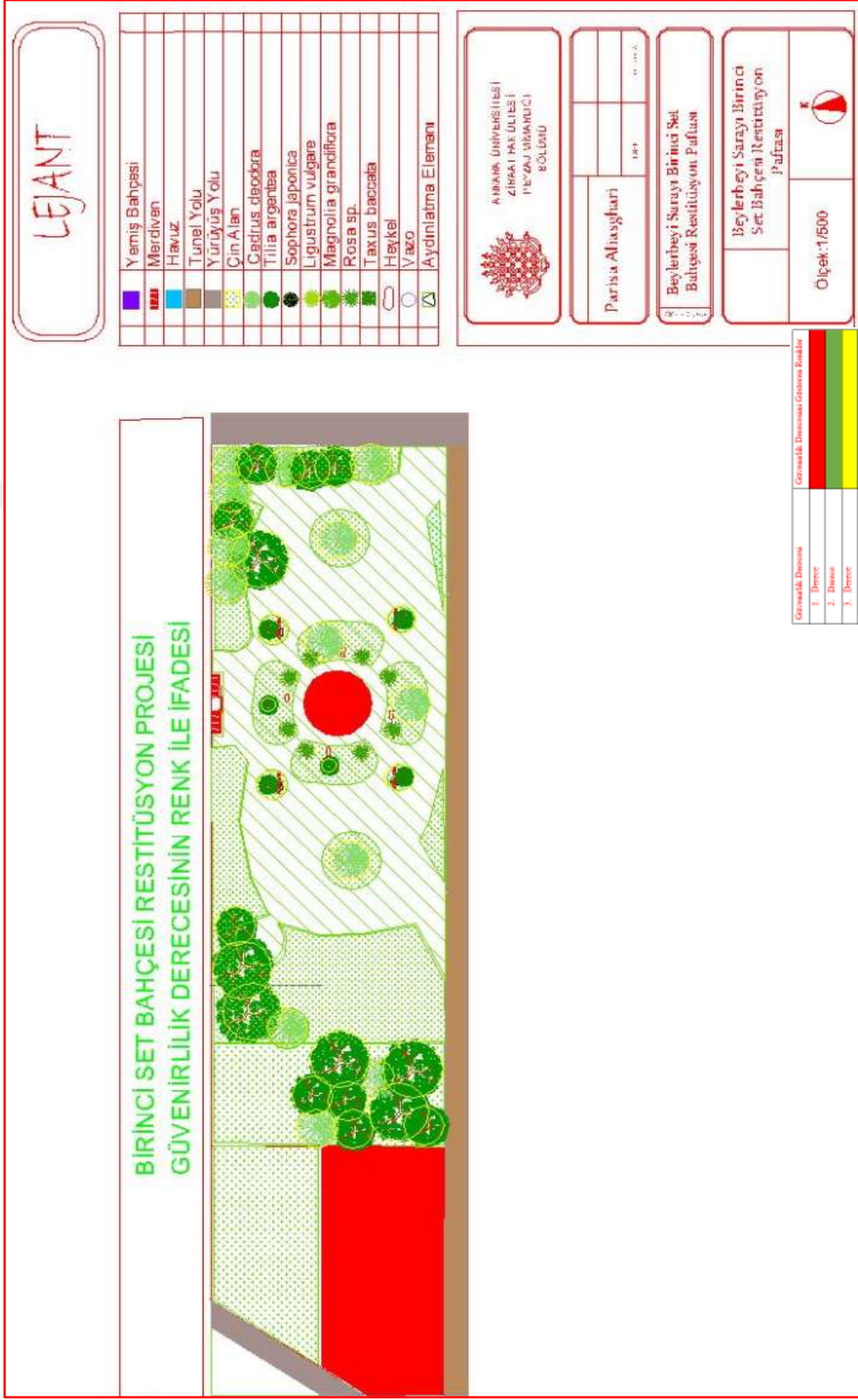
Birinci set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 3 olarak tespit edilen bitkisel materyal ile ilgili yazılı veri bulunmadığı için bitkisel materyalin tamamı tespit edilememiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir. Selamlık bahçesinde bulunan mevcut bitkisel materyalin restorasyonuna yönelik olarak yapılacak çalışmalarda öncelikle bitkilerin sağlıklılaştırmalarına yönelik olarak gerekli gençleştirme, budama vb. çalışmalar yapılmalıdır.

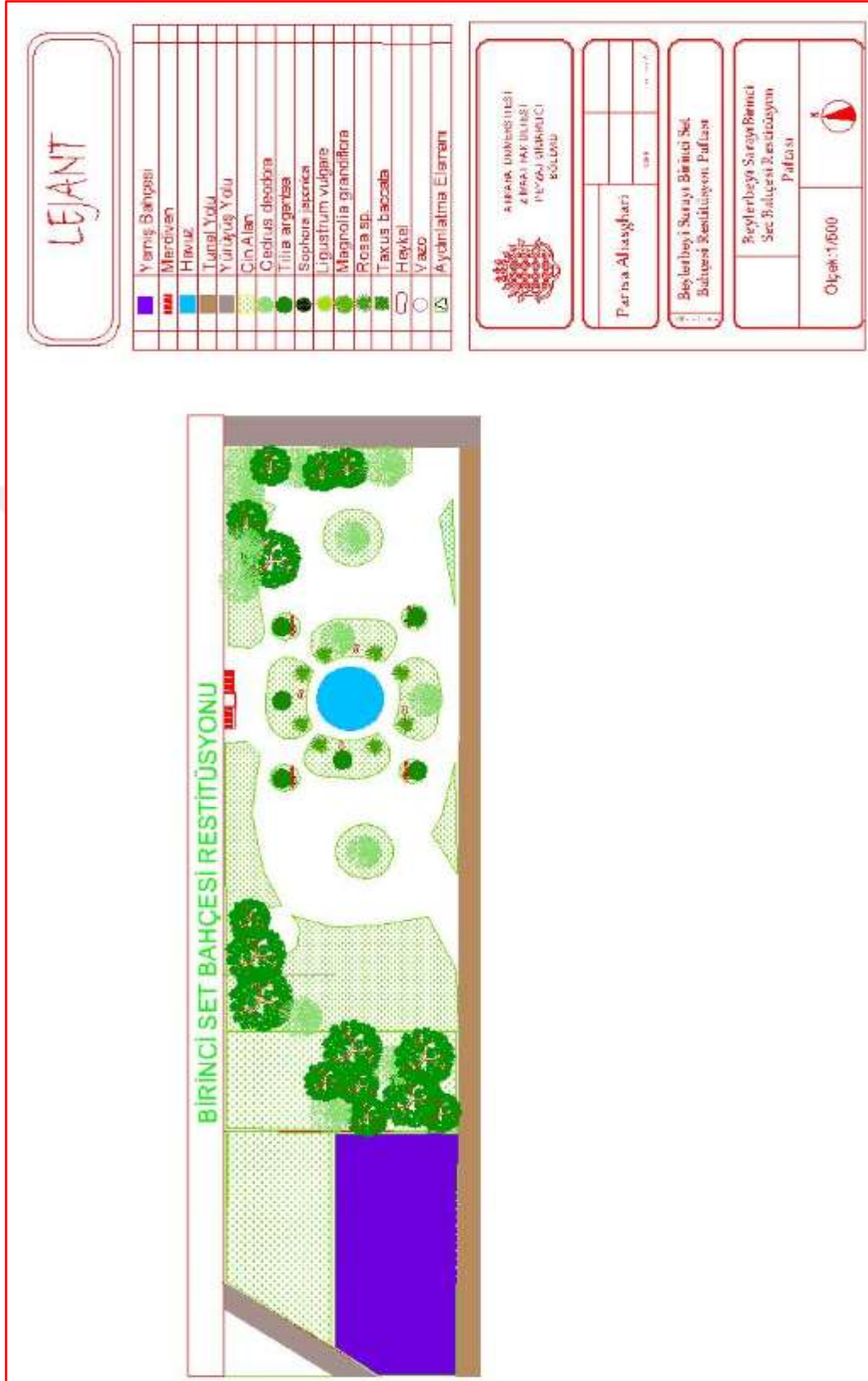
Şekil 5.38 Birinci Set Bahçesi 1960 yılı yerleşim planı (Orijinal 2016)

Çizelge 5.3 Birinci Set Bahçesi İçin Restitüsyona Temel Oluşturacak Değerlendirme Tablosu

I. SET BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Aydınlatma Elemanları	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Heykeller	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Merdivenler	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10	-	6	-	4	20	2.derece
Havuz	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	10		6		4	20	2.Derece
Ağaç ve Çalı	10	-	6	2	-	18	3.Derece

Şekil 5.39 Birinci Set Bahçesi, yapısal ve bitkisel öğelerin güvenilirlik dereceleri (Orijinal 2016)

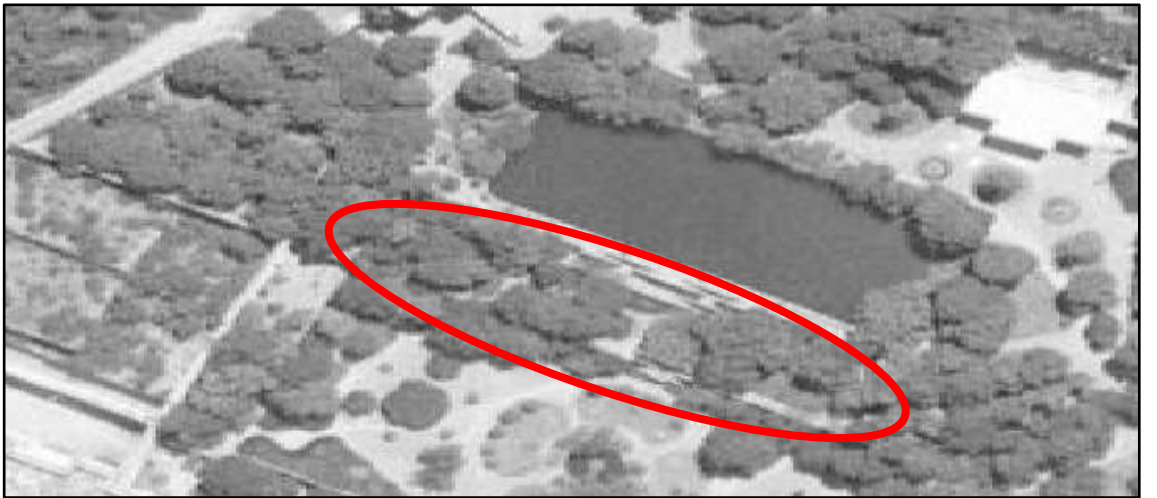

Şekil 5.40 Birinci set bahçesi restitüsyonu (Orjinal 2016)

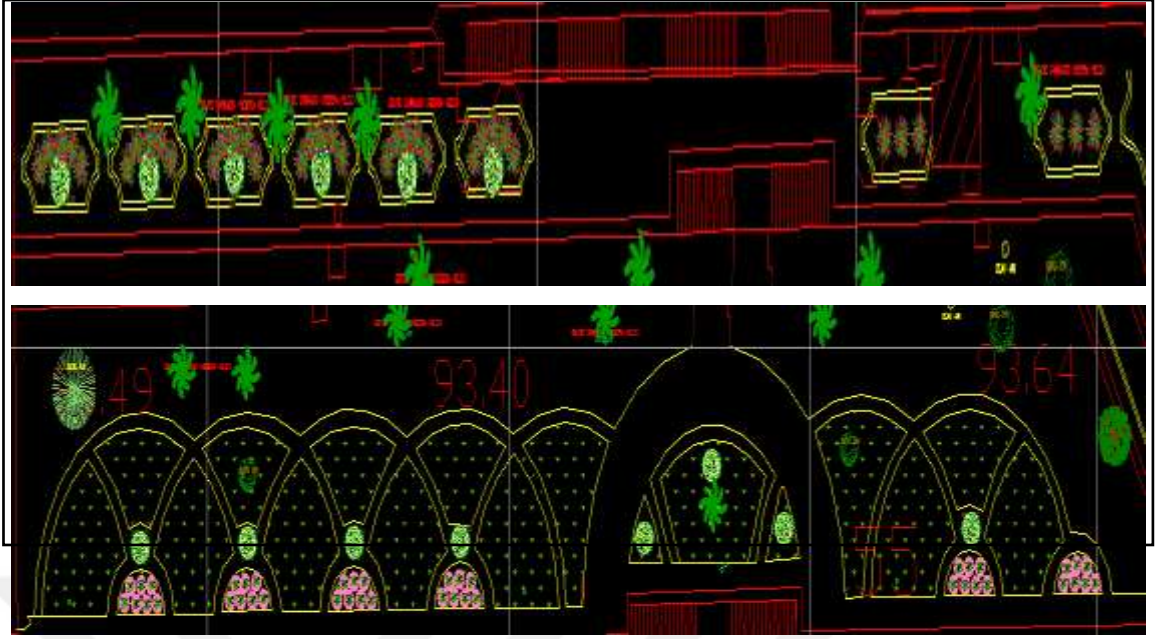
- **İkinci ve üçüncü set bahçeleri restitüsyonu**

Yaklaşık 1100 m² alan kaplayan ikinci set bahçesi ve 900 m² boyutunda olan üçüncü set bahçesi birinci ve dördüncü sete göre daha dar boyutta tasarlanmış olup, bugünkü boyutu ile benzerlik göstermektedir. İkinci ve üçüncü sete ait en eski hava fotoğrafı 1960 yılında çekilmiştir. Ancak o dönemde ikinci ve üçüncü setlerde boylu ağaçların yer aldığından dolayı bitki parterlerinin formu anlaşılmamaktadır. Bu alanda yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı belge veya görsel kaynak bulunmadığından dolayı sadece kaba dokulu bitkilerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Park Bahçeler Müdürlüğü ve Genel Sekreter Yardımcısı olan Sayın Ekrem Gürenli tarafından 1980'lerde restorasyon projesi uygulaması yapılmıştır. Bu çalışmada ikinci set bahçesinde yarım daire formu ve üçüncü set bahçelerinde dörtgel formu bitki parterleri oluşturulmuş ayrıca bitkisel materyal olarak *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Celtis australis* (Çitlembik) ve mevsimlik bitkilere yer verilmiştir. Mevcut yerleşim planı, bitki parterleri ve parterlerde yer alan bitki türleri alan etüt çalışmaları sürecinde belirlenmiştir. Bu doğrultuda restitüsyon çalışmasına temel oluşturacak değerlendirme tablosu hazırlanmıştır (Şekil 4.41-4.42).

Şekil 5.41 İkinci ve Üçüncü Set Bahçeleri, 1960 yılına ait hava fotoğrafı (Anonim 2013w)

Şekil 5.42 İkinci ve üçüncü set bahçeleri, mevcut durumu (Orijinal 2016)

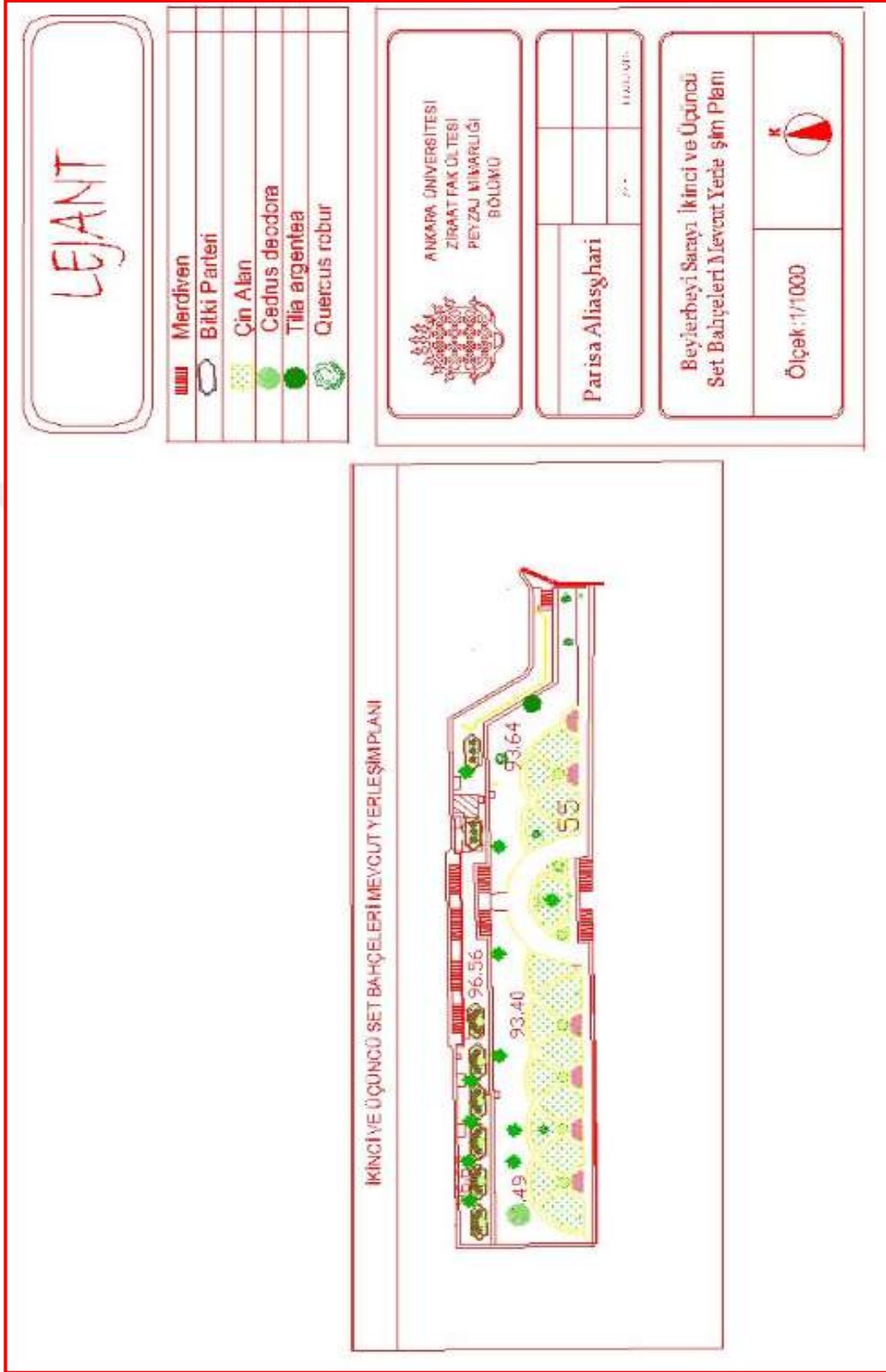
Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, ikinci ve üçüncü set bahçeleri için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda; ikinci ve üçüncü set bahçeleri yapısal öğeleri ve bahçede yer alan mevcut bitkisel materyal, bahçeden/yapıdan gelen izler, yazılı belge, görsel kaynak ve sözlü kaynaklar ve benzer bahçeler ile karşılaştırma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan ise 10 (%33) olarak belirlenmiştir. Güvenirlilik derecesi puanlama tablosuna dayanarak ikinci ve üçüncü set bahçelerinde yer alan yapısal öğelerin (sınır elemanları, merdivenler, zemin kaplama malzemesi) her biri için 28 puan elde edilmiştir. Bu doğrultuda restitüsyon çalışmasında güvenilirlik derecesi 1 olarak belirtilmiş ve restitüsyon çalışması çizimlerinde kırmızı renk ile gösterilmiş olan öğeler en yüksek puan grubunda yer almaktadır. İkinci ve üçüncü set bahçelerinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili görsel ve yazılı kaynak bulunmadığı için 14 puan elde edilmiş, güvenilirlik derecesi ise 3 olarak belirlenmiş ve çizimlerde sarı renk ile gösterilmiştir. İkinci ve üçüncü set bahçeleri bahçesinde bulunan bitkisel materyal ile ilgili olarak kaynak bulunmadığı ve herhangi bir karşılaştırma yapılamadığı için 10 puan elde edilmiş, güvenilirlik derecesi ise 4 olarak belirlenmiş ve restitüsyon çiziminde mavi renk ile gösterilmiştir.

İkinci ve üçüncü set bahçelerinin restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen sınır elemanları, merdivenler Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bu ögelerin mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım ve sağlıklılaştırma işleminin yapılması gerekmektedir.

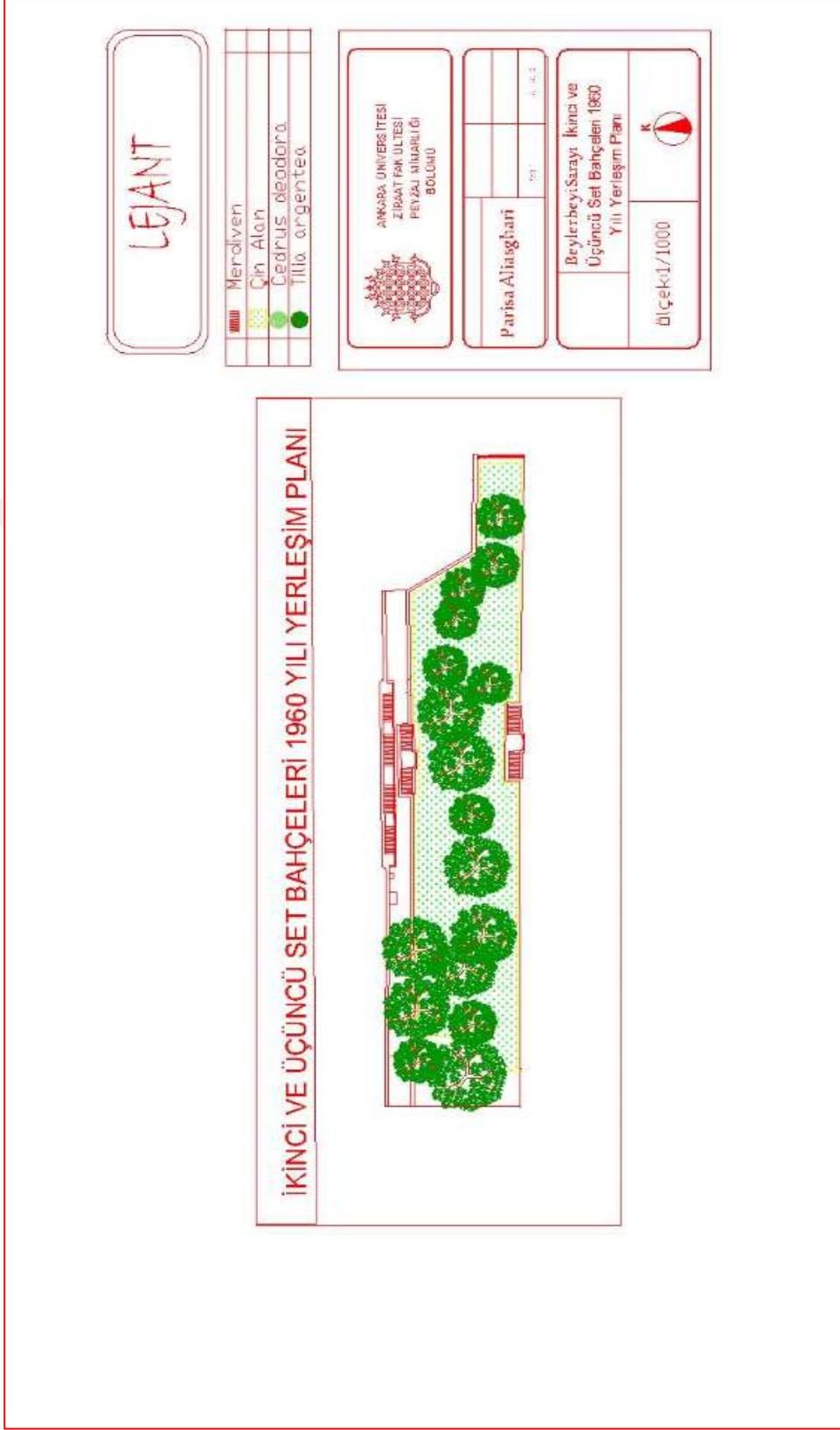
İkinci ve üçüncü set bahçelerinin restitüsyon çalışması kapsamında; yazılı ve görsel kaynak bulunmadığı için bahçenin diğer bölümlerinde kullanılan zemin kaplama malzemesi ve aynı dönemde yapılmış olan bahçeler ile karşılaştırma çalışması sonucu olarak güvenilirlik derecesi 3 olarak tespit edilmiştir. Bu alanlarda inşa döneminde farklı olarak bazı bölümlerinde beton kullanılmıştır. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında zemin kaplama malzemelerinin kum-çakıl karışımı olarak değiştirilmesi önerilmektedir.

İkinci ve üçüncü set bahçelerinin restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler üzerinden değerlendirilmiş olan bitki parterlerinin güvenilirlik derecesi 4 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Milli Saraylar tarafından 1980 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda ikinci ve üçüncü set bahçelerinde yer alan bitki parterlerinin biçim ve düzeninin yeniden tasarlanması nedeni ile bu bahçede yer alan parterler ve bitkisel materyal özgün niteliğini kaybettiği kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir.

İkinci ve üçüncü set bahçelerinin restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 4 olarak tespit edilen bitkisel materyal ile ilgili yazılı veri bulunmadığı için bitkisel materyalin tamamı tespit edilememiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir.

Şekil 5.43 Birinci ve ikinci set bahçeleri mevcut yerleşim planı (Orijinal 2016)

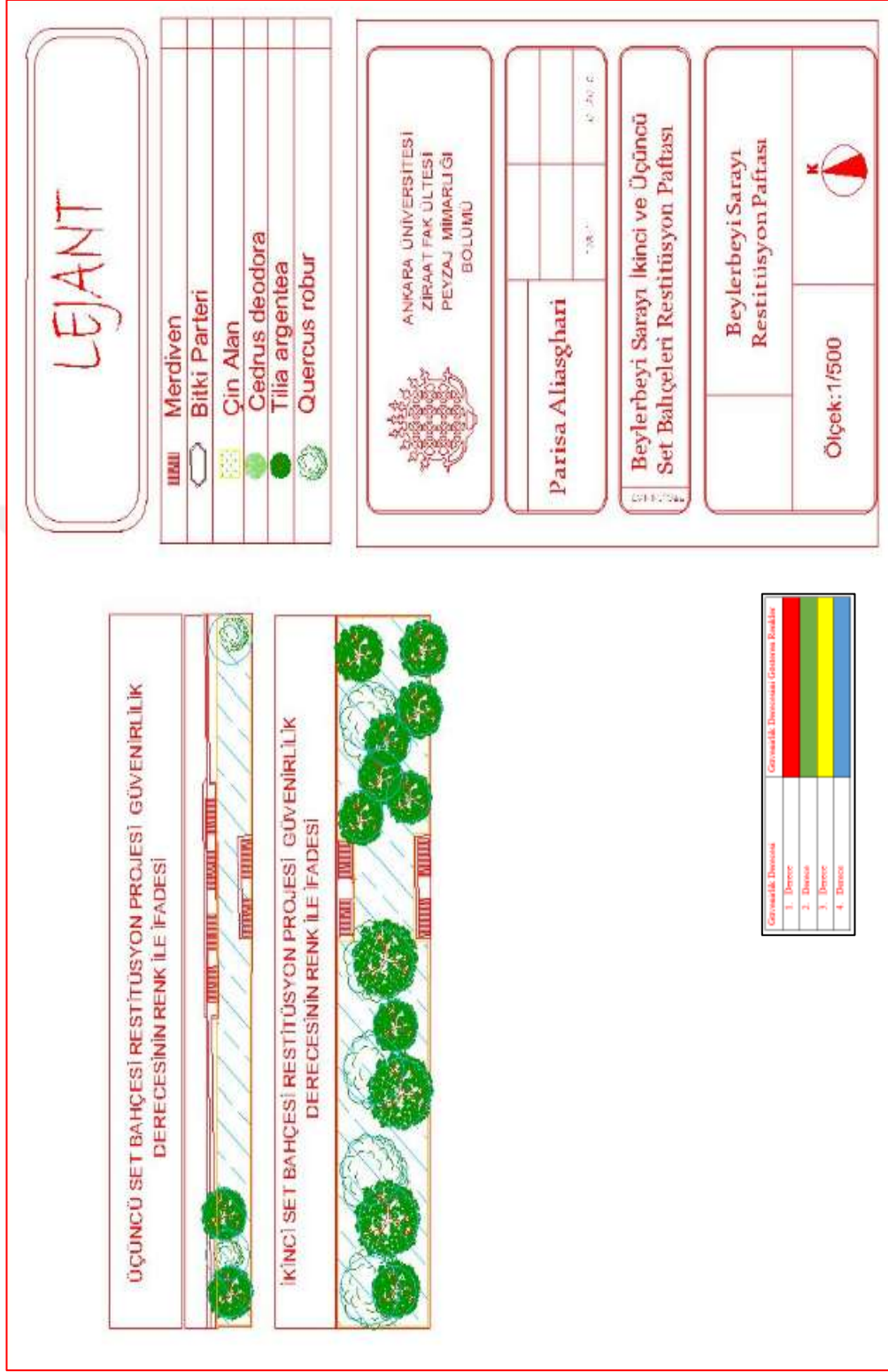
Şekil 5.44 İkinci ve Üçüncü Set Bahçeleri 1960 yılı yerleşim planı (Orijinal 2016)

Çizelge 5.4 İkinci set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu

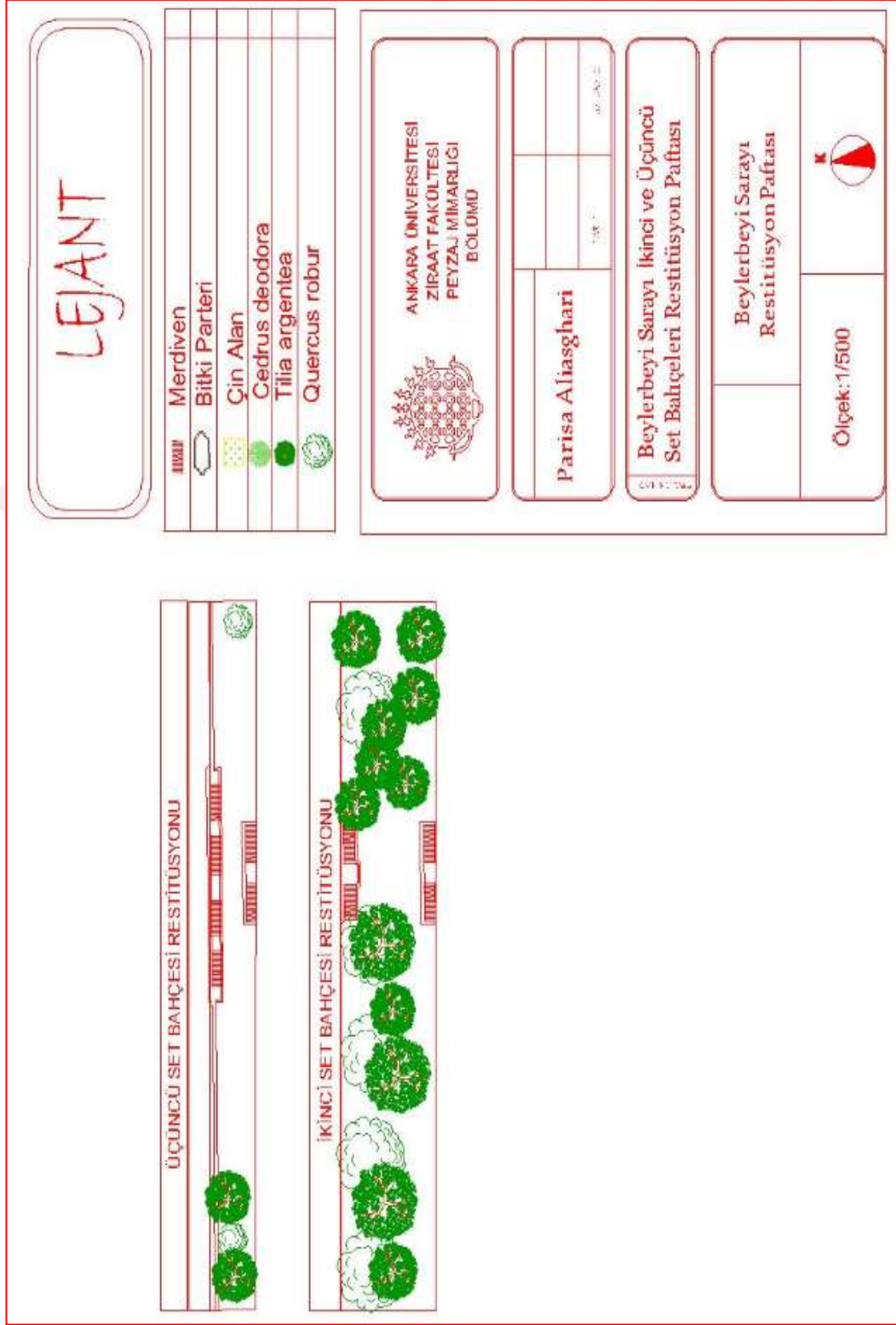
II. SET BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10	-		-	4	14	3.derece
Merdivenler	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	-	-	6	-	4	10	4.Derece
Ağaç ve Çalı	-	-	6	-	4	10	4.Derece

Çizelge 5.5 Üçüncü set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu

III. SET BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	10			-	4	14	3.derece
Merdivenler	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	-	-	6	-	4	10	4.Derece
Ağaç ve Çalı	-	-	6	-	4	10	4.Derece

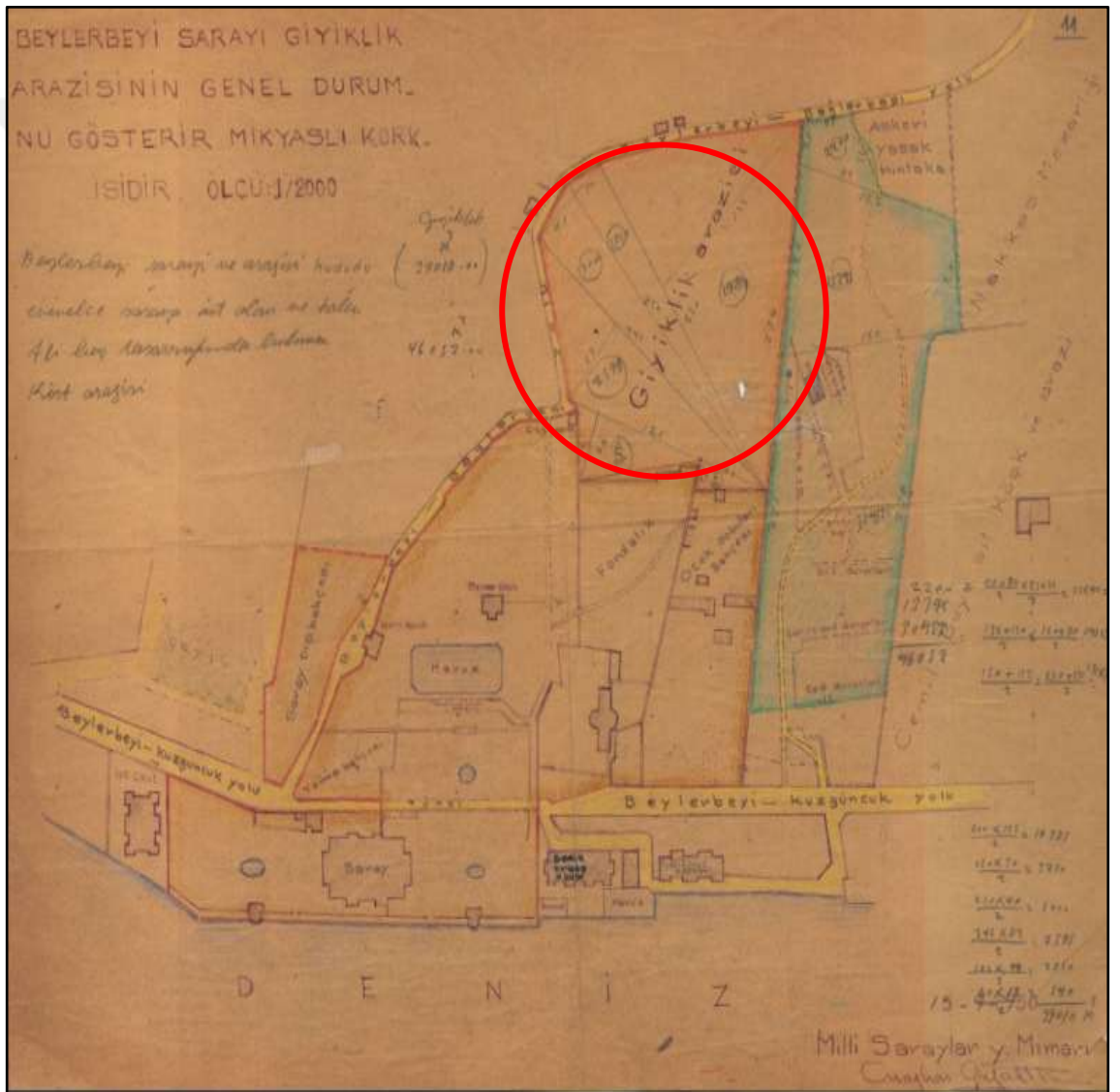
Şekil 5.45 İkinci ve üçüncü set bahçeleri yapısal ve bitkisel öğelerin güvenirlilik dereceleri (Orjinal 2016)

Şekil 5.46 Birinci ve ikinci set bahçeleri restitüsyonu (Orijinal 2016)

- **Dördüncü set bahçesi restitüsyonu**

Bugün yaklaşık 28860 m² boyutunda olan dördüncü set bahçesinin sınırları yapıldığı dönem ile farklılık göstermektedir. Bu bahçenin arka kesiminde yer alan yaklaşık 10000 m²'lik bölüm (Geyiklik Arazisi) Beylerbeyi-Bağlarbaşı yol çalışması nedeni ile yola terkedilmiştir (Şekil 5.47-5.49).

Şekil 5.47 Yeni Beylerbeyi Sarayı genel durumunu gösteren kroki (Anonim 2013f)

Şekil 5.48 Dördüncü set bahçesinde yol çalışmaları nedeni ile yola terkedilen Geyiklik arazisi (Orijinal 2015)

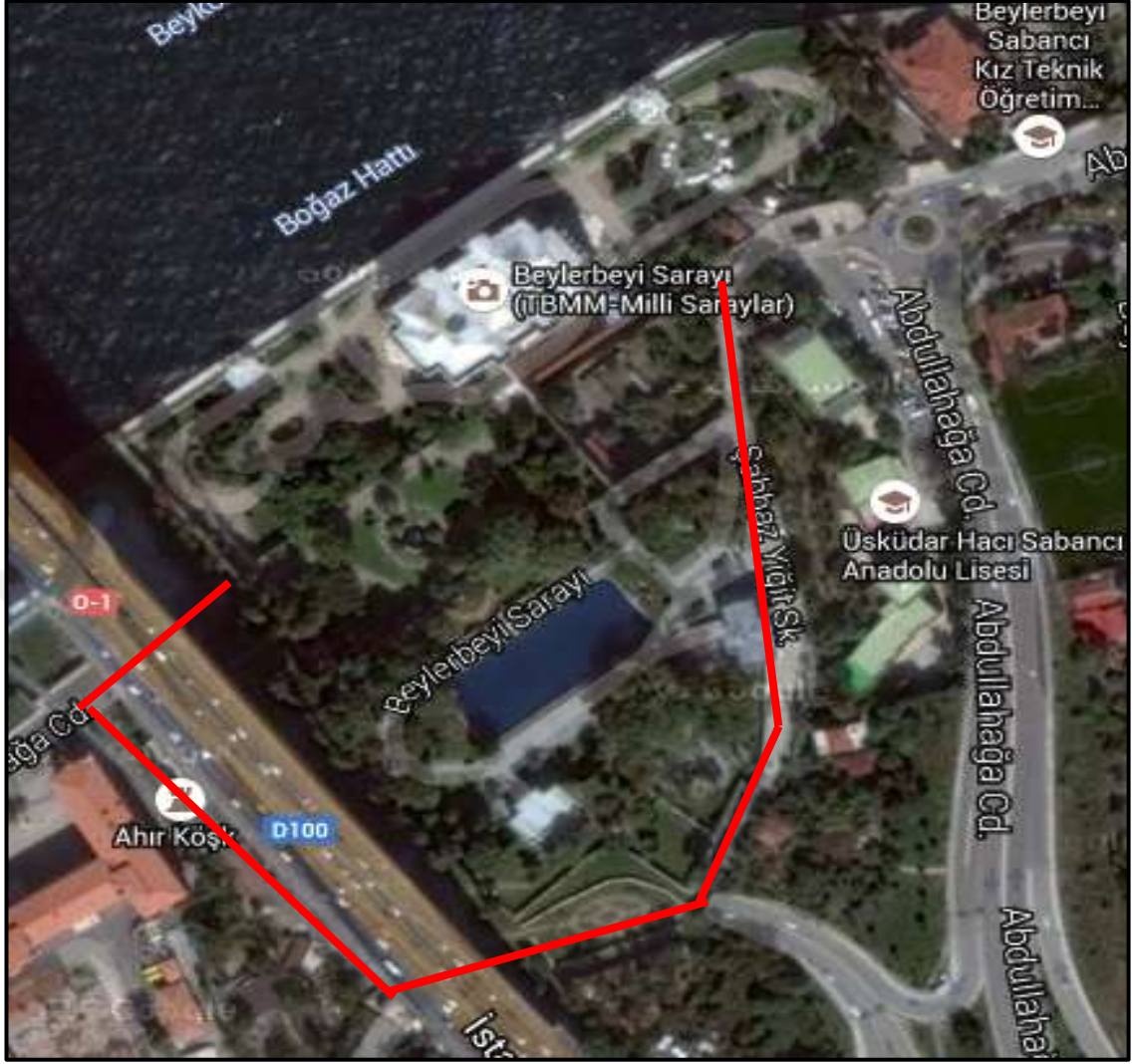
Şekil 5.49 Dördüncü set bahçesi, Geyiklik arazisinin bugünkü durumu (Anonim 2016f)

Dördüncü setin ortasında yer alan büyük havuz ve Mermer Köşk 1826 yılında Sultan II. Mahmud Dönemi'nde Eski Beylerbeyi Sarayı inşasında yapılmıştır. Sarı köşk ve Ahır Köşkü ise 1863 yılında Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın yapıldığı dönemde Sultan Abdülaziz tarafından yapılmıştır. Eski Beylerbeyi Sarayı ile ilgili arşiv belgelerinden sadece yapım tarihi ve inşa edilmiş yapıların (Sarayın ana binası, Mermer Köşk) isimleri elde edilmiştir. Eski Beylerbeyi Sarayı'nın inşa sürecin, kullanılan yapısal öğeler ve bitkisel materyal ile ilgili yazılı veya görsel veriye rastlanmamıştır. Mermer Köşkü ve büyük havuz bugün Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin dördüncü set bahçesi üzerinde varlığını korumaktadır.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin Şahbaz Yiğit Sokak yönündeki sınır elemanı Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın inşa sürecinde yapılmıştır. Bu duvarların yapımında kullanılan taşlar Osmanlı sınırları içerisinde yer alan sancaklardan getirilmiştir. Bugün ise dördüncü set bahçesinin Şahbaz Yiğit Sokağı yönündeki duvar inşa edildiği dönemdeki durumunu korumaktadır, Abdullağa Caddesi yönündeki duvar ve Ahır Köşkü'nün arka tarafında, Beylerbeyi Sarayı arazisinin güney kesiminde yer alan duvarlar yol çalışmaları nedeni ile yıktırılıp, yeni sınırları doğrultusunda yeniden inşa edilmiştir (Şekil 5.50-5.51).

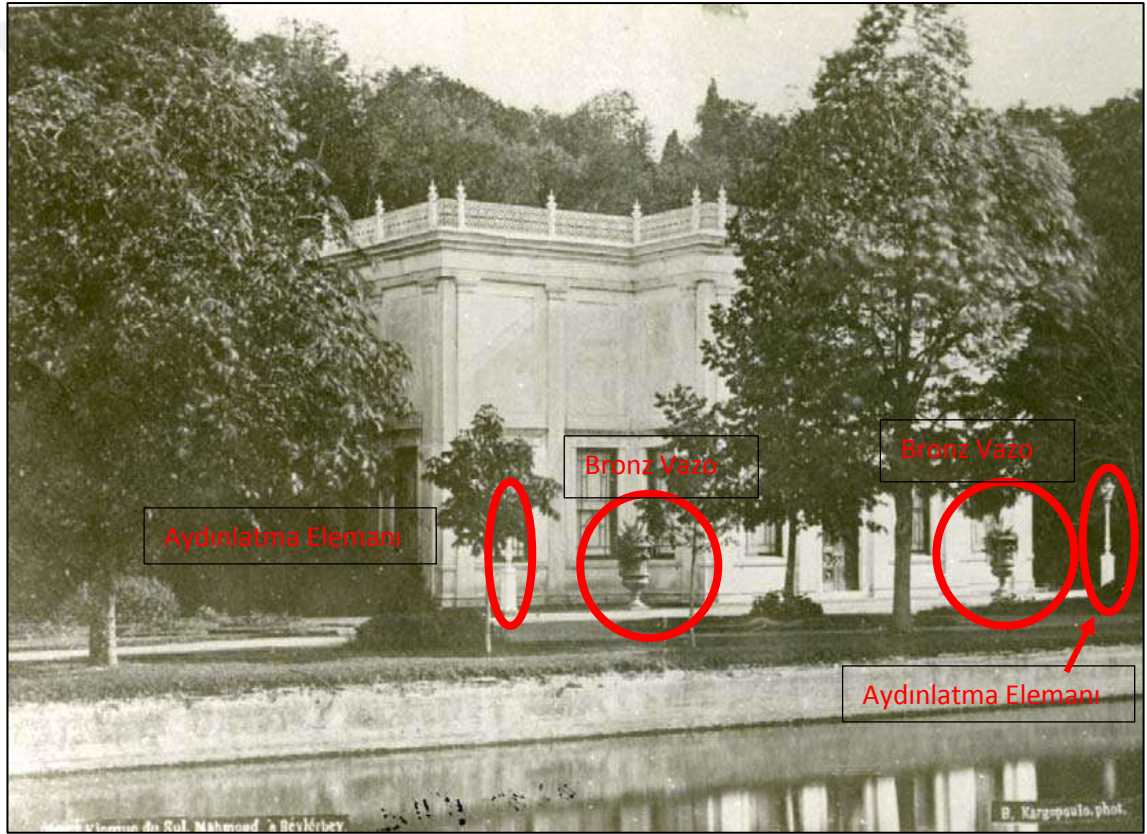
Şekil 5.50 Dördüncü set bahçesinin etrafında yer alan sokak ve cadde (Anonim 2016)

Şekil 5.51 Dördüncü set bahçesinin etrafında bulunan cadde ve sokak (Anonim 2016h)

Dördüncü set bahçesinde bulunan heykeller ve aydınlatma elemanlarının yerleri tespit edilememiştir. Bu bahçe ile ilgili fotoğraflar 1890-1900 yılları arasında çekilmiştir. Ancak sadece Mermer Köşk'ün önünden çekilen fotoğrafta iki adet aydınlatma elemanının bulunduğu saptanmıştır. Kaide ve gövde bölümü demir döküm, fener kısımları ise pirinçten yapılmış olan tek başlıklı yerden yüksek aydınlatma direkli iki adet aydınlatma elemanı simetrik bir biçimde Mermer Köşk'ün önünde yer aldığı görülmektedir. Bugün bu aydınlatma elemanları yapıldığı dönemdeki konumunda varlığını Mermer Köşk'ün önünde sürdürmektedir. Beylerbeyi Sarayı bahçeleri için sarayın inşa sürecinde (1864) yılında sipariş edilen heykeller yazılı belgelerden saptanarak heykeller listesi (Çizelge 4.1)'te verilmiştir. Heykellerin yerleri tespit

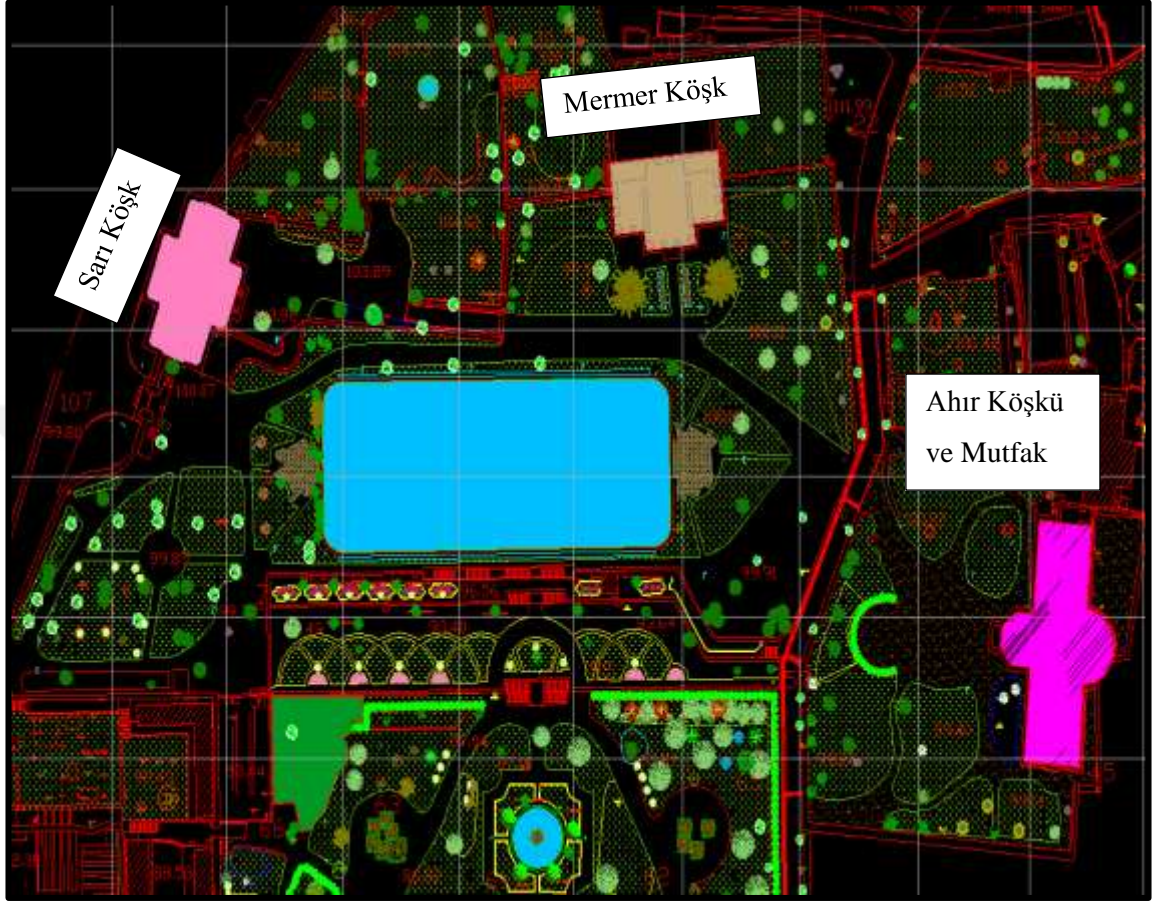
edilemediği için ve sadece iki adet aydınlatma elemanının konumu saptanabildiği için dördüncü set bahçesi restitüsyon projesine temel oluşturacak güvenilirlik derecesi tablosunda bu öğelere yer verilmemiştir. Dördüncü set bahçesinde Mermer Köşk'ün giriş kapısının her iki tarafında simetrik bir biçimde yer alan iki adet bronz vazonun konumu 1880 yılında çekilmiş olan fotoğraf üzerinden saptanmıştır. 1865 yılında Beylerbeyi Sarayı için sipariş edilmiş olan bu vazonun yapım yeri ile ilgili veriye ulaşılmamıştır (Şekil 5.52). Bugün her iki vazo Dolmabahçe Sarayı Bahçeleri, Muayede Salonunun deniz yönü giriş kapısında yer almaktadır.

Şekil 5.52 Mermer Köşk'ün önünde yer alan vazolar ve aydınlatma elemanları (Atalay-Seçen 2011)

Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin inşa sürecinde dördüncü set bahçesinde yer alan yapılar Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nden elde edilen Osmanlıca belgeler ve tarihi haritalar

üzerinden Sarı Köşk, Mermer Köşk, Ahır Köşkü ve mutfak olduğu tespit edilmiştir. Bu yapıların hepsi bugün bahçede varlığını sürdürmektedir (Şekil 5.53).

Şekil 5.53 Dördüncü set bahçesi üzerinde yer alan mevcut yapılar (Orijinal 2015)

Dördüncü set bahçesinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili yazılı belge bulunmadığı için tarihi fotoğraflardan ve aynı dönemde yapılmış olan saray bahçelerinde kullanılan zemin kaplama malzemeleri üzerinden değerlendirilerek kum-çakıl karışımı kullanıldığı saptanmıştır.

Bahçesinin ortasında yer alan büyük havuz ile ilgili bilgiler Osmanlı Arşivi Magtuat Defteri'nde bulunan yazılı belgelerinden saptanmıştır. Bu havuz Eski Beylerbeyi Sarayı'nın inşa döneminde Sultan II. Murat Dönemi'nde yapılmıştır. Bu havuzun her iki yanında yer alan yapay grotto Yeni Beylerbeyi Sarayı'nın inşa döneminde yapılmıştır.

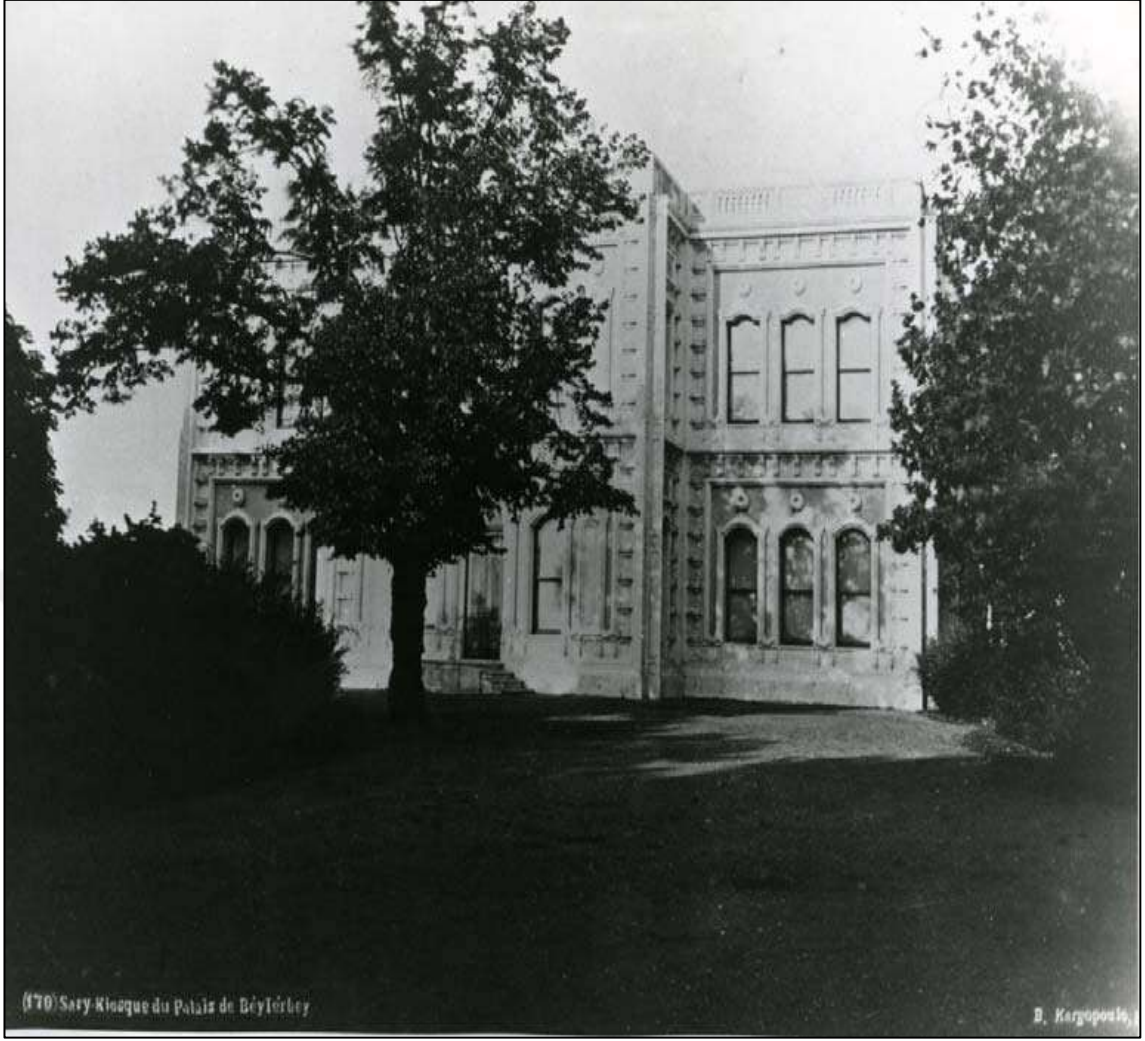
Büyük havuz ve iki ucunda yer alan yapay grotto bugün yapıldığı dönemdeki durumunu koruyarak, varlığını dördüncü set bahçesinde sürdürmektedir.

Dördüncü set bahçesinde bulunan bitki parterlerinin formu ve bu parterler içinde yer alan bitkisel materyal ile ilgili yazılı kaynak bulunmadığı için görsel kaynaklar üzerinden değerlendirilmiştir. 1880-1890 yılları arasında çekilen fotoğraflardan büyük havuzun iki ucunda, grottonun arka kesiminde *Tilia sp.* (Ihlamur), grottonun her iki yanında budanmış *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) ağaçlarının yer aldığı görülmektedir (Şekil 5.57). Bugün ise bu alanda bitkisel materyal olarak *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Celtis australis* (Çitlembik), *Lagerstroemia indica* (Oya Ağacı) , *Tilia argentea* (Gümüşü Ihlamur), *Robinia pseudoacacia* (Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya), *Platanus orientalis* (Doğu Çınarı) ve havuzun etrafında ise yine *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi) bulunmaktadır (Şelik 5.54)

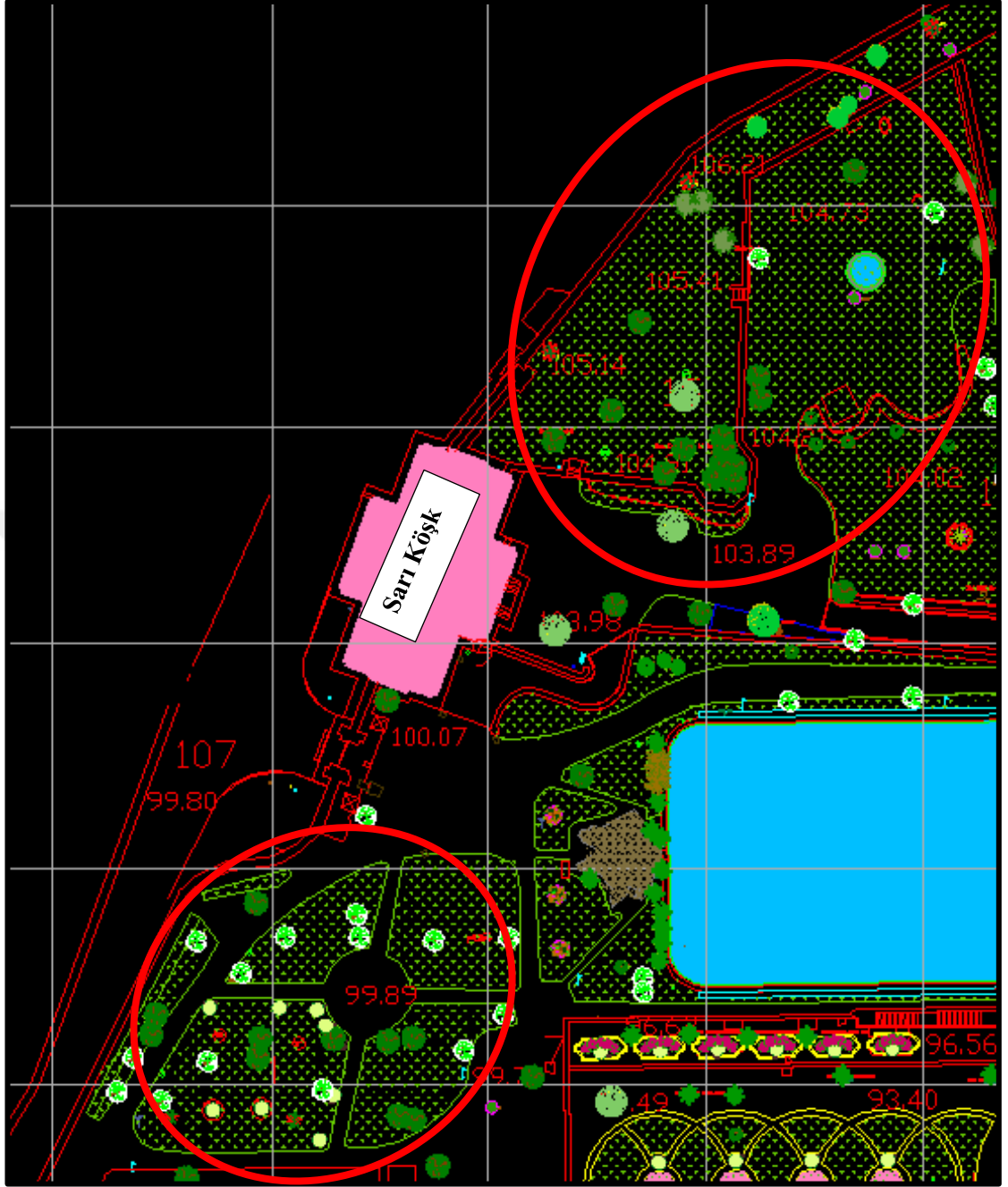
Şekil 5.54 Basile tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Atalay Seçen2011)

Beylerbeyi Sarayı arazisinin kuzeydoğu köşesinde yer alan Sarı Köşk'ün önündeki bitkisel materyal Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf üzerinden *Platanus sp.* (Çınar) ve *Tilia sp.* (Ihlamur) ağalarının bulunduğu saptanmıştır (Şekil 5.55). Bugün ise bu alanda önünde *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri), *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye), *Laurus nobilis* (Defne), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Carpinus betulus* (Gürgen), *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) bulunmaktadır.

Şekil 5.55 Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Anonim 2012 I)

Sarı Köşk'ün doğu ve batı yönünde bulunan açık alanlar bugün informal düzende tasarlanmış parterleri ile kullanılan bitki türleri Natüralist bahçe tasarımını yansıtmaktadır. Bu iki alan yapım dönemindeki durumu ile ilgili elden edilen en eski görsel belge 1960 yılların ait hava fotoğrafıdır. Bu alanda boylu ağaçların yer aldığı saptanmaktadır, ancak bu bölümde yer alan bitki türleri ile ilgili yazılı kaynak veya daha net bir biçimde yakın mesafeden çekilmiş olan fotoğraf olmadığından dolayı bitki türleri tespit edilememiştir (Şekil 5.56).

Şekil 5.56 Sarı Köşk'ün doğu ve batı yönünde bulunan açık alanların mevcut durumu (Orijinal 2015)

Mermer Köşk yönünden, Sebah&Joallier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğrafta dördüncü sette yer alan Mermer Köşk'ün karşısında sıralı dikilmiş *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) ve Sarı Köşk'ün havuza doğru ulaşımı sağlayan rampalı yolun kemerli girişi görülmektedir. Dairesel formda düzenlenmiş olan parterlerin içindeki çiçeğin *Tropaeolum majus* Latin çiçeği, Sarı Köşk'e çıkan rampanın önündeki duvarın

çevresine çit olarak kullanılan bitkisel materyalin *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) olduğu tahmin edilmektedir. Bugün ise havuzun etrafında belirli aralıklarla dikilmiş olan *Chamaerops excelsa* (Tüylü Palmiye)'ler sarayın yapıldığı dönemden farklı bir düzende yer almaktadır (Şekil 5.57).

Şekil 5.57 Sebah&Joallier tarafından 1880 yılında çekilen fotoğraf (Anonim 2012m)

Mermer Köşk'ün önünden Basile Kargopoulo tarafından 1880 yılında çekilen bir başka fotoğrafta ise havuz kenarında belirli aralıklarla dikilmiş olan *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamurlar) ağaçlarının yer aldığı anlaşılmaktadır. Bugün ise bu alanda çit oluşturacak biçimde *Euonymus japonica* (Taflan)'lar ile süslenmiş ve parterler oluşturulmuştur. Bu

parterlerin içinde *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe), *Aesculus x carnea* (Pembe Çiçekli Atkestanesi), *Laurus nobilis* (Akdeniz Defnesi), *Cedrus libani* (Toros Sediri), *Celtis australis* (Çitlembik), *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi), *Pistacia atlantica* (Atlantik Fıstığı), *Cercis siliquastrum* (Erguvan), *Fagus sylvatica* (Avrupa Kayını), *Euonymus japonica* (Taflan), *Phyllostachys bambusoides* (Altın Bambu), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri) ağaçları, köşkün giriş kapısının önünde ise sağlı sollu şekilde *Salvia splendens* (Ateş Çiçeği) bulunmaktadır. Mermer Köşk'ün her iki tarafında dairesel parterin ortasında *Chamaerops humilis* (Bodur Palmiye) dikilmiştir (Şekil 5.58)

Şekil 5.58 Mermer Köşk'ün her iki tarafında yer alan bölümün mevcut durumu (Orijinal 2015)

Beylerbeyi Sarayı arazisinin güney bölümünde yer alan Ahır Köşkü'nün etrafındaki bitki parterleri ve bitkisel materyal ile ilgili yazılı veya görsel kaynak veriye ulaşılmamıştır.

Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, dördüncü set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme tablosu oluşturulmuştur. Bu doğrultuda; dördüncü set bahçesinin yapısal öğeleri ve bahçede yer alan mevcut bitkisel materyal, bahçeden/yapıdan gelen izler, yazılı belge, görsel kaynak ve sözlü kaynaklar ve benzer bahçeler ile karşılaştırma başlıkları altında değerlendirilmiştir. Değerlendirme ve analiz çalışmalar sonucunda elde edilen bulgulara göre yapılan puanlamada en yüksek puan 30 (%100), en düşük puan ise 10 (%33) olarak belirlenmiştir. Güvenirlilik derecesi puanlama tablosuna dayanarak dördüncü set bahçesinde yer alan yapısal öğelerin (sınır elemanları, vazolar ve havuz) her biri için 28 puan elde edilmiştir. Bu doğrultuda restitüsyon çalışmasında güvenirlilik derecesi 1 olarak belirtilmiş ve restitüsyon çalışması çizimlerinde kırmızı renk ile gösterilmiş olan öğeler en yüksek puan grubunda yer almaktadır. Dördüncü set bahçesinin zemin kaplama malzemesi ile ilgili yazılı kaynak bulunmadığı ve sadece tarihi fotoğraflar üzerinden saptandığı için 10 puan elde edilmiş, güvenirlilik derecesi ise 4 olarak belirlenmiş ve açık yeşil renk ile gösterilmiştir. Dördüncü set bahçesinde bulunan bitki parterleri ve bitkisel materyal ile ilgili olarak yazılı kaynak bulunmadığı ve herhangi bir karşılaştırma yapılamadığı için 20 puan elde edilmiş, güvenirlilik derecesi ise 3 olarak belirlenmiş ve restitüsyon çiziminde sarı renk ile gösterilmiştir.

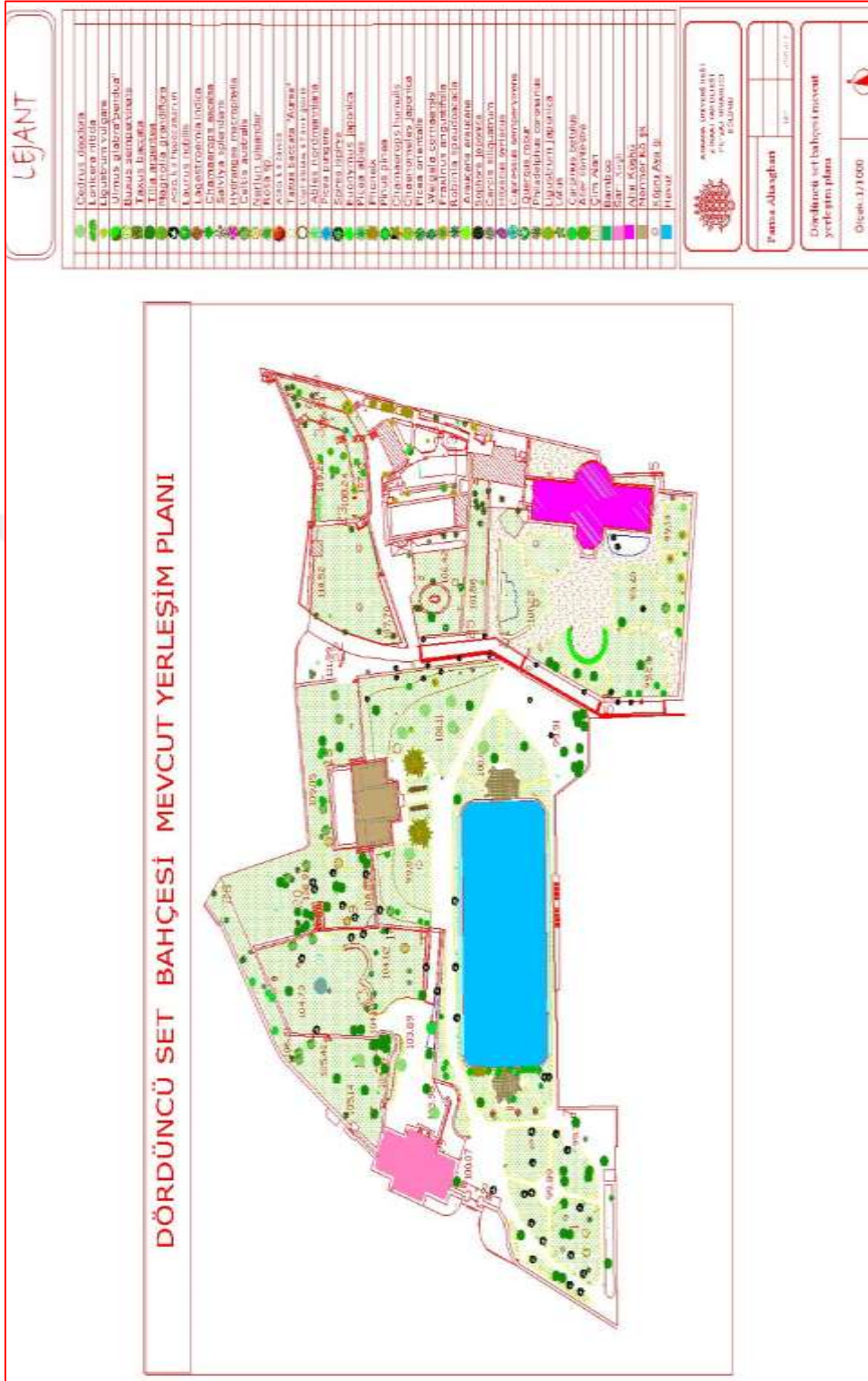
Dördüncü set bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenirlilik derecesi 1 olarak tespit edilen Şahbaz Yiğit Sokağı ve Abdullağa caddesi yönündeki sınır elemanlarının Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında sınır elemanlarının mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım ve sağlıklılaştırma işleminin yapılması gerekmektedir.

Dördüncü bahçesi restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen vazoların Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bugün Dolmabahçe Sarayı'nda yer alan vazoların Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ne geri taşınması önerilmektedir.

Dördüncü set bahçesinin restitüsyon çalışması kapsamında; yazılı kaynak bulunmadığı için bahçenin diğer bölümlerinde kullanılan zemin kaplama malzemesi ve aynı dönemde yapılmış olan bahçeler ile karşılaştırma çalışması sonucu olarak güvenilirlik derecesi 4 olarak tespit edilmiştir. Başbakanlık tarafından kullanımda olan dördüncü set bahçesinin büyük bölümünde zemin kaplama malzemesi olarak beton kullanılmıştır. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında zemin kaplama malzemelerinin özgün niteliğine yakın bir biçimde değiştirilmesi önerilmektedir.

Dördüncü set bahçesinin restitüsyon çalışması kapsamında; görsel kaynaklar ve aynı dönemde yapılmış olan benzer bahçeler üzerinden değerlendirilmiş olan bitki parterlerinin güvenilirlik derecesi 3 olarak tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir.

Dördüncü set bahçesinin restitüsyon çalışması kapsamında; güvenilirlik derecesi 4 olarak tespit edilen bitkisel materyal ile ilgili yazılı veri bulunmadığı için bitkisel materyalin tamamı tespit edilememiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında uygulanabilirlik derecesinin düşük olduğu kabul edilmektedir.

Şekil 5.59 Dördüncü set bahçesi mevcut yerleşim planı (Orijinal 2016)

DÖRDÜNCÜ SET BAHÇESİ 1960 YILI YERLEŞİM PLANI

LEJANT	
Mutlak	
Alınacak	
Mevcut Kırık	
Sarı Kırık	
Çim Alan	
Bitimsel Tarama	
Yarabbon	
Hayat	

T.C. ÇEVRE, ŞEHİRCİLİK VE KLİMA BAKANLIĞI	
MİLLÎ MİRAS GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	
30.7.2016	

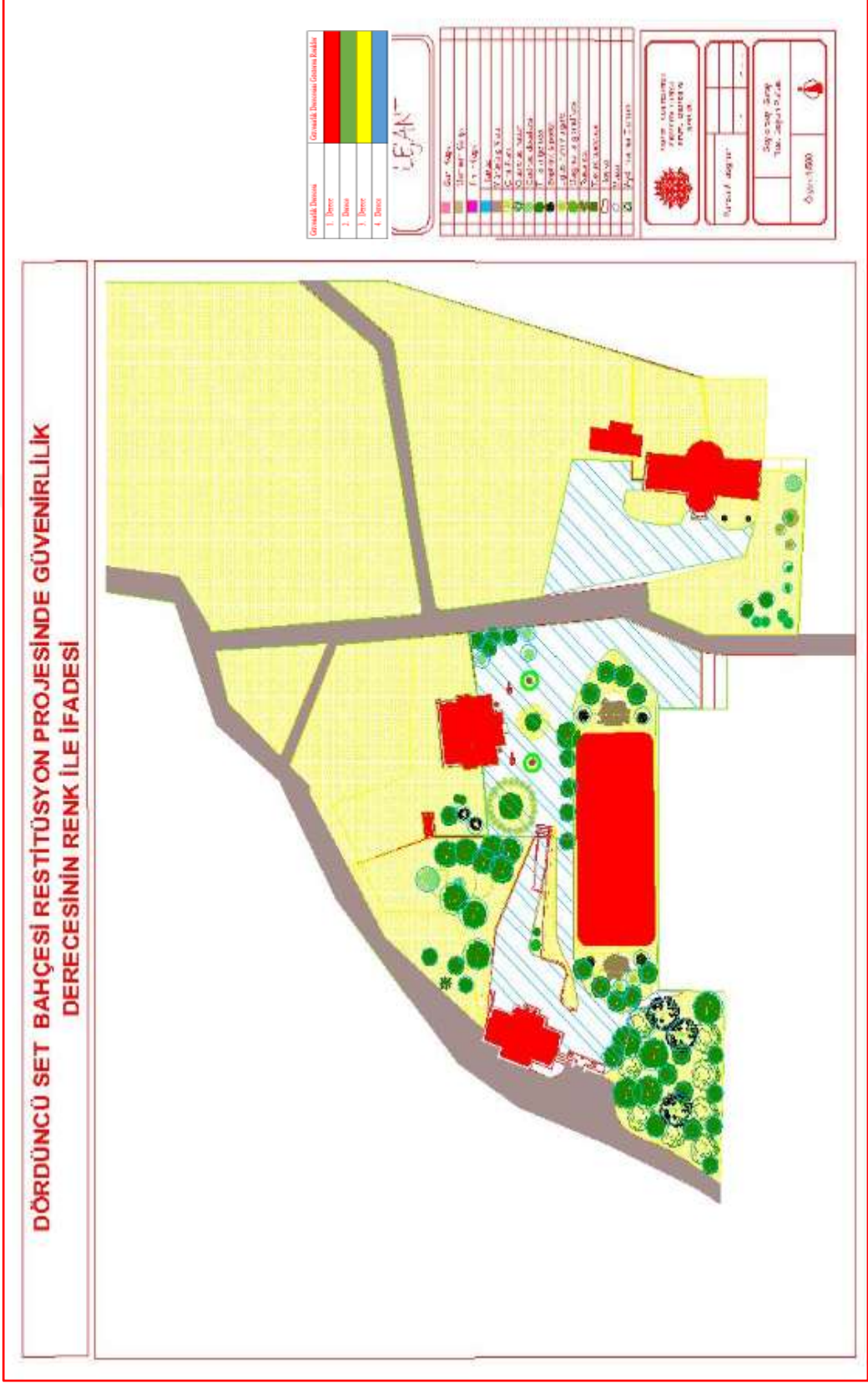
Proje Adı/Şifari	
№	
Yazdırma Tarihi	

Belenkoyunlu Bahçeleri, Yık. 1960 Yılı Yerleşim Planı	
Ölçek: 1/1000	

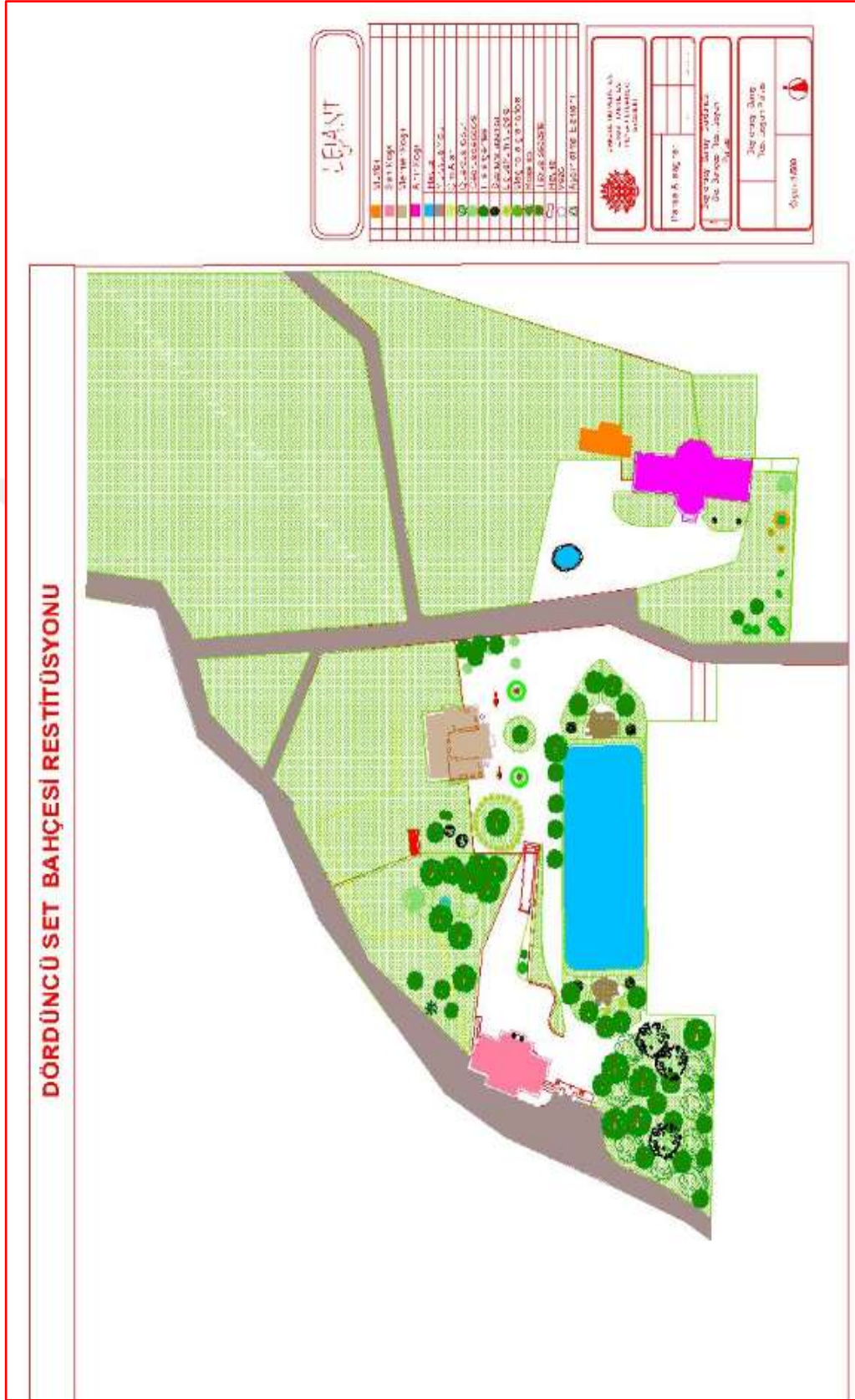
Şekil 5.60 Dördüncü Set bahçesi 1960 yılı yerleşim planı (Orijinal 2016)

Çizelge 5.6 Dördüncü set bahçesi için restitüsyona temel oluşturacak değerlendirme Tablosu

4. SET BAHÇESİ	Bahçeden/ Yapıdan Gelen İzler	Yazılı Kaynaklar ve Belgeler	Görsel Kaynaklar	Sözlü Kaynak	BBK	Puan	Güvenirlilik Derecesi
			Fotoğraf Plan/Harita				
Sınır Elemanları	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Vazolar	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Yer Döşemeleri	-	-	6	-	4	10	4.derece
Havuz	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Heykeller	10	8	6	-	4	28	1.Derece
Bitki Parterleri	10	-	6	-	4	20	3.Derece
Ağaç ve Çalı	-	-	6	2	-	10	4.Derece

Şekil 4.61 Dördüncü Set Bahçesi, yapısal ve bitkisel öğelerin güvenirlilik dereceleri(Orijinal 2015)

Şekil 5.62 Dördüncü set bahçesi restitüsyonu (Orijinal 2015)

5.5 Sonuç

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin mevcut durum paftası (2015) (EK 12), ara dönem paftası (1960) (EK 13) ve yapıldığı döneme ait pafta (restitüsyon paftası) (EK 15) değerlendirildiğinde; alanın ölçümü ve yeşil alan oranı ile ilgili olarak:

Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin Yapıldığı dönemde; (Şekil 5.65) (EK 23)

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin toplam alanı: 91449 m²
- Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin toplam yeşil alan oranı: 50409 m²

Ara dönem (1960) (Şekil 5.66) (EK 22)

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin toplam alanı: 65340 m²
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin toplam yeşil alan oranı: 38772 m²

Mevcut durum (2015) (Şekil 5.67) (EK 21)

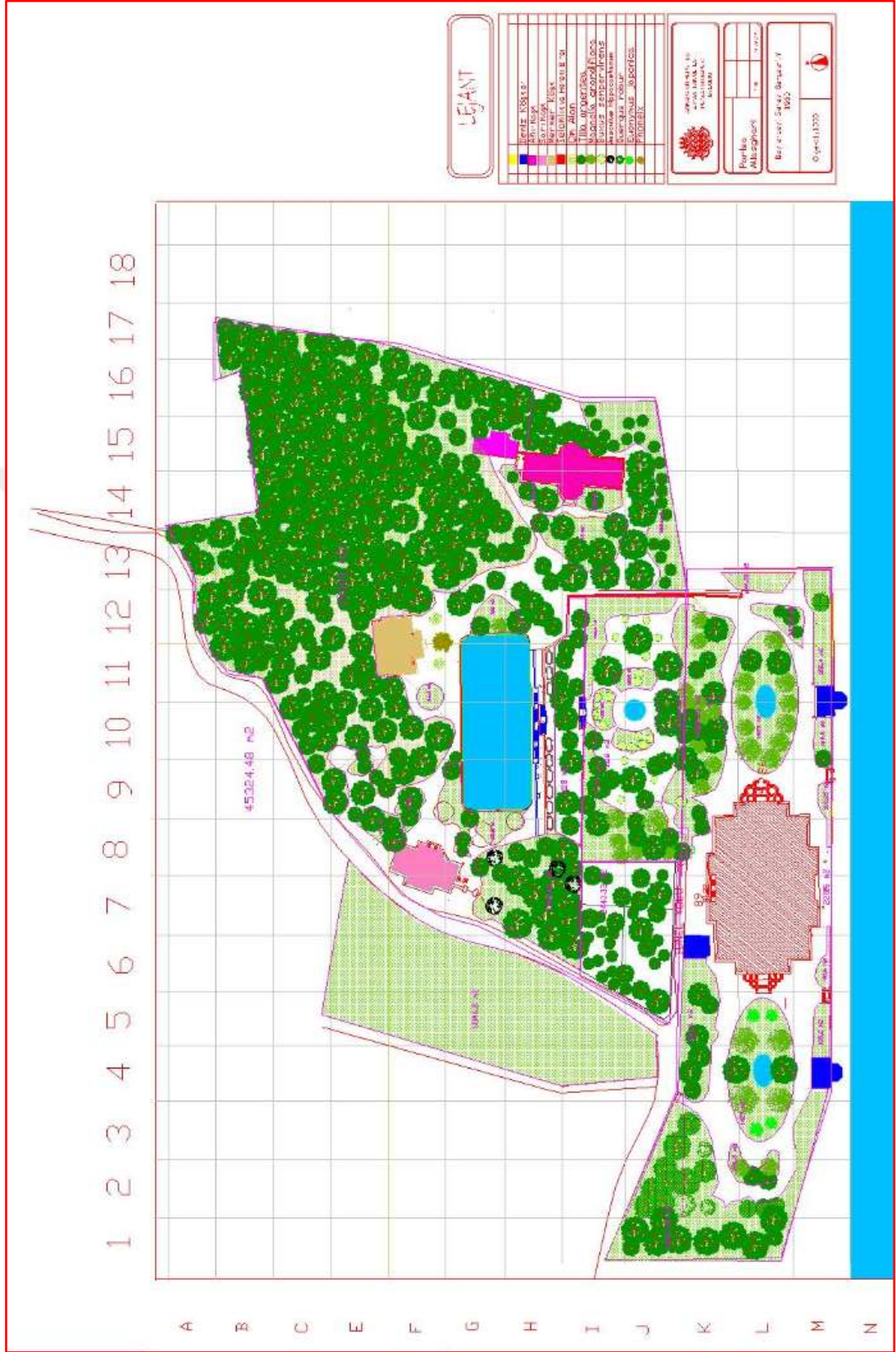
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin toplam alanı: 63000 m²
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin toplam yeşil alan oranı: 16386 m² olarak saptanmıştır.

Çizelge 5.10 Tarihi süreç içinde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri ve yakın çevresi alan kullanımını ve değişimi

Yapıldığı Dönemi	91449 m ²	50409 m ²
Ara Dönem (1960)	65340 m ²	38772 m ²
Mevcut Durum	63000 m ²	16386 m ²

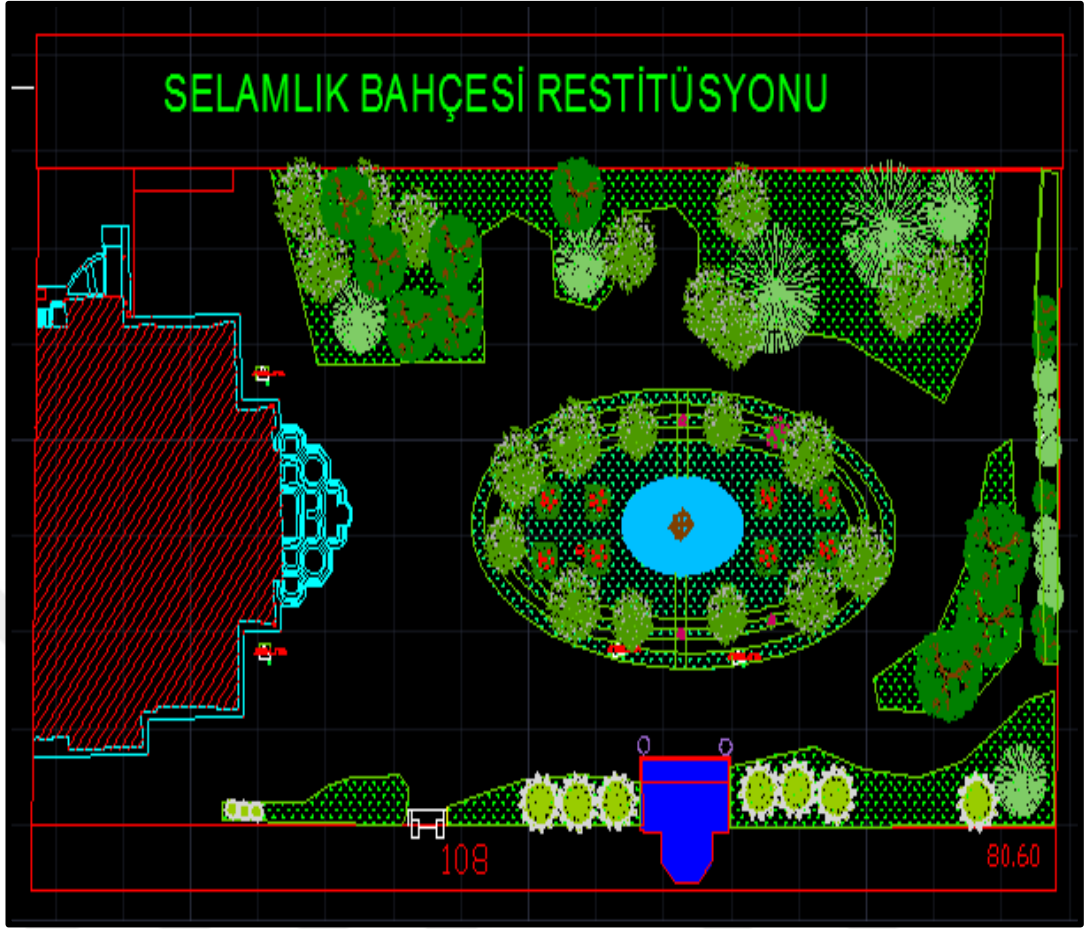

Şekil 5.63 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, yapıldığı döneme ait ölçülendirme paftası (Orijinal 2016)

Şekil 5.64 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 yılı ölçülendirme paftası (Orijinal 2016)

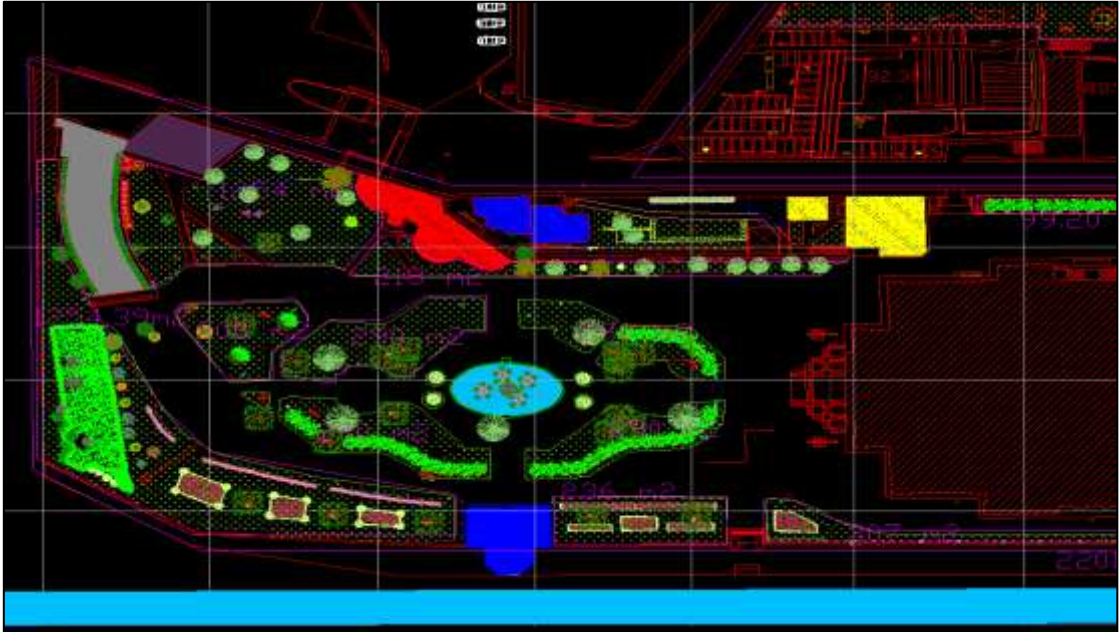
- Beylerbeyi Sarayı'nın selamlık bahçesi tasarlandığı dönemden bugüne ulaştığı süreç içinde bitkisel ve yapısal elemanlarına ait özellikleri değişmiştir. Boyut açısından bugün ile hemen hemen aynı ölçülerde tasarlanmış olan Selamlık bahçesinde başlangıçta daha geniş çim alanlara yer verilmiştir. Bitkisel materyal ise simetrik bir düzende alçak boylu ağaçlar kullanılmıştır. Bitki parterleri bahçenin ortasında konumlandırılmış olan oval formlu havuzun etrafında oval katmanlar biçiminde tasarlanmıştır. Bitki parterlerinin içinde *Magnolia grandiflora* (Manolya), *Taxus baccata* (Porsuk) dikilmiştir. Bahçede renk etkisi ise oval formlu parterlerin içinde belirli aralıklar ile yer alan dairesel formlu parterlerde kullanılan mevsimlik çiçekler ve *Rosa* sp. (Gül) türleri ile sağlanmıştır (Şekil 5.68) (EK 16).
- Selamlık Bahçesinin deniz yönündeki alçak duvar rıhtım boyunca devam etmektedir. Sarayın yapıldığı döneme ait tarihi fotoğraflar, hava fotoğrafları ve TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından 1960- 1970 yılları arasında hazırlanmış olan Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri krokisi incelenerek bahçenin yapıldığı dönemdeki sınırları tespit edilmiş, süreç içinde değişikliğe uğramadığı saptanarak restitüsyon projesine aktarılmıştır (Şekil 5.68) (EK 16).
- Selamlık bahçesinde oval formlu grottolu havuzun etrafında yer alan bitki parterleri 1885 yılındaki fotoğraflar ve İstanbul Anadolu Cihati Haritaları Kitabı'ndan elde edilen harita üzerinden değerlendirildiğinde parterlerin oval formlu olduğu ve simetri uygulandığı tespit edilmiştir. 1960 yılındaki hava fotoğrafı incelendiğinde bitkisel tasarım ve parterlerin yapıldığı dönem ile aynı olduğu saptanmıştır. Ancak 1980 yılında TBMM Milli Saraylar daire Başkanlığı tarafından hazırlanan restorasyon projesi uygulaması ile dörtgensel forma dönüştürülmüştür. Bugün ise selamlık bahçesinde yer alan bitki türleri yapıldığı dönem ile farklılık göstermektedir (Şekil 5.66) (EK 16). Mevcut bitki türleri alan-etüt çalışmalarında saptanarak bitki türleri listesi oluşturulmuştur (Çizelge 4.2).

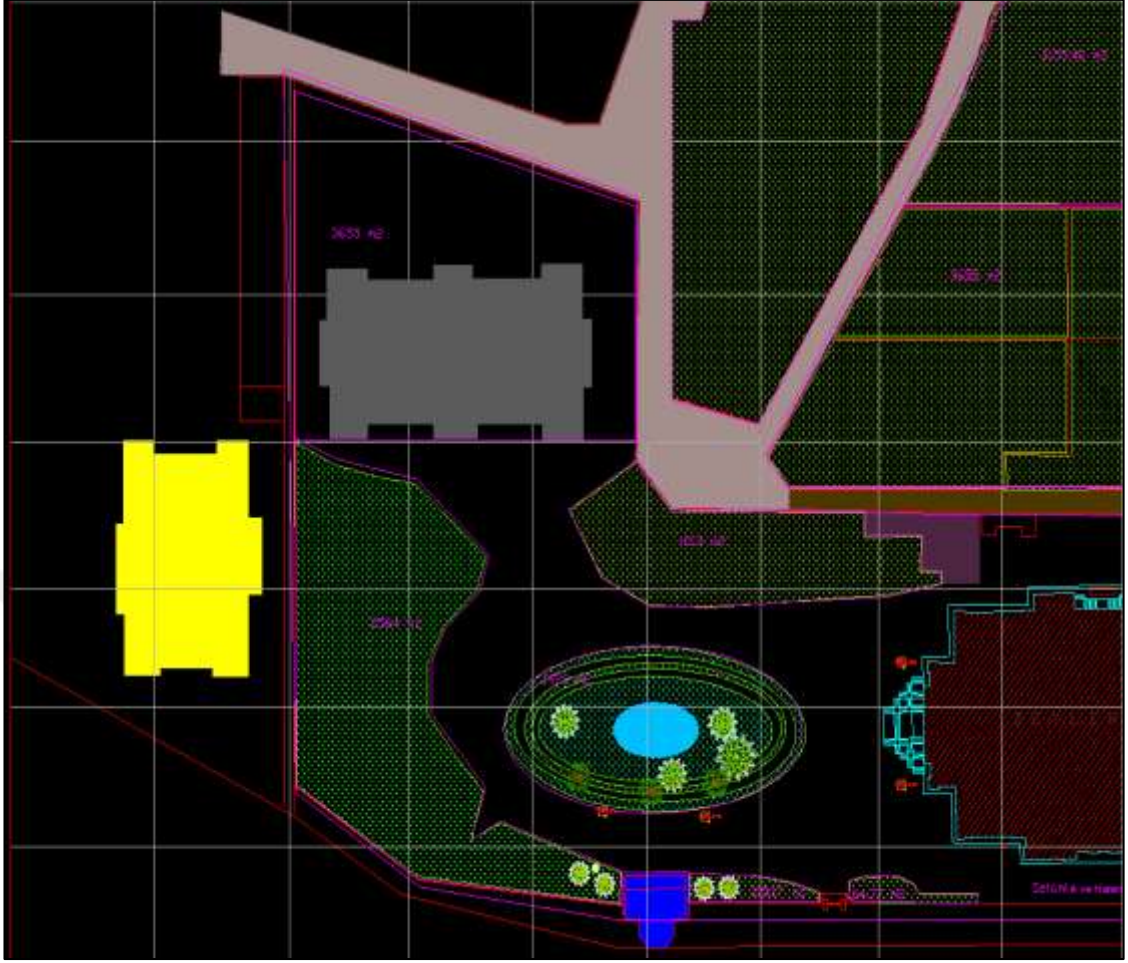
Şekil 5.66 Beylerbeyi Sarayı Selamlık bahçesi restitüsyonu (Orijinal 2016)

- Beylerbeyi Sarayı'nın Harem bahçesi tasarlandığı dönemden bugüne, kapsadığı alan ve bitkisel ve yapısal elemanlarına ait özellikler değişmiştir. Bugünkünden daha büyük boyutta tasarlanmış olan Selamlık bahçesi başlangıçta geniş çim alanlar üzerinde simetrik bir düzende bodur ağaçlara yer verilmiştir.
- Parterlerin ortasında budanarak şekil verilmiş bitkilerin *Euonymus japonica* (Taflan) ya da *Ligustrum vulgare* (Kurtbağrı) olduğu düşünülmektedir. Bahçede renk etkisi mevsimlik çiçekler ve *Rosa* sp. (Gül) türleri ile sağlanmıştır. Bugün Harem bahçesinde yer alan bitki türleri ve bitki parterleri yapıldığı dönem ile farklılık göstermektedir (EK 17). Mevcut bitki türleri alan-etüt çalışmalarında saptanarak bitki türleri listesi oluşturulmuştur (Çizelge 4.3).

- Bahçenin deniz yönündeki alçak duvarı rıhtım boyunca devam etmiştir. Bu düzenlemenin Yeni Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin yapıldığı dönemde tasarlandığı 1890 yıllarında çekilmiş olan fotoğraflardan saptanmıştır. Harem bahçesinin yapıldığı dönemdeki sınırları ve yapısal elemanları yazılı belgeler ve görsel kaynaklardan saptanmış, bitkisel materyal kullanımı ise tarihi fotoğraflar üzerinden belirlenmiştir (EK 17).
- Yaklaşık 11000 m² olarak tasarlanmış olan Harem bahçesinin 2500 m² 'lik alanı 1954 yılında Beylerbeyi-Kuzguncuk Yolu'nun açılması nedeni ile yola terk edilmiştir (EK 19). Bu bahçeden bugüne ulaşamayan yapı ise Kalfalar Dairesi'dir. Beylerbeyi-Kuzguncuk Yolu'nun çalışması için ayrılmış olan alanda yer aldığı için yıktırılmıştır. Yol çalışması nedeni ile TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından Beylerbeyi Sarayı Muhafaza Duvarı planı hazırlanmış, bahçe girişi için yeni kapı konumlandırılmıştır. Bugün yaklaşık 11000 m² boyutunda olan harem bahçesinde tasarlandığı dönem ile farklı olarak ek yapılar bulunmaktadır. Kafeterya, Hediyelik Eşya satış binası olarak düzenlenmiş olan yapılar yaklaşık 1200 m² 'lik bir alanda yer almaktadır (Şekil 5.67-5.68) (EK 21)

Şekil 5.67 Beylerbeyi Sarayı Harem bahçesi mevcut yerleşim planı (Orijinal 2015)

Şekil 5.68 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesi restitüsyonu (Orijinal 2016)

- Beylerbeyi Saray bahçelerinin birinci set bahçesi elde edilen tarihi fotoğraflar ve hava fotoğrafı üzerinden değerlendirilmiştir. Selamlık ve Harem bahçesinde olduğu gibi bu alanda da formal ve simetrik bir düzen uygulanmıştır. Bahçenin ortasında yer alan oval grottolu havuzun etrafında simetrik bir düzende bitki parterleri oluşturulmuştur. Bahçe sınırlarının yapıldığı dönem ile aynı olduğu tespit edilmiştir. Orijinal durumu (EK 18) de verilmiştir. Ancak bitki parterlerinin formu 1980 yılında TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından yapılmış olan restorasyon uygulaması çalışmasında değiştirilmiştir ve bitki türleri yapıldığı dönem ile bugün farklılık göstermektedir. (Şekil 5.69). Yapısal öğeler ve bitkisel materyal değişikliği Ek 18 ve 12 de verilmiştir.

Şekil 5.69 Beylerbeyi Sarayı, birinci set bahçesi restitüsyonu (Orijinal 2016)

- İkinci ve üçüncü set bahçelerinin sınırlarının yapıldığı dönem ile aynı olduğu tespit edilmiştir. Ancak birinci set bahçede olduğu gibi 1980 yılı restorasyon projesi uygulamasında parter formları değiştirilmiş, bu alanda yer alan bitkiler yenilenmiştir (Şekil 5.70) (EK 19).

Şekil 5.70 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, ikinci ve üçüncü set bahçeleri restitüsyonu (Orijinal 2016)

- Dördüncü set bahçelerinin yapıldığı dönemdeki sınırları diğer alanlarda olduğu gibi hava fotoğrafları ve haritalar üzerinden tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda bu alanın yapıldığı dönemde daha büyük ölçüde (yaklaşık 64029 m²) olduğu saptanmıştır. Süreç içinde yapılan yol çalışmaları nedeni ile Beylerbeyi Sarayı'nın dördüncü setinin arka kesiminde bulunan yaklaşık 15000 m² alan yola terk edilmiştir. Bugün ise dördüncü set alanının boyutu yaklaşık 28860 m²'dir (EK 20).
- Dördüncü set bahçesinin ortasında yer alan büyük havuz II. Mahmut Dönemi'nde yapılmıştır. Bu alanda yer alan büyük havuz ve Mermer Köşk Eski Saray'dan kalan yapılarıdır. Yapıldığı dönemde havuzun her iki ucunda (güney ve kuzey kesiminde) boylu *Tilia* sp. (Ihlamur), *Ligustrum vulgare* (Adi Kurtbağrı) ağaçlarının yer aldığı saptanmıştır (Ek 20). Bugün ise yapıldığı dönem ile farklı olarak havuzun her iki ucunda *Euonymus japonica* (Taflan), *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Celtis australis* (Çitlembik), *Lagerstroemia indica* (Oya Ağacı) , *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Robinia pseudoacacia* (Beyaz Çiçekli Yalancı Akasya), *Platanus orientalis* (Doğu Çınarı) ve havuzun etrafında ise yine *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye), *Aesculus hippocastanum* (Beyaz Çiçekli Atkestanesi) bitki türleri bulunmaktadır. Dördüncü set bahçesindeki bitkisel materyal listesi çizelge 4.10 ve EK 12'de verilmiştir.
- Sarı Köşk'ün batı kesiminde yer alan açık alan ile ilgili yazılı kaynak olmaması nedeni ile görsel belgelerden yararlanılmıştır. Yapıldığı dönemde bu kesimde büyük çim alanı ve boylu ağaçları bulunduğu tespit edilmiştir (EK 18). Bugün ise bu bölümde çim alanlar parterlere ayrılmış ve informal bir düzende boylu *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur), *Quercus robur* (Saplı Meşe) bulunmaktadır (EK 12)
- Dördüncü set üzerinde Mermer Köşk'ün önünde bulunan alan ile ilgili bilgiler görsel kaynaklardan elde edilmiştir. Bu alanda oval formlu parterler düzenlenmiş ve parterlerin içinde ise renk etkisi yaratmak amacı ile mevsimlik bitkiler kullanılmıştır. Mermer Köşk'ün karşısında, havuz kenarında ise *Tilia argentea*

(Gümüşi Ihlamur) ağaçlarına yer verilmiştir. Bugün ise havuz kenarında Ihlamur ağaçlarının yerinde *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye) ağaçları yer almaktadır. Köşkün önündeki alanda ise simetrik bir konumda iki adet dairesel formlu parter bulunmaktadır, bu parterin içinde ise *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye) bulunmaktadır.

- Ahır Köşkü ile ilgili görsel veya yazılı kaynak bulunmadığı için orijinal duruma ilişkin bilgiler 1960 yılına ait hava fotoğrafından saptanabilmiştir. Yapıldığı dönemde fazla sayıda *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) ağaçlarının yer aldığı bu alanda bugün Boğaziçi Köprüsü'nün ayakları konumlandırılmıştır. Bu nedenden dolayı 1960 yılına ait hava fotoğrafında görülen ağaçların yerini çim alan almıştır. Ahır Köşkü ve Mermer Köşk'ün ortasında yer alan ve yukarıya doğru (güney) uzanan bölümde yapıldığı dönemde fazla sayıda boylu ağaçların yer aldığı belirlenmiştir. Ancak bugün bu alan yapılan yol çalışmaları (Abdullahaga Caddesi'nin ayrılması) nedeni ile Beylerbeyi Sarayı sınırlarının dışında kalmıştır.
- Sultan Abdülaziz Dönemi'nde İstanbul saray bahçeleri için Fransa'dan getirilen hayvan figürleri 19. Yüzyıl'ın heykel sanatına hakim olan neo klasik üsluba bir tepki olarak doğan romantizm anlayışına göre tasarlanmıştır. Bu anlayışla gerçekleştirilen heykellerin konuları tarih, edebiyat konuları ile hayvan figürleri olarak seçilmiştir. Sultan Abdülaziz Dönemi'nde Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri içinde mermer ve bronzdan yapılmış olan 21 adet çeşitli hayvan figürleri sipariş verilmiştir. Bu heykellerin 14 adedi bugün Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde mevcuttur. Heykeller ile ilgili bilgiler çizelge 4.5'de detaylı olarak aktarılmıştır.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin elektrik tesisatı Sultan V. Mehmed Reşad Dönemi'nde gerçekleştirilmiştir. Sultan Reşad tahta çıktığı ilk aylarda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'ni yönetsel düzeye uygun bir biçimde gereken onarımların yapılması ve yabancı devlet başkanlarının ağırlandırmalarına hazır hale getirilmesini istemiştir. Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin aydınlatma ve elektrik tesisatının

oluşturulması için gazhane inşa edilmesine karar verilmiştir. Bu anlamda ilk olarak Nakkaş Bostanı Mevkii düşünülmüştür. Ancak bu arazinin özel mülk olmasından dolayı gazhane bu mevkiinin arkasında yer alan Emlak-ı Hümayun'a ait bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Gazhane için yer seçimi ile ilgili ilk hazırlıklar Tophane-i Amire Nezareti tarafından 1865 yılı Ocak ayında başlamıştır. Osmanlı arşivinden elde edilen belgelere göre; inşa edilecek gazhanenin, uzun vadede yakın çevresinde bulunan işyerleri ve evleri de aydınlatabilecek kapasitede olacağı, ancak başlangıçta Beylerbeyi Sarayı'nın aydınlatmasının öncelikli olduğu kaydedilmiştir.

- Beylerbeyi Sarayı bahçelerinde bulunan aydınlatma elemanları ile ilgili yazılı kaynak bulunmaması nedeni ile elde edilen tarihi fotoğraflar üzerinden üç tür aydınlatma olduğu saptanmıştır. Bunlar;
 - ✓ Yerden yüksek aydınlatma direkli fenerler,
 - ✓ Duvara monte edilmiş fenerler,
 - ✓ Bugün kullanılan spot aydınlatma elemanlarıdır.
- Yeni Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin inşa süreci ve yapım malzemeleri ile ilgili veriler Osmanlı Arşivi Bilgi Bankası, İcmal ve Teşkilat Defterleri'nde bulunan Osmanlıca yazıların Türkçe çevirisinden yararlanılarak elde edilmiştir. Belgeler ve Türkçe çevirileri (EK 1-6)' da sunulmuştur.
- Bugün Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde bulunan ağaçların dikim dönemleri ile ilgili yazılı belge veya kaynak bulunmamaktadır. Bu kapsamda Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde 32 yıldır bahçıvan olarak çalışan Seyfettin Alptekin ve 20 yıldır çalışan Sabit Çaycı ile yapılan sözlü görüşmeden saptanmıştır. Alan-etüt çalışmasında adı geçen iki bahçıvan ile araştırma alanı sınırları içinde yer alan tüm bitkiler tespit edilerek, dikim tarihleri belirlenmiştir. Bugün Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde yer alan en yaşlı ağaçlar *Quercus robur* (Saplı Meşe) , *Tilia argentea* (Gümüşü Ihlamur), *Chamaerops excelsa* (Palmiye), *Magnolia grandiflora* (Büyük Çiçekli Manolya), *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri) olup, Selamlık bahçesi,

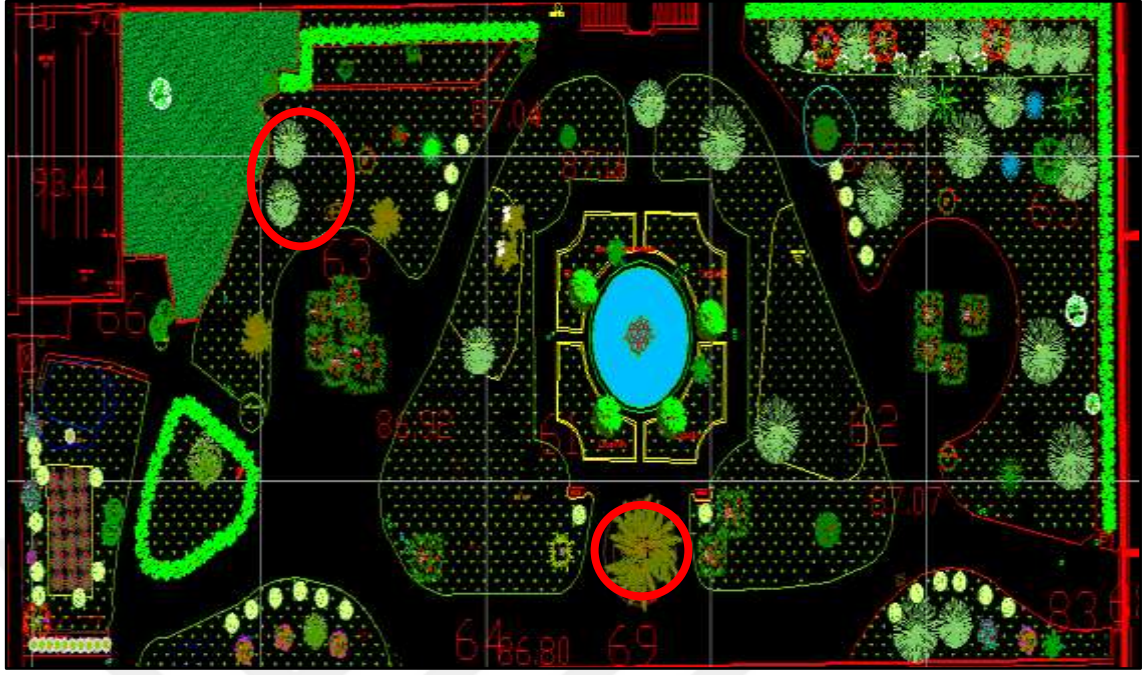
Harem bahçesi ve Dördüncü set bahçelerinde yer almaktadırlar (Şekil 5.71-5.75) (EK 12).

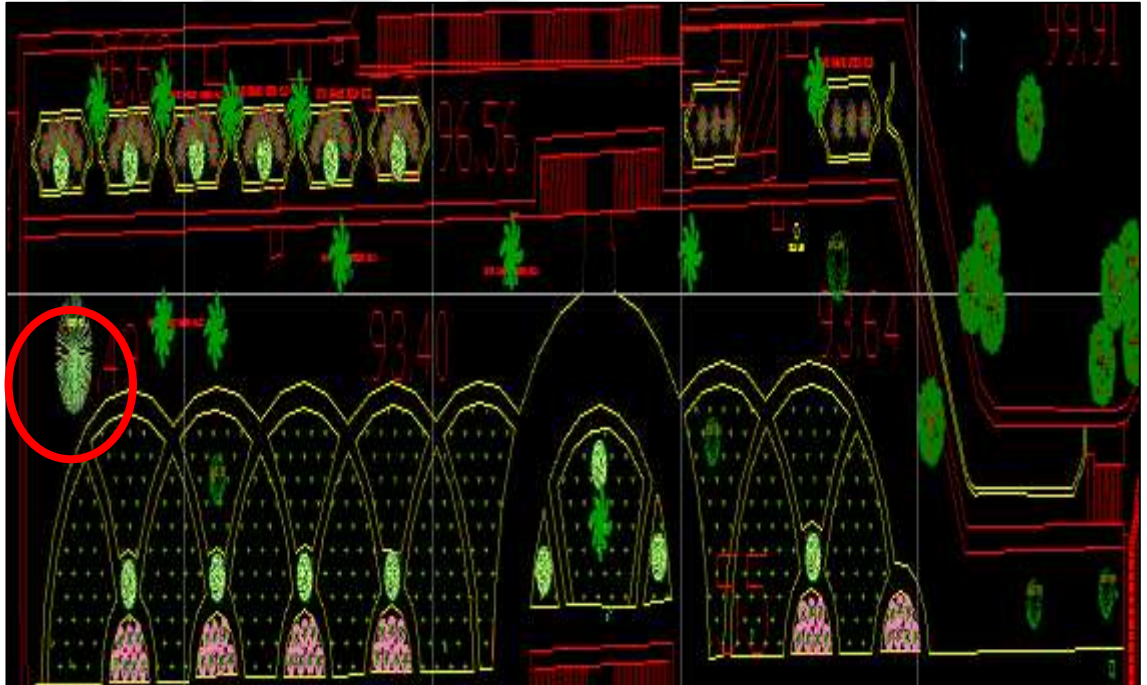
Şekil 5.71 Beylerbeyi Sarayı, Selamlık bahçesinde yer alan bitkisel tasarım (Orijinal 2016)

Şekil 5.72 Beylerbeyi Sarayı, Harem bahçesinde yer alan bitkisel tasarım (Orijinal 2016)

Şekil 5.73 Beylerbeyi Sarayı, birinci set bahçesinde yer alan bitkisel tasarım (Orijinal 2015)

Şekil 5.74 Beylerbeyi Sarayı, ikinci ve üçüncü set bahçesinde yer alan bitkisel tasarım (Orijinal 2016)

Şekil 5.75 Beylerbeyi Sarayı, dördüncü set bahçesinde yer alan bitkisel tasarım (Orijinal 2016)

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, tarihi fotoğrafları ve hava fotoğraflarından incelendiğinde; bu bahçelerin tasalandığı döneme ait çizgilerinden uzaklaştığı, özellikle 1980 yılında TBMM Milli Saraylar Park ve Bahçeler Genel Müdürlüğü tarafından yapılmış olan proje sonucunda bitki parterlerinin yuvarlak ve oval formu, köşegen forma dönüştürüldüğü saptanmıştır. Ancak yapılmış olan projenin arşiv listesinde bulunmasına rağmen yazılı belgeleri ve çizimlerine ulaşılmamıştır. Bitki parterlerinin içinde yer alan bitkisel materyal ise; yapılan araştırmalar ve sözlü görüşmeler sonucunda ilk tasarlandığı dönem ile tamamen farklı olduğu tespit edilmiştir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yapıldığı döneme ait çizgisel özellikleri, yapısal elemanları ve bitkisel materyal tarihi süreç içinde yapılan müdahaleler sonucunda; ilk tasarlandıkları dönemin plan, yapısal ve bitkisel özellikleri bugüne ulaşmamıştır.

Bitkilerin büyüyen, gelişen ve ölen canlı materyal olmaları nedeni ile bahçelerin bitkisel tasarımında dönemsel değişiklikler yapılmıştır.

Araştırma kapsamında yapılmış olan restitüsyon çalışması sonucunda; Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin yapısal öğeleri için restitüsyon aşamasında belirlenen güvenilirlik dereceleri kapsamında öneriler sunulmuştur;

Yapısal öğelerin korunması ve restorasyonuna yönelik öneriler

- Beylerbeyi Sarayı bahçeleri'nin sınır elemanları ile ilgili restitüsyon çalışmasında; güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilen çevre duvarlarının inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında sınır elemanlarının mevcut durumlarının korunması için gerekli onarım çalışmaları kapsamında; kimyasal ve fiziksel sorunlardan dolayı duvarlarda meydana gelen boşlukların kapatılması, darbe, yağmur, su ve çeşitli kimyasallar nedeni ile aşınmış olan derzlerin onarımı, dökülen sıvaların yeniden yapımı ve sağlıklılaştırma işleminin gerçekleştirilmesi önerilmektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin restitüsyon çalışması kapsamında; Selamlık, Harem, birinci ve dördüncü set bahçelerinde yer alan havuzların biçimi ve konumu ile ilgili güvenilirlik derecesi 1 olarak tespit edilmiştir. Saray bahçelerinde yer alan havuzların inşa dönemine ait olduğu ve özgün nitelik taşıdığı kabul edilmektedir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında bu havuzların olduğu gibi korunması ancak temizlik ve bakım işlerinin yapılması gerekmektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin restitüsyon çalışması kapsamında; zemin kaplama malzemelerinin güvenilirlik derecesi 2 olarak tespit edilmiştir. Saray bahçelerindeki zemin kaplama malzemelerinin bazı bölümlerinde sarayın inşa döneminde kullanılan malzemedan farklı olarak dökme beton kullanıldığı belirlenmiştir. Özellikle 2014 yılında dördüncü set bahçesinin Başbakanlık tarafından kullanılması

nedeni ile yapılmış olan restorasyon ve onarım müdahalelerinde Sarı Köşk'ün önü ve dördüncü set bahçesinden Şahbaz Yiğit Sokağı'na açılan yolun tamamı beton kaplanmıştır. Dolayısı ile bugün bahçenin büyük bölümünde zemin kaplama malzemelerinin özgün nitelik taşımadığı ve yapıldığı dönemden farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında özgün olmayan zemin kaplamasının kaldırılarak yerine orijinalinde kullanılmış olan kum-çakıl karışımı malzemesinin serilmesi önerilmektedir.

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin restitüsyon çalışması kapsamında; sarayın inşa döneminde (1864) yılında bahçelerde süs amacı ile kullanılmak üzere 20 adet bronz ve mermer heykel sipariş edildiği tespit edilmiştir. Ancak bugün sadece bu heykellerin 14 adedi bahçelerde yer almaktadır. Bugün “**Şah için ayağa kalkmış özgürlük atı /2**” Sabancı Atlı Köşkü'nün bahçesinde, “**dövüşen boğ**” Kadıköy Meydanı'nda, “**Hamle**” Yıldız Parkı'nda, “**su için dişi geyik ve yavrusu**” Emirgan Korusu'nda, “**kaktüsün üstüne zıplayan arslan**” İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehzadebaşı Caddesi'nde, “**Timsah üstünde arslan**” Dolmabahçe Sarayı'nda yer almaktadır. Beylerbeyi Sarayı bahçeleri'nin özgün niteliğini korumak amacı ile bu heykellerin Beylerbeyi Sarayı'na geri getirilmesi ve orijinal yerlerinde konumlandırılması önerilmektedir.
- Birinci set bahçesinin kuzeydoğu kesiminde, sarayın inşa döneminde **Yemiş Bahçesi** adı ile bilinen alan, o dönemde sarayın meyve ve sebze ihtiyaçlarını karşılama amacı ile kullanılmıştır. Bugün ise bu alanın etrafı yüksek duvarlar ile kapatılarak boş alan olarak bırakılmıştır. Bu alanın özgün plan şeması gereği meyve ağaçlarına yer verilmesi önerilmektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nde yer alan yapılar üzerine yapılmış olan risk analizleri göz önünde bulundurulduğunda; ana yapısının batı cephesi nemden dolayı zarar gördüğü saptanmıştır. Bu nedenden dolayı Selamlık ve Harem bahçelerini birbirine bağlayan ve rıhtım boyunca uzanan yoldaki çim alanın genişletilmemesi veya bu alanda bitki parterine yer verilmemesi önerilmektedir.

- Harem bahçesinde bugün idari ofis olarak kullanılan alanın yapıldığı dönemde hamam olarak kullanıldığı saptanmıştır. Restorasyon çalışmasında bu alanın özgün niteliği çerçevesinde restore edilmesi ve ziyarete açılması önerilmektedir.

Bitkisel materyalin korunması ve restorasyonuna yönelik öneriler

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri restitüsyon çalışması kapsamında; bitki parterlerinin güvenilirlik dereceleri selamlık, harem, birinci set bahçelerin için 2ikinci, üçüncü set bahçelerinde 4 ve dördüncü set bahçesinde ise 3 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı tarafından 1980 yılında yapılan restorasyon çalışmaları sonucunda selamlık, harem, birinci, ikinci ve üçüncü set bahçelerinde yer alan bitki parterinin formunun değiştirilmesi nedeni ile bu bahçede yer alan parterlerin özgün niteliğini kaybetmiştir.
- Restitüsyon çalışması kapsamında güvenilirlik derecesi 4 olarak tespit edilen ikinci ve üçüncü set bahçeleri ile güvenilirlik derecesinin 3 olarak tespit edilen dördüncü set bahçesi için yapılacak olan restorasyon çalışmasında düşük olması nedeni ile bir değişim önerilmemektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri restitüsyon çalışması kapsamında; selamlık, harem ve birinci set bahçelerinin güvenilirlik derecesi 3 ve ikinci, üçüncü ve dördüncü set bahçelerinin güvenilirlik derecesi ise 4 olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda; restorasyon çalışmasında güvenilirliğinin düşük olması nedeni ile bahçelerde bulunan mevcut bitkisel materyalin restorasyonuna yönelik olarak yapılacak çalışmalarda öncelikle bitkilerin sağlıklılaştırmaları önerilerek gerekli gençleştirme, budama vb. çalışmaların yapılmasının gerekli olduğu saptanmıştır.
- Bahçelerde yer alan bitkisel materyalin canlı materyal olmaları nedeni ile sürekli olarak bakımının yapılması, ölmesi durumunda ise aynı türün aynı yere yeniden dikilmesi gerekmektedir.

- Bitkisel materyal için gerekli onarım ve bakım çalışmaları kapsamında; sulama, gübreleme, hasta ve kuru dalları budama gibi çalışmaların periyodik olarak uzman kişiler tarafından yapılmalıdır. Ayrıca ağaçlarda oluşabilecek kovuk, hastalık, böcek ve mantar riskleri takip edilerek gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.
- Ağaçlardaki seyrek dallanma, yaprakların normalden daha açık veya soluk yeşil renkte olmaları, genç dalların kuruması gibi belirtiler dikkate alınarak erken müdahale yapılması önerilmektedir. Bitkilerde hastalık, böcek ve mantara neden olabilecek besin maddelerin azlığı veya fazlalığı, topraktaki suyun azlığı veya fazlalığı, hava kirliliği ve zehirli gazlar zararları ağaçlarda metabolizma bozuklukları vb. sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenden tarihi bahçelerde yer alan ağaçların periyodik olarak bakım ve onarım çalışmalarının kesinlikle yapılması gerekmektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin selamlık bahçesinde bir adet tescilli anıt ağacı *Aesculus neglecta* (Sarı Çiçekli At Kestanesi) bulunmaktadır. 106 yaşında ve 24 metre boyunda olan bu ağaç istinat duvarının kenarından yer aldığı için sağlıklı kök gelişimini sağlayamamaktadır. Ayrıca duvarın dibinde yer aldığı için dallarında sert budama yapılmış; bu ağacın kökünde oluşan kovuk tedavi edilmemiştir. Tarihi ve fiziksel açıdan **anıt ağacı** niteliği taşıyan bu ağacın sağlıklı bir şekilde yaşamını sürdürmesi için gerekli müdahale ve bakımın yapılması gerekmektedir.
- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin dördüncü set üzerinde Sarı Köşk'ün batı kesiminde yer alan açık alanda *Tilia argentea* (Gümüşi Ihlamur) ağaçlarının tepe taşları kurumuş durumda olup, budanması önerilmektedir. Ayrıca üçüncü set bahçesinde yer alan yer *Chamaerpos excelsa* (Tüylü Palmiye) ağaçlarında böcek ve mantar bulunmaktadır. Ağaçlarda böcek ve mantar zararlarına karşı kontrol ve bakım çalışmalarının düzenli olarak yapılması gerekmektedir.

- Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin bugün sadece selamlık ve harem bahçeleri bölümü ziyarete açıktır. Diğer bölümleri ise (set bahçeleri) T.C Başbakanlığı tarafından kullanılmaktadır. Dördüncü set bahçesi üzerinde yer alan “Sarı Köşk” T.C Başbakanlığı tarafından özel çalışma ofisi olarak kullanıldığı için restorasyon çalışmaları sürecinde önünde bulunan *Cedrus deodora* (Himalaya Sediri) ağacının sert budama yapıldığı tespit edilmiştir. Bu bahçenin Şahbaz Yiğit Sokağı tarafında bulunan kapısı ise kullanıma açılarak araç girişi sağlanmıştır. Açıklanan sebeplerden dolayı dördüncü set bahçesinin yeni kullanımı nedeni ile özgün niteliğini kısmen kaybetmiştir. Araçların egzozlarından çıkan kimyasal ve zehirli gazlarda bu bahçede yer alan bitkisel materyale zarar vermektedir. Bu alana araç girişinin engellenmesi ya da zorunlu durumlar dışında yapılmaması önerilmektedir.

Sonuç olarak; tarihi bahçeler kültür mirası olmaları nedeni ile bugünkü kullanıcılar ve gelecek kuşaklar açısından büyük önem taşımaktadır. Bu sebepten dolayı tarihi bahçelerin inşa edildiği dönemdeki durumunu koruyarak, özgün niteliğini kaybetmeyecek biçimde onarım-bakım çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

5.6 Tartışma

Araştırma kapsamında incelenen Beylerbeyi Saray bahçeleri bir kültür mirası olması nedeni ile gerek bugün gerekse gelecek kuşaklar açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra tarihi saray bahçelerinin, güncel kullanımlarında kültürel, rekreatif ve turizm amaçlı olarak da önemli işlev görmesi nedeni ile içerdiği bitki varlığının nitelik, nicelik, farklı dönemlerde yapılandırılması ve farklı sanat akımlarından etkilenmesi bu tür oluşumların önemini arttırmaktadır.

Cumhuriyet Dönemi'nde, Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin Bitkisel ve yapısal materyaline yapılan müdahaleler sonucunda yapıldığı dönemdeki plan özellikleri, Saray bahçesine ait olan kayikhane, Kışla, Hamamcılar ve Baltacılar yapıların bazıları ve

kullanılan bitkisel materyali bugüne ulaşamamıştır. Ayrıca TBMM. Milli Saraylar tarafından 1980 yılında yapılmış olan restorasyon çalışması sonucunda bitki parterlerinin biçimlerini değiştirilerek özgün niteliğini kaybetmiştir.

Bu kapsamda, tarihi bahçeler de mimari anıtlar gibi bakım, koruma ve restorasyon programlarına alınması konusunda ICOMOS tarafından Aralık 1982 tarihinde uygulanması gereken esaslar kabul edilmiştir. Buna göre;

- Tarihi bir bahçe, tarihi veya sanatsal bakış açısından kamuya faydalı mimari bahçıvanlıkla ilgili bir kompozisyonudur.
- Tarihi bahçe, bileşenleri öncelikler bitkisel ve bu neden ile canlı olan bir mimari kompozisyonudur, bunun anlamı dayanıksız ve yenilenebilir olmalıdır. Böylece görünüşü mevsim döngüsü, doğanın gelişimi ve çürümesi ile, onun kalıcı olarak değişmeden kalmasını isteyen sanatçı ve zanaatkarların arzusu arasındaki sürekli dengeyi yansıtmaktadır.
- Tarihi bahçelerin muhafaza edilmesi, onların tanımlanması ve listelenmesine bağlıdır. Birkaç eylem türü gerektirirler, bunlar simen sürdürme, koruma ve onarımdır. Belirli durumlarda yeniden inşa tavsiye edilmektedir.
- Tarihi bir bahçenin veya herhangi bir kısmının her sürdürme, koruma veya yeniden inşa çalışmasında, bileşen özelliklerinin hepsi ile eş zamanlı olarak ilgilenmelidir. Değişik operasyonları izole etmek bütününe birliğine zarar verir.
- Tarihi bahçenin devamlılığının sağlanması üstün öneme sahiptir. Başlıca malzeme bitkisel olduğundan dolayı bahçenin değişmeyen bir koşulda muhafaza edilmesi, hem gerektiğinde acil değişimleri, hem de belirli aralıklar ile yenilemeye dair vadeli bir programı gerektirmektedir.

- Sürdürme ve koruma çalışmaları, mevsimle tespit edilen zamanlama ve bahçenin gerçekliğini restore etmeye hizmet eden kısa operasyonlar her zaman kamu kullanım gereklerinden önce gelmelidir. Tarihi bahçeler ziyaretler için bütün düzenlemeler, mekanın ruhunun muhafaza edilmesini sağlayan düzenlemelere konu edilmelidir.
- Bir bahçede duvar var ise, duvarları onun atmosferinde değişikliğe yol açmakla ve muhafaza edilmesini etkilemekle sorumlu bütün olası sonuçlarının esaslı bir sorgulanması olmadan ortadan kaldırılmamaktadır.
- Tarihi bahçe, doğası gereği ayakta kalması eğitilmiş uzmanlar tarafından yoğun, devamlı bakım gerektiren babadan kalma özelliklerden birisidir. Bu neden ile tarihçi, mimar, çevre düzenleme mimarı, bahçıvan veya bitki bilimcilerden hangisi olursa olsun, bu kişilerin eğitimi için uygun tedarik sağlanmalıdır.
- Ata mirasının bir parçası olarak gerçek değerini vurgulama ve onlara dair bilgi ve takdirin iyileştirilmesini sağlama kapasitesindeki her aktivite türü ile tarihi bahçelere ilgi harekete geçirilmelidir. Bilimsel araştırma teşviki; bilginin Uluslararası değişimi ve dolaşımı; genel kamu için tasarlanan çalışmalar dahil olmak üzere yayınlar; uygun kontrol altında kamu erişiminin cesaretlendirilmesi ve doğa ile tarihi miras açısından duyulan ihtiyacın farkındalığını geliştirmek için medyanın kullanılması; tarihi bahçelerin en çarpıcı olanının Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi için öneri getirilmelidir.

Kentler toplumun yaşam gereksinimleri doğrultusunda gelişim ve değişim göstermektedir. Bugün hızlı kentleşme, nüfus artışı ve plansız yapılaşma vb. sorunlar nedeni ile tarihi bahçeler zarar görmektedirler. Özellikle yeni yolların açılması ya da mevcut yolların genişletilmesi tarihi saray bahçelerin sınırları ve dokusuna hem görsel hemde fiziksel açıdan zarar vermektedir. İstanbul'da yer alan saray bahçeleri bu

sorunlara maruz kalarak, yapılmış olan yeni yol çalışmaları ve ya yapılaşma sonucu özgün sınırları değiştirilmiş ve ya saray bahçelerine ait özgün nitelikli yapısal öğeler yapılaşma nedeni ile yıktırılmıştır.

1863-65 yılları arasında inşa edilmiş olan Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri'nin sınırları kısmen değiştirilmiştir. Dördüncü set bahçesinin bir bölümü (Geyiklik Arazisi) Abdullahağa Caddesi yönündeki duvar ve Ahır Köşkü'nün arka tarafında yer alan duvar yol çalışmaları nedeni ile yıktırılıp, yeni sınırları doğrultusunda yeniden inşa edilmiştir. Bugün sarayın sınırlarının eski haline dönüştürülmesi olanaksızdır. Yapılmış olan yeni yollar nedeni ile inşa edildiği dönemdeki sınırlarına geri dönüştürülmesi mümkün görülmemektedir. Ayrıca Boğaziçi Köprüsü yapımı nedeni ile saray bahçelerine ait yapılar yıktırılmıştır. Kentleşme ve yol çalışması sonucu olarak özgün niteliğini kaybeden bu alanın eski haline dönüştürülmesi olanaksızdır.

Tarihi saray bahçeler yaşadıkları dönemlerin sosyo-kültürel özelliklerini yansıtmının yanı sıra bu alanların inşasında kullanılan malzeme, yapım teknikleri, yapısal ve bitkisel tasarım özelliklerini bugüne taşımaktadırlar. Koruma ve onarım çalışmaları kapsamında tarihi yapıların yer aldığı bahçeler, yakın çevresi, sokak ve mahalle ölçeğine kadar korunması, gerekli durumlarda sağlıklılaştırma ve onarım işlemlerinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Tarihi saray bahçelerinde yapıları çevreleyen bahçeler yapıldığı dönemin açık-mekan anlayışı, bitkisel tasarım özellikleri, düşünce ve yaşam tarzını yansıtmaktadır. Ancak yapılan incelemeler sonucunda koruma yöntemi olarak kullanılan tek yapı ölçeğinde genellikle yapılar üzerinde restorasyon çalışmalarının gerçekleştiği bilinmektedir. Koruma ve onarım çalışmalarında yapının bahçe ile bir bütün olarak ele alınması ve tarihi alanın özgün sınırları ve tasarım özellikleri korunarak, çalışmalarının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Çalışma kapsamında; bahçe-bina ilişkisinin önemi vurgulanarak, tarihi saray bahçelerinin özgün niteliği ve kimliğinin güçlendirilmesi hedeflenerek öneriler geliştirilmiştir.

Alan yönetim kapsamında tarihi saray bahçelerinin sürekliliğinin sağlanması ve sahip oldukları kültürel mirası korumak için öncelikle olarak 29.12. 2015 tarihli TBMM Milli Saraylar köşk, kasır ve müştemilatların bakım, onarım ve korumasına ilişkin yönetim kararının güçlendirilmesi, saray bahçelerinin maruz kalabileceği tehditler ve risklere karşı gerekli analizler yapılarak stratejik plan ve acil eylem planlarının oluşturulması, bilim ve değerlendirme kurulu'nca öngörülen tüm sorunlara ilişkin somut önerilerin geliştirilmesi önerilmektedir. Tarihi saray bahçelerinin özgün değere sahip yapısal ve bitkisel öğelerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacı ile “ **tarihi bahçelerde koruma-onarım ve restorasyon** ” başlıklı bilgilendirme ve eğitim kitabının yetkili kurumlar tarafından hazırlanması ve gerekli eğitimlerin sunulması, ayrıca yerel halkı bu konuda bilinçlendirerek birlikte hareket etmeleri önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. 2009. Tarihi çevre koruma ve restorasyonu. Yapı Endüstri Merkezi Yayınlar. 174s. İstanbul.
- Akdoğan, G. 1974. Bahçe ve peyzaj sanatı tarihi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, 289 s., Ankara.
- Aliasghari, P. ve Erdoğan, E. 2012. İslam bahçeleri, Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 9 (2), 20-31.
- Aliasghari, P. ve Erdoğan, E. 2015. Tarihsel süreç içinde Beylerbeyi Sarayı bahçelerinin gelişiminin irdelenmesi. Birinci Ulusal Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 15-17Ekim 2015. Ankara Üniversitesi Basımevi. (37-48): Ankara
- Akyüz, U. 2007. Beylerbeyi Sarayının 19. Yüzyıl Osmanlı sarayları içindeki yeri değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altner, F. 2008. II Abdülhamid Dönemi'nde İstanbul Bahçeleri. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Anonymous. 1982 ICOMOS, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi
- Anonymous. 1994 ICOMOS, Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi
- Anonim. 2008a. Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2009a. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2009b. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim 2009c. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2010a. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2011a. Milli Eğitim Bakanlığı. İnşaat teknolojisi alanı: restitüsyon projeleri.
- Anonim. 2011b. Milli Eğitim Bakanlığı. İnşaat teknolojisi alanı: restorasyon projeleri.
- Anonim. 2011 c. TMMOB Teknik Şartname. İstanbul.
- Anonim. 2012a. Bursa Belediyesi Arşivi, Bursa.
- Anonim. 2012b. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2012c. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2012d. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.

- Anonim. 2012e. Edirne Yeni Saray Kazısı Arşivi, Kazı Raporu, Edirne.
- Anonim. 2012l. Yıldız Albümü Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012f. Milli Saraylar Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012g. Milli Saraylar Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012h. Milli Saraylar Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012i. Milli Saraylar Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012j. Milli Saraylar Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012 k. Yıldız Albümü Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı.
- Anonim. 2012 l. Yıldız Albümü Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2012m. Yıldız Albümü Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013a. Yıldız Albümü Arşivi, TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013b. Web Sitesi: <https://www.kempinski.com>. Erişim Tarihi: 12.08.2013.
- Anonim. 2013c. Beylerbeyi Sarayı. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013d. HH.EBA1/83, 2/19, lef. Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- Anonim. 2013e. HH.EBA, 1/24, 2/5, 2/20, 2/30, 2/58. Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- Anonim. 2013f. MSHHA.E-II. lef. 2. Başbakanlık Osmanlı Arşivi.
- Anonim. 2013g. Milli Saraylar Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013h. Milli Saraylar Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013i. Yıldız Albümü Arşivi. Milli Saraylar Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013j. Yıldız Albümü Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013k. Yıldız Albümü Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı, İstanbul.
- Anonim. 2013l. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı.

- Anonim. 2013m. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı.
- Anonim. 2013n. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı.
- Anonim. 2013o. Beylerbeyi Sarayı, Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2013p. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı.
- Anonim. 2013r. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı.
- Anonim. 2013s. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı
- Anonim. 2013t. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı
- Anonim. 2013u. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı
- Anonim. 2013v. 1960 Yılına Ait hava Fotoğrafi, Harita Genel Komutanlığı
- Anonim. 2014a. Başbakanlık Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi.
İstanbul.
- Anonim. 2014b. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi. İstanbul.
- Anonim. 2014c. Yıldız Albümü Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı,
İstanbul.
- Anonim. 2014d. İBB CBS Müdürlüğü Verisi. İstanbul.
- Anonim. 2014e. Yıldız Albümü Arşivi. TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı,
İstanbul.
- Anonim. 2015a. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015b. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015c. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015d. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015e. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015f. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2015g. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016a. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016b. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016c. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016d. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016e. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016f. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.
- Anonim. 2016g. Beylerbeyi Sarayı. Google Earth Pro Görüntüsü.

- Arel, A. 1975. On sekizinci Yüzyıl İstanbul mimarisinde batılılaşma Süreci, İstanbul Teknik Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. 176 s., İstanbul.
- Aslanapa, O. 1993. Osmanlı devri mimarisi, Rezmi Kitapevi. 265s., İstanbul.
- Atasoy, N. 2002. Hasbahçe: Osmanlı kültüründe bahçe ve çiçek, Koç Kültür Sanat, Sanat ve Tanıtım Hizmetleri A.Ş. ve Aygaz A.Ş., İstanbul.
- Atalay-Seçen, E. 2011. Dolmabahçe Sarayı ve Bayıldım Bahçeleri 19. yüzyıl tasarım ilkeleri ve restitüsyonu. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Aydın, R.F. 1993. Tarihi Türk bahçeleri İstanbul örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi . İstanbul.
- Batur, A. 1985. Batılılaşma Dönemi'nde Osmanlı Mimarlığı. Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, cilt:4, 865-1152, İstanbul.
- Batur, A. 1994. Dolmabahçe Sarayı mimarisi. Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Kültür Bakanlığı - Tarih Vakfı Ortak Yayını, cilt 3 91-96s. İstanbul.
- Batur, A. (1994). "Yıldız Sarayı." dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi. İstanbul Kültür Bakanlığı Tarih Vakfı Ortak Yayını, 520- 527s. İstanbul
- Batur, A. 1995. Dolmabahçe Camii. dünden bugüne Beşiktaş ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, 550 s. İstanbul.
- Bornovalı, S. 1999. İslam dünyasında bahçe ve çiçek anlatımı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Buğdaycıoğlu, K. İ. 2004. İstanbul - Emirgân korusu tarihi köşk bahçelerinin restorasyonu üzerine araştırmalar. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Can, S. 1997. Belgelerle Çırağan Sarayı. T.C. Kültür Bakanlığı Osmanlı Eserleri, 115 s., Ankara.
- Cezar, M. 2002. Osmanlı Başkenti İstanbul. Erol Kerim Aksoy kültür, Eğitim, Spor ve Sağlık Vakfı Yayınları, 631 s., İstanbul.
- Cochain, B.Y. 1991. Pierre Louis Rouillard (1820-1881) Sculpteur animalier, Professeur de sculpture et d'anatomie. DEA de l'Ecole du Louvre, Paris.

- Dünder, M. 2008. Beylerbeyi Sarayı. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 687.s. Ankara
- Eldem, S. H. 1974. Köşkler ve kasırlar II. 447 s., İstanbul.
- Eldem, S. H. 1976. Türk bahçeleri. Kültür Bakanlığı, Türk Sanat Eserleri:1, MEB, 376s., İstanbul.
- Eldem, S. H. 1986. Türk evi: Osmanlı Dönemi: cilt 2. Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, 291 s., İstanbul.
- Eldem, S. H. 1993. Boğaziçi yalıları, 1: Rumeli Yakası, Vehbi Koç Vakfı, 325 s., İstanbul.
- Elinç, Z. 2007. Batı Anadolu'da Helenistik Roma Dönemi'nde bahçe mimarisi. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 270.s, Antalya.
- Erarslan, A. 2012. Ortaçağ Türk mimarlığında eyvan kullanımında mekan-işlev ilişkisi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Megaron Dergisi, Sayı: 7(3), 145-160 s. İstanbul.
- Erdoğan, E. 1996. Anadolu avluları, özellik ve düzenleme ilkeleri üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 578 s., Ankara.
- Erdoğan, E. 1997. Tarih içinde Türk bahçesi. Çevre ve İnsan, T.C. Çevre Bakanlığı, Yayın Organı, 37, 24-29 Ankara.
- Erdoğan, E., Yazgan, M.E. ve Köylü, P. 2003. Türk bahçesi kimliği üzerine bir araştırma. Bilimsel Araştırma Projesi Kesin Raporu. Ankara Üniversitesi. Bilimsel Araştırma Projeleri, 357 s., Ankara.
- Erdoğan, E. ve Aklanoğlu F., 2006. Dolmabahçe Sarayı bahçesi bitkisel tasarım ilkeleri. 150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu, 23-25 Kasım 2006. İstanbul.
- Erdoğan, E. 2009a. Historical Palace Gardens of Istanbul, African Journals of Agricultur Vol: 4, P: 823-835. Africa.
- Erdoğan, E. 2009b. Mimarlık bilgisi. Ankara Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı bölümü Ders Kitabı. Yayın No: 1574. 231.5, Ankara.
- Evyapan, G.A. 1972 Eski Türk bahçeleri ve özellikle eski İstanbul bahçeleri. Ortadoğu

- Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yayın No:20, 164 s., Ankara.
- Evyapan, G.A. 1974. Tarih içinde formel bahçelerin gelişimi ve Türk bahçesine etkileri.Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yayın No:21, 116 s., Ankara.
- Fidan, R. 1999. Edirne Sarayı Bahçeleri. Birinci Edirne Sarayı Sempozyumu. 25-27 Kasım 1995. Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, No: 16. 148-151. Edirne.
- Göncü, C. 2006. Beylerbeyi Sarayı'nın inşa süreci, teşkilatı ve kullanımı. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülersoy, Ç. 1992. Dolmabahçe: çağlar boyunca İstanbul görüntüleri. III. İstanbul Kitaplığı, 225s. İstanbul.
- Gülersoy, Ç.1998. Çırağan Sarayı. Dünden bugüne Beşiktaş, dünden bugüne Beşiktaş.Beşiktaş Belediye Başkanlığı, Numune Matbaacılık, 320 s., 72-76, İstanbul.
- Güloğlu, Ö. 2004.İstanbul tarihi saray bahçelerinin restorasyon ilkelerinin saptanması, Yüksek lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Gündüz, M. 2013. Bazı 19.yüzyıl batılı geç Osmanlı toplumunda eğitim kültür ve bilim. Türk Yurdu Yayınları, 3 (310). İstanbul.
- Harvey, J. H. 1976. Turkey as a source of garden plants. Garden History, Published byGarden History Society, Vol: 4 (3), 21-42p.,London.
- Helvacı, F. 2013. Anadolu'da Erken Dönem Bizans Mimarisi. Yüksek Lisans Tezi. ,Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 183.s, Aksaray.
- Kartal. B, 2009. İstanbul'daki Tarihi Saray Bahçeleri Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 168 s. İstanbul.
- Kaşif, B. 2010. Osmanlı saraylarında dış mekan tasarım üzerine bir değerlendirme; Dolmabahçe ve Yıldız sarayı örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen bilimleri Enstitüsü, 307.s, İstanbul.

- Kayakent, T. 1999. Tarih içinde bahçe olgusu ve eski Türk bahçelerinin dönüşüm süreci. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 198.s, İstanbul.
- Koçu, R.E 1951. Topkapı Sarayı. İstanbul Ansiklopedisi Kütüphanesi:2, 240.s, İstanbul.Kuban, D. 1994. “Barok Mimari” , dünden bugüne İstanbul ansiklopedisi, C.2, s. 61- 65. İstanbul
- Kuban, D. 2000. Tarihi çevre ve korumanın mimarlık boyutu: kuram ve uygulama. Yapı Endüstri Merkezi yayınları, 207 s., İstanbul.
- Kuban, D. 2007. Osmanlı Mimarisi. Yapı Endüstri Merkezi, YEM Yayın:134, 719 s.,İstanbul.
- Mutlu, F. 2006, 19. yüzyıl Osmanlı saray bahçelerinde batılılaşmanın tasarıma etkilerinin peyzaj tasarım ilkeleri açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Necipoğlu, G. 2007. 15.ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı: mimari, tören ve iktidar. Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 398 s., İstanbul.
- Necipoğlu, G. 2014. 15.ve 16. yüzyılda Topkapı Sarayı: mimari, tören ve iktidar. Çeviren: Ruşen Sezer, Yapı Kredi Yayınları, 398 s., İstanbul.
- Niğdeli, E. 2005. Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi (Yıldız Sarayı Damatlar Dairesi) binasının mimari değerlendirmesi ve koruma sorunları. Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ortaylı, İ. 2007a. Osmanlı Saraylarında hayat. Hazine Yayınları, Yayın No: 23, 220.s İstanbul.
- Ortaylı, İ. 2007b. Mekanlar ve Olgularıyla Topkapı Sarayı, Bank Asya Hizmetleri, No:5, 1. Baskı, 312s. İstanbul.
- Osman, R., 1983, “Dr. Rıfat Osman’a göre Edirne evleri ve konakları” Türkiye Turingve Otomobil Kurumu, II. Baskı, İstanbul.
- Osman, R. 1989. Edirne Sarayı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

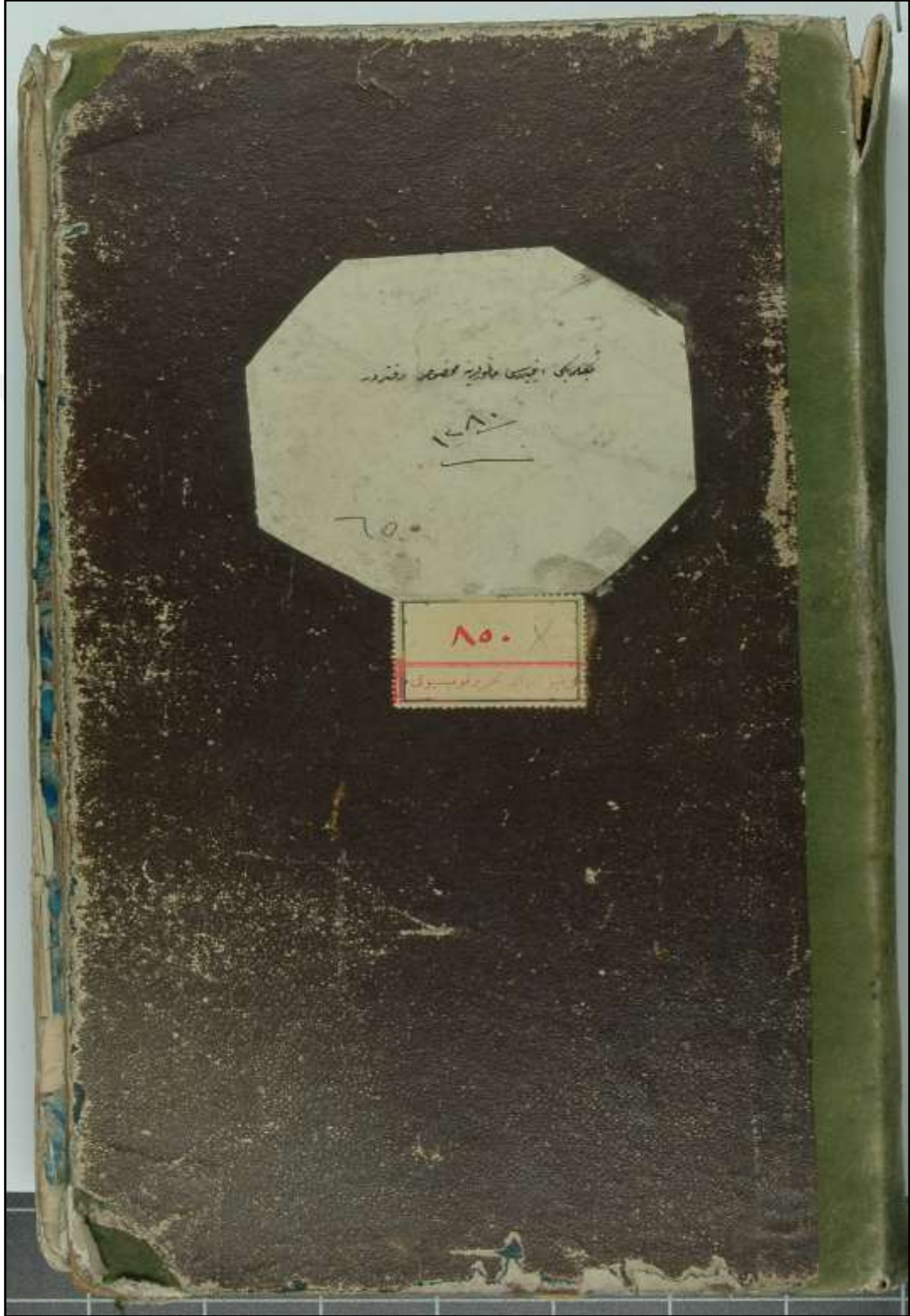
- Özer, M. 2012. Edirne Sarayı “Sarayı cedidi-i Amire” Kazısı ve Restorasyon Raporu. Bahçeşehir Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü. 27 s., İstanbul.
- Özer, M. 2014. Edirne Sarayı (Sarayı Cedîd-i Âmire), Kısa Bir Değerlendirme, 28s., İstanbul.
- Öztürk, H. 2006. Edirne kentinin doğal ve kültürel özelliklerinin peyzaj mimarlığı ve turizm açısından değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Pakben, U. F. 2013. Tarihi yapıların rölöve ve analizinde kullanılan belgeleme teknikleri. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Pardoe, J. 2004. Şehirlerin ecesi İstanbul: Bir leydinin gözüyle 19. yüzyılda Osmanlıyaşamı. Kitap Yayınevi, 543 s., İstanbul.
- Pardoe, J. 1838. Beauties of Bosphorus; views of Constantinople and its environs, from original drawings by W.H. Bartlett, George Virtue, 26 Ivy Lane, p. 164, London.
- Sakaoğlu, N. 207 17. yüzyılda Topkapı Sarayı. Nadir Kitap Yayınları. 237s. İstanbul.
- Seçkin, Ç. 2000. XIX. yüzyıl İstanbul Sarayları ve dış mekan düzenlemeleri. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sözen, M. 1990. Devletin evi saray. Sandoz Yayınları No:12, 268 s., İstanbul.
- Tarhan, B. 1998. Dolmabahçe Sarayı ve Aynalıkavak Kasrı'nın Türk Bahçe sanatındaki yeri ve önemi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Topçu, A. 2006. Betonarme II. Ders Notu, Osmangazi Üniversitesi, İnşaat Mühendisliği Bölümü, 24s. Eskişehir.
- Tosyavizade, R.O. 1957. Edirne Sarayı. Yayına Hazırlayan Süheyl Ünver, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından VII. Seri, No:30, Türk Tarih Kurumu, 162 s., Ankara.

- Wallace, M. 2007. Geçmişten günümüze Türk kültüründe ev bahçeleri anlayışı zerine Bir Araştırma. Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 165 s. İzmir.
- Yaltrık, F. 1997. İstanbul'un doğal ve egzotik ağaç ve çalı türleri. Kent Ağalandırmaları ve İstanbul Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İsfalt Yayını:3, 108 s., İstanbul.
- Yaltrık, F., Efe, A. ve Uzun A.1997. Tarih boyunca İstanbul'un park bahçe ve koruları egzotik ağaç ve alıları. İstanbul Büyükşehir Belediyesi, İsfalt Yayını, No:4, 247 s., İstanbul.
- Yenal, E. 2003. Bir zamanlar Türkiye: Carl Gustaf Lwenhielm bir İsveç Elçisi'nin1820'lerdeki Türkiye albümü, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

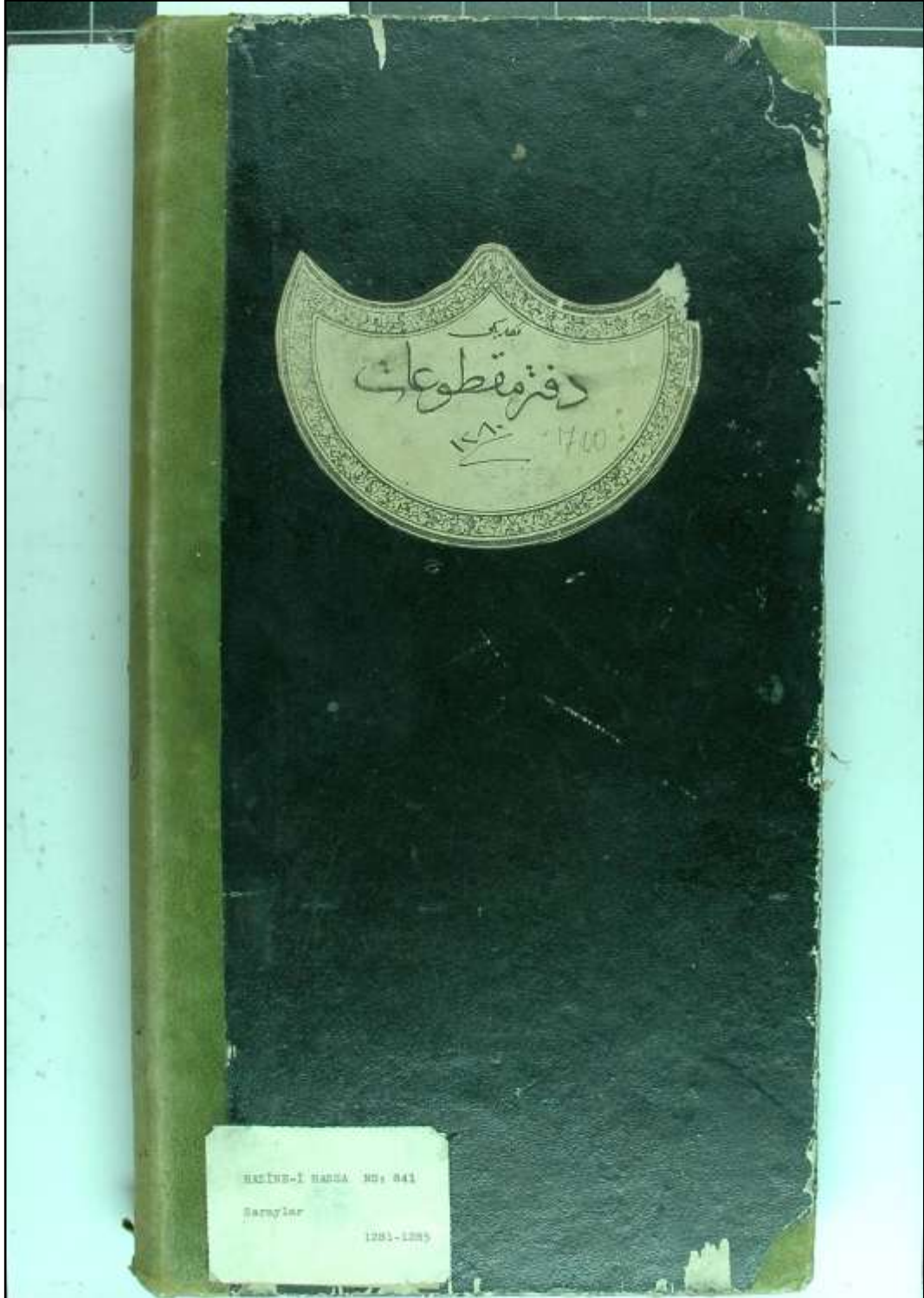
EKLER

EK 1 Beylerbeyi Sarayı Bina Memurlarına Mahsus Defter.....	494
EK 2 Beylerbeyi Sarayı İçin Yapılan İnşaat ve İmalat Defteri.....	495
EK 3 Senekerim Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler.....	496
EK 4 Mıgırdıç Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler.....	498
EK 5 Beylerbeyi ve Çırağan Sarayı'nda Kullanılacak Ahşap Malzemenin Temin Yolları.....	500
EK 6 Yapı İşlerinde Kullanılan Çeşitli Malzemeler ve Fiyatları.....	503
EK 7 851 yılında Beylerbeyi Sarayı'nda Çıkan Yangının Ardından Yapılan Onarımlar İle İlgili Osmanlı Arşivinden Elde Edilen Bilgiler.....	505
EK 8 Şura Devlet.....	507
EK 9 Beylerbeyi Sarayı Yol çalışması.....	509
EK10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için Sipariş Edilen Bronz ve Mermer Heykeller Listesi.....	511
EK 11 Venedik Tüzüğü.....	515
EK 12 Floransa Tüzüğü.....	519
EK 13 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Mevcut Yerleşim Planı.....	525
EK 14 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 Yılı Yerleşim Planı.....	526
EK 15 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Restitüsyon Çalışmasının Güvenirlilik Derecesini Gösteren Renklendirilmiş Pafta.....	527
EK 16 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Yapısal ve Bitkisel Restitüsyon Paftası.....	528
EK 17 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	529
EK 18 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Harem Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	530
EK 19 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Birinci Set Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	531
EK 20 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri İkinci ve Üçüncü Set Bahçesi Restitüsyon Paftası.....	532
EK 21 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Dördüncü Set Bahçesi Restitüsyonu.....	533
EK 22 Beylerbeyi Sarayı, Mevcut Yerleşim Planı Ölçülendirme Paftası.....	534
EK 23 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 Yılı Ölçülendirme Paftası.....	535
EK 24 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Yapıldığı Dönem Ölçülendirme Paftası.....	536

EK 1 BOA, HH.d.842 Beylerbeyi Sarayı Bina Memurlarına Mahsus Defter (Göncü 2006)

EK 2 BOA, HH.d.841, Beylerbeyi Sarayı İçin Yapılan İnşaat ve İmalat Defteri (Göncü 2006)

سنه كرم قالم نيك

موصوفات و تقييدات	البيانات	البيانات	البيانات	البيانات
اصطبل عورت قازيرسون قوسلو ائمه كرم	50	776	19	8899
دكتر قوسلو	10	144	48	01429
خدا ياد قازيرسون قازيرسون قوسلو ائمه كرم	50	444	16	11427
كوهان قوسلو دكتر قوسلو ائمه كرم	10	441	10	04410
كورمعه قوزلر	40	-20	20	-14250
عقبنه قوسلو ائمه كرم سيات افور قوسلو	-50	1149	-9	-0740
قرقلو ائمه كرم	10	-000	00	71997
كرد صابون و شمع اياره	10	-274	04	-0001
نقاسه لاشون قايچي	40	1002	03	-2412
قاسنا قوسلو كورمعه قوسلو ائمه كرم	10	-494	-7	48200
موهور و اوزون قوسلو ائمه كرم	10	-440	-4	-4944
نوز قاسني اوزون قوسلو ائمه كرم	10	444	41	41887
آجده قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	10	444	10	120094
قوسلو ائمه كرم و اوزون قوسلو ائمه كرم	10	444	07	-16407
افور و قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	-70	4491	07	-27440
اصطبل عورت قوسلو ائمه كرم	50	4944	04	-19420
قاسني قوسلو ائمه كرم	50	000	10	-49417
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	-474	20	-16777
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	-474	20	67700
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	-414	10	00414
مع مشكلات عرب قوسلو ائمه كرم	10	-410	14	009070
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	-414	04	-1000
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	-470	04	-0441
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	10	000	10	-00004
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	10	071	11	284047
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	10	-414	04	007704
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	10	-187	04	004801
قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم	50	000	10	001870
				494947

قوسلو ائمه كرم و قوسلو ائمه كرم

749101
494947
1044748

EK 3 BOA.HH.EBA.21/39, Senekerim Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler (devam)

Yapılan İşler	Birim (Zira)	Birim Fiyat (KRŞ)
Istabl-1 Amire Karşısında Yer Alan Kuşluk	662.19	50
Diğer Kuşluk	147.22	10
Sarı Köşk'ün Karşısında Yer Alan Kuşluk	344.12	55
Kuşluk Bahçesinde Bulunan Diğer Kuşluk	131	10
Güvercin Kuleleri	45.20	30
Eski Limonluk Binasının Ahır Binasına Çevrilmesi	1129	5
Samanlık	55.02	10
Büyük Samanlık ve Arpa Ambarı	464.22	6
Kayıthane	1206.06	32
Tek Katlı Yarı Kargir Mutfak ve Çamaşırhane	292.07	10
Mevcut Dairelerin Tamiri	2125.21	15
Baltacılar Dairesinin Tamiri	1262	13
Aşçılara Mahsus Daire ve Mutfaklar	4674	6
Folda Fırını ve Daire	1290	15
Ahır ve Arabalık ve Samanlık	3498	75
Istabl-1 Amire tamiri	2933	5

بیلگی حیدری گھوڑی کے لیے مندرجہ تلفہ مرقبہ بالکل یومیہ مقطوع از درجہ مجزا آنت اولیہ اولیہ ایشیہ مطیع
 اذنیہ تلفہ اذنیہ اولیہ وضع اذنیہ فیما بعدہ بعضیہ عدم قبولیہ قریبہ ضمنیہ اسلحہ المیرکام فیما بعدت مقدار

موصی استعنا المیرکام	مقدار	قیمت	مجموع
قاریہ ایشیہ اولیہ	۱۰	۹۹۵	۹۹۵۰
دائیہ منگورہ صوم	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
تختیہ شفقہ ایشیہ	۱۰	۱۸۴	۱۸۴۸
تاج کاکیر خاں شوق و طبع	۴۰	۴۹۸	۲۰۰۶۰
تاج کاکیر خاں شوق و طبع	۴۰	۴۵۶	۱۰۰۴۸
کاکیر خاں شوق	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
طوقہ دلواریہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
انگاریہ اولیہ	۵۵	۱۶۹۸	۹۳۴۴۷
انگاریہ اولیہ	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰۰۰
دائیہ منگورہ صوم	۵۵	۱۰۰	۵۵۰۰
دائیہ منگورہ صوم	۵۵	۱۰۰	۵۵۰۰
مصابحت خدواریہ اولیہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
پاشا اولیہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
دائیہ منگورہ صوم	۵۵	۱۰۰	۵۵۰۰
دائیہ منگورہ خاں شوق	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰۰۰
دلواریہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
طوقہ دلواریہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
انبار دلواریہ مخصوص ایشیہ	۱۰	۱۰۰	۱۰۰۰
			۲۱۵۰۶۷

۱۰۸۱۱۶۵
۰۴۷۴۰۶۴
۱۶۵۲۲۲۸
۱۰۴۱۴۰۶۴
۱۲۶۱۱۶۵

EK 4 BOA.HH.EBA. 21/39,Mıgırdıç Kalfa Tarafından Gerçekleştirilen İşlerden Örnekler (devam)

Yapılan İşler	Birim (Zira)	Birim Fiyat (KRŞ)
Kadın Efendiler Dairesi	995.11	45
Daire-i Mezkure Hamamı	126	150
Meşkhane Ebniyesi	182.16	10
Kargir Çamaşırhane ve Matba	298	20
Kargir Matba ve Kier Ebniyesi	256.05	40
Kargir Duvar	297.04	2
Tuğla Duvar	82.02	2
Ağalar Dairesi	1698.19	55
Ağalar Dairesi Hamamı	99.22	100
Daire-i Mezkurun Taş Saçağı	96.09	55
Daire-i Mezkur Hamamı	169.22	150
Hademeler Dairesi	249	10
Paşa Dairesi	2188.22	55
Daire-i Mezkur Saçağı	116.06	55
Hamam	52.06	100
Duvar İlavesi	216.08	4
Tuğla Duvar	798.17	2
Ambar Çalışanlarına Mahsus Ebniye	959.17	20

EK 5 HH.EBA, Beylerbeyi ve Çırağan Sarayı'nda kullanılacak ahşap malzemenin temin yolları (devam)

Tarih :19 Şubat 1278

Cevâb 60

Makam-ı celîl-i hazret-i vekâlet-penâhîye Çerâgân Sâhil-Sarây-ı Hümâyûnunun bi-mennihi te'âlâ evvel behâr hulûlünde insâsı emr u fermân buyrulmuş olduğu beyân-ı âlîsiyle bunun için iktizâ eden mütenevvi' kerâstenin melfûf pusula mûcibince çap ve endâzesine tevfikân ve usûl-i mültezime-i tasarrufiyye ri'âyeten behâları meclis ma'rifeti ve erbâb-ı vukûfun ma'lûmât-ı sahîhası ile kat' ve tedârikiyle sefinelere tahmîlen Dersa'âdet'e irsâli ve bu bâbda me'mûrîn-i mahalliyenin iktidârı kâfi olamayub da ayrıca me'mûr irsâli lâzım gelür ise irsâl buyrulmak üzere keyfiyetin is'ârı ve ehâsının dahi mahalleri emvâlinden ifâsı emr ü irâdesini sâmil fi 27 Sa'bân sene [12]79 ve fi 2 Subat sene [12]78 târihleri ve altmış numero ile hâme-pîrâ-yı ta'zîm ve ser-nihâde-i terkîm ü ibcâl olan fermân-nâme-i sâmi-i hazret-i vekâletpenâhîleri mufâd-ı mekârim-i'tiyâd-ı âlîsi karîn-i müdrike-i çâkerânemiz olmuş her bir emr u fermân-ı kerâmet-beyân-ı hıdîv-i a'zamîlerinin sür'at-ı tenfiz ü icrâsı mütehattim-i zimmet-i memlûkiyetimiz olub husûsiyle velî-ni'met-i bî-minnetimiz sevket-me'âb efendimiz hazretleri için sür'at-ı insâsı emr u fermân buyrulan sarây-ı âlînin levâzımâtından ma'lûmü'l-kıta'ât kerâste fermûde buyrulması cümle ahâlîye tesekkür olarak hemân akd olunan meclis-i çâkerânemizde bit-tezekkür mîr-i mîrândan sa'âdetlû Tâhir Pasa'nın kaim-makamlığında hudânekerde vukû' bulan fesâd misillû bir gûne hâlât vukû'a gelmemek ve kerâste-i mütenevvi'a-i mezkûr çap ve endâzesine muvâfık olmak üzere bir kadem-i akdem sür'at-i kat' u i'mâliyle bir taraftan iskelelere nakl ve tenzîli husûsu tasvîb olunarak ve Bolu etraf sehrinde vâkı' karyeler hızarlarında kat' ve i'mâl ettirmek için kâffe-i muhtârân ve söz anları celb kılınarak sıyânet-i hazîne-i celfle kaziyesi gözedilerek iz'âc-ı ahâlî vukû' bulmayacak mertebe ile zirâ'-ı tûlünde irâde buyrulan yirmibesbin aded sarı ot tahtasının kat'iyesi altı ve nakliyesi üç gurus ki ma'a nakliye Akçesehir iskelesine teslim olunmak üzere beheri dokuz gursa ve dört zirâ' tûlünde olan kırkbin aded sarı ot tahtasının dahi kat'iyesi üç ve nakliyesi iki gurus ki kezâlik Akçesehir iskelesine teslim kılınmak şartıyla beheri beser gursa bi't-terâzî fiyât olarak cümlesi bu vechle te'ahhüd ile taksîm olunarak defterin zeyli taraflarından temhîr

olunmuş olduğundan meclis mührüyle memhûr ve musahhah taksîm pusulaları hemân yedlerine i'tâ kılınub dokuz zirâ' tûlünde altıbin kıt'a lata ile sekiz zirâ' tûlünde onbirbin aded poyralığın cins pusulasında ne makûle agacdan olduğu muharrer olmadığından ve bunun bit-tabî' köh(k)nar ağacından olması lâzım gelüb bu dahi Gerede Derendîvân ve Afa ve Mengen kazâları cibâllerinde bulunduğu Akçasehir iskelesine nakl olunmak vechle latanın beheri kat'îye ve nakliyesiyle ondört poyralığın beheri kezâlik mea' kat'îye ve nakliye oniki gursa meclisce kat'-ı fiyât olunarak kazâ-i erba'a-i mezkûra taksîm pusulaları isbâl olunmuş ve sekiz zirâ' tûlünde ikibin kıt'a direklik mese ve dört arsun tûlünde ikibinyüz kıt'a paraçol ve yedi zirâ' tûlünde binbesyüz aded mese kazıklık ve kezâlik yedi zirâ' tûlünde onbin aded kazıklık ağaçları dahi Düzce ve Üsküb ve Akçasehir ve Alablî ve Ereğli vilayetince ve Devrek ve Dirgen (?) ve Hisarönü kazâlarına bit-taksîm iktizâ eden pusulaları zabtıye-i mahsusalar ile mahallerine müsâra'aten isrâ kılınmış ve fakat bunların kat'-ı fiyât maddesi kazâları meclislerine havâle kılınub sâyed ziyâde görünür ise yine hadd-ı i'tidâle îsâline meclis-i âcizânemizce ibtidâr olunacağı bedelleri bulunmuş ve sâye-i kudret-vâye-i hazret-i pâdisâhîde zikr olunan kerâstelerin naklinde iktidâr-ı mahalliye için me'mûr talebine hicâb olunacağı rütbe-i bedâhetde olub emru fermân buyrulduğu vechle olunan tesebbüsât iktizâsınca kerâste-i mezkûrenin Mart gâyesinde kâmilin iskelede bulundurulacak kayıklara tahmîline müsâra'at edileceği umûr-ı müsellemeden olub su kadar ki bu havâlîde el-hâletü hazîhi kesret-i sitâdan simdilik âdetâ mürûr u ubûr müskilâtda bulunmasıyla burasının beyânına mecbûr olunmuşdur ve birde zikr olunan kerâstelerin naklinde yalnız kabzına me'mûr olarak pey-â-pey nakl olunan kerâstenin iskelede kabzıyla vürûduna dâir cins ve mikdârıyla nakl eden arabacılara ilm u haberlerini vermek üzere Akçasehir ve Alablî iskelelerinin birbirine be-gayet kurbiyeti cihetiyle bunları bir me'mûr idâre edebileceğine mebnî buraya bir ve birde Hisarönü kazâsı iskelesine kezâlik kabz için bir me'mûr-ı âhar ta'yîni ve Hisarönü iskelesinde bulunacak me'mûr Zagferânbolu sancagından nakl olunacak kerâstenin dahi kabzını icrâ edeceği bedîhiyâtdan olarak sâlifüz-zikr Bolu sancagina musîb kerâstenin sûret-i taksîm defteri leffen arz u tak dîm kılınmagla ol bâbda ve her hâlde emr u fermân hazret-i men lehu'l-emrindir. Fî 13 Ramazân sene [12] 79 ve fî 19 Subat sene [1] 278

EK 6 Yapı İşlerinde Kullanılan Çeşitli Malzemeler ve Fiyatları (devam)

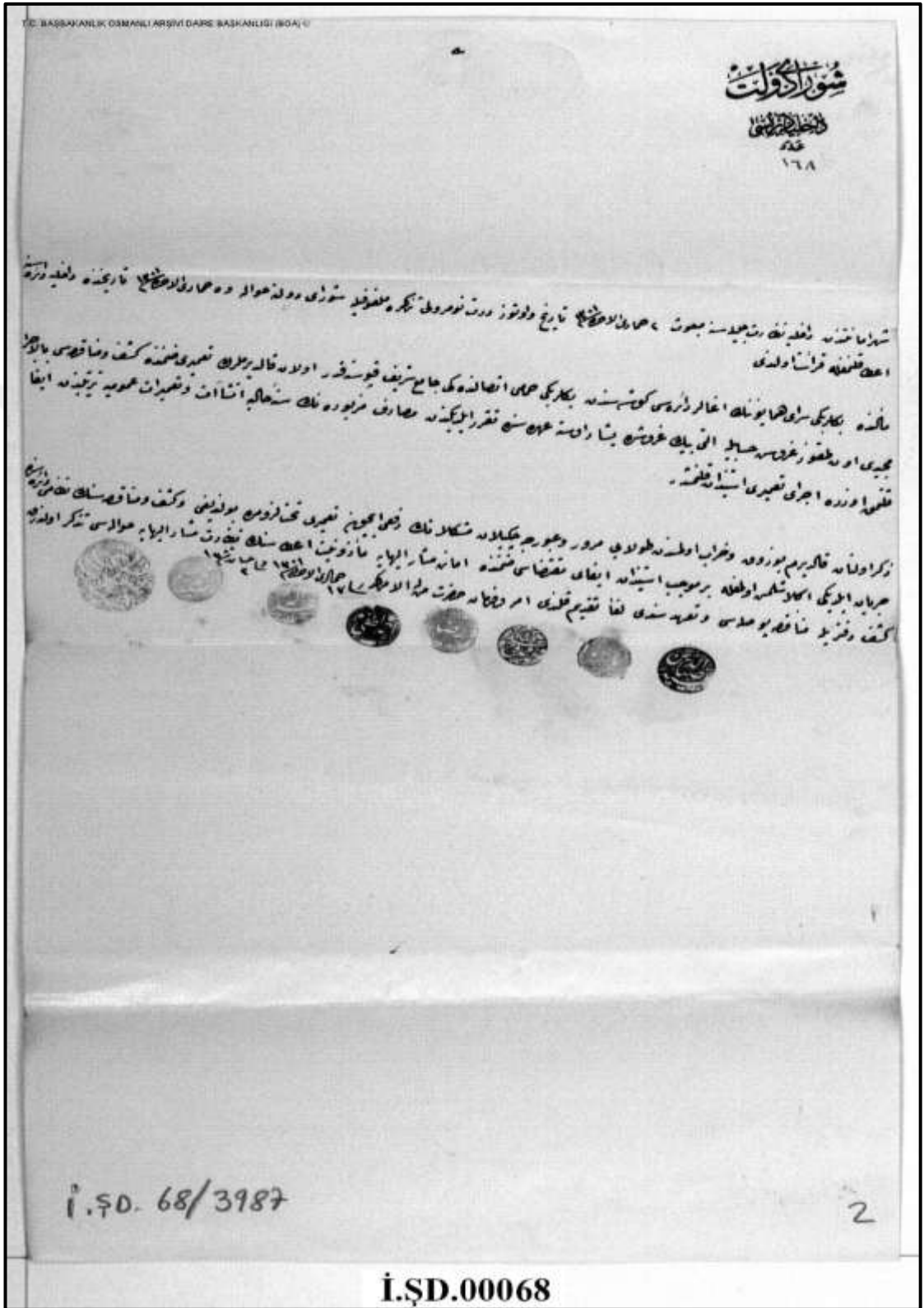
Malzeme Cinsi	Birimi	Birim fiyatı	
		Kuruş	Para
Kireç	Kantar	8	
İhlamur	Deste	3.4	
Çin Beziri	Kıyye	7.5	
Mermer Kireci	Kile	6.5	
Revgan-ı zeyt	Kıyye	7.5	
Kalay	...	17.10	
Malta Taşı	Adet	3.15	
Sac	Kıyye		96
Mısır Keteni	...	9	
Lame Demiri	...	8	
Çelik Kazma	...	4	
Cenova Üstbeci	Sandık	125	
Kaba Üstübec	Kıyye		15
Kaynamış Bezir	...	10	
Kurşun Kalem	Deste	16	
Fransız Kağadı	Adet	100	
Metrelik Kağıt	Metre	20	
Gönye Tahtası	Adet	11	
Saman Kağadı	50 Adedi	20	
İngiliz Kâğıdı	25 Adedi	100	
Kiremit	1000 Adedi	120	
Çivi	Kıyye	5	
Demir	...	4	
Alçı	Kile	30	

EK 7 KKd. 7130, 851 yılında Beylerbeyi Sarayı'nda Çıkan Yangının ardından yapılan onarımlar ile ilgili Osmanlı arşivinden elde edilen bilgiler

EK 7 KKd. 7130, 851 yılında Beylerbeyi Sarayı'nda Çıkan Yangının ardından yapılan onarımlar ile ilgili Osmanlı arşivinden elde edilen bilgiler (devan)

Harem-i Hümayun İstavroz Kurübündeki vaki Berlerbeyi namı diğer sahil sarayı hümayün hariciye dairesi ekdem muhterek erizey-i haliyesi üzere müceddeden binası ve harem- i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi müerrifiye ibna ve tekmili fermaniye-yi aliye sadir olundu. Emr-i ali müvecetinde hariciye de müceddeden bir kata hazine dar ağası ve bir kata baş gapu ağası dairesi ve mesaib ağaların daireleri, ecemiyen ağaların goğuşları ve abdesthane, müceddeden su yolları ve bir kata kebir metbak ile itisalinde müceddeden ber came-i şerif ve daire mezkurine havali ve etraf bağça duvarları istiza ilan mahallerin kargir duvarları ve harem-i hümayun külli tamiratına bazen tecdidi ve hamam, su yolları, su hazinesi veçhi meşruh olub, bir bina ikmali mubahe ecnasi kestere ve mesamir mütenev-i elvan rüylerin binaye mütaalg olan mesavigat-i müstefi ber veçhi ati ve elvaki muharrem sene 1153 ile gaydedilmiştir. Rabiulevvel senesi”

EK 8 İ.ŞD. 68/3987, Şura Devlet (devam)

“Beylerbeyi saray-ı Hümayununun kızıağalar dairesi köşesinden Beylerbeyi hamamı ittisalindeki Beylerbeyi cami-i şerifi kapısına kadar olan kaldırımların tamiri zımında keşf ve münakaası bil icra mecdi on dokuz guruş hesabıyla altı bin guruşta yaşar uhdesinde takarrür eylediğinden maarif-i mezburenin sene-i maliye inşaat ve tamirat-ı umumiye tertibinden ifa kılınmak üzere icra-i tamiri istizanına dair münasebetiyle tezkere-i ledel havale ol babda dahiliye dairesinden tanzim ve leffen takdim kılınan mazbatada gösterildiği üzere zıkr olunan kaldırımların bozuk ve harab olmasından dolayı mürur ve uburca çekilen müşkülâtın defî için tamiri taht-ı lüzumunda bulunduğu ve keşf ve münakaşasının nizamı dairesinde cereyan eylediği anlaşılmasından naşi ber muceb istizan emanet-i müşarünileyhaya mezuniyet itası hususunda emr ü ferman hazret-i menlehül emrindir

EK 9 Beylerbeyi Sarayı Yol çalışması, İ.MVL.00264 (devam)

Maliye nezaret-i celilesinin meclis-i valaya ita buyrulan bir kıta takriri mealinden üstefad olduğu üzere Beylerbeyi sahil saray-ı hümayunu limanı ağzından İstavroz cami-i şerifi önüne varıncaya kadar şose kaldırımlarının tarafeyninde vaki hendeklerin tathir ve tesviyesi masarifi keşf ve münakasası icra olunarak dört bin iki yüz bu kadar guruş ile Otin kalfa üzerinde takarrür etmiş ve berren ve mübaşeret olunarak hitamı kuvve-i kırbaya gelmiş olduğundan ber mantuk takrir meblağ-ı mezburun tesviye ve itasıyla müteferruat-ı sairesinin icrası hususunun nezaret-i müşarünileyhaya havalesi mezlis-i valada tezekkür kılınmış ise de ol babda ne veçhile emir ve irade-i seniye-i vekaletpenahileri müteallik buyrulur ise ana göre icra-i muktezası babında emr – ü ferman hazret-i men lehül emrindir. Fi 11 Cemaziyelevvel sene 69

Mehmed Cemaleddin	Hayrullah	Ahmed Şükrü	Mehmed Muhtar	
Mümtaz	Ali Rıza	Şekib Efendi komisyonunda	Tahsin Bey	
bulunamadı				
Mehmed Arif	Mehmed Salih	Mustafa Naili	İbrahim	Ahmed
Nail Hasan Muhsin				

EK 10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi

Ünvanlar Bronz Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümhane	Resim
Cheval piaffant en liberte (1/2) (Şah için ayağa kalkmış özgürlük atı 1/2)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Daumas	Tres importente	Thiebaut Freres	
Cheval piaffant en liberte (2/2) (Şaha için ayağa kalkmış özgürlük atı 2/2)	1864	Sabancı At Köşk	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Daumas	Tres importente	Thiebaut Freres	
Taureau combattant (Dövüşen boğa)	1864	Kadıköy Meydanı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Isidore Bonheur	Tres importente	Thiebaut Freres	
Taureau beuglant (Böğüren boğa)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Isidore Bonheur	Tres importente	Thiebaut Freres	
Elan Hamle	1864	Yıldız Parkı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)			Thiebaut Freres	
Cerf en fuite (Kaçan geyik)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Delabriere	Moyenne	Thiebaut Freres	

EK 10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi
(devam)

Ünvanlar Bronz Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümhane	Resim
Biche allaitant son faon (Yavrusunu emziren dişi geyik)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Heizler	Faible	Thiebaut Freres	
Biche buvant et faon (Su için dişi geyik ve yavrusu)	1864	Emirgan Korusu	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Heizler	Faible	Thiebaut Freres	
Lion bondissant au dessus d'un cactus (Bir kaktüsün üstünde zıplayan arслан)	1864	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehzadebaşı Caddesi	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)			Thiebaut Freres	
Lionne rassemblant ses lionceaux (Yavrularını toplayan dişi aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)			Thiebaut Freres	
Cerf aux bois (Hallali) (Umutsuz durumda geyik-avda)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Ronde bosse(Yüksek Kabartma)	Delabriere	Moyenne	Thiebaut Freres	

EK 10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi
(devam)

Ünvanlar Mermer Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümbane	Resim
Lion couché, tête à droite (Kafası solda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)				
Lion couché, tête à droite (Kafası sağda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)				
Lion à la boule (1/2) (Elinde top tutan aslan 1/2)	1864	?	Marble (Mermer)	Coinchon	Importante		
Lion à la boule (2/2) (top tutan aslan 2/2)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Debut	Importante		
Lions guettant à la source (Pınarda pusu kurmuş aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Leboeuf	Moyenne		

EK 10 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri için sipariş edilen mermer ve bronz heykeller listesi
(devam)

Ünvanlar Mermer Heykeller	Tarih	Bulunduğu Yer	Materyal	Çalışma Arkadaşı	Katılım ortağı	Dökümhane	Resim
Tigresse blessee par un porc- epic (Oklu kirpi tarafından yaralanmış dişi kaplan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Heizler	Moyenne		
Lion couché, tête à droite (Kafası sağda dinlenen aslan)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Heizler	Moyenne		
Lion au Gavial (Timsah üstünde Aslan)	1864	Dolmabahçe Sarayı	Marble (Mermer)	Delabrierre	Moyenne		
Lion au serpent (Yılan üstünde Aslan)	1864	?	Marble (Mermer)	Delabrierre	Moyenne		
Lions guettant au rocher (Kayalıkta pusu kurmuş aslanlar)	1864	Beylerbeyi Sarayı	Marble (Mermer)	Leboeuf	Moyenne		

EK 11 Venedik Tüzüğü (Mayıs 1964)

Tanımlar

Madde 1- Tarihi kültür varlığı kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, önemli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram yalnız büyük sanat eserlerini değil, ayrıca zamanla kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsar.

Madde 2- Kültür varlığının korunması ve onarımı için, mimari mirasın incelenmesine ve korunmasına yardımcı olabilecek bütün bilim ve tekniklerden yararlanılmalıdır.

Amaç

Madde 3- Kültür varlığının korunmasında ve onarılmasındaki amaç, onları bir sanat eseri olduğu kadar, bir tarihi belge olarak da korumaktır. Koruma Madde

4- Kültür varlığının korunmasındaki temel tutum korumanın kalıcı olması, sürekliliğinin sağlanmasıdır.

Madde 5- Kültür varlığının korunması, her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu tür bir kullanma arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı, ya da beze-meleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir.

Madde 6- Kültür varlığının korunması, ölçeği dışına taşmamak koşuluyla çevresinin de bakımını içine almalıdır. Eğer gelenek-sel ortam varsa, olduğu gibi bırakılmalıdır. Kütle ve renk ilişkilerini değiştirecek hiçbir yeni eklentiye, yok etmeye ya da değiştirmeye izin verilmemelidir.

Madde 7- Bir kültür varlığı tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Kültür varlığının tümü-nün, ya da bir parçasının başka bir yere

taşınmasına kültür varlığının korunması bunu gerektirdiği ya da çok önemli ulusal veya uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında izin verilmemelidir.

Madde 8- Kültür varlığının tamamlayıcı öğeleri sayılan heykel, resim gibi süslemeler, ancak bunları korumanın başka çaresi yoksa yerlerinden kaldırılabilir.

Onarım

Madde 9- Onarım uzmanlık gerektiren bir iştir. Amacı, kültür varlığının estetik ve tarihi değerini korumak ve ortaya çıkarmaktır. Onarım kendine temel olarak aldığı özgün malzeme ile güvenilir belgelere saygıyla bağlıdır. Faraziyenin başladığı yerde onarım durmalıdır; yapılması gerekli her-hangi bir eklemenin mimari kompozisyon-dan farkı anlaşılabilir ve gününün damgasını taşımalıdır. Herhangi bir onarım işi-ne başlamadan önce ve bittikten sonra, kül-tür varlığının arkeolojik ve tarihi bir incelemesi yapılmalıdır.

Madde 10- Geleneksel tekniklerin yetersiz kaldığı yerlerde, koruma ve inşa için bilimsel verilerle ve deneylerle geçerliliği sap-tanmış herhangi çağdaş bir teknik kullanılarak kültür varlığı sağlanabilir.

Madde 11- Kültür varlığına mal edilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir kültür varlığı üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, alttaki dönemleri açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargıyı ve neyin yok edileceği üze-rinde kararı vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılmaz.

Madde 12- Eksik kısımlar tamamlanırken, bütünle uyumlu bir şekilde bağdaştırılmalıdır; fakat bu onarımın, aynı zamanda sanatsal ve tarihi tanıklığı yanlış bir biçim-de yansıtmaması için, özgünden ayırt edilebilecek bir şekilde yapılması gereklidir.

Madde 13- Eklemelere, ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağıntısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir.

Tarihi Yerler

Madde 14- Kültür varlığının buldukları yerler, bütünlüğün korunması, sağlıklı kılınıp, yaşanır şekilde ortaya konması için özel bir dikkat gerektirir. Böyle yerlerde yapılacak koruma ve onarım çalışmalarında, daha önceki maddelerde açıklanan ilkelerden esinlenmelidir.

Kazılar

Madde 15- Kazılar 1956 yılında UNESCO tarafından kabul edilmiş arkeolojik kazılarda uygulanması istenilen uluslararası ilkelerle tanımlanan kararlara ve bilimsel standartlara uygun olarak yapılmalıdır. Yıkıntılar korunmalı, mimari unsurların ve buluntuların sürekli olarak korunması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bundan başka, kültür varlığının anlaşılmasını kolaylaştıracak ve anlamını hiç bozmadan açığa çıkartacak her çareye başvurulmalıdır. Bütün yeniden inşa işlemlerinden peşinen (a priori) vazgeçilmelidir. Yalnız anastylosis'e, yani mevcut fakat birbirinden ayrılmış parçaların bir araya getirilmesine izin verilebilir. Birleştirmede kullanılan madde her zaman ayırt edilebilecek bir nitelikte olmalı ve bu, kültür varlığının korunmasını sağlamak ve eski haline getirmek için mümkün olduğunca az kullanılmalıdır.

Yayın

Madde 16- Bütün koruma, onarım ve kazı işlerinde her zaman çizim ve fotoğraflarla açıklık kazanmış çözüm getirici ve eleştirici raporlar halinde kesin belgeler hazırlanmalıdır.

Temizlemenin, sağlamlaştırmanın, yeniden dzenlemenin ve birleştirmenin her safhası çalışma sırasında ortaya çıkan, tanımlanmış biçimsel ve teknik özellikler göz önünde tutularak- raporda gösterilmelidir. Bu belgeler bir resmi kurumun arşivine konmalı ve araştırmacılar bundan yararlanabilmelidir. Bu raporların yayınlanması tavsiye edilir.

EK 12 Floransa Tüzüğü: Tarihi Bahçeler (ICOMOS - IFLA, 1982) The Florence Charter

Historic Gardens, ICOMOS, IFLA, 1982 ICOMOS tarafından Aralık 1982 tarihinde kabul edilmiştir.

Uluslararası Tarihi Bahçeler Komitesi

Önsöz

Floransa'da 21 Mayıs 1981 tarihinde toplanan Tarihi Bahçeler ICOMOS-IFLA Uluslararası Komitesi o şehrin adını taşıyacak tarihi bahçelerin muhafaza edilmesi hakkında bir tüzük oluşturmaya karar vermiştir. Şu anki Floransa Tüzüğü taslağı Komite tarafından hazırlanmış ve 15 Aralık 1982 tarihinde ilgili belirli alanı kapsayan Venedik Tüzüğü'ne bir ek olarak ICOMOS tarafından kayıt edilmiştir.

Tanımlar ve Amaçlar

Madde 1- "Tarihi bir bahçe, tarihi veya sanatsal bakış açısından kamuya faydalı mimari bahçivanlıkla ilgili bir kompozisyonudur." Bu sıfatla, bir anıt olarak ele alınacaktır.

Madde 2- "Tarihi bahçe, bileşenleri öncelikle bitkisel ve bu nedenle canlı olan mimari bir kompozisyonudur, bunun anlamı dayanıksız ve yenilenebilir olmalarıdır." Böylece görünüşü mevsim döngüsü, doğanın gelişimi ve çürümesi ile, onun kalıcı olarak değişmeden kalmasını isteyen sanatçı ve zanaatkarların arzusu arasındaki sürekli dengeyi yansıtmaktadır.

Madde 3- Bir anıt olarak, tarihi bahçe Venedik Tüzüğü ruhuyla uyum içinde muhafaza edilmelidir. Ancak, bu yaşayan bir anıt olduğundan, muhafaza edilmesi Mevcut tüzüğün konusu olan belirli kurallarla yönetilmelidir.

Madde 4 Tarihi bahçenin mimari kompozisyonu, aşağıdakileri içermektedir: Planı ve topoğrafyası. Bitkileri; buna türleri, oranları, renk şemaları, aralıkları ve nispi yükseklikler dahildir. Yapısal ve dekoratif özellikleri. Suyu, akarsu veya gökyüzünü yansıtan durgun su.

Madde 5- Medeniyet ve doğa arasındaki doğrudan benzerliğin ifadesi olarak, tefekkür ve dinlenmenin hoşla gittiği uygun bir yer olarak bahçe; idealleştirilmiş bir dünya imajının evrensel anlamını, sıfat anlamında bir “cennet”i ve yine bir kültüre, bir stile, bir çağa ve sıkça yaratıcı bir sanatçının orijinalliğine bir tanıklık kazandırmaktadır.

Madde 6- “Tarihi bahçe” terimi ister özgün ister “çevre düzenleme şeklinde ” olsun, küçük bahçelere ve büyük parklara eşit bir şekilde uygulanabilir.

Madde 7- Ayrılmaz bir bileşeni olması durumunda bir binayla ilişkili olsun veya olmasın, tarihi bahçe şehre ait veya kırsal, yapay veya doğal olsun olmasın kendi özel çevresinden soyutlandırılmaz.

Madde 8- Tarihi bir site hatırlanabilir bir rolle ilişkili özgün bir manzaradır, örneğin, başlıca bir tarihi olay: iyi bilinen bir halk hikayesi, destansı bir dövuş; veya ünlü bir resim konusu.

Madde 9- Tarihi bahçelerin muhafaza edilmesi onların tanımlanmasına ve listelenmesine bağlıdır. Birkaç eylem türü gerektirirler, bunlar ismen sürdürme, koruma ve onarımdır. Belirli durumlarda, yeniden inşa tavsiye edilebilir. Tarihi bir binanın

gerçekliği, değişik kısımlarının tasarımına ve ölçeğine olduğu kadar, dekoratif özelliklerine ve tesisat seçimi ya da kısımlarının her birisi için benimsenen inorganik malzemelere de bağlıdır.

Sürdürme, Koruma, Restorasyon, Yeniden İnşa

Madde 10- Tarihi bir bahçenin veya herhangi bir kısmının her sürdürme, koruma, onarım veya yeniden inşa çalışmasında, bileşen özelliklerinin hepsiyle eş zamanlı olarak ilgilendirilmelidir. Değişik operasyonları izole etmek bütünün birliğine zarar verir.

Sürdürme ve Koruma

Madde 11- Tarihi bahçelerin devamlılığının sağlanması, üstün öneme sahiptir. Başlıca malzeme bitkisel olduğundan, bahçenin değişmeyen bir koşulda muhafaza edilmesi hem gerektiğinde acil değişimleri, hem de belirli aralıklarla yenilemeye dair uzun vadeli bir programı gerektirmektedir (temiz orman açma ve olgun örneklerle yeniden yetiştirme).

Madde 12- Belirli aralıklarla değiştirilecek bu ağaç, çalı, bitki ve çiçek türleri, her bitki bilimi ve bahçivanlıkla ilgili bölgede oluşturulan ve kabul edilen uygulamaya göre ve ilk olarak yetişen türleri tespit etmek ve onları muhafaza etmek amacıyla seçilmelidir.

Madde 13- Tarihi bahçenin dâhili bir kısmını oluşturan kalıcı veya taşınabilir mimari, heykelcilikle ilgili veya dekoratif özellikler sadece bu, onların korunması veya onarımı için gerekli olduğunda kaldırılmalı veya yeri değiştirilmelidir. Bu gibi her tehdit edilen özelliğin kaldırılması veya onarımı Venedik Tüzüğü prensipleriyle uyumlu olarak yürürlüğe konulmalı ve her tam değiştirme tarihi belirtilmelidir.

Madde 14- Tarihi bahçe uygun çevrelerde muhafaza edilmelidir. Ekolojik dengeyi tehlikeye atacak, fiziksel çevreye her değişim yasaklanmalıdır. Bu uygulamalar dâhili veya harici (drenaj çalışmaları, sulama sistemleri, yollar, araç parkları, kapıcılık kolaylıkları, ziyaretçilerin letafetleri vs.) bütün altyapı görünümüne uygulanabilir.

Restorasyon ve Yeniden İnşa

Madde 15- Tarihi bir bahçede hiçbir onarım çalışması ve hepsinden öte, hiçbir yeniden inşa çalışması kazıdan çıkan her şeyin söz konusu bahçeyle benzer bahçelerle ilgili kayıtların bir araya getirilmesini gerektirecek böyle bir çalışmanın bilimsel olarak yürütüldüğünü garanti etmek için başlangıç araştırması tam olmadan üstlenilmemelidir. Uygulama çalışması başlamadan önce, bahsedilen araştırma temelinde bir proje hazırlanmalı ve ortaklaşa bir sorgulama ve onay için bir uzmanlar grubuna iletilmelidir.

Madde 16- Onarım çalışması, ilgilenilen bahçenin evriminin başarılı aşamalarına saygı duymalıdır. Prensip, bir bahçenin belli kısımlarını etkileyen zarar veya yıkım derecesinin ayakta kalan veya itham edilemez belge kanıtı izleri temelinde yeniden inşa edilme kararı verildiği istisnai durumlar haricinde hiçbir dönem diğerinden önce gelmemelidir. Bu gibi yeniden inşa çalışmaları, tasarımdaki anlamlarını ortaya çıkarmak amacıyla, kapsadığı binaya en yakın bahçe kısımları üzerinde daha özel olarak ele alınmalıdır.

Madde 17- Bir bahçenin tamamen kaybolmuş olması durumunda veya başarılı aşamaların tahmini kanıtlarından fazlası olmadığı durumda bir yeniden inşa, tarihi bir bahçede düşünülemez.

Kullanım

Madde 18- Her tarihi bahçe görülmek ve gezilmek için tasarlanırken, ona erişim, boyutu ve savunmasızlığıyla sınırlandırılmalıdır, böylece fiziksel dokusu ve kültürel mesajı muhafaza edilebilir.

Madde 19- Doğası ve amacı gereği, tarihi bir bahçe insan iletişimine, sessizliğe ve doğanın fark edilmesine sebep olan barışçı bir mekândır. Günlük kullanımına dair bu kavram, bir şenliğe ev sahipliği yapacağı nadir fırsatlardaki rolüyle ters düşüyor olmalıdır. Böylelikle, bu şekildeki her şenliğin kendisinin, bahçenin görsel etkisini

saptırmak veya ona zarar vermek yerine artırmak için hizmet edebileceği amacıyla bir tarihi bahçenin böyle fırsatlara yönelik kullanımını açıkça tanımlanmalıdır.

Madde 20- Tarihi bahçeler günlük bir olay olarak sessiz oyunlar için uygun olurken, aktif veya canlı oyunlar ve sporlar için uygun ayrı alanlar da tarihi bahçeye bitişik olarak düzenlenmelidir. Böylece kamu ihtiyaçları, bahçe ve manzaraların korunmasına önyargı olmadan bu bakımdan memnun edilebilir.

Madde 21- Sürdürme ve koruma çalışması, mevsimle tespit edilen zamanlama ve bahçenin gerçekliğini restore etmeye hizmet eden kısa operasyonlar her zaman kamu kullanım gereklerinden önce gelmelidir. Tarihi bahçelere ziyaretler için bütün düzenlemeler, mekânın ruhunun muhafaza edilmesini sağlayan düzenlemelere konu edilmelidir.

Madde 22- Bir bahçede duvarlar varsa, duvarları onun atmosferinde değişikliğe yol açmakla ve muhafaza edilmesini etkilemekle sorumlu bütün olası sonuçlarının esaslı bir sorgulanması olmadan ortadan kaldırılamaz.

Yasal ve İdari Koruma

Madde 23- Nitelikli uzmanların tavsiyesi üzerine, tarihi bahçelerin tanımlanması, listelenmesi ve korunması için uygun yasal ve idari önlemleri almak, sorumlu yetkililerin görevidir. Bu bahçelerin muhafaza edilmesi toprak kullanım planları çerçevesi dâhilinde sağlanmalı ve bu şart bölgesel ve yerel planlamayla bağlantılı belgelerde tam olarak vurgulanmalıdır. Yine nitelikli uzmanların tavsiyesiyle, tarihi bahçelerin sürdürülmesi, korunması ve onarımı ve gerektiğinde yeniden inşasını kolaylaştıracak finansal önlemleri almak da yetkili otoritelerin görevidir.

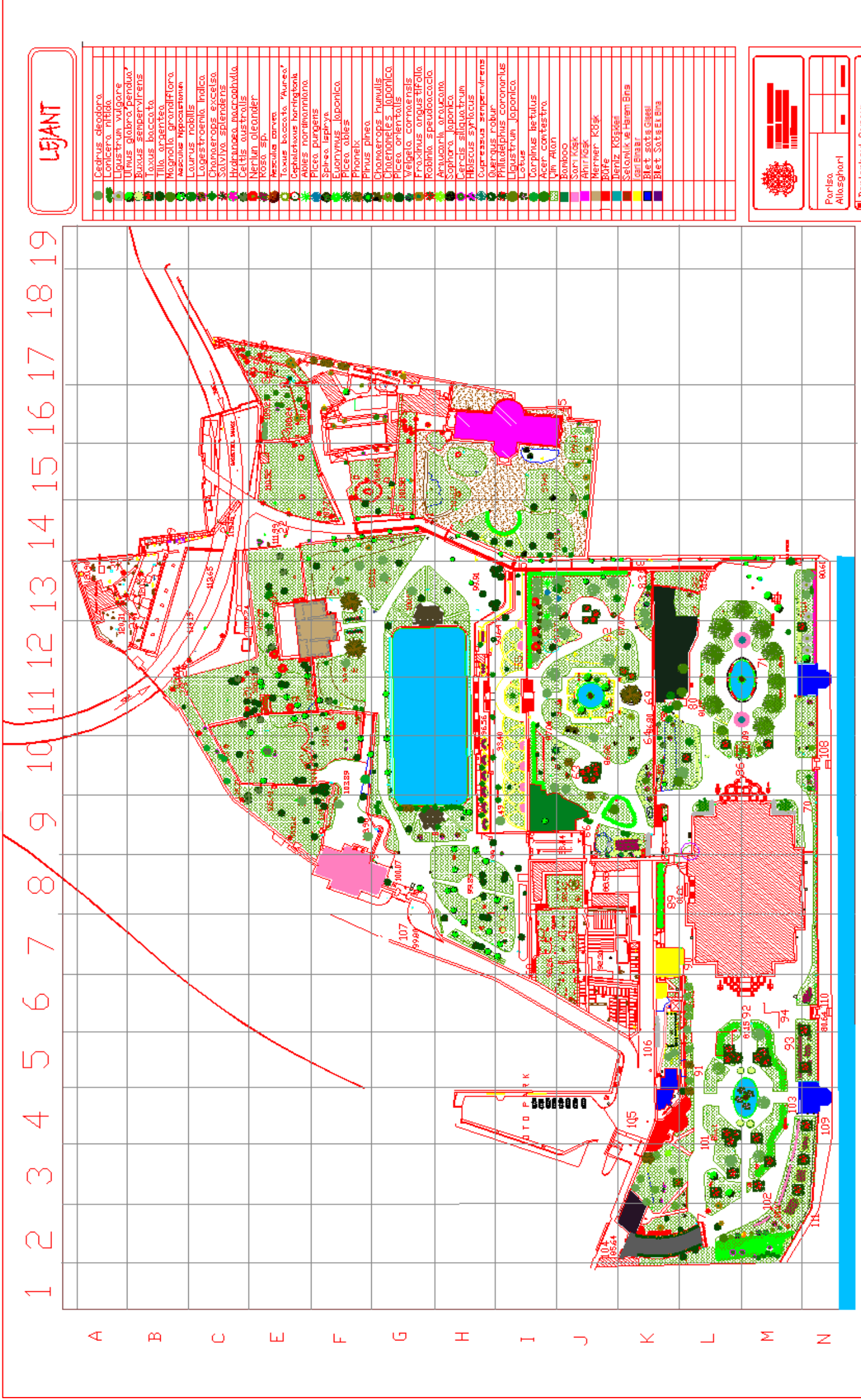
Madde 24- Tarihi bahçe, doğası gereği ayakta kalması eğitilmiş uzmanlar tarafından yoğun, devamlı bakım gerektiren babadan kalma özelliklerden birisidir. Bu nedenle tarihçi, mimar, çevre düzenleme mimarı, bahçıvan veya bitki bilimcilerden hangisi olursa olsun bu kişilerin eğitimi için uygun tedarik sağlanmalıdır. Sürdürme ve onarım için gerekli tesis değişikliklerinin düzenli yayılmasını sağlamak için de dikkat harcanmalıdır.

Madde 25- Ata mirasının bir parçası olarak gerçek değerlerini vurgulama ve onlara dair bilgi ve takdirin iyileştirilmesini sağlama kapasitesindeki her aktivite türüyle tarihi bahçelere ilgi hareketine geçirilmelidir: bilimsel araştırma teşviki; bilginin Uluslararası değişimi ve dolaşımı; genel kamu için tasarlanan çalışmalar dâhil olmak üzere yayınlar; uygun kontrol altında kamu erişiminin cesaretlendirilmesi ve doğa ile tarihi miras açısından duyulan ihtiyacın farkındalığını geliştirmek için medyanın kullanılması: Tarihi bahçelerin en çarpıcı olanının Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmesi için öneri getirilmelidir.

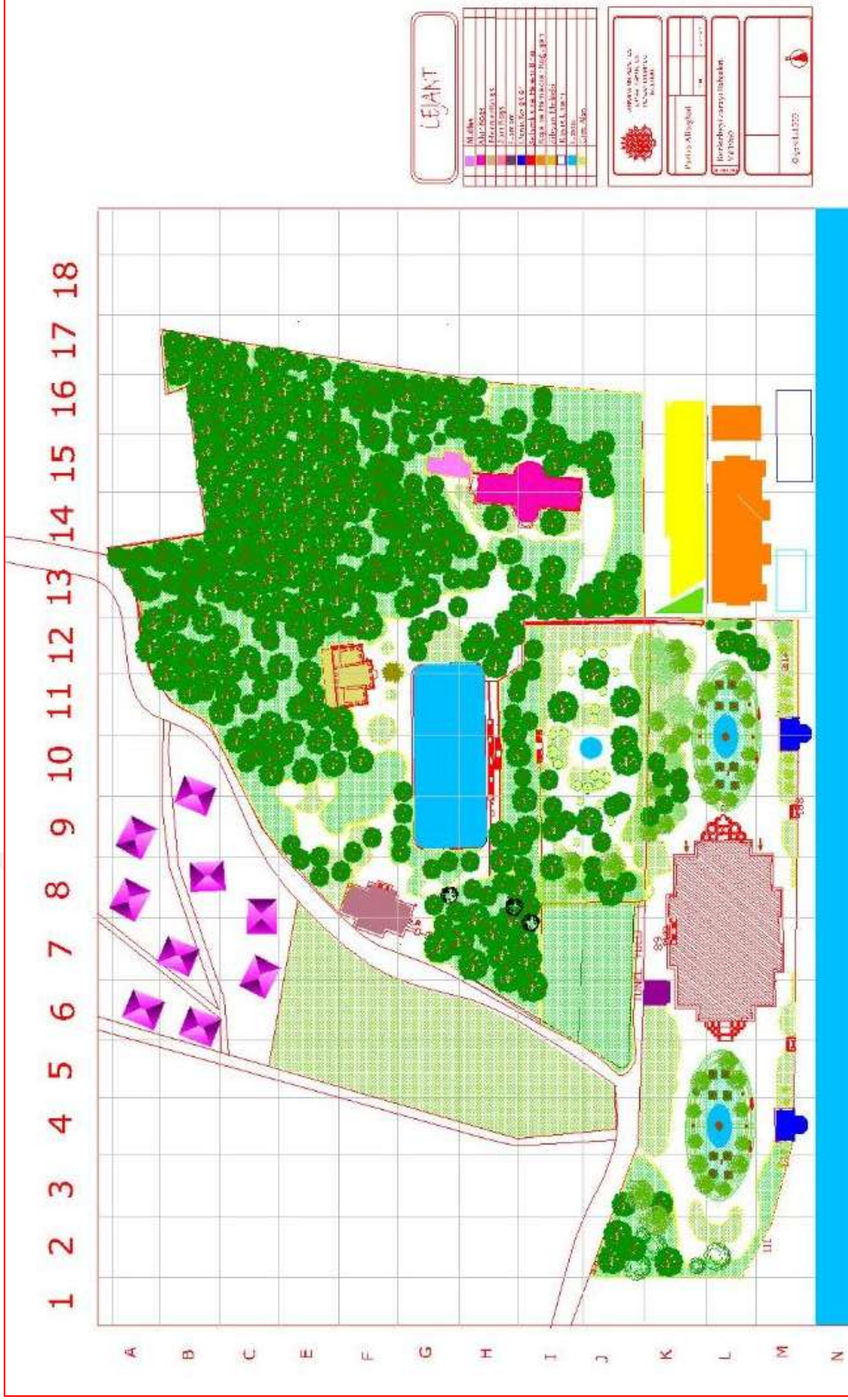
Nota Bene

Yukarıdaki tavsiyeler dünyadaki bütün tarihi bahçelere uygulanabilir.

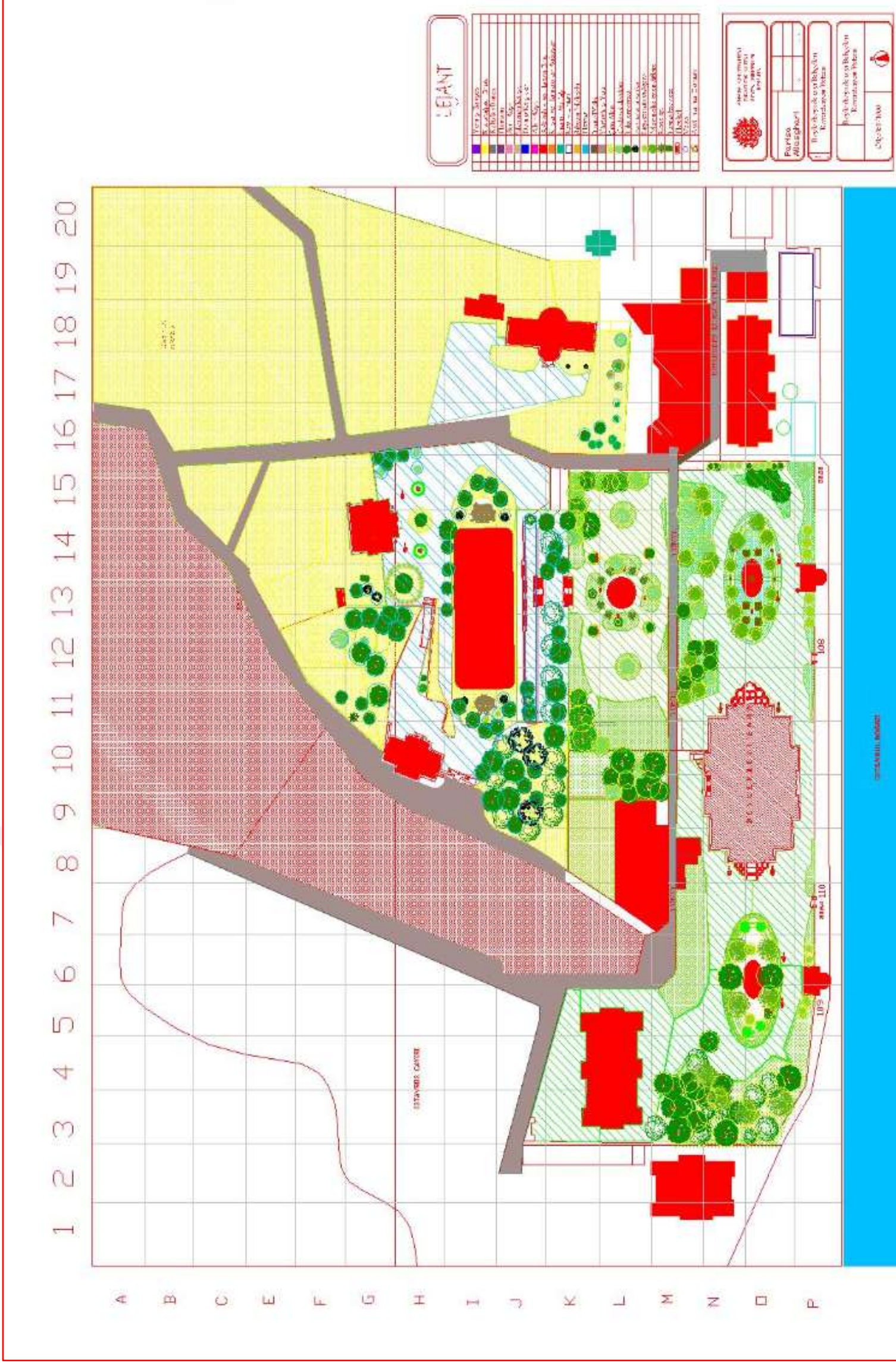
Belirli bahçe türlerine uygulanabilir ilave ifadeler, sözü edilen türlerin kısa açıklamalarıyla mevcut Tüzük'e daha sonra ilave edilebilir.

EK 13 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Mevcut Yerleşim Planı

EK 14 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, 1960 Yılı Yerleşim Planı

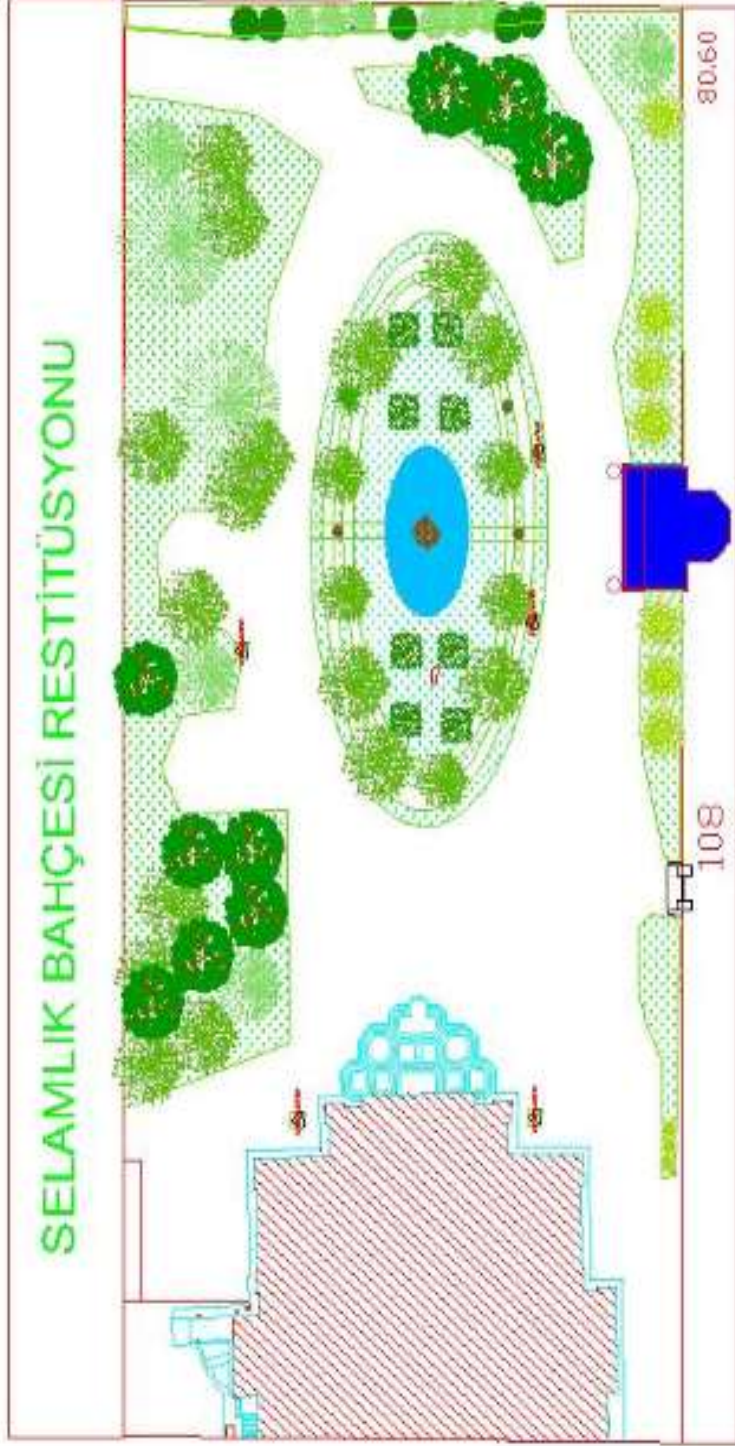
EK 15 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Restitüsyon Çalışmasının Güvenirlilik Derecesini Gösteren Renklendirilmiş Pafta

EK 16 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Yapısal ve Bitkisel Restitüsyon Paftası

LEJANT

Deniz Köşkleri	■
Ahır Köşk	■
Selamlık ve Harem Binası	■
Kışla ve Hamamlar Koşulları	■
Havuz	■
Çin Alan	■
Cedrus deodora	■
Tilia argentea	■
Sochora japonica	■
Ligustrum vulgare	■
Magnolia grandiflora	■
Rosa sp.	■
Taxus baccata	■
Heykel	○
Vazo	○
Aydınlatma Elemanı	△

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ZİRAAT FAKÜLTESİ
PEYZAJ MİMARLIĞI
BÖLÜMÜ

Parisia Aliasghari

Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi Restitüsyon Paftası

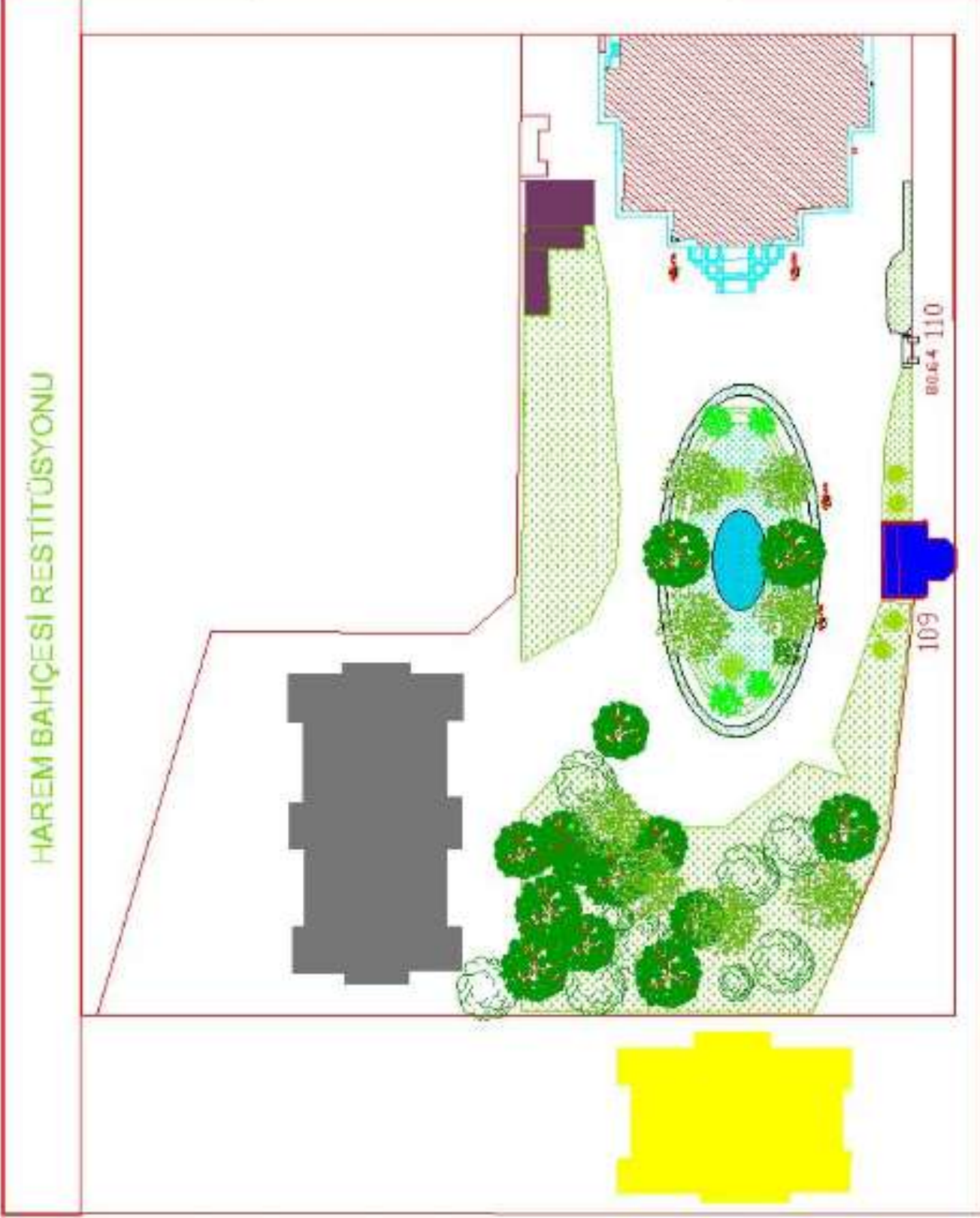
Beylerbeyi Sarayı Selamlık Bahçesi Restitüsyon Paftası

Ölçek: 1/500

EK 17 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri, Selamlık Bahçesi Restitüsyon Paftası

LEJANT

	Kızlarâşesi Binası
	Kalfalar Binası
	Hamam
	Selamlık ve Harem Binası
	Deniz Kubbeleri
	Havuz
	Çiğir Alan
	Cedrus deodora
	Tilia argentea
	Sophora japonica
	Ligustrum vulgare
	Magnolia grandiflora
	Rosa sp.
	Taxus baccata
	Heykel
	Vazo
	Aydınlatma Elemanı

A KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
ZİRAATİ VE KÜLTÜR BAKANLIĞI
MÜHÜRÜ

Parina Aliağhhan

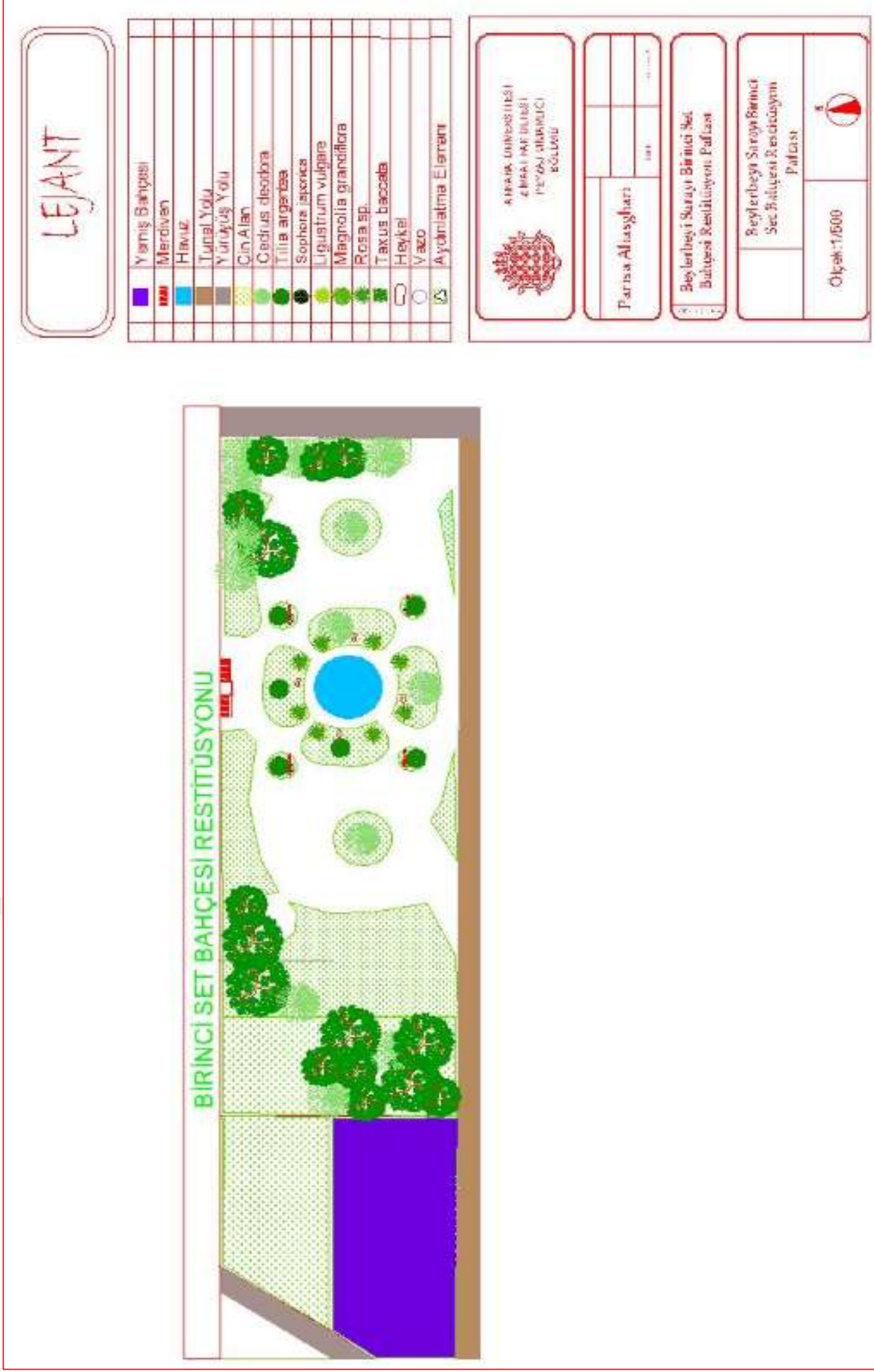
Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi Restitüsyon Planına

Beylerbeyi Sarayı Harem Bahçesi Restitüsyon Planına

D ölçek: 1:500

EK 18 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Harem Bahçesi Restitüsyon Planı

EK 19 Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Birinci Set Bahçesi Restitüsyon Paftası

LEJANT

	Merdiven
	Bitki Parteni
	Çin Alan
	Cedrus deodora
	Tilia argentea
	Quercus robur

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ZİRAAT FAKÜLTESİ
PEYZAJ MİMARLIĞI
BÖLÜMÜ

Parisa Aliasghari

Beylerbeyi Sarayı İkinci ve Üçüncü Set Bahçeleri Restitüsyon Paftası

Ölçek: 1/500

Beylerbeyi Sarayı Restitüsyon Paftası

Ölçek: 1/500

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Parisa ALIASGHARI KHABBAZI
Doğum Yeri : İran-Tabriz
Doğum Tarihi : 05.07.1981
Medeni Hali : Evli
Yabancı Dili : İngilizce, Farsça, Azerice, Osmanlıca

Eğitim Durumu

Lise : Hadaf Koleji
Lisans : İslam Azad Üniversitesi, İngilizce Öğretenliği Bölümü (1999-2003)
Lisans : Gazi Üniversitesi, Sanat Tasarım Fakültesi, Dekoratif Sanatlar Bölümü (2004-2008)
Yüksek Lisans : Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Dekoratif Ürünler Bölümü (2008-2009)
Doktora : Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı (Eylül 2010- Mart 2016)

Hakemli Dergiler

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. 2012.” Kırsal Peyzaj ve Ekoturizm International Journal of Social and Economic Sciences, Cilt 2, Sayı 2.

Aliasghari Khabbazi, P. , Erdoğan, E. 2012. “İslam Bahçeleri”. Journal of Tekirdağ Agriculture Faculty, Cilt 9. Sayı 2.

Erdoğan, E., **Aliasghari Khabbazi, P.** 2013. “Yapı Yüzeylerinde Bitki Kullanımı ve Dikey Bahçeler”. Turkish Journal of Scientific Reviews, Cilt:6, Sayı: 1.

Yazgan, M.E., **Aliasghari khabbazi, P.** 2013. “Green Cities”. Journal of Tekirdağ Agriculture Faculty, Cilt 10. Sayı 1.

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. 2013. Usage of Ornamental Plants in İznik Tiles. International Society for Horticulture Science, Acta Horticulture 1002, 271-274. Belgium.

Uluslararası Kongre Sunum

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. 2012. “Usage of Ornamental Plants in İznik Tiles” XIth International Symposium on Flower Bulbs and Herbaceous Perennials, 28 Mart- 01 Nisan 2012, Antalya.

Aliasghari Khabbazi, P. , Erdoğan, E. 2012. “Usage of Ornamental Plants in Ottoman Gardens ” XIth International Symposium on Flower Bulbs and Herbaceous Perennials, 28 Mart- 01 Nisan 2012, Antalya.

Aliasghari Khabbazi, P. , Olgun, Y., Yazgan, M. E. 2012. “Case Studies in The Planting of Structure Surfaces; Green Roof Gardens “.International Congress of Architecture Iconarch. Selçuk Üniversitesi, 15-17 Kasım 2012. Konya.

Aliasghari Khabbazi, P. , Damati, S., Yazgan, M. E. 2012. “Artificial Light in Interior Design and Its Effects on Plants Used “.International Congress of Architecture Iconarch. Selçuk Üniversitesi, 15-17 Kasım 2012. Konya.

Yazgan, M.E., **Aliasghari khabbazi, P.** 2012. Green Cities” International Association of Horticultural Producers (Sprin Meeting), Belek.

Erdoğan, E., **Aliasghari Khabbazi, P.** 2013. Environment, Ecological Building Culture and Green Buildings. Green Infrastructure and Sustainable Societies /Cities. Ege Üniversitesi, 8-10 Mayıs 2014. İzmir.

Erdoğan, E. , **Aliasghari Khabbazi, P.** 2013. Kültürel Mirasın Korunması Kapsamında Milli Saraylar ve Bahçeleri. Uluslararası Kültürel Mirasın ve Kültürel Bellek Kurumlarının Yönetimi Kongresi 17-20 Eylül 2014, İstanbul Üniversitesi.

Ulusal Kongre Sunum

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. 2011.” Kırsal Peyzaj ve Ekoturizm“ I. Ulusal Kırsal Turizm Sempozyumu, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, 13-15 Eylül 2011. Karaman.

Aliasghari Khabbazi, P. , Erdoğan, E. 2012. “Yapı Yüzeylerinde Bitki Kullanımı ve Dikey Bahçeler”, Ekoloji 2012 Sempozyumu, 3-5 Mayıs 2012. Kilis.

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. “Yeşil Alanların Kent Ekolojisi Üzerine Etkileri”. Eğitim Odağında Artvin Sempozyumu, 31 Mayıs- 02 Haziran 2012. Artvin.

Duran Gökalp, D., Çorbacı, Ö. L., **Aliasghari Khabbazi, P.** 2012.” İç Mekanda Bitkisel Tasarımda Işığın Önemi” . Eğitim Odağında Artvin Sempozyumu, 31 Mayıs- 02 Haziran 2012. Artvin.

Aliasghari Khabbazi, P. , Yazgan, M. E. “Peyzaj Mimarlığında Gülün Kullanımı” Gül Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, 07-09 Haziran 2012. Isparta.

Erdoğan, E. , **Aliasghari Khabbazi, P.** 2013. “Ekolojik Yapılar ve Çevre”. Ekoloji 2013 Sempozyumu. Namık Kemal Üniversitesi. 02-04 Mayıs 2013. Tekirdağ.

Erdoğan, E., **Aliasghari Khabbazi, P.** 2013. “ Beylerbeyi Sarayı Bahçeleri Bitkisel Materyal Kullanımı”. V. Süs Bitkileri Kongresi. 6-9 Mayıs 2013. Yalova.

Yazgan, M. E. , **Aliasghari khabbazi, P.** 2013. “ İç Mekan Bitkileri ve İnsan Sağlığı İçin Önemi”. V. Süs Bitkileri Kongresi. 6-9 Mayıs 2013. Yalova.

Yazgan, M. E. , **Aliasghari khabbazi, P.** 2013. “ İç ve Dış Mekanlarda Dikey bahçe uygulamaları”. V. Süs Bitkileri Kongresi. 6-9 Mayıs 2013. Yalova.

Aliasghari Khabbazi, P. , Erdoğan E. 2015. Tarihsel süreç içinde Beylerbeyi Sarayı Bahçelerinin Gelişiminin İrdelenmesi. I. Ulusal Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 15-17 Ekim 2015. Ankara

Erdoğan, E. , **Aliasghari Khabbazi, P.** 2015.Tarihsel Süreç İçinde Yıldız Sarayı Bahçeleri. I. Ulusal Peyzaj Mimarlığı Kongresi, 15-17 Ekim 2015. Ankara

